

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<https://archive.org/details/jacobimartorelli01mart>

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
DE REGIA THECA
CALAMARIA

ΕΠΙ ΣΜΙΚΡΟΙΣ ΝΟΟΣ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΝΔΡΟΣ.

Ex Antholog. .4. 32.

Οὐκ ἀγαθὸν Πολυκοιρανίη, εἰς Κοίρανος εἶμι,
Εἰς Βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνος παῖς ἀγκυλομήτεω
Σκῆπτρόν τ', ἥδ' ἑμέμμεναι, ἵνα σφίσιν ἐμβασιλεύει.

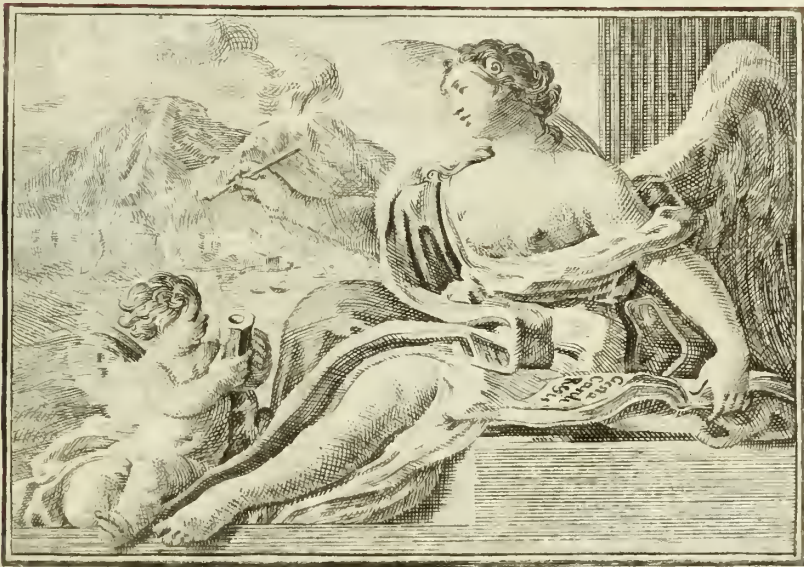
Ex Homero, qui Regis auctoritatem divinitas ortam, & stabilitam
agnoscit. Iliad. β. 204.

Ἡ φύσις ἐξεῦρεν φιλίας δεσμὸς ἀγαπῶσα,
Τῶν ἀποδημούντων ὄργανα συντυχίης,
Τὸν κάλαμον, χάρτην, τὸ μέλαν τὰ χαράγματα χειρὸς,
Σύμβολα τῆς ψυχῆς τηλόθεν ἀχρυσμένης.

*Vincula amicitiae natura invenit amatrix,
Absentum, quæ sint, subsidium fidei,
Et calamus, & chartam atramentumque, organa dextræ,
Signa quidem hæc animi, qui procul indoleat.*

Ex libro 1. Anthologiæ εἰς φιλοσόφου ἐπιγράμμα incerti auctoris,
in quo maxima atramenti laus, & ævitas antiquissima
commendatur.

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
DE REGIA THECA
CALAMARIA
IN REGIA ACADEMIA
LITTERARUM GRÆCARUM PROFESSORIS
SIVE
ΜΕΛΑΝΟΔΟΧΕΙΩΙ
EJUSQUE ORNAMENTIS
LIBER PRIMUS.

NEAPOLI MDCCLVI.
SIMONII FRATRES TYPOGRAPHI.

C A R O L O

INFANTI HISPANIARUM

BEATISSIMO REGI NOSTRO

OPTIMOQUE PRINCIPI

CLEMENTIÆ PIETATIQUE EJUS
SEMPER DICATISSIMUS
JACOBUS MARTORELLIUS.

TRAMENTARIUM vasculum , REGUM OPTI-
ME, singulare, elegantissimum , & lon-
ga ævitate venerandum uni cimeliarchio
Tuo , quod jam ad ceterorum Princi-
pum invidiam increvit , destinabatur ,
atque hac beatitate temporum cum tel-
lus desiderio Tuo , & liberalissimo an-
tiquitatum studio apploderet, quod tot sæculorum cursu
celaverat , ac sinu foverat, Tuo jam subiecta imperio in
vitales auras lubens emisit ; & quasi intimo sensu percita
illud non ex vulgaribus, omnique ornamentorum gene-
re desertis , sed primorum siderum luce , quo par esset
tan-

tantæ Majestati , fulgentissimum , quæ una deerat , in tot veteres gazas Tuas ingerere festinavit . Neque porro verendum , ne huic parile serior ætas proferat , cum spes sit mera , ut id genus organa tum principibus metallis , tum dialium planetarum elegantibus imaginibus , maxime si Auroram pro vice Solis addam , commendatissimum expectent .

Grande hujus vasculi pretium cum Tutemet pensitasses , & providentissime nosses , eo quod cetera Regum gazophylacia carerent , neminem ex antehac doctis viris id instrumentum ne parvula quidem lucubrationis cura exornasse , imo nec nomen adhucdum scrutatos esse , id honestissimi oneris mihi demandatum est , quod quatuor post annis opus absolutum , & plurima ipsius vasculi nomina ex unaquaque veterum Scriptorum lingua collecta , atque ætas circa Trajani tempora , possessor astronomus , & faber , Neapolitani scilicet , divinati .

Si vero , REX CELSISSIME , in tantam molem commentarium auctum intuearis , (quem tanti pendant universi , quanti valet in affabre depictis tabulis umbra ,) tum eximio vasculi , ejusque ornamentorum dignitati conjunctæ cum utilitate , tribuendum ; tum quod uberrima de eo dicendi messis mihi primo colligenda , a tot antecessoribus eruditissimis viris infra posita , derelicta sit . Commendandus præterea mihi fuit atramenti , ejusque receptaculi usus apud gentes vetustissimas , etiam barbaras ; quorum ope ad nos scientiarum , atque artium omnium disciplinæ transmissæ , sapientum conditæ leges , ob testamenta chartis scripta , (nam ceratæ tabellæ inter fabulas a me amandatæ sunt ,) servata familiis latifundia , exarata medentum jussa ; demum Regum gesta

sta posteris tradita , præsertim tot Majorum Tuorum ; & Tua etiam , REGUM MAGNANIME , jam bene multa egregia facinora atramento illita sunt , quæ per orbem volitantia contemplantur omnes , quo sine ad tot Principum detrimentum intimis tenebris obfuscarentur , nunc ope hujus organi duratura in animis omnium , in æternitate temporum , in fama rerum .

Ipse autem cum hæc gesta singulatim commemorasse potis non sim , unum seligam , Regiam nempe munificentiam , qua ex ternis urbibus Tuis Vesuvii cineribus obrutis thesaurum veteri omne genus supellectili , maxime picturis , ac innumeris Græco , & Latiali atramento scriptis codicibus adeo spectabilem comparasti , ut ab extimis terrarum orbis finibus sagacioris ingenii gentes ad illum invisendum gregatim confluant , & tumultuentur : & quamplurimis , præter marmoreas , æneis effossis statuis domum Tuam ad prodigium exornaveris . Septimium Severum Imp. æmulatus , quem ex iisdem oppidorum abditis locis sexcenta signorum pondera , curantibus Sæmilano Campaniæ consulari , & Chrysantio architecto ad suarum thermarum celebritatem Romam translata erexisse , ac dedicasse nos docuit nuper a me repertum marmor , divitiarum trium everfarum urbium vehemens testimonium (*) .

Atque horum veterum monumentorum diuturnum desiderium Tuum cum primis demirati sumus , & laudibus undique celebramus , quod viros ingenio , litteris , omnique bona arte egregios selegisti , qui ea doctis commentariis in laboriosis voluminibus in lucem mox edendis exornant , quibus lucubrationibus sibi famam augent ; at-

(*) Marmor affertur , ac illustratur in additam. pag. xxxvi.

que amor, ac vota isthæc Tua majorem fiduciam, ac robur affument ad multiplicem externarum gentium gratulationem. Neque sapientiori Viro id operæ commendare potuisses, quam, qui ut taceam pectus recti tenax, atque erectum, ac sublime ingenium in utriusque Regni, & quæ ad ceteros Europæ Principes pertinent, negotiis explicandis non sine probatissima, (quod est difficillimum in tanto regimine,) omnium ordinum, & tot subditarum Tibi gentium gratulatione, etiam in Herculanensium vetustatem religione, & litteratorum cultu speciem excelsæ, magnæque gloriæ vehementissime appetit.

Verum, DOMINE, id unum vereor, ne, sicuti vasculum hoc tantæ raritatis pignus audit, tantaque luce fulget, quantam a septenis argenteis planetis mutuatur, ipse ejus dignitati hac perenni lucubratione pretium, ac decorem minime conciliarim, nec novo nitore cumularim: attamen quid illustrius, ac luculentius adjici posset, quam quod Tuum sit, clarissimoque Tuo Nomine honestetur, ac splendeat?

Ceterum id magni interest, ut ad Deum immortalem nostra omnium vota, & grates convertantur, quod Te, ac Conjugem Tuam Augustam diu servavit, ac tutatus est, & sacratissimam Domum beata PROLE donavit, auxit, firmavit, cui festive in Vestras virtutes exsurgenti, atque in Avorum decora adolescenti, nil posthabito rerum vetustarum cultu, longa post annorum serie regimen, & imperium ad populorum felicitatem commutetur, quo deinceps etiam eorum gesta, ac nomen, scriptis sexcentenis voluminibus, ad seram ævitatem, atque ad futurorum Principum exemplum demandentur.

Π Ρ Ο Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α,

In quæis Regii atramentarii vasculi historia , totius operis
ordo atque argumentum; quædam etiam ἀπολογητικά
recensentur.

Alamaria theca, quam Græci felicius dixere μελανοδοχεῖον, adeo parvi momenti negotium tot eruditissimis viris visum est, ut licet ad minima quævis veterum instrumenta illustranda opes ingenii sui universas effuderint, hoc unum veluti infra ponendum, ac nil curandum rati sint, quare vel quolibet brevi commentario desertissimum cernimus, imo ne nomen quidem Latinum scrutari antehac adlaboratum est. Id oneris igitur cum mihi servatum sit, novamque, ac intentatam materiem repererim, nil mirum fore quisque exputet, si ex non unius linguæ Scriptoribus sat multa corraferim, & in grandem molem bina volumina increverint; quin miretur potius, si tanta de id genus συναρπῆς dicendi copia exuberet, cur tot doctissimi ἀρχαιολόγοι ea vascula posthabuerint, nihilque pensi fecerint: quare id unum affatim nunc me delectat fore ut, si tantum opus nil profit, nec idonea complectatur, quæ animos legentium trahent, saltem rei novitate excutient, ac percellent. Interea, unde mihi scribendi facultas oblata sit, ac rerum ordinem διὰ βραχέων accipias.

Prope urbem Turrícium hoc jam πολυβόητον vasculum an. 1745. erutum est ex veteri sepulcro, dum rusticus vir cum liberis paternum rusticulum exercebat in vico, qui vulgo Mons viridis nomine salutatur, nihilque longe abest a Trajana via. Turrícium autem visitur quatuor mill. pass. ab Hadriæ mari: ab ortu Butuntum habet, ab occasu Rubos, quos Hor. in suo itinere meminit: ab arcto Melsitum, a meridie urbem, quæ vulgo audit Altus murus, (vetus nomen firment indigenæ.) Turrícium licet multis nominibus urbs sit jam florentissima, majorem famam sibi conciliat, eo quod hoc omnibus partibus insigne atramentarium dederit, ita ut Turrícianum dicant universi: sane non una sunt oppida, quod monumentum vetustatis protulerunt, eorum rumor maxime incaluit, uti Eugubium, & Heraclea, ambæ urbes ob tabulas, illud Etruscas, hæc Græcanicas, (quas Mazochius laborioso, atque affatim docto commentario condecorat), & Tiriolum oppidum ob aream laminam Bacchanaliorum festa vetantem, Matthæi Ægyptii nostri adnotationibus illustrem, ut reliqua taceam. Scias nunc communī Italogum lingua appellari Terlizzo, sed populares vocitant Turrizzo: & Turris est pro urbis signo διακριτικῶν.

Ne credas Turrícium inter Apuliæ urbes felicioribus sæculis ignotum, nam a doctissimis viris duplex saxum summa fide exscriptum ad me

transmissum est, in quorum primo, licet fragmentum sit, nec sententia ulla vigeat, tamen nomen urbis aperte tenes:

...I.VIÆ FIL TVRRI...

...I.IT.....D.CCCVI....

Extrema hæc σοιχῆις legas OCCVBVIT. Verum alteram epigraphen, quæ in saxo illius regionis scalpata est, lato pedes binos circiter, alto fere unum cum dimidio, quod superiori ætate Josephus Allegrettius reperit propter Trajanam viam, vides illam nil inelegantem, & ob acerbum Phœnicii Curvi fatum nobilem: advertas, præter orthographiæ erratum in voce Phœnicus, inesse quasdam litteras præter Æ simul adnexas, quæ carent typographi:

C.PHENICIVS.CVRVVS.SICVLVS.C.F.M

D.TRA.IMP

AD.V.P.CONS.OP.PRÆ

IS

CVM.SALT.TVRRICII.ADVENIS

NON.MAI.PER.AB.IOVE.PER

REP.EXHOR.TEMP

VIX.A.XXXIX

Quam ita interpretor, Cajus Phœnicus Curvus Siculus, Caji fil. mentor divi Trajani imp. ad viam publicam consularem operi præfectus: is cum saltum Turricii advenisset nonis maji, percussus ab Jove periit, repente exorta tempestate; vixit ann. xxxix. Ne hæreas, si Trajanus ante obitum divus salutetur, quando id tenes a Grut. 46. 1. Deo Herculi pro salute divi Trajani, &c. atque a nummis, vid. Mediobarbum: miror id reticuisse Dionem. Eleganter scalpturn, ad viam pub. cons. operi præfectus, uti dicitur, servus ad cyathos, ad vestem, procurator ad prædia, &c.

Quo hujus præclari epigrammatis Turriciani γυνόσκῃς firmem, huic simillimum adjiciam, quod exscripsit a Menetrierio Mazochius in epist. de dedic. sub ascia p. 27. in adnot. D. M. et. memoriæ. æternæ. Aufidi. Militaris. qui. vixit. ann. xxi. cujus. suprema. talia. fuerunt. hic. iens. in. curam. per. amnem. Arar. subito. casu. abreptus. hunc. tumultum. posuit. L. Ignius. Charito. sororius. ejus. et. Claudianus. Dulcicius. soror. sibi. posterisq. suis. et. sub. ascia. dedicavit. Vides eodem stilo, ac sententia utrumque titulum expressum, & Phœnicium, ac Aufidium ambos præter fatum, sed dispari sorte, illum siquidem ab cælesti igne, hunc in undis Araris fl. periisse. Grandem civerunt salivam tum Menetrierio, tum Mazochio voces illæ iens in curam; primi sententiam ne cures, alterius studium est, ut sistat τὸ in curam accipiendum in ea notione, unde dicti sunt curiosi, scil. qui cursus publici, & littorum curam gere-
rent,

rent, ne quis illicitas merces exportaret, recitatque sat notas leges cod. Theod. unum doleo virum summum edicere huc pertinere jus curarum in cod. Justiniano, sed locum non protulit, vereor ne κατὰ μνήμην id dictaverit; præsertim cum ea verba sint in cod. Theod. lib. 12. tit. 10. l. un. Quare vult, ut Aufidius munere curiosorum, & διοπτήρων per Ararim functus sit: verum nunquam reperire est vocem cura in notione ἀναζητήσεως, qua si unquam Latini usi essent, Salmasius harum vocum vigil διοπτήρ nobis obtulisset, qui in Hist. Aug. to. 1. de hac ῥήτει curiosi eruditionis plenas non unas implet pagellas 105. 106. vid. etiam ib. Casaubonum p. 15. quos duoviros fugisse Mazochium multæ curvis admirationi futurum reor. Verum licet sæpe codex Theodos. vocem curas meminere, semper plurativo num. utitur; imo & cum verbo agere conjungit nempe in agendis curis, hinc sollempnis ῥήτις curagendarii: quare nemo dixerit id ignorasse epigrammatis auctorem: & notum sat est, quanto intervallo distent operæ ab opera, vigiliæ ab vigilia, sic curæ a cura. Cum igitur τὸ in curam secundum doctiss. viri sententiam ab mente auctoris epigraphes longe sit, ipse meticulous parva admodum mutatione, & fortasse quis veram credat, reficerem incuria, scilicet, dum Aufidius juvenis summa ἀμελείᾳ, & negligentissimus per Ararim iret, subito casu abreptus est; quam conjecturam si acceptes, perenni adnotatione saxum non indiget, cum certum sit provide & curate per flumina præsertim navigandum: id ipsum accidisse constat Antinoο adolescenti per Nilum forte ἀμελέσας eunti, vid. Hist. Aug. p. 135. & Cassium p. 1160. v. 95. edit. Reim. & ipse Mazochius de fide exscriptoris marmoris addubit, dum Dulcicius in Dulcissimus liberius immutat.

Sed a semita in viam: vides Turriciū beata Trajani ætate jam nobile, exstructumque prope Trajanam viam: quare licet sit urbs vetustate sat spectabilis, nunc, quod atramentarium hoc vasculum in lucem emisit, illius fama longius pervagatura est, eritque ejus λόγος & ἀπανταχῇ, uti de alia urbe canit Euripides in Iphig. in Taur. v. 517. Sane ab rustico illo facile sibi vasculum tanti pretii comparavit Felix Pauvius, tunc temporis illius urbis Archidiaconus, nunc ob merita ejus, Regisque munificentiam Episcopus Tropæensis, qui id genus gazas vigil conquirebat, & auro carius servavit: inde Neapolim hoc tanti pretii pignus secum attulit, quo hujus principis urbis doctissimi viri, quodnam cimelion esset, & quidnam septenæ illæ icunculæ præferrent, divinarent; qui an theca calamaria esset, ampliandum rati sunt, illa vero parva numina Œdipo digna edixerunt: Romam etiam caute perlatum, illi ἀρχαιολόγοι in sententiam Neapolitanorum euntes ad possessorem anxie expectantem divinationem organum cum inanibus litteris transmiserunt. Tandem Agnellus Avitabilis ex summi ingenii jureconsultis Neap. qui & in Latiari sermone nil inepte molitur, ut amico sibi Pauvio gratum quid, & acceptissimum faceret, hanc epistolam sat concinnam, & humani-

tatis ac laudis plenam ad Mazochium harum antiquitatum veluti promum condum misit, quo eo de vasculo, atque imagunculis perdiu verbis rogatum, ac restituentem aliquid scripto extorqueret.

Eruditissimo clarissimoque viro Alexio Symmacho Mazochio

Agnellus Avitabilis S. D.

Cum incerta variaque adhuc sint eruditorum virorum judicia de atramentario, sive quod aliud sit antiquitatis monumentum, quod tibi ante hos paucos menses ejus possessor Felix Pauvius, vir moribus, ac doctrina praestantissimus velut obiter considerandum tradidit; tibi denuo mittendum duximus, ut maturius perpenderes, & controversiam omnem, quonam scilicet in pretio habendum sit, cujusve generis apud antiquos instrumentum fuerit, supremus arbiter definire. Novi ego, Vir clarissime, quantis occupationibus perpetuo distinearis, quamque adeo graviter feras a severioribus studiis tuis vel parumper abduci atque abstrahi; attamen ut id a te contenderem, eximia cum primis possessoris virtus effecit, quam cum antehac Apulorum fere omnium sermonibus efferri audissem, nunc demum ea hic perfrui contigit. Tanta sane ejus est vel doctrina praesertim in rebus sacris, vel morum probitas atque suavitas, ut paucorum ferme dierum consuetudine ita me sibi devinxerit, ut jam ejus causa omnia me velle sentiam. Equidem, quae tua est humanitas, atque in bonos ac litteratos voluntas, id quicquid est oneris, leviter ferendum duces: sic erit profecto, ut una eademque opera ejusmodi viro morem geras, mihi que rem gratissimam facias. Vale, kal. Febr. an. 1750.

Huic disertissimae epistolae haec reposuit magnus Mazochius, quae ob viri auctoritatem continuo typis edita sunt.

Agnello Avitabili Viro amicissimo ac doctissimo

Alexius Symmachus Mazochius S. D.

Percommode mecum actum judico, quod monumentum illud quavis gaza pretiosius (sive Atramentarium, sive aliud quidvis fuerit) quod ante hos tres, quatuorve menses, veluti in transitu considerandum suus possessor praebuerat, iterum contrectare, & attentius contemplari beneficio tuo, Vir ornatissime, quiverim. Quod monumentum, cuiusvis usus mancipatum fuerit, certe quantilibet pretii *κεφάλιον* esse, vel ipsae operis elegantissimi imagunculae, quibus ambitur, testantur, quae praeter elegantiam, etiam ad perscrutandam antiquitatem salivam ingentem ciere queant. Dignum profecto, quod in magnorum principum cimeliarchiis recondatur. Et possessori quidem, uti scis, nemo id potest eripere, quin pro scriptorio instrumento, quod Atramentarium dici solet, haberi debeat. Quod & ei libentissime dedi, & nunc etiam do. Et si non desunt, qui contradicant, rati dubium esse, utrum ejusmodi *ὄργανον* ad continendum atramentum apud antiquos fuerit, ad quod significandum nulladum pro-

prodita Latina dictio a quoquam reperiat. Ac fateor equidem in Latinis, quibus nunc utimur lexicis, nullum ejusmodi vocabulum recenseri. At vetera lexica sive Latina, sive Graeca eo nomine non carebant. Testes hic advoco Glossas veteres tum Cyrilli Graeco-Latinas, tum Philoxeni Latino-Graecas, quas post Henr. Stephanum Carolus Labbeus edidit, quae sexto Christi saeculo vix esse recentiora ex pluribus indiciis ostendere possem, si id agerem. In hisce igitur veteribus lexicis *ATRAMENTARIUM*, & *ATRAMENTALE* legitur, quibus vocibus Graece *μελανδοχεῖον*, & *κλαυδέριον* respondent. In quodam Graeco apud H. Stephanum epigrammate hoc ipsum *Μελανδόχος κίσση*, h. e. *Arca ad atramentum recipiendum* vocatur. Fuere igitur apud veteres ejus instrumenti vocabula, haud minus certe, quam res ipsa, quam satis Divinus Paulus, & alii testatam reliquerunt. Verum ut eo redeam, cujusvis generis hoc instrumentum fuerit (utinam benigniori manu tractatum nullam injuriam sustinuisset) dignissimum certe virorum Principum gazophylaciis reputo. Illud nescio cur praetermiserim, in eodem instrumento haud dubia atramenti vestigia deprehendi, etsi multis partibus studio deterfa fuerint. Vale, prid. Id. Febr. an. 1750.

Lectis his Mazochii verbis, adhuc desiderio angitur unusquisque, an vasculum sit atramentarium, & quanam sit Deorum illa ἑβδομάς, id quod deperibant novisse & Pauvius, & Avitabilis, civesque universi, licet attentius, ut ipse fatetur, contemplatus esset: imo ex hac epistola quisque facile dubitet, an Mazochius crediderit fuisse apud veteres atramenti σκευδαῖον id unum nemo concoquet rerum nomina non a veteribus Scriptoribus trium veterum linguarum, sed a lexicis multae lectionis virum corrogare, & eo quod atramentum olim viguerit, testem dare Latiarem vocem ab interpretibus appositam epistolae Divi Paulli. Ceterum isthac Mazochii verba nostro operi praemittere magni mihi duco.

Paucis post diebus etiam mihi ab vasculi possessore illud contemplandi facta est copia, & ejus animum erexi, cum ex similibus imaginibus, & anthologiae testimoniis re ipsa κειμήλιον hoc esse ex vero, & prisco nomine thecam calamariam, atque ea numina planetas septenos firmaverim; quare me prensare, & multis affectari coepit, ut brevi commentario id elegans, rarumque organum ad patriae decus exornarem: tandem ut amicorum honestissimo facerem satis, ad opus aggredi placuit; & atramentarii schema, quod infr. ante pag. 1. vides, incidendum curavi. Accidit autem, ut unum ex hujus vasculi schematibus ad Regem D. N. pervenerit, cujus ardorem in id genus λείψανα norunt universi, cumque laudibus commendasse certior factus esset Pauvius, ita ut haud sibi honestior quaerenda fuisset res, lubentissimus majestati, ac munificentiae Regis organum obtulit: interea mihi etiam imperatum est, ut coeptum opus urgerem: atque in Regiae liberalitatis partem ac pretium ascitus sum.

Atque isthoc fuisse felix atramentarii fatum διὰ βραχέων datum est.

Si autem ejusdem περιγραφῆς descriptionem optes, bonis coloribus appositam, utpote opportuniorem primis hujus operis pagellis invenies. Necnon si quanti pretii, quantæque raritatis sit hoc cimelion scire etiam aueas, extremas pag. 735. & seqq. consulas, ubi multis id prædicatum est, quas rogaris, ut adeas, rem tibi futuram voluptati spondeo, meque eadem sæpe inculcandi onere eximes. Nunc simili breviloquentia totius operis argumentum, & ingenium accipias. In binos libros omne hoc atramentarium negotium dispensatum est, & librorum quisque fere in parilem capitum numerum distractus: in iisque sanequam perspicuum ac lucidum ordinem nitescere deprehendes, quem ipse præ rebus ipsis deamo: quare ne summa a mediis, nec media ab imis discreparent, & ut opus ad quod propositum est, apte festinaret, laboratum a me est. Et sane in librorum primo περιγραφῆς materiem omnem, quæ ad vascula atramentaria pertinet, complexus sum: in altero ἰδιῶς hujus Regiæ thecæ calamarix ornamenta me persecutum tenes, atque hæc siquidem sunt binæ principes operis partes. Itaque initio propterea quod quidam περιγραφῆς veterum seri provisores patientissimas meas aures obtundere, & populo imponere nil veriti sunt Regium vasculum non esse atramenti receptaculum, sed unguenti, quo loquacibus istis os obstruerem, paucis, non enim vindice dignus erat nodus, patefactum est veteres nunquam in ære servasse unguentum: inde testibus quibuscvis vehementibus firmavi esse atramenti organum, gentesque omnes Hebræas, Ægyptias, Græcas, ac Latinas etiam remotissimæ ætatis papyros, vel membranas eo liquore pinxisse, & siqua Scriptorum loca contra stare viderentur, sententiæ ingentis reddita sunt, interpretum, & scholiastarum ignorantia detecta: atque unos Latinos, & quasdam gentes barbaricas cera, sive tabellis ceratis perquam raro usas patefactum est. Præterea nunc primum multa argumentorum vi, quæ nisi incredulus oderit, aperui omnes syngraphas, & testamenta a Romanis minime in tabulis ceratis, uti doctissimi quique juris interpretes in animum induxere, exarata, sed in chartis scripta, & vocem tabulæ in juris σύνταξι esse περιγραφῆς accipiendam: hinc pro re nata de περιγραφῆς medentium schedulis ad pharmacopolas missitandis non pauca edisserui, occasionem mihi præbente sat eleganti medici scribentis, (non tabellionis,) anaglypto.

Pretium opere inde ratus sum atramentariorum vasculorum negotium propius attingere, quare ab Hebræis, Græcis, ac Latialibus voluminibus eorum nomina non una florentissimæ ætatis collegi, nec animum despondi, licet in superna epist. Mazochius ὁ πᾶν διέταξε ad id vasculum significandum nullam dum proditam Latinam dictionem a quoquam reperiri: quare vides ab veterum linguarum περιγραφῆς ea nomina facile, & περιγραφῆς a me arcessita, nec in iis scrutandis tam acutum cernere mihi opus fuit; & quo omni atramentaria re persungerer, etiam ab lutulentis earundem linguarum insipientis ætatis Scriptoribus barba-

ras ejusdem organi nomenclaturas quavis jucunditate desertus ipse vestigare adnissus sum, & bene multas huic operi allevi, ut vites. Demum eo quod Anthologiae liber septena epigrammata scriptoria, sive potius atramentaria dicas, mihi praestitit, longiori commentario ad ea oneranda aggredi placuit, quae utpote luxatissima, & inficete versa, sananda mihi fuere, & μετεκώς Latine etiam data sunt fere κατὰ λέξιν. Ne autem semper inter atramenta versarer, sed legentium animos allicerem, pro prioris partis coronide prolixius πέρσων de veterum librorum σχήματι ac forma adjectum est; neque eum sermonem ἀκαυρον dicas, etenim quoniam multiplici argumentorum, ac testium ope quadrangulam fuisse evici, illos atramento scriptos fatearis necesse est. Vides igitur me in prima hac voluminis parte in atramentaria materia totum fuisse, & quae cœpta est institui, ab ea nil exiisse alieni, ut quid assutum conqueraris: mibique gaudeo, quod atramentum, ejusque vascula veluti postliminio revocata sint, cum antebac illa oblitissimi posthabuerint universi.

Altera operis portio grandior siquidem, cum rerum varietate, tum elegantia lectu jucundior est, & inter planetarum ordines nos versari finit, atque intentata ab omnibus via mihi terenda fuit: cernere est enim Regium organum septem principibus argenteis astris splendidissimum, non quo ad cœli ordinem, sed secundum dierum ἐβδομαδικῶν seriem: quare ingens labor mihi exsudandus fuit, quo vestigare, quando cœpti sint dies a planetis vocitari, & cur cœlestis planetarum status, ac πλῆξ in illam dierum immutata sit. Cum autem in theca hac calamaria Saturnus primas agat, & Scriptores omnes ipsum ultimo septenorum siderum loco stiterint, communis hic error detectus est, atque collectis undequaque monumentis, hunc in pristinam, ac honestissimam sedem restitui. Inde nil brevem sermonem attexui sat opportunum, in quo per partes suas singulas atramentarii icunculas, earumque symbola, ac vitem auream illustrare haud piguit, praesertim Auroræ σχηματικόν, quæ hoc cimelion singulare, & summi pretii reddit.

Scias autem, cum reppererim Neronis numisma, quod mihi praestitit Ficoronius, tribus metallis, uti Regium atramentarium, illustre, me ad aeternam παρέμβασις, sive excursum processisse, atque, utpote bonis conjecturis Neapoli nummum illum cusum ratus sum, ad hujus urbis veterem fortunam, ac πολιτείαν describendam aggressum esse; hujus sat prolixi, æque ac jucundi argumenti me nunquam poenitebit, quippe qui multiplici rationum vi Regiam thecam calamariam Neapolitani artificis ingenium, & opus fuisse firmari; quare nostræ urbis res, nomen, ac regimen, quanta elegantia floruerint, palam facere nil supervacuum & alienum etiam quivis difficilis ac morosus exputabit. Ad id etiam amicorum selectissimi impulere experti nunc tempora prisca Neapol. reip. decori ac elegantiae sat infesta, & docta volumina omnium manibus teri,

in quæis veterem Græcanicam viciandi rationem, Atticos nostrates lepores, libertatemque ipsam longe celerius pessundata legere est, quam monumenta testantur; & in sanctas fratriarum nostrarum nominum reliquias ab Atheniensibus beatissime acquisite sacvitum esse, ac inter barbarica illiberalis sæculi vocabula amandas; quare me ad hæc omnia ἀπολογεῖσθαι veluti facto agmine coegerunt agentes satis diu protractum esse ob tantorum virorum auctoritatem grande Neapolitanorum patientiæ documentum; cum nunquam, si occasio nascatur, liceat patria decora tacere, atque oblivisci; quare tenes urbem nostram liberam, & Ἀττικωτάτην, & nil dubium esse, quin fuerit vivax Athenarum species & imago; rejectis porro oppido invisis Græcæ, & liberrimæ civitati, etiam bene multis post Augustum sæculis, nominibus coloniæ, municipii, decurionum, quatuor virum, &c. revocatis, qui viguerant, Ἑλληνικῶς solummodo magistratibus. Inde mihi largior campus patuit, ut ignotum negotium antebac aperirem, scilicet Neapolitanos siderum disciplinæ perditæ se dedisse, nihilque magis animo concoxisse, quam astra, & planetarum artem; hinc factum, ut non mirum sit, si vasculis etiam atramentariis eos affixerint, ac si Regiæ thecæ calamariæ possessorem fuisse astrologum, imò & illius vetustissimam, nempe circa Trajani tempora, ætatem divinarem. Demum grande, & singulare ejusdem πνεύματος pretium commendandum suscepi, æternumque præconium, & quantum utilitatis rei litterarum publicæ invexerit, adjectum est. Hoc sane præceptum, satisque arctum totius operis argumentum est: si latius ac plenius sibi quis poscat, singulis capitibus rerum ἀναγκασιάωνται impositæ sunt, quarum ope, ingentis hujus voluminis summam luculentius assequetur.

Quibus animadversis, si opportuna tibi arriserint, atque omnia antebac intentata inveneris, & ob linguarum varietatem nil molesta, conqueraris rogo de iis, qui circa opus hoc atramentarium clamoribus urbem implerunt a me iniquis, & longe corrogatis rebus infartum esse, & de nullius momenti vasculo, cujus ne nomen quidem noscebatur, scriptum & a tergo, & sic tandem completum; cum potius fatendum, si mentis vigor insit, ac industria veterum linguarum divitiis fulta, etiam in minimis & exigui nominis rebus homines plurima, atque amplissima scrutari posse, præsertim si qua tractanda est materies, ab doctis. viris posthabita sit; tunc siquidem non manipuli colligendi, sed messis ipsa omnis exundat atque exuberat: quin id sane in negotio atramentario mihi contigerit, neminem reor futurum, ut intercedat. Si vero quis nil ingenuo, sed pleno morositatis fastidio ea bene multa, quæ ad Neapolitanorum decus, & tutamen dicta sunt, affixa non loco suo, & ἀπροσδιόνυστα populo venditet, ac inculcet, illum valere jubco, atque ad eos provoco, qui maximæ notæ φιλόλογος versarunt, viri, quorum pectus honesto & τῷ πρέποντι incoctum est: hi enim norunt, quantum libertatis nobis concessere columnæ, & magnorum virorum exempla, quæis
ope-

operibus suis docta & laboriosa intermiscendi grande arbitrium fuit, ac potestas; una animi sat inficialis, & ingenii omnia objurgantis sævities mihi vetabit, quod in aliis ἀρχαιολόγοις commendatur, vel saltem culpa carere ventur plerique omnes. Sed satis querelarum, etiam si necessariae sint: id unum mihi apprecor, ut quæcumque de patriæ olim Græcanicæ beatitate, ac statu ad ceterarum urbium invidiam florentissimo hic apposui, eo quod atramentarium est Neapolitani artificis opus, minime sint illiberalia, nec bonæ frugis expertia, nec ab aliis occupata, tunc certa mihi spes est fore, ut a prudentioribus ac catis hominibus probentur, eisque bene vertant: qui contra blaterant, aliis vel arguendos, vel purgandos lubens relinquo.

Sed totius operis ordinem prosequamur: qui ut luculentior esset, singulis capp. duplex argumentum appensum est, alterum sat breve, longius alterum, & concinnius, numerisque suis quævis res, quæ notatu dignior est, distincta, quos numeros repetitos vides in ipsius capitis progressu: quæ μέθοδος licet sat vulgata, haud scio an quis magis opportunam nos condoces faciat. Unum, ac veterrimum scribendi tenorem acriter sectatus sum, neque materiem in quavis pagina per partes misere conscissam vides, ita ut unam superne, alteram diversis characteribus deorsum dejectam, veluti additamentum, atque adnotationis vicem reprehendas: isthæc fracta & comminuta scriptitandi ratio ab quibusdam septemtrioni damnatis gentibus in Italiam defluxit, ac penetravit, licet paucos dumtaxat Italorum infecerit, qui eo intercidendi sævitiei abacti sunt, ut eandem rem in breves, ac multiplices titulos, & in plures appendiculas, uti hinc inde abjecta membra, dissectam indolescas: monstrosus id scripturæ genus perquam turbatæ ac tortuosæ mentis vertiginem esse, & infrunitam rei argumentum minime per partes suas concoquentis ναυαγείων vocitari quis neget? imo si nil aliud incommodi, ac indecori inferret, quam quod legentium oculos illud tessellatum ac sectile scribendi genus turbat avertitque, una hac re ad barbaricas gentes ablegandum: ex adverso, quem secutus sum priscum verba exarandi morem continuum, æquum, nil turbatum illos pellicit, nec defatigat; quare in eo me benemerentem ut salutes jubeo.

Quoniam autem volumina rerum varietate, & plurium linguarum Scriptorum testimoniis illustria indicibus laboriosis, & argutis, ac simul nil redundantibus indigere norunt universi, ipse patientissimus contra vivacis ingenii mei vim, quotquot utiles futuros novi, industrius confeci, atque aperte disposui, quos inter brevem antiquitatum Herculanensium, quæ ad rem meam facerent, seriem adjiciendam etiam ratus sum, quo exteri certiores sint, quas immensas gazas Regium cimeliarchium complectatur ac dite scat, & an Neapolitani pro re nata uti, atque illustrare eas noverint. Hos autem indices operi præmittendos adactus sum, quo binorum voluminum moles æqua esset, nec unum alteri granditate

cederet & contenderet . Præterea longiusculum additamentum ne mihi inuideas , vix enim reperies doctissimorum virorum libros , quæis aliqua inter scribendum non exciderint , quædam non immutarint , & attentius excogitata non adjecerint ; sed ægre mihi est a plerisque omnibus id genus additamenta , tanquam quid rejectaneum posthaberi , cum in iis sane selectiora , & attentius castigata lateant : & a me quidem lectu jucunda , (quæ operi inseri haud licuit ,) diatriba inter ceteras addita est de illustris famæ nostrate saxo , quod ad Herculanensem , & finitimas urbes pertinet , sed nil antebac curatum , vel ἀνυστα a magnis viris de eo scripta sunt : præter brevem commentarium in perquam mihi caram Herculanensem picturam nuper repertam , in qua atramentarium vides etiam octogonum cum reliquis scribendi instrumentis , quod mihi Δυσιπρότατον fingere haud quivissem : necnon ἐξήγησιν de papyro Philodemi .

Interea grande solatium fero , quod quanquam passim ab ingentis famæ Scriptorum mente discedam , præsertim in Græcorum interpreta-
mentis , sæpe etiam in Hebræorum , nunquam in tantos viros acerbiori verbo usus sum , & angue pejus abhorruï a vocibus illis odii plenis erravit , hallucinatus est , & id genus πῆμασι , quæ arrogantis animi sensum præferunt : turpe sane est , si in litteratorum pectore morum virtus non plurimi valeat , sed inficiat recti honestique ignoratio ; semper enim ante oculos obversatum est , quod hisce etiam nuperrimis annis inculcavit magnus Reimarus in præclarissima Dionis præfat. pag. xvi i i . Stultus vero hic essem , qui alienis inventis utor , si quod non perspexerint omnia , acerbius reprehenderem . . . cum recte superiores & præclare multa monuerint , his tacitis , & quasi oblivioni traditis , in eorum unice peccata inveherer , qui me ab errore non immunem esse scio : laboramus in commune , addimus parum parvo singuli : laudandi viri præstantes doctrina , & ingenio , qui ante nos scripserunt , quod nonnulla , quod multa scite & vere promoverint , non proscindendi sunt conviciis , quod nec omnia , nec feliciter juxta perfecerint . Quare semper ac doctiss. viris obsistendum fuit , meam adversantis sententiam summis eorundem laudibus intermixtam advertes , eoque detegendi , vestigandique verum more ac religione ubique totius operis me obstrictum , ac propositi tenacem facile deprehendes .

Quoniam autem cum Græcis meis fere semper versatus sum , si quid est , quod laudes in his lucubrationibus , ab Grajo principio ac fonte defluxit , eorum verbis non servorum more , sed studio liberali interpretamentum subnexum habes , ita ut & qui Græce norunt , quam qui contra , me affatim fecisse sperandum sit . Orthographiam sequi placuit , quæ feliciori hac ætate ab elegantioris ævi lapidibus loquentibus excerpitur ; sed religione illa , quam muliebre vocites , nunquam pingendi J , & U , & διφθόγγας simul adnexas sejungendi haud tangi passus sum in doctissimum Balatinum in præfat. in Vaillantii numism. juratissimus :

mus: hæ enim minutæ atque angustæ mentis ariditates & typographos turbant, & legentium consuetudinem ac securitatem præpediunt. Chartæ elegantiam, & characterum cujusvis magnitudinis trium linguarum præstantiam pro totius operis, & partium symmetria tutemet intueris: atque eorundem nil confusam, & nil distractam adhæsiōem ac συνδεδεσιν Simoniiis fratribus typographis acceptam referas, quorum diligentiam, licet omnibus notam, etiam in his membranis commendandam reor, quo magis ab honoris stimulis urgeantur. Neque bina volumina ornamentis initio, ac fini librorum appositis, ac materiei, quæ tractatur, idoneis deferi passus sum, atque ab melioris nostræ ætatis sculptore fabrefieri curatum est: ut si opus rebus quæsitissimis, & eruditionis vi se non commendet, saltem eleganti specie, atque extraneis hisce nugamentis nitescat, & si haud mentis animum percellat, oculos oblectet.

Quo autem huic ἐξδοτεi nil deesset præter bene multas veteres icunculas, & numismata ad summam fidem expressa, plurimas epigraphas recens compertas exacte incisas tenes, ut etiam ex characteribus marmoris ætatem noscas; utinam id exemplum sectentur, qui novos titulos exteris communicant, sed plerique omnes libentius peculium curant, quam reip. eruditorum prospiciunt, eisque affatim est communibus elementis eos chartis illinere. Præterea ut nihil muneris mei posthaberem, ad elegantiores fere Scriptorum editiones provoco, imo & onus subii, uti nunc moris est, pagellas ipsas recitandi; qua de incuria de doctissimis quibusdam viris conqueri valde liceat; cum mihi copia sit suspicandi, ne ea veterum testimonia ab nuperis exscriptoribus mutuatos esse rumor pervolitet. Nollem autem, ut quis mihi molestus sit, si non omnes ἀρχαιολόγης, aliosque Scriptores, quorum lucubrationes ea de re sunt, in qua & ipse versor, recitarim; etenim fateor me non unos pervolutasse idem argumentum agitantes, sed quoniam quæ alii comparant & collegerant, vel excerpunt, vel omnia exscribunt, quis non frustra esse clamitet indicem eorum Scriptorum recitare nihil novi edocentium, sed jam dicta, vel protrita expilantium? Quare ne horarum tempus tere-rem, curate selecti a me sunt nuperi, sed magni nominis Scriptores, & antiqui, Græci potissimum quoad bonam partem, ut ex eorum indice apposito vides, ab his siquidem, tanquam ex fonte perenni, quæcumque pro ea, quam illustrandam provinciam aggredimur, abunde comparamus. Hinc ne mireris, si Melchioris Guilandini volumen inscriptum Papyrus posthabuerim, etenim veluti primas rei scriptoriæ imagines adumbrasse visusest. Atque pro re nata ne miretur quis me, cui curta supellex est, tam festivam librorum copiam acquisivisse, quantam ab ipso indice recitasse deprehendis, cum pæne omnes commodatos referam Marchioni Matthæo de Sarno, viro Atticis moribus eleganti, & in amicorum commoda sat pingues fortunas suas expendenti: qui sane non solummodo immanem, ac selectissimam omne genus librorum vim comparavit sibi suisque;

verum etiam de omnibus benemerentissimus eos summa animi munificentia nemini interdicit, imo domos transvehi lubentissimus sinit: quare si Neapoli litteræ vigeant, nec languescant, Sarnianæ largitati acceptum referimus quasi universi: jure ipse, cui tanta librorum copia frui datum est, possessorem brevi hoc, atque honestatis pleno verborum officio cumulare par æquumque censeo.

Demum brevem errorum τίναα adjectum vides, quos vel typographi dormitantiæ, vel festinantis ingenii mei, & moræ nil patientis, celerrimæque lætantis indoli tribuas: subii ipse typorum errata abstergendi molestiam, idque grande rædium devorandum mihi fuit: attamen gratulor, si voluminum molem pensites, editionem nil affectam, neque ulla graviora σφάλματα te offendere: in ceteris, ut magni Reimari verbis utar in ima præfat. Dionis, si quis hominem me fuisse reperiatur homo, humaniter monitum multo obstringet beneficio. Et fortasse si opus non tam cito absolvissem, & curatius a me, implorata etiam amicorum ope, lætatum esset, ne parvum quidem mendum ἐκδοσιν obscuraret: etenim vix quatuor annorum spatium lusum est, quo tum materiem omnem pararem, tum typis ederem; constat siquidem Mazochium epistolam superiorem, vid. pag. 14. prid. id. Febr. anno 1750. Agnello Avitabili dedisse, neque me statim, sed sequenti 1751. ad opus aggressum esse: inde norunt omnes me annum ipsum 1752. terere coactum esse, ut grandiusculum volumen pro adolescentium Græcæ studentium officio typis mandarem; quare atramentarium negotium diu siluit; trium reliquorum annorum tum scriptioni, tum characterum prelo continens cura atque opera impensa est: vides igitur μὲν α βιβλίον, κ. τ. λ. ocius, quam par erat, me condidisse; præsertim cum vitæ meæ rationem interea nil immutarim, Academiæ muneri nec defuerim, atque iisdem amicorum carissimis sollemni horarum intercapedine usus sim; quare plenus irarum vivo quibusdam, qui populi aures ad rævum verberarunt me isthæc volumina nonnum pressisse in annum; quin scias, cum ipse, inter atramentum versandi rædio languescerem, non vice simplici schedas Puteolanæ chorographiæ revisere oblectatum esse, quo eas vel melioribus documentis collustrarem, vel ulterius progredere: quod alterum opus si lucem accipiet, ejus regionis admiranda rudera, & loca Græcis luminibus, ac Phælegicis adpersa squalorem omnem exuent, ac priscam, augustamque majestatem acquirant: nec mihi aridum ac tenue, uti res atramentaria est, paratur, sed prægrande & circumfluens argumentum; interea curas hæc calamariæ thecæ præmittendas ratus, quo veluti animum legentium explorem, si plaudant, & pretium iis veniat ac nomen, si vero eas inopes rerum traducant, atque infra ponant, utpote offensas non unis maculis, & multa fusas incuria, etiam Puteolanas lucubrationes æternum in ævum comprimam, nec unquam emanaturas sinam, ne iterato sinistre labores excipiantur.

ADDI-

A D D I T A M E N T A

Pro atramentarii operis illustratione fatis opportuna.

PAg.8.lin.37. Licet miræ eruditionis vir Spanhemius doctissima quæque adnotarit in Callim. pagg. 72. 427. 431. 565. de vocibus λίπος, & λιπαρός, tamen non tam clare de hoc epitheto ea nobis dedit: quin oblitum adverti commonefacere, quid sit in Hom. λιπαραί θέμισες, & in Hesiodo λιπαροὶ χοροί: fatendum etiam est non pauca, quæ vir hic ἐροχώτατος vidit, me fugisse; quare si utrique quis simil coagmenter, nihil de obscuro antehac ἐπιθέτω reliquum fortassis erit.

✠ Pag.9.lin.29. Ut omnino sistam ἀμβροσίαν in originatione elegantissimi unguenti speciem fuisse, præter reliqua exempla a me congesta, oblata sunt sat opportuna, & ἀμβροσιώταται Theognidis carmina v.5.

Φοῖβε ἀνάξ, ὅτε μὲν σε Θεὰ τέκε πότνια Λητώ
Φοῖνικος ῥαδινῆς χερσὶν ἐραψαμένη,
Ἀθανάτων κάλλιστον ἐπὶ τροχοειδέϊ λίμνῃ,
Πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλ' ὥππειροσὶ
Ὀδυμῆς ἀμβροσίης, ἐγέλασσε δὲ γαῖα πελώρη,
Γῆθησεν δὲ βαθὺς πόντος ἁλὸς πολίης.

✠ Pag.25.lin.26. Addas, quo constat magis πορνέειν sæpe valere ad unguem perficere, Plutar. locum sat appositum in lib. adver. Stoicos, qui de sculptoribus Myrmecide, & Callicrate ait: Διαπορνέειν λέγονται ἐν σισάμῳ γράμμασιν ἔπι πῶ Ὀμήρῳ, quæ veritas mecum, dicuntur perfectissimis literis sculpsisse in sesamo quosdam Homeri versus: neque cures Ælianum V.H. l.1.c.17. id aliter narrantem: Καὶ ἐν σισάμῳ δίσιχον ἐλεγεῖν γράμμασιν ἐπέγραψαν: miror Perizonium de voce πορνέειν nil adnotasse, cum recitet Plutarchi verba: de binis hisce sculptoribus vide Julianum Augustum or.3.

✠ Pag.52. lin.42. Adeo verum dicas πινακίον apud optimæ ætatis Græcos non esse tabellam grandioris molis, sed sat brevem, quæ pauca verba scripta præferebat, ut egregium Platonis locum-na-

tus sim, quo rem omnino firmem: loquitur philosophus de magistratibus eligendis, vid. init. lib. 6. de legib. & edit. Serrani p. 753. Αἴρεσις αὐτῶν ἐςω ποιάδ' ἐς... Ποιεῖσθαι δὲ πῶν αἵρεσιν ἐν ἑερῷ, ὅπερ ἂν ἡ πόλις ἡγήται πινακίον· φέρεν δ' ἐπὶ τὸν πῶ Θεῷ βωμὸν ἕκαστον εἰς πινακίον γράψαντα τῶνομα πατρός, καὶ φυλῆς, καὶ δήμῳ, ὁ πόθεν ἂν δημοτεύηται· παρεγγράφειν δὲ καὶ τὸ αὐτῷ κατὰ ταῦτα ἕως ὄνομα· τῷ βελομένῳ δ' ἐξέσω τῶν πινακίων, ὅτι πῶρ ἂν φαίνηται, μὴ κατὰ τὴν αὐτῷ γεγραμμένον, ἀνελόντα εἰς ἀγορὰν θῆναι μὴ ἑλαττον τετρακόντα ἡμερῶν. Τὰ δὲ τῶν πινακίων κερθέντα ἐν πρώτοις μέγετε τετρακοντίων δέξαι πρὸς ἀρχοντας ἰδεῖν πάσῃ τῇ πόλει· πῶν δὲ πόλιν ὡσαύτως ἐκ τῶπων φέρεν πάλιν, ὧν ἂν ἕκαστος βέλῃται, κ. τ. λ. Quæ ita vertit Ficinus:

Hujusmodi magistratuum designatio fiat... comitiaque in templo habeantur, quod præstantissimum civitas ducet: unusquisque autem undecumque venerit, in ara Dei nomen suum, & patris, & tribus, & gentis in tabula scriptum deponat, liceatque cuique, si velit, quamcumque tabulam non recte scriptam suspicabitur, auferre, & in loco publico ponere, ubi minus non quam triginta dies permaneat: trecentasque tabulas sic approbatas univæse civitati magistratus ostendant, quæ quos velit, de istis iterum & accipiat, & rejiciat, &c. Serranus non Platonis sententiam, sed Ficini servans hujus verba solummodo immutavit, & in extremis omnia turbavit: Hæc creationis ratio quædam ineatur... locus autem is diligitur, qui augustissimus sit, templum videlicet: unusquisque, qui ad suffragia venerit, nomen suum in tabula edito, & ad Dei aram deserto, patris, tribus, generis nomen diserte inscribit: unicuique vero licet quæcumque tabulam non recte scriptam suspicabitur, de medio tollere, & in foro propalam non minus quam per

per dies triginta deponere , ut ab omnibus civibus examinari possit : trecentas tabulas sic approbatas universæ civitati magistratus ostendito : quæ ex earum numero , quas velit , similiter accipiat , & rejiciat pro arbitrio , uti unicuique magistratui placuerit , &c.

Iratus vivo tantis viris , qui non vice simplici de Platone , quem ipse post Homerum deamo , minus attente meriti sunt , uti in hoc opere me conquestum ubique vides : in his etiam verbis multipliciter sibi nimium indulgisse indolesco , tum quod iis non uno in loco affectis medelam minime pararint , quædam aufugerint , quædam etiam ἀπροσδιόντως verterint . Porro ὁ πόθεν , legendum ᾧ πόθεν & κατὰ νῦν αὐτῷ , potius sit αὐτῷ nec non πινάκων reſtituas πινάκιον : prorsus necesse est , ut idē importunum deleas , ac illinas δᾶν : demum pro πάλιν reponas καὶ ἐλᾶν : inde mecum transfundas κατὰ λέξιν , & si tibi cor Græce sapiat , inspicias , quam longe a Ficini , & Serrani mente diverto , & ad Platonis accedo : Electio magistratuum talis esto . . . ipsa fiat in templo , quod civitas existimet augustissimum : ferat ad Numinis aram unusquisque civis in tabella inscriptum nomen parentis , tribus , & regionis , in qua quidem municeps sit ; & sui ipsius nomen cum his similiter adjiciat : liceat , si quis voluerit , ex tabellis , quæ videatur , contra ac ipse senserit , scripta , accipere , ac in foro appendere per dies non minus , quam triginta . Tabellas , quæ probatæ fuerint in magistratuum electione , usque ad trecentas archontas ostendere oporteat civitati universæ ; cives autem sic ex ipsis acceptent , vel rejiciant , uti unicuique placeat . Perlegas rogo , quot voces præteriere Ficinus , & Serranus , ipse contra , secundum medelam iis factam , omnes Latine dedi , & luculentior sententia prodiit . His adversis , vides etiam in Platone πινάκιον esse breve tigillum paucis nominibus scriptum , imo tam parvæ molis , ut trecentas enumeres ; quare nemo hinc colligeret Græcos optimi ævi in more habuisse in tabulis scriptitandi , quod sententiæ meæ unum obnoxium esset .

✠ Pag. 76. lin. 6. Scias me immerito Schultingium , & Heineccium castigasse in numeris recitandis orationum Themistii , cum mihi tunc non adhuc nota esset hujus Sophistæ ἐκδοσις Harduini , & Petaviana fruebar . Interea culpandus Heineccius , qui sat confuse loquitur dum ait . . . Ex Themistio orat. 16. & 18. patet , ubi mentio fit πινακιδίων , καὶ τῶ σιδήρῳ , quando or. 18. pag. 221. lit. A. ille vit , πινακίς , καὶ σιδήρῳ , at in or. 16. p. 199. lit. C. vides πινακίς , & πινάξ , nulla vero mentio est τῶ σιδήρῳ , nec πινακιδίων . Quam multa corrogarim de πινάξ , πινάκιον , & πινακιδίων , vide pag. 52. & seqq.

✠ Pag. 78. lin. 6. Propterea quod aperte a me negatum est Græcos ceram scriptoriam , & stilum unquam adhibuisse , quis mihi molestus opponere posset verba Asterii Episc. Amaseæ , quæ ut facilius invisas , reperiis in act. 4. concilii Nicæni secundi tom. 8. p. 854. lit. C. edit. Ven. licet inibi inficere verba sint : Δορυφόροι δὲ τῆς ἀρχῆς , καὶ στρατῶται πολλοί . οἱ μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπογραφεὶς δέλτους φέροντες , καὶ γραφίδας . ὧν θάτερος ἀναρτήσας ἀπὸ τοῦ κυρτοῦ τὴν χεῖρα βλέπει πρὸς τὴν κεινομένην , σφοδρῶς ὅλον ἐκκλίνει τὸ πρόσωπον , ὥστε παρακελευόμενος γεγωνότερον λαλᾶν , μὴ κάμνων περὶ τὴν ἀκοήν , ἐσφάλμενα γράφῃ , καὶ ἐπιλήψιμα , quæ mecum veritas , adjecta parva σιγῇ ante σφοδρῶς , editiones omnes eam præponunt : Adsunt satellites proconsulis , & multi milites , atque ὑπομνημάτων Scriptores pugillares , & stilos gestantes , quorum alter , suspensa a cera dextera , martyrem (Euphemiam) intuetur , iracunde totam inclinans faciem , veluti jubens , ut clariori voce responderet , ne auscultando laboraret , & falsa , atque nil curata scriberet . In Græcanica igitur urbe , dicat quis , pictos vides stilos , & tabellas ceratas , (picturam enim describit Asterius) . Verum facile reponam Euphemiam Græcam virginem sub Prisco Rom. proconsule martyrium fecisse Diocletiani Aug. tempestate in urbe Chalchedone , & a me multis præstitum esse Romanos aliquando ceratis tabellis usos , nihil igitur mirum est , si Græcus pictor Romanorum illum

lum scribendi morem exprefferit, ut omnem arti suæ fidem conciliaret. Hinc potius majus sententiæ meæ momentum apponitur, qui primus palam feci Romanos perquam raro ceras γραφικὰς adhibuisse, veluti si quando quid extemporaneum & strictim adnotandum esset: quare opportune & cate Asterius illeivit notarios, sive commentarienses illos verba Euphemiae in ὑπομνήμασι exarasse; & vel a lexicis tenes ὑπομνήματα esse scripta, in quibus capita tantum in rerum memoriam attinguntur: & Pollux inter nomina ἀδικημάτων, criminum, lib.6. c.38. segm.181. enumerat merito prius μνήματα, ἀκτα, inde ὑπομνήματα, epitomæ: advertas, quam inficere bina iithæc Pollucis verba transfudere interpretes, memoracula, & memorialia. Itaque tantum abest, ut Asterius scripturam ceratam contra atramentariam inducat, ut hanc alteram magis firmet, illam Græcos novisse ab episcopi verbis nemo arguet. De Asterio selecta quædam collegit Fabric. in Bibl. Gr. tom.8. p.607. Pæne oblitus eram hic condocesfacere me κεκοινηνν jure vertisse martyrem, nam rogaris, ut legas, quanta aggefferim infr. ab pag.301. ad 307. de voce κεκοινηνν, ita ut iithæc ῥήσις nova, sed vera notione nunc donata sit, & πολυβόητος audiatur inter Ecclesiasticos Scriptorcs.

✱ Pag. 83. lin. 19. Doctissimi quique in Horat. commentarios intexentes non solum tabellas ceratas finxere, sed etiam parietes cera oblitos, in quibus poetæ, si quid notu in mentem veniret, exararent, vades sistentes versus in princ. sat. 3. lib. 2.

Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:

Culpantur frustra calami, immeritusque laborat

Iratis natus paries Dis, atque poetis. Verum quid facies hominibus, qui a teneris ceram scriptoriam didicerunt? nil mirum inde, si ea etiam parietes ipsos incrustarint: ceterum Horatius de ceræ ne somniavit quidem, qui canit, se nil scribere, eo quod in villa, quo se receperat, malos calamos, & domum infestam Musis nactus esset, quam senten-

tiam, qui ἀμείσως sequuntur, versus aperte præstant:

Atqui vultus erat multa & præclara minantis,

Si vacuum tepido cepisset villula testro.

Itaque, dum vates culpat parietem, is ceratus non est, sed ipsæ ædes frigidiusculæ, & Horatius frigoris erat sat impatiens: vide quantum ineptiarum effutiere, qui sese ab ceris obnubilari passi sunt.

✱ Pag.50. lin. 26. Pro notione vocabuli *sublimis*, quæ a me detecta est, Plauto, & Prudentio addas Terentium in Adelph. 3. 2. v.18. & cum primis carissimum mihi locum in Andr.5. 2. v.20. & 21.

✱ Pag.101. lin.6. Fugit me ob scribendi festinationem Martialis, qui litteras ad absentes familiares *chartas* etiam vocat lib. 9. ep.100. *Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas, Charta salutatrix si modo vera refert, &c.* Et lib.14. ep.xi. *Seu leviter noto, seu caro missa sodali: Omnes ista solet charta vocare suos.*

✱ Pag.117. lin.22. Non sine animi dolentis significatione, postquam firmavi chirographa, syngraphas, &c. olim chartis commissa, non ceris, oblitus sum Justinianum in præfat. illustris Novellæ 73. *calamorum* etiam, & *atramenti* commemorasse in contrahentium pactis: inibi siquidem imperator interrogatus ab Joanne orientalium prætoriorum præfecto de cujusdam documenti commutationis fide, postquam de veritate constitisset, hæc mihi appositissima inter cetera reponit: *Videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando litterarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus facit: non enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & forte tremens; sæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando CALAMI, & ATRAMENTI immutatio similitudinis per omnia aufert puritatem, & nec invenimus de reliquo dicere, quanta natura generans innovat, & legislatoribus nobis præbet causas, &c.* Inde imperator addit novem ipsa capita de instrumentorum cautela ac fide. Quis igitur posthac ceris inhæserit, & tutetur id

genus syngraphas non in chartis exaratas *calamo*, & *atramento*?

✠ Pag. 126. lin. 23. Ut exemplis d'Orvillii syllabarum, quæ repetitæ facile omittuntur, nostratia addam, scias circa initium Chron. Vultur. quod Ncapoli in Teatinorum chartophylacio servatur, legere est *anime.e*, pro *animæ meæ*: licet Muratorius ediderit *animæ meæ*: imo in mentem revoces etiam in marmoribus id erratum me deprehendisse, uti in illo Capreis reperto, in prim. vers. legitur, ΔΑΙΜΟΝΕΣΘΑΟΙ ΠΡΟ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΑΟΙ, confulas infr. pag. 478. Nunc in mentem venit æterni nominis Salsasium in Trebell. Poll. cap. 2. pag. 352. in vit. Divi Claudii, eo quod ante vocem *necessariam* *ne* ob ejusdem sequentis syllabæ concursum ab librario omissum restituit, locum tenebricosum bona luce donasse.

✠ Pag. 131. lin. 37. Cum vera notio verbi *assidere* ignota antehac sit potissimum medicorum, eorumque etiam, qui ægrotis operam attente navant, plurimæ exemplorum copiæ, quæ attuli, addas quoque bina ex Tacito in vit. Agric. cap. 45. *Sed mihi, filieque præter acerbitatem parentis erepti auget mæstitiâ, quod assidere valetudini, fovere deficientem, satiare vultu, complexu, non contigit.* Et paullo post: *Omnia sine dubio, optime parentum, assidente amantissima uxore, supersuere honoris tuo, &c.*

✠ Pag. 148. lin. 4. Pro luce vocis *ἐπήκοος*, de qua multa dicta sunt, addas, quæ offert Almeloveenius in præf. fast. conf. p. 35. scil. Latinos, quos Deos Græci salutabant *ἐπήκοος*, dixisse *exoratos*, recitatque quosdam lapides: EX. ORAT. *procul dubio est una vox, nempe EXORATO, quomodo & Isis exorata obvia est apud Gruterum pag. 83. Et huc quadrat Hercules ἐνάκιστος apud eundem pag. 49. num. 1. & Ἀρτεμὶς ἐπήκοος pag. 40. num. 10. Isis ἐπήκοος pag. 73. num. 1. & HERC. EXORATVS in inscriptione vigesima prima earum, quas nunc mitto.* Interea adverte nihil adnotasse Almeloveenium in faxy, quod affert ex Grut. p. 40. n. 10. a multis restitutum.

✠ Pag. 153. lin. 26. Sero memini Lucianum famosum *ἰμάντα* Junonis *κεσόν* appellasse p. 724. 725. edit. Reitzii, vides, quam parum curate poetarum principem ledebant, inquit siquidem; *Ὅρῳ ὅσων ἐγάδων ὁ χρυσοῦς αἶπος, εἶγε καὶ μεταποιεῖ πρὸς ἀμόρφου, καὶ ἐρασμίου ἀπεργάζεται, ὥσπερ ὁ ποιητικὸς κεσός, κ. τ. λ.* vides quantorum bonorum *aurum causa sit, siquidem deformes etiam refingit, & ut poeticus ille cestus, &c.* Ne mihi, rogo, prohibeas, quo minus ad Homeri decus patefaciam etiam Themistium orat. 18. p. 218. edit. Harduini lit. D. apposuisse *κεσόν*, pro *ἰμάντα* contra tanti vatis mentem: atque id peccatum recoxerat orat. 16. p. 209. lit. B. *Ποῖον φάρμακον Πολυδάμνας τῆς Αἰγυπτίας ἐγκρασθὲν οἶνῳ κρατῆρσι, ἢ ποῖος κεσὸς Ἀφροδίτης, κ. τ. λ.* Ecquod *Ægyptiæ Polydamne medicamentum vini crateribus infusum, aut quis Veneris cestus, &c.* Miror hunc sophistam errasse quidem in voce *κεσός*, non autem in voce *φάρμακον Πολυδάμνας*: quod doctissimi quidam vocant *νῆπεινθες*, cum ea vox in Hom. sit simplex *ἐπιθετόν* ipsius *φαρμάκῳ* & usque iratus sum Lasenæ nostrati, qui volumen inscripsit, *De Homericæ nepenthe*, pro, *De pharmaco Polydamne*: in eandem firmiter impiegit Jo. Conradus Barchusenius de medicinæ orig. & progr. qui etiam *διατριβὴν* sat longam exaravit, titulumque etiam apposuit, *De Hom. nepenthe*, quæ satis incocta est, nec Lasenæ librum meminit.

✠ Pag. 182. lin. 9. Oblitus sum, licet tot exempla pro notione *pedagogi* corrogarim, id quod me docuit Salsasius H. A. to. 1. p. 475. dum de Comodi imp. *pedagogo* Lampridio sermo est cap. 1. *Πιθολαὺς προφύς* Comodi, Latini *prædagogum* vocant, qui Græcis *προφύς* atque etiam *papatem*, cujus vocis frequens occurrit mentio in vetustis martyrologiis, Juvenalis: *Timidus prægustet pocula papas*. Vides, quanti decoris & famæ erat *pedagogi* munus, ut hoc honestissimo nomine salutareretur, *papas* scil. sive *pappas*. Idipsum teneo a Mazochio in adnot. in Kalend. p. 628. *Papas, papatis vox Latina est, forsitan ex Græca πάππας . . . derivata,*

ac *pedagogum* significat ; glossæ Isidori :
Papas, *pædagogus*, qui sequitur studentes
 . . . *At notabilis est Juvenalis hanc vo-*
cem usurpantis locus sat.6.632. . . . Ti-
midus prægustet pocula papas . . . . *Ac mi-*
rabar equidem , quam de causa hoc vo-
cabulum a Latinis OMNIBUS lexicis absit ,
cum eo nobilis satyrarum scriptor uti non
dubitarit : inde ipse clariss. Mazochius as-
ferit se in Rabano feminas παιδαγωγύσας ,
papatissas nomine nactum esse . Nec præ-
 teream Jungermannum in Pollucem lib.4.
 n.149. qui Meursium castigat emendan-
 tem , & convertentem in laudatis glossis
 Isidori vocem *pappas* in *pappus* : *Cur*
enim , inquit , mutemus , cum vel Juvena-
le teste omni exceptione majore nitatur , qui
extrema satyra 6. Timidus prægustet po-
cula pappas , &c.

Interea autem ipse demirari nun-
 quam definam tot doctissimos viros tam
 pauca de voce *pædagogus* tum Græce
 tum Latine commentatos , cum cernas
 lat multa , & fortasse non contemnen-
 da nos agcessisse , & quantum præjudi-
 cati ab hominum mente deterfisse . Con-
 querendum mihi etiam de Mazochio , qui
 de *ῥήσας comes* nihil prorsus adjecit , qui
 in laud. Kal. de actis SS. Viti , Modesti , &
 Crescentiæ sanequam erudita apposuit ,
 nec advertit Modestum , & Crescentiam
 a Romano *breviario* 15. Jun. salutari *co-*
mites Viti ; contra vero in Capuano (vid.
 Kal. Mazoch. p.628.) is , qui eas ternas
lectiones confinxit , vocem *comitibus* infi-
 cete invertit in *comitantibus* ; ipse vero
 multa testium vi patefeci idem esse *co-*
mitem , ac *pædagogum* . Hic autem te pa-
 rum resistere jubeo , ut superna Mazochii
 verba pensites dictantis se mirari a *La-*
tinis OMNIBUS lexicis vocabulum papas ,
 sive *pappas* abesse : scias autem tanti viri
 auctoritatem , (quam magni semper pen-
 do ,) atque *παρρησίαν* id agentis statim do-
 cilem meam sibi fidem obstrinxisse : ve-
 rum nescio , quæ amicitiae vis , quam ne-
 que heri , aut nudius tertius cum dili-
 gentissimo Jac. Facciolato contraxi , ad
 hujus politissimum lexicon invisendum
 impulit , & statim oculis fidelibus se ob-

tulit mihi carissima vox *pappas* , quam
 verna lingua probe interpretatur *ajo* , reci-
 tatque *notabilem* Juvenalis locum ; imo pi-
 get me eandem vocem etiam in Psalini
 minimæ molis lexico invisere , ut ingen-
 tem Ling. Lat. thesaurum taceam ; sed
 noluissem id perquam leve in præclaris-
 simo Mazochiani Kal. opere advertisse ;
 unum doleo , quam vocem *pappas* illu-
 strandam suscepit , in ea neminem ex su-
 pernis eruditissimis viris recitasse , ne Hen-
 ricum quidem Stephanum , qui in The-
 sauro eadem , quæ ceteri , adnotavit . De-
 mum an inflectenda sit ea *ῥήσις pappas , a* ,
 cum Facciolato , an *atis* cum Salmasio ,
 & Mazochio , inquirant , quæis pinguius
 otium suppetit . Hic mihi addere liceat ,
 Sophoclem in Electra inter dramatis per-
 sonas adcenfuisse Orestis *pædagogum* se-
 nem , *παιδαγωγὸν πρεσβύτην τροφέα* : quæ-
 nam sint hujus partes & munus , eas scil.
 quas ipse definivi , ubique dramatis lege-
 re est . Etiam in Terent. in Phorm. in-
 vises munus *pædologi* 1. 2. v.93. atque
 ibid. Sophronam nutricem *παιδαγωγύσαν*
 ubique hujus comœdiæ .

⚡ Pag.182.lin.25.Apposui mihi carissi-
 mum Luciani locum , sed dimidiatum ,
 nunc totum hic appendam ex præclara ,
 nitidaque Frederici Reitzii editione to.2.
 p. 446. quem miraberis non advertisse
 affectissima quædam verba in Græco κα-
 μένω , & Latine dedisse eadem contra fi-
 dem , nec sententiam concludentia : utrum-
 que fortasse non male a me restitutum
 accipies : Ἄξιον ποίνην ἀντιθέσθαι τοῖς δὴλε-
 σιν κακοῖς πῶν ἄρρενα τῶν παίδων ἀγωγὴν .
 Ὅρδου ἀνάσας ἐκ τῆ ἀζύγης κρίσις , ἢ ἐπὶ
 τῶν ὁμμάτων ἐπὶ λοιπὸν ὕπνον ἀπονιδάμεν
 ὕδασι λιτῶ , καὶ χιτωνίσκον , καὶ χλανίδα ταῖς
 ἐπωμίαις περόνας συρράψας , ἀπὸ πῆς πα-
 τρώας ἐσπίας ἐξέρχεται κάτω κεκυφώς , καὶ
 μηδένα τῶν ἀπαντόντων ἐξ ἐναντίας προσ-
 βλέπων . Ἀκόλυθοι δὲ καὶ παιδαγωγοὶ , χό-
 ρος αὐτῶ κόσμου , ἐπονται , τὰ σεμνὰ πῆς
 ἀρετῆς ἐν χερσὶν ὄργανα κρατύντες , ἐπεὶ
 σὲ κτενὸς ἐνομὰς κόμην καταψήχεν δυνα-
 μένας , ὑδὲ ἐσπότερα τῶν ἀναιμόρφων χαρα-
 κτήρων ἀγράφως εἰκόνας , ἀλλ' ἢ πολύπτυχοι
 δέλτοι κατὰ πιν ἀκολουθεῖσιν , ἢ παλαιῶν ἐρ-
 ρων

γων ἀρετὰς φυλάττειν βίβλοι. Καὶ εἰς Μαρσικὴν δέοι φοιτᾶν, ἀμειλὴς λύρα· quæ sic versa in Reitzio vides: *Æquum igitur opponere muliebribus istis malis virilem puerorum vivendi rationem. Mane surgens de calibe lecto, reliquum adhuc in oculis somnum simplici aqua postquam abluuit, sacra chlamyde humeralibus connexa fibulis, paterna domo egreditur dejecto vultu, ac neminem eorum, qui ex adverso veniunt, contuitus. Pedissequi autem illum, & paedagogi, decens caterva sequitur, honesta illa virtutis instrumenta manibus tenentes, non secti serra pectinis incisuras mulcere comam aptas, neque specula, objectarum formarum nec-pictas imagines; sed vel multiplices tabellæ a tergo sequuntur, aut antiquorum operum virtutes servantia volumina; & si ad Musicum eundum sit, canora lyra. Corrupta verba χιτωνίσκον, καὶ χλανίδα interpretes sanarunt χιτωνίσκον χλανίδα, & verterunt, tuniculam lenam, olim legebatur sat invenuste ἱερὰν χλαμύδα. Sed opus ac labor est in confingendis verbis in utraque lingua, ἥδ' ἐσοπτρα πᾶν ἀντιμóρφων χαρακτήρων ἀγράφους εἰκόνας, quæ neque Reitzius, neque reliqui doctis. interpr. curarunt: itaque plenus audaciæ, quo quid sententiæ conciliem, aptarem, ἥδ' ἐσοπτρα, ἥδ' ἀντιμóρφων χαρακτήρων γραφικὰς εἰκόνας, neque specula, neque diversi sexus pictas imagines, pueri πολέμῳ no-runt χαράκτιη in Galeno adnotare etiam sexus, quod a lexicis etiam habes: & nunc mens Luciani palam est, nempe pueros ingenuos ad litteras addiscendas itantes libros secum gestasse, non specula, neque amasiarum pictas imagines: quis sane ferat χαρακτήρων ἀντιμóρφων verti objectarum formarum? & voces ἀγράφους εἰκόνας, imagines non pictas, quod sane interpretamentum nihil menti ingerit. Ceterum πολύπτυχοι δέλτοι non sunt multiplices tabellæ, cum ostensum a me sit tabulas scriptorias omnino ignorasse Græcos, etiam pueros, quare dicas multiplices libelli. Sed quod magis instat, advertam, vides paedagogos quanti habitos, ut χόρος κόσμιος salutarentur. Addas pro pag. 509. lin. 39.*

verbum, φοιτᾶν in notione eundi ad puerorum scholas. Atque hæc de Luciani καμίνω sat tenebricosa, nunc bonam fortasse lucem adepto.

§ Pag. 187. lin. 37. Miror Casaubonum, sed magis Salmasium, qui in Hist. Aug. to. 1. p. 26. quæsitissima congefferunt de penula, in Paulli epistolam 2. in Tim. 4. 13. ubi ea vox illita est, eamque tantum vexarunt interpretes, ita ut etiam calamariam thecam fuisse quidam cogitarint, nil prorsus adnotasse, imo ne meminisse quidem. Heineccius in exercit. 1. de habitu, & insignib. sacerdot. Apost. to. 2. p. 74. edit. Genevæ 1746. hunc Paulli locum illustrare aggreditur, sed jam occupata recoquit, neque qui penulam atramentarium interpretati sunt, legerat.

§ Pag. 236. lin. 36. Sat obscuro Pausaniæ loco, & a doctis viris contra fidem Græcam Latine dato multam lucem impertitus sum, hos interpretes transversos egit vox βιβλία, libelli, quam ipse confinxit βυβλία, chartæ, inde Pausaniæ verba γνησίῳ nitori reddita sunt: in eaque medela salutem me non hariolum, sed vatem; etenim cum Zonaras Annal. lib. 10. num. 14. p. 497. edit. Paris. fere eadem verba adhibuisset, ab Pausania mutuatum esse fatearis oportet, & mecum conjurans pro ὡς περ βυβλία apposuit clarius ὡς χάρτην, legerat igitur βυβλία, non vero βιβλία. ita sane scripsit Cæsar, & Hirtii militarem dolum narrans, quo Decimum de suo adventu Mutinam certiolem faceret: Μολίβδου λεπτὸν ἄγαν ποιήσαντες ἔλασμα ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάρτην πᾶσι ἐλίξαντες κολυμβητῇ διενέγκειν ἐδωκαν, κ.τ.λ. in lamina plumbi tenuissimi, quid vellent, inscripserunt, eamque chartæ instar convolutam natatori perferendam dederunt, &c. rogaris, ut Pausaniæ verba cum his Zonaræ compares, porro non tam ovum ovo simile adstrues.

§ Pag. 267. lin. 12. Nil suaviter vivo, quod in hac Homericæ vasis longiuscula descriptione me, qui in tanti vatis cultu immo-rior, parum aberrasse deprehendi, & nemo me incastigatum dimittat, qui binas illas icunculas sub Homero adfidentes fecerim

gerim viros, cum sint viragines, scilicet Ilias, & Odyssea; ceterum earum habitus, vestes, arma & reliqua, quæ a me descripta legis, ita scalpata, atque ab artifice exhibita sunt; quoniam autem imagunculae sat exiguae sunt, pro sexus discrimine, facile intuentium oculos fallunt.

✠ Pag. 268. lin. 15. Parum me urit, quod in hac dignoscenda pictura hospitem me incuses, etenim cum non sat luculento loco pendeat, minutæ quædam partes oculis effugiunt: quare eam horis meridianis intuitus deprehendi non esse Apollinem, vel Ariona, sed Polyphemum, ad ejus enim pedes trunca pinus projecta jacet, sinistra sat nodosam, ac rusticitatis plenam regit lyram: in ejusque fronte præter binos oculos, paullo superne in medio tertius conspicitur. Itaque picturam interpretarer Galateam Polyphemo amore furenti pugillarem mittere, in quo vel ficta ἑρωτικά verba scripserat, vel libellum dicas, quo ei monstrosum corporis habitum exprobraret: vide Theocritum idyll. xi.

✠ P. 289. lin. 18. Si præterea plura exempla exoptules de voce πτυχαί in notione libelli, sive δέλτου, existant in Euripidis Iphig. in Taur. v. 727. δέλτου πολύδρηνοι δίπτυχαί & v. 760. ἐν δέλτῳ πτυχαῖς & v. 793. παρὲς γραμμάτων δίπτυχάς.

✠ Pag. 295. lin. 37. Tot doctissimorum Scriptorum choro, qui de prisca dierum appellationibus turbata omnia dedere, accenseas magnum Brissonium init. commentarii de spectac. & de feriis, qui candide fatetur se Politiani sententiam secutum: quoniam autem & famosum Dionis locum, uti ceteri, interpretatur, & ad Christianos Scriptores solummodo provocat, quo firmet veteres dixisse diem Solis, Lunæ, &c. perquam parum me piget tanti viri nomen præteriiisse. Unum miror τὸν πάνυ Seldenum hunc Brissonii commentarium non vidisse, haud dicere auisim ejus libello usum esse, cum fere eadem veterum Scriptorum loca utrobique inviserim. Ceterum hanc Brissonii lucubrationem sat concinnam adeas, si scire aveas, quando dies hebdomadis salutari

cœpti sint *seriarum* nomine, quod more suo συντάμωσ, & eleganter exsequitur.

✠ Pag. 307. lin. 21. Ad stuporem miratus sum Tullium non oboluisse horum Homeri versuum νοθείαν, qui in ep. 7. lib. 3. ad Q. Fratrem eos recitat, eo quod judices Gabinium absolverunt, & ait Jovem Romani proluviem immisisse, & vias, publica ædificia, ac tabernas pessumdatas: itaque dicas hos famulos versus longe ante Cic. in Iliada immissos.

✠ Pag. 312. lin. 39. Quo certior sis ethnicos, qui de Hebræorum rebus locuti sunt, facile in errores abreptos, consulas Casaub. in hist. Aust. to. 2. p. 351. ubi decumana Trebel. Pollionis σφάλματα, dum de Mose quædam narrat, aperit.

✠ Pag. 313. lin. 25. Adeo firmum est interpretamentum, Romanos confudisse vocem *Sabbatum*, ac *Saturnum*, ut Chaldaei hunc planetam salutarint nominibus שבת, שבתאי, שבתאי, rogaris, ut saltem lexica adeas: & constat, necnon a me vice multiplici præstitum est Chaldaeos non parvam vocabulorum vim, ac notionem a Græcis, Latinisque mutuo accepisse.

✠ Pag. 326. lin. 3. Ut hunc famosum Porphyrii locum, & aeneam scaphulam melius exornem, adjiciam, quæ mihi præstat Reimar. ὁ πάνυ in adnot. in Cassium p. 1160. & ab magno Valesio mutuatus est: „ Epiphanius in Ancyroto Antinoi statuas lusorium navigium adjunctum habuisse scribit p. 503. (p. 109. C. T. II. „ Opp. edit. Colon. fol.) ὁ Ἀντίνος ὁ ἐν „ Ἀντινόῳ κεκηδευμένος, καὶ σὺν λασσείῳ „ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανῷ ἔσω κατεπάγη. „ Cujus rei non ea causa est, quam putavit Scaliger in notis ad Eusebii Chronicon (p. 214. a.) quod scilicet Antinous, dum per Nilum navigat, periisset; sed quædam paullo abstrusior causa est, quam hic ponam. Ægyptii enim cum dæmones fingebant, eos non in solido ac stabili statuere consueverant, sed in navigio. Ita Solem aliosque omnes effingebant, ut scribit Porphyrius in libro de antro Nympharum in Odyssea (p. 566.) ubi notat ea re indicari, dæmones illos esse animas,

„ quæ supra humidum feruntur , & in
 „ generationem pronæ sunt . Idem testa-
 „ tur & Clemens Alexandr. lib.V. *σρω-*
 „ *μάτ.* (p.566. C.) his verbis *Αἰγυπτίων*
 „ *οἱ μὲν ἐπὶ πλοίων , οἱ δὲ ἐπὶ κροκοδείκ*
 „ *πὸν ἥλιον δεικνύουσι .* Sed omnium opti-
 „ me Marcianus lib. II. Philologiæ , in
 „ fine , (p.43. edit. Plantin. Lugd. B.1599.
 „ 8.) ubi eam navim describit Solis , cui
 „ *nautæ VII. præsidebant .* In prora felis
 „ forma depicta , leonis in arbore (idest
 „ malo) crocodili in extimo videbatur .
 „ In eadem rate fons quidam lucis æthe-
 „ reæ arcanis fluvioribus manans in totius
 „ nature (mundi) lumina ferebatur . Vul-
 „ go , *felix forma depicta* , legitur men-
 „ dose : „ huc usque Valesius . Vides præ-
 „ ter Porphyrium , quem etiam ipse laudavi ,
 „ ex reliquis aliorum Scriptorum exemplis
 „ ab hoc summo viro collectis , numina per
 „ aquas vectari . Ceterum unicuique mirum
 „ futurum neque Valesium , neque Reimar-
 „ um bigam virorum *ἐλληνικοτάτων* adver-
 „ tisse grandem labem in Porphyrio *ἔς τι-*
 „ *νας* scil. pro *ἀστέρας* , quo sententia nil la-
 „ bore , & frustra sit .

✠ Pag.341.lin.16. Ut constet me probe
 immutasse *ὀκτώ* in *ἐπτά* in Heraclide lo-
 quente de cælestibus planetarum orbibus ,
 quos nullusdum octonos dixerit : (quem
 latet scribas in numeris adnotandis sæpe
 hallucinatos , quippe numeros per notas
 appingebant :) exemplum *ἑνκαιρον* præstat
 Thomas Mangey in nuperrima , ac ele-
 ganti Philonis *ἐκδόσει* Londini 1742. vol.1.
 p.505. ubi pro *ἕξ* jure apponit *ἐπτά* , vi-
 de ibi adnotat . Si vero quis opponat lo-
 qui Heraclidem de omnibus cælestibus
 sphaëris , reponam Tullium in somn. Scip.
 novem , non vero octo fuisse edicentem ;
 vel saltem ad distractas tunc temporis phi-
 losophorum opiniones confugiendum .

✠ Pag.353.lin.3. Quo firmem urbes a fi-
 gura nomen adeptas , & præter Clupeam ,
 quæ instar clypei exstructa erat , & exem-
 plum ipse apposui , Blasius Cariophylus
 de vet. clyp. p.42. isthæc mihi præterea
 præstat : *Denique nonnulla insula , & ur-*
bes , quoniam clypei Argolici formam exhi-
beant Ἀσπίς , vel Clupea denominata ; &

ne longus sim , aliquas tantum enumerabo.
Libyæ urbs , quadam in promontorio Mer-
curii Stephano dicitur Ἀσπίς , ac Silio Ita-
lico Punic. 3. 244. In clypei speciem cur-
vatis turribus Aspis , Plinio vero Clupea
2. N. H. 4. unde in maximo errore versa-
tur Ptolemæus , qui diversas fecit urbes .
Inter Tejum , & Lebedum jacet quoque
Strab. 14. p.643. νῆσος Ἀσπίς , insula As-
pis . Ἀσπίς etiam urbs Macedonia apud
Stephanum . Scuto Gallico Cyprum insu-
lam Hyginus fab. 276. comparavit .

✠ Pag.354.lin.8. Si cupias , postquam sat
 multa de Saturni *δρεπάνω* , ejusque ety-
 modicta sunt , novisse , quo ejus falx pro-
 jecta sit , posteris mandavit Pausanias lib.
 7. c.22. p.582. in promontorium scil. Dre-
 panum prope urbem Bolinam in Achaja :
Ἐφεξῆς δὲ ἅκρα τε ἐς αὐτὴν ἔχει τὴν θά-
λασσαν , καὶ ἐπ' αὐτῇ λέγεσθαι λόγος , ὡς Χρό-
νος τῆς θαλάσσης ἐνταυθα ἔρριψε τὸ δρέπα-
νον , ᾧ τὸν πατέρα Οὐρανὸν ἐλυμήνατο : ἐπὶ
τῷ δὲ καὶ τὴν ἅκραν Δρέπανον ὀνομάζουσιν.
 Culpandus Cellarius , qui hunc Pausaniæ
 locum oblitus est , nec non Mazochius ,
 qui tot de urbibus *Δρεπάνοις* commenta-
 tus est .

✠ Pag.358.lin.2. Neque solummodo cui-
 que mirum fore reor Homerum nunquam
 digitos , *δακτύλους* , meminisse , verum et-
 iam , si centies evolvas ejus divinum o-
 pus , neque *ἄρθρα* , qui *κυρίως* digitorum
articuli sunt , neque *ungues* , *ὄνυχας* , in-
 venies . Scias , cum in tanto vate ipse
 multa divinarim , cur digitos , eorumque
 partes taciturnissimus prætereat , quoniam
 vestigare non satis sum , me vivos rode-
 re ungues .

✠ Pag.368.lin.8. Si aveas noscere ety-
 mon vero propius vocum *Mars* , & *Ἀρης* ,
 adeas , quæ eruditissime , uti suus est mos ,
 disputat Perizonius , præter ceteros inter-
 pretes , qui ab *מַרְעִי* , sive *מַרְעִי* , *violentus* ,
terribilis educit , eamque bonam originem
 exquisitis firmat exemplis , vide adnotat.
 in *Ælian. p.603. &c.*

✠ Pag.367.lin.3. Fateor me humana pas-
 sum in voce *σάκος* , quare parvam in eam
 vocem adnotationem ab v.31. scil. ad 36.
 delendam jubeo .

✠ Pag. 370. lin. 42. Rogaris, ut binos extremos versus pag. 370. circa Jovis fulmen versantes superiori §. adscribas, in quo de hoc numine fulguratore sermo est: de hac importuna μετασάσει typographum incuses.

✠ Pag. 378. lin. 18. Dictum est Regem in Herculanæi ruderibus reperisse mensam ingentis ponderis ex ære argento in quibusdam partibus ἐμπαισικῶς immisso splendidam, quatuor pedibus facili torno effictis nixam, equorum, & avium exstantium capitibus affabre elaboratis in quatuor superioribus angulis elegantem: neque hariolationibus me indulgisse credas, cum assertum sit fuisse sacrificiis adiectam; parilem enim tibi præsto ex Boissardi antiquit. tom. 4. pag. 58. quam etiam exscripsit Gruterus in thes. inscript. p. 1076. & in hac siquidem, ut sacrificalem esse certo dicas, vides tripoda impositum cum scypho, & prope adiecta simpulum, lituum, facem, & lucernam, nec non coronam, qua fortasse sacerdotes cingebantur: quod adnotandum ratus sum, inaudieram enim in longe diversas sententias scissos doctissimos cives meos, ut etiam lectisternium confinxerint; rogaris, ut vel Boissardum, vel Gruterum adeas.

✠ Pag. 385. lin. 35. Ut constet, revera me divinasse etymon, & notionem vocis ὑπερφιάλος, *superbus*, adjiciam verba Aristophanis mihi appositissima, quæ piget me oblitum esse, in vespis v. 1339.

Ἀλλ' ἐκ ἀποδώσεις, εἰδ' ἐφ' αἰεὶς οἶδ' ὅπ, Ita vertunt:

Verum negabis sat scio; haud facies opus.

Vides igitur verbum φιαλεῖν valere idem, ac necesse esse, non vero ut explicat scholiastes ἀπλῶς opus aggredi: hujus verba accipias: Φιαλεῖς, τῷ ἔργῳ ἐπιβαλεῖς, Ὁμηρῷ, Αὐτὸς γὰρ ἐφίηλε πᾶν ἔργον, ἅντι πᾶ ἐπιβαλεῖτο. Καὶ φιαλεῖμεν, πᾶσι, τῷ ἔργῳ ἐπιβαλεῖμεν, ἐπὶ πᾶσι ὁρμήσομεν. Φιαλεῖν γὰρ τὸ ἀρχεσθαι πᾶ πράγματῳ, ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης,

Ἄγε δὲ σύ ταχέως ὑπέχε τὴν φιάλην, ὅπως

Ἐργῷ φιαλεῖμεν ὡς ἀμεινοὶ πᾶσι θεοῖς.

Ἀλλῶς, τὸ τῇ φιάλῃ πιεῖν. Νῦν δὲ ἴσως καὶ

κακεμφάτως: quæ sic mecum veritas: Φιαλεῖς, est, opus aggredieris, teste Homero, Ipse autem aggressus est opera, pro eo quod dicitur, cæpit facere. Et φιαλεῖμεν, idest, opus aggredimur, animum appellimus. Φιαλεῖν enim est ordiri rem; & ipse Aristophanes:

Age tu cito porrige phialam, ut

Opus aggrediamur orantes Deos.

Aliter, phiala propinare. Hic fortasse & obscæne accipiendum.

Ipsissima verba recinit Scholiastes in Pace vers. 431. quæ, ne actum agam, missa facio. Addam solummodo, quæ Flor. Christianus in hunc comici locum adnotat, ut advertas, quantum porro ab notione verbi φιαλεῖν discessere ipse, & scholiastes: *Verbum hoc videtur quibusdam ab Aristophane novatum, sed non ita est, nam antiqui usurpant pro ἐπιβαλεῖν τῷ ἔργῳ, cum accingunt se ad opus: Homerus, Αὐτὸς γὰρ ἐφίηλε πᾶν ἔργον: idem comicus noster in Vespis, Οὐδὲ φιαλεῖς οἶδ' ὅπ, etsi illic intelligitur cacemphaton. Grammatici φιάλην dictam putant, quasi πιάλην, quasi liceat inde πιεῖν ἄλλῃς. Ego putem φιαλεῖν primum dictum de libatione phialæ, inde traductum ad opus quodlibet, quod qui incipit, videtur delibare. Primum vides nil novi Christianum nos docuisse, sed quæ dixerat scholiastes, suffuratum esse: deinde eo quod uterque originationem vocis φιαλεῖν ab Hebræo fonte haud didicerant, nil nisi verba sat inficeta nobis propinarunt. Mihi cordi est reperisse in Aristophane τὸ φιαλεῖν esse non opus aggredi, sed secundum stirpem Phalegicam valere agere, quod honestum est, & quod τὸ πρέπον postulat: hinc ὑπερφιάλῳ est, qui contra, quod decorum est, agit, uti multis ostendimus, licet obliti binorum Aristophanis locorum, qui & etymon, & significationem apprimè firmant; atque inter nugas gernianas amandetur Græculorum veriloquium deducendum voces φιάλη, & φιαλεῖν ab πίειν ἄλλῃς.*

✠ Pag. 392. lin. 12. Ut etiam atque etiam hanc eximii pretii Herculanensem picturam exteris commendem, & veterum Scriptorum auctoritate magis honestem, in

men-

mentem nunc venit Pausaniæ locus p. 514. ubi etiam legas atragalorum lusum proprium puellarum fuisse, quocum belle conspirat Herculanensis pictor: adnectam longiusculum κείμενον Pausaniæ sat affectum, ejusque interpretamentum perquam άπιστον, & mirum est Kuhnium nihil in eo advertisse: Εἴςι δὲ καὶ Χάελσιν ἱερὸν, καὶ ξόανα ἐπίχρυσα καὶ ἐς ἐστῆτα, πρόσωπα δὲ, καὶ χεῖρες, καὶ πόδες λίθῃ λευκῇ· ἔχουσι δὲ ἡ μὲν ἀντὼν ῥόδον, ἀσράγαλον δὲ ἡ μέση, καὶ ἡ τρίτη κλῶνα δὲ μέγαν μυρσίνης. Εἴχον δὲ αὐτὰς ἐπὶ ποῖδῃ εἰκάζοι τις ἂν καὶ εἰρημένα, ῥόδον μὲν, καὶ μυρσίνην Ἀφροδίτης τε ἱερά εἶναι, καὶ οἰκεία τῷ ἐς κάλλος λόγῳ. Χάελσας δὲ Ἀφροδίτῃ μάλις εἶναι Θεῶν· ἀσράγαλόν τε μεिरακίων τε, καὶ παρθένων, οἷς ἄχαρι εἰδέν πω πρόσσιν ἐκ γήρας· ταύτων εἶναι τὸν ἀσράγαλον παίγνιον. Τῶν Χάελτων δὲ ἐν δεξιᾷ ἄαλμά ἐστι Ἐρώπος, ἔσηκε δὲ ἐπὶ βάθρῃ αὐτῇ· quæ ita versa sunt: *Suum habent & Gratia templum, simulacra lignea sunt, veste inaurata; facies, manus, & pedes e candido marmore: earum una rosam, talum altera, myrti frondem exiguum tertia præfert. Quæ sit insignium ratio facile concipiat, qui attenderit rosam, & item myrrum Veneri sacram, quod stirps utraque eximiam habeat pulchritudinis speciem: Gratia vero Veneri præ ceteris Diis attributa sint: talus quidem adolescentulorum, & virginum lusionem significat, quæ a natu grandioribus aliena, tenere ætati non indecora est. In eadem basi Cupido Gratiis adstitit a dextra. Ut stet priscus honos Græco κεμένῳ, & bonis hisce Pausaniæ verbis, librariorum peccata abstergenda sunt: quorum primum sat enorme est ἐκ γήρας pro ἐκ λήρων, facile siquidem fuit λ invertere in γ, atque inde nativa emicat sententia: Talus lusus adolescentularum est, & virginularum, quæ non est prorsus indecorum, si ludant, & nugentur: quæ apposuit Kuhnium nihili sunt, & Græce non existant, talus quidem adolescentulorum, & virginum lusionem significat: quæ a natu grandioribus aliena, tenere ætati non indecora est. Sane nugari & ludere proprium ejus ætatis est: hinc Phraathes Demetrio*

a fuga iterato retracto talos aureos donavit, quo puerilem levitatem exprobraret, vid. Justin. lib. 28. c. 9. Alterum peccatum, quod vel tiro noscitat, τὸν ἀσράγαλον παίγνιον, immutes τὸν ἀσραγάλων παίγνιον. Tutemet vides importune versum τὸν κλῶνα δὲ μέγαν μυρσίνην, myrti frondem exiguum, reponas myrtiramulum. Præterea vox Θεῶν ad Deas pertinet hic, non ad Deos; & μεिरακίων dicas adolescentularum, non adolescentulorum, & ἐπὶ βάθρῃ αὐτῇ non est in eadem basi, sed in ipsis gradibus; ascendebatur igitur ad hæc Gratiarum statuas: quas adnotes etiam indutas confictas, cum nudas scalpi, & pingi in more fuisset. Atque hæc διὰ βραχέων de Pausaniæ verborum sententia, & medela.

§ Pag. 457. lin. 24. Annum Puteolanæ coloniae longe ante Cic. etiam ipse Mazochius fatetur tum ex Liv. tum ex Puteol. saxo. Hic mihi liceat adnotare Mazochii Vatinianum in Neap. libertatem odium, qui monumentum, quod alterius urbis certum ipsemet fatetur, optaret, ut Neapolitanum esset, & quibusvis illud machinamenti contra urgere adnititur: neque summum virum voces deducta colonia ab incepto deteruere, quando ipse pag. 241. dejerat Neapolim nunquam deductos veteranos, seque ab eo odii pleno ῥήματι τῷ deducere semper abstinuisset. Accipias ejus disertissima verba, quo mihi præstes fidem, & te consulendi p. 238. fasce levem: Ut quod res est fatear, certissimum coloniae Neapolim deductæ tempus esset, si quæ tabula Neapoli in domo Hadriani Guilielmi posita a Grutero p. 107. recitatur, ea Neapoli effossa fuisset: quæ sic incipit: AB. COLONIA. DEDUCTA. ANNO. XC. N. FVFIDIO N. F. M. PVLLIO. DVO. VIR. P. RVTLIO. CN. MALLIO. COS. OPERVM. LEX. II. deinde lex parieti faciundo bene longa sequitur. Atqui si de colonia Neap. hic ageretur, eam jam ab anno V. C. 558. conditam fuisse oporteret: quid si ab anno 558. annos 90. numeres, incidet in annum 648. quo suprascripti consules processerunt. Quo pacto igitur Strabo ab urbibus ἐκβαρβαρωμέναις Neapolim excepiisset? Verum hanc pulcherrimam tabulam in agro Puteo-

lano fuisse repertam non est dubium. Pulchre autem tempus deductæ Puteolanæ colonie ab Livio signatum cum eo anno, qui hinc colligitur, congruit: de quo vide Pighianos annales. Ita Mazochius. Et quoniam pro tuenda ἀντινομία opportuna sunt querelæ adversus magnos viros, conqueror etiam de Reinesio, qui nescio qua mentis vertigine sine vade & teste edicit Neapolim vocitatam esse coloniam Juliam pag.98. in Syntagm. inscript.

✱ Pag.485.lin.39. In omni hujus cap. parte 4. ostendere aggressus sum Neapoli unas Græcas epigraphas repertas superioribus sæculis, & mea etiam scribentis ætate multos ejus linguæ lapides erutos, nunquam vero Latiales: consulto præterieram marmor illud, (quod paucis ante annis ante Mariæ Rotundæ prostabat, & quis mihi facile opponere quivisset;) nam vel puer decennis nescit a Capacio pag.14. confictum, & miror Gruterum illud in suum thesaurum immisisse p.193.

POSTVMIVS • LAMPADIVS

V • C • CAMP

TEMPLA • CLIVOS • ET • PLATEAS

NEAPOLEOS • RESTITVI • CVRAVIT

Porro vides, etiamsi verum sit hoc marmor, non Neapoli erectum, sed alibi, uti clare ostendit vox *Neapoleos*, quæ sane abundaret, si in hac urbe sculptum esset; quod mihi abunde sufficeret, quo sententiam meam tutarer Latina epigrammata Græcam civitatem nunquam condidisse. Attamen, si Lampadius consularis Campaniæ Neapoli, ea, quæ lapis dicit, restituisset, everteret sane, quod a me firmatum est, urbem nostram Campano consulari nunquam paruisse, sed Græcanicos habuisse magistratus, veluti demarchum, &c. quare cum lapis historiæ monumentis resistat, νοθείας certo arcessas. Quis præterea credat Lampadium tot tantaque restituisse? quænam tempestas, vel quænam barbararum gentium illuvies Neapolim invaserat, ut templa, clivos, vias pessum dederit? Præterea, si Capacius inscriptio-

nem confinxerit, haud norat vocem *plateas* pro vias esse inficetissimam, neque in lapidibus unquam invenire est: & quis unquam dixerit *clivos restituit*, nam idem valet, ac *valles, colles, montes restituit*. Ceterum ne te perdiu teneam, scias me millies saxum invisisse, atque adeo derosum reperisse, ut ne privum quidem elementum scrutari satis unquam fuerim: imo constat non heri, aut nudius tertius hanc calamitatem saxo accidisse, sed longe etiam ante Capacium, qui centum & sexaginta ante annis historiam scripserat; etenim ipsemet hæc candide illevit laudata pag.14. *Ad Neapolitanam rem illud pertinere declarat alter lapis e regione positus, in quo characteres abrasæ cernuntur, qui prius hujusmodi legebatur: POSTVMIVS • LAMPADIVS, &c.* quisque irarum plenus repeteret a Capacio schedas, vel auctorem, in quibus hunc titulum legerat, etenim hoc pacto ac fide pro ea re, quam tutandam quis aggredditur, veteres lapides facile proferret. Sed in mentem revoces nostrum hunc civem Neapolim inter colonias adnumerasse, quare operi suo has officinas immiscere studuit; verum ipsum melioris artificii sollertiam didicisse, nec tam malæ frugis verba confinxisse oportuisset, ut posteris imponeret. Jure igitur conquerendum de Grutero, qui Capaciani lapidis νοθείαν haud deprehendit, & de doctis civibus meis, qui hanc epigraphen contra veterem reip. Neapolitanæ libertatem objiciunt.

✱ Pag.502.lin.32. De parente Plutogeniæ Neapolitanæ Sacerdotis sententiam meam clarius aperui pag.713. ubi corruptissimo nostrati saxo multum medelæ feci.

✱ Pag.507.lin.33. Dictum a me est scribendum potius Παλαιόπολις, quam Παλαίπολις, ita etiam Latine est: at oblitus sum id firmare vehementi Capitolinorum marmorum testimonio vid. Grut. p.297. col.1. circa med. Q. PVBLIVS Q. F. Q. N. PHILO. II. ANN. CDXXVII. PRIMVS. PRO. COS. DE. SAMNITIBVS. PALAEOPOLITANEIS. Neque cures nuperas Livii membranas, cum rectam scribendi rationem a boni

boni ævi lapidibus teneas ; licet etiam doctissimi ejus interpretes rati sint vocem Palæopolim in Palæopolim immutandam .

✱ Pag. ead. lin. 38. Si vero in una ex πολυβοήτοις æneis Heracleensium laminis ΝΕΑΠΟΛΙΤΑΣ incisum sit , nam memini , (antequam Carolus Guëguara e ducibus Bovinensium , atque ex primis Neap. patriciis , nunc cum omnimoda potestate Regis D.N. apud Lusitanorum Regem orator , elegantium litterarum , & antiquitatum cultor accerrimus illas sibi compararet , atque liberalissima munificentia incidi accuraret ,) in prima hos subscriptos me lætitasse : ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΕ ΓΙΤΙΟΝ ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥ ΓΑΜΕΤΡΑΣ ΧΑΙΡΕΑΣ ΔΑΜΩΝΟΣ ΝΕΑΠΟΛΙΤΑΣ , vides ore Dorico has tabulas exaratas , & Doribus mos quidem est O in A invertere , hinc ἄκοσι immutarunt in ἑκαπ . & non priva vice in eodem ære lætitavi vocem τρακάτιοι , & huic similes pro τρακόσιοι . & Vossius edicit : *Dorice o aliquando vertitur in α* . contra ibidem videre est sæpe α in ο immutatum ; ecquis ignorat in quavis lingua ἀμειβήδην utrumque elementum adhibitum ? Quare hujus ope laminæ Mefserium excusatum habeas , qui publico nostrati monumento Νεάπολις scalpfit : attamen iterum firmum ratumque esse jubeo urbem nostram scribendam Attice Νεόπολις , cum in sexcentis numismatis ex quovis metallo id nomen ita cufum legamus : grande , & selectum Jo. Carasæ e Nojæ ducibus numismatophylacium , cum quibufvis doctissimis patriciis comparandi adeas , in eoque ingentem Neap. nummorum συλλογήν volupe est intueri , in quibus est Νεοπολιτῶν , & Νεοπολίτης : cui hac de re gratias habemus immortales , præfertim si eos typis publicæ usuræ fecerit , uti liberalissime spondet : & sane angerer , si summus vir Mazochius in commentariis in has laminas cedro dignis τὸ Νεάπολις , in nostra urbe Attica comprobaret .

Nollem præterea , ut ipse doctissimus Mazochius certo edicat hunc Chæream Damonis filium decempedatorem nostratem fuisse , cum quisque facile , & fortassis etiam jure intercederet ab Nea-

poli Sicilia arcessitum , cum si iter mari suscipiendum , Syracusas præ Neapoli Campaniæ Tarentino sinui perquam viciniore reputem : quin intueor nomina *Chæreas* , & *Damon* , certe esse Syracusana , nam Damon a bucolicis Scriptoribus celebratur , & Chæream adolescentem ejusdem urbis συμπολίτην novi in ἐρωτικῶις διηγήμασι Charitonis , quæ quinis abhinc annis æterno commentario , & luce donavit ὁ πάνυ δ' Orvillius ; nec alibi gentium ea nomina reperire est : consulas saltem inscriptionum indices : vix in Terentio semel inter tot comicas personas Chæream adolescentem in Eunuchō deprehendi . Addas notum esse Syracusanos cum Magnæ Græciæ gentibus peculiarem comœandi , contrahendique facultatem commēbrasse ; hinc teneamus ab Athenæo lib. 1. c. 24. genus quoddam vitis ex Italia Syracusas advectum . Ἰππίας Ρηγίνος πὴν εἰλεὸν καλεμένην ἄμπελον Βυβλίαν φησὶ καλεῖσθαι ἢ Πόλιν πὴν Ἀργεῖον , ὃς ἐβασίλευσε Συρακυσίων , πρῶτον εἰς Συρακῆσας κομίσαι ἐξ Ἰταλίας ἔη ἂν ἐν ὁ παρὰ Σικελιώταις γλυκὺς καλούμενος Πόλιν ὁ βύβλινος οἶνος . quam vini speciem meminit etiam Pollux lib. 6. c. 2. n. 16. Italiæ autem nomen primis temporibus , si fides sit Martinerio , qui & ad Bochartum provocat , strictiore notatione accipiendum est , pro una Græciæ majoris parte , cum posterioribus temporibus ad Alpium usque juga extensum sit , quare facile quis in animum inducet Chæream γαμέτραν ex Neapoli Syracusarum fuisse , si tanta consuetudo vigerit inter Syracusanos , & Italiotidas Græcanicos , quorum procul dubio primos salutes Tarentinos , & Heracleenses . Accipias Bocharti verba p. 595. quæ Cellarius præterivit : *Hoc ratum & fixum esto ex descriptione veterum prisca Italia fines fuisse valde angustos , neque hoc nomen agro Brutiorum patuisse multo latius ; nec satis scimus , quæ ratione ex eo angulo sit propagatum usque ad Alpes* : & multa Scriptorum monumenta affert , ut id probet .

Interea minime posthabeam his sat contraria Jac. Gothofredum in doctis annotationibus in Geographum anonymum , cuius

eius opus inferibitur , Εἰρηγισίς ἐλκ πὲ κόσμῳ, luculenta hujus Scriptoris nil for-
didi auctoritate nixum illevisse pag. 39.
Notatu dignus locus , quo Italia a Cala-
bria , Brittio , Lucania , Campania , ap-
pellatione separatur : Italia nempe specia-
li significatu ea est , quæ a Roma ferme
ad Alpes decurrit , quo sane , vel proximo
significatu Italiam accipi solitam hac
tempestate docebo pluribus ad leg. 6. cod.
Th. de annonæ , & trib. tantum virum
in ea leg. adeas , nam id argumentum
docte more suo agitat : verum adversan-
tes pro temporum ratione hæc doctissi-
morum virorum sententias , si Puteola-
nam chorographiam expectes , dummodo
quid ingenium mihi suggerat , simul
coire satagam. Præterea rogaris , ut ad-
vertas ævo circiter harum ænearum ta-
bularum urbem Syracusas mechanicis , &
geometricis disciplinis omnium princi-
pem floruisse ; etenim Archimedes in
mathesi virum ἐξοχώτατον 212. ante Chris-
tum natum annos obiisse post longiorem
senectutem constat : nil mirum igitur si
Chæream e Neapoli Syracusarum Hera-
cleam ad Dionysi campos exacte me-
tiendos vel accitum , vel fortuito Hera-
cleæ commorantem dieas . Et haud scio ,
quo fato accidit , ut Syracusani sæpe in-
vaserint jura nostræ civitatis Neap. uti
Sosis apud interp. Ciceronis , vide infra
pag. 454. & Nicon apud Bollan. infra
pag. 518. quos Neapoli Syracusanorum
iple multa argumentorum vi restituendos
curavi . Non igitur firmum ac certum
dueas hunc Chæream γεωμέτρην in Hera-
cleensium laminis nostratam fuisse : imo
urgetur potius quisque , ut credat virum
Siculum . Porro rem firmarem , si sat ven-
dibilem conjecturam acceptes , nempe vi-
num βύβλινον vocatum esse a Syracusanis
Πόλιον , sive Πόλιον non a Polide eorum
rege , sed quod ab urbe Polio , (uti etiam
appellabatur Heraclea , vide geographos ,)
transvectum est : & quis unquam igno-
ravit vini genera nomen acquisivisse ab
urbibus , ac montibus , non ab hominibus ,
aut regibus , qui vites alio convectarint :
hinc audire sollemne est , Chium , Rhodium ,

Falernum , & nunc etiam Polium vinum ,
sive Heracleense : quam conjecturam , in-
quam , si acceptes , fatendum est inter
Heracleenses , & Syracusanos tum amici-
tiæ fœdera , tum ἐμπορικά negotia inter-
cessisse , & Chæream γεωμέτρην Syracusa-
num lubenter salutandum .

Ne a me quæras importunus pro re
nata , quid sibi velint tenebricosa illa εε
ριον præposita nomini Aristodami , sive
Aristodemi scribæ , eum id unum expecte-
mus ab Mazoechio , horum ἀνιγνώσκων Ἐδι-
πο ἐξοχώτατῳ , sicuti notæ reliquæ , quas
inspicias in initio unius ex tabulis , sci-
lieet ΑΞ βότρης , Τίμαρχος Νίκωνος . εε
ἀνθεμών , Α'πολλωνίος Α'πολλωνίῳ . . . εε
τελείους , Φιλώνυμος Ζωπυρίσκῳ . ΠΕ καρύ-
κειον , Α'πολλωνίος Ἡ'ρακλήτῳ . ΑΙ πέλας ,
Δάζμιος Πύρρῳ . ΚΝ θείναξ , Φιλώπης Γ'σιέῳ .
ΜΕ ἐπισύλιον , Ἡ'ρακλείδης Ζωπύρῳ : illas
scio Corfinium virum ἐλληνιστάρον , quod
unum arduum sane est , divinasse , vel
saltem vero proxima vestigasse non unius
inscriptionis ope , & longissimæ tabulæ
testimonio , in qua etiam Sicularum agro-
rum fines describuntur , vide ejus immor-
tale volumen de notis Gr. pagg. 3. & 4.

✱ Pag. 510. lin. 17. Hilarissime vivo , quod
invenerim apud Gell. lib. 17. c. 19. p. 786. edit.
Gronovii Latinos in notione verbi φοιτᾶν ,
ad ludum litterarum ire , usos esse simpliei
ρήματι adire : ait etenim Gellius : Cum vi-
derat studia quoque , & disciplinas philoso-
phia contrectare , & physica ADIRE , & me-
ditari dialectica , multaque id genus theo-
remata suspicari , sciscitarique , inclamabat .
Deum , atque hominum fidem , &c. Quod
verbum docet Gronovius , cum non in-
telligerent quidam , immutasse contra fi-
dem vetustatis in audere , aut in audire :
inde concludit magnus vir : Apparet eis
ignotum fuisse Græcorum πὸ φοιτᾶν . Quis
non miretur præclarum hunc Gellii lo-
cum fugisse duo viros doctissimos Olea-
rium , & Mazochium ?

✱ Pag. 520. lin. ult. Quid lucis adper-
gendum mihi est vocibus ἀνθυπατον πον
Ιλιων : si revera , dicat quis , πὸ Ιλιων hic
sunt populi Ιλιenses in Sardinia , lapis ex-
hiberet Ιλιέων , ab genitore Ιλιεύς , & mihi
d obji-

obicere posset Pausaniam hanc Sardorum gentem Ἰλῆες non semel vocitantem p.838. non vero Ἰλῆι, necnon nummos quosdam in Trojano Ilio cufos præferentes epigraphen ἸΛΙΕΩΝ, non ἸΛΙΩΝ, verum ipse reponam in saxo revera ἸΛΙΕΩΝ scalptum, & ob typographorum peccatum vides ἸΛΙΩΝ in Capacio, in cuius volumine Græca fere omnia marcide edita indolescimus; & ne ab hoc Crepereji saxo discedam, bina sunt σφάλματα in voce ΑΝΤΙΠΑΤΟΝ, neque dubites, quin non sordidus hic nostras historicus illeverit chartis suis ἸΛΙΕΩΝ, etenim ipse Latine dedit *Iliensium*. Præterea meticulous dicerem, eo quod Neapolitanos ore Ἀττικωπᾶτω usos ostensum est, facile etiam in patrio casu Ἰλίων sonuisse pro Ἰλίων, & nil monstrosum hunc contrahendi ritum dicas, nam tenes etiam a Thucyd. δωρεῆς pro δωρείας, quod etiam longe a contractorum usu exorbitat. Demum neminem fugit gentilia nomina multiplici ratione inclinata, ac terminantia: hinc a Stephano habemus ex urbe Πανδοσία nasci Πανδοσίος, & Πανδοσιανός, atque ex Pandosia Thesprotiæ ἔθνικόν nomen esse Πανδοσιεύς. sunt nummi inscripti ΠΑΝΔΟΣΙΕΩΝ, & lis est inter Harduinum, & Holstenium, cui nam Pandosiæ sint tribuendi; ut taceam ex Ἡρακλείας deduci Ἡρακλείς, & Ἡράκλειος. Si vero flagites nomina locorum generis ἑδετέρου, uti est Ἰλίον, præsto mihi sunt Ἀπάτωρον, atque Ἀγκύριον, a quibus germinant Ἀπατέρειος, & Ἀπατρεύς, Ἀγκύριος, & Ἀγκυριεύς: de id genus sexcentis vide etiam Steph. quare nil prohibet, quominus etiam ex Ἰλίον binus frutex pullulaverit, nempe Ἰλῆς, & Ἰλιεύς. Ceterum vox ἸΛΙΩΝ sive integra, sive affecta alicujus provinciæ gentem nobis exhibet, cum σδ ΑΝΘΙΠΑΤΟΝ, *proconsulem*, præeat. Attamen sero sapio me hac de voce oppido loquacem fuisse, & sat multa inculcasse, quando qui Stephano Byzant. annotationes attexuerunt, aperte docent ex Ἰλίον nasci duplex gentile nomen Ἰλῆι, & Ἰλῆς, accipias lubens eorum verba: *Gentile Ἰλιεύς apud antiquarios Goltzium, & Spanhemium satis frequens occurrit, ut*

Ἦ Ἰλῆς apud Trifanum, & Goltzium, ἸΛΙΩΝ ΔΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Probe igitur Neapolitani in saxo scalpserunt ἀνθύπατον τῶν Ἰλίων, *proconsulem Iliensium*. Si autem a me dictum sit Trojanum Ilium in pagum abiisse, ne me locutum credas florenti circiter primorum Augustorum ævo, sed quarto post Chr. nat. sæculo, quæ lapidis Creperejani ætas est, quando haud scio an adhuc Ilii Trojani nomen audiebatur.

✠ Pag.531.lin.13. Vocem ΣΕΠΤΟΣ in hoc lapide interpretatus sum σεπτεμβριος, nec me movit, quod incidendum fuisset σεπτεμβρίαι, uti in Dion. Cass.p.829. edit. Reim. rebar enim auctorem epigrammatis Latinos imitatum, qui in casu patrio dicunt *septembris*; sane octavo Christi sæculo Græcanicam linguam mirum in modum ἐκβεβαρβωσθαι norunt universi; verum lubens nunc do, si quis contra perstrepat esse ἐπιθεπὼν ipsius Theodori Ducis, ac vertat *venerabilis*, cum sciam Scriptores Ecclesiasticos, & quosdam insipientioris ævi Christianos lapides id vocabulum non semel adhibuisse, vide laboris plenum doctis. Paciaudi opus inscriptum, *Antiquit. Christ. pag.28.* adeas etiam Hefychium in ea voce. Hic pronata re abstergendam reor hanc flocci faciendam ῥῆσιν ab elegantiori Scriptore Dione Cassio pagg.684. v.27. & 710. v.95. etenim magnus Reimarus jure adnotat e glossa irrepsisse: & fortasse H. Stephanus etiam id adverterat, cum in eo vocabulo ad Dionem non provocet: & forsitan etiam in Plutarcho vocem σεπτήτιος, quam recitat ipse Stephanus, sublestat dicas.

✠ Pag.570. lin.28. Vides, quam multiplici rationum pondere Herculanei situm firmavi, scilicet ubi nunc dicitur *Resina*, & *Portici*; attamen magnum Mazochium de eo adhuc valde dubitare quisque adstruet, dum isthæc lætitat in epist. dedic. in Eccl. Neap. semper unica pag.5. *Nam quid hac de urbe finitima, Herculaneo, sive quam aliam hanc appellabimus? Nec enim id nunc agimus, loquar?*

✠ Pag.581.lin.23. Præterea lux etiam est Suetonio in Nerone c.41. narranti hunc pri-

principem Neapoli degentem in gymnasium progressum certantes athletas effusissimo studio spectavisse, etenim nullus negat in eo historico gymnasium esse idipsum nomine *Herculis Exedram*, nam in ea Cassius etiam viderat certamina athletarum.

✠ Pag. ead. lin. 30. Nemo luculentius præstat gymnasium fuisse γενικόν publicæ exercitationis ædificium, quam Cic. ep. ad fam. 4. 12. ubi Academiam ait esse unum ex gymnasiis: *Ab Atheniensibus locum sepulture intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod religio se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant; quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnasium eum sepeliremus, nobis permiserunt: nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academia locum delegimus, ibique eum combussimus, &c.* Idipsum recinit ubique sui operis Paulanias, exemplatutemet legas, veluti lib. 3. c. 13. p. 241. Πεποιήται δὲ καὶ γυμνάσια ἐν τῷ Δρόμῳ, κ. τ. λ. idest, exstructa sunt loca exercitationis ergo in Dromo, sive stadio.

✠ Pag. 599. lin. 34. Gratulor me non solummodo reperisse, eo quod fratres sacerdotum munere fungebantur, natos infantes, ac puellas nuptui dandas adnotasse, verum etiam, (quod piget me oblitum esse,) eos, qui naturæ cedebant, ex albo erasisse, huius rei testem nactus sum σοφῶν maximum Platonem in extrema cera lib. 6. de leg. & edit. Jo. Serrani p. 785. Βίη μὲν ἀρχὴ πᾶ παντὸς ἐκάσταις ὁ πρῶτος ἐνιαυτός· ὃν γεγράφθαι χρεὼν ἐν ἱεροῖσι πατρώοις, ζωῆς ἀρχὴν κῆρυ, καὶ κόρη· παραγεγράφθω δ' ἐν στείχῳ λελευκωμένων ἐν πάσῃ φατερίᾳ πῶν ἀριθμὸν πῶν ἀρχόντων πῶν ἐπὶ τοῖς ἔτεσιν ἀριθμωμένων· πῆς δὲ φατερίας αἰὶ πᾶς ζῶντας μὲν γεγράφθαι πλησίον· πῆς δ' ἐπεκχωρήσας πᾶ βίᾳ ἐξαλείφειν· in quibus Platonis verbis tam apertis, licet parum corruptis, ignoro, cur duoviri Ficinus, & Serranus Græce doctissimi tam longe a philosophi mente peregrinati sint: ita enim Latine dedit Ficinus: *Vitæ totius initium primus annus omnibus est, quem in sacellis paternis, ut vivendi initium tam puero, quam puellæ scriptum esse oportet: adscribatur autem*

in pariete dealbato in unaquaque tribu, ut qui ad magistratus idonei sint, annorum numero constet: & cujusque tribus viventes homines proxime scribantur semper, & naturæ cedentes similiter deleantur.

Serranus id interpretamentum parum confingit, sed eandem recoquit sententiam; unum doleo præterisse vocolas αἰ, & πλησίον. Sed antequam Platonis mentem aperiam, παραγεγράφθω restituas παραγεγράφθαι, præcedit χρεὼν, oportet, & sequuntur γεγράφθαι, & ἐξαλείφειν· præterea πῆς δὲ φατερίας, immutes πῆς δὲ φατερίας, ut verba non sint ἀσύντακτα. Inde mecum veritas κατὰ λέξιν· *Vitæ quidem totius initium singulis est primus annus: esse oportet in sacellis paternis vitæ initium tam pueri, quam puellæ: oportet hos adscribere in pariete dealbato in unaquaque fratria secundum seriem archontum, a quibus anni enumerantur: necnon fratris vivos quidem semper inscribere juxta (archontas) oportet, demortuos vero delere. Nisi sim lusciciosus, haud intueor in Græcis verbis iussisse Platonem scribi in albo puellios, ut qui ad magistratus idonei essent, dignoscerentur; contra perlego iussisse, archontum nomina apponi, quo ætas distingueretur: vides Ficinum, & Serranum non advertisse hic veram vocis ἀρχόντων notionem, ac Athenienses suos factos illorum nominibus, sicuti Romanos consulibus signasse. Ceterum in bonam lucem Platonis καμίνω restituto, mea refert, ut noscas fratres præternatorum infantium, ac nuptiarum nomina adnotandi, mortuorum etiam delendi curam habuisse in suis fratriis, sive templis, utpote gentem sacram: qui mos triplex inter Christianos adhuc sanctius durat.*

✠ Pag. 645. lin. 3. Cum non pauca de Harpocrate a Neap. culto vestigarim, atque expenderim, peccarem, nisi externos comonefacere Regem fortunatissimum brevem picturam invenisse, in cujus medio ara est, quæ ab serpente undique cingitur, qui mala quædam supra aram imposita depascitur: a sinistra intuentium stat Harpocrates habitu nudi adolescentis dextra silentium indicentis, ut moris est, altera ma-

nu palmam regentis: sed quod singularem reddit picturam, ipsam litteratam vidi, & paullo post quam e rudibus extracta est, luculentissime legi in dextera parte, GENIVM HVIVS LOCI MONEO, scil. condocet facit intuentes Harpocrates serpentem illum esse genium loci: piget a docto viro lectum esse GENIVS HVIVS LOCI ET MONTIS, fortasse vicinus mons Vesuvius hujus viri oculis statim se objecit, geniumque Vesuvio addicere placuit. Selecta non pauca de anguibus, locorum geniis corrogavit in amphit. Camp. p. 160. magnus Mazochius, quæ serpenti hujus picturæ honestandæ appositissima sunt.

✠ Pag. 646. lin. 36. Addam tot exemplis, quæ tuitus sum hunc scribendi elegantem Neapolitanorum morem ἀρχας δέκα ἀνδρῶν ἀρχὴν, locum Appiani in Hispani- cis, pag. 463. vel ex Stephani edit. p. 265. Καὶ πατέρες ἐστὶ Τραϊανῶ τε, καὶ Ἀδριανῶ τῶν ὕστερον Ρωμαίοις ἀρχάντων ἀποικράτορα ἀρχὴν.

✠ P. 653. lin. 3. Ob scribendi celeritatem, & ab earum rerum elegantia, quæ de Cynæorum fratria a me repertæ sunt, abductus, ægre mihi est non adnotasse templi horum fratorum situm, qui nil mihi dubii est, quin fuerit, ubi nunc visitur sacra ædes Divæ Mariæ Rotundæ cognomento: inibi etenim exstant adhucdum in atrio binæ veterrimæ columnæ, & introrsum multiplices: imo & in atrio ipso insignia antiquitatis λείψανα intuemur, inter cetera mensam marmoream nil rudem, superne excavatam, ubi victimarum cæsarum sanguis recipiebatur, ejus σχῆμα profert Capacius ad fidem sculptum pag. 241. Præterea intus eandem sacram ædem famæ plenus cippus, fratriorum Deorum nomine insignis a me repertus est, quem delineatum dedi p. 638. ejusque fatum legere est p. 637. In hujus etiam templi fundamentis non uni cuniculi fenos pedes alti, latique binos cum dimidio e nostratibus grandibus, & bene sectis lapidibus elaborati omnibus subire cupientibus patent, & quo tendant, cuique usui fuerant, adhuc ignotum est: hos mihi ostendit, mecumque subiit patria-

rum antiquitatum amantissimus Theophilus Maurus e primis nostri fori jureconsultis, cujus suavitatem morum demuramur universi: eaque de re gratias habeo. Sed cum primis durat adhuc sacra in hac æde tum fratorum cœtus, scilicet sacerdotum σύστημα, qui fratanciarum vulgo salutantur, & horum rector, veluti fratarchus, eidem Ecclesiæ pro sanctis functionibus additi, qui vices ethnicorum fratorum subiere: tum fama apud nostrates Scriptores, cujuscumque pretii sint, id templum antiquissimis urbis nostræ semper accensitum. Si vero isthoc templum, licet elegans sit, non tanta majestate fulgeat, dicas ob temporum calamitatem ab illius reliquiis, quod magnificentissime Alexandrini extruxerant, erectum. Porro quis mecum non objurget pronam, & nil cautam παρρησίαν Capacii nostri ibidem edicentis id templum fuisset Vestæ dedicatum, & quo id fulciat, meras gerras venditantis? cum jam multis a me, & certis monumentis ostensum sit in hac regione unos Ægyptiorum Deos cultos; & nunc etiam ajo, eo quod in eodem templo terna numina in cippo sculpta, Bacchum, Minervam, & Vulcanum reperi, ac in eo φρήτορας Θεός appellatos, nisi incredulum templum his minime sacrum inficiaturum esse. Et piget me isthæc sat opportuna pro Cynæorum fratria præterisse.

✠ P. 686. lin. 12. Dictum a me est vocem phetrium Latinos semel usurpasse, uti ex Grutero noveram; verum in hujus thesauro 418.6. in altera epigraphe legere est PHETRIS:

C · HERBACIO · MAEC
ROMANO · DE · MAR . . .
. . . . II · VIRO · AL
. . . . LICIO · QVAEST
CVR · SACRAE · PECVN
CVR · II · FRVM · COMPAR
SE · VIVO · FECIT
QVI · OB · PROMIS · VENAT
PHETRIS · DIVISIT · QVINA
MIL · NVM

Quam utpote macram, & nil curate exscriptam

scriptam avitæ integritati ita reddam :

C . HERBACIO . MAEC
ROMANO . DEMARCHO
NEAPOLI . II . VIRO . AE
DILICIO . QVAEST
CVR . SACRAE . PECVN
CVR . II . FRVM . COMPAR
SEVIRO . EQVIT
QVI . OB . PROMIS . VENAT
PHETRIS . DIVISIT . QVINA
MIL . NVM

Vides nunc siquidem aperte omnes C. Herbacii Romani ex tribu Mæc. honoris titulos : fuerat sane Neapoli demarchus, & in aliqua proxima colonia II vir ædili-
cius , quæstor , curator sacræ pecuniæ, curator iterum frumenti comparandi, & sevir equitum ; qui promissam venationem cum exsequi haud quivisset, ejus coloniæ sacris collegiis, sive phetriis quina millia nummum divisit, quo & munificentiam nil posthaberet, & pietatem simul ostentaret. Quoniam marmor *venationis* meminit, vel Campanum dicas, vel Puteolanum, in quæis urbibus, amphitheatrum fuisse certo scimus, eorumque rudera *κορυσσικώματα* adhuc existant. Quare vox *phetriis* non de Neapolitanis accipienda, Græcicas enim civitates amphitheatra abhorruisse constat, quæ theatris solummodo delectabantur ; & jam adnotavimus etiam *Vesbinium phetrium Augustalibus municipii Caritum dono dedisse*. Si igitur verum sit hunc silicem, uti vult Panvinius, licet ex nostratibus Scriptoribus nemo recitet, Neapoli existisse, quis dubitet, quin inter peregrinos lapides accensendus sit, etiam ex eo, quod in Græca urbe Latiari eloquio scalptum videat?

Ne mihi molestus sis, quod SE . VIVO . FECIT immutarim SE VIRO . EQVIT, non enim tam dispari varietate laborant characteres ; ceterum vel tiro novit, quam inficetum, atque *αποπον* sit hic illud *se vivo fecit*, cum lapis non sit *θανάσιμος*, contra *πὸ se viro equitum* cum ceteris honorum titulis apprimè *συμφώνη*. De *seviratu* quæ-
sita, & multa Reinesius aggerit in Syn-
tagm. inscr. pag. 133. & seqq. sed miror

tantum virum *sevirorum equitum* prorsus oblitum : de hoc magistratu pauca nos docet Casaubonus in Hist. Aug. to. i. pag. 312. Verum id mea unum interest advertisse aliquando etiam Latinos vocem *phetrium* usurpasse, & ad sacrum *σύστημα* adnotandum adhibuisse, licet a saxis dumtaxat illam nacti simus. His animadversis, in mentem venit recte me adnotasse hoc Herbacianum marmor Puteolis scalptum, nam Cicero ad Att. ep. 14. lib. 14. in hac urbe *phetrium* fuisse scribit : *Itaque joca tua plena facetiarum, de hæresi Vestorina, & de phetriorum more Puteolano, risisse me satis nihil est necesse scribere, πολιτικώτερα illa videamus, &c.* tenes luculente Puteolis fuisse *phetrium*, licet tot doctissimi Tullii interpretes mire eam vocem vexarint, ne Manutium quidem excipias, quam unus Gronovius vidit, ac ita irascitur : *Indignum est ita hæere viros doctos in re satis manifesta*, scilicet in voce *phetriorum*, consulas editionem Verburgii, testemque vocat saxum hoc Herbacii, sed vir summus, licet viderit affectissimum, nil medelæ attulit. Ecquis non conqueratur de τῷ πάνυ Mazochio de fratriis ἐκ τοῦ φανερῆ disputante, ipsum hæc omnia oblitum esse ?

✱ Pag. 716. lin. 23. Lubens fateor me ob *μνημονικόν* peccatum dixisse pag. 716. Neapolitanos, utpote oris Attici ab voce *σύγκλητος*, *senatus*, abhorruisse ; sed inde in mentem venit me Neap. epigraphen pag. 644. apposuisse, in qua scalptum est *δογματι συγκλήτου Ρωμαίων* id criminis ne tanti cures indulgentissimus, cum sententiam, quam tucor, minime lædat, aut turbet.

E Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ

Papyri Philodemi Herculanei repertæ, & singillatim cur subscripta sit.

BOnis conjecturis dictum a me est p. 277. lin. 26. ingentem convolutarum papyrorum numerum, quem Rex fortunatissimus Herculanei reperit, ad publicum horum

horum oppidorum γραμματοφυλάκισιν pertinuisse, & rationum momenta non spernenda prolata sunt: verum accidit, ut, quoniam vir ille, qui Regis munificentia ad eas recludendas accitus est, non exiguam partem unius ex illis codicibus mira, & tædii plena diligentia aperuit, continuo quidam tumidi amari sermonis in populum sparserint mendacem fuisse meam divinationem, atque in atramentario opere me sententiam permutasse, ac non unas membranas refecisse: & haud scio, cur ingrattissimus hic rumor faciles quorundam aures occupaverit: licet, quæ sanius cor est, eade re saltem ampliandum rati sint. Sed accipias, quæ de revoluta papyro ipsemet vidi: postquam omne id, quod in ea scriptum est, accepit finem, perlegi subscriptum, Φιλόδημος περὶ μουσικῆς, characteribus, quos ipsi majusculos vocitamus, intervallo inde quodam relicto, iterum invisere est verba eadem sed grandioribus litteris exarata: scripturæ contextum percipere haud fatis fui, cum nigerrima sit papyrus, & voces nisi longam post horam aucupari quis valeat: fateor siquidem præter non unas ῥήσις lectu faciles, vocem μουσική sæpe oculis occurrisse. Sed a doctissimis viris, quæ liberius otium verba scrutandi datum est, evulgatum subaudio, argumentum esse, musicam reipublicæ officere potius, quam prodesse. Quinam sit hic Philodemus sophista simul, & poeta, & qua ætate floruerit, jam nobis dedit Jo. Fabricius in Bibl. Græca, quem confulas ope indicis. Me valde juvat ex Epicuri hæresi ipsum fuisse, qui pag. 569. probaverim in Herculanei oppidum Epicureorum gregem se recepisse, quos inter certo Philodemum adenseas, cum inibi ejus scripta Rex beatissimus repere-rit.

Unum me urget, his intellectis, ut sistam hunc Philodemianum laborem codicem, sive pro publica causa de inter ci- ves contentione libellum esse, inde in reip. Herculancensis chartophylacio servatum: porro mihi sat foret illius σχῆμα non quad- rangulum, sed teres esse, hac etenim una

figura donatas pro forensibus negotiis, vel jurgiis scripturas testatissimum feci: nunc etiam addixere aves, ut invenerim brevem hanc Philodemi cylindricam opellam non inscriptam suo nomine, sed subscriptam: norunt enim universi priva litigantium acta, ac in judiciis confistantium membrauas subscribi, reliqua scriptorum volumina inscribi, etiam ipsas epistolas in more fuisse; hinc etiam a lexicis philologicis ope indicis tenes voces *subscribere*, & *subscriptio*, sat multis veterum exemplis prolatis, pertinere ad *judicia*, atque illud quidem esse *actionem instituere*, hanc autem *sententiæ lationem*, vel quid simile: imo, quod me valde delectat, ῥήσιν *subscriptores* accipi pro causidicorum genere, hinc jure Cicero eos vocat *exercitatos*, & *disertos* in divin. in Verr. cap. 15. Neque obliviscendi *subscribendarii* in cod. Theodof. lib. 7. tit. 4. l. 1. de erog. mil. annon. quos *actuarios* etiam vocant, eorumque munus, ac quos subscribebant, libros, publicæ auctoritatis fuisse certum est. Rogaris, ut me onere leves pro harum vocum explanatione leges recitandi, quando has ab indicibus, atque a lexicis facile arripias. Et Jac. Gothofredus de iis loquitur in eod. cod. de cohortal. & c. lib. 8. tit. 4. l. 1. & cum *tabulariis* conjunguntur.

Neque credas me non evoluisse Salmasii caput 21. de subscr. & sign. testam. ubi vir magnus, quot modis accepta sint vocabula *subscribere*, *subscriptio*, & *subscriptores*, collustrare aggressus est: verum id negotium tanta eruditionum congerie, & auctoritatum strue confartum ac comixtum reperi, imo tanta bile contra Heraldum conscriptum, ut certam eorum vocabulorum διάγνωσιν internoscere haud potis fuerim: præsertim, cum in id totus sit, ut *adscribere*, & *subscribere* ejusdem notionis esse ostendere contento studio adlaboret, quod ei haud facile quis donet: imo disputandi ardore ita corripi passus est, ut aperte perneget olim sapientiori ævo ullam scripturam vel privatam, vel publicam aliquo nomine fuisse sub- scriptam, quo ut te illius operis pag. 213. adeun-

adeundi fastidio levem, ejus verba tibi hic appendam: *Dicam primo vocem subscriptionis nullos hactenus juris doctores affecturos fuisse, quomodo, & quo sensu antiqui, qua jurisconsulti, qua alii auctores eam usurparint, rumpantur licet illa inscito Codro (Heraldo.) Quod enim putarunt dixisse pro nomine subjecto alicui scripto, certum est antiquos nulli omnino scripturæ, neque testamentariæ, neque chirographariæ, neque syngraphariæ, neque epistolari, non publicæ, non privæ, nomina sua nuda subjicere, subsignare & subscribere solitos, ut nunc facimus & igitur nunquam subscribere in ea significatione posuerunt pro nomine suum subungere, scripto premissio. Falsum itaque quod in suis lexicis interpretantur, Chirographum esse scripturam privatam manu cujusque subscriptam subsignatamque. Scriptura privata est cujusque manu facta. Falsum est, quod vir summus, & jurisconsultus maximus Cujacius subscriptiones criminum inde dictas interpretatur, quod accusator libellum sua manu subscriptum contra eum, quem reum peragere coram iudice volebat, &c.*

Quo autem isthæc magni Salmasii dicendi vis, ac copia prorsus concidat, opponam nostrum Philodemi teretem libellum, Tullianis temporibus σύγχρονον, in quo hujus sophistæ nudum nomen subscriptum intueri cuique lubet; & palam est omnibus, quid re vera sit subscribere, quo de ῥήματα tot turbas civit Salmasius; qui sane si hac distinctione usus esset, nempe quæ publicæ auctoritatis essent libelli, syngraphæ, testamenta, &c. & quæ ad forensia negotia, ac judicialia spectarent, subscripta fuisse; quæ vero privato usui forent, etiam si grandibus voluminibus constarent, solummodo inscripta, sive titulos, & nomen auctoris præsetulisse, nil confusum ac turbatum nobis dedisset, & Cujacio, atque id genus summis viris dicam non intulisset. Quod autem veteres scriptis operibus suis nomina initio pinxerint, dummodo forensia non essent, vel publicæ auctoritatis, præterquamquod ita inscripta legimus universa, aperte idi-

psum nos commonefacit Tullius orat. pro Archia cap. xi. *Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt.* Ut autem contra Salmasium prorsus firmem una acta publica, & syngraphas, & cujusvis generis contractus olim fuisse subscriptos, præter Philodemi papyrus, servavi mihi, veluti certam testetram, aliud domesticum, & vehemens monumentum, tabulam scilicet Heracleensem, qua de vide pag. xxv. eam siquidem, cum sit διαθήκη Διονύσου χόρον, vides subscriptam nudo scribæ, & decempedatoris nomine, in grande æs incisam, & publico loco appensam; optarem ut Mazochius de hac tabularum Heracleensium subscriptione docta quædam more suo in earundem, quam deperimus, illustratio-
ne adjiciat.

Demum servavi mihi cariorem auro Suetonii locum in Tib. cap. 32. in quo luculenter vides, quanti intererit publicas litteras a magistratibus subscribi: etenim, cum ii, qui Rhodi degerent, eas subscribere vel obliti essent, vel posthabuissent, Romam ob id incuriæ illos Tiberius evocavit, ut in eos animadverteret, licet inde moderate id tulerit: *Parem moderationem minoribus quoque & personis, & rebus exhibuit: cum Rhodiorum magistratus, quod litteras publicas sine subscriptione ad se dederunt, evocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo jussos subscribere, remisit.* Haud incusam Salmasium hunc locum sententiam suam jugulantem tacuisse, potius eum fugisse dicendum est.

Verum hunc per mihi opportunum Suetonii locum interturbare, ab eoque multum ponderis adimere videtur Dio Cassius, dum eadem de Tiberio narrat pag. 855. edit. Reimari: *Τοσαύτην ἐπιείκειαν ἤσκη, ὥστε ἐπειδὴ ποτὶ οἱ Ροδῖαν ἄρχοντες ἐπισείλαντες τι αὐτῷ ἔχ' ὑπέγραψαν τῇ ἐπισόλῃ πᾶσι τὸ νομιζόμενον εὐχὰς αὐτῷ ποιούμενοι· μετεπέμψατο μὲν σφᾶς σπαδῇ, ὡς δὲ ἐδὲν δεινὸν εἰργάσατο, ἀλλ' ὑπογράψαντες τὸ ἐνδεὲς ἀπέπεμψε·* quæ sic veritas: *Tanta utebatur moderatione, ut quo-*
niana

niam aliquando Rhodiorum magistratus quid ei scripserant, epistole id, quod sollemne erat, minime subscripserant, postquam vota ei apprecati essent; continuo illos quidem accivit, quasi male multaturus: cum advenissent, in eos minime deservit, sed necessaria subscriptione ab iisdem adjecta, dimisit. Porro isthæc Dionis verba, & qui Latine dederunt, & qui in eum adnotationes illeverunt alioqui luculenta tenebris affudere, agentes Rhodiorum magistratus accitos, quod in litteris vota, quæ pro imperatoris salute in ima cera nuncupabantur, omisissent, ac ita hujus historici verba transfudere, (ne Calaubonum in Sveton. & Reimarum ipsum excipias,) contra fidem Græcam: data ad eum epistola non subscripserant formulam consuetam, quæ vota pro ipso contineret, quando aperte narrat Dio Rhodianos magistratus ea vota addidisse, *ἐνχαὶς αὐτῷ ποιούμενοι*. Neque Tiberius eo quod pauca auguralia verba posthabuissent, Rhodios eos accivisset, cum eadem neque sollemnia essent, nec si abessent, publicarum litterarum auctoritati offecissent; neque necessario adscribenda, cum tot Plinii epistolas ad Trajanum missas legeremus fere semper hac votorum formula desertissimas: dicas igitur Rhodianos *ἀρχοντας* longissimi itineris multa ab Tiberio jure damnatos, propterea quod subscriptionis *ἀδεντίας* oblitissimi, publicas litteras ad imperatorem miserint. Ceterum felicia vota epistolis adscribebantur, easque claudebant, non vero subscribebantur, hinc in Suet. vides bis *ῥήμα* subscribere, & in Dione *ὑπογράφειν*. His intellectis, recte simul conspirat isthæc præclarissimorum historicorum biga; & quod intenderam, firmum est ac ratum publicas litteras subscriptas, uti haud unius generis monumentis, testatissimum feci. Interea quisque mecum doctissimos viros de his Dionis verbis, eorumque sententia nil bene meritis, imo tam longe ab ea discessisse ad stuporem demirabitur.

Ut autem ad Græcos etiam provocem, qui fere semper cum Latinis sibi præstant auxiliares manus, reperi apud eosdem *ὑπογράφειν*, subscribere, in publicis & fo-

rensis negotiis etiam adhibitum; porro in Etymologico, præter ceteras notiones hujus verbi, invisere est etiam *βεβαιῶσαι*, estque, ut ait Budæus, ac reliquorum lexicorum auctores, id quod jurisconsulti dicunt, præstare, ut habere liceat ei, cui stipulatione, & sponse evictionis cautum est: imo & Pollux lib.8. c.6. n.34. inter *δικαστικά ὀνόματα*, judicialia verba, sæpe apponit *βεβαῖν*, & *βεβαιώσεως δίκη*, confirmationis actio. Cum igitur *ὑπογράφειν* juxta sit, ac *ὑποβεβαῖν*, ad fori negotia spectare nemo inficiabitur; neque alia de causa eam *διάγνωσιν* verbo *ὑπογράφειν* inditam novimus, quam quod id genus scripturarum subscribi & *ὑπογράφειν* sollemne erat, quo omnem *βεβαιώσιν*, auctoritatem, nanciscerentur: isthæc autem non vidisse Salmasium his omnino contraria tutantem nemo unus non obstrepet, quem oppido pauca latuisse scimus.

His ita animadversis, haud scio an quis intercedat, quominus hic convolutus Philodemi *περὶ μεσαιῆς* libellus, eo quod & teres, atque *subscriptus*, non vero *inscriptus*, sit hujus prudentis viri responsum pro litigantium pace, & ab magistratibus in publico Herculanensium scrinio servatum: præsertim cum duplicem subscriptionem intueamur, alteram æqualibus scripturæ ipsi characteribus, alteram, injecto spatio, majoribus concinnatam, quam utpote a prima diversis elementis exaratam dicas addidisse chartophylacem, quo & ampliorem auctoritatem conciliaret, & scriptoris nomen luculentius pateret. Porro si quis obstitendi amator Regias hæc papyros Herculanenses chartophylacium constituuisse perneget nihil ab tot argumentis in opere atramentario a me collectis abductus, is nunquam ostendet, cur Philodemus nomen suum huic libello subscripserit, imo & iteratum legatur: contra si publica auctoritate, & pro forensi negotio exaratum fateatur, omnia *κτελὸς* conspirabunt, & subscriptionis ratio prona crit; præsertim cum adhucdum, (quem morem ab antiquissimis acceptum esse nunc primum no-

vimus,

vimus,) gens togata scripta sua subscribitur: e contrario reliqua scribingentium opera inscribi cernimus. Adde etiam patefactum esse, quare *subscriptores* caudidici quidam appellati, & *subscribendarii* publico muneri addicti. Et miror statim ac Philodemi nomen in auras prodiit, famam omnium aures gratissimam occupasse papyrus illam esse hujus sophistæ privatum adversum mulicem sermonem, & nil difficultatis faceffivisse auctoris subscripti rationem, vel saltem quid dubii in eorum animis excitasse, quod me non parum exercuit, & jam antea *πῆμα* hoc *subscribere* magnum Salmasium ad non exiguum volumen conflandum adegerat, notionemque ejus reperit sat operosam, & negotii plenam. Isthæc autem a me animadversa si comprobe, vides, quanti Regis D. N. munificentia facienda sit, qui has immensi pretii antiquitatis gazas in lucem profert, quæ & legum *σώμασιν*, & toti litteratorum reip. perquam grande emolumentum pariunt.

COMMENTARIUS

In grandem Herculanensis cimiliarchii picturam nuper repertam, etiam omnibus scribendi organis, cum primis atramentario octogono nobilem.

SCias præter Regium atramentarium, Dionysianum, & Vassallianum, terna octogona, felix faustumque mihi accidisse, ut Rex fortunatissimus quartum e ruderibus Pompejorum eodem *σχίσματι*, licet depictum invenerit cum reliquis scribendi instrumentis, quorum pag. seq. rudem imaginem ex simplici picturæ intuitu animo conceptam, domi a me ipse delineandam curavi. Copia mihi sit ipsam omnem picturam, quoad mens suggerit, hic breviter describere, quo te oblecter, & noscas, quæ invidendæ raritatis pignora & gazas servat Regium cimeliarchium. Ex laudata urbe summa ingenii ope sat ingens depicti parietis

pars palm. nempe plus minus septemdecim lati, & alti fere quindecim extracta est sextili mense ann. 1755. in parte suprema parietis quaternas æquas divisiones cernere est, quæ trium palm. totius picturæ spatium occupant, quod elegans coronis ex plastico, elegantique opere intercipit, atque ab inferna parte distinguit: porro in prima effictæ sunt variæ carniū portiones, panes quidam, unumque artocreas, & in medio plures aves rostris junco insertæ, atque ab clavo pendentes: in altera multiplex piscium genus, inque medio enormis magnitudinis nullus, muræna, orata, sive *χρυσόσφρυσ*, cephalus, &c. ac elegans conchylum: in tertia mensam vidi veluti albo linteo tectam, in qua ingens phiala arcto ore, ac figura quadrangula, & vas alterum ore multo largiore, quam est fundus, quo super cochlear grandiusculum reclinatur: inter bina isthæc vasa interjacet lanx patentior ovorum plena; juxta mensæ pedes minoris molis phiala etiam tetragona non quidem stans, sed parum devexa, in una ex hujus faciebus legere est ACTIS, & subter picta A: demum a clavo alba mappa (Itali dicunt *salvietta*) fimbriata, uti hujus ætatis etiam sunt, pendet. Si a me quæris vocis illius, & adjectæ litteræ interpretamentum, ludens tibi reponerem, valere *potio Atheniensis optima*: pictor enim nil Græcus, sed græcissans formavit ACTIS pro AKTIS, sive ATTIS, utrumque enim scribitur; princeps elementum A, vel est vox decurtata *ἀκίσιν*, vel princeps numeralis littera, hinc dices, *potio Attica primi pretii, sive speciei*: ecceui non notum est *τὸ γράφειν* quid in conviviis valeat?

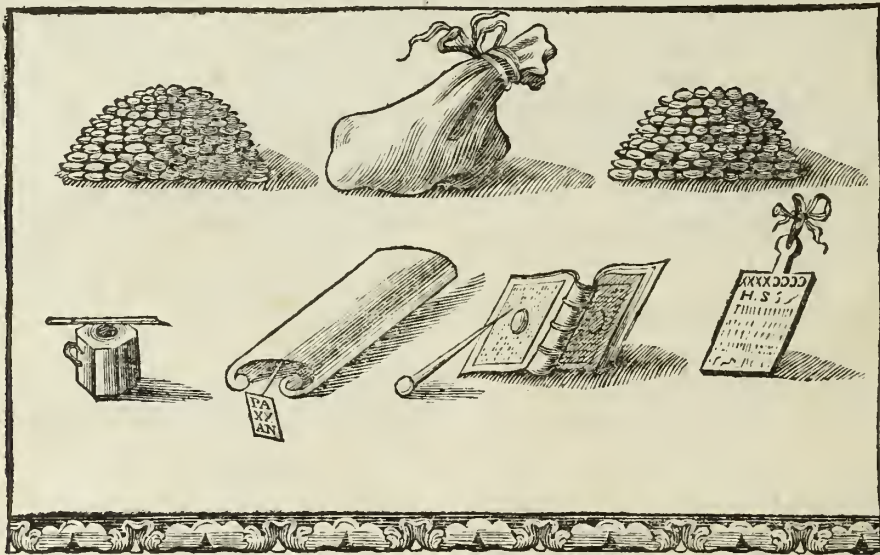
Et haud scio, an quem latet, quanti pretii fuerit, ac famæ *βότρυς Ἀττικὴ*, quam Athenæus l. 4. c. 19. in fin. p. 654. longe commendat. Et fortasse nunc docemur, (liceat quid nugari,) cur Herculanei, atque in finitimis locis tandiu celebretur, & longissime gentium comportetur vinum, quod populares Græcum salutant, imo & pars regionis ab eo nomen mutuata sit: reor enim veteres illos incolas,

& Epicureos, quæ isthæc loca florebant, (vide in nostro indice vocem *Epicurei*.) vinariorum delectui indulgentissimos Atticas vites sibi accurasse, & propagines tunc temporis Italæ carissimas, inde grandia, & bene culta vineta parasse, & nomen uni ex iis locis etiam factum *Torre del Greco*; & initio quidem ob raritatem liquorem hunc Athenis advectum, & in parvis phialis, inscripto vini nomine, & pretio, servatum. Quoniam autem conjectandi largior mihi semita patuit, ex hac etiam pictura divinamus vocem Neapolitanis honestissimam, quam vulgus antiquitatis tenax inficeta dialecto deturpavit corruptique, scil. *uva glianica*, quæ *ῥῆ*

σις sunt sane carissimæ nostri Atticisimi reliquæ, nempe *Ἐλαινικά*, sive *Ἐλαινική*. & ipse multis ostendi infr. cap. 5. par. 5. lib. 2. *Ἐλαινικός* præsertim Neapoli idem valuisse, ac *Ἀπτικός*. hinc jure vides in hac depicta phiala vocem *Ἀπτίς*, sive *Ἀπτίς*, adeo verum dicas vini Attici vocis deformitatem adhuc perdurare, licet error invaluerit, ut uvam, quæ flava est, Græcam appellitemus, cum id nominis rubræ & nigrescentis proprium sit, quæ Herculaneum, finitimæque regiones undique exhilarat, vinumque *μελινδές*, & quæsitissimum exteris stant, atque incolis.

In quarta denique pictura, quæ mea majoris interest, vides superne primum num-

morum ex argento, auroque cumulum aggestum, alterum solummodo aureorum, inque medio e pelle crumenam plusquam parte media iisdem nummis gravem, cujus collum laqueolo constrictum est. Inferne est atramentarium octogonum, arctoque ore depictum, & mole æqua huic Regio, quo de tanta commentati sumus: materies lapidea potius, quam metallica; additum cernis recurvum manubriolum: supra os vasculi jacet calamus scriptorius acutus coloris crocei. Insequitur parum evoluta papyrus dorsum ostentans, super-

ne sat albicans, introrsus flavescens: a qua titulus litteratus pendet PA XX AN, de quibus characteribus mox dicam. Vides præterea erectum pugillarem, ac bipatentem paucis tabellis compactum, ac ceratum, uti ostendit luculente stilus eisdem adhærescens: in ambabus faciebus fixi bini sunt umbilici flavi coloris, & non uni characteres illiti sunt, a quæ nec sententiam, nec verbum aucupari satis fui; dorsumque laqueolis firmum. Demum adjacet clavo appensa tabella etiam cerata, numeris cccxxxx picta, scriptionis

βυσσοφιδόν ritu, inde videre visus sum notam sextertiorum H S, reliquæ litteræ fortasse ad ingenium ab hoc nil fordido Herculanensi pictore adjectæ. Atque isthæc brevior quartæ picturæ mihi carissimæ υποτύπωσις. Reliqua perquam grandior depicti parietis inferna pars non tanti mihi est, cum veluti terna rubricantia aulae præsentat inter binas sat exilium columellarum divisiones, in quorum aulaorum mediis brevissimæ quadratæ picturæ visuntur, in uno nympha, vel puella a sene enixe prehensa efficta est, hujus resitantis brachium mordet senex: in duobus extremis pictor formavit veterum ædificiorum rudera, arbores, &c.

Sed sermo redeat ad scriptionis instrumenta, eaque parvo commentario honestemus: in amore hujus picturæ jucundissimus vivo, etenim omnia cum iis, quæ in hoc atramentario opere dicta sunt, suaviter conspirant. Vides siquidem atramentariolum etiam octogonum, uti Regium, Vassallianum, ac Dionysianum; præterquamquod Anthologiæ epigramma, uti jam adnotavi, veluti ἰδίῳ epitheto, voce πολὺν, multis præditum faciebus, id genus vasculorum condecoravit, ut illius breve os præteream. Scias autem quosdam cives, qui ἀρχαιολόγους ab omnibus se salutari jubent, & ventosæ plebis quærunt suffragia, amicorum suorum aures implevisse a me oleum lusum esse, qui Regium σκευάριον pro theca calamaria venditabam, cum esset purum putumque unguenti receptaculum: cum autem vix hæc pictura in lucem vitalem prorepisset, miserrimo fato perculos, & iratissimos expertus sum, quod sibi jam interdicta esset contradicendi voluptas, nec sua odii plena ἐπεὶ πτερόντα porro per urbem emissæ revocare satis essent: contra vero me felicem turbæ amicorum salutantium, mihiq; gratulantium plurimum gratiarum agere haud satis fui: neque ea de re ambigas, nam ipse Mazochius antiquariorum lumen τὸ τηλαυγές in epist. quam init. προλεγ. appendi, an vascula atramenti olim exstiterint, subdubitavit, imo & veterrimum eorum nomen se haud

scrutari potuisse palam dicitur. Præterea me jucunde delectat depictum hoc octogonum atramentarium Augusto esse coævum, & fortasse antiquius, quando jam constat Pompejorum oppidum, unde extracta est pictura, sub Nerone terræ motu defecisse.

Inde vides partim revolutam papyrum, sive codicem, in eo siquidem neque bacillum, neque cornua insunt, neque umbilici, neque frontes, & cetera ornamenta, quæ quadrangulorum librorum esse jam ostendimus: pendet dumtaxat brevissimus titulus PA XX AN, quæ elementa libera copia cuique sit interpretandi; ceterum quisque lubens sic extenderet, *papyrus vicefimæ annonariæ*, vel potius, si P pro R parum detrita sit, vel pictor erraverit, legas, *rationes vicefimæ annonariæ*, vel fortasse, *procurator auri vicefimæ annonariæ*; neque alienum ducas viri munus libello adscribi, nam id moris viguisse novimus ex notitia imperii, nam libri inibi depicti sunt magistratuum nominibus inscripti. Neque præteream nunc primum nos edoctos, præter vicefimam ex servis manumissis, & hereditatium, ac legatorum, fuisse etiam vicefimam ex quibusdam annonæ generibus, scil. ex frumento, carnibus, piscibus, ovis, vino, ac liquoribus; atque idcirco pictor Herculanensis isthæc omnia expressit, una cum trapezitæ, sive mensarii instrumentis, ac locupletes nummorum cumulos addidit, veluti satyricum quid, ut suggillaret, quam urens esset hoc vectigal, ac grave, ac fortasse proprium erat Herculanensium, & finitimorum locorum. Atque ex hac pictura luculenter nunc primum patet, cur Cicero contra Rullum cap. 14. Herculanum laudat ob amœnitatem, & ingentes divitias; hinc senatui ob ararii angustias illius oppidi, & viæ vectigalia vendere in mentem venerat: *Accedet eo mons Gaurus, accedent sulicta ad Minturnas, adjungetur etiam illa via vendibilis Herculeana multarum divitiarum, & magnæ pecuniæ: permulta alia, quæ senatus propter angustias ararii vendenda censuit, consules propter invidiam non venderunt.*

derunt. Nil mirum igitur, si pictor binos ingentes nummorum cumulos, & gravem pecunia crumenam, res vestigali obnoxias, & ipsa mensarii, sive trapezitæ instrumenta nobis præsentaverit. Hic te resistare parumper jubeo, ut advertas, quod a me multis præstitum est rationum, & exemplorum momentis convolutas papyros fuisse vel forenses scripturas, vel publicæ auctoritatis codices in civitatum scriniis servandos: atque nunc etiam vides in pictura trapezitas, sive procuratores annonæ rationes nummarias in hisce teretibus libellis conscripsisse.

Papyrus excipit pugillaris ceratus, uti stilus adjectus ostendit, quem paucis constitisse tabellis intueris: & fortasse nunc primum in lucem prodiit horum pugillarium *σχῆμα*, suis distinctum ornamentis, binis umbilicis scil. aureis, aurato dorso, & aureis filamentis per extremitates utriusque operimenti circumductis. Habuisse id genus tabellas argentarios, quas etiam *ephemeridas* vocitabant, docet nos Propert. lib. 3. el. 22. v. 19. dum de tabellis suis deperditis canit:

Me miserum! his aliquis rationes scribit avari,

Et ponit duras inter ephemeridas.

His utebantur trapezitæ, ut quid ex tempore adnotarent, & secum etiam ferrent memoriæ causa: numeri ipsi depicti aperte proferunt accepti rationes. Consulase ope indicis quotquot de his pugillaribus, ceratis tabellis, & umbilico quadratorum librorum in hoc atramentario opere a me dicta sunt. Idipsum dicas de hac, quæ proxime depicta est, tabella cera oblita; nempe eidem prompto usui fuisse mensariis.

Atque hæc pauca, & festinanter de tanti mihi facienda pictura scriptoriis instrumentis, & atramentario octogono posteris celebranda; utinam mihi plus temporis datum esset, quo eam & contemplari, & attentius deformes illius characteres perscrutari quivissem, meliora sane protulissem; atque utinam non tam sero in luminis auras extracta esset, operis contextui opportunius adjectam cer-

neres, & his meis nugis pondus addidissem: ceterum ex eadem pictura quisque noscitat, quantum sibi constant, secumque conjurant, quæ de cerata, & atramentaria scribendi Latinorum ratione a me multis prolata sunt. Reliquum duco, ut universa res litteratorum publica huic picturæ auro cariori supplodant, quæ antiquitatis amatoribus tam grandem quæstum parit: & Regi D.N. æternales grates rependat, qui ingentem divitiarum vim exhaurit hilarissimus, ut beatæ everfarum urbium reliquiæ, rejectis rudibus, extrahantur ad artium, & scientiarum incrementum, atque ad nominis sui famam immortalem. Atque hæc *δια βραχέων* de tam mihi carissima Herculanensi pictura.

Δ Ι Α Τ Ρ Ι Β Η

*De Sæmilani Campaniæ consularis nuper
reperito cippo, atque antiquitatibus
Herculanei sat opportuna.*

Quam non vice simplici in hoc opere oppigneravi, solvo fidem, & Sæmilani præclarissimum marinor paucis illustrandum aggredior; sed antea lapidis historiam, inde sat parvum commentarium accipies: nam rem longius protrahere possem, cum bene multa, atque quæsita inter schedulas servem: & quoniam etiam hanc epigraphen Mazochio exornare cordi fuit, *δια βραχέων*, ac humaniter, uti meus est mos, tanto viro quædam reponam.

SIGNA TRANSLATA EX AEDITIS
LOCIS AD CELEBRITATEM
THERMARVM SEVERIANARVM
AVDENTIVS SAEMILANVS V. C. CON
CAMP. CONSTITVIT DEDICARIQVE PRECEPIT (sic)
CYRANTE T. ANNONIO CHRYSANTIO V. P.

Legeram hoc epigramma in Fabretto p. 280. n. 173. inde in Mazochio in amph. Camp. p. 170., licet verba quædam corrupta

rupta viderentur, atque eo quod marmor summi pretii est his temporibus, quæ Rex ab Herculanæ, Pompejorum, ac Stabiarum abditiis locis tot præclara cimelia, ac signa in gazophylacium suum transfert, pallebam amore tantum silicem reperiundi; quare accidit, ut quidam, ex nostratibus marmorariis, (quos omnes ipse curiosus sæpe reviso, solent enim ea hominum pestis pretiosissimis reliquiis beatæ antiquitatis inferre cladem,) cippum hunc *ευκαιρότατον* apposita jam serra in partes conscinderet: severissimus ipse prohibui verbis *ῥητοῖς, καὶ ἀρρήτοις*, & non parca pretii stipe soluta, litteratam cippi partem redemi, ac domum transvectandam curavi, mihiq; feliciter fuit res: verebar enim ne faber ille marmorarius a me edoctus Campanam hanc saxi gazam Anglis venderet, ut moris est, si cunctarer, & deportatam illuc nos diu pœniteret. Interea sciscitandi nil lentus fui, quo pacto tam elegantem cippum marmorarius sibi acquisiverit, qui reposuit se aram recenti marmore in vico, (quem vulgo dicimus *Fregnano piccolo*,) prope novam Atellam sito fabrefecisse, & bonos templi illius Sacerdotes, quæ purum cor est re quavis antiquaria, pro pretii *ἀμοιβῇ* cippum hunc quavis gemma cariorem, licet detritum parum, & sub ipsa ara repertum lubentissimos concedidisse. Inde tantæ raritatis marmor Josepho Canartio, qui Herculanenses statuas in frustra distractas mira arte componit, & veluti in vitam revocat, uti testes sunt, præter sexcentas, binæ equestres ingenii procul dubio Græcanici miracula, tradidi, quo Regi Augustis. offerret, qui Mazochio accito, & Josepho Assermanio per litteras de epigraphe consulto, ab his de hujus saxi grandi pretio certior etiam factus in cimeliarchion immitti iussit, eique carum est.

Hoc sane cippi elegantissimi fatum; ex eo non pauca, quæ antehac latebant, didicimus. Ignotus nobis erat hic Campaniæ consularis, nam Fabretus appellat *Æmilianus*, & Mazochius confundit cum *Vinio Æmiliano*: imo ejus ætatem novimus, scil. sub Severo. Vides

etiam architecti nomen *Chrysantius*, vir certe Græcus, Romanos siquidem architectonices nil, vel parum calluisse scimus. Severi thermas vix meminit Spartianus, ab saxo edocemur præterea celebritate spectatissimas, & innumeris, ac veteribus statuis superbas. Hoc Sæmilani egregium facinus, & munificentiam in principem adeo suspexisse Campanos legimus, ut statua, & elogio honestandam rati sint: hinc cuique mirum futurum Spartianum rem memoria dignissimam minime posteros condocesecisse. Errores Fabrettiani, & verba, quæ Mazochius ex ingenio aptat, deterfi sunt; etiam locus lapidis, non longe scil. a Capua, patuit. Ceterum quod nunc magni refert, atque ad Herculanensem, & proximas urbes illustrandum apprime facit, est adeo eas signis, & magnificentissimis ædificiorum molibus spectabiles fuisse, ut ex ruderibus tantam statuarum ex silice, atque ære vim Romam transvectam, ut thermis, quæ instar provinciarum exstruebantur, celebritatem imperitæ sint: novimus præterea, licet ea abdita cineribus loca olim etiam effossa, & quæ signa minorem labem passa, & elegantioris essent artificii educta, tamen adhuc tantæ raritatis statuarum reliquias, ac ingentem cujuscumque molis numerum, præter reliquas gazas, in dies extrahi, ut Regium cimeliarchium ceteri principes jam invideant, ac frustra sint, etiam si immensas opes profundant, ut parile sibi optent, ac conquirant.

Is unus molestissimus, qui contendendi mentis morbo calet, nec unquam eo purgatur, inficiabitur *abdita loca* non esse Herculaneum, atque urbes finitimas: nam lapis propalam clamat ad Campaniam ea spectasse, cum consulari viro illi in alias regiones nec jus inesset, nec imperium: præterea Severi imp. ævo extra ternas has urbes terræmotu, ac Vesuvino incendio afflictissimas, reliquæ in Campania, uti Puteoli, Cumæ, Capua, Nola, &c. ædificiorum molibus, signis, ceterisque ornamentis spectabilium numero florentissimæ, ac integerrimæ decorabantur: quare haud speret quis tam gran-

grandem statuarum vim aliunde extrahere Sæmilanum potuisse, quam ab ternis urbibus sub Neronis, & Titi imperio accisis. Jure Neapolim reliquis laudatis Campaniæ urbibus, quibus vis illa major percipit, minime accensui, utpote temp. liberrimam, suis legibus utentem, nec Romano consulari subjectam, sed quæ ab demarcho regebatur, ut adversus summum virum Mazochium multis jam propugnatum est. Scias certa vestigia adhuc inesse in iis urbium ruinis subterraneis, scil. non unas angustas specus, quare aperte novimus olim statuas inde evulsas, atque alio translatas. Vides ex hoc lapide, qui veluti oblitissimus tum in Fabretto, tum in eo Atellæ vico jacebat, mea nostratia conquirentis undique monumenta industria Herculeo nunc ob Regis antiquitatum amantissimi munificentiam toto orbe celeberrimo quantum lucis adjectum sit: & quemque mecum angere reor, tum eruditissimum Fabrettum in eum nil adnotasse, imo ingenue fateri se vix percepisse, tum Mazochium, cuja maxime intreat, utpote saxum Campanum est, ipsumque novi veterum epigrammatum Œdipum ἐντυχίσαντον, nihil de Herculeo, ac proximis urbibus cogitasse, licet longiusculo commentario illud condecoraverit.

Locus est, uti paullo ante recepi, nunc eruditum Mazochii commentarium paucis expendendi. Vult vir clarissimus hoc in lapide *constituere*, & *dedicare* synonymus usurpari, legique jubet fortasse *constitui*, (non *constituit*) *dedicare*que *præcepit*; verum ne in senis brevissimis versibus incusem παντολογίαν, videre videor marmor dicere Chrysantium, ejus id munus fuerat, signa constituisse, sive erexisse, ab aliis vero coronationes ceterasque sacras cæremonias perfectas: at id leve. Sed me mordet virum summum invertisse *Audentium* in *Vinium*, duosque Camp. consulares in unum coagmentasse: ait enim: *Audentii quoque prænomen*, (an potius nomen, uti Audasius?) quod fortasse detritum deprehendit, quicunque hoc elogium excepit VINIVS fuit,

id quod ex altero Campano epigrammate huic consulari posito docebitur, cum omnes nostrates inscriptiones in unum volumen compingentur. Mox ad abstrusiora explananda progreditur vir magnus, nempe verba: SIGNA TRANSLATA EX ABDITIS LOCIS, atque dum ita ardentem Fabrettum castigat ingenue ajentem nescire, quid sibi velint, atque epigraphen apponere, ut crucem curiosis figat, reponit: Verum ficulneam, ni potius sambuceam crucem curiosis fixit vir eruditus (Fabrettus.) Legisse memini in codice Theodosiano, quem nunc ad manus non habeo, titulum unum, an plures? de signis aliisque id genus publicorum edificiorum ornamentis non transferendis: ne contra leges peccatum videretur, additum expresse fuit EX ABDITIS LOCIS, aut EX OBSCURO LOCO. Nam quis vetitum fuisse affirmaverit e vetusto aliquo, ac subterraneo edificio nullius usus ejusmodi ornamenta in alias fabricas transferre? Sed postquam fixam a Fabretto crucem refiximus, &c. Hæc Mazochius.

Primum quidem longe demiratus sum virum prolixæ lectionis ad cod. Theodos. provocare, titulosque recitare, quorum ne vestigium quidem in hoc legum ingenti σώματι reperire est: imo facile meminisse poterat, etiamsi exstarent, pro hujus Sæmilani elogii luce minime ad eos confugiendum, cum is codex, ut notum est, ab Constantino M. ad ætatem Theodosii constitutiones complectatur; saxum autem Alex. Severi tempestatem certam præfert; quare dum in præclarissimo Mazochii opere isthæc relego, vix oculis fidelibus præsto fidem. Adde etiamsi non unus, sed plures legum tituli in quovis codice legerentur, quominus statux transferrentur, prohibentium, non ideo dicendum ob Mazochianæ rationis momentum expresse addita verba EX ABDITIS LOCIS; etenim ea signa ad Severi imp. usum, ejusque thermarum celebritatem Romam deportata, & quis unquam dicat in leges peccare principem? hinc in commentariis in marm. Oxon. pag. 48. refellitur Casaubonus, qui in verba isthæc Spartiani hist. Aug. to. I. p. 612. de Sept. Severo

vero narrantis : *Rumore deinde belli Parthici extincto, patri, matri, avo, & uxori priori per se statuas collocavit, hæc adnotavit : Jus publice ponendi statuas penes senatum fuit, ac Severus ponit suis istas per se, hoc est sine decreto, vel auctoritate patrum : refellitur, inquam, Casaubonus, cum summi viri, qui ea marmora illustrarunt, prorsus pernegant penes senatum ea Severi ætate jus statuas constituendi viguisse : ceterum horum longiusculas rationes tutemet legas : mihi sat est novisse a Spartiano per se statuas erexisse, utpote a nullis legibus id interdictum, atque iis minime obnoxium : miror hos Scriptores Mazochium non vidisse. Præterea vel tiro novit l. 3. D. de legib. senatusque conf. &c. *Princeps legibus solutus est : Augusta autem licet legibus soluta non est, principes tamen eadem illi privilegia tribuunt, quæ ipsi habent.* Si vero quæras, cur isthæc verba saxo adjecta sint, quisque reponeret, quo Sæmilani ingenium commendaretur veteres statuas conquirendi, quæ semper majoris pretii habitæ sunt, præsertim Severi ætate, quando scilicet artifices jam longe in iis affabre confingendis defecisse constat : vetera ædificia compilandi ardor usque viguit, & posthabitis ejus rei cujusvis ævi testibus, accipias, quæ Cicero opportune de Appio in orat. pro dom. ad pontif. 43. laudat : *Omnia, signa, tabulas, ornamentorum quod superfuit in fanis, & communibus locis tota e Græcia, atque insulis omnibus, honoris populi Rom. causa, deportavit.* Verum hæc satis aperta sunt ac rata : unum iterato addam me nescire, cur Mazochius vir ingenii erectissimi in hujus præclari lapidis commentario nil de Herculeo, sive de locis, unde signa Sæmilanus Romam transtulit, cogitasse ; cum in eo viderit virum hunc Campaniæ consularem ; quod unum cumprimis basim reddidit carissimam, & Regio cimeliarchio dignam.*

Progreditur Mazochius : *Sed postquam fixam a Fabretto crucem refiximus : illud potius scire lubet in eadem inscriptione, cur dictum fuerit AD CELE-*

*RITATEM THERMARVM SEVERIANA-RVM ; leviusculum hoc quidem ; sed tamen celeritatem thermarum Titianarum æmulari voluisse Severum crediderim, de quibus Suetonius cap. 7. Amphitheatro dedicato, thermisque juxta CELERITER exstructis : de iisdem Titianis puto Martialis : Hic ubi miramur VELOCIA munera thermas : verum hæc in transcurso : hæc Mazochius. Verum isthæc, licet docta, ἀποπᾶ prorsus dicas, cum in saxo certe sculptum sit celeritatem, non celeritatem : imo nunc Suetonii locus, quem magnus vir recitat, firmatur, quando antea ambigebatur, legendum esset celeriter, an celebriter, id cur reticuerit Mazochius, ignoro : præsertim cum Casaubonus edicat in suis omnibus MSS. inesse celebriter, quam vocem laudat etiam Gruterus, & plerique omnes, quos recitat Burmannus, quamquam ipse, si hoc Sæmilani marmor vidisset, minime isthæc in Suet. adnotasset : *Quæ voces (celebriter, & celeriter) licet centies immutentur, ut diximus ad Ovid. 4. Met. 304. & alibi hic tamen celeriter præferendum, & ut jam vidit Domitius Calderinus ad d. Martialis locum.* Etiam in Accio apud Nonium c. 2. n. 161. digladiantur grammatici, an scripserit : *Celebri gradu gressum accelerasse decet*, vel potius *celeri*. Neque quid ponderis addit Martialis versus, cum ἐπιθετὸν velocia afficiat munera, cujus vocis notionem me docuit ipse Mazochius in eod. volum. p. 79. & 168. Id demum tanto viro haud parcam, ea ætate, qua Camp. Amphit. titulum exornabat, & Campanam viam frequentissimis itineribus celebrabat, facile vicum illum Fregnano adire potuisse, atque marmor inquinatissime exscriptum invisere, cum ipse Fabrettus & templum, ubi exstabat, atque vicum ipsum doceat. Hæc porro διὰ βραχέων de tanti pretii ac famæ Sæmilaniano lapide, quem antehac majores nil curarunt, & parum absuit, quin in frustra a marmorariis scinderetur, nunc sollertia mea id genus vetustatis reliquias undique scrutantis in Regio cimeliarchio primas agit, sancteque servatur, ac fortasse bona luce donatus est.*

I N D E X I.

*Antiquitatum , quæ ex Herculaneo , finitimisque oppidis
extractæ sunt , earumque , quæ in Regio cimeliar-
chio servantur atramentarii operis illustra-
tioni appositissimæ .*

Vitreæ phialæ unguentis plenæ .
pag. 13.

Pictura vivax, elegantissima, & gran-
dior, septem imaginibus distincta,
in qua non *Appii Claudii* iudicium,
sed *Orestis*; eamque Herculanensis pi-
ctor ab *Æschyli Eumenidibus* potis-
simum extraxit: ipsa per omnes suas
partes illustratur, & quoddam licet
non tam elegans, & tumultuarium
ejus πολυβοήτῃ picturæ exemplar pro-
fertur. 34.

Tabellæ cujusdam frustra notis quibus-
dam scriptæ atramento. 34.

Tabellæ quædam buxæ numeris di-
stinctæ. 105.

Parva pictura describitur, quæ ternos
Genios pharmacopolarum officio fun-
gentes exhibet: bini in torculari,
quod graphice describitur, oleum
amygdalinum exprimunt, tertius in
vase foco imposito quendam liquo-
rem miscet. 143.

Marmor eleganti ab *Matth. Ægyptio*
illustrato diversum interpretamen-
tum adjicitur. 172.

Libri in picturis Herculanei circiter
septeni, vel octoni quadrangulæ fi-
guræ; membranæ vero solummodo
convolutæ. 240.

Libellus quadrangulus depictus cum

umbilici signo. 242.

Statuæ non unæ togatæ e marmore
codicem, sive convolutam papyrum
manu stringentes, vel propter pe-
des cistulas iis codicibus refertas ha-
bentes. 261.

Vas ex argento, in quo scalptra est
Homeri ἀποθέωσις omnium elegan-
tissima, quod exacte describitur, e-
jusque pretium commendatur, ut-
pote nil præclarius in Regio cime-
liarchio. 226. 227.

Non unæ picturæ describuntur obiter,
in quæ figuræ cum quadrangulis
voluminibus. 268.

Sexcentorum voluminum teretium ex
papyro, sive codicum longior de-
scriptio, quippe qui atramento il-
liti sunt Græce, & Latine, ac qui-
dam fortasse Sabinice: characterum
forma, magnitudo, & orthographia:
eorum longitudo, ac materies: per
columellas scripti: verba in quibus-
dam *σιγμαῖς* distincta, in quibus-
dam nullæ distinctionis notæ: nullis
ornamentis, scilicet cornibus, umbi-
lico, bacillis, loris, &c. insignes. Mul-
ta ab iis docemur, quæ ignorabamus.
Quantum scripturæ in unoquoque
ex his codicibus inesse poterit, inita
etiam ratio: Regis D. N. laudes,
qui

qui viros mechanicos ad eos explicandos acciverit. Sat vendibile est hos fuisse urbis Herculanei *syngraphas*, edicta, iussiones, interdicta, constitutiones, facta, & litigantium acta, &c. atque in archio, sive *γραμματοφυλακίῳ* repertos. Tandem immensi pretii gazam eos esse patet, & codices appellandos, non volumina ab pag. 271. ad pag. 277.

Tabellæ ceratæ quinæ, aut senæ cum manubriolo describuntur. 273.

Quædam delibantur de picturis, quæ architectura insignes sunt. 277.

Picturæ non unæ, ubi Dii, vel Genii currus moderantur. 355.

Basis e marmore cum *μετρικῶ* epigrammate obscuritatis pleno, ab nemine intellecto, quæ basis in Herculansense gazophylacium transvecta est, multa luce donatur, Venerisque laudes complectitur. 372. & seqq.

Vas æneum elegantissimum, & non exiguæ molis, fortasse congius, parvis figurarum protomis, atque argenteis ornamentis etiam fulgens describitur. 378.

Quartarius æneus solita inscriptione nobilis. 378.

Chirurgicæ thecæ cum instrumentis ex variis metallis affabre, & eleganter elaboratis. 378.

Acerræ, gutti, parvæ statuæ æneæ argento ornata. 378.

Mensa prægrandis ænea in quatuor angulis animalium capitibus distincta, atque argenteis ornamentis nitens, sacrificiis addicta. 378.

Statua ænea muliebris, cujus vestimentorum fimbriæ, & vitta frontem stringens nobiliore metallo in æs immisso elaborata sunt. 378.

Lamella ænea votiva duabus argenteis icunculis *Æsculapii*, & *Hygiæ*, variisque flosculis nitens, quæ eadem ipsa arte, ac imagunculæ Regii atramentarii effictæ sunt, describitur. 378.

Panis *ὀκτάβλωμος*, & litteratus describitur, & obiter illustratur: panis etiam in pictura. 381.

Non unæ parvæ picturæ, in quibus varii puellorum lusus exhibentur, præsertim, qui a Polluce dicitur *ἀποδιδρασκίνδαι*. 388.

Tabella marmorea Regi carissima *μελανόγραμματος*, in qua depictæ sunt quinque puellæ duobus ludis sese oblectantes, longiusculo commentario illustratur ope Pollucis, qui veluti tabellam ipsam describit: in ea insunt Græce nomina puellarum, pictoris, & Deæ, cui dicata est; ejus pretium mire commendatur. 389. 390. 391. Pro ejusdem tabellæ majori luce additamentum. 472. Adeas etiam rogaris. pag. xxi. col. 2. & xxi. col. i.

Astragalorum ingens numerus, quibus Herculansenfes puellæ ludendi gratia utebantur. 391.

Regii cimeliarchii laudes, & *ἀνακεφαλαίωσις* peculiarium rerum *πελυτιμωμάτων*, quæ antea ignorabantur. 406.

Minervæ statua e marmore, cui inest vivax gratia, ingeniique plurimum, eratque in quibusdam partibus auro bracteata. 421.

Συλλογή sat brevis rerum, quæ Herculanei repertæ sunt, & quantum reipublicæ litterariæ utilitatis attulerunt. 406.

Protome ænea juvenis omnium pulcherrimi summa arte spectabilis cum

- artificis Athenienſis nomine Græce ſcalpto : exhibet fortaffe Alcibiadem . 426.
- Latini characteres ænei enormis magnitudinis, & elegantiffimi, utpote feliciori ſæculo fuſi . 426.
- Non una grandium marmorum fragmenta ſeptingentorum circiter liberorum, & colonorum, qui fortaffe a Tito miſſi ſunt, aliqua luce donantur . 441.
- Pictura, in qua Helena ab Paride rapitur, & Cupidines volitantes maritales agitant faces . 471.
- Binæ e marmore ſtatuae, juvenis ſcil. nudus adoleſcentulam eleganter indutam ſiniſtra amplectens, ambulantium habitu; fortaffe Paris, & Helena abeuntes . 471.
- Diſtichon Græce mellitiffimum Neapoli repertum utraque parte mancum ſuppletur, & μετεχώς Latine datum, patris ſcil. filium ſepelientis . 473.
- Saxum litteratum Jovi dicatum proferitur . 506.
- Binæ ſtatuae equeſtres Herculanei repectæ elegantiffimæ artis plenæ commendantur . 541.
- Marmor ἐξοχώτατον, quod Rex ca- riſſimum ſervat, in quo ſcalptum eſt Severum Aug. ex Herculaneo, Pompejis, ac Stabiis opera Sæmilani Campaniæ conſularis, & Chryſantii Græcanici architecti ſigna tranſtuliffe ad thermarum ſuarum celebritatem . 541.
- Bini lapides ſat elegantes operum publicorum in urbe Puteolis effoſſi, & in Regium cimeliarchium in- veſti . 543.
- Brevis theatri Herculanenſis, ejuſque partium deſcriptio, numerus ſedi- lium, & graduum : ſcalarum ſitus, &c. totius operis menſura, ac unius pylæ tumultuaria ichnographia : & qui eum ex veteribus Scriptoribus commeminare, illuſtrantur . 560. 561.
- Herculanei ſitus definitur, & Strabo- nis de eo verba antehac obſcurita- tis ſat plena omnimoda luce donan- tur, & vindicantur : bina marmo- ra inibi reperta teſtes adhibentur . 562. & ſeqq. In eo oppido nul- lum fuiſſe promontorium, nec por- tum oſtenditur . 563. 564. Pauca de Herculeana, & Herculeia via . 562. Etyma Phalegica tum huius oppi- di, tum finitimorum locorum, Pom- pejorum, Stabiarum, &c. 566.
- Retina villa nunc περιβοητος, vox cor- rupta pro *Petina* : ſic diſta, quod ibi Papirius Pætus eam villam con- ſtruxerat, atque per diu in ea ha- bitarat, uti ex epiſtolis Cic. ad fa- miliares conſtat . 508. 569. 570. Papirius Pætus ex Epicureorum ſe- cta, qui plurimi in Herculaneo de- gebant : hinc jure & papyri inven- tæ, in queis Epicureorum laudes, & non unæ æneæ parvæ Epicuri pro- tomæ erutæ . 569.
- Statuariorum Regionum Herculanen- ſium labor, ingenium, ac laudes . 625.
- Marmor litteris rubrica tinctis inſi- gne, & lararium, in quo repertum eſt, deſcribitur . 632.
- Herculis Porticum in Petronio eſſe Herculaneum aperte oſtenditur : id- que firmant bini lapides inibi re- perti, in queis legitur HERCVLA- NENSES . 710.
- Atramentarium in latiſſima pictura Pompejis reperta expreſſum octogo- num,

num, & huic, de quo diuturna nostra hæc commentatio instituta est, simillimum. 729.

In HomERICA ἀποθεώσει, quam pag. 226. retuli, in vase argenteo effictam, in re parva a me aberratum est, vide additam. p. xviii. col. 2.

Pictura sat elegans, in qua Polyphemus invisitur, &c. quænam fabella nobis in ea exhibeatur, divinatio. p. xix. col. i.

Mensæ prægrandi sacrificiis addictæ argenteis ornamentis, animaliumque protomis illustri, ut eidem pretium increseat, similis ex Boissardo profertur p. xxi. col. i.

Quo πολυθρίλλητος pictura puellarum astragalus ludentium, quam retuli pag. 387. & seqq. ac p. 472. etiam atque etiam exteris commenderetur, Pausaniæ insignis locus adjicitur, & utpote non uno in loco affectus sanatur. p. xxi. col. 2. & xxii. col. i.

Brevis pictura, & litterata, hinc carissima est, in qua Harpocrates, ara, & serpens. p. xxvii. col. 2.

Εἰς ἡγήτης longiuscula papyri Philodemi Herculanei repertæ, & singillatim non pauca, cur hujus sophistæ nomen subscriptum sit, proferuntur; & quidnam sit hic codex divinatur p. xxix. & seqq. plurima de his papyris a pag. 271. ad 277.

Commentarius in grandiore præ cæteris picturam paucis abhinc mensibus repertam, mihiq; carissimam, omnibus scribendi organis insignem, & singillatim atramentario oëtonis faciebus nobilem; cumque in quibusdam locis litterata sit, διὰ βορχέων illustratur. pag. xxxiii. & seqq. Διατριβή de Sæmilani Campaniæ conf. nuper reperto cippo, qui in eodem Regio cimeliarchio servatur Herculanei historiæ hac temporum beatitate sat opportunus p. xxxvi. & seqq.

I N D E X II.

Librorum , & Capitum , quo totius operis contextus
continuo percipiatur.

L I B E R I.

DE REGIA THECA CALAMARIA . *De antiquis scribendi instrumentis , quorum princeps semper theca calamaria , sive atramentarium , & atramentum , apud Hebræos , Græcos , ac Romanos.* Pag. 1.

CAP. I. *Regium hoc vasculum fuisse unguenti receptaculum bene multis refellitur .* 2.

CAP. II. *Esse hoc regium ὄργανον revera atramentarium ex binis simillimis id genus vasculis , atque a Græcis monumentis illud veluti describentibus , ostenditur .* 15.

CAP. III. *Veteres atramentum in communi & sueta scribendi ratione solummodo adhibuisse , mixtim , & διὰ βραχέων exemplis , & non unis etiam ex Hebræo fonte petitis ostenditur .* 26.

CAP. IV. *Quæ multa obijciuntur ex Græcis Scriptoribus pro lignea , vel cerata scriptione refelluntur , atque aliter accipienda , scholiastis , & interpretibus posthabitis , demonstratur .* 48.

CAP. V. *Princeps , & sueta scribendi Latinorum ratio per atramentum , raro admodum per ceratas tabellas .* 79.

CAP. VI. *Testamenta & syngraphe in unis chartis , aut membranis olim atramento illita : voces tabulæ apud jurisconsultos , & ceræ τροπικῶς accipiendæ .* 108.

CAP. VII. *De pluribus vasculi atramenti nominibus collectis ab Hebræis , Græcis , & Latinis Scriptoribus .* 150.

CAP. VIII. *De barbaris thecæ calamariæ nominibus collectis ex posterioris ævi Scriptoribus Hebræis , Græcis , & Latinis .* 185.

RELIQUA SENA EPIGRAMMATA τῶν ταχυγράφων , *in veterem γνησιότητῃ nitoremque restituta .* 208.

ΠΑΡΕΡΓΟΝ . *De veterum librorum figura apud Hebræos , Græcos , & Romanos , quos omnes quadrangulos fuisse demonstratur ; deque eorundem ornamentis : imprimis de vera διαγνώσει vocum voluminis , atque codicis : & de verbis πτύστω , & plico .* 226.

CAP. I. *Hebræi , & Græci unos libros bipatentes agnoverunt ; & objectionibus respondetur .* ibid.

CAP. II. *Scitu difficillima Latinorum librorum forma ; τετραγώνον fuisse etiam*

ex eorundem ornamentis evincitur.

239.

CAP.III. *Contra quadrangulum Latinorum librorum σχῆμα objecta diluuntur.*

Nova prorsus διάγνωσις vocis codex.

252.

CAP.IV. *Quid plico, & πτύσσω pro notione librorum diptychorum, & podyptychorum.*

280.

L I B E R II.

DE REGIA THECA CALAMARIA. *De hujus vasculi planetariis icunculis, ceterisque ornamentis. Quæ sint ea numina, atque atas σχεναρίου vestigatur, possessor, & qua in urbe fabrefactum divinatur.*

291.

CAP.I. *Ἀπόρημα antebac maximis difficultatibus obstitum, an Græci, Latini-que Scriptores dies ab planetis appellarint, dissolvitur.*

292.

CAP.III. *Saturni, non Solis astrum initium hebdomadi dedisse contra communem opinionem ostenditur. Cur ordo caelestium planetarum in dialem τῶν in- versa sit, nunc primum profertur.*

315.

CAP.III. *De septenis planetis atramentariis singulatim, præsertim de Auroræ figura: de eorundem habitu, vestibus, symbolis, etymo: & de vite aurea, ab aliis ἀρχαιολόγοις nondum occupatis.*

346.

CAP.IV. *De triplici opificio metalla metallis committendi; ejusque artis nomina Græca, & Latina, quædam etiam Hebræa: deque eorum glutine, ad Regium atramentarium ære, argento, auroque fulgens magis illustrandum.*

376.

CAP.V. *Neroniani numismatis occasione oblata ex variis metallis conflati Regii atramentarii instar, ingens Græcolatiæ Neapolitanum marmor restituitur, & illustratur; multis post Christum natum sæculis Neapoli Græcanicam linguam, ipsamque Atticam perdurasse, & nunquam hanc urbem colonie nomen natam, ac suis semper legibus vixisse ostenditur; quedam demum de Gymnasio, quod peculiare fuisse ædificium negatur.*

407.

PARS PRIOR. *De Neronis numismate: Neapolitanum marmor Græcolatiæ a doctissimo Mazochio restitutum expenditur.*

ibid.

PARS ALTERA. *Neapolim nunquam fuisse coloniam adversus eruditissimos viros ostenditur, & fides multorum marmorum, quæ recitant, elevatur.*

427.

PARS TERTIA. *Argumenta eruditissimorum virorum contra Neapolitanam omnimodam αὐτονομίαν elevantur: & non una veterum Scriptorum testimonia illustrantur, atque in priscam fidem restituantur.*

442.

PARS QUARTA. *Frustraneum ostenditur Neapolitanos paucis post Tiberium Aug. annis ab Græcanica institutione, & eloquio defecisse; atque argumentis eruditissimi viri, prolatis undique monumentis etiam nuper repertis, restitur.*

462.

PARS QUINTA. *Argumenta doctiss. viri contra posterioris ævi Neapolitanorum Hellenismum elevantur, præsertim illud a Philostrato petium, quod e contrario enixe firmat Neapolitanos fuisse Ἑλληνικωτάτους. Lapides proferuntur, queis*

queis urbem nostram ad septimum circiter seculum Græcanicam perdurasse ostenditur . 486.

PARS SEXTA . Supplementum Titi Augusti lapidis diversum ab eo , quod apposuit Mazochius , expenditur , & κυριώτερον demonstratur . Breves quedam diatribæ adjiciuntur , quo tam illustre δῖγλωττον saxum Neapolitanum maximam lucem indipiscatur . 534.

PARS SEPTIMA . Marmor Titi Aug. Neapolitano theatro affixum , non vero gymnasio , quod non fuit peculiaris structura ædificium , idque prolatis omne genus monumentis ostenditur . 573.

CAP.IIX. De Fratriis Atheniensibus , ac Neapolitanis , eorumque nominibus , quas haud magnam partem urbis , vel civium , sed breve ἱερατικὸν σύστημα fuisse ostenditur , prolatis ex non uno nostrate saxo eorundem antebac ignotis nomenclaturis . 591.

PARS PRIMA . Φρητρία , & φρήτορες quinam fuerint , γενικῶς patefit , corpus scilicet paucorum virorum rebus sacris faciundis addictorum Athenis , ac Neapoli , peræque ac erant in aliis urbibus ὀργεῶνες , ac Διασῶται . ibid.

PARS SECUNDA . De Fratriis Neapolitanis singillatim : earum nomina , etyma , lapides , & monumenta recensentur : situs etiam vestigatur : & primum Εὐμηλεῖδαι , Ἀρτεμῖσιοι , Ἀρυσῶοι , atque οἱ ἐν τῇ Ἀγαρρεῖ . 607.

PARS TERTIA . De reliquis fratriis Neapolitanis singillatim , Πηνελεΐδαι , Κυνόοις , & Ἰονόοις . harum etyma , scripti lapides , & monumenta proferruntur , situs etiam divinator . 631.

PARS QUARTA . De reliquis extremis fratriis , Εὐμειδαῖς , Ἀντινοεΐταις , atque Εὐνοσεΐδαις , earumque situ : de quibusdam etiam ψευδοφρητρίαις . & cur Phalero fratria minime dedicata sit . 657.

CAP.VII. Planetarum imagunculae Regiæ thecæ calamariæ appositæ , eo quod vir astrologus ejus possessor fuerit : Neapolitanos siderum studio perditè indulsisse ostenditur : ætas vasculi divinator , ejusque singulare pretium commendatur . 692.

I N D E X III.

*Eorum, qui in hoc opere atramentario recitantur, illustrantur,
laudantur, notantur, vindicantur.*

A

ABEN-EZRA *laud.* 288.
ACADEMICI Parisienses . 414. 611. *laud.*
284. 537. 558. *not.* 327.
ACHILLES Tatiſius *ill. & vind.* 376.
ACTA S. Aquilinæ *vind.* 611.
ACTA S. Niconis *ill.* 518.
ACTA S. Pionii *ill.* 699.
ACTA S. Theoduli *ill. ac vind.* 696. 697.
ACTA Ss. Viti & Crescentii *ill.* xxvi. *col.* 2.
ÆGYPTIUS Matthæus *laud.* 172. 478. 650.
I. *not.* 172. 374. 484.
ÆLIANI indicis auctor *laud.* 556. 695.
ÆLIANUS . 6. 63. 141. 554. 555. *ter.* *ill.* 135.
ter. 136. 140. 174. *bis.* 206. 300. 301.
bis. 495. 550. 551. 670. *bis.* *not.* 54.
xiii. *col.* 1. *vind.* 64.
ÆMILIUS Probus . 38.
ÆNEAS in polioret . 63. *ill.* 42.
ÆSCHINES . 716. *ill. & vind.* 234. 235.
ÆSCHYLUS . 365. *ill.* 35. & *seqq.* 68. 332.
ÆSOPUS . *ill.* 174.
AGATHIAS *not.* 221.
ALBERTIUS Baptista *laud.* 732. *not.* *ib.*
ALBERTIUS Joannes . 7. 203. *laud.* 21. 164.
287. 437. 610. *not.* 149. 164. 166. 236.
286. 300. 367. 498.
ALDOBRANDINUS Th. *not.* 501.
ALLATIUS Leo *laud.* 31. *not.* 320.
ALMELOVEENIUS Theodorus Jansonius .
521. 522. *laud.* xvi. *col.* 1. *not.* xvi. *col.* 1.
AMBROSIUS . 488. *bis.* *ill.* 86. 720. *laud.*
684.
AMMIANUS Marcellinus *ill.* 181. 184. 582.
AMOS . 555.
ANACREON . 358. 375. *bis.*
ANNIANUS J. C. *ill.* 117.
ANONYMUS *περί ἀπίστων* *ill.* 232.
ANTHOLOGIA . 6. 11. 12. 21. 33. *bis.* 166.

200. 312. 325. 348. *bis.* 354. 355. 358.
364. 365. 368. *bis.* 370. 371. 473. 694.
ill. 18. *bis.* 20. 23. *bis.* 25. 26. 36. 156.
161. 162. 163. 165. 189. 190. *bis.* 193. &
seqq. 208. & *seqq.* 210. 213. *bis.* 287. 342.
354. 355. 391. 508. 552. xxxv. *col.* 1.
vind. 22. *bis.* 189. 190. *bis.* 193. & *seqq.*
208. & *seqq.* 391.
APOLLONIUS Rhodius . 371. 615.
APPIANUS *ill.* xxviii. *col.* 1.
APULEJUS . 40. *ill.* 106. 131. 178. 366.
AQUILA *laud.* 154. 166. *not.* 229.
ARATUS . 724.
ARINGHUS Paullus . 377. *not.* 259.
ARISTÆNETUS . 182. *plur.* *ill.* 181. *vind.*
181.
ARISTOPHANES . 370. 554. *ill.* 52. 66. &
seqq. usque ad 71. 107. 140. 192. 365.
688. *ter.* 689. xxi. *col.* 1. & 2. *vind.* 142.
ARISTOTELES . 91. 238. 554. *plur.* 556. 610.
ill. 52. 247. 284. 416. 551. 596. 605. 647.
not. 361.
ARNAUDUS Georg. *laud.* 21.
ARNOLDUS Abbas Lubec. *laud.* 705.
ASCONIUS . 123.
ASSEMANIUS Josephus . 198. *laud.* 163. 208.
464. 529. 561. xxxvii. *col.* 1. *not.* 532.
719.
ASTERIUS ep. Amaseæ *ill.* xiv. *col.* 2.
ATHENÆUS . 5. 6. *ter.* 10. 13. *quater.* 14.
40. 159. 206. 324. 335. 363. 375. 376.
379. *bis.* 380. *ter.* 381. *ter.* 382. *bis.* 400.
594. 610. 651. *ill.* 25. 135. 162. 360. 395.
577. 666. *not.* 19. 383. & *seqq.* xxiv. *col.*
2. xxxiii. *col.* 2. *vind.* 380. 385. 386. 387.
388. 392. 595. 598. 667.
AUCTOR Chrestomathiæ ex Strab. *not.* 558.
AUCTOR Chron. marm. Arundell. 610.
AUCTOR de laudibus vitæ Monasticæ . 732.
AUCTOR Geopon . 732.

AUGUSTÆ hist. Scriptores. 32. 65. *bis*. 124.
377. 380. 395. 396. 399. 400. 414. 433.
440. 658. *ill.* 98. 170. 262. *bis*. 394. 399.
400. 436. 453. 548. 582. *bis*. 645. 660.
bis. 661. 705. XVI. *col.* 1. & 2. XXXVIII.
col. 2. *not.* XIX. *col.* 2.
AUGUSTINUS *ill.* 102. 108.
AUGUSTINUS L. 345. 353. *ill.* 587. & *seqq.*
vind. 588.
AVITABILIS Agnellus *laud.* III.
AULISIUS Dominicus *not.* 533. 586.
AURELIUS Victor. 658. *ill.* 169. 170. 581.
AUSONIUS. 32. *ill.* 98. 113. 212. *not.* 332.

B

BALDINUS Jo. Franciscus *laud.* x.
BANIERIUS Antonius 621. 651. *laud.* 684.
not. 340. 348. 684.
BARCHUSENIUS Conradus *not.* XVI. *col.* 2.
BARISSONIUS. 79.
BARNESIUS Josua. 56. 76. 288. 513. *laud.*
199. 297. 298. 357. *not.* 55. 181. 214. 283.
288. 298. *bis*. 306.
BARTHIUS Caspar. 245. 468.
R. OB. BARTINORA *not.* 187.
BARUCHUS *ill.* 47.
BASILICON libri *ill.* 543.
BASILICON synopsis. 528. *not.* 398.
BAYFIUS Lazarus. 4.
BEDA *not.* 334.
BEGERUS Laur. 266. *laud.* 342. *not.* 274.
344. 367.
BENEDICTINI Parisienses. 49. 80. *laud.* 41.
242. 731. *not.* 201.
BENTLEJUS Riccardus *not.* 25.
BERINGIUS Franc. *not.* 103.
BERNARTIUS Joannes. 468.
BEROALDUS Philipp. 295.
BERTHALDUS Petrus. 665.
BIBLIOTH. ration. 446.
BLANCHARDUS *not.* 603.
BLANCHINIUS Francisc. *not.* 179.
BLONDELLUS Daniel *not.* 295.
BOCHARTUS Samuel. 203. 352. 358. 621.
laud. 350. 640. 677. 678. 684. XXIV. *col.* 2.
not. 45. 286. 340. 567. *ter.* 640. 678. 684.
BOGANUS Zacharias *laud.* 288.
BOISSARDUS Jo. Jacobus. 535. XXI. *col.*
1. *not.* 147.

BOLDETTUS. 528. 730. *laud.* 528. *not.* 528.
BOLLANDIANI. 696. *laud.* 518. 700. *not.*
90. 518. 697.
BORREMANSIUS Antonius. 203.
BOSSE Abrahamus *not.* 405.
BOSIUS Antonius. 377.
BRISSENIUS Barnabas. 128. 170. 180. 191.
398. 401. *laud.* 304. 308. XIX. *col.* 1. *not.*
121. 123. 270. XIX. *col.* 1.
BRUCHERUS Ægidius. 338.
BUDÆUS Guilielmus. XXXII. *col.* 2.
BULENGERIUS Julius Cæsar. 389.
BULLIALDUS Ismael. 452.
BURMANNUS Petrus. 180. 400. 433. 581.
laud. 370. *not.* 106. 118. 119. 169. 383.
398. 481. 704. 707. XXXIX. *col.* 2.
BUXTORFIUS Joann. 38. 158. 350. *laud.*
186. 271.
BYNKERSOEKIUS Cornelius. *not.* 121. 122.
172.

C

CALLIMACHUS. 6. 326. 622. 629. XIII. *col.*
1. *ill.* 306.
CALMETIUS Augustinus. 38. 89. 303. *bis*.
laud. 533. *not.* 43. 47. 159. 229. 232. 278.
325.
CALVINUS Joann. 398. 401.
CAMERARIUS Joachimus *not.* 295.
CANARTIUS Joseph *laud.* XXXVIII. *col.* 1.
CANEPARIUS Petrus *not.* 27.
CANEVALIUS Anton. *laud.* 636.
CANGIUS Carolus. 203. 366. 528. 634. *laud.*
191. *not.* 191.
CANTICA canticorum *ill.* 25. 394.
CAPACIUS Jul. Cæsar. 421. 430. *bis*. 431. 457.
463. 519. 527. 592. 593. 598. 620. 621.
623. *bis*. 635. 642. 652. 654. *bis*. 656.
672. 673. *laud.* 428. 429. 431. 440. 457.
bis. 618. *bis*. 623. 671. XXVIII. *col.* 1.
not. 416. 435. 608. 619. 651. 653. 654.
659. 712. 714. 716. XXIII. *col.* 1. & 2.
XXVI. *col.* 1. XXVIII. *col.* 2.
CAFUANUM Breviarium *not.* XVII. *col.* 1.
CARACCIOLUS Jacobus *laud.* 659.
CARAFA Joann. *laud.* XXIV. *col.* 1.
CARDANUS Hieron. 734.
CARPZOVIVS Ben David. 38.
CARMELUS *laud.* 284.
CARMINIANUS Severus *laud.* 544.

- CARYOPHILUS** Blasius *laud.* 396. xx. col. 1.
not. 394. 396. 401.
- CASAUBONUS** Isaacus . 6. 40. 65. 75. 90.
167. 193. 206. 440. 465. 610. 647. 668.
III. xxix. col. 2. *laud.* 324. 393. 394. 404.
492. 499. 661. *bis.* xix. col. 2. xxxix.
col. 2. *not.* 158. 159. *plur.* 160. 168. 324.
325. 360. 380. 381. 383. 385. 386. 387.
392. 395. 404. 483. 492. 564. 666. 688.
xxviii. col. 2. xxxviii. col. 1. xxxix. col. 1.
& 2. *vind.* 671.
- CASSIODORVS** . 488. *ill.* 497.
- CASTALIO** Sebastianus *laud.* 696.
- CATO** *ill.* 205.
- CATULLUS** . 4. 12. *ter.* 245. *ill.* 94. 98. 99.
194. 279. 281.
- CAUSSINUS** Joannes *not.* 192.
- CELANUS** Carolus . 660. *laud.* 623.
- CELLARIUS** Christoph. 350. 351. 352. 419.
420. 646. 682. xxiv. col. 2. *not.* 352. 421.
520. 683. xx. col. 1.
- CELSUS** . 104. *ill.* 130. 131. 139. 397.
- CENSORINUS** . 329.
- CHALCHEDONENSE** concilium *ill.* 184.
- CHALDÆUS** Paraphrastes *not.* 157.
- CHARITON** . xxiv. col. 2. *ill.* 300.
- CHARTERIUS** Renatus *not.* 77. 578.
- CHRISTIANUS** Florens *not.* 68. xxi. col. 2.
- CHRONICON** Vulturnense . xvi. col. 1.
- CHRYSOSTOMUS** *ill.* 317. 395. 551.
- CIACCONIUS** Petrus *laud.* 359.
- CICARELLIUS** Franciscus *laud.* 437.
- CICERO** . 7. 8. 12. *bis.* 20. 32. 65. 122. 131. 206.
227. 245. 247. 284. 294. 352. 394. 414. 440.
443. 454. 461. 497. 520. 694. xx. col. 1. *illu-*
stratur 100. 101. 103. 105. 127. *bis.* 141. 168.
169. 177. 197. 199. 246. 248. 250. 256. *plur.*
259. 281. 282. *bis.* 283. 301. *bis.* 329. 332.
396. *bis.* 197. 436. 452. & *seqq.* *plur.* 454.
bis. 455. 459. 460. 461. 480. 527. 545.
plur. 547. 548. 562. 568. 569. *plur.* 581.
588. *bis.* 700. 709. 712. xxvii. col. 1.
xxix. col. 2. xxx. col. 2. xxxi. col. 2. xxxv.
col. 2. xxxix. col. 1. *notatur* 338. 339. 569.
570. *ter.* 603. 642. 663. 678. xix. col. 2.
vindicatur 452. 455. 456. 570.
- CIOFFREDUS** Marius *laud.* 652.
- CLARKIUS** Samuel *laud.* 305. *not.* 199. 283.
288. 306. 367.
- CLAUDIANUS** *ill.* 212. 285.
- CLAUDIUS** Jo. Jacobus *not.* 179.
- CLAVIUS** Christophorus *not.* 295.
- CLEMENS** Alexandrinus . 29. 368. 695. *ill.*
174. 175. 190. 191. *bis.* *vind.* 191. *bis.*
696. *bis.*
- CLERICUS** Daniel . 343.
- CLERICUS** Joann. 10. 29. 80. 365. 621. *laud.*
615. 629. 682. *not.* 154. 218. 325. 340.
353. 559. 621. 622.
- CLUVERIUS** Philip. 419. *bis.* 563. 588. 680.
683. *laud.* 495. 565. *not.* 421. 448. 495.
520. 683.
- COCCHIUS** Antonius *laud.* 49.
- CODEX** Justinian. 129. 170. 195. 702. III.
ill. 116. *bis.* 263. 528. 542.
- CODEX** Theod. 65. 104. 170. 702. III. *ill.*
308. 528. *bis.* III. xxx. col. 1.
- CODURCUS** Philippus *laud.* 43.
- CÆLIUS** Aurelianus . 138.
- COLLOQUIA** puerilia . 84.
- COLUMELLA** . 678. *ill.* 681. *not.* 734. *vind.*
734.
- COLUTHUS** . 371.
- CONTARENUS** Vincentius *not.* 645.
- COPUS** Villemus *not.* 77.
- CORSINIUS** Eduardus . 508. 653. *laud.* 416.
527. 532. 592. 604. 609. 613. 614. *plur.*
621. 640. 643. xxv. col. 2. *not.* 53. 527. 532.
592. 597. 599. 604. 608. 613. 621. 640.
641. *plur.* 643. *vind.* 671.
- CRAMER** Gabriel *laud.* 49.
- CRITICI** sacri *not.* 229. 325.
- CRUCEJUS** Emericus . 468.
- CUJACIUS** Jacobus . 129. 634. *not.* 119. 172.
270. 585. *vind.* xxxi. col. 1.
- CUPERUS** Gisbertus . 390. *laud.* 266. 644.
- CYNÆTUS** *not.* 51.
- CYPRIANUS** *laud.* 312.
- CYRILLI** glossæ . 203. *not.* 206.
- CYRILLUS** Hierosol. 555.

D

- DACERIA** Anna . 350. *laud.* 181. *bis.* *not.*
181. 603.
- DACERIUS** Andreas *not.* 203.
- DALECHAMPIUS** Jacobus . 401. *not.* 25. 159.
bis. 160. 376. 380. 383. 386.
- DANIEL** *ill.* 40. 288. 361. 566. 674.
- DELISLE** Guilielmus . 351.
- DEMOSTHENES** . 32. 67. 352. 612. *bis.* 716.
g *ill.*

ill. 52. 53. 498. 579. 580. 596. 597. *qua-*
ter. 598. *ter.* *vind.* 71. & seqq.
 DESCHALESII Claudius *not.* 295.
 DINNERUS Conradus *laud.* 347. *not.* 209.
 DIO Cassius. 382. 398. 414. 415. *ter.* 419.
plur. 476. 520. 521. 535. 537. 554. *plur.*
 556. *bis.* 561. 573. 590. 659. 702. XXVI.
col. 2. *ill.* 308. *ter.* 313. 322. 334. 335.
 336. 341. 342. 417. 419. 422. 423. 441.
bis. 460. 461. 466. 498. *bis.* 509. *bis.*
 561. 572. 577. 582. 583. 589. 610. 646.
quater. 661. 714. 715. *laud.* 573. 716.
 XXXI. *col.* 2. XXXII. *col.* 1. *not.* 338. 342.
 477. *bis.* 605. *bis.* II. *vind.* 334. 335. 336.
 423. 459. 589. 610. 611. 697. XXVI. *col.* 2.
 DIO Chrysof. 24. 51. 570. *bis.* *ill.* 491. 492.
 571. 581. *laud.* 571. 572. *bis.* *vind.* 492.
 DIODORUS Siculus. 78. 418. 555. *ill.* 494.
 565. *bis.*
 DIOGENES Laertius. 104. 120. *ill.* 104. 235.
 577. 670. 701. 702. *laud.* 339. *bis.* 501.
vind. 75. 674.
 DIONYSIUS Halic. 15. 559. 560. *bis.* 562.
not. 564.
 DIOSCORIDES. 4. *ill.* 403.
 DODWELLUS Henricus. 235. 331.
 DOMINICUS Binnus *laud.* 245.
 DONATUS Sebastianus *laud.* 286. *not.* 227.
 DRAKENBORCHII Arnoldus. 63. *laud.*
 420. *not.* 170.
 DRUSIUS Joannes. 394.
 DUCANGIUS, vide Cangius.
 DUCHOULIUS. 345.
 DUKERUS Andreas *laud.* 441. *not.* 556.
 DUPORTUS Jacobus *not.* 307.
 DUZA Janus *not.* 206.

E

ELINGIUS Ingewaldus *laud.* 235.
 EPINOMIS *ill.* 348.
 EPIPHANIUS *not.* 13.
 ERIZUS Sebastianus *not.* 262.
 ESCHEMBACHIUS Jo. Andreas. 79.
 ESTHER. 555. *ill.* 229.
 ETYMOLOGUS. 4. 7. 213. *ill.* 209. 287. 593.
 594. 668. XXXII. *col.* 2. *not.* 13. 217. 604.
 EUCLIDES *laud.* 733.
 EURIPIDES. 355. 365. 367. 370. III. *ill.* 24.
 70. 194. 284. 289. 299. 340. *vind.* 21.
 EUSEBIUS Cæsariensis. 166. 310. 311. 555.

ter. *ill.* 418.
 EUSTATHIUS. IO. 14. 51. 390. 395. 694.
ill. 668. *bis.* *not.* 56. 59. 120. 285. 603.
 725.
 EXODI lib. 358. *ill.* 157. *bis.* 233. 304. *plur.*
 725.
 EZECHIEL. 28. *ill.* 152. 230. 231.

F

FABER Petrus *ill.* 446. *laud.* 575. *not.* 348.
 491. 571. 574. 576. 580.
 FABRETTUS Raphael. 249. *bis.* 660. XXXVI.
col. 2. *laud.* 666. *not.* XXXVII. *col.* 1.
 FABRICIUS Joann. 51. 136. 163. 242. 338.
 509. 663. XXX. *col.* 1. *laud.* 309. XV. *col.* 1.
not. 161. 362.
 FACCIOLATUS Jacobus *laud.* 184. 556. *not.*
 41. 87. 184. 198. *bis.* 205. 281. 556. *vind.*
 XXVII. *col.* 1.
 FALCONERIUS Octavius *not.* 574. 580.
 FALCUS Benedictus. 421.
 FERRANTIUS Franc. *laud.* 506.
 FESTUS *not.* 366.
 FICINUS Marfilius *not.* 91. 136. XIII. *col.* 2.
 XXVII. *col.* 1.
 FICORONIUS Franc. 238. 408. *laud.* 409.
not. 250.
 FIRMIANI Comitibus *laud.* 484.
 FLEETWOODUS Vilelmus. 528.
 FOESIUS Anutius *laud.* 137. *not.* 130.
 FRANCUS Carolus *laud.* 516.
 DU FRESNE, vide Cangius.
 FRISCUT. 38.
 FRONTINUS *laud.* 544.
 FUGINIUS *not.* 128.
 FULLERUS Nicolaus. 203. *not.* 234.
 FUNCCIUS Jo. Nic. 80. 243. *not.* 27. 42. 73.
 163. 198. 201. 227.

G

GALENIUS. 170.
 GALENUS. II. 31. 76. 188. 238. 639. XVIII.
col. 1. *ill.* 418. 578. 586. *bis.* *not.* 77.
vind. 510.
 GALLIANUS Berardus *laud.* 576.
 GALLIANUS Celestinus *laud.* 576.
 GARGANUS Iosephus *laud.* 298.
 GELLIUS. 63. 123. 255. 358. 415. *ill.* 256.
 257. 271. 373. 458. 493. 559. 721. XXV.
col. 2. *not.* 61. 602. *vind.* 558.

GENESEOS liber *ill.* 219. 553. 622. *bis.*
 GEOGRAPHUS Anonymus *laud.* xxiv. col. 2.
 GESNERUS Conradus. 262.
 GEVARTIUS Caspar. 468.
 GLANDORPIUS Jo. 469. *bis.*
 GLOSSÆ veteres. 65. 423.
 GOAR Jacobus. 6. 242.
 GODOYNUS *not.* 236.
 GOLTIIUS Hubertus. 329.
 GORIUS Ant. Franc. 377. 484. *laud.* 104.
 370. 406. 666. 668. *not.* 179. 370. 666.
 & *seqq.* 668. 669. 670. 671.
 GOTHOFREDUS Dionys. 129. 254. *laud.* 136.
not. 113. 121. 122. 195. 250. 257.
 GOTHOFREDUS Jac. *laud.* 528. 703. xxiv.
 col. 2. xxx. col. 2.
 GRÆVIUS Joann. *laud.* 59. *not.* 222.
 GREGORIUS Magnus. 440.
 GREGORIUS Nazian. *ill.* 89. *not.* 153.
 GREGORIUS Nyssen. *ill.* 551.
 GRONOVIIUS Jac. 191. *laud.* xxv. col. 1.
 xxxix. col. 2. *not.* 78.
 GRONOVIIUS Jo. Frid. 468. *not.* 679.
 GROTIUS Hugo *laud.* 163. *not.* 157. 325.
 696.
 GRUTERUS Janus. 43. 147. 194. 250. 251.
 377. 390. 401. 430. 431. *bis.* 440. 456.
bis. 502. 520. 523. *bis.* 526. 537. 539.
 540. 542. 548. 576. 611. 648. 672. 673.
 681. 687. 697. 699. xxi. col. 1. xxiii. col. 2.
laud. 540. 681. *not.* 147. 154. 525. 526.
 619. *bis.* 623. 641. 642. 671. 672. 681.
 687. 698. xxxiii. col. 1. xxviii. col. 2.
 GUDIUS Marquardus. 377.
 GUEVARA Carolus *laud.* xxiv. col. 1.
 GUEVARA Prosper Suardus *laud.* 276.
 GUIETUS Francisc. 10. *laud.* 439.
 GUILLANDINUS Melchior *laud.* xi.
 GUTHERIUS Jacobus *laud.* 640. *not.* 168.
 GYRALDUS Lilius. 621. 622.

H

HABACUC *ill.* 43.
 HARDUINUS Joannes. 154. xxvi. col. 1. *laud.*
 146. *not.* 31. 59. 145. 404.
 HARPOCRATION *ill.* 594. 600. *not.* 604.
 HAVERCAMPUS Sigibertus. 199. 408. 417.
laud. 410. 423. *not.* 262. 401.
 HEETWOODUS. 247.
 HEILBRONNER Jo. Christoph. *not.* 338.

HEINECCIUS Jo. Gottlieb. *laud.* 454. xiv.
 col. 2. *not.* 76. 122. 123. 124. 254. 270.
 xviii. col. 2.
 HEINSIUS Daniel. 29. *not.* 543. 551.
 HELIODORUS *ill.* 181.
 HEMSTERHUISIUS Tiberius. 360. 647. *not.*
 166. 187. 188. *ter.*
 HEPHÆSTIO *ill.* 140.
 HERACLIDES *ill.* 341. 362. *not.* 341. *vind.*
 341. 362. xx. col. 1.
 HERACLITUS *ill.* 684.
 HERALDUS Desiderius. 602.
 HERMANNUS Hugo *not.* 29.
 HERODIANUS. 64. 65. *ill.* 542. 551. 582.
bis. 583. *vind.* 59.
 HERODOTUS. 50. 192. 375. 404. 553. *ill.*
 60. 78. 107. 188. 316. 329.
 HERVETUS Gentianus *not.* 191. 696.
 HESIODUS. 10. 29. 51. 163. 316. 348. 365.
bis. 373. 381. 439. xiv. col. 2. *ill.* 12. 59.
 218. 283. 284. 299. 306. 340. 348. 359.
 361. 370. 373. 394. 396. 553. 615. 629.
 724. *not.* 371. xiv. col. 2.
 HESYCHIUS. 7. 8. 21. 78. 148. 153. 206.
 404. 437. 574. xxvi. col. 2. *ill.* 156. 164.
 & *seqq.* 174. 286. 594. 668. *bis.* *laud.*
 166. *not.* 164. 165. 203. 499. 552. 604.
vind. 286. 287. 610. 667. 669.
 HIERONYMUS. 81. 92. 270. *ill.* 183. 197.
 257. *bis.* 283. 316. 395. *laud.* 233. 318.
 394. *not.* 155. 156. 166. 288. 312. 353.
 394. *bis.* 622. 684.
 HIGINUS *not.* 340.
 HILARIUS *not.* 684.
 HIPPOCRATES. 188. *ill.* 130. 132. 133.
 137. 138. *ter.* 139. 141. *vind.* 133. 138.
 HOLSTENIUS Lucas. xxvi. col. 1. *not.* 324.
 HOLTHENUS Eduardus *laud.* 370.
 HOMERUS. 8. *plur.* 9. *plur.* 10. *plur.* 11. 12.
bis. 18. 24. *bis.* 29. 55. 56. 60. 163. 186.
 191. 199. 219. 326. *bis.* 348. 351. 353.
 355. 356. 363. *quat.* 364. *bis.* 365. 367.
plur. 368. *plur.* 370. 371. *plur.* 379. *ter.*
 382. 423. 439. *plur.* 473. 490. 507. 513.
 567. 615. 629. 630. 682. *ter.* 697. xiii.
 col. 1. xvi. col. 2. xix. col. 2. *illustratur.* 13.
 14. 18. 25. 50. 55. 57. 58. 59. 83. 120.
 153. *bis.* 173. 181. 199. *bis.* 212. 218.
plur. 220. 223. *plur.* 223. 228. *ter.* 233.
 283. 284. *ter.* 285. *plur.* 286. *plur.* 288.

ter. 297. *bis.* 298. *plur.* 299. *plur.* 305.
 & *seqq.* *plur.* 339. *ter.* 340. 350. 351. *bis.*
 357. *plur.* 358. 359. *bis.* 360. *ter.* 361.
 369. *plur.* 370. 384. & *seqq.* 385. *bis.*
 396. 400. *bis.* 471. 483. 510. 550. 552.
 553. 557. 558. *plur.* 593. *bis.* 603. 614.
 621. 622. *ter.* 633. 635. 645. *plur.* 722.
 723. 724. 725. *xx. col. 2. vindicatur.* 51.
quat. 58. 305. 306. *bis.* 383. & *seqq.* 671.
 684. 723.

HORAPOLLO . 29.

HORATIUS . 4. 12. *ter.* 31. *plur.* 35. 42. 83.
 110. 111. 123. 124. *bis.* 162. 192. 227.
 247. 343. 446. 666. 668. 687. *ill.* 25. 131.
 141. 169. *plur.* 170. 205. 248. 298. 547.
 703. 705. *xv. col. 1. & 2.*

HOTOMANNUS Anton. 443.

HVETIVS Petr. Daniel. 621. 644.

HVGO Hermannus *not.* 163. 243. 244. 248.

I

JACOBUS Apost. *ill.* 480.

JACOBUS a Vorag. *not.* 90.

JAMBLICUS . 381. 555. *ill.* 512.

JAMESIUS *not.* 134.

JANNONIUS Petrus *not.* 719.

JANNUCIUS Æmilius *laud.* 568.

JEREMIAS . 28. 45. *ill.* 40. 42. 229.

INSCRIPTIONES Græcæ *illust.* vel *suppl.* 147.

bine. 148. 149. 296. 297. 373. 412. &
seqq. 426. 438. *bine.* 470. *bine.* 471.
 472. 473. 474. *bine.* 475. 476. 478. 487.
 504. 506. 507. 516. *bine.* 519. 523.
 524. 525. 527. 528. 530. 536. *bine.*
 537. *plures.* 550. 608. 609. 612. 619.
 620. 623. 632. 638. 642. 644. *terne.*
 646. 647. 648. 651. 653. 654. 658.
 659. 672. *terne.* 673. 697. 712. *xxiv.*
col. 1. & 2. xxv. col. 2. xxvi. col. 1.
ib. col. 2. not. 507.

INSCRIPTIONES Latiales . 65. 148. 378.
 506. 541. 632. *ill.* 88. 104. *bine.* 154.
 172. 179. 194. 245. *bine.* 247. 248. 249.
plurime. 150. *plurime.* 251. *bine.*
 296. *plures.* 372. 374. 401. 420. *bine.*
 430. 431. 436. 451. 453. *bine.* 464. 505.
 519. 528. 537. 541. 542. *plures.* 543.
bine. 547. 548. *bine.* 644. 650. 651.
 652. 656. 660. 662. 681. 687. 699. *II.*
xvi. col. 1. xxiii. col. 2. xxviii. col. 1.

ib. col. 2. not. 153. *rejiuntur.* 429. 430.
bine. 432. *bine.* *xxiii. col. 1. & 2.*

INSTITUTIONES JUSTINIANI libri *ill.* 114.
bis. 115. 116. 122.

INTERPRES Chaldaeus Sacr. Scrip. *laud.*
 319.

INTERPRES Latinus Sacr. Script. *laud.* 45.
not. 42. 44. *ter.* 45. 131. 229. 231. *ter.*
 402. *ter.* 725.

INTERPRES Syrus, ac Arabicus Samuelis.
laud. 353.

INTERPRETES Homeri *not.* 18. 56. 173.
 199. 212. 645.

INTERPRETES legum *not.* 171.

INTERPRETES Lucretii *laud.* 282.

INTERPRETES LXX. 7. 157. 350. *laud.*
 318. 353. 382. 394. *ter. not.* 42. 44.
ter. 152. 229. 288. 402. 622. 725.

JOANNES Antioch. *ill.* 583.

JOANNES Diaconus *ill. & vind.* 633. 690.

JOANNES Evang. 103. 555. *bis. ill.* 230.
bis. 231. 235. 236. 402. 403. 552. 696.

JOBUS *ill.* 43. 188. 325.

JONSIUS Joannes *not.* 161.

JORDANUS Fabius . 440. 660. *laud.* 662.

JOSEPHUS Hebræus . 41. 345. *ill.* 590. *laud.*
 320. *not.* 682.

JOVIUS Paullus *not.* 405.

ISEUS *ill.* 537. 597.

ISAIAS *ill.* 25. 43. 44. 45. 237. 402. 622.

ISIDORUS . 81. *ill.* 86. 112. 113. 223. *not.*
 14. 247.

JUBERTUS Laurent. *not.* 574.

JULIANUS Aug. *xiii. col. 1. not.* 552.

JULIANUS Jo. Berardinus *laud.* 420.

JULIUS Cæsar *ill.* 353.

JULIUS Firmicus . 401.

JUNGERMANNUS Gothofredus . 20. 156.
 360. 596. *laud.* 106. *xvii. col. 1. not.*
 188. 389.

JUNIUS Franc. 390. *laud.* 354. 547. 551.
 695. *not.* 234. 354. 377. 396. 397. 546.
 547. 669. 695.

JUNIUS Hadrianus . 38.

JUSTINIANUS Imp. *laud.* 166.

JUSTINUS . 400. *ill.* 584. *not.* 61. 62.
vind. 62.

JUSTINUS Martyr . 314. *ill.* 219. 220.
xxii. col. 2.

JUVENALIS . 19. 84. 101. 109. 123. 191.
 678.

678. *ill.* 92. 112. 125. 133. 156. 171. 248.
259. 260. 264. 277. 278. 401. 460. *quater.*
501. 678. *not.* 21. *vind.* 117. & *seqq.*
169. 231. 246. 249.

K

KALENDARIVM Neapolitan. marm. 533.
KEILIUS Joannes *not.* 295. 337.
KIFFLETIVS. 377.
KIRCHERVS Athanasius. 377. *not.* 650.
KIRCHMANNVS Joan. 250. *laud.* 695. *bis.*
700. *not.* 701.
KUHNIVS Joachimvs. 596. *laud.* 599. 667.
not. 187. 188. 189. 236. 389. 472. 584.
661. XXII. *col.* 1.
KUSTERVS Ludovic. 21. 24. 564. *laud.* 23.
498. 513. *not.* 18. 190. 300. 600. 669.

L

LABEO *laud.* 171.
LACTANTIUS *laud.* 312. *not.* 319.
LAMBECIVS Petrus. 32.
LAMBERTVS Cæsar *laud.* 505.
LAMBINVS Dionysius *laud.* 483.
LAMIUS Joannes *laud.* 103.
LAMPRIAS. 309.
LANGVS Joannes. *not.* 220.
LASENA Petrus. 421. 428. 463. 592. 653.
laud. 587. 654. 662. 710. *not.* 413. 416.
440. 453. 456. 500. 538. 561. 571. 574.
575. 581. 586. 587. 611. 613. 654. 674.
675. 685. 687. XVI. *col.* 2.
LENNEPIVS Jo. Daniel *laud.* 118.
LEVITICI liber *ill.* 219. 318. *bis.* 567.
LEUNCLAVIVS Joan. 336. *not.* 422.
LIGORIUS Pyrrhus *not.* 432. & *seqq.*
LINDENIVS Jo. Antonides, vide Vander-
lindenius.
LIPSIUS Iustus *laud.* 101. 249.
LIVIUS. 30. 63. 255. 352. 370. 482. *ill.*
124. 170. 450. 456. 585. *not.* 450. *vind.*
XXIII. *col.* 2.
LONGOLIUS Daniel. 180. *laud.* 131. *not.* 177.
LUBINVS Gilhardus *laud.* 278.
LUCANVS. 590. *ill.* 165. 223.
LUCAS Evang. 350. 622. *ill.* 102. 318. *bis.*
230. *bis.*
LUCIANVS. 6. *bis.* 393. 694. *ill.* 56. 57.
182. 237. 238. *bis.* 243. 244. 245. 509.
511. 551. 577. 610. XVII. *col.* 2. XVIII.

col. 1. *not.* 57. 59. 77. 153. 716. XVI. *col.*
2. *vind.* XVIII. *col.* 1.
LUCRETIUS. 373. *ill.* 25. 199. 282. *bis.*
397. 506. *vind.* 423.
LUTIVS de Sangro *laud.* 652.
LYCOPHRON. 416. 674. 676. & *seqq.* *ill.* ab
ad 686. *vind.* 683. 685. *bis.*
LYDVVS Joann. 611.

M

MACHABÆORVM libri *ill.* 228. 590.
MACHONIS versus *illustr.* & *vind.* 158. &
seqq.
MACROBIUS. 255. 711. *ill.* 673. 674. *ter.*
not. 622. 674.
MAFFEJVS Scipio *laud.* 406. 420. *not.* 640.
MAJELLVS Januarius *laud.* 691.
IL MALMANTILE. 389.
MAMACHIUS Thomas. 88. 296. 345. 377.
laud. 90. 696. *not.* 87. 90.
MANETHO. 724.
MANGEY Thomas *laud.* xx. *col.* 1.
MANVTIVS Aldvs. 43. *excusat.* 22. *not.* 190.
222. 310. 681.
MANVTIVS Paullvs. 452. 455. 461. 570.
not. 169. 461. 569. xxx. *col.* 2.
MARCVS Evang. 7.
MARIUS de Calasio. 220. 221. 350.
MARKLANDVS *not.* 92. 551.
MARSHAMVS Joann. *not.* 334.
MARTIALIS 4. *bis.* 7. 8. 12. *bis.* 40. 70.
84. 111. 281. 380. *ill.* 86. *bis.* 92. 101.
113. *quater.* 123. 127. 139. 169. 171. 178.
180. 182. 242. 244. *plur.* 246. 247. *ter.* 252.
278. *bis.* 279. *ter.* 288. 401. 546. xv. *col.*
2. *bis.* *not.* 153. 256. *plur.* 282. *plur.* 283.
bis. 373. *vind.* 183.
MARTIANVS Capella *ill.* 423.
MARTINIERIVS. XXIV. *col.* 2.
MARTINVS Emmanuel *laud.* 434. 549. *not.*
550.
MARTINVS Nicolaus *laud.* 335.
MARTYRVM acta *ill.* 173. vide ACTA
MASORETHÆ *not.* 229.
MATTHÆVS Evang. 7. *ill.* 301. 303. *bis.*
366.
MAVRVS Theophilus *laud.* 682. XXVIII.
col. 2.
MAXIMVS Tyrius *ill.* 91. 141. 501. 551.
vind. 92.

- MAZUCHIUS Alexius . 19. 27. 46. 123. 229.
243. 431. 434. 435. 485. 540. 544. 547.
573. 633. 671. 721. xxxvi. col. 2.
Laud. 15. 46. 50. 82. 90. 113. 117. 121. 186.
227. 228. 265. 269. 271. 286. 287. 289. 320.
338. 348. 353. 382. 404. 406. 411. 412.
420. 421. 424. 425. 428. 429. 432. 436.
440. 446. 451. 457. 465. 468. 488. *bis*.
503. 533. 535. 541. 544. 553. 555. 564.
567. 573. 582. 592. 611. 621. 638. 646.
653. 691. 721. I. xvi. col. 2. xxiv. col. 1.
xxviii. col. 1. xxxi. col. 2. xxxvii. col. 1.
Not. 40. *bis*. 41. 45. 46. 50. 58. 82. 83. 93.
113. 152. 165. 186. 195. 189. 200. *bis*.
218. 219. *ter.* 221. *bis*. 227. 228. *bis*. 233.
234. *bis*. 243. 245. 246. *bis*. 248. 254.
258. 269. 270. 271. 278. 286. 289. 301.
302. 303. 314. 317. 320. 338. 349. *plur.*
350. *bis*. 351. *bis*. 352. *bis*. 353. *bis*. 366.
bis. 370. *ter.* 379. 381. 382. 413. *plur.*
414. *ter.* 415. 416. 417. 418. 419. *bis*. 420.
bis. 421. *ter.* 423. 424. 425. *bis*. 427. *bis*.
428. 429. *bis*. 430. *bis*. 431. 432. 433. *bis*.
434. 435. *bis*. 436. 437. 439. 440. 442.
443. *bis*. 444. 445. 446. *bis*. 447. *bis*. 448.
bis. 449. *bis*. 452. 453. 456. 457. 460. 463.
464. 465. 466. 468. 469. *bis*. 487. 488.
bis. 490. 491. 492. 493. 496. 498. 499. 509.
bis. 510. 511. *bis*. 512. 515. 518. 519. 520.
bis. 522. *bis*. 523. *bis*. 525. 532. 535. *plur.*
537. 538. 540. *bis*. 541. 543. 545. 553.
555. 559. 567. 572. 574. 582. 587. 590.
592. 593. 600. 602. 606. 608. 611. 615.
617. 621. 627. 629. 630. 632. 633. 638.
653. 654. 658. 671. 673. 687. 689. 691.
696. 698. 699. *ter.* 700. 710. 717. 721.
722. III. v. *bis*. vi. xvii. col. 1. *bis*.
xx. col. 2. xxii. col. 2. xxv. col. 2. xxvi. col.
2. xxix. col. 2. xxxv. col. 1. xxxvii. col. 1.
xxxviii. col. 1. & 2. *plur.* xxxix. col. 1.
& 2.
MEDIOPARBUS Franciscus . 469.
MENÆA *ill.* 301. & *seqq.*
MENAGIUS Ægidius *laud.* 235. 702. *not.*
75. 339. *bis*. 501. 675.
MENETRIERIUS Claud. Franc. *not.* II.
MENOLOGIUM Basilii *ill.* 302.
MERCERUS Joannes . 649.
MERCURIALIS Hieronymus *not.* 574. 575.
580. 581.
MESSERIIUS Gregorius *not.* 507. *excusatur.*
xxiv. col. 1.
MEURSIUS Joan. 389. 390. *not.* 683.
MINUCIUS Felix *laud.* 312.
DE MIRO Jo. Baptista *not.* 685.
MISCHNA *not.* 187.
MÆBIUS Joannes *not.* 337.
MOINEUS Stephanus *not.* 187.
MONTFAUCONIUS Bernardus . 14. 15. 32. 80.
191. 266. 355. 364. 365. 368. 730. 735.
laud. 330. 735. *not.* 190. 193. 194. 195.
196. 200. 201. 323. 326. 327. 328. 348.
531. 650.
MORELLIUS Andreas . 262. 328. 329. 408.
436. 469. 523.
R. MOSCHE *not.* 187.
MOSES *ill.* 42. 45. 325.
MURATORIUS Ludov. 14. 249. 250. 251.
433. 520. 542. 738. xv. col. 1. *laud.* 689.
not. 434. 439. 540. 550. 654.
MYTHOLOGICA opuscula : eorum interpre-
tes *laud.* 368.

N

- NAZIANZENUS *ill.* 172.
NEHEMIA *ill.* 382.
NEPOS . 63. *ill.* 204. 546.
NICÆNUM II. xiv. col. 2.
NICANDER *vind.* 21.
NICASIUS Claudius . 684.
NONIUS Marcellus . 7. *ill.* 178. xxxix. col.
2. *not.* 564.
NONNUS . 9. *bis*. 10. 354. 355. 356. 358. *bis*.
365. 368. 369. 682. *ill.* 339. *bis*. 347. 348.
bis. 356. *bis*. 359. 360. *bis*.
NORISIUS Henricus . 611. *laud.* 646.
NOVELLÆ Justiniani *ill.* 116. xv. col. 2.
NUMENIUS *ill.* 325.

O

- OBRECHTUS Ulricus *laud.* 513.
OBSOPÆUS Vincentius *not.* 22. *bis*.
OLEARIUS Godfridus *not.* 493. 496. 498.
499. 509. *bis*. 511. 513. 701. xxv. col. 2.
OLYMPIODORUS Platonius *ill.* 136.
OPPIANUS . 611.
ORIGENES . 154. 166.
ORPHEUS . 354. 355. 358. 365. *ter.* 368. 369.
370. 371. *ill.* 354. 356. 359. 682.
ORTELIUS Abraham . *laud.* 420. 566.

- D'ORVILLIUS** Philip. 19. 53. 67. 354. 420. 480. *laud.* 126. 147. 167. 208. 238. 287. 300. 364. 365. 366. 371. 386. 438. 481. 496. 511. 524. 551. 611. 654. 701. XXIV. col. 2. *not.* 147. 148. 149. 179. 238. 285. 299. 300. 354. 365. 371. 439. 481. 512. 551. 654.
ODENDORPIUS Franciscus *not.* 223.
OVIDIUS . 3. 31. III. *bis.* 122. 133. 195. 227. 255. 356. 358. *bis.* 365. 370. *bis.* 732. *ill.* 95. *plur.* 96. *plur.* 97. 98. 99. *plur.* 100. *bis.* 103. *bis.* 119. 127. 131. *bis.* 140. 169. 244. *bis.* 256. *quater.* 281. *quater.* 283. 313. *bis.* 319. 356. *bis.* *not.* 24. 340.

P

PACIAUDUS Paullus . 149. *laud.* XXVI. col. 2.
PALÆPHATUS *not.* 340.
PALLADIUS Andr. 469. *laud.* 619.
PALMERIUS Jacobus *laud.* 629. 689.
PANDECTARUM libri. 28. 121. 131. *bis.* 172. 180. 246. 263. *ill.* 81. III. 112. *ter.* 113. 116. 117. 121. 134. 136. 171. *plur.* 178. 179. *bis.* 194. 195. 260. 261. *legg. bene multæ.* 308. 398. 404. 546. 547. *ter.* 548. 585. *vind.* 121. 178. 245. 246. 250. 251. 253. & *seqq.* 397. & *seqq.* 433. 654.
PANELIUS Alex. Xaverius *laud.* 156. *not. ibid.*
PANVINIUS Onuphrius. XXVIII. col. 2.
PAPPUS Alexandr. *laud.* 735.
PARACELSUS . 343.
PARALIPOMENON liber *ill.* 157. 303. 402. *bis.*
PASINUS Iosephus. XVII. col. 2.
PASOR Georgius. 446. 552.
PASSERIUS Jo. Bapt. 353. 370. 377. *laud.* 133. 330. 405. 406. 700. 701. 718. 724. 736. *not.* 295. 325. 330. 345. 348. *bis.* 718.
PASSIONEUS Cardinalis *laud.* 296. 307.
PATERCULUS *ill.* 4. 47. 450. 543. 545. 547.
PATINUS Carolus . 408. *laud.* 342. *not.* 262. 344.
PAULLI receptarum sententiarum libri. 360. 398. *ill.* 112. 113. 117. 119. 126. 171. 265. 546. *vind.* 125.
PAULLUS Apost. XVIII. col. 2. *ill.* 131. *bis.* 175. 176. 187. 303. *bis.* 446. 480.
PAUSANIAS . 35. 36. 378. 505. 555. *plur.* 612. *plur.* XX. col. 2. XXVI. col. 1. *ill.* 472. 513. 548. 550. 552. *plur.* 578. 584. 652. *bis.* 661. 662. 663. XVIII. col. 2. XXII. col. 1. XXVII. col. 1. *vind.* 38. *bis.* 235. 336. XXII. col. 1.
PAVIUS Cornel. 19. 37. *bis.* *laud.* 611. *not.* 181.
PAUVIUS Felix *laud.* III.
PEIRESCHIUS *laud.* 330.
PELLETIERIUS *not.* 731.
PEREGRINIUS Camillus . 428. *laud.* 443. 454. 589. *not.* 421. 429. 437. 448. 456. 457. 538. 561. 564. 589. 633. 654. 674. 675. 680. 685. 718.
PERIZONIUS Jacobus . 135. 368. *laud.* 137. 301. 494. *bis.* 511. 669. 695. XX. col. 2. *not.* 64. 174. 300. 301. *bis.* 362. 441. 512.
PERRAULTIUS *not.* 735.
PERROTTUS Nicolaus *not.* 684.
PERSIUS . 31. 75. 93. 162. *ill.* 168. *bis.*
PERTUSIUS Franciscus *laud.* 451.
PETAVIUS Dionysius . 570. *laud.* 146. *not.* 20. 145. 295. 571.
PETITUS Alexander *laud.* 643.
PETITUS Samuel . 470. *laud.* 689. *not.* 385. 388. 393. 470. 580. 629.
PETRONIUS . 7. 8. 156. *bis.* 180. 395. 515. 705. *ill.* 13. 103. 139. 177. 362. *bis.* 363. *bis.* 377. 404. 703. *ter.* 704. *plur.* 706. 707. 708. 709. & *seqq.* *vind.* 206. 362.
PETRONIUS Ludovicus . 463. 470.
PETRUS Alexandr. *ill.* 321.
PETRUS de Natal. 90.
PETRUS Diaconus . 738.
PHÆDRUS . 272.
PHILASTRIUS *not.* 331. 332.
PHILO . 345. XX. col. 1.
PHILOSTRATUS . 363. 418. 499. 544. 555. 593. 716. 721. *ill.* 310. 362. ab 489. ad 515. 551. 701. *bis.* *vind.* 493.
PHLEGON . 646.
PHOCYLLIDES . 371.
PHOTII excerpta . 245.
PINDARUS . 326. *bis.* 364. 365. 367. 370. *ill.* 289. 360.
PIGNORIUS Laurentius . 79. 246. 377. *not.* 179. 180. 183.
PISIDES *laud.* 733.
PITISCUS Samuel . 414. *not.* 106. 118. 170. 244.

244. 359. 383. 398.
 PLATO . 9. 238. 356. 554. *ill.* 91. 135. *bis.* 173. 509. 577. 582. 605. 606. XXVII. *col.* 1. *not.* 622. *vind.* 583. 606. XXVII. *col.* 2.
 PLAUTUS . 8. *bis.* 12. *ill.* 83. 90. *bis.* 93. 94. 141. 144. 145. *bis.* 156. 169. 177. 288. *bis.* 394. 404. 501. 584. 585.
 PLINIUS junior. 180. 255. 417. *bis.* 497. 521. *ill.* 86. 100. *bis.* 101. 102. *bis.* 105. *bis.* 131. *bis.* 177. *bis.* 255. 263. *bis.* 276. 282. 422. 546. *bis.* 564. 568. 570. 582. 587. XXXII. *col.* 1.
 PLINIUS senior. 4. 7. *bis.* 8. 30. 38. 41. 55. 82. 143. *bis.* 205. 255. 251. 358. 376. 377. *bis.* 401. *bis.* 454. 477. 481. 520. 567. 588. 590. 642. *ill.* 139. 143. 144. 156. 199. 287. 395. 403. 444. 545. 546. *bis.* 548. *bis.* 589. 651. 734. *plur.* *not.* 59. 60. 120. 233. 567. 602. *vind.* 198. 403.
 PLUTARCHUS . 13. *bis.* 30. 590. 610. 644. *ill.* 24. 41. 105. 132. 135. 165. 174. 178. 196. 203. 204. 400. *bis.* 498. 509. 552. *bis.* 586. 589. 643. 663. 664. 668. 670. 674. XIII. *col.* 2. *not.* 54. *bis.* 153. 204. 716. *vind.* 132. 178. 309. 310. 580. XIV. *col.* 1. XXVI. *col.* 2.
 POLITIANUS Angelus. 65. *not.* 59. 582.
 POLLUX . 6. 14. 50. 55. 60. 73. 75. 78. 164. 166. 206. 365. 368. 388. 500. 576. 653. XXIV. *col.* 2. *ill.* 84. 106. & *seqq.* 141. *quater.* 142. 144. 156. 187. 188. *bis.* 189. 191. 192. *ter.* 194. 199. 232. *ter.* 336. *ter.* 356. 359. 390. 510. 511. 595. 597. 598. 668. XXXII. *col.* 2. *not.* 70. 71. 604. 724. *vind.* 105. 106. 164. 187. 188. 189. 245. 389. 470. 551. 552. 556. 593. 595. 641. 667. 669.
 POLYBIUS . 63. 117. *ill.* 42.
 POLYENUS . 555.
 PONTANUS Janus. 662. 682.
 PORPHYRIUS. 615. *ill.* 324. 325. XIX. *col.* 2. *vind.* 324. 325.
 POTTERUS Joan. 692. *laud.* 621. 655. *bis.* 696. *not.* 175. 191. 580. 676. 683. *vind.* 671.
 PRICEUS Joannes . 7.
 PROCLUS *ill.* 332.
 PROCOPIUS *ill.* 422.
 PROPERTIUS . 4. 227. 440. *ill.* 94. *bis.* 103. 169. 585. 665. 707. XXXVI. *col.* 1.
 PRUDENTIUS *ill.* 88. 89. *laud.* 312.
 PSALMORUM liber . 44. *ill.* 188. 237. 404. *vind.* 318.
 PTOLEMÆUS . 724.
 PTOLEMÆUS Franc. *not.* 128.
 PUBLIUS Syrus . 397.

Q

 QUINTILIANUS . 249. *ill.* 85. 86. 88. 171. *bis.* 176. *ter.* 260. 304. 320. 363. *vind.* 85.
 QUINTUS Calaber . 355. *quater.* 356. 360. 371.
 QUIRINUS Cardinalis *laud.* 351. 406.

R

 RAPHAEL Urbinas pictor *not.* 38.
 RAYNAUDUS Theoph. *laud.* 300.
 REGUM libri . 44. *ill.* 237. 402.
 REIMARUS Hermannus Samuel . 416. *laud.* 335. 418. 423. 441. 477. 520. 535. 566. 568. 583. 589. 647. 661. 702. 714. X. XII. XIX. *col.* 2. *not.* 308. *bis.* 324. 335. 336. 398. 423. *bis.* 441. 459. 460. 477. *bis.* 544. *bis.* 561. 566. 568. 589. 605. XX. *col.* 1. XXXII. *col.* 1.
 REINESIUS Thomas . 65. 251. 429. 502. 519. 539. 541. 593. 611. 647. 648. 659. 671. 712. *laud.* 512. 540. 645. 654. 655. XXIX. *col.* 1. *not.* 180. 249. *plur.* 250. 251. 381. 429. 430. 440. 512. 513. 527. 528. 592. 608. 653. 654. 656. *bis.* 671. 712. 713. 714. *non semel.* 715. XXII. *col.* 2. XXIX. *col.* 2. *vind.* 522. 523.
 REITZIUS Fredericus *laud.* 577. *not.* XVII. *col.* 2. XVIII. *col.* 1.
 RELANDUS Hadrianus . 350. 521. *laud.* 522. *bis.*
 RHAPSODI Homerici *not.* 51.
 RHODIUS Joannes *laud.* 142.
 RIGALTII Nicolaus *laud.* 278.
 RITTERSHUSIUS Georgius *not.* 611.
 RIVETUS Andreas *laud.* 311.
 RONCA Dominicus *laud.* 262.
 RUINARTUS Theodoricus . 700.

S

 SALIERIUS *not.* 294. 310.
 SALLENGRIUS Albertus Henricus . 544.
 SALMASIUS Claudius . 7. 21. 40. 51. 77. 80.

80. 65. 90. 103. 165. 200. 201. 212. 343.
352. 366. *bis*. 373. 396. 398. 417. 433.
440. 593. 612. *bis*. 647. 672. XVII.
col. 2. XVIII. *col.* 2. *laudatur*. 24. 41. 45.
82. 99. 101. 104. 117. 120. 122. 125.
140. 218. 235. 262. 263. 288. 337. 342.
357. 358. 367. 379. 500. 537. 592. 594.
ter. 601. 602. *bis*. 604. 606. 610. 646. 661.
bis. 715. III. XVI. *col.* 1. *notatur*. 20. 24.
bis. 73. 85. 114. 115. 118. *bis*. 119.
bis. 120. *plur.* 122. 123. 125. *bis*. 141.
170. 180. 190. 197. *bis*. 198. 199. 203.
206. 225. 254. 258. 270. 279. 280. 295.
337. 352. 368. 379. 395. *bis*. 397. 398.
plur. 399. *bis*. 501. 508. 592. 597. 599.
bis. 600. 602. 604. 611. 627. 633. 688.
707. XXX. *col.* 2. XXXI. *col.* 1. & 2.
SALLUSTIUS. 195.
R. SALOMON *not.* 158.
SAMSON Nicolaus *not.* 351.
SANNAZARIUS Jacobus. 207. 682. *laud.*
677. 678. *not.* 223. 651.
SAPIENTIÆ liber *ill.* 303. 307.
not. 295. 333. 397. 611. 628.
SARNUS Matthæus *laud.* XI.
SAUBERTUS Joannes *laud.* 640.
SCACCHUS Fortunatus. 4. 6. 7. 11. *laud.*
4. *bis*. 640.
SCALIGER Josephus. 404. 699. *laud.* 499.
not. 295. 333. 397. 611. 628.
SCALIGER Julius *not.* 734.
SCAPULA Joannes *not.* 73.
SCHMIDIUS Erasmus *laud.* 687.
SCHOETTGENTIUS Christianus *laud.* 186.
not. 231. 251.
SCHOLIA brevia in Hom. 8. 12. 369. *ill.*
219. *laud.* 18. 153. 181. 283. 285. 297.
340. 358. 367. 510. 558. *not.* 56. 57. 298.
369. 375. 385. 722.
SCHOLIASTES Apollonii *ill.* 348.
SCHOLIASTES Aristoph. 555. 694. XXI.
col. 2. *laud.* 141. 688. *not.* 54. 66. 192.
687. 689. XXI. *col.* 2.
SCHOLIASTES Pindari *ill.* 687. *not.* 687.
SCHOTTUS Andreas. 435. *not.* 435.
SCHULTINGIUS Antonius. 76. 117. 709.
laud. 113. XIV. *col.* 2. *not.* 115. 121. 125.
254.
SCOTTUS Gaspar *not.* 336.
SCHWARTIUS Gotl. 80. *not.* 225.
SELDENUS Joannes. 303. 308. 312. 335.
629. *laud.* 294. 295. 313. 316. 505. *not.*
295. 296. *bis*. 308. 309. 310. 311. 312.
314. 316. 323. 330. 331. 332. *bis*. 334.
337. XIX. *col.* 1.
SENECA. 122. 227. 377. 497. *bis*. 538. 574.
ill. 84. 86. 100. 101. *ter*. 102. *bis*. 134.
177. *plur.* 198. 259. 260. 282.
SENTENTIARUM receptarum Pauli J. C.
libri, vide, PAULLI receptarum senten-
tiarum.
SERAUS Franciscus *laud.* 15. 134.
SERRANUS Joannes *not.* XIII. *col.* 2. XXVII.
col. 1.
SERSALIUS Antoninus Cardinalis *laud.*
532. 618.
SERVIUS. 7.
SERVIUS Petrus. 4.
SEXTUS Empiricus *not.* 338.
SIDONIUS Apoll. *vind.* 20.
SIGLERUS. 147.
SILIUS Italicus 358. *ter*.
SIMONII nostrates typographi *laud.* XI.
SISENNA. 564.
SOLIMENIUS Franciscus *laudatur*. 38. &
notatur. *ib*.
SOLINUS *ill.* 548.
SOLON *ill.* 579.
SOPHOCLES *ill.* XVII. *col.* 2.
SOZOMENUS. 555. *ill.* 89. 509.
SPANHEMIUS Ezechiel. 221. 289. 329. 413.
452. *laud.* 191. 342. 357. 365. 368. 369.
XIII. *col.* 1. *not.* 192. 343. 344. *bis*. 365.
366. XIII. *col.* 1.
SPARTIANUS *not.* XXXVII. *col.* 2.
SPINELLIUS Josephus Cardinalis *laud.* 268.
637. 638.
SPONIUS Jac. 249. 537. 463. 598. 671. *not.*
242.
STANLEJUS Thom. *laud.* 651.
STATIUS. 4. 355. 358. 416. *bis*. 419. *bis*.
477. 489. 574. 590. 629. *bis*. 679. 685.
712. *ill.* 200. 282. 352. 416. 436. 445.
bis. 450. 457. 458. *plur.* 459. 460. 465.
ter. 466. *quater*. 467. *quinq.* 468. *bis*.
481. 482. 490. 491. 493. 496. 502. *bis*.
503. 514. 533. 587. 615. & *seqq.* 616. &
seqq. 618. 620. 634. 680. 704. 717. *not.*
153. *vind.* 679.
STEPHANUS Byzant. 419. 674. *laud.* 496.
h 499.

499. *not.* 477.
 STEPHANUS Henr. 4. 6. 7. *bis.* 54. 55. 77.
 156. 165. 236. 360. 667. *xxvi. col. 1. laud.*
 14. 58. 59. 214. 361. *xvii. col. 2. xxvi.*
col. 2. not. 18. 20. 23. *bis.* 45. 76. *bis.*
 91. 162. *bis.* 164. 189. 197. 199. 212.
 215. 310. 347. 381. 558. 559.
 STEPHANUS Paullus *laud.* 163.
 STEPHANUS Robertus *not.* 259. 419.
 STOBÆUS. 439.
 STRABO. 51. 350. 351. 390. 419. *plur.* 457.
 465. 476. *bis.* 477. 490. *bis.* 496. 499.
 502. 514. 525. 554. *plur.* 556. *bis.* 567.
bis. 593. 629. 678. 682. *ill.* 363. 417. *ter.*
 422. *ter.* 423. 436. 437. 443. 445. *bis.* 446.
bis. 448. *bis.* 449. *bis.* 481. 483. 494.
bis. 562. *notatur* 312. 485. 499. *bis.* 500.
bis. 562. 587. 589. 590. *bis.* 609. 610.
 622. 647. 655. *vindicatur.* 411. 421. 422.
 444. & *seqq.* 447. 448. 495. 563. 564.
plur. 565.
 STRATONIS *distichon sanatur*, & *illustratur.* 280.
 STUSSIUS Christianus *laud.* 344. *not.* 345.
 SUETONIUS. 8. 12. 41. 45. 64. 65. 138. 168.
 329. 396. 404. 409. 410. *ter.* 415. *ter.*
 476. 477. 493. 702. *illustr.* 41. 88. 100.
 105. *ter.* 112. 118. 167. *bis.* & *seqq.*
 170. *plur.* 176. 178. *plur.* 244. 259. 313.
 373. 383. 401. 459. 466. 498. 499. 538.
 582. *xxvi. col. 2. xxxi. col. 2. vindicatur.*
 118. 377. 477. *ter.* 480. 482. *bis.* 483.
 545. *plur.* 546. 548. *bis.* 571. 572. 641.
 645. 661.
 SUICERUS Joan. Gaspar. 528. 552. *laud.*
 300. *not.* 300. 303.
 SUIDAS. 6. 7. 18. 404. 437. 555. 576. *ill.*
 24. 156. 583. 594. 599. 600. 668. *not.* 190.
 552. 604.
 SURRENHUSIUS Guil. *not.* 187.
 SYLBURGIUS Fridericus *laud.* 564. *not.* 236.
 584. 661.
 SYMMACHUS, *sanct. lib. interpretes not.* 229.
 SYMMACHUS Q. Aurelius. 488. *illustratur*
pluries. 718. & *seqq.* *laud.* 106.
 SYNAXARIUM *not.* 13.
 T
 TACITUS. 430. 459. 477. 498. *bis.* 538. 619.
ill. 131. 309. 313. 314. 545. *bis.* 548. 562.
 582. 586. 702. 705. 706. *xvi. col. 1. bis. notatur.* 319. 533.
 TERENCE. 294. 411. *xxiv. col. 2. ill.* 139.
 177. *bis.* *xv. col. 2. bis.* *xvii. col. 2.*
 TERTULLIANUS *illustratur.* 321. *bis.*
 THEMISTIUS. 11. 570. *ill.* 76. *bis.* 145. 340.
 581. *xiv. col. 2. laud.* 571. *not.* 571. *bis.*
xvi. col. 2. bis. vind. 145. 571.
 THEOCRITUS. 6. 7. 355. 364. 371. 375. *xix.*
col. 1. ill. 299.
 THEODORETUS. 33. 176. *ill.* 89. 600. 653.
 THEODOTIO *laud.* 154.
 THEOGNIS *illustr.* *xiii. col. 1.*
 THEOPHILACTUS Antioch. *not.* 318.
 THEOPHRASTUS. 6.
 THUCYDIDES. 553. *ter.* 554. *ter.* 556. 695.
xxvi. col. 1. ill. 53. 54. 220. 441. 494. 506.
 511. *vind.* 556.
 TIBULLUS. 8. *bis.* 146. 326. 390. *ill.* 96.
 245. 282. 313.
 TILLEMONTIUS Nanus. 310. 432. 433. 488.
 521. 535. *laud.* 525. 583. *not.* 90. 469. 538.
 562. 571. 573. 600.
 TOBIAS *illustratur.* 46. 182.
 TORELLIUS Gaspar *laud.* 474.
 TRIPHODORUS *illustratur.* 360.
 TROTZIUS. 80. 243. 244. *laud.* 28. 104.
 114. *not.* 27. 61. 63. 73. 103. 104. *bis.* 121.
 122. 154. 163. 184. 189. 192. 194. 195.
 201. 206. 227. 242. 244. 245. 251. 254. 259.
 290.
 TRUTTE fratres *laud.* 451.
 TURNEBUS Hadrianus. 8. 588.
 TUTINUS Camillus *not.* 690.
 TZETZES. 648. *not.* 416. 680. 683. 685.
 V
 VAILLANTIUS Joannes. 328. *laudatur.* 342.
 VALERIUS Max. *excusatur.* 584. *ill.* 177.
bis. not. 583.
 VALESIIUS Henr. 452. *not.* *xx. col. 1.*
 VALLETTA Franciscus *laudatur.* 474.
 VANDALIUS Antonius. 345. 463. 507. 536.
 593. *bis.* 594. 611. *bis.* 648. 665. 671. 724.
laud. 414. 416. 575. 592. 643. 656. 689. *not.*
 252. 491. 537. 574. 576. 580. 592. 627. 648.
 671.
 VANDERLINDENIUS Joannes Antonides
not. 130. 133. 137. *bis.* 138. *ter.* 139.
 VARRO. 590. 678. *bis.* 732. *bis. illustratur*

- tur* 448. 602.
 VASSALLUS Agnellus *laudatur*. 15.
 VATABLUS Franciscus *not.* 158.
 VEENHUSENIUS Joannes. 468.
 VENTAPANIUS Carminus *laud.* 472.
 VENUTI fratres *laudantur*. 406.
 VETTIUS Valens *notatur*. 320. 331.
 VICTOR Publ. *laud.* 576.
 VIRGILIUS. 37. 51. 59. 81. 191. 198. 300.
     bis. 358. *ter.* 365. 375. 476. 482. 629. *ill.*
     169. *ter.* 248. 281. *bis.* 359. 379. 396. 705.
     ter. *not.* 285. 299. 557. 558. 567. 680.
 VITRUVIUS. 284. 565. *ill.* 359. 399. 547.
     575. 581. 585. *laud.* 733. *not.* 575.
 ULPIANUS, Demostenis enarrator *not.* 579.
     580.
 ULPIANUS J.C. *ill.* 122. 265. *laud.* 172.
     notatur. 171.
 VOCABOLARIO della Crusca, sive Plutar-
     chi interpres, quem recitat, *not.* 203.
 VOSSIUS Gerardus. 7. 89. 90. 131. 136. 165.
     352. 357. 358. 366. 382. 398. 401. 437. XXIV.
     col. 1. *laud.* 164. 188. 203. 639. *not.* 14.
     41. 141. 154. 156. 207. 354. 359. 466.
 VOSSIUS Isaacus *notatur.* 164.
     71. 234. 598.
 URSINUS Fulvius. 4. 328. *laud.* 344. *not.* 23.
 WALERUS G. 537.
 WALLISIUS Joannes *notatur.* 295.
 WALTONUS Brianus *not.* 158.
 WESSELINGIUS Petrus 470. 602. *laud.* 595.
     599. 629. *bis.* *not.* 74. 470. 580. 629.
 WOLFFIUS Christianus *not.* 335. 336.
 WOLFFIUS Hieronymus *laud.* 53. 498. *not.*

X

- XENOPHON. 176. 555. *ill.* 509. *bis.* 605.
 XIPHILINUS. 419. *not.* 418. 423.
 XYLANDER Guil. *laud.* 664. *not.* 132. 236.
     336. 584.

Z

- ZACHARIAS. 555. *illustratur.* 228.
 ZACHARIAS interpres S. Gregorii *vind.* 710.
 ZAVARRONIUS Episc. Tricar. *laud.* 503.
 ZONARAS. 329. 572. *illustratur.* XVIII.
     col. 2.
 ZOSIMUS *laudatur.* 342.

I N D E X IV.

Vocum Hebræarum, Chaldæarum, & Syrarum.

א

אבן differt ab צור, uti lapis a rupe. 221.
אנור, unde ἀνορεύ. 635.
ארמונות ארמונות. 158.
אופז, hinc apex. 366.
אזן, unde ansa. 358.
אחר, אחד, unus, uni, idem, iidem. 220.
אחור quid. 231.
אל בצורה. 7.
אלב סתר, unde alabaſter. pag. 7.
אלוף, & אלף, unde ἀλέφω. 166.
אנו נשן, unde ἐννοσίγαιος. 559.
אנוש, pro Hebræa ἐμψασι, & ἄρε παρὲλ-
κω. 44.
אני שקט, hinc ἐννοσίγαιος. 559.
אף, hinc Græcis ᾠψ. 19.
אתונה, unde Ætina. 566.

ב

באר, puteus. 44.
בור, puteus. 44.
בו שביב, unde Vesuvius. 424. 566.
בית כתבן, domus scriptorum pro atra-
mentario. 187.
בכסם אופיר quid in pf. 402.

ג

גד, five הגד, hinc Ἐκκατῶ, Sol. 621. 622.
גודא vox detorta ab Latiari codex. 271.
גול, גיל, גילת, hinc gallus. 678.
גולה quid. 14.
גליון, hinc Clanius, five Clanis. 682.
גוליון, quid. 44.
גולל est tornatilis, five pulcher. 25.
גור, & מגור, an hinc Megaris insula prope
Neapolim. 352.

ד

דברי אנור בן יקרא, quomodo vertenda.
635.
דוג, פלל, & דוג. 304.
דיו, atramentum. 47.

דלתור, pagella, vox Ægyptia. 40.
דנן, cera, nunquam pro scriptura. 42.
דקל, unde eruditiss. viri educunt δακτυλῶ,
an vox antiqua. 357.
דרבן, hinc δρεπάνη, quod multis firma-
tur. 353.

ה

הבין, unde Ἡβών Neap. numen. 674.
הבהיב, quid inde Jo. Clericus educit,
& an bona vox. 568.
הדיוטיר, idiota, vox Latiaris Rabbino-
rum. 187.
הל, hinc Sol. 207.
הנקד, unde Latini fecere incus, udis. 394.
הספיר LXX. viri legerunt pro הספר. 152.
הספר, scriptio potius, quam scriptor. 156.
הפח male verbum. 44.
הפחם, hinc est Epomeus, mons Inari-
mes. 567.
הרגיע פניר, hinc Ἀργειφόντης, Mercu-
rius. 169.

ו

והלחור על ובאר, veritas, incide in ta-
bular, idest marmoreas. 44.
ובעצם השמים לשור, his verbis male ver-
tis tum Græce, tum Lat. multa lux. 725.

ז

זרב, an exeat inde Δρέπανον. 349. vox
Rabbinica. ib.

ח

חולמוס, calamus, vox Hebræis peregrina.
40.
חיק, unde εἰκῶν. 552.
חמא פרש, unde ambrosia. 9.
חם נור, hinc Κώμναρῶ, Jovis epithe-
ton ex Græco lapide nuper eruto. 506.
חרום, vox fat dubiæ notionis, nec con-
stat, an sit simus, vel simia. 567.
חרה קליא, hinc Ἡράκλειον, five Hercu-
la.

laneum. 566.

חריים, *Arimi* populi, inde *Inarime*. 566.
 חרי הרי, *foramen duplex*, hinc *arteria*. 382.
 חרט, & חרת, unde *charta* secundum
 Mazoch. 41. 42. vox obscuritatis ple-
 na. 44. 45.
 חרטום, hinc *Ἀρτεμις*. 622. quod etymon
 firmat Moses חרטמי מצרים *ib.*
 חרתא ab voce Latini *charta*. 82.
 חתא, five החתא, hinc male Clericus
 extorquet vocem *Ἐκαστος*, *Sol.* 621. 622.
 חתלה, unde Græcis *ἱσταλή*. 188.
 חתרום, *θάρα*, tanquam ex *καίραρος*. 40.

ט

טבלא, vox Latina *tabula*. 82.
 טוח, verbum non facilis notionis. 302.
 טחר, hinc *τάρχος*, *fidus*. 725.
 טרף, hinc male Voff. educit *τράπεζα*. 359.

י

יהור, an id sanctum nomen unquam
 usurparint Christiani. 699.
 יריעה, *auleum*, an *pellis*. 237.
 יש, hinc *Isis*, non vero ab *ישש*. 644.

כ

כורא, vox Latini *codex*. 82.
 כיס, an hinc *cista*. 156.
 כפל quid. 234.
 כפרים, unde *Caprea* insula. 485.
 כתב ad *scriptionem atramentariam* pertinet.
 28. 39. 43.

ל

לבלר, vox Rabbinica a Latini *libellarius*
 82. 186.
 לפר, unde *liber*. 271.
 להבת להכור, 158.
 לוחרת, *tabula* nunquam pro re scripta. 42.
 לון. 207.
 לוץ, an ab hac voce *littera*. 165.
 לקט, hinc *lecythus*. 14.
 לתרו, לתרונה, & לתרנא, hinc *Liter-
 nus*. 678.

מ

מגל, *falx*, hinc forte *Megalis*, parva
 insula prope Neap. 352.
 מנלה, vox antiquis Hebræis ignota, per-
 tinet ad unos libros quadrangulos, for-
 tasse *מנחם* Persica. 228. 229.

מול, unde *Mæulus*, *Vesuvii* nomen. 566.
 מלא, unde *μελία*. 615.
 מלון, hinc *μέλαν*. 207.
 מליצה, & מליץ quid in Mose. 165.
 מכרת מכרות. 158.
 מעריץ, unde *Mars* xx. col. 2.
 מרגנין, vel מרגנא vox tenebricosa. 356.
 מרחפת in Gen. vox fat obscura illustra-
 tur. 325.
 משגב, nomen *κύμα* in Liv. & Suet. 482.

נ

נבת, five הנבת, hinc *Anubis*. 641.
 נחיל, unde *Nilus*. 683.
 נערים quid. 696.
 נפשות מלואות, hinc *νύμφαι μέλαιαι*. 615.
 נקרות male versum *vermiculatus*. 394.
 נקטר, hinc *nectar*. 9.

ס

סוך, hinc *σάκος*, *Mercurii* epitheton. 369.
 סומפוניא, *συμφωνία*. 40.
 סוף quid in Exod. 233.
 ספר ad *atramentariam γραφήν* pertinet.
 38. 154. in notione dolandi *Rabbinicum*
 est. 46. ea vox ad unos quadrangulos
 libros pertinet. 228. affuta psalmo. 229.
 Hinc forte exit vox *liber*. 271.
 ספרתם ממחרת השבת quid in Levit. 318.
 סתר, male hinc extorquent *Saturnus*.
 250. 353.

ע

עור, unde *Horus*. 644.
 עות, five עותה, hinc *otium*. 706.
 עלהספר בריו, hæ voces firmant apud
 Hebr. *atramentariam scriptionem*. 47.
 עט, *calamus*, non vero *stilus*. 44.
 עטרת עטרות. 158.
 על-לוח, in *tabula*, non vero in *buxo*. 43.
 עלמה five העלמה, unde fortasse Græ-
 ce *ἀγαλμα*. 300.
 עורות, *papyri* a עור, *pellis*. 236.
 עיסותינו curatius verterunt Lxx. quam
 Latinus interpretes. 282.
 ערס, hinc *ἄρτος*, *panis*. 382.
 ערף, & *κρατῆν* formant vocem *Harpo-
 crates*. 645.
 עריץ, five מעריץ, unde *Ἄρης*, & *Mars*.
 xx. col. 2.

עשה,

עשר, inde *A^ςυ*, *Athenæ*. 499.

פ

פגע, hinc *πύγω*, sive *πάγω*. 340.

פגר, hinc *piger*. 138.

פומ פיה, hinc *Pompeji* oppidum. 566.

פור, quid inde Græci conformarunt. 360.

פוסד אור, hinc educit *ποσειδῶν* Clericus, sed melius a פשט אני. 559.

פז, & פזו, quid inde Græce habemus. 359.

פטקא ab voce barbara *pittacium*. 82.

פטש, unde Græci eduxere *πτύσσω*. 288.

פלל, & פלל quid. 304.

פלל, sive הפלל, unde *Apollo*. 644.

פלר, & פלרים, hinc *Phalerus*, vox Neap. celebratissima. 678.

פנים quid. 231.

פנקס a Græca voce *πίνκξ*. 82.

פנקס ספרא, *atramentarium* apud Chaldaeos. 152. 157. 186.

פנסטרוז, *παστρίον*. 40.

פעל, hinc vox hybrida *ὑπερφίαλ*. 385.

פרט, על פרט, פברט, פרטים, פרטיות

פרטי, *a quibus vox fratria, & fratores*. 601. 602.

פרש, vox multiplicis notionis. 231.

פשר, sive פשרה, hinc *Bassareus*. 674.

פתח, unde Græce *πετάω*. 231.

פתח אש, inde *Pithecusæ*. 567.

צ

צור quantum differat ab אבר, quantum *rupes a lapis*. 221.

צלחות. 7. quid in 4. Reg. 44.

צלם vox, quæ magis accedit ad notionem *imaginis*, & *εἰκών*. 553.

צפה, verbum difficillimæ notionis. 402.

צרה, an exeat inde *Δρεπάνη*. 349. vox Rabbinica. *ib.* & 351.

צרפת, hinc urbs *Sarepta*. 350.

ק

קלמריז, vox a barbaris Græcis arcessita *καλαμάριον*. 186. 187.

קסת הספר, *theca calamaria*, his de vocibus longior commentarius. 152. & seqq. 186.

קסתות הספר. 28.

קשר, vox a Masorethis conficta. 157. 158. קשט, & קשט, voces nil antiquæ, & ab Græco *κασός* educitæ. 154.

קשור an *thuribulum* in Mose. 157.

קסת cur *vasculum*, & *zona*. 152. & seqq.

קשתות cur non dixere Hebræi ab radice נשת. 158.

ר

רמוז, sive הרמוז, unde *ῥαμῶζ*. 341.

רפא, hinc vox *χρυσόρραπτις*. 368.

ש

שבע שבע quid in Chald. paraphrasi. 319.

שבע שבתות השנים, verba affecta in Levit. sanantur. 318.

שבת est *quies*, non *septimus*. 319.

שבת, hinc *Sebetus*. 681.

שבת שבת שבתאי *xix. col. 2.*

שבתות, & שבעות ab Masorethis immutata. 318.

שחר, inde *σείω*. 559.

שטפה, hinc *Stabia* oppidum. 566.

שטר-נה, unde *ἀμείσως Saturnus*. 353.

שלנה, hinc *σελήνη*. 207.

שפט, & שפוט ab Hellenistis, & Latini interprete confuse verbum. 303. 304.

שפר quid inde Græci efformarunt. 360.

שפרפוא, cur *aurora* in Daniele. 361.

שרים, hinc *Sirenes*. 485.

ת

תאפר, hinc *Tiphæus*. 567.

תאר, *circino tornavit*, idest *perfecit*. 45.

תבנים, מצבה, מורה, מון, משכית, צלם voces ad *imaginem*, sive *idolum* spectantes; earum differentia. 553.

תורה quid in Ezech. 154.

תורי זהב male versa *murenulas aureas*. 394.

תיק מכתב, *calamarium* apud Rabbin. 187.

תכלת, sive תכתל, unde *δακτυλ*. 358.

תער, hinc *Θέρε*, *Mars*. 368.

תער הספר quid in Jerem. 45.

תרונתק, *compositum atramentarium*. 187.

תרנגולתה, תרנגול, תרנגולא

תרנגולא, voces Hebræo-chaldaæ compositæ ab גול, & תרן, earum vera notio. 678.

I N D E X V.

Rerum Græcarum, & vocabulorum.

A

A Athenienses cum transversa lineola in angulo inflexa scribebant, contra ac Latini. 426. Vera hujus characteris figura. 427. 517. 526. Dorice in o vertitur xxiv. col. 1.
A in penult. in nominib. propr. correptum. 438.
A inscriptum in phiala in Herculanæ pictura quid. xxiii. col. 2.
A βιοι qui. 483.
A γαλήνη pro A' γαλῆς Neapolitani dicebant. 390.
A γαλμα in Hom. non est *statua*, sed in principe notione est ἀνάθημα, ἱλαστήριον, quod antehac animadversum non est. 297. & seqq. hinc veterib. Scriptorib. multa lux. 298. 299. Est vox πολύσημη. 300. Et ῥῆσις fortasse Phallegica. *ib.*
A γαλμα Ηλῆς quid in saxo Christiano. *ib.* A' γαλμα, *statua maxime molis.* 542. A' γαλμα, vox probe adjecta mutilo Neap. theatri titulo. *ib.* Quantum differat ab voce εἰκὼν. 550. 551. 552. Cur Antinous ἀγάλματα nenerit. 661.
A γάρρῳδς, & οἱ ἐν τῇ A' γάρρῳδ, fratria Neap. ejus etymon, situs, &c. 630.
A γκαλυνών in Zacharia, S. Greg. interprete pro A' γκαλυνον. 710. qui locus prope Neap. *ib.*
A γλα, Mercurii epitheton. 368.
A γυνών, quid loci in urbe Neap. 710.
A γορδῆριον, vox nunc primum nota ex patrio saxo, & Neapolitanorum propria: ejus notio longiusculo comment. aperitur. 364. & seqq. etymon. 635. 636.
A γράφεις εἰκόνας in Luciano pro γραφικὰς εἰκόνας. xviii. col. 1.
A γών, vox fat importuna, & αὐτύντικον in Anthol. 218.
A γών ἱερός Neapolitanus cujus generis fuerit, multis patet. 490. & seqq.
A γωνοθετῶν quodnam munus. 574.
A γονέως, Jovis ἐπιθετὸν. 329.
A ἱερατικός, & παντατικός quid in Macrob. & Plutarch. 674.
A ἱεροποιός, vox dubiæ notionis. 160.
A ἱολύς non est *comes*. 171.
A ἱρα corruptissime legitur in Xiphil. 423.
A ἱρα in Strab. dum de Herculaneo loquitur, importuna vox. 562. scribendum μακρῶν. 563.
AKTIS, five ATTIS quid in Herculanæ pictura in phiala scriptum. xxiii. col. 2.
A λβξ interpretantur *atramentum*, vox fat du-

biæ notionis. 203.

A λέγω semper cum casu patrio, semel in Hom. cum quarto, hinc versus νοθήας plenus. 307.
A λειπέρων, vox quæ *atramentarium* denotabat apud Cyprios, longior de ea commentarius. 164. & seqq. σφάλματα doctiss. virorum, & ipsius Hefychii edicentis esse γαρρῶν. *ib.*
A λήπτης cur sit διδάσκαλος. 165.
A λείσματα, & χρίσματα an differant. 633.
A λῆσον, & δέρας, harum vocum fat inconcinna etyma cusa ab Athenæo. 19.
A λήσων, verbum ab Hebr. voce eductum. 166. Quid in Chalched. concilio. 184.
A λυαβιδῆς cur in saxo Neap. pro A' λυβιδῆς. 526.
A λυκίζαν χωρίον quid in Aristoph. 68.
A λυ, sæpe adnotat *unus*. 53.
A μβροσία, & νέκταρ ungebantur Dii p. 8. & seq. hæ binæ voces in Hom. non tam *portiones* sunt, quam *unguenta*. *ibid.* id firmant etyma Phœnicia, nunc primum eruta. *ib.* Homerī filii has ῥήσις mire vexarunt, ac confudere; etiam Hesiodus. 10. Quid χρίται ἀμβροσίαι. *ib.* Has voces *fontem*, & *pratum* fecit Themistius. 11. Quid in Galeno ἀμβροσία. 11.
A μβρόσιος in Theognide quid. xiii. col. 1.
A μπου, ejusque composita: de eisdem longiuscula adnotatio. 365. 366. 367. De hac voce nova notio, etymon Phallegicum: ab eaque Latine est *apex*. *ib.*
A μοίρετον, φιλῆ quid in Hom. 385.
A μοίπυρ quid. 365.
A ναζῶσα pro ναζῶσαι in faxis. 148.
A ναιβάνης, famosum Jovis epitheton. 370.
A νακῆσαι in Dione non est *referri*, sed *dedicari*. 308.
A νακτύσαν, & ἀνοίγαν quo pacto differant. 230.
A νασπαργαμένοις pro ἀνασπαργαμένων in Heracl. 363.
A νδρῶς, vox nunquam in Homero. 299.
A νδρῶς belle homines pulchri comparantur. 24.
A νελῆν βιβλίη quid. 238.
A νεωγμένον, five ἀνενωγμένον in Æschine, male ἀνελιγμένον. 234.
A νηαγμένους pro ἀννηαγμένους. 310.
A νηαγρῶς μήτης qui. 65.
A νηποῖται, fratria Neap. ex saxo Romæ eruto nota, ab Antino Hadriani Aug. catamito. 660. Omnium fratriarum nuperrima; situs divinatur. 662.

Αὐτλῶ, & αὐτλητῶρ quid. 21.
 Αὐτρωίς male pro αὐτλοις in Antholog. 20. E-
 tymon vocis αὐτρου ab Stephano fat incon-
 cinnum. *ib.* qui & inficetissime pro *vasculo a-*
strumentario accepit. *ib.* sæpe amanuenses has
 voces confuderunt. 21. 163.
 Αἶζονες, & κύρβες quid. 77.
 Α'ποδιδασκινῶ, lusus puerilis. 388.
 Α'πόκριναι in Macronis versibus pro ἀπόκρινε.
 159.
 Α'πόλλων Ω'ρῶ Α'ρποκράτης, non contemnenda
 de his nominib. adnotantur, & etyma vesti-
 gantur. 644. Α'πόλλων in Hom. est numen
 non ἀλεξίκακον, sed κακοποιόν. 645.
 Α'πύρωτῶ de φιάλη in Hom. 384.
 Α'ργεφόντης, cur ita salutetur Mercurius, nunc
 primum patefit; ex bina voce Phalegica edu-
 citur. 369.
 Α'ργυρόπεζα, epitheton Thetidis unde compona-
 tur. 359.
 Α'ρης in Lycophr. non est *Mars*, five *fortis*,
 sed est nomen fluvii. 683. Tzetzes appellat
 Ε'ρης. *ib.* Etymon hujus vocis. *ib.*
 Α'ρμιοι, vox Phœnicia. 567.
 Α'ριστοί, fratria Neap. 623. e longiss. marmo-
 re patrio nemini antehac intellecto extracta,
 quod Latine datur, & illustratur. 624. &
 seqq. Hujus vocis etymon. 629. Eorundem
 situs. 630.
 Α'ριστῶ quid. 629.
 Α'ρμονία de planetis in Dione quo pacto acci-
 pienda. 336. & seqq. longior de ea voce com-
 mentarius. *ib.* vide in Latino indice *Harmo-*
nia. Α'ρμονία διὰ πεσσάρων quid. 337. 338.
 Longe diversum α'μυσική denotat in antiquio-
 rib. Græcis. 330. 340. 341. ejus etymon He-
 bræum. 341. Etiam aliquando apud Græcos
 posterioris ævi non est συμφωνία. 342. Α'ρμονί-
 δης cur vocitatus sit primus navium faber. 340.
 Α'ρξας i. αὐδῶν ἀρχὴν, *decemvir*, in saxo Nea-
 polit. elegant. scalptum, & multis exem-
 plis firmatur. 646. 647. xxviii. col. i.
 Α'ρπεδὼν Obsoletus vertit male *pharetra*, cum
 sit *funiculus*. 22.
 Α'ρτεμις, Homerus hoc uno nomine Dianam vo-
 cat. 621. Hujus vocis ignotum antehac ety-
 mon cuditur. 622.
 Α'ρτεμίσι, fratria Neap. 620. & seqq.
 Α'ρτῶν, ejus etymon non ab ἄρῳ, uti vult Ma-
 zoch. sed ex Chaldæo fonte educitur. 382.
 Α'ρτῶ, panis, hoc de vocabulo longior adno-
 tatio: ejus bene multa epithera, & plurimæ
 panis species ex Græcis Scriptoribus collecta.
 380. & 381. Ejusdem vocis etymon Phale-
 gicum. 382.
 Α'ρθρα, articuli, nunquam in Hom. xx. col. 2.
 Α'ρχοντες nunquam Neapoli sed δῆμαρχοι. 635.
 Ea vox inficetissime versa in Platone. xxvii.
 Α'ρχοντικός, in Neap. lapide valet *consularis*,
 quod exemplis firmatur. 714. 715.

Α'σύνδαλῶ de Venere dicitur. 371.
 Α'σελλῆς, Veneris ἐπιθετόν. 371.
 Α'σις, vox importuna in Cassio pro Α'χαΐα. 610.
 611.
 Α'σρα longe differunt a τέρεσι. 723. 724.
 Α'σελλισκῶ an bona vox, & libratia. 234. non
 est pars *bacilli* librorum convolutorum. 243.
 Α'συ, Athenæ. 498. 499. & Α'σός, Atheniensis.
ib. Ab voce Phalegica educitur. 499.
 Α'συκοί, five Α'συκοί, Atheniensis, cur ita voca-
 ti Neapolitani. 498. 499.
 Α'συρομία, quinam magistratus Athenis, & Nea-
 poli. 655.
 Α'πάτην pro κατὰ πῶν in Pseudoplutarcho. 310.
 ΑΘΗ in vasculis potioris importune apponit
 Petitus. 393.
 Αὔδης, hujus adverbii notio in saxo Neap. 614.
 Αὐλιι pro καὶ Ἰσθί in faxis, non ut Grut. Αὐλι-
 εῖ, aut D' Orvillius Λυσις. 147.
 Αὐλὸς δίοπῶ quid. 19.
 Αὐτῆς, vocula in Strabone quantum vexata. 561.
 Αὐτοκτόνῶ in Lycophr. quid. 676.
 Α'φρήτωρ in Hom. magni momenti ῥῆσις, scilicet
 ἀναθηματισμός. 603.
 Α'φρόσκειον quid, vox corrupta in Athen. 387.
 Sam. Petiti de eade ῥήσις παροράματα. 388.
 Α'χλυσπέζῶ quid. 360.

B

Βάπτειν σίδηρον, non vertendum *temperare fer-*
rum, uti omnibus mos est, sed *obdurare*. 199.
 Βασιλῆς, nunquam in Hom. ea vox Diis adje-
 cta, contra ac fecerunt hujus vatis filii. 371.
 Βατύζωνοι γυναικες in Hom. male versum. 288.
 Βατυπλόκκῶ, Veneris προσθετόν. 371.
 Βεβαῖον, & βεβαῖσις quid xxxii. col. i.
 Βενεφ. in saxo pro επελῆ. 147.
 Βέσβι, vide Οὐσέβι.
 Βίβλῶ, & βύβλῶ, voces ob librorum cul-
 pan in sanctis volumin. immutata sententias
 perturbant. 46. 237. etiam in profanis scri-
 ptoribus id sæpe accidit. xviii. col. 2. 236.
 Βίβλῶ, vox Græcis peregrina, & non tam
 antiqua. 229.
 Βότρυς Α'ττική quæ xxxiii. col. 2.
 Τῶν βοτρυῶν in Tatio pro τῇ βύσσῳ 376.
 Βελή, vox ignota Neapolitanis. 635.

C

Γαμήλια quæ. 599.
 Γάρ, vocula ab Hippocr. erasa. 133.
 Γεμένσις in faxis inferioris ævi pro γεμίνης. 475.
 Γένεια in Stratone fat inficete pro γελοία. 280.
 Γήρας, fenestutis, pro λήρων, ludorum, in Paus. mi-
 re sententiam turbat. xxi. col. i.
 Γλαῦκη τέχνη, quodnam proverbium. 404.
 Γλυπτός est *imagunculis ornatus*. 21. & γλύφειν,
sculperet imagines. 24. Γλυπὴ κύλιξ quid. 25.
 Γλυφανὴ in Anthol. pro γλαφινῆ. 196. γλύφανον
 hic non est *scalpellum*, uti vult Salmastius. 197.
 & Mont-

& Montfauconius. 201.

Γλῶσση, *celare*, nunquam in Hom. & Hesiod. 59. 299.

Γλοφίδης male vertit Stephanus *cultellos*. 212.

Γραικία, & Γραικός, voces optimæ, & antiquæ notæ, quod non unis exemplis præstatur. 610.

Γραμματικά pocula, quæ. 382. 392. 394.

Γραμματίαντι in Neap. lapide pro γυμνασκη-
χισαντι. 654. 655.

Γραμματικὴ in Anthol. pro γραμματικῇ, 201.

Γραμμή non littera, sed linea in Anthol. 211. 214.

Γλάνις, fluvius non longe a Neap. vide *Clanis* in ind. Lat.

Γράφειν in Hom. verbum *bellicum*, non *scri-
ptorium*, uti etiam ἐπιγράφειν, & ἐπιγρά-
βειν. 55. quod multis exemplis patet. *ib.*
Hinc γράψας ἐν πίνακι in Hom. non est *scri-
bere*. 56. 59.

Γράφειν, scribere, & γράμματα, scripta sunt
etiam medicorum voces. 136.

Γραφῆον in Plutar. non est *atramentarium*. 204.

Γραφῆς pro γραφῆ in Polluce. 106.

Γραφίς, vox tum sculpturæ, tum scripturæ pro-
pria. 435.

Γραφίς male *culter pennarius*, nam veteres scri-
bæ calamis utebantur. 90. neque *stilus*. 225.
In Anthol. non est *calamus*. 195. 218.

Γυμνάσιον non est nomen peculiaris ædificii,
sed γενικῶς locus, ubi quodvis exercitium
celebretur, & exercitia ipsa ab p. 573. ad 590.
vid. in ind. Lat. *Gymnasium*.

Δ

Δαδῆχθι Lunæ epitheton. 365.

Δακμονέσθαι cur scalpum in saxo Neap. pro
δαίμονες ἐσθλοί. 480. xvi. col. 1.

Δάκτυλθι, *digitus*, nunquam in Hom. & He-
siodo. 357. Quando coepit adnotare *palmæ fru-
ctus*. *ib.* Quid sit ῥοδοδάκτυλθι. 357. & seqq.
Hujus vocis etymon Phælegicum, & nova
notio. *ib.*

Δανῶν, cur hac barbara voce usi sint Neapolita-
ni. 628.

Δαῖθι quid. 206.

Δέλοισι πολύπτυχοι quid in Luciano. xviii.
col. 1.

Δέλθι vox Ægyptia; est *frutex*, ab eoque re-
gio illa dicta Δέλτα. 40. Δέλτα μέγαν, &
δέλτα μικρόν cur vocetur Ægyptus. 351.

Δέπας, vide ἀλῆσον.

Δέπας quid in Hom. 384.

Δέχεσθαι apud grammaticos quid. 600.

Διαβάλλειν quid in Strab. 422.

Διαθήκη, διατίθεσθαι, quid. 120.

Διόνοια, *libellus*, *puillaris*. 64. 65. uti Lati-
nis memoria. *ib.*

Διαπυρνεύειν, vide πυρνεύειν.

Διωλιζομένη in ætis S. Aquilinæ restitutum a
Mazochio, melius fort. διολιζομένη. 611.

Δίωλθι, in saxo Neap. quid. 611. Δίωλθι
πνοῆς quid. *ibid.*

Δίζυγθι, Auroræ epitheton. 355.

Δικασήριον, vox invisa Neap. & pro ea dixere
ἀγοράστήριον Homerum imitantes. 634. 635.

Δίκη, hujus vocis eadem notio, ac κρίσις, *ju-
dicium*, & *pœna*. 304. 534.

Διοικητής in fratriis qui. 628.

ΔΙΟΝΙΣΟ probe litteris metallicis in vase pro
ΔΙΟΝΤΣΟΤ. 386.

ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ubi appositum litteris aureis.
383.

Δίπτυχα ποιήσαντες quid in Hom. vide πτύξ.

Δίπτυρθι quid. 365.

Διοφειράληθι cur sit διδάσκαλθι. 165.

Διχόμυλθι, Lunæ epitheton. 364.

ΔΝ in saxo Neap. notæ numerorum: non ve-
ro est *denaria*, ut vir eruditus ratus est. 641.

Δογματι συγκλητῆς ex saxo Neap. male exscri-
ptum pro δογματι Παγκλητῶν, quod multis
firmatur. 714. & seqq.

Δολιχῆρης quid. 365.

Δρέπανον Saturni, de ea voce longior commen-
tarius, & cum primis de etymo. 348. & seqq.
erat δίκυμπίς. 348. Resistitur bino Hebræo
hujus ῥήσεως veriloquio, quod cudit Mazo-
chius. 349. 350. Δρέπανον Saturni quo pro-
jectum sit. xx. col. 2.

Ε

Εβδομηγέτης cur Sol vocetur, cum secundus
planeta sit. 332.

Εγερσίμοθι, Auroræ epitheton. 356.

ΕΙ in saxo Neap. pro ΤΙ valde turbavit Rei-
nesium. 714.

Εἰκονοκλάσαι, cur ita dicti. 552.

Εἰκὼν, vox nunquam in Hom. 299. Εἰκὼν est
imago depicta, contra ἄγκλημ est *statua* ab
p. 550. ad 553. quod multis Scriptorum exem-
plis firmatur. *ib.* Ea vox ab Hebr. origine.
552.

Εἰλημα pro *tereti volumine* apud Græcos po-
sterioris ævi, & Romanenses. 234. 238.

Εἰλημένθι, εἰλυμένθι, εἰλγυμένθι, & eorum
composita, eo quod sæpe librarii confudere, o-
mnia in Scriptoribus turbant, & ex Lucia-
no exemplum profertur. 238.

Εἶς, ἐνός sæpe *idem*, *equalis*. 220.

Εἰπαλίη cur in saxo Neap. pro Ἰπαλίη. 525.

Εκκτθι in Hom. est *frater Dianæ*, nunquam
vero hic vates vocat Dianam Εκκτθιν. 621.

Hujus vocis etymon Jo. Clerici importunum:
novum & fort. κυριόπερον profertur. 621. 622.

Εκβαίνοντα valet in Hom. *descendentem*. 222.

Εκκβόλθι, Apollinis epitheton quid. 645.

Εκκρεμες in Anthol. ἀσυντάκτως, & inficere pro
ἐντρεμες, vel ἐκτρομθι. 212. 213.

Εκπύσαι male in Aristoph. verum est *liquefa-
ciani*, cum sit *aduram*, isthæc notio τῆ τή-
κων desideratur in lexicis. 70.

- Ἐλελίσταν non est in Hom. æque, ac σάαν, mouere, sed est *convolvere*, hinc multa lux est divino vati. 558.
- Ἐλλῆνες, & Ἀῤυσκοί, i. e. *Athenienses* appellantur Neapolitani a Philostr. 498. & seqq. Ἐλλῶ pro ethnico. 518.
- Ἐλλῆζεν idem, ac Ἀττικίζεν, & Ἐλλῆμισός, &c. æque est, ac Ἀττικισός. 500.
- Ἐλλῆνικὰ ὀνόματα amasse Neapolitanos inquit Strabo, i. e. *vocabula Attica*. 502. xxxiv. col. 2.
- Ἐλλῆνισμός in Laertio est *Atticismus*. 501.
- Ἐμβάριον, cur *atramentarium*. 165. 203.
- Ἐμβλητική ars, & ἐμβλήματα in committendis metallis, quid. 396. & seqq.
- Ἐμπαιστική ars in committendis metallis, quæ 395. & ἔμπαισται quid. *ib.* longe differt ab ἐμβάλλειν. 396.
- ΕΝΔΟΕΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΕΙΩΣ, aut quid simile sæpe de Impp. in faxis prædicatur. 536. 537.
- Ἐνιοί in Strabone male verum est *quidam*, cum valeat *primi*, sive *οἰκιστοί*. 437.
- Ἐννοσηνῶ quid, vox a binis voculis Hebr. educta. 559.
- Ἐνός in lapide an bene adjectum. 504.
- Ἐνόςισθον quid, vox ex Hebr. fonte nata. 559.
- Ἐντόσιων vox inficeta in Hippocr. reponenda ἐντόσιον. 138.
- Ἐνπίεσθαι quid in Hom. 385.
- Ἐνωπῆ, & ἔνωπος, vide πολὺωψ.
- Ἐξάωνοι quid in Vitruvio. 733.
- Ἐξαρμένον, vox male versâ a Casaubono, Da-lechambio, & Calmeto. 158. 159.
- Ἐζω in Dione Chrysostr. pro ἔζω. 492.
- Ἐπαινον in Dione pro ἐπᾶνω. 336.
- Ἐπελάθερον, & πατρῶν voces Neapolitanis peregrinæ. 526.
- Ἐπίκοον, & Δήκοον, Deorum ἐπιθετά. 148. 149. xvi. col. i.
- Ἐπι. οἰκοίς pro ἐπικκοίς in faxis, non ut vult Grut. *epiuxoris*. 147.
- Ἐπίδηξις est *specimen*, & *argumentum dicendi*, non *declamatio*. 511. & seqq.
- Ἐπίμετρον quid. 667.
- Ἐπιμύλιον quid. 667.
- Ἐπίπλεον, vox obscurissima in Hesychio multa luce donatur. 286. Fortasse vox luxata, cui bina medela fit. 287.
- Ἐπικύβιον illustratur. 212. 213.
- Ἐπισκόντων, vox advestitia in Pollucem, sententiamque omnino turbat. 389.
- Ἐπίσκητοι Θεοί qui. 694.
- Ἐπιτέμνησι pro ἐπιτεμνῶσι in Strab. 411.
- Ἐπιτρέπεται pro ἐπιτρέπασσι in Themist. 146.
- Ἐπιτάνω quid in actis S. Theoduli, quod transverfos egit interpretes.
- Ἐπιωνέσεται adjunctum ἔγῳ Neap. 492.
- Ἐπομᾶς, mons *Pithecusæum*, vox Phœnicia. 567.
- Ἐρρω, an hinc verbum Latiale *erro* ingenuum natalem nactum sit. 199.
- Ἐρχόμενοι in Anthol. pro ἐρχομένῳ. 22.
- Ἐπρερί, Lunæ ἐπιθετόν. 364.
- Ἐπὶς ἰσά quæ. 167.
- Ἐταῖρον in Hom. male vertitur *socius*. 173.
- Εὐγλυφεὺς καλῶς male verum *scalptos calamos* pro bene *scribentes*. 195. 196.
- Εὐνῶδα, fratria Neap. ex saxo nunc primum nota: nomen hilaritatis plenum: hanc fratricem amasse Faustina Aug. ex eodem saxo eruitur. Situs divinator. 658. & seqq.
- Εὐμηλῆδα, princeps Neap. fratria. 608. & seqq.
- Εὐμηλὴς quid, ejus etymon. 615.
- Εὐνοσῆα, & Προμυλῆα voces confictæ. 671.
- Εὐνοσῆδα, fratria Neap. ex saxo paucis ab hinc annis Romæ eruto cognita, ab Eunosto adulescente σωρονεσάτω dicta. 662. 663. Hi fratres erant ἄγκυροι. 664. Fratriæ situs cur in suburbio. 665.
- Εὐνοσος, sive Νόσος non est pistrinorum Deus, quod multis ostenditur contra Gorium. 666. & seqq. Unde id ἀβλεψίς ortum sit. *ib.* Grammaticorum error, qui Εὐνοσῶν Deam fecerint. 668. 669. In gemma Goriana non Εὐνοσος scalptus est, sed Pittacus. 669. 670.
- Εὐπλόκαμος, Lunæ epitheton. 364. etiam Veneris. 371.
- Εὐπερον, Mercurii προρθετόν. 368.
- Εὐραπὶς Mercurii tribuitur, ejus vocis nova notio. 368.
- Εὐρον pro latitudine vox assuta Homero. 51.
- Εὐρυγένη, non βαθυγένη Saturnus in Regio atramentario. 347.
- Εὐτας quid. 556.
- Εὐσεφον, Veneris epitheton. 371.
- Εὐσεροχλίωξ, Lunæ epitheton. 364.
- Εὐτηγέα in Anthol. non oritur ab ἄτηγῆς, sed ab ἄτηγᾶς, quæ vox lexicis addenda. 196. inficete versâ *temperantem*. 197. & seqq.
- Εὐστε φράτορας quid in Aristoph. 689.
- Εὐχῶς ποιῶμενοι, voces a doctissimis viris sat importune in Latinum versæ in Cassio. xxxii. col. i.

Z

- Ζᾶς ἑλευθέριον. 505.
- Ζώνυσθαι in Hom. pro ὀπλίζεσθαι. 288.
- Ζῶταν in Neap. marmore Attice pro ζῆταν. 473.

H

- Η' pro δᾶ in Polluce. 390.
- Η' γῆπειρα ἔργων cur dicatur Aurora. 356.
- Η' λᾶε pro κρύπτει in Anthol. 212.
- Η' λιθῶ in Scripturis, & faxis Christianis sæpe est *Christus*. 300. Η' μέρα Η' λῆς quid. 304.
- Η'μίτομον, Lunæ προσθετόν. 364.
- Η' νικ non solum *habenæ*, sed quodlibet *ligamentum*. 367.
- Η' νιοχῆα inficete in Anthol. pro ἦθω ὀχῆα. 218.
- HONIONAEON in Neap. lapide pro ΤΩΝ ΙΟΝΑΙΩΝ. 653.
- Η'ράκλειον, vox Phœnicia. 566.

Θ

- Θαλαμοπόλος quid in Hom. 181.
 Θάλαμος in Houu. nunquam *lectus*, semper *dormitus*. 13.
 Θαλάμω in Anthol. pro Χαρίτων . 22.
 Θέατρον κυμαγεπικόν in Vesuvio quid. 423.
 Θεραπεία . 11.
 Θεωπάδω, sive Θεωπιδάοι, ficta Neap. fratria. 671. 672. unde ortus error. 672.
 Θηγάδες in Anthol. pro τηγάδες . 195.
 Θήκε in Anthol. pro ἔθηκε . 222.
 Θόος, Mars, vox Phalegica. 368.
 Θύκσοι, & ὄργωνες quinam *sacri ministri*. 593.
 & seq. Ἀρχιθικιστής qui. 598. Οικιστάς Χαρίσθ, &c. quinam. 600. 633.

Ι

- Ιδῆν pro δεῖν in Plat. xiv. col.2.
 Ιερός cur appelletur ἁγών Neap. 490.
 Ἰκτυον, vox addenda Clementi Alex. 696.
 ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ, *lilensum*, in saxo Neap. importune Reinelius confinxit ΤΟΝ ΙΑΙΟΝ. 520. 620.
 hac de voce bene multa habentur in additament. xxv. col.2. xxvi. col.1.
 Ιμάιος quid. 667.
 Ιμάις quid. 667.
 Ιμάς quantum differat a κείος . xvi. col.2.
 Ιμάιον quid . 579.
 Ἰοναῖοι, fratria Neap. ex saxo cognita illustratur. 653. & seqq. Reliquarum fratriarum antiquissima . 654. situs divinatur. 656. Etiam Athenis id nomen vigeat. 653.
 Ἰήλος quid. 667.
 Ἰήλος, *barba*, vox Homero affuta . 51.
 Ἰππόκομος, & ἱππεως, epitheta galeæ Martis. 367.
 Ἰσολυμπικός Neapolitanus ἁγών appellatur in lapidib. 491.
 Ἰττυλαί, & ἱξλαί, harum vocum vera notio pluribus patefit . 188. earum etymon Phalegicum. *ib.*
 Ἰτυτίων in Anthol. pro ἰτύτων . 190.

Κ

- Καθέδρη quid in Hippocr. 130.
 Καί περ ὄντων in Strab. pro καὶ περιόντων . 447.
 Κελαυνεγής, Martis epitheton. 367.
 Καλαμαζιον, vox barbara, quam optavit Origenes, & Hieronymus. 155. & Chalched. concilium. 184. 203. hujus vocis etymon inficetum. *ib.*
 Καλαμίδα in Polluce corruptum pro καπονίδα, immerito de hac voce dubitat H. Steph. exemplo fulcitur. 189.
 Καμπή cur ita appelletur . 282.
 Κάμιον pro atramentario vox barbara, sicuti & καίικλον, &c. 191. 203.
 Κάνονα, vox affectissima in Clem. Alex. pro κανών, neque reponenda κάμιον barbara ῥῆσις . 191.
 Κανών φύλαξ γραφίδων quid. 201. Non est a-

tramentarium. *ib.*

- Καπονίδ' ὑπάτω, inficete in Anthol. pro κανόν' ἰδύτων, quæ medela exemplis firmatur. 189. 190. 210.
 Κάπρεα verum nomen insulæ, non Καπεία, aut Καπελίνη. 479.
 Κατ' ἀντίπεραν τὴν πόλιν' ἐστὶ in Cassio pro κατὰ νεώτερον τὴν πόλιν' ἐστὶ. 589.
 Καταμύζων in Anthol. pro διαμύζων . 215.
 Καταβολή, & περιβολή in Hippocr. non sunt *dimissi habitus*, & *vestitus*, uti vertunt, sed *animus sedatus*, & *accurata consideratio*. 132.
 eadem oscitantia circa easdem voces in Plutarchi interprete. *ib.*
 Κάξω, vel κάσω in Theodotione, & Aquila pro *theca* *scriptionis*. 155.
 Κυναῖοι, fratria Neap. ex saxo nuper eruto cognita, quod illustratur. 636. & seqq. vide in ind. Lat. vocem, *Cynæi*. Unde dicti. 641.
 Κερδῶος cur ita dicatur Mercurius. 369.
 Κερδέσσα, δινέρας, εὐκταρος, Lunæ ἐπιθεσί. 364.
 Κερός, *cingulum*, in Homero adjectiva vox est, valetque *optime sculptus*: uni Homeri filii fecere substantivum. 153. quod & Latini inde imitati sunt. *ib.* & 154. nec non Rabini. *ib.* vide etiam p. xvi. col.3.
 Κεφαλὶς βιβλὶς quid in psal. 229. 234.
 Κηρός in Aristoph. ad apes pertinet, non ad scripturam contra Scholiastes, & interpretes. 66. Ob Librariorum stuporem in Diog. Laert. vox κήρος pro κέρως . 75. Ea vox pro *cera signatoria*, non *scriptoria* in Poll. 107.
 Κιβωτός cur dicta Apamea. 352.
 Κίση, & Lat. *cista* ἀμέσως ab ἸΩΡ, ejus notio ab ἐπιθεσίς determinatur. 156. Κίση πολύψα est revera *atramentarium* contra Stephanum. 215.
 Κλήρος quid in Hom. & Lucian. 57.
 Κλητός in nuperrimo saxo Neap. contra veram notionem sculptum. 507.
 Κοινοῦν, inde traxere Latini *cenare*, & *cunire* in sensu ἀσελγῆ. 373.
 Κοινόν, & κοινῶς fat argute, & subtiliter interpretatur Mazochius. 219.
 Κόλλμα βιβλὶς quid. 245.
 Κορυδαίς, & κορυθαίλος, Martis epitheta. 367.
 Κοσμίτερα pro κοσμήτορα in saxo Neap. 526.
 Κόσμη, & κοσμοκράτωρ quid. 331.
 Κεχρίδιον, vox amica Homero. 473.
 ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ in Neap. lapide, quo pacto confingenda. 522. 620.
 Κρινομένη in Asterio valet *martyr*. xv. col.2.
 Κρίνω in Hom. non est *judico*, sed solummodo *dimico*, & *sejungo*. 304. & seqq. semel in notione *judicia exercendi* reperitur, sed ii versus νοθείας pleni sunt, & ἀπόντοι, & cūr adjecti . 305. 306. *Judicare* in Hom. est δικάζειν, & δίκη, *judicium*. 306. Κρίνωσι in Hom. pro κρίνεσι. *ib.*

O

- Ὀδυρόμενον in Aët. S.Theoduli pro ὀδυρομένω. 697. hujus vocis vera notio ex Hom. & ex lapidib. *ib.* & 698.
- Οἶ, vocula ab interpp. male intellecta ignarum geographiæ reddit Lycophronem. 686.
- Οἶκος quid in Strab. 445.
- Οἰκῆται reponendum in Philostr. pro οἰκισται. 493. & seqq. & in Strab. pro οἰκῆται con- fingendum οἰκῆται. 495.
- Οἰκῶ, hujus verbi vera notio ignota plerisque omnibus interpp. 499.
- Οἰκῆται, & οἰκισται sepe ab antianuensibus confu- la. 494.
- Οἰκίζην importunum, & male versum in Phi- lostrato. 493. & seqq.
- Οἰκιστής est colonie dux. 441.
- Οἰναίου, vox inficeta in Neap. marmore pro Κυ- ναίου. 642.
- Οἶνοι διάφοροι quid. 206.
- Οἰκῶ pro ἐπὶ in Heraclide, cum sermo sit de numero planetarum. 341. xx. col. 1.
- Ὀλόχρυτος & διόχρυτος in quo differant. 400.
- Ὀλύμπιος Homeri filii confundunt cum Οὐρανός 284.
- Ὀλύμπος pro *Thessalia monte* vox Homero assu- ta. 51.
- Ὀλύμπος quid in Hom. 558.
- Ὀμογύλακτοι æque, ac σύστατοι. 602.
- Ὀμόγαλοι, vox nullius frugis, confingenda ὁμο- γάλοι. 602.
- Ὀμῆλος, umbilicus, in unis libris quadrangu- lis. 243.
- ONANOI, vox nullius pretii, distinguenda in tres particulas ON AN OI. 642.
- Ὀνόματι quid in Strab. 447. 500. cum addit Ἑλληνικά, sunt vocabula Attica. 502.
- Ὀνύξ, nunquam *vas lapideum*, contra ac ra- tus est H. Stephanus: locus Athenæi ea de voce susque deque turbatus restituitur, no- voque interpretamento honestatur. 5. quere- læ de Casaubono, & Scacchio. 6.
- Ὀνυχες, *ungule*, nunquam in Homero. xx. col. 2.
- Ὀξύτης, vox, quæ forte in lexicis non est, quid. 212.
- Ὀξύς in Anthol. valet *expeditus, celer*, non ve- ro *tenuis*. 196.
- Ὀπή, & ὦψ, vide πολὺψ.
- Ὀργεῶνες, ac εἰασοι quinam Sacerdotes. 593. & seqq. ὀργεωνικά δῶπνα quæ. 594.
- Ὀρνις apud cultiores Græcos est *gallina*, apud reliquos etiam γενικῶς *avis*: hinc apud Ly- cophr. ὀρνιτοπαῖδος de Sirenibus est *gallinæ pedes habentis*. 684.
- Ὀρωρμένους quid in Tatío. 376.
- Ὀύ, *non*, pro οὐ, *cujus*, Nonni sententiam fat inficetam reddit. 10.
- Ὀυεσσάβιος, Ουεσσάβιος, Βεσσάβιος verum nomen hujus montis, non vero uti vult Mazoch. Βεσσάβιος. 417. & seqq. 510. In Strab. male

legitur Ουεσσάβιος cum duplici sibilō. 421.

Οὐρανὸδρομῆτα νῆες in Clem. Alex. pro ἀντισμο-δρομῆτα, vel ἑροδρομῆτα. 696.

Οὐρανομήκης quid. 365.

Οὐρανός, vide Ὀλύμπος.

Οὐς πύκας in Porphyrio pro ὠσέρας. 324. 325.

Οὗτοι, & ὡτοὶ minime distincti ab Strab. inter-pretibus. 449.

Π

Παιδαγωγός, vox honestatis plena, longe distat a διδάσκαλος, ejus officium antehac ignotum exemplorum strue firmatur. 173. & seqq. Jure volumen suum Clemens Alex. nuncupa- vit παιδαγωγός. 174. Et Paulus Ap. cur etiam ita vocet Prophetas. *ib.* & legem. 176. vide Comes.

Πᾶδες ξένοι qui. 612.

Παιδῖα, cur ita Apostoli vocentur in Jo. 696.

Παλαμπολῖς scribendum, non Παλαίπολῖς. 502. xx. col. 1.

Πᾶλιν pro καὶ ἔλθιν in Platone. xiv. col. 1.

Πανκλῆσαι fratris Neap. nunc primum ex sapo-eruta, quod longiori comment. illustratur. 632. & seqq. etymon, & situs. 636. 715.

Πάντα τέρεα in Hom. pro πέντε. 723.

Πανθεών, mensis Neapolitanorum. 502.

Παραγγέλλεσθαι quid in Hippocr. 139.

Παραγραψῖς quid. 189. Παραγράφου an Græce sit. 195.

Παρθενόπης in Strab. pro Παρθενόπη. 445.

Παρθενών, qui locus Neapoli. 710.

Πατρών, & ἐπελάδερως Neapolitanis voces peregrinæ. 526.

Πῶσαι pro κῶσαι Aristophanis locum reddit fat inficetum. 142.

Πένη in Polluce non est *atramentarium*, vox a librario Onomastico assuta, cum Latiaris sit, ac barbara, uti etiam πελοροχός. 188. 189. Πεντάλιθα, lusus puellarum, qui describitur. 389. 390.

Πέπλος, Veneris indumentum. 371.

Περιοκίμενος in Strab. pro περικυκίμενος. 421.

Περισολή γ' vide κντισολή. quantum differat περισολή a περιβολή. 133.

Περιορχῆδος potius in Euryp. quam περιτρομή-δος. 24.

Πεπλῆεν ad quadratos libros spectat. 228.

Πέτασθαι est *volare*, & *currere*. 368.

Πεπληργοὶ qui. 401.

Πεπλώ, ejus etymon Phalegicum. 231.

Πέτρα, & λίθος, sive λίθος, quantum distent, multis exemplis patet. 218. non est *specus*. 222.

Πάκη pro *scriptura cerata*, commentum H. Ste-phanii. 76.

Πεντεπερικὸς ἄγων proprius Neapoli. 490. 491.

Πῆγω, sive πῶγω ex Hebræo fonte fuit: quid inde Latine pullulet. 340.

Πηκτός, vox in Hom. restituta. 58. eidem va-
tī, ac Hesiodo familiaris. 59. Πηκτὸν ἄρα-
τρον

- τρον quid. *ibidem*.
 Πνευμάτιος aque est, ac φαρμακοπώλης. 136.
 Πιθάρσσαι, vox Phœnicia. 567.
 Πικρός non est *amarulentus* in Hippocr. sed valet *morosus*, hinc Latine *piger*. 137. Origo hujus vocabuli Phalegica. 138. Πικροί πρόσ σωματήσας, non est *amarulenti in occursus*, sed *tardi ad contentiones*, sive *rixas*, scil. *medici*. 138. Πικρία in Hippocrate in eadem notatione. 139.
 Πινυκίδες quid in Aristoph. 107.
 Πίνυξ πτυκτός in Hom. bene multis excutitur. 50. & seqq. voces tenebricosæ, & fortasse Iliadi assutæ. *ib.* Πίνυξ, & πινυκίδιον ante Augusti ætatem nunquam pro re scripta. 52. Πινύκιον, πινύκισκος, πινυκοπώλης quid in Aristoph. *ib.* & quid in Platone, cujus verbis multum medelæ, & lucis affertur. XIII. col. 2. Quod ψήρισμα dixit Thucydides, idipsum male πινυκίδιον dixere Plutarchus, Elianus, & Scholiastes Aristoph. 54. falsi ea de voce arcessitur Plutarchus. *ib.* Πίνυξ in Hom. est *tigillum*, non *libellus*. 56. 58. Πινυκίδιον in Luca Evang. quid. 103. Vocem πίνυξ suffurati sunt Rabbinii. 157. Nil bona fide Origenes *atramenti vasculum* dixit πινυκίδιον. *ib.* Πινυκίς, & γαρφύριον eo quod exstant in Machone, haud poeta antiquior audit. 160. 161. Falsus fortasse Plutarchus, quod Eumeni tribuat πινυκίδιον. 204.
 Πιτυκίων quid. 104.
 Πιδρής in Anthol. pro γαρμμήs. 209. hujus vocis nova notio. *ib.* 287.
 Ποίησας in Dione pro ποιήσας. 334. 335.
 Πόλιος, sive Πόχλιος οἶνος, quid. xxv. col. 1.
 Πόλις in Neap. saxo est Parthenope. 619.
 Πολύπτυχος, vide πτύξ.
 Πολύψ, vox oblita Henr. Stephano: male versa ab interpretib. *multisforamen*, vel *multisforis*, cum valeat *multis faciebus ornatus*: longe distat ab πολυωπός. hinc multa lux Homero: quid ψ, & όή. atque ένωπή, & ένωπός in eodem vate, quod non videre interpp. 18. Πολύψ ab ψ, non ab όή, & ψ, vox Phœnicia. 18. 19. Κίση πολύψ, est revera *atramentarium*. 215. xxxv. col. 2.
 Ποσειδών quid, vox Phalegica. 559.
 Πραγματική, & πραγματικόν quid. 263.
 Προκοπή in saxo Neap. elegantissimæ notationis, quam fulcit Cic. 480.
 Προμυλία Θεός quæ. 668.
 Προσεδειν non est *sessio*, uti vulgo vertunt in Hippocr. sed *animus vigil*, ita etiam προσεδρέων. 130. 131.
 Πρόσκαγμα, & προσάτταν, voces medentum propriæ. 134. vide *jussum*, & *jubere*. Προσάττων est κατ' έξοχήν *medicus*. 135. Προσάττων, & κάμνων simul jungit Plato *medicus*, & *ager*. 136. Προσάτταν, & πρόσκαγμα infcite versa in Æliano. 137. Perizonius divinavit harum vocum notionem. *ib.* Etiam Hippocrates ea voce usus est. 139. Προσάκαγμα inferioris ævi Scriptores dixere *σωτήρας*. 140.
 Πρότερον, & νυν illustrantur in Novell. Just. 117.
 Πρώτος, πρωτός, ύσερος, ύσερός, δότερος. δότερος, harum vocum vera notio præsertim pro Strabonis καμένω antehac tenebricoso. 445. 446. 500.
 Πτέρα importune in Clem. Alex. pro πύρα. 191. 192.
 Περόσεντα, cur fere semper adjectum ab Homero verbis. 165. 222.
 Περόπας, Mercurii epitheton. 368.
 Περοφόροι. 192.
 Πτυκτός, vid. πίνυξ. Hanc pseudhomerica vocem quidam in πικτός, quidam in πικτός innuunt. 54. Πτυκτός vox Homero, & Hesiodo ignota. 59.
 Πτύξ, πτυχή, & πτύσταν, harum εῖσεν notio, prolatis exemplis. 283. Πτύχες in Hom. & Hesiod. non sunt *lamine*, ut vulgo vertunt. *ib.* & 284. Πτύχες de ostreis quid. *ib.* πτύχες Ολύμπες, & Ουρανά, non sunt *juga*, hinc cælum πολύπτυχον passim salutarur. *ib.* πτύσταν έγχεα antehac adeo tenebricosum, ut ne ipse Maro divinaret. Quid in Hom. 285. δίπτυχα ποιήσαντες toties repetitum ab hoc vate nunc primum illustratur. 285. Hujus vocis veriloquium ab Chaldæo fonte. 288. Libri cur dicti δίπτυχα, τρίπτυχα, πολύπτυχα, &c. *ib.* & 289. πτυχαί sunt etiam *libri*. 289. xix. col. 1.
 Πυκτίον, & πυκτίδιον barbarum *atramentarii* nomen. 203.
 Πύσιον pro voce γενική in Habacuco. 403. Quid in Luciano. 77.

P

 Ρ'αβδοροοί, *satellites*, cur ita appellantur planetæ. 348. 371.
 Ρ'ετράς Lycurgi abhorruere Neapolitani. 503.
 Ρίζοπώλαι qui 144.
 Ρόδοδάκτυλος, famosus Auroræ epitheton: de eo longiusculus commentarius, & etymon vestigatur. 358. & seqq. Quid ea de voce senserit Aristoteles. 361.
 Ρόδοπρηχος quid, & unde educatur. 360.
 Ρόδοστυρος quid, vox hybrida. 360.
 Ρύομένω pro ρύόμενος in Anthol. 162. 215.

Σ

 Σαββατικός idem, ac εβδομακτικός. 320.
 Σαβατισμός idem, ac εβδομάς. 320.
 Σκέρδος in saxo quid. 673.
 Σκιδές in Aristoph. *codices*, non *tablina*. 68.
 Σεβασή in saxo non est urbs *Sebaste*, uti vult Vandalus, sed est titulus honoris urbis Anticyræ. 648.
 Σεβασός, vox opportune saxo addita. 630.
 Σέων in Homeri versu Latine dato a Virgilio posthabitu. 285. Quantum differat in Hom. ab

ab ἐλερίσταν . 558. Σῆαν oritur ab Phalegi-
co ἰδιώματι . 559.
Σαρά, *Dea pistrinorum* . 668.
Σασίχθων non est vox Homericæ contra Gell. 558.
Σατμός absolute est *terre motus*, neque ea vox
cum casu patrio adhibita unquam reperitur,
quod sexcentis cuiusvis ævi Scriptorum exem-
plis firmatur ab p. 553. ad 559. Quod imi-
tati sunt etiam Eccles. Scriptores. 555. Ne-
que contra est Thucydides. 556. Quid σατμός
ῥους in Polluce. *ib.* Id etiam vidit anctor in-
dici Eliani. *ib.* Vox σατμός nunquam in
Hom. & Hesiodo, licet usurparint σῆαν. 557.
Εὐσατος quid. 556.
ΣΕΠΤΟΣ in Neap. lapide vox tandiu vexata
divinatur. 531. Vide etiam *additam*. xxvi. col. 2.
Σῆμα, & σημεινεν in Hom. *signum arcanum*,
& *arcana signare*. 56. 58. σῆμα κλήρα, & κλή-
ρον σημεινεν quid in eod. vate. 56. Lucianus
ἰθιῆς σῆματι interpretatur γράμματι. 57.
Σιδηροκόλλισ, quæ *glutinis species*. 404.
Σιδηρός, & πινυκίς quid in Themistio. 76.
Σιλοιοπῶλαι qui. 144.
Σίτς δότεις ἐπαρχος, qui magistratus. 546.
Σιδάξεν quid in medendo. 135. 139.
Σικιπτεχος, Jovis προσθετὺν. 370.
Σικληρός pro σχισός in Anthol. 211.
Σικλοῖς, vox insula Hom. quam nec Hesiodus
meminit in Θεογ. 307.
Σπαργαρον cur ferat Mercurius, & audiat παρ-
γαυιότης, nunc primum patebit. 369.
Σπαθεροῖο pro σαθεροῖο in Anthol. 162. 216.
Σπερῆν, σέργην, σέργην confusa a librariis. 496.
Σπερέτας μὴ ἐλπίδα, nova, & elegans syntaxis
in faxo Neap. 480.
Σπρανός βίς quid. 439.
Σπρανωθεῖς in Neap. marmore sat importuna.
415-537.
Σπίγματι quid. 394.
Στραπηγόν pro στραπηγόν in faxis, error exscri-
bentium. 526.
Στραπέδον quid in Cassio, & in Xenoph. 605.
Στυλοειδής, & γραφιοειδής in Galeno. 77.
Στυπτήρα in Anthol. non συστήρα, vult Manu-
tius mutavit in μυστήρα. 222. 223.
Στύβην θωνήν, & συπτήρα θωνῆς quid. 166.
ΣΥ, sive CY in Neap. eleganti faxo est ini-
tium vocis σύμπλον, vel συμπίνιον, quod
multis firmatur. 639. 640.
Συγκλήτης Ρώμαιών δόγματι, & ἐπὶ Ρώμῃς, cur
in faxo Neapolit. scalptra, cum ea urbs li-
bera esset, & suis legib. viveret. 647. 648.
Vox σύγκλητος pro *senatu* non antiquior, At-
tici utebantur vocabulo βελή, quod exemplis
patebit. 716. xxix. col. 2.
Σύγκυσις figura apud grammat. in Sueton. 167.
Συών τις in Hippocr. est *rixa*, non *occursus*. 138.
Σύνδρομον in Anthol. pro σινδρόμα. 218.
Συήχαν de committendis metallis quid. 396.
Συμῆεις, vide *προσαγμντα*.

Συτῆτοι, & ὁμογῆλκτοι qui. 602.
Σύτομον, vox importuna in faxo Neap. 641.
Σφραγίδες an sint characteres. 699.
Σχῶ, an exeat inde Scheria. 350.
Σχῆμα in Hippocr. non est *vestitus*. 138.
Σῆζετα male versum in Strab. 447.
Σῆκος de Mercurio quid. 368. vox Hebræa. 369.
Σωτήρ de Mercurio dicitur. 368. 369.
Σωφρόνη male in Aristæneto pro Σωφρονί. 181.

T

Τῆγμα παιδῶν in Neap. faxo illustr. 611. 612. 614.
Ταιπέπλος Lunæ tribuitur. 365.
Ταυροκέρως, Lunæ προσθετὸν. 354. ita etiam
ταυροφῆς, ταυρώπις. *ib.*
ΤΕΙΜΗΤΗΣ in Neap. faxo. 414. ita potius scri-
bendum, quam ΤΙΜΗΤΗΣ. 416.
Τῆρα, vox ab uno Hom. & semel adhibita, dif-
ficillimæ antebac notionis, & ignota inter-
pretibus denotat *planetas*, non *stellas*, quod
multis præstat. 723. & seqq. Latini ab τῆ-
ρος formarunt *fidus*. 724. 725. reliquorum ety-
mologorum opinio rejicitur. 525.
Τῆρος ab originatione Phalegica. *ib.*
Τεκμαιροῖτο in Strab. pro τεκμαροῖτο. 565.
Τεκτων in Anthol. non est *faber lignarius*. 200.
sed *quivis faber*. 219. 510. 511.
Τερπικέρωνος, & multa id genus epitheta Jo-
vis. 370.
Τετραδάλυμος quid. 367.
Τετρακτύς, & τεταρτον Pythagoricum in plane-
tarum ordine. 338. & seqq.
Τήκειν, & ἐκτάνειν in Aristoph. est *urere*, quod
non adnotarunt lexicographi. 70.
Τίτρα vox restituta in Clem. Alex. pro τίτρα .
191. 192. Τίτρα importunissima in Daniele
pro ῥίσει, quæ *cingulum* adnotaret : erroris
causa detegitur. 288.
Τίθεσθαι de committendis metallis quid. 396.
Τιμῆν quid in Aristoph. 68.
Τιμήσας reticere mos est in faxis. 523.
Τιμηκός, hujus epitheti nova notio ex Neap.
faxo. 655.
Τίτλος, vox barbara, elegantior τιτλάκιον. 104.
Τορᾶειν, & πορνᾶειν quid contra Salmasium.
24. Homerus de sepulcris, & navib. dixit
πορνῆν, quod non vidit Salmasius. *ib.* δι-
πορνῆειν quid in Plutar. xiii. col. 1.
Τορᾶπὺν importune in Athen. uti restituit Peti-
tus, pro χορόδον. 388.
Τὸς νέος ὥπτος in Plat. pro τῶς νέος ὥπτος. 583.
Τράπεζα, *mensa*, cur ita dicta, non a quatuor
pedibus, ut vulgo creditum est. 359. 350. Con-
certatio sophistarum ea de re in Athenæo.
350. Hinc τραπέζοφος quid sit, illustratur. *ib.*
Τρεῶν, *custodio*, in Aristoph. 67. quid in Home-
ro. 181.
Τριμῆτοι in laminis Heracleensib. pro τριμῆ-
στοι. xxiv. col. 1.
Τριήρης urbs, cur ita dicta. 352.

Τρηχάλεον in Anthol. pro τρηχάλειον. 196.
 Τρόμος γῆς eleganter dicitur, barbarum σεισμός
 γῆς. 559.
 Τροφῆς in Plutarcho male pro τροφῆς. 178.
 Τροφεύς æque, ac pædagogus xvi. col.2.
 Τροφιῆχος, Mercurii epitheton. 369.
 Τροχαλοῖο vertendum *rotundi*, non *currentis*. 216.
 Τῶν δς in Hom. pro τῶι δς. 306.

Τ

Τῶρ θεόπνοον quid in Numedio. 325.
 Τπογράφαν, & ὑπογράφτην quid. 91. in fo-
 torenfibz, & publicis scripturis valet βε-
 βαῖν xxxii. col.2.
 Τποδέκτης in saxo Neap. inferioris ævi quinam
 magistratus erat, multis expēditur. 328.
 Τπερδίαλος, vide *διάλη*.
 Τπομνήματα, hujus vocis vera notio, male
 versa in Polluce. xiv. col.2. xv. col.1.
 Τςσρος, & ὑσερῆος quid. 445. 446. 500.

Φ

Φαεσίμβροτος, φαεσφόρος, Auroræ epitheta. 355.
 Φαέσφορος, & φώτοφος Lunæ tribuitur. 365.
 Φαληρεῖδα, hujus nominis nulla existit Nea-
 poli fratria. 674. & seqq.
 Φαληρεῖς, sive φαλαρεῖς quodnam avis genus. 677.
 Φάληρος τύρσις in Lycophr. vox Φάληρος non est
 alicujus herois nomen, sed *avis*, quod multis
 firmatur, etiam ab Phalegica origine. 676. &
 seqq. vide in ind. Lat. *Phalerus*.
 Φαῖνται quid in Aristoph. 683.
 Φαρμακοπῶλαι male versum *unguentarii*. 141.
 differunt a μυροπῶλαι. *ib.*
 Φαρμακοτρίβα quī. 144.
 Φαρμάκων σῶκρον non est *temperare*, sed *obdura-*
re, & *venenare ferrum*. 199.
 Φασί, vox in interpretamento Themistii a Pe-
 τasio transposita sententiam turbat. 571.
 Φελόνι non est *atramentarium*, neque *theca li-*
brorum in Paulli epist. 187. xviii. col.2.
 Φερατπες, Martis προσθετόν. 367.
 Φερέσπονδος Mercurii officium adnotat. 369.
 Φιδῶς κυκλοδερεῖς, voces e sede sua exturbatæ
 in Athenæo, & restitutæ. 380.
 Φιάλη in Hom. non est vas, in quo bibebatur,
 contra ac doctifs. interpretes adnotarunt: cur
 ab hoc vate dicatur ἄπυρος. 384. Τπερδία-
 λος, *superbus*, *impius*, hæc notio unde or-
 ta, scil. ab Phalegica origine. 385. Bini A-
 ristoph. loci pro hujus vocis significatu apposi-
 tissimi xxi. col.1. & 2. Φιάλη ἀμφιδετος infcite
 vertunt duplex, est *emblematicus ornata*. *ib.*
 Φιάλιον, & φιάλιον. 392. uti φύαλις, & φύ-
 σκαλις. 393.
 Φιλοπάρθενος, Minervæ epitheton. 390.
 Φιλύριον quid in Æliano. 64.
 Φοινικόπεδος quid. 360.
 Φίττα vox, quæ in quadam virginum lusione
 dicebatur. 390.

Φοιτῶν est *ad ludum litterarium ire*, quod
 exemplorum vi patet. 509. 510. xxv. col.2.
 Φρατρία, sive Φριτρία, φράτρες, sive φρήτρες,
 vide ind. Lat. voce *Fratria*, &c. φρατρίον
 quid. 595. Οἷς φράτρη quæ. *ib.* φρήτραρχος
 quī. 598. 628. φρατρίαζειν apud Ecclesiasti-
 cos Script. quid. 600. Αφρήτωρ in Hom. eva-
 gni monienti ῥῆσις, scil. ἀνατρηματισμός. 603.
 Etymon non a φρέαρ, *puteus*, sed ab Hebr. fon-
 te oritur. 601. 602. Cur Neapolitani celebra-
 rint φριτρία, & φρήτρες, & ceteri Attici o-
 ris dixerint φρατρία, & φρατρες. 691.
 Φροντισῆς in fratriis quī. 628.
 Φρέζιον, hujus vocis notio. 565.
 Φυλὴν in Platone male pro φρατρίαν. 606.

Χ

Χάλικσσις Marti tribuitur. 367.
 Χάλλεος Martis epitheton. 367.
 Χαλκολόγος in fratriis quī. 628.
 Χαράκτωρ, vox male versa in Luciano. xviii.
 col.1.
 Χαριδῶτης de Mercurio dicitur. 369.
 Χάρης, & γραμματῆδιον μολιβδίνον quid. 42.
 Vox χάρης in Zonara idem est, ac βυβλίον.
 xviii. col.2.
 Χειρόπεζος quid. 360.
 Χόρος pro *cubiculo*. 12. 13.
 Χράτματα in saxo Neap. immerito doctifs. vi-
 ri Florentini immutarunt in ἐράτματα. 634.
 Χρισός in Strab. de Capreis insula quid. 479.
 Χρίτματα, & ἀλείτματα an differant. 633.
 Χρυνικός fortasse pro χρόνιος in Athen. 163.
 Χρόνιον μέλαν quid in Anthol. 162.
 Χρυτάμπυς, Lunæ epitheton. 365. vide ἄμπυς.
 Χρυσῆνιος Auroræ tribuitur. 355. epitheton est
 etiam Martis. 367. nova notio hujus vocis. *ib.*
 Χρυτοκέρως, Lunæ προσθετόν. 365.
 Χρυτόπερος de Mercurio dicitur. 368.
 Χρυτόρραπες, hujus vocis nova notio. 368.
 Χρυτοσέφωρος Venus salutatur. 371.
 Χρυστῆσαι a χρυτοκλέζειν in committendis me-
 tallis quo pacto differant. 395. 400. Χρυ-
 στῆσαι quot modis dixere lxx. senes. 402.
 Χυτῆς λαμῶνα in Anthol. fortasse χυτῆς πληρῶ-
 μα, vel χυδῆν πίνουσα. 217.

Ψ

Ψήροις, non κήρω, sive *ceratis tabellis* damna-
 bantur rei. 67.

Ω

Ω facile immutatur in ο.
 Ωῖηται reponendum in Strab. pro οἰκῆται. 495.
 Οἰκισαί in Philostrato pro οἰκῆται. 493. & seqq.
 Οπας, *facies*, falsissimus est Athenæus, dum in-
 terpretatur ὤπη, *ures*. 19.
 Ωρος, an denso spiritu scribendum. 649.
 Ωσπερ, vox sat infcite ab libris transposita. 53.
 Ωψ, & ὀπή, vide Πολύωψ. Ωψ, & ἔδος
 quantum dissent. 19.

I N D E X VI.

Verborum, & rerum luculentissimus, ac uberrimus.

A

- A**EDITA LOCA, unde Sæmilanus Camp. consularis innumerabiles statuas extraxit, ac Romam transtulit, sunt Herculaneum, Pompeii, & Strabiæ, quod non vidit Fabrettus, & Mazochius. xxxviii. col. 2.
- Academiam* Ciceronis cur vocet Augustinus *Gymnasium Neapolitanum*. p. 587. & seqq.
- Acetabulum*, & *acetarium* quid differant. 204. 205.
- Achillis Tatii* locus affectissimus sanatur. 376.
- ACTIS** indepicta phiala Herculanei reperta multis expenditur xxxiii. xxxiv.
- Aflorum S. Theoduli* locus vindicatur, & illustratur. 696. 697.
- Adre* aliquando æque est, ac *δοιτῶν*, in ludum litterarium ire. xxv. col. 2.
- Ægyptii* an a planetis dies appellarint. 335. carissimi eisdem scarabei. 693.
- Ægyptii* atramento in re scriptoria usi. 29. & calamo. 30. Numerorum disciplinæ nunquam studuere. 342.
- Æliani* verbis affectissimis plurimum medelæ. 64.
- Æschinæ* puerum atramentum trivisse narrat Demosthenes. 32.
- Ætna*, hujus vocis etymon. 566.
- Agarveenses*, fratris Neap. ex saxo patrio nunc primum cognita, quod antehac nemo legit: hujus vocis etymon, & fratris situs. 630.
- Agnanum*, vox ævi posterioris, lacus prope Neapolim. 710.
- Alabarches*, vel *arabarches* quid. 203.
- Alabaster*, vas unguenti, Græcum etymon doctiss. virorum, & Arabicum, quod cudit Cle-ricus, rejicitur; vox pura putaque Hebræa: an unquam pro unguento. 7.
- Amygdalinum oleum*, vide *oleum*.
- Anaglyptum* elegantissimum medici scribentis, non tabellionis per partes illustratur. 128. & seqq. ejus ætas. *ib.* Cur in eo *bos* cum *popa*, & *Dea Hygia*. 133. Scalptum pro voti-va tabella. 146. & seqq.
- Anaglyptum Homericum* omnium elegantissimum Græce litteratum Neapoli visum, ejus descriptio, & certa divinatio. 471.
- Anaglyptum ludi magistri* sat opportunum pro cerata puellorum scriptione. 87.
- Annuli signatorii* antiquissimi apud Græcos, & sat noti. 120. In iis quid moris erat scalpere etiam apud Christianos. 695.
- Anthologie* epigramma scribendi instrumenta omnia complectens multis locis affectum sanatur, & illustratur. 193. & seqq. novum interpretamentum ei adjicitur cum variantibus lectionibus. 202. In reliqua sex ejusdem argumnti epigrammata longissimus commentarius. 208. & seqq.
- Anticatonum*, quos Juvenalis meminit, figura quadrangula, non teres. 277. 278.
- Antinoos*, Hadriani catamito fratrem dedicavit Neap. 660. ejus adolescentis fatum. III. Huic juveni ubique gentium statuæ, & templa erecta, & sacerdotes addicti. 661. 662.
- Antonie Aug. Drusi* majoris uxoris marmor Neapolitanum. 659.
- Antrum* pro *lectica matronarum* nimis licenter in Juvenale. 21.
- Antrum*, quod prope Avernum invisitur, inscite *Sibylle* fuisse dicitur. 222. Nuperrima hujus antri epigraphæ. *ib.*
- Apes* unguibus armantur. 67. Cur favos sexangulos construant. 732. & seqq.
- Apex*, hujus vocis vera notio, ac etymon, in eamque longiuscula adnotatio. 366. vide *ἄμ-πεξ* *apece*, verbum quid. *ib.*
- Apollinis*, five *Solis* templum Neapoli, ubi nunc templum maximum, in quo adhuc reliquæ. 616. 617. 618. In Deli insula Neapolitani titulum huic numini dedicaverunt. 642. In Hom. Deus hic damnosæ notionis est: ejus etymon. 644. 645. Cur triplici nomine in faxis. 645.
- Apollo* non *radiatus*, sed *laureatus* ludis præfuit. 343. præses Deus citharædorum. 694.
- Apollonius Tyaneus* septem annulos ab Jarcha Rege septem planetis insignes accepit. 310. 702. Quæ scripsit. *ib.*
- Apragopois*, locus prope Capreas, & nomen vetus *Taurubolæ* divinator, & situs antehac ignotus. 481.
- Aqua Julia* quæ. 544.
- Aquilæ ἑνδοσῆς* sacror. voluminum laudatur. 166. 167.
- Arca fœderis* in alterum Hierosolymitanum templum nunquam investa. 38. ea de re pictorum errores. *ib.*
- Arcarii* officium an fuerit Neapoli. 656.
- Archia* publica, & *grammatophylaciæ*. 263.
- Archigubernus*, & *archinavita* qui. 654.
- Archimedes* quo anno denatus est. xxv. col. 1.
- Arco,

Areo, hujus vocis etymon. 684.
Ares fluvijs, vide in indice Gr. Ἄρης.
Argelitanæ tabernæ Romæ quæ. 252.
Argentum, licet rarissime, materies vasculorum unguenti. 14.
Argi tabella ab voce Ἀργεῖον, quæ pura putaque Phalegia est, male intellecta enata. 369.
Aridus, & *siccus* quid. 12.
Aristei, fratria Neap. ab longissimo patrio marmore antehac nemini intellecto extracta, quod Latine datur, ac illustratur. 621. & seqq. Marmor est Ἄριστον, quo Reip. Neapolit. decora apprime commendantur: quæ in eo continentur, patefiunt. 627. 628. Ab eo aperte colligitur fratores fuisse sacrum collegium, & menses Attico more a Neap. recensitos. 628. Eruitur etiam, quo die, & qua ratione usuræ contrahebantur. 628. 629. Etymon, & situs. 629. 630.
Aristophanis bina loca tenebricosa multa luce donantur. 66. & seqq. uti etiam in p. 142. Quater etiam comicus illustratur. 688. & xxxi. col. 1. & 2.
Artem celandi a bolino, ut Itali dicunt, novissime veteres constat ex Regio atramentario. 403.
Artemis certamen an fuerit declamatorium. 193.
Artemisii, fratria Neap. ex saxo eruta. 620. in ea Dianæ, sive Artemidos templum; nummi Neap. cum epigr. ΑΡΤΕΜΙΣ. 621. Ignotu antehac etymon hujus vocis profertur. *ib.* & 622. Situs fratriæ in hac urbe, & adhuc certa vestigia. 623.
Arteria, etymon hujus vocis vestigatur. 382.
Aruales fratres, vide *Fratria*.
Athenæi loci depravatissimi restituuntur. 5. 380. 385. 387. 392. Quæ de Nestoris poculo scribit, inficete versa. 383.
Atheniensibus carissimæ cicadæ. 695.
Assessura, & *assessorium* quid in Jctis. 131.
Assidere, & *assiduus* voces, quæ præcipue ad medentes pertinent. 131. & xvi. col. 1.
Astrologi in annulis, inque ceteris instrumentis planetas scalpebant. 701. Romam acciti, & sæpe ejeçti. 702.
Astyci ludi qui in Suet. 498. 499.
Atramentarium hoc opus quo pacto dispensatum sit, ejusque argumentum, ordo, characterum elegantia, &c. cur nullæ subjeçtæ adnotationes: demum ἀπολογητικὴ quædam, & multiplicitis indicis industria, &c. vi. & seqq.
Atramentarium Regium ubi gentium repertum. I. Quantum laboratum est a doctis viris Romæ, & Neapoli, ut ejus vasculi icunculæ dignoscerentur. III. & IV. Longior Mazochii epistola pro ejusdem σκευχῆς illustratione. IV. & V. huic epistolæ resistitur. *ib.* Quomodo id vasculum ad Regem pervenerit. *ib.* ejusdem longiuscula descriptio. 3. fuisse scriptorium vasculum ex quibusdam simillimis σκευχῆς, atque ex multis veterum Scriptorum testimoniis ea organa faciebz distincta, &

icunculis ornata describentium patefit. 15. & seqq. Querelæ de tot eruditiss. ἀρχαιολόγοις, qui nihil de atramentariis organis commentari sunt, & ne nomen quidem Latine vestigarunt. 151. Hujus vasculi nomen apud Hebræos. 152. Lxx. interpp. pro *theca scriptoris* dedere inficete *zona sapphiri*. *ib.* & seqq. confudere Hebræam vocem cum Græca *θεσφύς*. *ib.* Sincerum nomen hujus vasculi dedit Ezech. 155. *Atramentarium scriptoris* non recte versum ab Hieron. 156. 157. Rabbini docent Hieronymum, & Origenem vocem Hebræam, quæ atramentarium ref. ondet. 155. Nomina hujus vasculi apud Græcos, vide *Græci*. Quo nomine boni ævi Latini hoc vasculum salutarint, scil. *theca calamaria*. 167. & seqq. vide *Theca*. Atramentarium vocat opportune Clemens Alex. *καλὸν*. 191.

icuncule, quæ Regium atramentarium exoriant, sunt septem diales planetæ. 293. Quantum lucis id vasculum rei litterariæ intulerit. 316. De ejus planetis tam γενικῶς quam singillatim, ceterisque ornamentis fere in omni lib. 2. *Auroræ* icuncula singulare reddit hoc vasculum, vide *Aurora*. Arte ἐμπλαστικῇ elaboratum est. 399. Cur Regium atramentarium planetis fulgeat, vide *Planete*. Hujus vasculi possessorem astrologum Neap. fuisse multis firmatur. 700. & seqq. remotissimæ antiquitatis esse hoc scriptorium organum, collecta multiplici argumentorum serie, demonstratur ab 725. ad 728. Certa hujus vasculi ætas inquiritur, & bonis conjectationibus inter Augusti, & Dionis Cassii ætatem concluditur ab 728. ad 731. Cur Neap. faber Regium atramentarium οὐκὸς γωνον fecerit, cum septem sint imaguncule: probe elaboratum multis documentis præstatur. 731. & seqq. Longiusculum hujus Regii vasculi præconium, & bene multa rationum momenta, quibus ejus singulare pretium commendatur, 735. & seqq.

Atramentarii barbara nomina ab Rabbiniis confecta, & quæ in Mischna reperiuntur. 186. 187. Atramentarium Josephi sacerdotis quodnam fuerit. *ib.* Ejusdem vasculi apud ævi rudioris Græcos nomina. 187. & seqq. 203. Κελευον pro atramentario vox barbara, sicut & καλὸς λειον, &c. 191. 203. Barbara hujus σκευχῆς Latina nomina calamarium, atramentale, atramentarium. 204. Cur Romani abhoruerint a voce atramentarium, licet amarint atramentum. 205. Vascula liquorum in arium cadentia nulla unquam apud Latinos. 205. 206. *Atramentarium* Dionysii Halicarn. 16. *Atramentarium* Vassallianum Neapoli repertum. 16. *Atramentarium* San-Dionysianum nullius pretii. 731. 736.

Atramentarium omnium mihi carissimum huic Regio ex ære simillimum etiam octogonum in Herculei pictura nuper reperta cum reliquis

liquis omnibus scribendi instrumentis: ejus pi-
cturæ exemplum apponitur in eamque lon-
giusculus, & nil poenitendus commentarius
ab pag. xxxiii. ad xxxvi.
Atramentarium plumbeum frustra adserit Mont-
fauconius. 193.
Atramentum an fuerit scribendi materies apud
veteres, etiam aberuditissimis nostri ævi Scri-
ptorib. dubitatum est. 27. & seqq. sed anti-
quissimum illud fuisse sat multis documentis
patefit. 28. &c. Ægyptii, Græci, & Romani
eo usi sunt. 31. 32. &c. Quo liquore etiam
conscriptæ innumerabiles papyri Hercu-
lanei repertæ. 34. Moses *atramento* usus est.
39. Hebræa scriptoria vocabula ad eundem
liquorem pertinent. *ib.* Vox, quæ *atramentum*
significat, in Barucho. 47. *Atramento* uteban-
tur Lycii. 60.
Atramenti, & *calamorum* meminit etiam Justi-
nianus xv.col.2.
Attemperare, vide *temperare*.
Attici oris fuisse Neapolitanos multis patefit.
498. & seqq.
Atticus (Pomponius) Neapoli domum sibi emere
concupiverat. 497.
Augustini locus de gymnasio Neapolitano mul-
tis illustratur. 587. & seqq.
Aurora atramentaria descriptio. 356. cur face,
& flagello armetur. *ib.* & 356. Cur ejus pe-
plus rosis splendeat: & quid epitheton *ροζο-
δέντυλος*, quod Hom. huic Deæ semper tribuit,
denoter. 356. & seqq. vide in indice
Gr. *Δέντυλος*. De ejus peplo. 356. *Aurora*
pro Sole in Regio vasculo, eo quod artifex
Neapolitanus: Neapolitani Homero enixe stu-
debant, qui *Auroram* ubique poematum cele-
brat, vix orientem Solcm meminit. 361. &
seqq. Hæc icuncula antiquissimum ostendit
esse Regium atramentarium. 726. inio & Nea-
politanorum veterum opus. *ib.*
Aurum, materiam vasculorum unguenti. 4.
Ausonius vocat litteras, *Cadmi filiolas atricolores*. 31.

B

Bacchus a Neapolitanis cultus. 651.
Barbati libri, vide *Liber*.
Bassareus quinam Deus, hujus vocis etymon. 674.
Bellevophontis fabula illustratur. 56. ad Lyciæ
regem tessere genus, non libellum attulit. *ib.*
ea de re Lucianus notatur. 59.
Bibliotheca Matthæi de Sarno laudes xi.
Boni sacrificium pro ægrotis. 133.

C

Calamajo, cur ita *atramentarium* Itali vocitent.
183.
Calamaria theca, vide *Theca*.
Calamaria thecæ descriptio. 1. Non fuisse un-
guenti vasculum ostenditur. 3. & seqq. vide
Atramentarium.

Calamarius in Pollucis interpr. vox barbariei
plena. 189.
Calamister, huic voci multa lux. 45.
Calamus scriptorius, de eo vivax epigr. in An-
thol. 33. vox est Memphisitica. 40. Sententia
Mazochii de calami significato sat obscura. *ib.*
Antiquior stilo. 41.
Caligula quid de Homero, Virgilio, & Livio
senferit. 546.
Campane curiæ Neapolitanæ laudes. 619.
Campani nunquam Græci oris, cur scalpserint
marmor *δὲ γλῶττον*. 437. 438. Eos Neapoli-
tani in urbem exceperunt, ac minima quæ-
dam munia tribuerunt. 445. 446.
Canicularii, & *Caniclini* qui. 203.
Cant. Cant. verba multa luce donantur. 394.
Caprearum insulæ, elegantissimi saxi occasione, de-
cora enumerantur ab 476. ad 486. verum ejus
nomen. 477. Civium sar culta vivendi ratio
Græcanica. *ib.* Augusto cara. *ib.* Errores ab sa-
xo detergantur. 479. 480. *Hypatus* adolescens
ibi denatus ab Augusto dilectus. 480. *Caprææ*,
vox Phœnicia. *ib.*
Cassianus martyr cur a pueris stilis interfectus. 88.
Castorum templum Neapoli, cujus adhuc ingentia
rudera, & epigraphe. 618. 619.
Catumum, & *catonidiare* quid. 90.
Cavernas in Apollinare *ἀποροδείοντες* interpreta-
tus est Salmastus. 20.
In cedro, non in *cera* scripti libri Plat. de leg. 75.
Celebriter, & *celeriter*, *celebris*, & *celeris*, voces
ab librariis sæpe immutata, quantum negotii
interpretibus successivere xxxix.col.2.
Censoris munus quodnam. 414.
Cerarii in fasis qui. 104.
Cerarium in Cic. est *vestigal* pro sigillo in syn-
graphis a Verre inductum, non pro *cerata ta-
bella*. 127.
Cerata tabellæ Hebræis ignotæ. 42. Contra *ce-
ratam scribendi rationem* argumenta. 49. Ta-
bellæ *cera* oblitæ, quæ exstant, posterioris ævi
sunt. *ib.* Hebræi, & Græci id genus scri-
pturæ nunquam meminere. *ib.* & 50. *Cerata*
tabellæ Demarati quænam fuerit. 60. Quædam
barbaræ gentes in *cera* scriptitarunt. 61. 63.
Ceratis tavellis Athenienses damnaſſe reos in-
ficetissime eruitur ex quibusdam Aristoph. lo-
cis. 66. & seqq. *Cera scriptoria*, sive *malthe*
Demostheni a posteriore manu adjecta. 72.
Uni pueri Latini, & puellæ *cerata scriptio*
utebantur a p. 83. ad 93. 107. 189. Anagly-
ptum ludimagistri pro *cerata puellorum scriptio*
ne sat opportunum. 87. Quando grandioris æta-
tis homines *ceratas tabulas* adhibebant, nempe
vel cum ad præſentes ſcriberent, vel cum ali-
quid memoriæ causa adnotarent ab p. 93. ad 106.
hanc certam, & præclaram distinctionem obo-
luit Lipsius, & dubii plenus proposuit Sal-
mastus. 101. *Cera* pro *epistola* *τροπικῆς* in
Ovid. 100. *Ceram* neque Cic. neque Plin. in
k 2 suis

- suis epp. e contrario *chartam* sæpe meminerunt: Seneca utramque omnino reticet. *ib.* sed ei sermo est de *codicillis*. 101. Latini compingebant *ephemeridas ceras*. 103. Pandectes nunquam meminit *ceras scriptorias*, neque *stilos*. 110. 116. In verbis Marciani: *In rationibus, tabulis, cerisve*, &c. *cera* sunt *signatorie*. 121. 122. Eadem verba quid in Ulpiano. *ib.* Exempla bene multa, quæ *cere τροπικῶς* accipiuntur pro *chartis*. 123. *Cerarum* pro *scriptura* semel meminit Livius. 124. Quid valeat *prima cera*, & *ima cera*: has voces nunquam reperire est in omni, quantum est, legum *σώματι*. 125. *Cera* pro ipsa *hereditate*. *ib.* Medicorum schedulæ aliquando in *cera scriptæ*. 146. sed de medicis Latinis id dicas. 150. *Horatium* in pariete *cerato* scripsisse pernegatur xv. col. 1. & 2.
- Cereris* templum Neap. nunc S. Greg. Armeni. 618.
- Ceres Aἰθῆα*, sive *Eleusinia* cur a Neap. culta. 705. 712. *Plutogeniæ Cereris sacerdotis* saxum Neap. affectissimum sanatur, & longiusculo commentario illustratur. 712. & seqq.
- Cestus, incestus, incestare*, unde *sumpsere* Latini. 153.
- Chæream* in tabulis *Heracleensibus Siculum* potius, quam ex *nostratibus Neapolitanis* fuisse multis patet *xxiv.* & *xxv.*
- Charta*, vox *ἐχρῆκη*, neque ab *Hebræa*, vel *Gr. origine*. 40. 42. In ea *illinebatur*, non *insculpebatur*. 41. *Charta plumbea* *Neronis* est *lamina*, uti etiam *Græce χαρτης* aliquando. *ib.* & 42. *Charta aversa*, & *transversa* quid. 101. *Chartæ* etiam, non solum *tabule* meminerunt *Jcti*. 112. Cur *Chartæ* nomen rarissimum in *Pandectis*, non tam raro in *Institut.* & *Cod.* semper vero in *Novell.* in quæ etiam *peculiaris charta* tabellionib. præscribitur. 116. *Chartæ antiquissimæ* apud *Jctos*. 117. *Chartarum* vis imensa *Romæ*. 124. *Charta* toti orbi nota etiam ante *Alexandrum*. 233. *Charta virgo*, *charta trita*, & *horrida duro mento*, *charta fordida mento*, &c. in *Martiale* quid. 276. 280. *Charta anus* in *Catullo* quid. 279. *Altera charta plicetur* quid in *Mart.* 282.
- Christiani* olim etiam pro non acceptis beneficiis votivas tabellas appendebant. 140. uni *Cristianidies* appellarunt a *planetis*, non vero *ethnici*. 296. 308. eorundem *κλοναγυθία* id tribuendum, sed cultiores id *σάλλα* evitarunt. 312. *Ethnicorum errores* circa res *Christianorum*. *ib.* & *xlx.* col. 2.
- Chrysantius* architectus sub *Severo Imp.* ex *Herculaneo*, & finitimis locis statuas extraxit *Romamque* transtulit *xxxviii.* col. 2.
- Chrysocolle*, vide *gluten*.
- Chrysographata senta* quæ. 394. 395.
- Cicade* *Atheniensibus* caræ. 695.
- Cicero* atramento scribebat. 32. Locus duplex in epp. ad *fam.* & *orat. contr.* *Rullum* affectissimus sanatur, & multa luce donatur. 452. & seqq. 456. 457. *Neapoli* domum emendam curavit. 497. *Ciceroniis Academiam* cur *Augustinus* vocet *gymnasium Neapolitanum*. 587. & seqq. Quorundam *Homeri* versuum *ποσειδων* non obsuit *xlx.* col. 2.
- Cicerones Puteolani* haud dicti ab detortis vocibus *circitores*, vel *circerrones*. 221.
- Cincticulus, cinctus, semicinctus* quid. 288.
- Circus* quid. 423.
- Cista*, nomen *γενικόν*, ejus notio ab adjunctis determinatur, uti etiam *Græce κίστη*, & *Hebr.* *קופ*. 156.
- Cistellaria* *Plantii* quid. 156.
- Citharædi* *Phæbum præsidem Deum* habebant. 694.
- Clanius* amnis cur dicatur a *Lycophr.* fluere prope *Neap.* 680. Ejus etymon *Phalegicum*. 682. Est etiam *γενικόν* fluviorum nomen. 683.
- Claudius Aug.* cur *contrectari* *comites puerorum*, ac *librarios* jussit. 167. 168. *Neap.* certamini præfuit, & *athletas* coronavit. 415.
- Claves antiquissimis Græcis* notissimæ, imo elegantissimæ ex *Hom.* 120.
- Clementis Alex.* locus restituitur, & vindicatur. 695. 696.
- Codex*, hujus vocis vera notio antehac ignota. 255. & seqq. 265. cur raro reperitur in *boni ævi* *Scriptoribus*. *ib.* *Codices eborei* in *Pandect.* error amanuensium; & bona medela apponitur. 258. *Codex*, & *codices* sunt *ἰδῶς tabule publicæ*, nunquam *privatorum libri*, vel *membrane*, quod sat multis exemplis firmatur. 259. & seqq. Cur *Hermogenis*, *Theodosii*, *Justiniani* legum *συναγῶγαι* *codices* vocitentur. 260. *Codex* in *Pandect.* solummodo pro *tabula publica* adhibetur. 260. 261. Cur unæ statutz rogatz gerant *codices*. 261. Licet essent innumerabiles *codices*, cur raro admodum ita appellarentur. 263. 264. *Grandis codex* in *Juvenale* idem est, ac *fascies codicum*. 264. 265. *Codicum* figura teres. *ib.* & 265. *Pictores*, & *sculptores* tum *veteres*, tum *recentiores* pro *libris quadrangulis* *codices* finxerunt. 266. 267. *Codex* pro *libro* generatim *barbare* dicitur, hinc inficetissime audit *codex Medicus*, *Palatinus*, &c. *Codex Livii*, &c. uti doctissimi quique usurpant. 269. 270. Hujus vocis etymon ignotum, & inficete ab *Hebræo* fonte educitur. 271. De *codicibus*, sive *teretibus libellis* *Herculanei* repertis ab p. 271. ad 277. & vide *indicem Herculansensem*. *xlili.* col. 2. *Codicis*, sive *papyri Philodemi* ex eadem urbe *extraictæ*, atque *evolutæ* descriptio, & prolixior *ἐξηγησις* *xxix.* & seqq.
- Codicilli*, & *pupillares* qui. 101. 159.
- Cænare illustri mille animarum* in saxo nuper eruto quid. 373.
- Collapsa* in fragmento *Neap.* tituli requirit signa. 539. Nunquam ea vox solitaria in lapidibus, quod

- quod festiva exemplorum vi patefit. *ib.* & 540.
541.
Colonia, vide *Neapolitani*.
Columbarium Livianum illustratur. 179.
Comes, hujus vocis notio antehac ignota, est *puerorum custos*, sive *pædagogus*, quod adjecta longa exemplorum serie patefit. 168. & seqq. aliquando de matronis dicebatur. 171. *Comitis* munus vocabatur *comitatus*. *ib.* *Comites conductitii*. *ib.* *Comes* dictus etiam *admonitor*. *ib.* Verbum *frequentare* proprium *comitum*. 172. *Comites* vox male restituta in Pandeſt. 172. Dei, Deæque *comites* inipp. & Cæſarum in nummis. *ib.* *Comes* quid etiani in marmoribus. *ib.* Hanc notionem vocis *comes* forte ab Hom. ſumpta. 173. *Comes* in Martyrum æſtis antiquioribus non eſt dignitatis titulus. *ib.* Feminæ etiam *comites*, eiſque ex officio appoſita nomina. 181. Raphael Archang. Tobix *comes*. 182. vide vocem *Pædagogus*. Vide etiam pagg. xvi. & xvii.
Commentum pro libello. 65.
Coorum gens cur in nummis angues fingerent. 369.
Compactor librorum, inſicetum quid. 249.
Conſignatio, vox a margine in verba Pandeſtes immiſſa. 122.
Conſtituere, & *dedicare* ſtatuas an ſynonymos dictum in Campano ſaxo. xxxviii. col. i.
Conſulum nomina unde acceſſenda. 522.
Conti, & *contacia*, librorum ſpecies. 240.
Coqui, & *fabri ferrarii* Vulcanum præſidem habebant. 694.
Corcyra an ab infortunio *ἐπερωπικῶν* liberata ſit. 350. Inſula eſt recurva falcis inſtar, contra ac credidit Mazochius. 251.
Cornelia Muſa, piendiſſima matrona Neapolitana in fratres Agarrheenſes. 630.
Cornua ſunt partes in quadrangulis libris, nempe *anguli*. 243. 244.
Cornua hircina, & *caprina* Jovi tributa. 329. etiam Junoni, quæ ideo *Ammonia* dicta. *ib.*
Coronæ in certaminibus unis athletis dabantur. 417.
Cortex pro forte in Ulpiano reſtituitur, quæ vox idem valet, ac *cuſta*, & *emblemata*. 397. 398.
Cortices ſcriptorii nunquam adhibiti. 106. 110.
Coryceote cur Neapoli degerent. 672.
Cos, & *pumex* confudit Montſauconius 201.
Criſpare baſtam, quod Hom. dixit *πύττειν ἔγχορ*, an probe verſum a Marone. 285.
Crocus, & *crocatur* quid. 113.
Crucis Chriſti titulus an atramento ſcriptus. 104.
Crypta Neap. 448. 711.
Crystallus cur naſcatur figuræ ſexangulæ. 714.
Cura in ſaxo an recte interpretetur Mazochius; ejus ſententiæ reſtituitur, & fortasſe aliter legendum eſt marmor. II. III.
Curagendarii qui. III.
Curia Aug. Anniana qua in urbe fuerit. 431.
Curioſorum officium quodnam fuit. II.
Curis pro *ſuris* in Jo. Diacono. 633.
Cuſtos dicebatur potius puellarum. 169.
Cynæi, fratria Neap. nuper ex ſaxo cognita: hujus faxi fatum ſat deridiculum narratur. 636. & ſeqq. Marmor depingitur, & longiori commentario honeſtatur. 638. & ſeqq. Difficillimæ ejus notæ divinantur, quæ doctiſs. viros latuere. 639. 640. 641. Cur *Cyneorum* nomen ſibi acquiſiverint, ab *Anubide* ſcil. 641. 642. *Iſidem*, & *Harpocratem* colebant. 644. *Oſirim*, *Vulcanum*, *Bacchum*, *Minervam*, & *Serapidem*. 651. Hujus fratriæ ſitus, & laudes. 652. 653. xxviii.
Cyprii appoſite vocitabant *atramenti vas*, & *πλερὴν*, & *magiſtros*, *διωραχέρας*. 164. 165. ab Hebræis id vocabulum deduxere. 166. Numquam in *ceris* ſcripfere. *ib.*

D

- Decemvir*, quo paſto dixerint Græci Scriptores. 646. 647.
Decemvirales leges. 110.
Declamatorium certamen nunquam celebratum Neapoli, ſed *muſicum*, & *gymnicum*. 490. & ſeqq.
Decreta, ſive *ψήφισματα* bina, quæ Neapolitana facit Capacius, elevantur. 635.
Decuriones nunquam Neapoli, ſed *demarchi*, 453. 456.
Delta, ſive *Ægyptus* regio ante Hom. ævum. 233.
Delum navigarunt Neapolitani, & Apollini memoriam dedicarunt. 642.
Demarati tabella cerata nil officit ſcriptioni *atramentariæ* Græcorum. 60.
Demarchatus, Neap. magiſtratus. 453.
Demoſthenis loci affectiſſimi multa medela ſanantur. 53. 71. & ſeqq. ejus orat. 2. *πρὸς Στεφάνον* plena νοθείας. 72. hujus oratoris verba haud percepit Salmaſius. 73. Falſus eſt ſcholiaſtes, & doctiſſimi viri agentes oratorem aſſerere terna fuiſſe Athenis gymnafia. 579. 580.
Diaconia a Theodoro Neapoli ereſta, vide *Theodorus*.
Diaconus, vide *preſbyter*.
Dierum hebdomas, vide *Hebdomas*, & *Planeta*.
Digitorum nunquam meminere Hom. & Hefiodus. 357. imo neque *articulorum*, neque *unguium* xx. col. 2.
Dii erant unicuique opificio præſides. 694. & ſeqq.
Diogenis Laertii locus affectiſs. ſanatur. 75.
Dionis loci non unis verbis corrupti reſtituuntur, & illuſtrantur. 334. & ſeqq. 442. 423. 610. 611. xxxi. col. 2. xxxii. col. i.
Dionyſii Halic. imago cum theca calamaria octogona. 33.
Dioſcorides depiſtus cum atramenti vaſculo. 32.
Dioſcuvorum templi columnæ, & ſtatux, quæ adhuc

- adhuc Neap. visuntur, imo & epigraphe . 526. 527.
- Diotimus*, vide *Mopsopus*.
- Dipycha* quæ, & eorundem definitio in Hefychio multa luce suffunditur. 286. 287.
- Discus* cur de sole dicatur. 324.
- Distichon Græcum* in nuperrimo Neapolitano lapide exagitur. 507.
- Doctor librarius* in saxo est, qui *libros quadrangulos compingit* contra Reinesium, qui nimis licenter commutat vocem *doctor* in *strutor*. 249. 250. *Doctor lanista*, *sagittarius*, &c. qui. *ib.* *Doctor librarius* sat ridicule interpretatur Schoettgenius. 251.
- Domitianus Aug.* Albana secessione delectatus. 466.
- Draco* sanguine leges conscripsit. 30.
- Drepane*, vide in ind. Græco Δρεπανον. Erat recurva. 348. 340. Mazochii sententia expenditur de duplici hujus vocis etymo Phalegico, eique resistitur. 250. Urbes, & insulæ hujus nominis a *falcis* figura, non quod terræ *efferruminate* sunt, ut ait summus vir, etiam *Sarepta* urbs. *ib.* Verum etymon hujus vocis profertur, & non unis testibus fulcitur. 353. 354.
- Dufari sacrum*, in ternis quadratis lapidibus sculptum, & nuper Purcolis repertum quid. 652.
- Duumvires leges*. 110.
- Duumviri* nunquam Neapoli. 453.
- E
- Ebora* municipium dicta *Liberalitas Julia*. 154.
- Edicta* imp. in provinciis missa cur in membris circumvolutis. 262. 263.
- Educator*, vox in Pandectis assuta. 170.
- Efferruminare* de quovis metallo dicitur, inde etiam de quavis re, quæ cum alia conjungitur. 404.
- Emblemata* in vasis, quæ. 395. & seqq. A Cic. huic vocabulo multa lux. 396. 397. In Ulpiano *emblemata argenti* quid. 398.
- Empastica ars* committendi metalla quænam sit, vide fere omne cap. 4. lib. 2. eaque arte compæctum Regium atramentarium. *ib.* Vocabulum *empasticus*, licet peregrinum, civitate Latina donandum. 405. Eadem ars Regii atramentarii ætatem distinguit. 729.
- Ephemerides ceratæ*. 103. earum σχῆμα ex pictura Herculanensis thesauri profertur una cum stilo xxxiv. xxxvi. col. 1.
- Epicuri familiares* in vasis imaginem ejus scalpabant. 700. Non parvus *Epicureorum* grex Herculanæi debebat. 569. xxx. col. 1.
- EPIDIXIS* in saxo quid, contra Reinesium. 512. 513.
- Epigramma μετρικόν* in Vencris laudem nuper Puteolis repertum, obscuritatis plenum longiuscula adnotatione illustratur. 372. & seqq.
- Epigramma*, quod prope Neapolim visitur, & rati sunt ἀνιγμῶδες, explanatur. 374.
- Epigrammata* septem Anthologiæ ad scribendi instrumenta spectantia longiusculo commentario vindicantur, illustrantur, novoque μετρικῶν interpretamento honestantur. 193. & seqq. 208. & seqq. Primum epigramma distichomancum est. 210.
- Epistola Mazochii* pro Regii atramentarii illustratione expenditur. IV. & V.
- Epistole* Demosth. & Æschin. ὁρθῶς plenæ. 235.
- Epistole* in teretem formam plicatæ mittebantur. 283.
- Epistole* latentibus litteris scriptæ. 31.
- Epomeus*, mons Inarimes, ejus etymon Phalegicum. 567.
- Errans gladius* quid. 108.
- Esdra* volumen cylindricum nil antiquum. 242.
- Evangeliste* depicti in antiquis libris cum atramentario. 32.
- Eugubium* urbs laudatur. I.
- Eumelidarum* fratria Neap. ejus triplex saxum illustr. 608. & seqq. *Eumelum* Parthenopes patrem fuisse pernegatur. 615. *Eumelis* in Statio non est Parthenope, ut rati sunt universi, sed fratria *Eumelidarum*. 615. 616. Situs hujus fratriæ in Neap. urbe definitur. 616. Hi fratres Apollinis templum curabant, quod nunc est metropolitanum, in quo Christi tabula sat vetus Solis grandem discum pedibus prementis. 616. 617. 618. In hac fratria erant & templa Cereris, & Dioscurorum, quorum adhuc rudera. 618. 619. Hujus fratriæ præconium. 619. 620. Statium in hac fratria, & Menecraten Pollii generum vixisse constat. 619. 620.
- Eumenes*, scriba Amyntæ, an secum ferebat γρηῶν, & πινακίδιον. 204.
- Eumenides* an alatas, & serpentibus horridas finxerint poetæ. 37.
- Eumida*, fratria Neap. ab saxo patrio nunc primum nota: de Faustina Aug. benemerentissima, cui statuum erexit. 658. Hujus vocis interpretamentum, & fratriæ situs divinator. 661. 662.
- Eunostida*, fratria Neap. ab *Eunosto* adolescentulo σωφροσύνη dicta; ceterarum honestissima. 662. & seqq. Hi fratres erant ἑγμῶν. 664. Ad eorundem σωφροσύνη feminas adire nefas erat. 665. Situs in suburbio, nomenque adhuc durat. 665. 666.
- Eunostus*, numen Tanagræorum σωφροσύνη illustre. 663. & seqq. Fratriæ Neap. nomen dedit. *ib.* Gorii diatriba de *Eunosto* omnino elevatur edicentis fuisse Denm pistrinorum, quod idipsum asserere videtur Casanbonus. 666. & seqq. Ea de re veterum grammaticorum σχήματα. 667. 668. qui quidem *Eunostum* feminam reddidere, atque omnia confudere. *ib.* In Gorii gemma non *Eunostus* exhibe-

hibetur, sed potius *Pittacus*. 670.
EXORATUS quid in lapidibus. XVI. col. 1.

F

Fals Saturni, vide Δοῦπνον.
Fata causarum pro *facta causarum* in Cod. 263.
Faustina Aug. de Neap. benemerentissima, cui statua erecta. 658. Hujus Augustæ nomien fequioris ævi Neapolitani ab lapide eraserunt, sed *Antonia Aug.* partere. 650.
Favus κατ' ἔξοχην vocatur *figura sexangula* a Vitruvio. 733.
Figura quid apud jureconsultos. 113. 114.
Folia arborum in scriptione nunquam adhibita. 115.
Foramen exiguum Regii atramentarii antiquissimam ætatem præstat. 730. 731.
Forte pro *cortex* in Ulpiano. 397.
Fratores cujuscumque tribus homines scribebant, mortuos vero debebant xxvii. Quatuor Aristoph. loci sat tenebricosi de *fratribus* illustrantur.
Fratria, vox περιβόητος in Neap. rep. Illam fuisse non ὀλίγην partem urbis, sed ἱερπικόν paucorum ministrorum sacrorum corpus nunc primum profertur ab p. 591. ad 606. & 687. Qui illustres Scriptores de fratriis commentarios instituerunt, quam parum opportune. 592. Eas in unis Athenis, & Neap. reperire est. 592. 593. 687. Quid in Hom. ea vox. 593. *Fratores* æquales ministri sacrorum sunt, ac *orgeones*, & *thiasī*. 593. 594. Eorum numerus, scil. triginta. 594. De eorundem templo, sacrificiis, ac reliquis sacris ceremoniis. *ib.* & 595. & seqq. Idem sunt *fratores*, ac *thiasotæ*. 597. 598. *Fratorum* princeps dicebatur *πορτερχαρχος*. 598. Erant sacri nuptiarum ministri. *ib.* & 599. Idem ac *orgeones*. 599. 600. Hinc Ecclesiastici Scriptores dixerunt *fratores Christi*, *fratores veritatis*. 600. Neapoli celebrantur de sacris ministris voces *fratancie*, & *fratanciarii*. 600. 690. Conjurant in hanc notionem vocis *fratriæ* etiam lapides loquentes, & origo non Græcica, sed Phallegica. 601. 602. *Fratores* una convivebant. 602. Eorum exemplo enati sunt Romæ *fratres arvales*. 602. 603. Etiam Homerus sacram rem esse hanc vocem docuit, quod non vidit Cic. 603. A grammaticis minime acceptanda vocis *fratriæ* notio, qui omnia turbant; neque a Græcis Scriptoribus, qui cum Romanis versati sunt. 604. 605. Platonis locus appositisissimus de *fratriis* illustratur. 606. De Neap. *fratriis* singillatim ab p. 607. ad 671. Earum nomina *Eumelidæ*, *Artemisii*, *Aristei*, *Agartheenses*, *Panclidæ*, *Cynai*, *Jonæi*, *Eumidæ*, *Antinoitæ*, *Eunoistidæ*, vide in suis locis in hoc indice. De Pseudofratriis Theodororum, & Eutonitarum; & an *fratria Phalaritarum* exstiterit, vide etiam in suis locis.

Nomina eorum, qui *fratriæ* præerant. 628. Quo die, & ratione *δανεισµόν* celebrabant. 629. *Fratoribus* unguenta donata. 633. Firmatur hos fuisse σύσηα ἱερπικόν. *ib.* *Fratores* ipsi civium causas decernebant in ἀγορὰ πρῶτη, quid ea vox, pluribus expenditur. 634. & seqq. Joan. Diaconus videtur *fratores* meminisse. 633. 690. Latini vocem *fratores* dixerunt *fratriaci*, ut ex saxo eruitur. 662. *Fetrivum* quid in Latiaribus saxis. 687. xxviii. col. 2. xxxix. 688. 689. Neapoli non unis in Ecclesiis hodie *fratorum* species adhuc durat. 690. *Fratria* a quibusdam doctissimis viris adhibita pro *patriciorum curia*, quod reprehenditur. 660. Cur Neapolitani Attici oris dixerint *φριτεχ*, non *φριτεχ*. & Latini scripserint *fratria*, non vero *phratvia*. 691.

Frequens, & *frequentissima*, epitheta urbis Neap. propria. 497.
Frequentare in Labeone quid. 171. quod Ulpianus languidius dixit *sequi*. *ib.*
Frontes sunt in unis libris quadrangulis. 244. quot numero, & sæpe auratæ. *ib.*
Fruventi dividundi magistratus qui, & quando creatus. 645. 646.

G

Galenī sententia de vero nomine *Vesuvii*. 418. contra doctiss. Mazochium defenditur. 510. nec non de *gymnasio*, licet verba male versa sint. 578.
Gemmæ cur nascantur sexangulæ figuræ. 734.
Glaucus quidam efferruminandi metalla gluten invenit. 404.
Gluten, sive *chrysocola*, qua efferruminatæ sunt icunculæ atramentariæ, describitur a Plin. 403. 404. Auctor ejus *glutinis* quis. 404. Proverbium inde enatum. *ib.*
Glutinatores librorum quadratorum. 245. Id *gluten*, nisi exsiccaretur, liber non explicabatur. 247.
Grammaticorum errores de voce *Eunoistus*. 667. 668.
Græci ceratam scribendi rationem nunquam adhibuerunt. 49. *Græca gens* adeo eleæans in scribendo, ut etiam quodvis genus pelles, sive membranas respuerent. 78. Nulla eis vox a lignea scriptione, uti mos est Latinis. 81. *Græci* pueri non cerata, ut Latini, sed atramentaria scriptione utebantur. 91. *Græci* nullis unquam vinculis codices colligabant. 120. Clavibus elegantissimis, & arcanis vel ab Iliacæ ætate usi, & annulis signatoriis. *ib.* Quibus vocabulis thecas calamarias vocitabant, nempe: κίση μελανόδοχος. δοχήιον μέλαν. δοχήιον γραφικὸν μέστρον. ἄντλος συλάττων μέλαν. & μελανοδοχήιον. ἀλειπτήριον. τὸ μέλαν. 161. & seqq. Nomina barbara hujus vasculi. 187. & seqq. Carent voce pro notatione *vinarii*. 206. Privā voce μέλαν dixerē

xere atramentum, pluribus Latini. 207. Libros confecere semper quadrangulos, nunquam cylindricos. 232. & seqq.

Gymnasium non est peculiaris structuræ ædificium ab p. 573. ad 590. Isthæc definitio doctissimis quibuscumque viris adversatur, etiam Vitruvio. 574. & seqq. Est nomen γυμνῶν, uti *senatus*, *schola*, *palestra*. 575. ideo vox *gymnasium* in Gruteri ind. operum publ. haud exstat. 576. Quantum aberrarint quique eruditissimi in vestiganda *gymnasii* structura. *ib.* Veterum auctoritates tum Græcæ, tum Lat. queis constat nullum fuisse ἱεῖον ædificium. 577. & seqq. Demosthenis locus appositissimus, licet male versus, ac distinctus. 579. 580. Falsi sunt hujus oratoris scholiastes, & doctiss. viri terna oratorem asserere fuisse *gymnasia* Athenis. *ib.* Hac statuta *gymnasii* notione, obscuris Scriptorum locis multa lux, præfertim Platoni, & Pausaniæ. 582. & seqq. *Gymnasium* est etiam ipsa exercitatio. 585. 586. Non igitur Titi Aug. titulus *gymnasii* affixus. 586. Cur Strabo de Neapolitanis dicat habuisse *gymnasia*, non vero *gymnasium*. 587. In Augustino *gymnasium Neapolitanum*, vel legas *Puteolanum* ob librariorum σολῆμα, vel melius loquitur de *Neapoli*, quæ extructa erat prope Bajas, quæ urbs nova multis exemplis firmatur. 587. & seqq. Quid *gymnasium* in lib. Machab. 590. *Gymnasium* Neap. erat etiam *Exedra* Herculis xxvi. col. 1. Quinam locus Athenis. *ib.*

H

Hadriani numisma, vide *Numismata*. *Hadrianus* de Neap. civibus benementissimus, eorumque demarchus creatus. 660.

Harmonia in planetis, quam asserit Cassius, quænam sit. 336. & seqq. de ea recentiorum mathematicorum sententiæ veritati infestissimæ. *ib.* *Harmonia diatessaron* in planetis non est μουσικὴ συμφωνία, sed quid Pythagoricæ τετρακτύος. 337. 338. Quam male & confuse meriti sunt tum veteres, tum recentiores de voce τετρακτύς. 338. *Harmonia* in Pythagora non est quid musicum, sed quid σύμμετρον. 338. 339. Est etiam in Hom. συνῆλη, *paellum*. 340. *Harmonia*, Cadmi uxor confusa cum *Hermione*. *ib.* Heraclides fecit unam ex sirenibus. 341. Etiam apud posterioris ævi Græcos non est συμφωνία. 342.

Harpocrates a Neap. cultus, ejus vocis etymon. 644. Ejusdem pictura cum epigraphæ Herculanæ reperta. xxvii. col. 1. xxviii. col. 2.

Hasdrubalem in cera scriptisse ait Gell. & Justinus Hamilcarem. 61.

Hebdomas dierum omnibus gentibus honori fuit. 294. Quando cœptum sit numerari dies per *hebdomada*, Scriptorum adversantes sibi sententiæ proferuntur. 295. xix. col. 1. Uni Chri-

stiani, nunquam vero ethnici dies appellaverunt a planetis. 296. 307. hujus diversitatis ratio. 312. Dionis locus de dialibus planetis multa luce donatur, & vera sententia extunditur. 308. Dii *hebdomadis* sunt solummodo dierum δεσπόται, & ἑσποροι. 309. Huic sententiæ nihil officit Pseudoplutarchus. *ib.* cujus titulus affectissimus sanatur. 310. Brachmanni dies a planetis appellabant. 310. 311. Cur unus Tibullus ex Latinis dixerit *Saturni dies*. 313. Quando cœptum sit dies appellari nomine *feriarum*. xix. col. 2.

Hebdomada dierum initium sumpsisse ab Saturno, non a Sole multis patefit, quod ante Regium atramentarium ignoratum est. 315. & seqq. Neque ea de re curandi Christiani Scriptores. 332. Cur Tullius Solem ducem & principem reliquorum luminum, & Proclus ἑβδομαγέτων salutarint. *ib.*

Hebdomadis dierum ordo cur ab cæli ταξεί diverfus: hujus rei veterum Scriptorum rationes expenduntur, & rejiciuntur, nova & εὐπιστοτέρᾳ inducta. 333. & seqq. Jos. Scaligeri sententia, & Bedæ exploditur. 333. 334. etiam antiquior Dionis Cassii nil curanda. 335. 336. Quantum ab mente Cassii nostri ævi mathematici exorbitarunt. 337. vide *Harmonia*.

Hebonitæ, frattia Neap. conficta, licet *Hebo* famosum nomen Neapolitanum audierit. 673. 674. Hujus vocis etymon peregrinum; numen idem, ac *Bassareus*. 674. Cur cives hunc Deum præcipue colerent. 711.

Hebræi ceratas tabellas ignorarunt. 42. 49. stilo utebantur in scalpendis characteribus in saxis, vel in æneis tabulis. 43. hinc multa lux difficilioribus V. T. locis. *ib.* & 44. Haud jure ligneam, plumbeam, marmoream scriptio-nem eisdem tribuunt. 46. Cur ævo Augusti dixerint libellum, πινυκίδιον. 103. Queis vobis appellarint vasculum atramentarium. 152. Docent Origenem, & Hieronymum vocem Hebræam, quæ atramentario respondet. 155. Mutilant ultimum Π in vocibus. 158. Libros cylindricos nunquam adhibuerunt. 228. & seqq. Eorum librariæ voces illustrantur. *ib.* Eorum biblia cylindrica posteriorum sæc. sunt. 232. 242. vide *Liber*. Sabbati cultus apud eosdem. 294. Variis metallis decorabant mulierum ornamenta. 394. Nulla vox apud eosdem, quæ *imaginem* ab *statua* distinguat. 552. 553.

Helenam non omnium mulierum pulcherrimam describit Homerus, ea pulchriorem canit Penelopen. 19.

Heracleæ urbis laudes. I.

Heracleensis æneæ tabulæ quid lucis affertur. xxiv. xxv. Quædam in ea notæ explicantur. *ib.* Cur scribæ, & decempedoris nomine subscripta. xxxi. col. 2.

Herculanea via, & *Herculea* quantum differant . 440. 563.

Herculanenses fiderum scientiæ deditissimi . 706. Quæ, & pro quibus rebus vestigalia cum finitimis populis solvissent, ex nuperrima pictura edocti sumus . xxxv. col. 2. Landantur a Cic. ob divitias, & magnas pecunias. ib. Sæmilanus Campaniæ consularis ab iisdem locis statuas quamplurimas extraxit, Romamque transtulit, uti constat ex nuperrimo literato lapide, in quem prolixior commentarius . xxxvii.

Herculanensis regio Neapoli inficete addicta . 440.

Herculanæum colonia deducta post Vesuvii incendium sub Tito . 441. De theatro, promontorio, portu, etymo Phœnicio hujus oppidi, & finitimorum locorum . 566. & vide indicem *Herculanensium antiquit.* XLII.

Herculeus, & *Herculeus* longe distant . 440.

Herculis Exedra Neapoli . 492. 497. xxvi. col. 1.

Herculis Porticus apud Petronium est *Herculanæum*, nunc vulgo *Portici* . 710.

Hermione confusa cum *Harmonia* . 340.

Hesiodus nunquam scriptionis meminit . 29.

Hesychii auctoritas ubique sublesta, præsertim in definiendis Homerii vocabulis . 164. 165.

Hieronymus docetur a Rabbino vocem Hebræam, quæ thecæ calamariæ respondet . 155.

Hierosolymorum urbs, quando Romana colonia evasit . 436.

Hippocrates atramento scripsit . 31.

Hirtini, Lucana gens, nunc primum ex saxo noti . 505.

Homerus nunquam scriptionis meminit . 29. Hujus vatis volumen in purpura aureis litteris . 32. Versus, in quo scripturæ meminit, fortasse spurcius . 50. Bene multi versus Rhapsodorum culpa haud tanto vate digni, enunciantur . 51. Hujus vatis ἀποθέωσις in marmore Romæ, & anaglyptum ejusdem legis: nuperrima elegantissimi operis ἀποθέωσις in vase argenteo Herculanæi reperta, quæ describitur . 266. 267. xviii. col. 2. Oscitanter artifices apponunt in ejus dextera volumen teres pro quadrangulo . 269. Nunquam meminit picturas: neque in eo vox est, quæ statuam denotet, licet non semel de statu is loquatur . 299. Nunquam digitos, licet reliquas vel minimas corporis partes describat, commemorat . 357. imo neque digitorum *articulos*, neque *ungues* . xx. col. 2. Non unæ voces in eo ab Hebr. fonte educæ . 358. & seqq. Auroræ ubique poematum meminit, Solemque vix curat . 361. Contra Athenæum, & doctiss. interpretes defenditur . 383. 384. Quæ de *Hom.* fenserit Caligula . 546. Vindicatur . 671. *Homeriæ* *Iliados*, & *Odysseæ* gesta ubique urbis Neap. depicta . 711. *Homerus* in scuto Achillis septem planetas apposuit, quod non videre vel doctissimi interpretes . 722. & seqq.

Honoratus vir in saxis quo ævo cœpit scalpi .

433. an exilet in Pandeſtis. ib.

Horatii, & *Plauti* locus, ubi *vinaria*, vera luce perfunditur . 205. 206.

Horatius cera scriptoria minime usus est, contra ac dixere interpretes . xv. col. 1. & 2.

Horus a Neap. cultus, hujus vocis etymon . 644. an cum denso spiritu scribendus . 649.

Hypatus Capreis denatus adolescens Augusto dilectus, Octaviano, an Tiberio? 480. 481.

Hypodidasculus quid . 527.

I

Jarcha rex Appollonio Tyanæo septem annulos dedit dialibus planetis insignes . 310. 701.

Licenses in saxo Neap. sunt Sardinæ populi . 520. xxv. col. 2. xxvi. col. 1.

Ilum Trojanum an in pagum abierit . xxvi. col. 2.

Imagines auctorum appositæ libris . 246.

Imago longe differt a *signo*, illa est pictura, hoc statua, quod uberrima exemplorum vi ostenditur ab p. 544. ad 548. Hinc vox *imagines* in Camp. amphitheatri titulo importune addita pro *signa* . 545. Isthæc distinctio servatur etiam in legum σάμματα . 546. 547. necnon in literatis lapidibus . 547. Si aliquando *imago* ad *statuæ* notionem extendatur, ἐπιθετῶ aliquo indiget, veluti *aurea*, *argentea*, *ænea*, *sculpta*, &c. 547. 548. Interdum sine adjuncto, est species, quam animo solummodo concipimus . 549. Doctiss. virorum, hac distinctione non adversa, ἀβλαψία . ib. vide in indic. Græc. vocum Εἰκὼν, & Ἀγαλμα.

Imago sat vetus Christi servatoris Solem pedibus prementis Neapoli in templo maximo quid . 617.

In omisso in Pandeſt. & deinde appositum legem delegato librorum in multam lucem restituit . 258.

Inarime, ejus etymon Phalegicum . 567.

Inaurandi metalla ars vetustissima, & Homeri tempore nota . 400. 301. a Plinio describitur . ib.

Incestus, & *inceſtare* unde arceſſiverunt Latini . 153.

Incus, *adis*, ejus etymon Hebræum . 394.

Index in libris quadrangulis qui . 244.

Inſcriptio elegans Franc. Serai in Agnelli Vassalli tumulum . 15.

Inſcriptiones Neapolitanæ, vide Neapolitanæ inscriptiones .

Inſerta pro *crusta*, sive *emblemate* vox inficeta . 397.

Interpretes legum omnes transversi abacti agentes testamenta, & contractus reliquos in tabulis olim conscriptos . 110. & seqq.

Involutus, vox importuna in Ezech. 231.

Jonei, fratria Neapolitana ab saxo nota corruptissime exſcripto, quod restituitur . 653. Ab

Jonibus dicta, primis Græcorum omnium colonis. 654. 656. situs divinatur. 656.
Jordani (*Luce*) Neap. pictoris tabula cum quadratis, & teretibus voluminibus. 268.
Jova an unquam dixerint *Deum* Christiani. 699.
Isis Dea a Neapolitanis culta, hujus vocis etymon. 644.
Italie nomen an strictiore notione aliquando accipiendum sit. xxiv. col. 2. xxv. col. 1.
Judicium est duplicis notionis. 304.
Jupiter atramentarius, ejus epitheta præsertim a fulmine, quod gestat. 370. Homerus, & Hesiodus *Jovi* sceptrum nunquam tribuerunt, contra ac factitarunt eorum posteris. *ib.* & 371. Cur ei non adstet aquila. *ib.* De *Jovis* Olympii scepro. 378. 379.
Jureconfulti cur testamenta, & syngraphas tabularum nomine, licet chartis illita appellarent. 110. eisdem chartæ negotium antiquissimum. 117.
Jussum, *jubere*, & *imperare* sunt voces sollemnes medentum pro *recepto*, & *recipere*. 134. vide *πρὸς αὐτὸν* earum vocum exempla bene multa. 139. 140.
Justinus locus affectissimus sanatur. 62.
Juvenalis verba de lignea scriptione affectissima fantur, & longiusculo commentario illustrantur. 117. & seqq.

K

Kalendarium marmoreum Neapolitanum: in eo multa Græcitatæ vestigia. 533.
Kalendarium Trimalchionis, quod describit Petronius, illustratur, in quo septeni planetæ depicti. 706. & seqq. Interpretes universi nihil de eo divinarunt. *ib.*

L

Lampadicus cursus an Neap. celebratus sit. 416.
Lanfranci eximii pictoris *tabule*, ubi Evangelistæ cum libris quadrangulis, & teretibus. 268.
Lapides electi, materia vasculorum unguenti. p. 4.
Lapis, & *petra* longe distant. 220.
Latinos in arborum corticibus, vel foliis scriptitasse inter fabellas amandandum. 81. neque officunt vocabula *codex*, *tabule*, *ligna*, *codicilli*, &c. *ib.* Pueri Latini, ac puellæ, quo ad scribendum instituerentur, tabellis ceratis utebantur, ejus rei exempla a p. 83. ad 93. Latini quo nomine appellarint eleganti ævo atramentarium, vide *Atramentarium*. Hujus vasculi barbara nomina *Latialia*. 204. & seqq. Apud eosdem liquorum vasa nunquam cadunt in *arium*. *ib.* Græcos quavis in re imitati. 258. Latini ad civitates Græcanicas scribentes Latiari lingua utebantur. 448. Neapoli quamvis urbe Græca consulum nominibus annos signabant. 643.

Lecythus, cujus generis vas; Græculi undè etymon traxerint: vox Phælegica. 14. *lecythizare* quid. *ib.*

Leges bene multæ illustrantur pro testamentorum, &c. scriptione in chartis, non vero in ceratis tabellis. 111. & seqq. *Lex*, quæ contra quadrangulam Latinorum librorum figuram objicitur. 254. & seqq. vide *Pandectæ*, & *Codex*.

Leges tabellarie. 104. *Legis Julie* mentio in Cic. assuta. 455.

Liber, de hujus vocis notione, & etymo quamplurimæ sententiæ. 82. est *βιβλίς* Latina ex primigeniis. *ib.* educi etiam posset ab Hebræo fonte. 271.

Librarius doctor, vide *Doctor*.

Librorum forma apud Hebræos, Græcos, & Latinos quadrata. 226. & seqq. *Liber*, quem vidit Zach. erat quadrangulus; & cujus meminere Machab. 228. & reliqui, de quibus sermo est in vet. & nov. Test. ejusdem figuræ. 230. & seqq. *Scriptus intus*, & *foris* quid. 231. Hebræorum biblia cylindrica posterioribus sæculis inuenta. 232. *Libri* nunquam meminit Hom. 233. *Libri quadrati* ante Trojæ excidium adhibiti. *ib.* Vox *βιβλίς* nil officit quadrangulis *libris*. 234. *Libri* apud Latinos cujusnam formæ, quadratæ, an cylindricæ. 239. & seqq. Anaglyptum ludimagistri cum libro quadrangulo. 87. 241. & Musæ. 241. Omnia librorum ornamenta externa, & interna enumerantur, & ad unam quadrangulam eorum figuram pertinent. 243. & seqq. defecabantur ad rectos angulos. 246. 247. In capita divisi. *ib.* *Liber crassus*, *macer*, *brevis*, *spissus*, *densus*. 248. Erat & in *libris rusticis*. *ib.* Qui *libros* compingebant, erant Græci, doctoresque *librarii* dicti. 250. Contra quadrangulam librorum Latinorum figuram objecta diluuntur, præsertim *leges*. 253. & seqq. vid. *Volumen*. Livii & Maronis *volumina* in Martiale erant quadrangula. 278. 279. *Libri barbati* in eodem vate qui. 280. *Liber explicitus* & *revolutus* quid. 282. *Libri duplices*, *triplices*, *quincuplices*. 283.

Ligneas Homeri ævo fuisse domos, uti ter adstruit Mazochius, pernegatur, contrariis prolati bene multis ex hoc vate exemplis. 218. 219.

Lignum pro scriptura figurate dictum. 110. Ea vox male pro *signum*, Salmasius frustra reponit *linum*. 119. Cujacius etiam in Ovid. confingit *ἀποστροφὴς lignis* pro *ceris*. *ib.*

Ligorii (*Pyrrhi*) fides subtilissima traducitur. 432. 433. 434. ejus *αὐτογραφον* exstat in Regis nostri biblioth. 434.

Lino quæ ætate testamenti tabulas ligari cœptum. 119.

Liquorum vascula nunquam in *arium* cadunt. 204. 205.

Liternum vox Phalegica, denotatque ad gallinas. 678.

Littera non a $\gamma\lambda$, sed revera a *lino*. 165. Proprium *litterarum* munus est $\epsilon\upsilon\phi\epsilon\iota\nu$ $\phi\omega\nu\epsilon\nu$. *ib.* & 166. 222.

Litterata pocula quæ. 392.

Liturgia Jo. Chrysofomi in libro cylindrico nil antiqua. 242.

Livium quam parvi fecerit Caligula. 546.

Lora in libris quadratis. 245.

Lucerna cum planetis dialibus illustratur. 330.

Lucernæ quas sculpturas habuerint. 700.

Luciani locus affectissimus sanatur, & illustratur. xvii. col.2. & xviii. col.2.

Lucilius Senecæ carissimus Neapoli philosophiæ studiis vacavit. 497.

Lucullani, sive *Luculli ville* situs. 590.

Ludimagistri elegans marmor. 87.

Lune atramentariæ epitheta a Græcis Scriptoribus collecta, & illustrata, præsertim $\chi\rho\upsilon\sigma\acute{\alpha}\mu\upsilon\zeta$. 364. & seqq.

Lunæ via in urbe Neap. & quare ita dicta. 623.

Lycii heroica ætate atramento scribebant. 60.

Lycophronis versus ad Neapolim spectantes longiusculo commentario illustrantur, novumque interpretamentum adjicitur, veteri posthabito vatis sententiæ adversatissimo. 675. & seqq.

M

Machonis noveni versus corruptissimi, $\alpha\tau\upsilon\nu\tau\kappa\iota\tau\omicron\iota$, & $\pi\rho\omicron\sigma\tau\alpha\delta\iota\alpha$ laborantes sanantur. 159. & seqq. Hos versus importunissime eruditissimi viri ad Ezechielem illustrandum detorsere.

ibid. Hujus poetæ ætas expenditur. 160. 161.

Malleatores, artifices librorum quadratorum. 245.

Manceps, & *mancipium*: harum vocum vera notio. 180.

Marciani J. C. lex affectissima sanatur. 121.

Marcus, Aretusiorum Episc. cur stilis a pueris confossus. 89.

Marmor Græce sculptum Card. Passionei longiori commentario illustratur. 297. & seqq.

Marmoreus pollex pro albo in Ovid. 24.

Mars, sidus atramentarium, ejus icunculæ $\epsilon\pi\iota\theta\epsilon\tau\acute{\alpha}$, præsertim ab Homero deprompta. 367. hujus vocis etymon. xx. col.2.

Masgabam adolescentem cur $\kappa\tau\iota\varsigma\eta\nu$ vocandum jussit Augustus, multis expenditur. 482. 483.

Matrix, *portatrix*, *sacrificatrix*, voces de Venere a saxo nuper eruto cognitæ. 373.

Medici scribentis, non tabellionis anaglyptum elegantissimum per partes illustratur. 128. & seqq. *Medicis* e regione ægrotantis sedendi mos erat. 130. *Medentium* vestitus frugalis. 133. Communis sententia *medicos* ipsos fuisse pharmacopolas rejicitur, sed uti mos est, scripisse in membranula medicamina pro ægrotis, nec ea fecum gestasse: ea membranula, seu barbæ

receptum dicta est *jussum*, & $\pi\rho\sigma\alpha\gamma\mu\alpha$. 134.

& seqq. *Medentum* est $\gamma\rho\alpha\phi\epsilon\iota\nu$, & $\gamma\rho\alpha\mu\mu\tau\alpha$.

136. *Medicos* nil mirosos vult Hipp. 137. Quos-

dam etiam habitus in ipsis etiam requirit Hippocr. licet hujus verba inficetissime versa sint. 138. Senes *medici* juvenes expellebant.

139. Videntur *medentes* pharmacopolia visi-

tasse, & vasa obfignasse. 142. Schedulas, sive

jussa aliquando in cera exarabant. 148. quod

de unis *medicis* Latinis intelligendum est. 150.

Medici scribentis elegans marmor, vide *anaglyptum*. *Medicorum* symbolum serpens. 368.

369.

Medicina est officina medicamentorum. 145.

Megaris, insula prope Neapolim, ejus etymon Phœnicium. 352.

Melancomia adolescentem, athletam Neapoli non fuisse Titi Aug. $\epsilon\rho\alpha\varsigma\eta\nu$ multis ostenditur:

omnium adolescentum $\sigma\omega\phi\rho\omicron\nu\epsilon\varsigma\chi\tau\omicron\varsigma$ audiebat. 570. & seqq. licet nuperi Scriptores contra

sentiant, & Themistius de ejusdem $\sigma\omega\phi\rho\omicron\sigma\upsilon\nu\eta$ addubitet. *ib.*

Menecrates Statii amicissimus Neapoli ubi habitavit. 620.

Menedemus philosophus zodiaci signa pileo adnexit. 701.

Mensa sacrificiis addicta ex ære, & variis metallis ornata Herculanei reperta. 378. xxi. col.1.

Mercurii sidus atramentarium, hujus icunculæ $\epsilon\pi\iota\theta\epsilon\tau\acute{\alpha}$, & symbola illustrantur. 368. Cur sine

alis. *ib.* Virga cum serpentibus adnotat medicinam fecisse. *ib.* & 369. Crumenam gerit, utpote bonorum largitor. 369. Peculiaris

ei vestis addicta. *ib.* Αργεσιφόντης salutatur, non quod *Argum* necarit, sed quod est pacis

nuntius. *ib.* *Gymnasionum* præses, & quorumnam hominum tutela. 694.

Mergilline, ubi Sannazarii villa, olim *Phaleri* turris dicta. 677. 678.

Metallo multiplici eo quod constat Regium atramentarium, longissimum commentarius de veteri committendi simul metalla ratione in toto

cap.4. lib.2. instituitur. 376. Exempli Regio vasculo simillima apponuntur. 377. & seqq. Non

una pocula variis metallis ornata proferuntur, præsertim illud Nestoris. 383. 384. *Metallo-*

rum committendi ratio, & ars triplex distinguitur tam Græce, quam Latine: hanc artem cum interpretes ignorarent, omnia con-

fudere. 295. & seqq. Ex triplici hac arte quænam princeps. 399. Vocabula Hebræa ad eandem artem spectantia, & quæ dederunt senes

Lxx. illustrantur. 402. 403.

Metronactem Neapolitanum philosophiæ magistrum præter ceteros Seneca, & Lucilius celebrabant. 497.

Minerva a Neapolitanis culta. 651.

Misibne $\sigma\phi\acute{\alpha}\lambda\mu\alpha\tau\alpha$ in atramentarii nominibus. 187.

Misenum ad Neapolitani agri fines spectare nequaquam cecinit Lycophron . 685. unde ortus error. 686.

Mopsopum classem *Misenum* deduxisse canit Lycophron, non *Diotimum*, uti vult scholiastes, & eruditissimi quique. 685. vide in ind. Gr. *Μόψοπος*.

Municeps quid. 460.

Myrtis poetria. 663.

N

Natalitio themati quantum studuerint vereres. 329.

Navius faber qui primus, ejusque nomen. 340. Ne pro ut restituendum in Suet. 118.

Neapolim ingens Romanorum numerus accurrenrium. 436. 437. 496. 497. 498. Cur dicatur *Parthenope*. 444. 445. 447. 490. Hujus urbis litterati lapides omnes Græci: Latini vel spurii, vel aliunde adveſti. 463. 464. Urbs ob Statium civem, & Statii patrem Græce callentissimum nobilis. 467. 468. Theatrum in ea exstructum, non vero gymnasium. 574. Cur habuerit secundum Strabonem gymnasia, non gymnasium. 587. Trimalchionis Petroniani convivium *Neapoli* celebratum multis firmatur. 709. & seqq. Ubique hujus urbis *Iliados* & *Odysseæ* gesta depicta. 711. Cur hæc urbs ab Stat. secreta salutetur. 705. 712.

Neapolis altera prope *Bajas*. 589. 590.

Neapolitanæ inscriptiones illustrantur, vel sup-
plentur. 469. 470. *bine*. 471. *bine*. 472. 473. 474. *bine*. 475. 476. *bine* elegantissimæ. 478. 487. 504. 506. *bine*. 507. 508. 516. *bine*. 519. 524. 525. 527. 530. 536. 608. 609. 612. 620. 624. præclariſſima. 632. 638. 642. 644. 650. 651. *bine*. 653. 654. 656. 658. 659. 660. 662. 672. *bine*. 673. 712. *Bine* Latiales rejiciuntur. xxiii. col. 1. & 2. xxviii. col. 2. xxix.

Neapolitani Homero enixe studuisse non unis testimoniis firmatur. 362. *Ilias*, & *Odyssea* in eorum ædibus passim depictæ. *ib.* Pueri *Neap.* decennes iithæc bina poemata edocti. *ib.* In urbe *Neapoli* Homeristarum ingens numerus. 363. Quæ cecinit Hom. in marmoribus exprimabant, vel in tabulis pingebant. *ib.* Regii atramentarii fabrum *Neapolitanum* fuisse ostenditur. 351. 364. *Neapolitani* in arte empeltica nunc etiam famosi. 405. Neroni numisma dedicarunt, vide *Numisma Neronis*. An lampadicum cursum celebrarint. 416. In marmore Titi Aug. titulus honoris recte scalpsit. 424. In scalpendis marmorum titulis eleganti *συμμετοία* usi. 425. Quædam vocabula Græca in Titi lapide Latine non dedere ob hujus linguæ pauperiem. *ib.* Litteras utriusque linguæ elegantissime cælabant. *ib.* Cur A Latiale parium ab Græcanico diversum scalpebant. 426. Campanos in urbe exceperunt, eisque minima quædam munia tribuerunt. 445. 446. *Neapo-*

litani pictores Polygotum imitabantur. 472. Eorum sacrum *ἄγων* non declamatorium, sed musicum, & gymnicum fuisse ostenditur. 490. & seqq.

Neapolitani in Græca institutione, atque eloquio longo post Tiberium ævo perdurarunt, & argumenta doctissimi viri id negantis elevantur ab 462. ad 486. Græcos litteratos lapides sancte nunc servant. 463. nuperrime reperti enumerantur. *ib.* & 464. bene multi apponuntur, & illustrantur ab 470. ad 486. Etiam Caprearum cives, utpote ea insula erat *Neapolitanorum*, Græci oris. 476. & seqq. Perdurasse apud *Neap.* Græcanicum leporem ad septimum usque fere sæc. lapidibus, aliisque documentis ab pag. 487. ad 534. ostenditur. Nummi *Neap.* Græce omnes cusi etiam sequiori ævo. 488. Non solum Græci eloquii fuere, verum & Attici, quod multis præstatur. 498. & seqq. ideo Cererem *Atteam*, sive *Atticam* colebant, & menses *Attheniensium* instar habebant. 502. Lycurgi *ἑστίας* posthabuere *ἄγωνα* Solonis amplexi. 503. Dorismi in ceteris majoris Græciæ urbibus floruit, nunquam *Neapoli*. 503. & seqq. Prolixum Philostrati de *Neapolitani* præconium longiusculo commentario exornatur a p. 489. ad 514. Lapidis producuntur, queis firmatur ad oct. usque sæculum Hellenismum *Neapoli* perdurasse a p. 516. ad 534.

Neapolitani in Latini linguæ castitate ac *δεινότητι* non tam culti. 544. In saxo Titi minime scalpere *ὑπὸ Βερβίου σείσμων*, quod barbarum est. 553. & seqq. *Neapolitani* adolescentem athletæ quanta virtute, ac *παρρησίᾳ*, vide *Melancoma*. Adhuc ann. Chr. 171. statuas, & Deorum aras in templis erigebant. 613. Annos neque per consules, neque per olympiadas censebant. 614. Puerorum gymnicorum *τάγμα*, sive collegium alebant. 611. 612. Attico more dies enumerabant. 628. Eorum lites non in foro, quod nunquam noverant, sed in *ἀγορῆσιν* ab sacrorum ministris, sive fratribus decernebantur. 634. & seqq. vide *Fratria*. Memoriam Apollini in insula Deli exxerunt. 642. Græca nomina sibi imponebant. *ib.* Sacerdotum nominibus annos signabant. 643. Egyptiorum Deorum grandem numerum colebant, qui recensentur. 641. & seqq. Epigramma elegans iis vindicatur. 642. Nunquam Senatui Rom. paruerunt; quid in saxis *Neap.* verba *δόγματι συγκατέθετο*. 647. 648. Quatuorvirum munus apud *Neap.* quodnam. 655. Arcarii munus an habuerint. 656. Eunoſtus Deus ab ipsis cultus, vid. *Eunoſtus*. Cur a Synmacho *Religiosi* salutentur, vide *Religiosa*. Quando Christiana instituta susceperunt. 721. 722.

Neapolitanis nunquam coloniae nomen inditum, sed suis semper legibus vixere: infensissimi,

- ac doctissimi viri argumenta elewantur ab p. 427. ad 442. xxii. col. 1. & 2. Cum omni-
moda libertate eos vixisse nummi testantur.
529. Marmora, quæ contra producantur, vel
dubia, vel aliena, vel spuria. 430. præser-
tim illud Bæbii Cominii confectum ab Ligo-
rio. 432. & seqq. Certa ratio assertur, cur
Græce, & Lat. scalpserint Tiri marmor: fru-
stra sunt quotquot edixere, quod colonia eva-
serant. 436. 437. Argumenta contra *Neapolita-*
nam libertatem elewantur ab 442. ad 462.
Tullius firmat hanc *νεπολιταν*. 443. & seqq.
Cum Romanis fœdere dumtaxat juncti. 450.
Id etiam ex lapide Allifano nuper detecto eru-
itur. 451. Nil officit libertati *Neap.* famosus
Cic. locus, utpote de Neapoli Syracusarum
loquitur, & affectissimus est, quod multis
præstat. 452. & seqq. Decuriones, & Duum-
viri non fuere *Neap.* magistratus. 453. 456.
Alter Tullii locus contra *Neap.* libertatem
sanatur, & illustratur. 456. 457. Etiam Statii
carmina eam nil lædunt. 458.
- Neapolitani* puelli longe dispari cultu indumen-
torum ab Romanis ornati, nec pretextam nove-
rant, nec auream bullam. 459. 460. E *Neapolita-*
nis puellis quinque & amplius millia selegit
Nero, qui sibi canenti plauderent. 498. Impera-
tores *Neapoli* Græco more induebantur. *ib.* &
460. Tullius minime *Neapolim* inter municipia
adnumeravit: hujus verbis multa lux. 461.
- Neapolitani* siderum disciplinæ enixe, & perditæ
studuisse offenditur ab Horatio, Perronio, Sta-
tio, Tullio, & lapidibus litteratis, &c. ab 702.
ad 718. Facile mulieres sagas, uti Foliam,
excipiebant. 703. *Neap.* femellæ hujus artis
scientissimæ, præsertim Lunæ deducendæ. 704.
Vetularum *Neap.* id genus magicæ sribligi-
nes enumerantur. *ib.* Hinc natum, ut una
Neapolis *otiosa* ubique Scriptorum salutetur,
quæ vox valet, *siderum studio addicta*, uti ex
etymo noscitur. 705. 706. Annum Lunarem
Atticorum more usurpabant, & kalendarium
pictis planetarum icunculis distinguebant. 707.
& seqq. Idipsum firmat Cic. 709. Ob hanc si-
derum artem Hebonem Deum enixe cole-
bant. 711. *Neapolitanæ* sacerdotes cur a Ro-
manis expeterentur. 712. Deditæ mvsteriis
Cereris ab Stat. & ab patrio saxo, quod lu-
xatissimum sanatur, & illustratur. *ib.* & seqq.
Ad plenam astrorum scientiam Arato impen-
se *Neapolitani* studuere. 716. 717. suis vascu-
lis ideo sæpe planetas apponebant. 717. 718.
- Neapolitanum theatrum* an Nerone concinente
cecidit; repugnantes sententiæ componun-
tur. 538. 539. Statuæ dumtaxat ab eo colla-
psæ sunt. 541.
- Neptuni* Græca epitheta expendantur. 558. 559.
Neronis numisma variis metallis, uti regium
atramentarium, ornatum describitur, & illu-
stratur. 408. & seqq. a Neapolitanis percuf-
- sum multis ostenditur. 410. 411. non vide-
tur esse ex *contorniat*. 410. cur in eo Lati-
na epigraphe. 411. & seqq. *Nero* e puellis
Neapolitanis quinque & amplius mille elegit,
qui sibi canenti plauderent. 498.
- Nestoris poculi* opificium ex variis metallis. 379.
Nestorem, nil bibacem fuisse contra Athenæum,
& doctissimos interpretes defenditur, quod ex
male intellectis Homeri verbis assertum est.
383. 384.
- S. Nicon*, licet salutetur Neapolitanus, spectat
ad Neapolim Syracusarum. 518. 519. xxv.
col. 1.
- Nili* statua Neap. elegantissima describitur cum
nuperrima Matthæi Ægyptii epigraphe: cur
in eo urbis situ erecta. 649. 650. Cur in ea
statua puellus. 650. 651. *Nili* etymon: est
vox *νεκρον* fluviorum. 683. *Nilenfis* Neap.
curiæ laudes, & magnificentia. 652.
- Nolani*, de eorum colonia inscripti lapides. 430.
Notatorium in Pollucis interpr. inficeta vox.
189.
- Numa* atramento scripsit. 30. ejus libri ubi re-
perti. *ib.*
- Numismata* illustrantur bene multa, in quæ
imperatores codicem, sive syngropham suppli-
cibus provinciis porrigunt. 261. Hadriani
nummus syngropharum struem comburentis.
ib. & 262. *Nummi* gentis Mariæ cum synga-
phis. *ib.* In historia summa fide præditi. 269.
Gentis Noniæ. 328. Papiæ, Proclixæ, & Ro-
sciæ. 329. *Nummus* Pyliorum. *ib.* *Nummi* qui-
dam consulares cur cum septem sideribus:
nobis minime præsentant ludos sæculares, ut
doctiss. quique rati sunt. 342. & seqq. licet
Begerus, & Stussius id etiam negent, tamen
non solvunt nodum. 344. 345. *Nummi* Coo-
rum cum serpente illustrantur. 369. *Nummi*
Nervæ. 433. *Nummus* Cypriorum *δὲ γλαυκός*.
436. *Nummus* Neapolitanorum. 488.

O

Oleum amygdalinum ad ungendum habuisse ve-
teres patefit. 143.

Olympus in Hom. non est mons Thessaliæ, sed
mons inter cælestes sphaeras. 558.

Onyx, licet vox Græcanica, pro unguenti vasculo
ab unis Latinis adhibita. 4. *Onyx seccus*, &
pinguis. 12.

Orestis judicium, non Appii Claudii in pictura
Herculanensi per suas partes explicatur. 34.
vide etiam indicem Herculanens. antiquit. XL.
col. 1. & seqq.

Origenes docetur ab Hebræo vocem, quæ atra-
mentario respondet. 155. nil bona fide id vas
dixit *πινυδιον*. 152. 157.

Osiris a Neap. cultus: recentior ejus epigraphe
recitatur. 651.

Offa cænæ quid in Martiale. 12.

Oriofus epitheton uni Neapoli adjectum ab Scri-
pto-

proribus: nova hujus vocis notio, & etymon Phalegicum. 705. 706.

P

- Paſtum*, ejus etymon. 340. cur Hom. illud dixerit ἀπομύχ. *ib.*
- Pædagogium* eſt vox fervorum elegantiorum, non liberorum ingenuorum. 180.
- Pædagogus*, nomen honeſtiſſimum, errarunt plerique omnes, qui pro *lulimagiſtro* acceperunt. 88. multa exemplorum viſa qua Græce, præſertim ex Clem. Alex. qua Latine id oſtenditur. 173. & ſeqq. 176. & ſeqq. *Pædagogorum* auſtoritas, ſæpe etiam imperium. *ib.* Curabant, ne pueri capillorum laſciviam colerent, & ne cum villicis verſarentur. 178. Non *comes*, aut *pædagogus*, ſed potius *reſtor* pueris non honeſto loco natis, & mente lapſis dabatur. *ib.* Reperitur & *preſectus pædagogorum*. *ib.* Etiam e regio ſanguine orti *pædagogi* munus ſubibant. *ib.* Ea vox etiam in Pandeſtis, & in marmoribus. 179. De hujus ῥήσεως notione φάλαγγι magnorum virorum. 87. 88. 179. 180. Martialis longiuſculum epigr. quo munus *pædagogi* lepide deſcribit. 180. Voce *pædagogice* abuſus eſt Salmalius. *ib.* Raphael Archang. Tobie *pædagogus*. 182. Vide vocem *Comes*, nec non pag. xvi. & xvii. *Pædagogus* dictus etiam *papas*, ſive *pappas*. *ib.*
- Pagina* de chartis, & membranis dicitur, non autem de tabulis. 116. *Paginarum* numerus apponebatur libris. 246.
- Palæopolitani* ſcribendum & *Palæopolis*, non autem *Palæopolitani*, & *Palæopolis*. xxiii. col. 2.
- Palamedes* cur in remis epistolam exararit. 69. quem imitatus Mneſilochus in Ariſtoph. eam in ſtatuas incidit. 69.
- Panclide*, fratria Neap. ex patrio ſaxo nunc primum nota, quod longiuſculo comment. illuſtratur. 632. & ſeqq. His unguenta ab Calpurnio donata. 633. Eorundem ἀγορευτῆριον reſtitutum; ἀγορευτῆριον quid. 634. & ſeqq. hujus vocis etymon. 635. Hujus fratriæ ſitus. 636.
- Panis* ſpecies apud veteres elegantiffimæ, & multiplices. 380. & cultro incidebatur, Pythagora ita jubente. *ib.* *Panis* οπαζβλωμος, & litteratus Herculanæi repertus deſcribitur, & obiter illuſtratur: panis etiam in pictura. 383. xxxiii. col. 2.
- Papas*, ſive *pappas*, idem ac *pædagogus*. xvi. xvii. Quid ea de voce ſenſerit Mazochius. *ib.* vide *Pædagogus*.
- Papyrus* Hom. tempore adhibita. 233. De *papyris* Herculanæi repertis a p. 271. ad 277. *Papyri* Philodemi ab eadem urbe extractæ, & evolutæ deſcriptio, & prolixior ἐξηγησις. xxix. & ſeqq. vide vocem *Codex*. *Papyrus* cum litterato titulo. xxxv. col. 2.
- Paulli J. C.* lex omnium difficillima, ac ſatis aſſeſta enodatur, ac ſanatur. 125. 126.
- Pauſaniæ* locus obſcuritatis plenus illuſtratur, & ſanatur. 236. xviii. col. 2. nec non xxii. col. 1. & 2.
- Pauſilypus*, an potius *Pauſilypum*, collis vulgo prope Neap. 419. ejus penultima producenda. 420.
- PA XX AN in papyro, quæ in Herculanenſi pariete depiſta eſt, quo pacto legendum. xxxv. col. 2.
- P. C. N. eſt *patronus coloniæ Nolanae*, non vero *Neapolitanae*. 430. 431. 456.
- Penelopeni* Helena pulchriorem canit Homerus. 19.
- Pennarius* culter, vox ignota Latinis. 87. 90.
- Penula* in ep. Paulli an ſit *atramentarium*. 187. xviii. col. 2.
- Periclis* decretum in tabella ſcriptum adſerit Plutarchus, quod non dixit Thucydides. 34. falſi arceſſitur hic βιογραφος. *ib.*
- Perſe* fortasſe in tabellis ceratis aliquando ſcripſere. 61. eos in membranis illeviſſe ait Diod. Sic. 78.
- Petaſus* unde dictus, vox Chaldaea. 288.
- Petra*, vide *Lapis*.
- Phaleride*, fratria hujus nominis nunquam exſtitit Neap. 674. & ſeqq. De *Phalero* quantum tranſverſi aſti ſint Scriptores Neap. 175. *Turris Phaleri* in Lycophr. qui locus ſit, Mergilline ſcil. 677. 678. 679. *Phalerus* non eſt heros quidam, ſed *mergus*, avis, ex Phœnicia origine. *ib.* Hujus vocis meminit Statius, ſed librarii ipſam inſcetiſſime immutarunt. 679.
- Pharmacopolas*, eorumque tabernas olim exſtiſſe bene multis comprobatur. 140. & ſeqq. eas medicos viſitaſſe, atque vaſa obſignaſſe eruitur ab Ariſtoph. 142. *Pharmacopolæ* etiam Romæ antiquiſſimis temporibus floruerunt. 144. 145.
- Pharos* prope Ægyptum inſula an unquam exſtiterit. 350.
- Philippi Pulchri* Gall. regis non unæ ceratæ tabellæ. 49.
- Philippus* conſul ann. 348. Neapoli denatus: ejus Græcus titulus exſtat in ſacello Pontani. 524. 525.
- Philodemi papyrus* Herculanæi reperta, vide *Papyrus*. Quinam fuerit hic ſophiſta. xxx. col. 1. Eo quod iſthæc *papyrus* nomine Philodemi ſubſcripta ſit, publicus libellus audit, idque exemplis bene multis firmatur. *ib.* & ſeqq. Cur etiam bis ſubſcripta. xxxii. col. 2.
- Philoftrati* longiora verba pro Neap. Atticiſmi præconio ſat prolixo commentario reſtituuntur, & illuſtrantur. 489. & ſeqq.
- Philoftrati* præconium de Neapolitanis longo commentario exornatur ab p. 489. ad 514.
- Pictorum*, ac ſculptorum oſcitantia tum veterum, tum recentiorum pro quadratis libris teretia volu-

- volumina fingentium. 266. 267. 268. Culpanitur, quod cum anserum penna veteres Scriptores nobis præsentant. 269. *Pictores* Christiani in librorum figura omnia turbarunt. *ib.* *Pictores* Neapolitani Polygnotum imitabantur. 472.
- Pictura* Herculanensis omnium maxima, & rerum varietate nobilis, etiam scribendi instrumentis & atramentario, longiusculo commentario illustratur a p. xxxiii. ad xxxvi.
- Pigmentarii* æque, ac pharmacopolæ. 136.
- Pince* quid in hist. S. Felic. Nol. 90.
- Pitheculæ*, non Græcum vocabulum, sed Phœnicium. 567.
- Pithus* Dææ icuncula ex Neap. anaglypto nunc primum exhibetur. 471.
- Pittacium*, tabellæ scriptæ genus. 103. 104. dictum etiam λευκωμα. *ib.* Titulus Crucis Chr. melius dicas πικτάνιον. *ib.*
- Pittacus* in Gorii gemma, non Eunostus. 670.
- Planetarum* icunculæ affixæ Regio atramentario. 293. De dialibus planetis, vide *hebdomas*. *Planetas* cymbula, sive poculo per mare incedentes finxere veteres. 324. 325. quod a Mose, & a Jobo sumptum ostenditur. 325. vide etiam p. xix. col. 2. xx. col. 1. Eadem altra alterno ordine disposita in saxo illustrantur contra Montisæonium putantem esse zodiaci signa. 326. 327. Isthæc septena sidera in gemma una cum Arcitenente adversus eundem summum virum, qui historiam in ea scalptam ratus est, vindicantur. 327. & seqq. Lucerna cum planetis dialibus. 330. Christiani ordinem dialium siderum turbarunt. 332. Cur Cicero vocet Solem ducem & principem luminum reliquorum. *ib.* Cur *planete* alium ordinem in cælo, alium in diebus servant, longo commentario excutitur: & tum veterum Scriptorum, tum recentiorum sententiæ rejiciuntur, & nova proceditur, quæ ad *Pythagoricum* τέταρτον refertur. 333. & seqq. In quibusdam familiarum numis *planete*, non triones cusi sunt. 343. In candelabro Hierosol. templi *planete* septem: in lucernis etiam Christianorum appositi, &c. 345. De *planetis* Regii atramentarii singillatim, de eorum habitu, vestibus, symbolis, etymo, &c. 346. & seqq. Cur ῥαβδοφόροι. 348. Cur Regio atramentario appositi, excutitur omni cap. 7. lib. 2. pag. 692. *Planete* in annulo Apollonii Tyanæi. 701. Homerus meminit *planetarum*, quos non viderunt antehac interpretes: Solem, & Lunam dumtaxat *νοτιά* nomine vocat, reliquos quinos dicit *τετρεα*. 722. & seqq. quod & ita facit Hesiodus, & Moses. 724. idipsum cernere est in gemmis, & nummis quibusdam. *ib.* Diales atramentarii Regii *planete* ejus ætatem distinguunt. 729. 730. Horum *planetarum* ornamenta vasculi vetustatem etiam præsteterunt. 731.
- Platanon*, cujus Petronius meminit, Neapoli locus est amoenitatis plenus, atque adhuc dum ita salutatur. 710.
- Platonis* libri de leg. in *cedro* scripti, non in *cera*. 75. Ejus verba sat inficete in Latinum versa. xxvii.
- Plauti*, & Horatii versus, ubi vox *vinaria*, vera luce perfunditur. 206. 207.
- Plica*, vox barbara. 281.
- Plicare*, & *plicatura*: harum vocum notio antehac ignota, scil. in *curvum* sinuare, quam multa exemplorum vi ostenditur. 281. & seqq. Idipsum adnotant composita verba. *ib.* *Explicit liber* quid, & quando dici cœptum. 283.
- Plinius* senior castigatur edicens Heroicis temporibus in pugillaribus contra Hom. fidem scriptitatum. 59.
- Plumbum*: servi a *plumbo* qui. 194. differunt a *plumbariis*, Gothofredus confundit cum *plumbariis*. 197.
- Plutarchi* locus affectus, sanatur. 132. ejus titulus de dialibus planetis spurius ostenditur. 309.
- Plutogenie* Neapoli Sacerdotis Cereris saxum corruptissimum adversus Reinesium sanatur, & illustratur. 712. & seqq.
- Pollucis* omne caput 14. lib. 10. quod de scribendi instrumentis est, antehac renebricosum, & fœde interpunctum in grandem lucem, & integritatem restituitur. 106. & seqq.
- Polygnotum* Neapolitani pictores imitabantur. 472.
- Polyphemus* in Herculanensi pictura. xix. col. 1.
- Polypodes* vermiculi, qui in frusta discissi iterum oboriuntur, noti Augustino. 108.
- Pompeji* oppidum, ejus veriloquium Hebr. 566.
- Ponderarium*, vox quæ ex nuperrimo lapide novimus, quid. 542.
- Pontani* (*Joviani*) facellum Neapoli. 524. anti-quis Græcis epigraphis illustre. *ib.* & 525.
- Pontificis maximi* titulus in faxis, & in nummis primus legitur. 414.
- Pontus* quando adjectus est Bithyniæ. 646.
- Porcii* Latronis vis memoriæ admiranda. 260.
- Porphyrii* locus sat obscurus, & luxatissimus illustratur, ac sanatur. 324. 325.
- Porticus Herculis* in Petronio est Herculeum, nunc *Portici*. 710.
- Postremus* quid. 231.
- Prædual*, vox barbara. 195.
- Presbyter*, diaconus, subdiaconus mariti in faxis. 127. 128.
- Proculus* Creperjus consul in saxo Neap. quo anno eo munere functus est, longiusculo commentario excutitur a p. 519. ad 523.
- Promissum* opus pilarem in Puteolano saxo, & aqua Julia *promissa* in Paterculo quid. 543. 544.
- Provinciæ* in nummis cur supplices ante imperatores. 262. 263.
- Provinciæ* nomen post voces *consulares*, & *correctores*, &c. apponebatur. 519. 520.
- Psalmorum* tituli non tam remotæ ætatis. 318.

Puella innuptæ imago in sepulcris scalpebatur aquæ vas gestans. 470.

Pueri, & puellæ Latini, & Græci quibus organis scriptitabant, vide *Cervatæ tabellæ*.

Pugillares, & *codicilli* quid. 101. & seqq. *Pugillaris* figura & exemplar ex Herculanæi pictura profertur. xxxiv. xxxvi. col. 1.

Pugillariarii in faxis qui. 104.

Pulvisculus, res ignota veteribus scribis, contra ac sentit Stephanus. 162.

Pumex, & *cos* confudit Montfaucon. 201.

Pupillaris substitutio olim non in tabulis ceras, sed in charta. 114. 115.

Puteoli colonia. 457.

Pythagoræ ἀρμονία longo commentario illustratur, & *Pythagoræorum τέχνη*. 336. & seqq. vide in indice Græco *Ἀρμονία*, & *Τέχνη*.

Q

Quadra cur a Virg. dicta sit mensa. 359.

Quasi adverb. quid in Tacito. 533.

Quatuorvirum magistratus quinam fuerit Neap. 655.

Quinquennalia celebratissima Neapoli. 490. 655.

R

Rabbini bene multa vocabula ab Græcis, ac Latinis suffurati sunt. 186. 187. ignorantia crimine arcessuntur. *ib.*

Reinsius vindicatur contra Mazochium ajentem tantum virum Creperem gentem ignorasse. 522. 523.

Religiosa, epitheton Neapolitanæ urbi a Symmacho tributum, non æque est, ac *superstitiosa*, uti doctissimi quique interpretati sunt, sed valet officii plena, obsequens, &c. quod sexcentis exemplis ab ipso Symm. collectis præstat. 718. & seqq. Vocat etiam Laurentum civitatem religiosam in eadem notione. 720. Ad stipulatur *συγχρονος* Ambrosius. *ib.* & 721.

Res cur ab librariis omissa in Paulli lege. 126. ea vox J. C. familiaris. *ib.*

RESTITVIT, verbum importunum in inuito Camp. amphitheatri titulo. 541.

Retina villa prope Neap. corrupte in Plin. pro *Petina*, quam sibi exstruxerat *Papirius Pætus*; de ea longiusculus commentarius. 568. xxvi. col. 2. vide indicem *Herculanens. antiquit.*

Rhapsodi *Homericæ* quæ damna *Iliadi*, & *Odysseæ* intulerunt. 51.

Rumpere testamentum, gradus agnatione *rumpi* &c. *τροπικῶς* intelligendum. 112.

S

Sabbatum, ejus diei cultus apud Hebræos. 264. de eo ethnicorum errores. 312. Rati sunt idem esse *Sabbatum*, ac *Saturnum*. 313. 314. xix. col. 2. hinc non uni Scriptorum loci illustrantur. *ib.* *Sabbatum* circa Machabæorum ætatem dici cœpit initium hebdomadis; antea

erat unus dies septimus. 317. 318. *Una Sabbati*, altera *Sabbati* in novi fœderis libris duntaxat reperire est, nec curandi tituli psalmodum. *ib.* Neque obstant Hebræa verba Levitici, utpote corrupta, quibus multa lux. *ib.* Cur profani Scriptores post Machabæos *Sabbatum* dixerint *dies septimus*. 319. 320. & aliquando etiam Christiani: hujus erroris fons est Hebrææ linguæ imperitia. *ib.* Multa lux epist. Paulli. *ib.* Pauca etiam adnotantur de *Sabbato*. p. xix. col. 2.

De sacra via artifices qui: ea via cur Romæ celeberrima. 250. inibi fere omnes opifices mechanici. *ib.* & elegantiores, hinc honoris ergo in eorum sepulcris sculpebatur *de sacra via*. 251. 252. Cur Horatius eam amaverit. *ib.* hac in re Vandalio resistitur. *ib.*

Sæmilani Campaniæ consularis titulus nuper repertus, & Herculanensib. antiquitatib. opportunissimus multis illustratur. p. xxxvi. & seqq. *Santerna*, quodnam glutinis genus, an hoc glutine icunculæ argenteæ affixæ sint atramentario. 403. 404.

Sarepta, & Drepane an ab eodem Phalegico fonte. 351.

Saturni dies, vide *Hebdomas*; est initium hebdomadis, quod antehac ignotum. 315. & seqq. vid. *Sabbatum*. Hoc *Saturni πωτέσιον* multis Scriptorum, aliorumque monumentorum testimoniis firmatur. 320. & seqq. præseitim ex πολυθρῦλλῆτι Dionis loco. 322. ex ænea scaphula. 323. & ex saxo. 326. Vocis *Saturnus* fat vendibile etymon, quod auctoritatibus non unis fulcitur. 354. Hoc sidus primo loco appositum Regio atramentario ejus antiquitatem commendat. 727.

Scalprum librorum quid in Suet. 46.

Scaphula, sive *poculum* cum planetis ἐβδομηκονοῖς illustratur. 323.

Scarabeos quantum curarint Ægyptii. 605.

Scribere, ὄμαζ nunquam adhibitum, & *inscribere* τροπικῶς semel, aut iterum usurpatum a Virg. 59. *Scribendi* multiplex ratio per fraudem. 63.

Sculptores, vide *Pistores*.

Scytala utebantur Lacedæmones in arcana scribendi ratione. 63.

SE VIVO in Puteolano saxo pro *SEVIRO*, quod a secessum fanatur, & illustratur. xxviii. col. 2. xxix.

Sebetus, parvus fluvius juxta Neap. vix veteribus notus. 680. 681. Suspectissimus lapis, in quo legitur *SEBETHO*, pro *EX BOTO*. 681. Etiam etymon præfert fuisse ποταμίσκου nullius famæ. *ib.* & 682.

Sectio librorum ad rectos angulos. 247. nequam a Siculis inventa. *ib.*

Semizonarii qui. 288.

Seneca Neapoli philosophos facile audiebat. 497.

Septenarius dierum numerus omnibus gentibus honori fuit. 294. vide *Hebdomas*.

Sera-

Serapis a Neapolitanis cultus 651. 652. etiam a Puteolanis, cujus statua nuper reperta. 652.
Seviri, & *Seviratus* quid. xxxix.
Sexangula figuræ laudes. 732. & seqq. cur ipsa *κατ' ἐξοχήν* vocetur *saxus* a Vitruvio. 733. natura eam persequitur in gemmis, crystallis, &c. *ib.*
Sibylla Cumana non in specu, sed in βασιλικῇ oracula edebat. 219. 221.
Siccus, & *aridus*. quid 12.
Siculorum propria nomina quæ. 455. 456.
Sidus, hujus vocis etymon antehac ignotum. 725.
SIGNA, vox probe apposita in mutilo Neap. titulo. 541. vide *Imago*.
Signatura quid in Suet. 118.
Siliginarii qui. 382.
Simpulum quoddam vas, an *sympulum* potius scribendum, ea de re ardens lis grammaticorum. 639. 640. 641.
Sirenes gallinarum pedes habuisse præstatur. 684. Quid de iisdem senserit Hom. *ib.*
Sirona, pistrinorum Dea. 668.
Solem non tanti curavit Homerus, quanti Auroram. 361.
Solis dies non est initium hebdomadis. 316.
Solis icuncula, sive *Auroræ* secundo loco affixa Regio aramentario ejus vetustatem commendat. 727.
Solis templum Neap. vide *Apollinis templum*.
Solis via Neap. quæ. 617.
Solonis lex de ferendis testimoniis illustratur. 72.
Sortes, quæ capiebantur Trojani belli tempore, an scriptæ. 56.
Sofis in Cic. non est ex nostratibus Neapolitanis, sed Syracusanus. 454. xxv. col. 1.
Specula, an pars domus. 368. 399.
Spissus, & *densus* liber, non est crassus, & magnæ molis, sed elaboratus. 248.
Spongia in Suet. pro *avaro*. 12.
Stabie oppidum, ejus etymon Phalegicum. 566.
Stabine, locus in Campania. 482.
Statius Neap. quoties a Domitiano coronatus. 416. Licet Latine scripserit, Græcæ doctissimus ostenditur. 465. 466. Ab eodem Aug. agro Albano donatus, atque ad cenam accitus. *ib.* *Statii* patris Græcæ callentissimi laudes. 467. 468. 491. 493. Cereris Neapolitana se mystam dicit. 616. Qua in hujus urbis fratria degebat cum Menecrate. 219. 620.
Statuas publice erigere cui jus fasque esset. xxxviii. col. 2. xxxix. col. 1.
Statue rogatæ cur ferant codices. 261. *Statua* quid ab imagine differat, vide *Imagines*, & *Εἰκόν.*
Stemma civitatis Neap. cur ad Solem, & Lunam spectet. 619.
Stilo utebantur Hebræi in scalpendis characteribus vel in faxis, vel in æneis tabulis. 43. Scriptorius *stilus* ipsis ignotus, & culpandi interpretes. 44. *Stilus* in sepulcris scalptus adnotat inibi puellum conditum esse. 88. Martyres cur a pueris *stilo* interfecti, *ib.* & 89. quod

de S. Felice Nolano negatur. 90. *Stilorum* mentio apud Scriptores, cum de curia sermo est; hinc Jul. Cæsar *stilis* confossus, &c. 105. 106. *Stili*, vel ceræ nulla prorsus mentio in quovis legum σῶματι. 110. 116. 125.
Strabonis loci corruptissimi sanantur. 421. & seqq. 443. & seqq. 562. & seqq.
Struitor quinam artifex, de eo Reinesii στρούκτωρ. 249.
Subdiaconus, vide *Presbyter*.
Sublimis in Plauto est *catomoeolendus*. 90. etiam in Terent. xv. col. 2.
Subscribere verbum est, quod ad libellos forenses, & publicas scripturas pertinet: hinc *subscriptores* sunt *causidici*, & *subscribendarii* audiunt *actuarii*, & *tabularii*: hac in re αβλεψία Salmasii patet. xxx. col. 2. xxxi. Suetonii, & Cassi auctoritas contra tantum virum, & tabula Heracleensis. xxxi. col. 2. xxxii. suffragatur etiam vox Græca υπογράφειν. xxxii. col. 2. Nostra hac ætate libellos suos *causidici* *subscribunt*. xxxix. col. 1. Reliqui, qui ad contractus, ac forum minime spectant libri, *inscribi* dicuntur. xxxi. col. 2. & 2.
Suffectus, vox consulum apponebatur in faxis. 521.
Susceptores in legum σῶματι qui. 528. erant etiam Neapoli dicti *ὑποδεκταί*, *ib.* dicti etiam *arcarii*, *ib.* vide *ὑποδεκταί*.
Syllabe repetitæ facile a librariis omittuntur. 126. xvi. col. 1.
Syngraphæ, vide *Tabulæ testamenti*. Cur in numeris in imperatorum dextra. 261. 262. In provinciis missæ in membranis circumvolutis. 263.
Syngraphæ, & *testamenta* in unis charris, non in tabulis conscripta. 109. & seqq. vide *Tabulæ testamenti*.

T

T depictum, non incisum in frontibus Hebræorum. 155.
Tabellæ ceratæ, vide *Ceratæ tabellæ*. *Tabellæ linteæ* quid. 98. 99. *Tabella* idem, ac *membrana*. 112. *Densæ tabellæ* quid. 248.
Tabellæ votivæ, vide *Christiani*.
Tabellarie leges. 104.
Tabulæ testamenti, dotales, &c. τροπικῶς accipiendæ, revera fuerunt vel chartæ, vel membranæ. 109. & seqq. Cur fere semper *Pandæ* meminerint *tabulas*; raro *chartas*: rarior sit vox *tabula* in Instit. rarissima in Codice: & tandem Novellis ne vice quidem simplici illita sit, & tabellionibus peculiaris chartæ usus præscribatur. 116. 117. Quare in Pand. videre est *tabulæ testamenti*, *tabulæ dotales*, *tabula signata*: in Cod. vero minus concinne *scriptura testamenti*, *dotalia instrumenta*, *scriptura signata*. 116. An Romani cum Albanis in *tabulis ceratis* pacta celebrarint. 124.
Talismanorum ætas. 701.

Tanagraei Deum Eunoium colebant. 663.

Tarentum an Homericis studiis floruerit. 362.

Taurubula, insula, vide *Apragopolis*.

Temperare calamos præpostere eruditissimi quique interpretati sunt *acuere*, sed valet idem, ac *stilum temperare*. 197. 198. quod clare eruitur ex Cic. & Hieron. &c. *ib.* Idipsum valet *attemperare*. 198. Quid in Statio *Tigris temperat ungues*. 200.

Terra motibus signa collapsa, elegantius dicitur, *vi terræ motus*, quod sexcentis exemplis evincitur. 542. 543. 544. Latini carent vocabulo quod τῆ σεισμῆ respondeat. 555. Longior commentarius de hac Græca voce adversus Mazoch. ab p. 553. ad 550. Homericæ *terræ motus* ὑποτάσεως elegantissima, quam nil affectus est Maro. 557.

Testamenta, & *syngraphæ* in unis chartis scriptæ, non vero in tabulis. 109. & seqq. vide *Tabule testamenti*.

Testimonia in cera, sive in maltha scripta apud Athenienses interpretum commentum est. 72.

Theatrum Neap. vide *Neap. theatrum*.

Theca calamaria est nomen Latinum elegantis ævi pro *atramentario*, quod multis patet. 167. & seqq. 182. 183. Male lexica selectiora vertunt *pennajulo*, & quidam interpretati sunt esse *canon*. 184.

Theca graphiaria quæ. 167. 182.

Theotatæ, vel *Theotadei*, conficta Neap. fratria a doctiss. viris: erroris origo detegitur. 671. 672.

Theodorus, dux Neapolitanus diaconiam erexit sub Leone Isauro, & marmor *Theodori* tandiu vexatum suppletur, & longiusculo commentario illustratur. 529. & seqq.

Thermensis regio an Neapoli. 440.

Tiara, capitis operimentum Persarum, & aliarum gentium. 191. nunquam pennis ornata, contra ac dixisse videtur scholiastes Aristoph. 192.

Tibianus, vox nova, & differt a *tibicen*. 250.

Titi Vesp. marmoris Neap. fragmentum Græcolatinum a Mazochio suppletum, ac illustratum excutitur, & novo, ac longiori supplemento decoratur. 412. & seqq. Hic Augustus in lapidibus *censores* titulum nactus. 414. 424. Novum supplementum eidem marmoris apponitur perquam a Mazochiano diversum, & aliorum lapidum exemplis fulcitur. 535. & seqq. Quo anno hic Augustus Neapolim advenit, disquiritur, quod non curatum antehac. 372. 373. Titulus hujus Augusti affixus theatro, non gymnasio. 574. 586.

Titulus in libris quadrangulis. 244.

Toga, sive *findon* in libris quadrangulis. *ibid.*

Torre del Greco, locus prope Neapolim, cur id nominis ipsi inditum. xxxiv. col. 1.

Trajanus vivens Divus salutaris. 11.

Trapezite scribentis omnia instrumenta ex pictura Herculanensi, quæ per partes explicatur, & exemplar profertur. xxxiv. & seqq.

Trimachionis convivium a Petronio descriptum Neapoli fuisse celebratum multis ostenditur, 709. & seqq.

Turricium urbs, ubi Regium atramentarium repertum est, commendatur. I. lapides litterati in eo reperti illustrantur. II. III.

V

Vel particula quid sæpe apud jureconsultos. 122.

Vellus aureum fuit liber quadrangulus. 232.

Veneris atramentaria epitheta, & descriptio. 371.

Ventos Ælius Verus Imp. appellavit *nuntios*. 192.

Vesuvius quo nomine Græce donetur. 417. & seqq. Est nomen adjektivum, ut sere omnia montium nomina tam Græce, quam Latine. 419. Uni poetæ usi sunt voce *Besbius*, vel *Vesvius* cum privo V in medio. *Vesvii* *con-* *cussionibus* in Neap. saxo importunissimum pro *terræ motibus*. 421. Multa lux veteribus Scriptoribus, qui hunc montem meminere. *ibid.* & seqq. ejus etymon Phalegicum. 424. 566. Cur *Meulus* dictus. 566.

Via: de sacra via cur apponatur in saxis, vide *Sacra via*.

Vicesimam annonariam solvebant Romanis Herculanenses, & finitimi populi. xxxv. col. 2.

Vinarium non est *vini vas*, sed *omnis vini delectus*, uti *acetarium* est omne genus herbæ: hinc multum lucis Horatio, & Plauto. 205. 206. *Vinarium* an in Petronio pro vase. 206. *Vinaria* a locis nomen adepta. xxv. col. 1.

Virgilii sepulcrum, quod prope Neap. ostenditur, est porius varuissimum Parthenopes Sirenis, quod ex Statio patet. 679. *Virgilium* artis magicæ callentissimum fuisse vulgus credit. 705.

Virgilium quam parvi æstimaverit Caligula. 546.

Vitis cur in atramentario: id ornamenti genus in vasculis facile appositum, quod etiam imitati sunt Christiani. 373. & seqq.

Vitrum, materia vasculorum unguenti 4. 8. 13.

Vitrum usorium constat habuisse veteres ex Aristoph. 70.

Vitulus aureus, sat obscurus de eo locus illustratur. 45.

Ulpiani lex de legato librorum tenebrosa, & perquam affecta illustratur, & sanatur. 253. & seqq. illustratur etiam. 265. Item in l. 3. de trit. vin. &c. leg. longior commentarius. 397. & seqq.

Umbilicus quid in folis libris quadrangulis. 243. hinc facile constat, quid denotat ad *umbilicum perducere*. *ib.*

Unci in libris an existerint. 245.

Unguenta nunquam servata in vasculis æneis, sed ex auro, ex electis lapidibus, vel ex vitro. 4. & seqq. *Unguento* calcei deliburi. 8. ea etiam bibebant veteres. 11. Etiam in argenteis, sed raro admodum, condita. 14. *Unguentarii* vasculi figura apud Muratorium. *ib.*

Un-

Unguenta fratoribus donata. 633.
Unguentarium pro *unguenti vas*, vox barbara. 204.
Unus sæpe valet *aqualis*. 220. sæpe *primus*. 437.
Volvere libros pertinet ad eorum quadrangulam figuram. 227. 255. 257.
Volumina, vox est, quæ denotat *librum quadratum*. 227. sicuti etiam *volvere* pertinet ad libros *πολυπύχης*, non ad cylindricos. *ib.* & 228. *Volumen cylindricum* a Trotzio confectum. 242. Obscurissima lex Ulp. de legato librorum, in qua vox *volumina*, clarissima eva-

dit, si pro quadratis libris accipiantur. 255. & seqq. *Volumen*, & *liber* synonyma esse exemplis multis præstatur. 256. 257. vide *Codex*.
Votivarum tabellarum exempla. 147. & seqq.
Urbes sæpe nomen acceperunt a figura, quam præferunt. 251. 252. xx. col. 1. & 2.
Uva glanica apud vulgus Neapolit. quæ, atque unde optimæ vocis deformitas orta. xxxiv.
Vulcanus a Neap. cultus. 651. Quorum artificum præses. 694.

In detergendis typographicis erroribus, quam solerti cura utendum sit, is unus novit, qui aliquando ad id operis incubuerit: & nisi moræ patientissimus sit, se lubenter falli iussit, præsertim si Latinis Hebrææ, & Græcæ sæpequam multa immixta sint. Mibi autem nil opis propriæ, ac facultatis dissimulanti, sicut qui vactis ingenium ætuosum, & nil sum lentum negotium, & quamvis omnis fuerim in operarum πολλῶν περιπυργαῖς, tamen quedam exciderunt in his non exigue molis voluminibus, quæ hic appendam, & sæc pauca, quæ vel tiro deprehendit, lubens posthabui. Itaque si aliquando reperire sit, Phalegicus, furculus, lusciniolus, Delechambius, πηλεγικός, ἐξολόττος, &c. nec non quando de planetis sermo mihi est, Jovem ter, aut bis legas pro Sole, ἰνδουγέδουμ jubeo ingenio meo aliquando nimium festinantis, præsertim cum etiam sæpius incisum sit Phalegicus, furculus, lusciniolus, Dalechambius: πηλεγικός, ἐξολόττος. Si quem vero sat morosum isthac parva incuria acrius urat, nil inclementius a Superis ei apprecor, quam ut illum ad typographorum errata saltem unius mensis intervallo Græco, & Latine, ut de Hebræis sileam, abstergenda damnent irati.

pag. lin.

9. 38. Venus, Juno.
 20. 6. honestaretur, honestari.
 28. 12. peragam, causam peragam.
 35. 32. judex, accusator.
 41. 8. qui, quos.
 42. 35. cupido, cupido vestigandi.
 78. 26. suarum, suorum.
ibid. 27. qui, ex quo.
 114. 40. jureconsultum, imperatorem.
 133. 5. monuerat utiturque, monuisse usumque esse.
ibid. 42. quosvis, ob quasvis.
 149. 17. suspendimus, relinquimus, suspendamus, relinquamus.
 151. 22. Martiali, Martiale.
 156. 37. conqueri autem me, dele me.
 161. 5. tempore, tempora.
 175. 39. eos illevisse miratus sum, illeverunt.
 177. 43. cui pueritiæ, cujus pueritiæ.
 184. 18. pag. pag. 164.
 222. 29. afferatque, afferentique.
 229. 19. apponas, opponas.
 233. 35. describit, describat.
 249. 1. Reinesio reparatori, Reinesius reparator.
 257. 21. libri, libros.
 278. 16. Martialis, Juvenalis.
 285. 12. verberabant, verberarent.
 293. 16. commiscens, commiscens.
 296. 10. legere, legere est.

30. 5. σκοίνω, σχοίνω.
 55. 33. γραμπύς, & νεφ. 36. γραψύς pro γραπτύς.

pag. lin.

325. 39. de Passerium, dele de.
 332. 9. ante Exodum, ante Genesim.
 341. 13. transmutavit, transmutavit.
 355. 43. nil, baud.
 364. 21. non adegisset, dele non.
 368. 15. follemis, follemne.
 371. 36. litterarum, litteratur.
 442. 21. a municipio, de municipio.
ibid. 28. Mazoch. pag. 252. Mazoch. pag. 242.
 452. 26. perfererat, præferat.
 471. 3. Proserpinæ rapum pro Eurydicem ab inferis redeuntem.
 480. 14. sedent, sedet.
 524. 5. in qua, in quo.
 574. 31. subitum, subeundum.
 575. 24. Vitruvius lib. 1. pro lib. 4.
 618. 41. quæ duorum; Deorum: corrige: etiam exstant duorum Deorum.
 679. v. ult. dele, Menecratem.
 704. 42. concoquebat, concoquebat.
 722. 31. tanrum divinum, vatem divinum.
 xxiv. col. 2. 37. Italiotidas, Italiotas.
 xxxiv. col. 2. 14. stant, præstant.
 xxxviii. col. 1. 26. intereat, intererat.
 lxxxvii. In voce plumbum, & plumbarii 197. pro 195.
ibid. col. 2. 35. Alex. Severi, Sept. Severi.
 Campanos, quod, Campanos, quos, sed pagella me fugit.

77. 11. βελονειδῆ, βελονοειδῆ.
 120. 43. δακτυλογλύπτειν, δακτυλιογλύπτειν.
 165. 36. σοχέειν, σοχέειν.

199. 41. *σερρόπειῶν, σομοπειῶν, σερρόποιῶν, σομοποιῶν.*
 238. 28. *συλλαβάνειν, συλλαμβάνειν.*
 288. 34. *γυνῆται, γυνῆτες.*
 308. 22. *τῆς ἄσρας, ἐς τὴν ἄσρα.*
 331. 16. *ἀνελπίστως, ἀνελπίστως.*
 400. 42. *ἀργυρεῖται, ἀργυρεῖται.*
 402. 43. *κρυπτομένη, κρυπτομένη.*

- ibid. 7. *ἄκρον pro μέκρον, μέκρον pro ἄκρον.*
 564. 14. *διῆλθεν, διῆλθεν.*
 LXIX. *Παρθένων pro πλατύνων.*
 LXXI. *In voce εὐπτόρια dele, vult.*
Ἐκπορίζοιτο & ἐπιτρέπεται, pro Ἐκπορίζεται, & ἐπιτρέπεται, sed parcella me fugit.
 635. 42. *ἱγῆ, pro ἱγῆ.*

Postquam typis edita sunt ambo, isthæc volumina, & multa annorum intercapedo intercessit, quo omnium juris essent, factum est, ut ad firmanda validius, quæ in iis a me adversus aliorum sententiam corrogata sunt, dum quodvis genus scriptores evoluerem, quidquid ab his excerpti, hic apponendum ratus sim, veluti fucisivum, & sterile: nam pigebat perditum iri hæc, quæ cursim arripui; cumque jam a me recta, imo & opipara cœna data sit, uti sportula excipiantur.

Pag. 4. & sequ. Studiosissimus fui in aggerendis veterum exemplis, quo quibusdam succenturiatis refractariis obfistarem, furtim, & paucorum invidiorum precario crepantibus hanc regiam thecam calamariam fuisse unguenti vasculum, quamvis exemplis affluenter constitit unguenta nunquam servata in thecis ex ære, sed vel ex gemmis, vel ex auro, vel ex alabastro; non posthabendum reor illud Capitolini in Vero Imp. num. 5. pag. 419. *Data & vasa aurea cum unguentis ad speciem alabastrorum.*

Pag. 49. & seqq. Ostensum est nunquam Græcos scriptitasse in tabulis, at videtur Æschyli ævo dramaticorum vetterimi id moris obtinuisse, in *Supplicib.* v. 953.

*Ταῦτ' ἔ πίναξιν ἐσιν ἐγγεγραμμένα,
 Οὐδ' ἐν πτυχῇ βίβλων κατεσφραγισμένα,
 Σαπὴ δ' ἀκούς ἐξ ἐλευθεροσύμης
 Γλώσσης.*

Quæ ita vulgo vertuntur, scholiaste præde ajente, *ἐκ ἐγγράφως πῶς ἔειπον, ἀλλὰ ζώσῃ φωνῇ, hæc non scribendo dixi, sed voce viva.*

*Hæc tabulis non sunt inscripta,
 Nec in plicaturis librorum sigillata,
 Sed manifeste audis ex libere loquente.*

Lingua.

Verum si poetæ verba attentius perpendas, nil opportunius, quo ligneam scriptionem Græcis omnino deneges: nam rex Argivus præconi adstanti hoc versus indicit, nempe se apertissime loqui, non per arcana verba, & per tesseras, neque per sculta signa: recoquit poeta verba illa Homeri *γράφας ἐν πίνακι*, cum parens Bellerophonis huic *σήματι λυγρῷ* tradidit, quo a Lyciæ rege interficeretur, quibus Iliados verbis sat obscuris me multum lucis dedisse haud denegandum pag. 56. 57. 58. Novimus autem Æschylum adeo Homericis locutionibus addidit, ut jure illius simia salutandus sit; quare quam longissime abest, ut huic dramático de Græcorum ritu in tabulis scribendi mens fuerit, sed solummodo de arcana exarandi notas quasdam ratione cogitasse credas.

Pag. 52. Quis fortasse autemet me consulto aufugisse verbum 450. Aristophanis in Avibus, utpote mihi ad-versantissimum, qui primus edixerim Græcos præsertim melioris ævi nunquam in tabulis scripsisse, neque in cetera quid exarasse:

Σχοπῆν δ' ὅ, π' ἂν προγράφωμεν ἐν πίνα-

πινυξίς,
Considerandum, quid prescribamus
in tabulis:

isthac verba commemorasse nil mihi operæ pretium fuisse ratus sum, cum hoc in versu de pactis conventis sermo sit, notumque est quavis veterrima atate fœdera, & pactiones apud gentes universas, etiam Hebræas in tabulis sive æneis, sive marmoreis, sive eboreis, sive cedrinis incidi, & inscribi: etenim assatim mihi erant, quæ adverti hac pag. 52. de *πινυξίς* *πινυξίς*, quo ipse Aristophanes in Vesp. utitur, quæ consulas oro.

Pag. 88. & seqq. Quo firmarem Latinos solummodo pueros usos ad scribendum stilis, nunquam vero Græcos, allata a me sunt martyrum exempla, qui his ferreis instrumentis a puellis perfoffi enectique sunt: neque quis credat me nancisci Evagrium scholasticum facilem adversarium adserentem lib. 3. cap. 10. Stephanum Antiochiæ Episcopum a pueris interemptum, *ὃν πέντες Ἀντιόχειον καλὰ τοῖς διαχειρήσαντο ἴσα δόρασιν ὀυρδέσει*, calamis instar telorum acutissimis; nam patet apertissime, cum Græci hi Antiocheneses puelli in scribendo ferrum minime adhiberent, arundinum acie huic Præfuli eadem intulisse.

Pag. 139. & sequ. Non unis exemplis admonui imperare, & jubere fuisse medicorum, addas Persii verba Sat. 3. v. 90. *A medico jussus requiescere*: & Plinii in Trajan. cap. 22. num. 3. *Ægri quoque, neglecto medentum imperio, quasi ad salutem, sanitatemque prorepere*.

Pag. 148. Legere est Superos, si votis annuerint, dictos *ἐπὶ νύκτας*, si contra *ἀντιόξας*. Addas, quæ me docet magnus D' Orvillius in Charitone pag. 169. nempe Numina sæpe precibus *ἀνανεύσαι*, vel *ἐπινεύσαι*, & oblitus est voces *ἀνέγκας*, *ἐπὶ νύκτας*.

Pag. 173. & sequ. pag. xxvi. xxvii. Cum longiori sermone, & multa exem-

plorum (etiam sacrorum) copia antiquos scriptores pro præstanti puerorum custodis officio vocem *παίδωγος* semper adhibuisse, & e contrario eruditissimos quosque ævi nostri notionem detorsisse patefecerim, quorum paucos enumerandos curavi, demiratus sum etiam duo viros elegantioris Latinitatis promoscendos D' Orvillium in libris suis non simplici vice, & Mazochium in Vindiciis repetitis contra Stiltungum in nequiores partem usurpasse.

Pag. 323. & seqq. Non una monumenta figurata planetarum colligenda curavi; at nondum eruditiss. Mazochius luculentam Etrusci ingenii, & operis pateram, me tunc scribente, vulgaverat in æneis tabulis Heracleensibus pag. 554. atque initio pag. 552. se aliis onus imponit, quænam sint icunculæ in patera divinandi, aitque, *Imaginum, quæ in patera exhibentur, probabilem aliquam extundere rationem, haud facile arbitror: eoque magis, quod res est obscurior, habebunt eruditorum ingenia, in quo se exerceant*. Verum non summi ingenii est imaginum illarum extundere veritatem: depicti etenim sunt in ea ipsi planetæ, licet neque secundum hebdomadis ordinem, uti in theca nostra calamaria, neque secundum cæli rationem: siquidem in antica patera facie cernere est palam Saturnum cum falce, inde Martem duos stringentem hastas sinistra, dextera vero quandam scuti speciem regentem: insequitur mulier cum scepro, quam Venerem dicas, post pateræ ansam adstat Mercurius, quem certum nobis dat crumena: demum summus Jupiter etiam cum scepro, quocum in unum ex gigantibus statura enormem, ac supplicem animadvertit, uti a poetis salutatur *σκυπτέχος*, & *γίγαντοφόνος*. Duo reliqui ex planetis in postica pateræ parte conficti sunt, Apollo scilicet crinitus, sive Sol, atque Diana, sive Luna.

Luna noctis peplo implicita ejus germana foror secum secreto communicantes. Sat apposite binos hos Deos seorsim a ceteris elaboravit Etruscus artifex, quippe qui principes planetarum, atque ἀδελφοί. Hinc unusquisque nunc demirabitur edixisse summum virum, *Imaginum, quæ in patera exhibentur, probabilem extundere rationem haud facile arbitror*, quod fat pronum dicas. Præterea, licet non sit pronum, ac paratum imagines planetarum invenire secundum dierum ordinem, uti a me ostensum est, tamen inter tot summæ raritatis cimelia obtulit Regi fortunatissimo Herculeum etiam planetarum protomas ex opere plastico quoad hebdomadis seriem. Ludovicus de Bochat in to. 2. pag. 403. Lufannæ 1749. ubi sermo est de veterib. monumentis Helvetiorum, affert vas, sive simpulum ex ære, in quo videre est incisos etiam quoad hebdomatis ἀδελφῶν planetarios Deos; verum thecam calamariam semper prædices singularem, cum in ea dumtaxat intueri est Auroram pro Sole, quem morem patefactum est privum fuisse Neapolitanorum civium, quippe quos Ομηρικῶς vixisse in bene multis probavimus.

Pag. 365. & sequ. Novam notionem dedi vocabulo ἄμυζ, & p. 8. 12. 13. xlii. col. 2. & epitheto λιπαρός, Jo. Daniel Lennep in animadv. in Coluthum pag. 12. de ambabus vocibus quædam docte commentatus est, at quæ multa a me dicta sunt, ipsum fugerunt.

Pag. 553. & sequ. Adeo verum dicas ab Græcæ linguæ ingenio descivisse, qui rati sunt dici σεισμός γῆς pro privo σεισμός, *terra motus*, quod multis a me firmatum est, ut si quando motum terræ distinguendum scriptoribus acciderit a motu maris, solummodo usurparint σεισμός ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ θαλάσσης, uti Herodot. lib. 8. in con- cione Themistoclis ob bellum Salaminæ.

Pag. 610. Bonam, & antiquam esse vocem Γραυός patefeci, & non unos auctores vades dedi, quibus adjicias Alexandrum Ætholum Ptolomæo Philadelpho supparem in epigrammatis versu 1. ab Macrobo. in Saturn. lib. 5. c. 22. n. 521. exscripti, Γραυοῖσι μελέσθαι.

Pag. 626. Paucis commonefeci, quæ adnotavit Vandalius in diff. ix. de Fratriis, &c. pag. 738. de egregio nostrate decreto bene multis verbis Græce concepto, atque a me in veterem elegantiam restituto: si quis hujus summi viri longiusculam observationem perlegat, sane deprehendet, non solummodo argumentum marmoris non divinasse, verum & nomina propria in alia detorsisse, quod mihi, ceterisque non mediocri admirationi futurum.

Pag. 636. Ob fortunæ nostræ Neapolitanorum abundantiam repertus est lapis fratris Cynæorum, quem multa de nocte quidam de tam egregio patriæ momento scelestissime meriti fur- tim vendidere: sibi que impendio liberali redemit Joannes Carafa Nojæ Dux, cui ob singulare hoc pignus, atque exoptatissimum cives, & mun- cipes gratulantur libentes merito.

Pag. 679. Legere est sepulcrum, quod supra Mergillinæ collem invisitur, me Virgilio vati eripuisse, & libentius tribuisse Parthenopæ: accidit autem, ut post editum hoc thecæ Calamariæ opus collem cum carissimis amicorum adirem, reperi fuisse columbarium alicujus profapiae: etenim circa quatuor illos rusticitatis plenos parietes exstant adhuc plus minus viginti ollaria, in quibus servari cineres novimus; quare neque unius viri, neque unius Sirenis dicas conditorium: & mirum est tot nostrates exterosque scriptores id minime advertisse, ut me etiam traherent in errorem, quamvis sim ἀντόχθων; at sero satis fuisse ἀντόπτην nunc piget, pæ-

pœnitetque. Si quis optet ejus sepulcri elegantius præ ceteris exemplar externum, internumque suis cum loculis, Neapoli degens sibi accuravit magnus D'Orvillius: inde ei in eruditione compar Petrus Burmannus præfationi operis immortalis *Sicula* inscripti apposuit. Quando nam nos pudeat longissime gentium viros nostris vetustatis monumentis edendis sibi laudem honoremque depeculari?

Pag. 723. & seqq. Multum lucis allatum a me est Homericæ voci τῆρσθ, atque aliquantulo liberius adferui solitariam reperiri in una Iliade, atque ἀπᾶς λεγομένην at licet rarissima sit, piget me ipsam non invisisse in Callim. hymn. in Delum v. 175. ἰσάριθμοι (Τιτῆνες) Τέρεσιν, ἵνῃκα πλεῖστα κατ' ἡέρα βυκολέονται, numero pares (Titanes) stellis, cum plurimæ per calum pascuntur. Mirabitur, mecum quisque Callimachum poetam cultissimum in notione τέρεσθ ab Homero fuisse degenerem, qui Homerus ad unos planetas ea utitur voce, Callimachus ad stellas universas denotandas intorquet. Conqueror etiam de Arato, qui v. 604. etiam ab Homericâ veritate deflexit, cum nobis confinxit cæli epitheton πολυτελής, neque curandus Onomacritus, qui in hymn. in Natur. 6. ingessit πελύτερσθ. Optabam selectissima quæque a Spanhemio in suis observat. ea de ῥήσσει, sed tacitam omnino compressamque reliquit.

Pag. 733. Non pauca dicta sunt de apum favis; at oblitus sum versum 99. Philæ de animal. propriet. tit. de apib. inertib. σχήμασιν, ἢ λιμνασιν ὀρθογωνίους, si scripsisset apes compingere favos ὀρθογωνίους, rectangulos, sane errasset Phile; etenim figura sexangula obtusos præ se fert angulos; quare etiam ἀπρὸς διόνυσος est isthæc adnotatio Cornelii Pawii: Erunt, quibus ἰσογωνίους pro ὀρθογωνίους, placebit: sed nullus ego dubito, quin ista

pro synonymis hic habuerit auctor; rectangula scilicet aequiangula sunt certo respectu: hinc quovis pretio immutarem ἰσογωνίους, sexagonis, uti re vera sunt favi.

Pag. xxxiii. Perbreve commentarium appositum vides in Herculanei grandem picturam, in qua & atramentarii octogoni figura efficta est: secutis temporibus ab effossionibus Pompejorum non minor altera emerfit, atque inter cetera scribendi organa, scilicet papyrus convolutam, cum scriptionis signis, pugillar, cujus quaternæ, aut quinæ ligneæ plagulæ, aut eboreæ affabre expressæ, & tabellam quandam fortasse earum unam, quæ cera oblinebantur, notis quibusdam incisus insignem, cernere est thecam calamariam rotundam flavi coloris, quo pictor aurichalcum exhiberet tribus parvis projecturis in summa, media, imaque parte cinctam, atque exornatam: in ejus arcum os immisisti sunt bini calami, unus præ altero brevior, magnitudo vasculi æquæ est huic nostro octangulo. Verum emittat e visceribus tot monumentorum vim ingentem fecundissima tellus non sine fociis atramentariis thecis vel depictis, vel metallicis, quorum jam dives est cimeliarchium ad Regis nostri famam fortunamque, difficillimum dicas fore, ut aliud σκευάριον paris elegantia huic nostro proferat, quod regio imperio binis voluminibus honestatum a me est.

Pag. xxxix. Me commostrasse vides contra Mazochium Augustos, & præsertim Septimium Severum sine senatus arbitratu statuas transtulisse; ceteris auctoritatibus jam allatis addenda isthæc Spartiani de eodem Severo agentis num. 26. pag. 924. Statuas summorum virorum in foro Trajani collocavit undique translatas.

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ

*Contractissima, ac liberalis in actionem
sexcentorum puerilium errorum, quam
in me de hoc Atramentario
negotio in suo libello irro-
gavit vir quidam trans-
montanus inoffi-
ciosissimus.*

Pag. 563. Locum affectissimum Strabo-
nis restitui, quo verum Herculanei
situs vindicarem, una litterula ap-
posita *μακράν ἔχον*, scilicet, pro *ἀκράν
ἔχον* : at nescio quis rumor per ur-
bem incaluit quendam transmonta-
num scriptorem in libello perquam
flaccido, & contumeliofo non solum
in me, sed etiam in viros in re lit-
teraria principes, veluti alterum Ti-
magenem, qui parsit nemini, petu-
lanter invehi, & præter cetera, quod
hanc vocem *ἀκράν* in *μακράν* immu-
tarim, obganitque petulantia plenus
se Græce ad miraculum doctum ne-
quaquam didicisse hunc dicendi mo-
rem *μακράν ἔχον*, neque se usquam
reperisse *μακράν* in hac adverbii vi-
ce, atque injuriosus exandescit, quod
exemplis id tutari non satis fui. Ve-
rum ipse contumelias ad corvos a-
maudo, at patellarium, & minorum
gentium Græculum dico, qui id igno-
rat; si hujus syntaxeos exempla post-
habuerim, noveram H. Stephanum
bene multa collegisse, & turpe mi-
hi semper visum expilare lexica: ex
mea autem penu, nisi e re puerili fuisset,
recitarem ab Æschylo in Supplic.
v. 932. *Κλάεις ἔ μάλ' ἐς μακράν*, ab
Aristoph. in Vesp. v. 107. *παιδὼν τὴν
μακράν*, ab Eurip. in Phœniss. v. 913.
Ὅδ' ἔ μακράν ἔπει, ab Antholog.
lib. 2. cap. 13. epig. ult. *αὐτὸς ἔ μα-
κράν φαίνεται* : atque etiam ab scri-
ptoribus Ecclesiasticis, uti est auctor
Anonymus de Paschate, quem Græ-
ce edidit Petavius pag. 214. Urano-

log. *Οὐ μακράν τῶν Ἀποστολικῶν γενόμενῃ*. Atque etiam in re geographi-
ca scholiastes Sophoclis in Ajace v.
215. ait, *Μακράν γὰρ Φρυγία Σαλαμί-
νῃ*. Addere potis fuisset isthæc præ-
terea exempla ab Aristoph. in Vesp.
v. 451. *Ἡμῖν δώσετον ἀκλήν δίκην ἐκ-
ετ' ἐς μακράν*. In Ran. 437. *Μηδὲν
μακράν ἀπέλθης*. In Avib. *Κᾶς' ἔ μα-
κράν ἀπώθεν, ἀλλ' ἐνταῦθα περ ἤδη ἔστιν*.
Idipsum teneo ab historicis castissime
scribentibus, uti est Dio Cassius lib.
46. num. 3. pag. 453. edit. Reima-
ri: *Μακράν χαίρειν τῷ τε νίῳ, καὶ ταῖς
Ἀθύναις ἐπανήλθε*, loquitur de Tullio,
& id genus ὅσα κόπης, idque pueri fei-
re debent, imo & puerastri. Cete-
rum, nisi τὸ *μακράν* reficias in Stra-
bone, is de Herculanei situ falsissi-
mus audiet.

Ut autem nasutulis quibusque grammati-
castris os omnino obstruatur, ac docean-
tur tandem, (licet jactitent se Græce
sapere ad prodigium) me jure summo
μακράν ἔχον scripsisse: prostat in A-
ristophane in Nubib. v. 211. locus,
in quo sermo est de Eubœa, quæ
utpote in grandem longitudinem ex-
tenditur, ac protrahitur (uti nostrum
Herculaneum) eadem dicendi ratio-
ne utitur comicus, quam ego videre
visus sum in geographo:

... . Ἡ δ' Εὐβοίᾳ, ὡς ὀρέε,

Ἡ δὲ, παρατέταται μακρὰ πῶρρό πᾶν.

... . Hæc Eubœa est, ut vides,

Ea admodum est distracta in longi-
tudinem.

At licet editiones exhibeant *μακρά*,
non autem *μακράν*, cum tot exem-
pla, maxime ab ipso Aristophane, se-
legerim, quisque haud precario refi-
ciet, *παρατέταται μακράν πῶρρό πᾶν*,
eo magis, quod scholiastes hanc
syntaxin hic adhibeat, *παρατέταται τὸ
ἐπίμνηες*, fortasse ævo suo *μακράν* in
comico legere erat: etiam eruditissimi
quique dant Latine in *longitudinem*:
vide, quæ hunc in versum Aristopha-
nis summus vir Spanhemius in hymn.

in Delum Callim. vers. 20. adnotavit, vertitque etiam, in *Ingitudinem*. Demum fateor me conjecturam hoc de Strabonis loco dedisse: at doceatur tandem transmontanus, quæ magnus Perizonius edicit de affectissimis Æliani verbis pag. 441. quæ ab eruditissimis viris varium medelæ genus appositum: *Conjectura hæc est, sed commodi sensus, & conjecturis agi oportet, ubi MSti conspirant, uti hic faciunt, in manifestum errorem.*

Pag. 373. Grande pudoris pretium duxi in eleganti Veneris Deæ carmine patefacere verbum *cænare* sumi in notione *ἀσελγῆ*, atque turpi, uti *κοινωγῆν* usufque sum verbis modestiæ plenius, neque exempla corrogavi a Martiale præsertim, qui sæpe latenter ludit, optatque in cæna pulchram puellam, & joculariter *τῷ cacaturire*, & *cænaturire*, ac id genus fœdis ambiguisque argutiis abutitur: transmontanus ille scriptor, castus Musarum sacerdos, mihi infestissimus inperfit chartis suis se omnem Martialem (quod ei optime vertat) lectitasse, at eo in poeta hæc malitiosas urbanitates minime deprehendisse. Mihi affatim fuit asserre Suetonii locum, *cænat adulteria*, cui videtur occinere Plinius in panegyr. in Trajan. cap. 49. num. 8. *Neque enim aut peregrinæ superstitionis ministeria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio*: quorum verborum bene multa interpretamenta in adnotationibus cernere est, sed fortasse *ἀπρόσδόνουσα*.

Pag. xxxvi. Parvam *διατριβήν* apposui, ut egregium Sæmilani Campaniæ consularis lapidem nova luce donarem, cumque in eo mentio sit *thermarum Severianarum*, consulto interpretatus sum illum loqui de iis, quas Septimius Severus Aug. extruxerat, uti me docuit Spartianus num. 19. pag. 630. *Opera publica præcipua ejus exstant septizonium, & thermæ*

Severianæ. Verum iste vir transmontanus, nomini ejus parcendam reor, licet ipse quavis fere operæ suæ pagina non parferit meo (nescio quæ Errinnyes ad id adegerunt) illeivit chartulis suis me grande peccatum peccasse, cum provocarim ad Spartianum, Septimii Severi biographum, quando recitare necessum erat Lampridium vitæ Alex. Severi auctorem. At quis non ad stuporem demirabitur impetiginosum hunc criticastrum ignorasse utrumque Augustum thermas extruxisse, attamen illas Septimii, dictas *Severianas*, at quas excitarat Alexander, *Alexandrinæ*? ita aperte testatur Lampridius num. 25. pag. 921. *Nova multa* (*Alex. Severus*) *constituit, in his thermas nominis sui, aqua inducta, quæ Alexandrina nunc dicitur*: atque Casaubonus hanc apponit adnotationem, *Thermas nominis Alexandrinæ: vide Urbis descriptiones in regione nova*. Cum igitur in Sæmilani marmore scriptum sit *Severianas*, non vero *Alexandrinæ thermas*, merito ad Septimium Aug. non ad Alexandrum marmor referendum, vade Spartiano, duxi. Toleranda fane, licet me mordeat, istius audacia cum summa mihi, aliisque maledicendi rabie, atque *ὑπερηφανίᾳ* conjuncta; at alii, non ego, hanc hominis lepram curent strigile, non bonorum verborum collyriis.

Minime ipse denegem existare pagina xxxviii. col. 2. v. 34. *Alex. Severi pro Sept. Severi*, attamen vir transmontanus tria silentio pressit dolo malo, qui legibus esset vindicandus, primum me in meorum indice errorem refecisse *Alex. Severi*: præterea circa medium epistolæ, qua opus hoc atramentarium Regi offero, scriptum est propalam, *Septimium Severum amulatus*, &c. tertium, cum ipse initio pag. xxxvii. col. 2. v. 4. adnotarim, *Severi thermas vix meminit Spartianus*, sane quisque ratum volet me

locutum de Septimio , non vero de Alexandro , cum ex verbis paullo superne allatis evidentissime patefit Spartianum pauca de Septimii thermis enarrasse , at plura Lampridium de iis , quæ *Alexandrinæ* audiebant . Demum in extrema pag. xxxviii. col. 2. isthæc verba scripta a me sunt , *Spartiani hist. Aug. 10. 10. 1. pag. 612. de Sept. Severo* , non autem , *Alex. Severo* , atque ubique ejus diatribæ me semper Spartiani , nunquam vero Lampridii commemorasse vides . Id genus erratiunculas , quarum indicem fraudulentus posthabuit , in silvam , vel in chaos libelli sui convertit novus iste Aristarchus , quas expromere grandi vitio vertendi , turbasque ciendi gratia audaculi , simul minuti , & miserrimi ingenii negotium est . Posthabenda reor quot hic verbosissimus transmontanus hospes , & peregrinus contra me convertit de teretibus libris Herculanæi repertis ; quæ ipse de iis scripsi , omnia subdole perstringit , & scurriliter ; meliora negligit , mendacia quæque oggerit , documenta , rationesque meas , vel mancas profert , vel infringit surunculi nocturni instar , qui timore percitus stamnea convasat , quamvis prostant per ædes domus aurea , & argentea . Quæ de eisdem papyris ipse docet , vel in meo leguntur libro , vel quæ protrita jam sunt , vel impudentissima latrocinia ; utinam quis , ut detestetur hanc tam pravi animi lologinem , parum laboris suscipiat , conferatque per minimum horæ spatium , quæ non contemnenda ipse de Herculanæi codicibus commentatus sum cum iis , quæ hic longe gentium alienigena corrasit (si modo in suas manus devenerit ejus libelli farrago) sane detrudet continuo ipsum ad Celeritas , & capite censos , cum eundem deprehendat ornatissimum eruditionis omnigenæ paupertate , egestate , mendicitate . Interea temporis hac par-

va strenua fruatur hic transmontanus . His a me iratissimo animadversis , quoniam transmontanus homo doctissimos quosque arrodit , & lancinat : gaudendum tamen est , quod hos inter me intueor primas agere , quibuscum minime comparandus sum , quisnam me componat cum Comite de Caylus , viro undequaque doctissimo ?

Optassem ab ista Æsopica vulpecula , qui fastidioso despiciatui , habet eas eruditionis opes , queis ipse , uti rana plumis , desertissimus est , neque ingenioli sui , licet vafri , ac veteratorii vires assequi satis sunt , ut privum illud argumentum elevarset , quo nobis Junonem , non nubem daret , quod a me sexcentis auctorum dictis statutum est Græcis , Latinisque in longa ἐξηγήσει pag. xxix. libros Herculanenses convolutos , propterea quod sunt subscripti , non vero inscripti , ad fori res pertinuisse , & publica auctoritate exaratos : nec solummodo libellum suum turpissimis maledictis inferisset , nec calumniis ; hinc ab lectore mihi venia sit , si adjiciam alias non paucas veterum Scriptorum auctoritates , & recentium vota , ut quodvis negotium scriptum , si subscriptum sit , fuisse non privatæ , sed publicæ fidei , ac ponderis etiam atque etiam firmem , quo fortasse os hominis decocti pudoris obstruatur . Lampridius de Severo Aug. num. 31. p. 923. inquit : *Post meridianas horas subscriptioni , & lectioni epistolarum semper dedit operam , ita ab epistolis , & libellis , & a memoria semper assisterent* , selectissimæ eruditionis annotationem atroxuit Salmasius , qua abunde constat has Severi epistolas ad regimen imperii subscriptas , in scrinioque servatas . Vopiscus de Tacito Imper. num. 8. pag. 606. *Habet bibliotheca Ulpia in armario sexto librum elephantinum , in quo hoc S. C. perscriptum est , cui Tacitus manu sua subscripsit* : advertas rogo apertum discrimen inter *perscribere* , & *sub-*

subscribere. Etiam tyrones in jure citissime docentur edicere Justinianum in Institut. lib. 3. tit. 24. venditionis, & emptionis instrumenta (καταγραφάς) non perfici, nisi sint a contrahentibus *subscripta*. Idipsum habes a publicis Episcoporum libellis, uti adnotavit eruditiss. Mazochius de cultu Sanct. Ep. Neap. pag. 270. *De Clericorum notariorum officiis nihil illis addam, quæ de iis notavi in Comm. ad XXI. Mart. pag. 129. adnot. 75. hi Græcis vocantur ὑπογραφῆς, aut ὑπογραμματαῖς, subscriptores, eo quod epistolis Ecclesiasticis, aliisque id genus monumentis nomen suum subscriberent, eoque modo exemplis a se subscriptis ἀνθεντιαν, ac robur impertirent, &c.*

E contrario, quod a publica regendorum civium utilitate, atque a forensibus negotiis alienum erat cujuscunque generis volumen, auctoris nomen inscriptum præferebat, præter documenta a me jam allata, ut brevis sim, verba Scholiastæ Thucydidis solummodo adscribam, qui aperte adnotat moris fuisse scriptores initio, κατ' ἀρχάς, operum nomen suum appingere, rationemque etiam nos docet pag. 1. Πάντως μίμνησαι τὸ οἰκῆν ὀνόματος κατ' ἀρχάς ἀντιδιασκεδῶν ἐαυτὸν πῶν ὀρεγνύμεν ἐν τοῖς ἔσπεσιν, ἅμα μὲν πῶς αὐτοῦ αἰτίας ἐνεκεν, ἅμα δὲ καὶ τὸ μὴ ἔτερον πῶς τὸ αὐτὸ σφραγίσσασθαι σύνταγμα, quod ita vertendum: Jure mentionem facit (Thucydides) sui nominis ab initio, quo se ipse distingueret ab iis, qui erant ea ætate cognomines, & simul ob hanc rationem, simulque ne quis plagiarium opus sibi adscriberet. Hinc merito magnus Heinsius in lection. Theocr. pag. 69. edit. Oxoniæ, cujus auctoritas plurimi æstimanda, edicit: *Antiqui in omnibus monumentis, & scriptis a nomine suo inchoabant, quod in sacris fere omnibus, profanis autem Herodoto, & Thucydidē videmus: sic Herodotus, Ἡροδότου Ἀλ-*

καρνασσίου ἱστορίας ἀπόδαξις ἦδε. Quod & imitatus est Horodoti simia, auctor Homeri vitæ, cujus initium etiam est, Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς περὶ Ὀμήρου γενέσεως, κ. τ. λ. Neque hic adulterinus scriptor isthæ eadem verba in Homericæ vitæ fine appingit, quod etiam finxisset, si magnus Herodotus nomen etiam suum extremis Musis subscripsisset, uti mentitus est unus Dionysius Alicarn. aitque, Τὸ γὰρ αὐτὸ πρόϊμιόν τε, καὶ ἀρχὴ, καὶ τέλος τῆς ἱστορίας (Ἡροδότου) cum omnia hujus principis historici exemplaria etiam veterrima in fine hoc præmio careant, hinc Dionysii fidem sublestissimam dicas. Ceterum vide, quæ multa hac de Herodoti subscriptione adnotavit Gronovius in extrema pag. observationum in Herod. Possem præterea alia pro librorum inscriptorum, & codicum subscriptorum discrimine exempla inferre, sed piget in re sat nota cujuscunque vel patientissimi iram provocare. Ceterum criticafter transmontanus, si guttam ingenui sanguinis habuisset, constans discrimen τῷ *inscribere*, atque τῷ *subscribere* tot exemplis fultum falsum ostendere debuisset, non vero rem gerere calumniis, & convitiis; præsertim cum ipse sententiam meam ratam voluerim ex eo etiam, quod Herculanei codices invisuntur teretes, quæ unam librorum formam privis publicis libellis aptatam multis ostenderam, reliquis vero quadrangulam: at transmontanus veterator, omnia hæc rationum momenta fraudulentus omisit, quo incautos faci-naret: proferat ipse vel unum saltem argumentum, cur codices illi circumvoluti sint, & simul subscripti, si jam totius antiquitatis, atque eruditionis μονοπωλίαν sibi vindicavit? Ulteriora, in quibus mihi impudenter allatrat, non cogito, procacitatis suæ jam luit pœnas, vide adnotatiunculam in extrema pagella sui libelli in Gal-

Gallicam linguam conversi : neque errorum portenta , queis horret idem libellus patefacienda curo , nam hæc

δικαιολογία in grande volumen incre-
sceret , meque averteret a studiis elegantioribus .

Advertas pag. xciii. col.2. v. 34. in antica pateræ facie immutandum in subiecta pateræ parte : e contrario ibid. v. 47. in postica pateræ parte reficiendum in superna pateræ facie .

DE REGIA THECA CALAMARIA LIBER PRIMUS

DE ANTIQUIS SCRIBENDI INSTRUMENTIS , QUORUM PRINCEPS
SEMPER THECA CALAMARIA, SIVE ATRAMENTARIUM , ET
ATRAMENTUM , APUD HEBRÆOS, GRÆCOS, AC ROMANOS.

ATRAMENTARIJ vasculi negotiū antehac omnibus ἀρχαιολόγοις intentatum adeo mihi jacens atque angustum videbatur, ut ad abstergendam illius obscuritatem aggredi ferus, ac pæne invitus animi mentem induxerim; probe enim noveram in re admodum tenui, ne tenuem quidem gloriam adsecuturum. Verum cum etiam in scribendo τὸ πρέπον festari, & quod valeant humeri pondus subire oporteat, ratus sum tandem illud mihi, qui neque ingenio, neque exercitatione maximarum rerum valeo, nec importunum, nec grave. Id unum spondeo, si a me nec præclara satis, aut quæsitissima expectanda sint, quæ ex veterum monumentis, ac trium principum linguarum scriptoribus corrafi, omnia suis accommodata locis daturum, quo ne saltem opus perturbatione laboret: scio legentem fore ut minime poeniteat, si in suscepto labore in ordine & momento peccatum non sit.

Regia hæc theca calamaria unde vicinarum gentium Neapolim, & qua fortuna advecta sit, in προλεγόμενοις dictum a me est, quæ perlegas te rogatum vellem, ut de ea quid summi viri etiam senserint, vel scripserint, antequam nostra evolvas, veluti in antecœnium habeas.

CAPUT PRIMUM.

Regium hoc vasculum fuisse unguenti receptaculum bene multis refellitur.

I. **R**egii atramentarii schema, & descriptio. II. Est revera atramentarium, non autem unguentarium vasculum. III. Unguenta nunquam servata in vasculis aeneis, sed vel in lapideis, vel in vitreis, vel in aureis. Quid sit ἐνυζ. IV. Athenæi locus omnium depravatissimus restituitur, cui medelam Henr. Stephanus, & Casaubonus, &c. non fecerunt. V. Clausa unguenta in alabastris, etiam Christiano more. VI. Ἀλάβαστρος suam faciunt πῖσιν Græculi: genuinum atque ἀμεισον etymon Phalesgicum: male Clericus ex voce Arabica extorquet. VII. Exempla vasculorum unguentariorum e vitro. Plauto lux. VIII. Vox λίπαρος Homero adeo sollemnis, sed tenebrosa nunc primum illustratur: insicete hujus vatis interpretes ajunt peræque esse, ac λευκός. IX. Quid apud Hom. & Hesiod. ἀμυσσία, & νίκταρ, unguenta melius, quam potiones. X. Ambarum vocum Hebræa etyma ab re unguentaria. Nonni versus restituitur. XI. Homerii filiorum tam Græcorum, quam Latinorum error ἀμυσσίαν cibum esse ajentium. Versus ab Hesiodo expungitur. Jo. Clericus refellitur. XII. Pro vera notione τῆς ἀμυσσίας elegans Anthologie epigramma: & satis opportunus Galeani locus. XIII. Voces μύρον, & μύρω cur non Homericæ. XIV. Quid apud Hom. λίπαρὶ θέμισες, multa lux his vocibus a Latinis scriptoribus. XV. Quid apud Hesiod. λίπαρὶ χόρῳ, res antehac ignota: & quid θάλαμπος apud Homerum. XVI. Ab Herculanensibus rudibus eruta vasa unguentaria e vitro, & marmore. XVII. Quid ἀλάβαστρος apud Epiphan. XVIII. Exempla vasculorum unguenti ex auro, etiam ab Hom. XIX. Quid lecythus apud hunc vatem: ejus vocis etymon Græculorum: verum etymon Phœnicium. Raro τὰ μύρα coercita in argento. Isidorus refellitur. XX. Unguentarii σκαυαπίς figura apud Muratorium.

I. **C**URATUM omni ope a me est, ut hoc regium cimelium in æs incideretur ab nostrate artifice graphices arte cum primis subactò, ita ut uno intuitu & vas omne, & in suas majores partes veluti discissum propria epigraphe ornatas inspectari possit, omnisque ejus elegantia atque νομψότης se proderet. Quare nihil mihi reliquum est, quam ut pauca adnotem, quæ ab artifice potuisse exprimi, diu mihi desperatum est. Itaque omne atramentarium (hanc vocem ne mihi invidas) ex ære conflatum est, atque octogonæ pyramidis inversæ partem belle refert: majus operculum initio fuso argento ejus ori adglutinatum, vel tempestatis spatio, vel hominum injuria distractum mihi obtulere. Partem internam rotundam faber ærarius induxit, ne atramentum crassius angulis adhærescens se occluderet, atque ablutioni obsisteret (ne minima quidem posthabuere veteres) sicuti pars inferna exterior facili torno ducta in medio introrsum aliquantulum cedit, ut extimum labellum firmitus solo assideat. Pessulus, & ginglymus adjecti sunt ex cupro, utpote quod ære mollius metallum, & frangendo non tam obnoxium. Minus operculum mobile tam

exa-

exacte majori aptatur & quadrat, ut si forte vasculum inverti accidisset, liquor per nullas prorsus rimulas foras obreperet. Durior artificis labor se prodit in septenis icunculis aeri imprimendis: & sane prius ferro in unaquaque atramentarii facie tenues furculos duxit, & bonam partem introrsum æs complanando leviter, rudes imagines veluti inumbravit, inde iis partibus, quas inciderat, argentea filamenta, atque admodum tenues lamellas nihil eminentes applicuit; qua autem arte, & glutino firmavit, in extrema hujus operis parte a me accipies. Mox seriem omnium muscutorum, capillos, faces ambas, ceteraque Deorum symbola acutissimi cæli aciem circumducendo concinne effinxit, & imagunculas perfecit.

Itaque sic exprimi ab Neapolitano artifice schema nostrum curavimus, ut quod in charta candorem præferret, id omne argenteum tibi sit. Cum autem sceptrum Deorum, flagellum Auroræ, Jovis fulmina, Martis hasta, herbula illa, decussatæque lineolæ sub eorum pedibus ad ingenium incisæ exiles admodum sint, licet argenteæ, albore eas donare haud valuit sculptor: arduum sane fuit, imo ἀδύνατον exacte tenuia omnia filamenta ex argento in charta fingere, quæ in æreos furculos immissa vestes Deorum, Martis thoracem, clypeum, & cassida intuentibus vasculum exhibent; ut taceam tam sexcentas lineolas illas, quæ Veneris peplum exornant, quam flosculos, qui Auroræ vestem exhilarant.

Demum operimentum majus, eo quod patentius, principe metallo honestavit faber atramentarius; ideoque vitem auream cum capreolis, pampinis, racemisque inter duos circulos argenteos curatissime elaboratos, scilicet σκωληκώδεις duarum coronidum instar conclusam apponendam excoGITAVIT: & ita vasculum

Argento partim, partim calaverat auro,
quod cecinit de Nilei clypeo Ovid. Metam. lib. 5. v. 157. Hæc satis de haud æqua elegantissimi, & χρυσὴ χρυσοτέρη organi descriptione, quod longe melius in charta emicat, suoque atramento se luculentius depinxit.

Fuisse hoc organum atramenti receptaculum (quod Græci appellabant μελανδοχεῖον, & Latini thecam calamariam, de qua voce dicam inferne) si quis neget, aut dubius sit, eum sane iratis musis natum dicam, & ingratis sanctæ antiquitatis vivere, atque ut satis diu ita vivat imprecor.

II. Porro regium hoc σκευάριον ob grandem elegantiam quidam in hac florentissima litteratorum republica, quidam longe gentium vel ad oblectamentum, vel ob cimelia antiqua dignoscendi inscitiam non thecam calamariam, sed unguenti vas esse ad ravim usque inclamarunt; pretium laboris mei postulat, ut antequam bene multis, quas corrogavi, auctoritatibus, & Græcis cum primis monumentis firmem esse atramentarium, διὰ βραχέων comprobem non esse unguenti vasculum: & piget in re certa rataque oleum perdere; ceterum etiam minus doctis, & refractariis aliquando indulgendum, & faciendum est satis: reorque ἀμεθοδικώτερον objectis in principio præsto esse, quo deinde oratio liberior & prom-

ptior pro atramentarii tutela & ope spatietur.

III. Quoniam nullus dum vestigare studuerit, vel cogitarit in cuiusnam materiei vasculis seruarint veteres unguenta, ne ipse quidem vir doctissimus Fortunatus Scacchus in admirandæ eruditionis opere : *Eleocheismaton myrothecium*, cuius id vestigare maxime intererat, ut taceam Lazarum Baysium in *Tract. de vasculis*, Petrum Servium *De odoribus*, & Ulinum *Adpend. triclin.* mihi accurandum fuit, ut id præstarem, collectis undequaque ex Latinis Græcisque scriptoribus exemplis; ex quibus sane quam luculenter dignosces veteres unguenta nunquam adseruisse in vasculis æneis, vel in id genus *σκληροῖς*, quæ facile æruginem contraherent teste Plin. lib. 34. cap. 9. *Et æra quidem extersa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, nisi oleo perungantur.* Contra vero acclusa legas semper in vasculis ex auro; vel ex *electis lapidibus*, & præsertim ex alabastro; vel in *vitreis phialis*, in quibus nihil vitii, vel mucoris subire possunt, atque unguenti vis ac fides incorrupta diutissime viget. Exempli hic mixtim subiecta patienter ut legas, te rogatum volo. Videtur sane auctor Etymologici, ut a vasculis lapideis incipiam, edixisse nil melius, quam lapidea receptacula τὰ μύρα servare : *Λήκυθον λίθινον πρὸς μύρων ἀπόθεσιν*, *vasculum lapideum ad unguenta reponenda.* Agmen ducat inter Latinos Hor. lib. 4. od. 12. v. 16. *Nardo vina merebere: Nardi parvus onyx eliciet cadum*: pueri sciunt onychem esse quæsitissimi marmoris genus: hinc Mart. lib. 12. ep. 50. *Calcatuſque tuo sub pede lucet onyx*: & noster Statius Syl. lib. 1. de baln. Etrusci v. 35. *Mæret onyx, queriturque exclusus ophites*: aliquando etiam operimentum conchylii; Dioscorides lib. v. cap. 10. *ὄνυξ ἐστὶ πᾶμα κογχυλίου*. nos autem scriptorum testimonia curamus pro onyche, unguentario marmore. Satis notum epigr. 93. lib. 7. Mart. *Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat: Olsecit postquam Papilus, ecce garum est.* Catull. de com. Beren. v. 82. *Quam jucunda mihi munera libet onyx*. Propert. lib. 3. eleg. 9. v. 22. *Sit mensæ ratio, voxque inter pocula currat, Et crocino nares murrheus ungat onyx*. Et lib. 2. el. 13. v. 31. *Osculaque in gelidis pones suprema tabellis, Cum dabitur Syrio munere plenus onyx*. Miratus sum nullibi Græcorum scriptorum invenisse ὄνυξ in notione vasis unguentarii, cum contra toties Latini eam vocem celebrassent, & Pollucem ipsum, qui pluries unguenta, eorumque receptacula meminerit, ὄνυξ minime adnumerasse. Verum notum est non omnia a Græcis fontibus Latinos derivasse. Interea vides jam unguenta adseruisse veteres in lapide onyche.

IV. Hic autem scio mihi opponi posse ex Thef. H. Stephani ὄνυξ non semper esse lapidem, sed aliquando denotare quid ligneum, dicique ξύλινον ποτήριον, vide in voce ὄνυξ, laudatque Stephanus Athenæi locum. Verum cum Dipnosophistas consuluissem, non enim in animum inducere unquam potui, ut quid lapideum monstrosa mutatione ligneum evaderet; neque me tanti viri auctoritas fregit; reperi sane adeo prave & fœde

fœde corrupta Athenæi verba, ut neque oculis fidelibus præstarem fidem; quare danda venia mihi est, si te aliquantulum detineam, fortasse volupe erit tibi nosse, an in affectuissimorum verborum medela navus sim ac industrius. Et quod magis mirum, ignoro Græca ne an Latina vitiosiora sint; imo nec sibi respondent: apponam uti nunc illa in omnibus editionibus jacent, deinde refingam. Enumerat Athen. lib. xi. pag. 494. omne genus poculorum: Οἰνησηεῖα. Οἱ μέλλοντες ἀποκείρειν τὴν σκόλλην, φησὶ Πάμφιλος, εἰσφέρουσι τῷ Ἡρακλεῖ μέγα ποτήριον πληρῶσαντες οἶνον, ὃ καλεῖσιν οἰνησηεῖαν, καὶ σπείσαντες τοῖς σωεληθῶσι διδόναι πιεῖν. ONTE. Πάμφιλος ἐν Ἀττικαῖς λέξει τοῦ ξύλινου ποτήριου ἀποδίδωσι. ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΟΝ. Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος ἐν ἐκτῇ καὶ τετρακοστῇ τῶν ἰσοριῶν, ὡς ἔτι καλεσμένων πινῶν ποτηρίων μέμνηται γράφων ὅτως ἦσαν δὲ καὶ ὀνύχινοι σκύφοι, καὶ σωδέσεις τῶν μέγα δικοτύλων, καὶ Παναθηναϊκά μέγιστα τὰ μὲν δίχορα, τὰ δὲ καὶ μέζονα. ΠΡΟΑΡΟΝ, ξύλινος κρατήρ, κ. τ. λ. Oenesteria. At tonsuri comam, inquit Pamphilus, Herculi magnum poculum vino plenum offerunt, quod οἰνησηεῖαν vocant, & post libationem iis, qui convenerunt, bibendum dant. Posidonius philosophus libro trigesimo sexto historiarum poculorum meminit, quæ ONYCHINA vocant, his verbis: Adfuerunt, & onychini scyphi acervatim congesti ad eos usque, duas cotylas, qui caperent, Panathenaica maxima capacia quædam duorum congiarum, & alia majora. PANATHENAICUM, ligneum poculum esse Pamphilus scribit in Atticis dictionibus. PROARON, ligneus crater est, &c. Quisquis vel perquam modice in Græcis navus dignoscit omnia in utraque lingua nec sententiam concludere, & fusque deque apposita: sane ξύλινον ποτήριον attributum in Græcis τῷ ONTE vides, in verbis vero Latialibus adscriptum τῷ PANATHENAICUM; quare facile crimen hoc somnicolosis librariis importes. Curatum a me est, ut luxata suo loco restituantur, neque ὀνυχας, qui lapis est, lignum etiam fuisse posthac dicas cum Stephano. Apponam verba uti alleverat Athenæus, veramque sententiam accipies: ΟΙΝΗΣΤΗΡΙΑ, αἱ μέλλοντες ἀποκείρειν τὴν σκόλλην, φησὶ Πάμφιλος, εἰσφέρουσι τῷ Ἡρακλεῖ μέγα ποτήριον πληρῶσαντες οἶνον, ὃ καλεῖσιν οἰνησηεῖαν, καὶ σπείσαντες τοῖς σωεληθῶσι διδόναι πιεῖν. ONTE, Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος ἐν ἐκτῇ καὶ τετρακοστῇ τῶν ἰσοριῶν, ὡς ἔτι καλεσμένων πινῶν ποτηρίων μέμνηται γράφων ὅτως ἦσαν δὲ καὶ ὀνύχινοι σκύφοι, καὶ σωδέσεις τῶν μέγα δικοτύλων. ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΑ, μέγιστα τὰ μὲν δίχορα, τὰ δὲ καὶ μέζονα. Πάμφιλος ἐν Ἀττικαῖς λέξει τοῦ ξύλινου ποτήριου ἀποδίδωσι Παναθηναϊκόν. ΠΡΟΑΡΟΝ, κρατήρ ξύλινος, κ. τ. λ. Quæ sic transfundas: OENESTERIA, tonsuri comam, inquit Pamphilus, Herculi dicant ingens poculum vino implentes, quod poculum vocant οἰνησηεῖαν, & libantes iis, qui convenerant, præbent bibendum. ONYX, Posidonius philosophus in sexto & trigesimo historiarum, poculorum, quæ ita appellantur, commemorat scribens: erant & onychini scyphi, eorundemque collectiones ad duarum cotylarum capacitatem. PANATHENAICA, sunt quædam maxima, duorum congiarum

rum capacia, quadam etiam majora: Pamphilus inter Atticas dictiones ligneum poculum apponit Panathenaicum. PROARON, crater ligneus, &c. Si parum otii conteras in Athenæi verbis a me suo loco non sine diuturna cura restitutis, & advertas, quæ vere majoribus characteribus distincta sunt, statim juraveris probe a me omnia conformata, & amanuentium stuporem demiraberis. Observes interea adcensuisse Athenæum inter vasa lignea, non quidem onychina, sed panathenaica. Miror ipse magis Casaubonum in animadversionibus in Athenæum doctissimis hic nihil vidisse, cum ceteroqui non una loca peræque affectissima restituerit: neque eruditissimus Fortun. Scacchus in Myrothecio lib. I. c. 46. qui hunc Athenæi locum laudat, tantam librariorum incuriam advertere satis fuit. Demum adnotandum reor H. Stephanum in Thes. oblitum esse vocis τερακοςῆ, licet ad τῷ κειμένῳ sententiam non intersit, monitosque vellem adulescentes φιληλληνικῶς, ut tandem sentiant minime fidendum vel versionibus, vel Græcis scriptoribus, cum eorum verba ab aliis laudantur. Concludam igitur falsi crimine arcessendum Stephanum, vel potius librariorum torpore deceptum ajentem vasa onychina fuisse aliquando lignea.

v. Verum ex orbita in viam. Præter onychem sollempnius erat tum Græcis, tum Latinis, queis & Hebræos addas, in lapide alabastro unguenta fervare. Callimachus in hymno in Pall. lavacr. ver. 13. Κὴ μὴ μύρα, μὴδ ἀλαβάσῃως Οἴσετε. Theocr. Idyl. 15. v. 114. Στεῖλὼ δὲ μύρῳ χρύσει ἀλάβαστρον. Agathias in Anthologia epig. ult. pag. 541. in corp. poetar. Trojæ ruinam deplorens canit:

Πῇ Παφίης ἀλάβαστρον, ἢ πάνχρυσον ἔφευγες;

Πῇ δὲ Τροιογενῆς δεικὲλον ἐνδαπίης;

Et Luciani Asinus de muliere quadam ait: Κὴ μύρον ἔκ πηγῆς ἀλαβάστρον προχεαμένη τῷ τῷ ἀλείφεται. Athenæus lib. 15. cap. 10. p. 686. Περιμενεγκόντων δὲ τῶν παιδῶν ἐν ἀλαβάστροις, ἢ ἄλλοις χρυσοῖς σιδήρεσι μύρα, τὸ Κύνελον θεασάμενός τε, πολλῶ τῷ μύρῳ τὸ πρόσωπον ἐπέχειεν. Et lib. 6. Εἴπειτ' ἀλάβαστρον ἀθέως ἔξει μύρα αὐτόματος. Nec non lib. 15. c. 13. ubi laudat versus quosdam ex Alexide: Οὐ γὰρ ἐμυρίζετ' ὅξ ἀλαβάστρον πρᾶγμα πὶ γιγνόμενον αἰὲν κρονικόν κ. τ. λ. Ælian. lib. 12. cap. 18. var. hist. Ἀνθ' ὧν ἡ Θεὸς ἔδωκεν ἀλάβαστρον αὐτῷ, ἢ εἶχεν αὐτῇ μύρον, ὃ χρύσειον ὁ Φάων ἐγένετο ἀνθρώπων κάλλιστον. Lucian. in Dial. meretr. p. 751. edit. Græc. Ἀλάβαστρον μύρα ἐκ Φοινίκης. Vide etiam Pollucem, qui sæpe de unguentariis vasculis meminit, scil. lib. 6. fragm. 105. & lib. 10. fragm. 120. ubi legere est ἀλαβάστριον, & ἀλαβάστροφόρος, & satis apposite ἀλάβαστροι μονόλιθοι, nunquam vero leges μονόχελκοι. Adde Theophrastum *De odorib.* Ἀλαβάστρου ζῆτι τὸ τοῖσδε λίθι. Vide & Suidam in ἀλαβάστρον. Hinc etiam Ecclesia Græcanica vas, in quo sacrum Chrisma fervatur, ἀλάβαστρον dicit, consule Goar Eucherolog. p. 509. & adnotationem 41. Venet. edit.

Pauca autem ex Latiali fermone exempla converramus (amamus enim potius inter Græca versari) ut a Latinis etiam constet unguenta nunquam occlu-

occlusa in æneis receptaculis, sed in lapideis, præsertim ex alabaastro. Cic. Acad. 2. apud Non. Marcell. 15. 17. *Alabaſter plenus unguenti*. Petronius cap. 60. *Alabaſter unguenti*. Martial. lib. xi. ep. 9. v. 9. *Quod Coſmi (myropolæ) redolent alabaſtra, focique Deorum*. Plinius lib. 36. c. 7. *Hunc aliqui lapidem (onychem) alabaſtrem vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optime ſervare incorrupta dicitur*: cariffimus mihi eſt hic Plinii locus, cum aperte edicat unguenta optime & incorrupte ſervari in cavis lapidibus; cui συμφωνεῖ locus alter ejuſdem histori- ci æque carior ibid. licet de lapide Lygdino loquatur: *Paullum diſtare ab eo (onyche) in unguentorum fide multi exiſtimant Lygdinos in Pa- ro repertos*. Quin ab eodem historico lib. 33. c. 6. ſcimus, cujuſdam ala- baſtri cum duo ſint genera mas & femina, probari magis alabaſtrum fe- minam, & ſtimmi etiam appellari. Demum addam Servium in Virg. *Æn.* 3. *Ab eo donatus unguenti alabaſtro*. Non mihi obliſcendi ſunt Hebræi, quos notum eſt ex Matth. 26. 7. & Marc. 14. 10. uſos eſſe in ſervandis unguentis etiam alabaſtro; vide cl. Pricæum in Evang. Matthæi, & præſertim ſæpe laudatum Fortunatum Scacchum; ita ut nuſquam gen- tium in æneis vaſculis ea incluſa legas.

VI. Quoniam autem ſermo eſt de alabaſtro, liceat fane quam pauca de hac voce commentari. Eam non ſatis fui reperire in Græcis, ſi Theo- critum Syracuſanum excipias, ante Auguſti ætatem florentibus; antiquiſ- ſimam vero fuiſſe noſco ex LXX. interpretibus, qui tenebricoſam vocem צלח 2. Reg. 21. 13. ἀλάβαστρον reddidere; poſterioribus inde Græcis eva- ſit celebratiſſima. Curent grammatici, an melius audiat ἀλάβαστρος, aut ἀλάβαςτρος· vide ea de re plura in adnot. Alberti in Heſychium. De ejus etymo doctiſſimi viri Voſſius, H. Stephanus, Perizonius, & Salmaſius, ut taceam veteres, Etymolog. auſtorem, Heſychium, & Suidam, qui univerſi veluti juratiſſimi ab τῷ α̅ σερητικῷ, & λαμβάνω conſiſtum ajunt, quia adeo lenis eſt alabaſter, ut prehendi haud poſſit; vel ab α, & λα- βῆ̅ anſa, quod anſas non habeat. Verum tantorum virorum venia, la- pidum electorum nomina a peregrinis gentibus Græcos accepiffe ſcimus, neque in Græco ſolo nata, atque αὐτόχθονα, quare illudere videntur, qui detorta, licet pulchra, at non vera præſtant, præſertim ſi Græciani- cæ diſtiones liquido ab vetuſtiore lingua naſcantur: quare ἀλάβαστρος iſ- dem σοιχείσις eſt ab Phœniciis חלב סתר pinguedinis receptaculum; חלב autem quanti Hebraice revera valeat, vel ejus linguæ tirones norunt: oboluerat fane Jo. Clericus ἀλάβαστρον exoticam eſſe ῥήσιν, quare ab Ara- bicis vocib. אל בצרה, opobalſanum extrahit, verum ex elementis quæ- dam deſunt, quædam diverſæ naturæ ſunt: peccatur demum, ſi vetuſtiſſimas Græcas voces ab Arabico ſermone derivemus, qui longe poſterioris ævi eſt, & barbariei plenus. Demum haud ſcio an unquam veteres alabaſtrum pro ipſo unguento acceperint. Atque de ῥήτει alabaſtro ſatis. Si quis alabaſtri figuram intueri optet conſulat Fortun. Scacchum in Myrothe- cio pag. 240.

VII. Præterea non tantummodo in vasis ex eleganti marmore recondita legimus unguenta; verum & in vitreis, in quibus nunquam alicujus mucoris periculum erat: hinc Petronius cap. 78. *Ampullam nardi aperuit*, neque dubites, quin ampulla sit vasculum vitreum, cum Plin. lib. 20. c. 14. aperte *vitreas* appellet. Non prætermittendus Cic. 4. de fin. cap. 12. *Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla, aut strigilis accedat*; idest vas unguenti vitreum pro balineis. Ita etiam Plautus Perf. act. 1. sc. 3. v. 43. *Cynica esse e gente oportet parasitum probe: Ampullam, strigilem, scaphium, foccos, pallium, Marsupium habeat*, &c. in hunc Plauti locum Turneb. ait: Unde ὠτολήκυστοι a Græcis vocabantur pauperes, qui sibimetipsis ad balneas ampullas ferebant, cum servos ampulligeros non haberent. Item Plaut. in Merc. act. 5. sc. 2. v. 86. EV. *Nam nec te introducā*. CH. *Tollo ampullam, atque hinc eo*. Ex hoc comici loco discimus peregre proficiscentes oleum, seu unguentum secum comportasse, quo calceos ungerent, ita Hesych. Ἡλείφοντο τὰς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, ὑποδήτασθαι.

VIII. Hic in causa mihi est Plautus, ut quædam Homeri nostri ἐπιθετὰ antehac obscura luci suæ restituam, scil. λιπαρός, & ἀμβρόσιος, & νεκτόμεος, ita ut Deorum membra, vel vestes, utpote divinas, νέκταρ, vel ἀμβροσίαν inunctas legas: hominum vero calceos, pedesque λιπαρός appellat, in eaque divisione constans, & fidus est divinus vates. Itaque de Agamemnone Il. β. v. 50. canit, & alibi passim de heroibus suis: Πρωτοῖ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήξατο καλὰ πέδιλα, ubi inconcinne τὸ λιπαροῖσιν reddunt *nitidis*, restitue Latine *unctis*, vel *nitidis unguento*, uti canit Tibull. lib. 1. el. 7. v. 51. *Illius e nitido stillent unguenta capillo*. Et breviora scholia hic faciem mihi præbent agentia: λιπαροῖς, i. e. λαλοῖς, ἢ ὠτραφέσιν, ἢ προαλειφομένοις ἐν τῷ ὑποδεδέσθαι, & miror omnibus Homeri interpretibus placuisse quidem τὸ λευκοῖς, & τὸ εὐτραφέσι, *nitidis*, non autem τὸ προαλειφομένοις, *præunctis*, in pejus semper ruimus. Hinc Il. σ. v. 382. Χάρις λιπαροκρήδεμνος, est, *Gratia ornata vittis unguento delibutis*, sicuti κεφαλὴ λιπαροπλόκημος Il. τ. v. 126. quod imitatus est Martial. ep. 29. lib. 2. v. 5. *Cujus olet toto pinguis coma Marcelliano*, idest unguento Marcelli myropolæ. Et Suet. in Neron. c. 20. *Insignes pinguiissima coma*, & excellentissimo ornatu pueri, loquitur de Neapolitanis. Adde Tibullum lib. 1. el. 8. v. 9. *Quid tibi nunc molles prodest coluisse capillos?* i. e. *unguento molles*. Et ibid. 16. *Nec nitidum tarda compserit arte caput*. i. e. *nitidum unguento*: quæ aliter, & longe a poetæ mente viri docti interpretati sunt.

IX. Dii contra ἀμβροσίαν inunguntur, Il. ξ. 170. veluti, dum se Venus basilice induit, in paucis versibus pluries utitur Homerus voce ἀμβροσίη, & ἀμβρόσιος.

Ἀμβροσίη μὲν πρῶτον ἀπὸ χρόος ἡμερόεντος
 Λύματα πάντα κάθηρεν, αἰείφατο δὲ λίπ' ἐλάω
 Ἀμβροσίω, ἔδωκε, τὸ γὰρ οἱ πεθυωμένον ἦεν.

Τοῦ καὶ κινυμένοιο Διὸς προτὶ χαλκοβατὲς δῶ,
 Ἐμπης ἐς γαῖαν τε, καὶ οὐρανὸν ἵκετ' αὐτμή.
 Τῷ ῥ' ἦγε χροά καλὸν ἀλειψαμένη, ἰδὲ χαίτας
 Πέξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἐπλεξε φαεινοῦς,
 Καλοῦς, ἀμβροσίους, ἐν κράτι αἰθανάτοιο.

Et Il. γ. v. 385. leges νεκταρέα ἑώνε', & Il. σ. v. 25. νεκταρέη χιτῶνι, eo quod erant id genus vestimenta iis odoratissimis liquoribus perfusa. Itaque apud Homerum νέκταρ, & ἀμβροσίη raro potiones sunt, frequentissime vero unguenta, Il. τ. v. 38.

Πατρόκλην δ' αὐτ' ἀμβροσίῳ, καὶ νέκταρ ἐρυθρόν
 Σταῆξε κατὰ ρινῶν, ἵνα οἱ χαῶς εὐπεδῇ εἶν.

Etiam Idothea Protei filia, quo Menelaus, & socii foetorem marinarum phocarum ferre possent, unguentum ex ambrosia eorum naribus instillavit, Odyss. δ. v. 445.

Ἀμβροσίῳ ὑπὸ ρῖνα ἐκάττω θῆκε φέρστω,
 Ἡδὺ μάλα πνέισται, ὅλεσσε δὲ κήτεσσι ὁδμήν.

Et ἀμβροσίη esse unguentum, quo Dii ungerentur, ipse magnus vates aperte me docuit, Odyss. θ. v. 365.

Ἐνθαδὲ μιν Χάριτες λῶσται, καὶ χεῖλται ἐλαίῳ
 Ἀμβρότι, οἷα Θεὸς ἐπερὴνοθεν αἰὲν εὐόντας.

Hic ergo ipsam (Venerem) Gratia lavarunt, & unxerunt unguento,
 Quod fit ex ambrosia, uti mos est deorum immortalium.

Quæ verba sententiam omnino firmanz ἀμβροσίην Homericam non tam potum, quam unguentum fuisse Deorum. Imo etyma harum vocum a re unguentaria oriuntur, νέκταρ enim iisdem elementis ab Phœnicio νῆκτ, suffitus habemus, & ἀμβροσίη accipimus a bina voce ὠρῶ κρη, lactea pinguedinis expansio, i. e. quod ejus ambrosiæ odor longe lateque extenditur; non curamus sane Græculos, qui harum Deorum potionum, vel melius unguentorum nomina a suo fonte trahunt.

x. Neque curamus Homeri filios, qui ἀμβροσίαν fecere cibum, νέκταρ vero potum a patre suo degeneres, qui utramque ῥῆτιν liquidum ac fluidum fuisse semper occinit, ut satis clare Od. ι. v. 359. Ἀλλὰ τὸδ' ἀμβροσίης, καὶ νέκταρ ἐστὶν ἀπορώξ, sed hoc ambrosiæ, & nectaris est rivus, sermo est de vino Ulyssis. Sic Plato sapientum Homerus de republ. ut Latinos omnino præteream, ab divini vatis mente discedens, quocum in amicitiam coire nunquam voluit, ait: Ἀμβροσίαν ἐδρ, καὶ νέκταρ πίη. Ac si optes inferioris ævi & subfellii scriptorum exempla, præsto est Nonnus Dionys. lib. 10. v. 284. qui ex binis hisce potionibus unam edulium facit: Οὐ πότον ἔλκω Νέκταρος, ἀμβροσίης δ' & δόμου. Et lib. 12. v. 207. Ἀμβροσίῳ, καὶ νέκταρ ἐμῷ Διὸς, Ἀμπελε, πικτεῖς, hic sane uva est ambrosia, i. e. esca, & nectar est liquor vini, sive potus; loquitur poeta de Ampelo in vitem mutato. Hinc ibid. v. 211. Bacchus ait: Εἶδαρ ἐγὼ μερόπεττοι, καὶ δ' πόμα μῆνον ὁπάστω. Pro re nata mendum in eodem Nonni libro v. 146. ab-

stergam: Ἄμπελος δ' πέθνηκε, καὶ εἰ θάνατον, ἡμερῶν γὰρ ἔς πότον, δ' γλυκὺ νέκταρ ἐγὼ σέο κῆρον ἀμείψω, quæ ita versa leguntur: *Ampelus non mortuus est, licet obierit, desiderabilem enim in potum, non dulce nectar ego tuum puellum mutabo*: vides qua Græcis, qua Latinis negari Ampelum vertendum in *dulce nectar*, cum poetæ omnes vitem (ἀμπελον) sive vinum nectar usque appellitent: quin & Nonnus ipse ibid. v. 223. affirmat, Ampelum in nectar conversum: Σὸν δέμας εἰς γλυκὺ νέκταρ ἀναξ' ἤμενφε Κρονίων. Quare ut sibi constet poeta in laudato versu 146. ἔς πότον, δ' γλυκὺ νέκταρ, particulam δ', non refinge in εἰς, *cujus*, quod pronum factu erat, oriturque bona & constans Nonni sententia: ἔς πότον, δ' γλυκὺ νέκταρ, ἐγὼ σέο κῆρον ἀμείψω, in *potum, cujus dulce nectar, ego tuum filium mutabo*: & mirabitur quisque mecum rem adeo planam & apertam neque interpretes, neque viros doctos advertisse.

XI. Piget me Hesiodum nunc primum contra Homeri mentem Theogoniæ v. 640. cum ceteroqui semper sit σύμφωνος, canere: Νέκταρ τ' ἀμβροσίῳ τε, τῆπερ θεοὶ αὐτοὶ ἔδουσιν, & mox v. 642. Ὡς νέκταρ δ' ἐπάσσαντο, καὶ ἀμβροσίῳ ἐρατεινῷ, quæ verba ex Hom. Il. 7. 347. exscripsit: & videtur Ascræus vates ambas voces confundere, atque esse escas, non potiones; verum si Guietus secundum hunc versum insititum traducit, ipse potius primum expungerem, cum ἐπάσσαντο reddatur, *gustarunt*, quod potioni etiam convenit, & foret Homero concors Hesiodus. Itaque adjunctum ἀμβροσίῳ si aptetur vel Deorum membris, ut χαῖται ἀμβροσίῳ Il. α. v. 529. ne dicas *divinas*, θεῖας, uti scholiastæ, sed *unguento nitidas*, ἁλοσμάς, & Nonnus de pedibus: Καὶ ποδὸς ἀμβροσίῳ μετέμβρανον ἵχνος ἐπέχων, *pedis unguento odori*. Si vero aptetur nocti, vel somno, a dulcedine fumatur significatio: id ipsum dicas de voce νεκτόρεος. Quam Homeri cum Hesiodo ὁμόνοιον cum perscrutari non satis fuisset Jo. Clericus in adnot. in Hesiodum pag. 102. duoviris summis vatibus negligentia atque ἀκυρολογίας dicam scribit. Etenim postquam recitasset, quæ ἀσύστατα adnotavit de ambrosia, & nectare in Hom. Eustathius, isthæc Clericum ipsum effundere haud poenituit: *Verum multo simplicius dixerimus ὅτι Homerum, ὅτι Hesiodum minus accurate locutos, neque ex ἀκυρολογία ullum consecrarium esse deducendum. Verum tamen est, nonnullis veteribus nectar fuisse solidum cibum, ambrosiam vero potum, quod ostendit Eustathius in sequentibus verbis, ex Anaxandride, Alcmane, ὅτι Saphone. Sic parum sibi constant poetæ in meris figmentis*. Optarem, ut id genus viri eruditissimi non tam præcipites satis longævæ Homeri famæ officerent, & pinguiori otio rem, qua de agitur, prius excuterent, inde scita sua edicerent: haud enim scriptorem, qui Homero sit constantior, & κυριώτερος unquam legere sperandum est, & Hesiodo, qui cum eo semper conjurat amicissime. Adde me reperisse in Athenæo lib. 15. c. 8. ambrosiam dictam fuisse κέρον, *lilium*: Προείρηται δ' ἄνω περὶ δ' αὐτῆς (ἀμβροσίας) ὅτι τὸ κέρον εἰς τὸ λεγασί. Demum Themisthi ætate adeo

male ab Homerica, atque ingenita notione binarum vocum νέκταρ, & ἀμβροσία descitum est, ut hic sophista primam fecerit *fontem*, alteram vero *pratum*, ita ut aqua & herba tandem evaserint divina & electissima unguenta, nescio qua vi urgentur homines, ut sanctæ vetustatis verborum indolem corrumpant, & veluti ἀτιμάζωσιν, Themist. orat. 4. pag. 119. edition. 1618. quam habeo: Ἀλλὰ καὶ ὁ θρόνος αὐτῶ τῷ Διὶ, καὶ ἡ ἀληθινὴ προεδρία, καὶ αἱ πηγαὶ τῶ νέκταρος, καὶ ὁ λιμὼν τῆς ἀμβροσίας.

XII. Miror fane, quo pacto cum Homero conspirans in Antholog. lib. 4. cap. 18. ep. 34. Marianus Scholasticus scriptor infelicioris ævi advertit ad junctum ἀμβρόσιον valere *unguentis oblitus*; quando reliqui sapientissima ætate nati in longe diversam sententiam detorserint, Latini præsertim, quos tuipse legas, cum mihi nec desiderium sit, nec otium invisendi laudandique; apponam Mariani non inelegans epigramma in balneum Veneris.

Μήτηρ Κυπρίν ἔλασεν Ἐρως ποτὲ τῷδε λοετρῷ

Αὐτὸς ἀποφλέξας λαμπάδι καλὸν ὕδωρ.

Ἰδρὼς δ' ἀμβροσίῳ χυθεὶς χρὸς ἀμμικὰ λεικοῖς

Υἱὸς δ' αὖτε, φάσκει προῖς ὅσον ἀνέψεν ἔκρ.

Εἶθεν αἰεὶ ροδόεσσαν ἀναζέουσιν αὐτμὴν,

Ὡς ἐπὶ τῆς χρυσῆς λαομένης Παφίης.

Quod sic fere κατὰ λέξιν conversum per otium a me teneas, cum ceteri sententiam solummodo versu aucupentur.

Cyprida Amor matrem dum proluit hisce lavacris,

Fons purus gnati lampade concaluit:

Sudor ab ambrosia fusus cute, mixtus & almis

Undis, o quantum veris ad instar olet!

Exinde & roseos expirant semper odores,

Aurea adhuc veluti se larvet ipsa Venus.

Vel luscinosus hic viderit χρὸς ἀμβρόσιον audire *cutis ambrosia inuncta*, cum Marianus in 5. versu clare recinat eam ambrosiam, sive unguentum *rosaceum* fuisse, quod exinde omne balneum per diu afflaverat. Si vero, ut dictum est, aliquoties ἀμβροσίῳ in Hom. sit cibus, unguenti naturam non amittit, cum veteres unguenta etiam potasse multis docuerit doctissimus Fortunatus Scacchus in Myrothecio lib. 1. cap. 42. p. 210. quem invisas, gratesque habeo, quod in eo me quocumque labore levarit: verum vir laboriosissimus oblitus est Galeni medentium principis De loc. affect. lib. 4. cap. 9. qui appositissime *θηριακὴν*, qua unguenti simul & potus vice utimur ἀμβροσίῳ vocitavit, certissimus juro id ab Hom. dedicisse: profecto in magni nominis, & sapientissimis scriptoribus ejus, quod verum est atque antiquum, reliquæ sæpe emicant: Ἐδίδαν δὲ καὶ πίνειν αὐτῷ φάρμακα, τὴν τε μετεδάττειν ὀνομαζομένην ἀντίδοτον, ἀμβροσίῳ, καὶ θηριακὴν.

XIII. Porro rogaris, ut advertas Homerum, & supparem Hesiodum ignorasse celebre apud reliquos scriptores vocabulum μύρον, *unguentum*, & μύρω, *stillo*, quamquam antiquissimum sit, utpote Hebræum; quare ipse conjicerem

voces ἀμβροσία, & νέκταρ apud hos principes vates peræque valuisse, ac μύρον, cum quisque noverit veteres eleatissimis unguentis, sive μύροις impense studuisse; porro si ἀμβροσία, & νέκταρ pro quæsitissimis μύροις in iis ambobus vatibus non accipias, ut dictum est, unguenta γενικῶς nomine caruissent. Et usque mirari me oportet Homeri posteros tanti vatis προσθετὰ facile oblitos, ita ut, cum Homerus χαίτας dicat ἀμβροσίας, Meleager Anthol. lib. 4. ἀπὸ χειρωνακτῶν epigr. 6. a tanto patre degener usus sit voce μυροβόσρυχος, *unguento-unctas-comas-habens*, quæ vox fugit lexicographos.

xiv. Sed ut illuc, unde abii, redeam, unum mihi reliquum est, ut explicem, quid sit apud Homerum λιπαρὰ θέμισες, Il. i. v. 156. & v. 298. quod appositissime interpretati sunt scholiastæ πλεῖσται, *opulenta tributa*; quod autem λιπαρός audiat *opulentus*, nullumdum adnotasse memini; sane Latini facem mihi prætulerunt, qui fere ad tædium homines bene nummatos vocant *unctos* & *pingues*; contra vero, qui egentissimi sunt, & quibus quæsito opus est, *siccus* atque *aridos*: Catull. ep. 30. v. 44. *Nisi unctâ devorare patrimonia*. Et epigr. 10. v. 11. *Cur quisquam caput unctius reserret, i. e. ditior rediret*. Adde illud Hor. lib. i. epist. 17. v. 11. quod tonforibus notum: *Si prodesse tuis, paulloque benignius ipsum Te tractare voles, accedes siccus ad unctum*. Et epist. 15. ib. in fin. *Verum ubi quid melius contingit, & unctius, i. e. lucrosius*. Martial. ep. 45. lib. 5. lautiores cœnam dicit *unctiorem*; tenuem vero, sive siccam, *ossa cœnæ* appellat: *Antiquæ venies ad ossa cœnæ*. Eadem notione accipias ἐπιθετὸν *pinguis*: Catul. in carm. nupt. v. 3. *Surgere jam tempus, jam pingues linquere mensas*. Hinc vulgo auditur *pinguis hereditas*, &c. Contra vero *aridus*, & *aritudo* voces sunt, quæ inopiam, vel meram præferunt avaritiam, peræque ac *siccus*: Plaut. in Rud. act. 2. sc. 6. v. 39. LA. *O scirpe, scirpe, laudo fortunas tuas, Qui semper servas gloriam aritudinis*. Cic. pro Q. Rose. *In rusticis moribus, in victu arido, in hac horrida incultaque vita*. Et pro Quint. c. 30. *Vitam semper horridam, atque aridam opposuit profusis sumptibus*. Et nunc primum novimus, quid sit in Martiali *siccus onyx*, lib. xi. ep. 50. *Nunc furtiva lucri fieri bonbycina poscit, Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx*: & alibi contra vocat *pinguis onyx* *anbelat æstus*, i. e. vas unguenti vel *vacuum*, vel *plenum*, quod misere torfit interpretes, & sexcenta id genus exempla. Unum addere mihi liceat locum Suet. in Vespas. c. 16. ne te multis exemplis premam, in quo *siccus*, & *humentes* simul σκωπτικῶς junctos cernes: *Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret, quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur uti, quod & quasi siccus madefaceret, & exprimeret humentes*.

xv. Demum si a me postules, quid sint Hesiodo Theog. v. 63. Μυσάρων λιπαροὶ χόροι, καὶ δώματα καλά, quæ verba inconcinne translata leges, *splendidi chori, & ædes pulchræ*, statim reponam, præmissa vera notione vocis λιπαρός, esse *cubacula odorata choreis apta, & pulchræ ædes*; χόροι enim,

enim, ut tirones norunt, & chorea ipsa est, & locus saltationis, ut Latinis *concio*: neque hæreas, si ædes & cubicula λιπαρά, *odorata* dicantur, cum Hom. Il. γ. v. 383. canat: Κίδ' δ' εἶσ' ἐν θαλάμῳ δῶδεϊ, κηῶεν, *collocavit in (Paridis) domo* (θάλαμος Homero *domus* est, nunquam vero lectus, quod non videre neque scholiastæ, neque interpretes) *sua-veolente, suffimentis fragrante*. Atque de Homericis προσητοιῖς unguentariis, deque Latinorum elegantissimis plura quam exspectabas.

xvi. Nunc mihi ad vitrea unguentorum receptacula redeundum; atque iis, quæ superne dicta sunt, unum addam: adeo verum est in more fuisse in vitris adservasse veteres unguenta, ut ex Herculanei rudibus non unas grandes solidissimi vitri ampullas rei odoratissimæ plenas effusas invisamus; quæ ab Rege religiose servantur, præsertim quasdam parvas ex electissimo marmore veluti phialas, ita ut materiesne, an opus sit elegantius, ignores.

xvii. Epiphanius, quia sæpius ex vitro fabricari μυροθήκας cerneret, etiam alabastrum Mariæ sororis Lazari fuisse βικίον νέλινον, *vasculum vitreum* credidit: & auctor Etymologici ἀλάβαστρον interpretatus est σκευὸς π' ἔξ υἱός; quibus addas Synaxarium in fer. 3. majoris hebdom. vide Goar p. 516.

xviii. Postquam dedi acclusum ab veteribus fuisse unguentum in quarssitissimis lapidibus, atque in vitreis vasculis, διὰ βραχείων addam servatum etiam esse in aureis; & præter Athenæum superne laudatum, testes do Petron. cap. 7. *Pueri capillati attulerunt unguentum in aurea pelve*, & Plutarchum in Alexand. ὧς δ' εἶδε μὲν ὀλκία, καὶ κρωστὰς, καὶ πυέλους, καὶ ἀλαβάστρους πάντα χρυσῷ ἡττημένα περιττῶς ὠδῶδει δ' θεοπέσιον, οἷον ὑπὸ ἄρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος. Et eodem loco ait Plutarchus Alexandrum, Dario in fugam misso, inter ceteras divitias reperisse *hydrias, pelves, & alabaistros, cuncta auro lita*. Idem Athenæus inquit pag. 198. Καὶ φιάλαι δύο χρυσῷ κασίχως μεσῶι, καὶ κρόκῳ, cum pompam Ptolemæi describat, & quisque novit ex casia, & croco confici unguenta πισινά, sicuti ex nardo, & cinnamomo. Et pag. 203. in eadem pompa fuisse aurea ἀλειπτρα μέγαρα δέκα. Et lib. 4. c. 1. Καὶ νιψάμενοι τὰς χεῖρας ἐσφαμένθα, καὶ πάλιν σλέγγιδας ἐλάβομεν χρυσῶς διπλασίως τῶν προτέρων, καὶ ἄλλο διλήκυθον μύρον, & manus abluentes, & iterum accepimus urnas aureas duplo majores prioribus, & alios binos lecythos unguenti. Deum scimus etiam ex Athenæi lib. 5. sub init. adeo sollempnia ex auro vasa unguentaria, ut omnes in gymnasio iis uterentur: Ἐν τῷ γυμνασίῳ πάντες ἐν χρυσῶν ὀλκίων ἡλείφοντο κροκίνῳ μύρῳ. Atque ex lib. 5. cap. 4. Βασιλικοὶ δὲ παῖδες παρήλθον ἐξαχόσιοι χρυσάματα ἔχοντες. ἔπειτα δ' ὀλκίαι ἐν χρυσῶν καλπίδων μύρῳ ἔρρανον εἰς διαχόσιαν, sunt autem καλπίδες χρυσῶν, urnæ aureæ. Plura exempla piguit me jam defatigatum aggerere, præsertim cum, quæ allata sunt, non e lexicis, neque indicibus, uti quibusdam moris est, corraferim: πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων sit mihi quibusdam Homeri

meri locis rem firmare, qui bis in Od. ζ. v. 79. & v. 215. canit: Δῶκε δὲ χρυσεῖη ἐν ληκύθῳ ὕγρὸν ἔλαιον; & mihi gratulor, quod vel heroicis temporibus non in æneis, sed in aureis ληκύθοις inclusa opobalsama legamus.

xix. Quid autem sit lecythus, & quantæ elegantiae in Græcis scriptoribus, præsertim posterioris ævi, vide H. Stephan. in Thes. & Fortun. Scacchum in Myrothec. cap. 45. lib. 1. p. 227. ubi quæsitissima collegerunt, & nosces etiam quid sit lecythizare: mihi satis sit advertere in Homero esse vas γεικόν, quod ab προσθειῶ determinatur; contra vero Græculi edicunt esse ampullam oleariam, dicique quasi ἐλαυόκυθος, scilicet eo quod ἔλαιον κλύθει, vide Eustathium. Verum cum apud Hebræos ערל sit *collectio*, & *receptaculum*, nihil prohibet, quin ab eo fonte repetamus; quod etymon facile fuisset Vossio invenire, qui hanc vocem Etymologico non illevis. Ne credas me fugisse coercita τὰ μύρα in vasculis etiam ex argento, verum quam raro id factum sit, ab eo collegi, quod cum non paucos, ut vides, scriptores evolvissem, vix bini loci se mihi obtulere de argenteis unguentariis thecis: Athenæus lib. 4. cap. 1. de puellis unguenta ministrantibus in mensis ait: Ἄλλαι φέρονται ληκύθους μύρα ἐκάσῃ δύο συνδεδεμένας ἰμάντι χρυσῷ, τὴν μὲν ἀργυρᾶν, τὴν δὲ χρυσᾶν κοτυλιάδας, ἣ ἐκάσῳ προσέδωκαν. Cui addo Pollucem, lib. 6. cap. 19. fragm. 105. Τὰ δὲ ἀγγεῖα τῶν μύρων, λήκυθος μυρηκᾶ, ἢ ἀλαβασρόν. Φερεκράτης δὲ ἐν Λήροις εἶρηκε ἢ κυάθιον δι' ἀργύρου, ᾧ τὸ μύρον ἐγχέομεν. Contra vero in neminem incidisse, si fides sit, fateor, qui nos etiam in æs injecta unguenta docuerit. Neque me turbavit bonus Isidorus lib. 10. cap. 7. Orig. qui facile definit, lenticulam esse *medium vas æneum, vel argenteum, quadrangulum, in latere apertum, quod ὁ lecythum; est enim vas olei*: etenim hujus παροράματα jam viderat Fortunat. Schacchus in Myrothec. p. 63. edit. Hag. Comit. quare mecum conjurans inquit in multis decipi Isidorum, probatque lenticulam fuisse vas rotundum vel ex eo quod ab Hebr. dicitur ערל a rotunditate; inde firmat fuisse ex auro, aitque: *Cumque inter olearia vasa etiam lenticulae connumerentur, has quoque aureas existisse certissimum erit*. Igitur mecum fatearis necesse est in æneis receptaculis acclusos solummodo ignobilioris materie liquores, ut atramentum, &c.

xx. Demum si cui voluptati sit intueri unguentarii vasculi figuram, adeat Thesaur. Inscr. Murator. pag. 508. 1. 2. 3. 4. estque unguentorum nominibus ornatum, quadratæ formæ, atque ex lapide viridi exsculptum. Hæc affatim esse reor, quo importunis quibusdam oblocutoribus obviam itum sit, qui regium nostrum vasculum atramentarium, κεμήλιον singulare inter unguentaria σκιάζει, quæ ubique gentium prostant, amandarunt: rogatos vellem id genus homines, qui irata Minerva nati contra reliquias sanctæ vetustatis gemmis cariores temere obstreperunt, ut prius vel quædam cimeliarchia invisant, si non tanti sint, ut Græcos scriptores lætitent, vel saltem grande opus Antiquitatum Montfauconii evolvant, quo

quo tirocinia ἀρχαυολογίας addiscant ; interea rerum antiquarum pretium, & divinationem servant aliis : & piget me opus ab querelis inceptasse.

*****

C A P U T II.

Esse hoc regium ὄργανον revera atramentarium ex binis similimis id genus vasculis, atque a Græcis monumentis illud veluti describentibus, ostenditur.

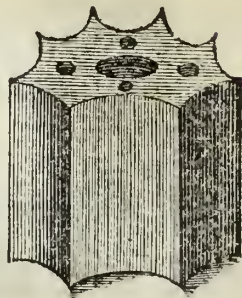
I. **F**uisse vas atramentarium constat ab τῇ μέλανος vestigiis. II. Præterea ab simillima theca calamaria Dionysii Halicarnassæi. III. Atque ab περιτρίλλη-
τῳ Vassalliano atramentario planetarum signis pertuso. IV. Luculentius id ostenditur
ex veteri epigrammate. V. Vera licet antehac ignota notio vocum πολιώϕ, & πολιώ-
πος, nec non ὦϕ, & ὄπη. Quid tenebricosa ἦσις Homericæ ἐνωπῇ. VI. Athenæus fal-
sus est, cum ὠπας facies interpretetur, ὠτᾶ, aures : suisque in etymis ἀσύστατον non
raro se probat : ὦϕ vox Phœnicia satis diversa ab ἄδος. VII. Constat etiam esse a-
tramentarium ex altero Anthologia epigrammate, in quo turpe vides librariorum men-
dum, ἀντροῖς scil. pro ἀντλοῖς. H. Stephanus notatur. VIII. Summi viri Salmasii πα-
ράρρημα. IX. Clariss. Petavius nihil vidit in hoc epigrammate explanando. Audacissi-
ma Juvenalis sententia. X. In more fuit librariis ἀντλος invertere in ἀντρον. XI. Quid
ἀντλος secundum Hesychium, &c. XII. Quid λυγδὸς γλυπτῇ in eleganti epigrammate;
cujus versio ab Obsopæo concinnata refellitur : & Græca nitore suo restituuntur. XIII.
Aliquando γλυπτὸς reticetur, & eadem est sententia. XIV. Præclaro Luciani loco
firmatur γλυπτὸς esse imagunculis sculptus. Non pauca de vocibus τροχλεν, & τρο-
νλεν : quarum veram notionem ex Homero oblitus est non sine culpa Salmasius. Quid
tornatus, tornatilis, & rotundus apud profanos, sacrosque scriptores. XV. Γλυπτὸς ef-
se icunculis ornatus demum fortius statuitur ex concinno epigrammate.

I. **S**CIO neque arduum, neque molestum fuisse, quid hoc συνδράμον
non fuerit, præstitisse : opus laborque reputatur, an certe pro atra-
menti receptaculo habendum sit, ostendere : verum mihi sane gratulor
aperta & paratissima suppetere argumenta, quæ id comprobem, ut
ne obstinatio quisque repudiaverit. Sane e veteris sepulchri ruderibus
ipsum vix extractum, atque immissa aqua ad abluendum, nigerrimam
statim defluxisse testatur fide major Pauvius, olim vasculi possessor ; nunc
etiam, si quis digitis fortius affricare ejus fundum amet, atro colore tin-
ctos inspiciet ; teste divite etiam cl. Mazochio in allata in προλεγ. epi-
stola : Illud, inquit, nescio cur prætermiserim, in eodem instrumento
haud dubia atramenti vestigia deprehendi, etsi multis partibus studio
deteresa fuerint.

II. Sed refractarius quis & molestus τῷ μέλυν injectum hac tempestate
reponere mihi posset ; quare ad luculentiora & potiora confugiendum.
Bernardus de Montfaucon in Palæogr. Græc. p. 24. imaginem Dionysii
Halicarnassæi scribentis ex Codice Chigiano membranaceo affabre expres-
sam

fam affert, interque cetera scriptoria organa exstat atramentarium ejusdem figuræ, & octonis faciebus distinctum, inque medio operimento admodum arctum foramen est, licet nullæ renideant imagunculæ, fortasse quod nimia exiguitate laboret, cujus schema hic vides, sed longe grandius archetypo, ad ejus tamen fidem bonam expressum: Igitur sollemne erat olim ejus numeri frontibus vasa atramentaria conformare. Quamquam vero quis urgeat codicem illum esse sequioris ævi, & pictorem expressisse atramentarii suæ ætatis speciem; verum ipse adjicere possem decimi sæculi exscriptorem ex antiquiore membrana Dionysii imaginem desumpsisse, cum elegantior sit, quam ferebat decimi sæculi barbaries.

III. Ne autem otium perdam in conquiendis ex imaginibus, quas appingi mos erat in libris mss. vasculis atramentariis formæ octogonæ: appono, quod vides ex archetypo e marmore non unius coloris: hoc mihi vasculum insperatissimum ab amicis etiam archetypis oblatum fuit. Porro calamariam hanc thecam possident clarissima gens Vassalliorum Neapolitana, inter quos Agnellus diu mihi amicissimus doctrina, constantique prudentia admirandus non diu denatus est: cumque Franc. Serai nostri medentis longe gentium notissimi longæva consuetudine frueretur, cippum ab eo cum hoc officii pleno, & elegantiae epigrammate demeritus est:

AGNELLVS · VASSALLVS · HIERONYMI · F.
HEIC · SITVS · EST

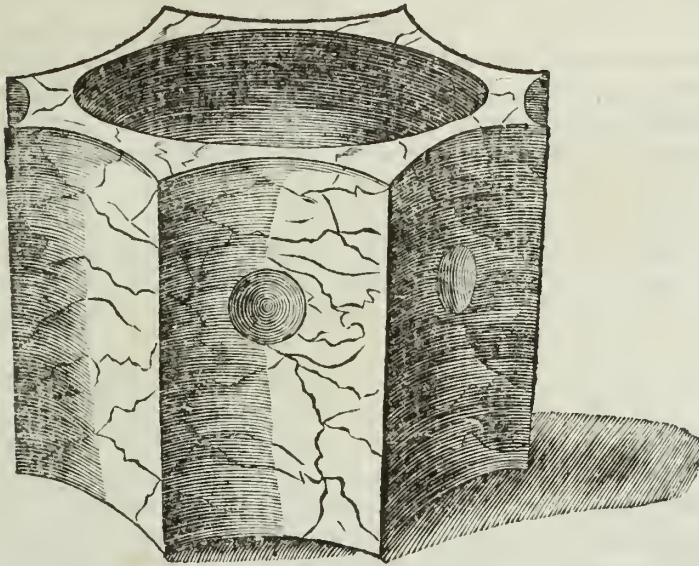
QVI · TANTVM · IN · FINGENDO · AD · EXIMIAE · HONESTATIS · FORMAM · ANIMO
STVDIVM · POSVIT · VT · PRÆ · EO · INGENI · DOCTRINAE · ELOQVENTIAE
LAVDEM · QVA · PAR · SYMMIS · HABEBATVR · VISVS · SIT · NEGLEXISSE
IDEM · IN · PVBLICORVM · NEAPOL · CIVITATIS · NEGOTIORVM · ADMINISTRATIONEM
IMPLICITVS · EA · FIDEI · PROBITATIS · ABSTINENTIAE · DOCUMENTA · EDIDIT
QVAE · IVGI · COMMEMORATIONE · PER · AETATES · VICTVRA · FACILE · EX · VNIVERSA
POSTERITATE · ADMIRATORES · NON · FACILE · AEMVLATORES · INVENIENT

VIXIT · ANNOS · LII · M · X · D · III
E · MEDIO · PVLCERRIMORVM · FACTORVM · CVRSV
SVELATVS · EST · PRIDIE · KAL · DECEMBRES · MDCCLI

AMICO · RARISSIMI · EXEMPLI
OPTIMO · QVAM · DVLCISSIMO · INDIVIDVO
FRANCISCVS · SERAVS · SIBI · RELICTVS
MAERORI · SCILICET · DESIDERIOQVE · RELICTVS
PROPINQVITATI · ET · AMICIS · CETERIS · PRAEREPTO · OFFICIO
MONVMENTVM · POSVIT

Hos testes locupletes advoco, ne exteri credant a me hoc alterum tararum atramentarium monumentum confictum, sed ut vere audiam horum vasculorum sollers scrutator, cum antehac nemo ea curarit, & quo huic Regis nostri *ondæ* pretium increfcat. Porro paucis ante annis
hujus

hujus nostræ urbis aquaria (ὕδραγωγεῖα) quæ millena per subterraneos cuniculos, sive formas mire excurrunt qua familiarum usu, qua voluptate, perpurgantibus hominibus ὕδροφύλαξι, qui e plebe sunt, ab iisdem inter eos cuniculos repertum est id marmoreum μελανοδοχεῖον, ac Vassalliis, qui quodam aquarum publicarum munere gaudent, obtulere, iique situ deter-

so ornandum curarunt, ac primævo usui dedicarunt. Vides igitur in ipso octonas facies, in summo latiores, arctiores in imo, uti in regio vasculo, nisi quod in Vassalliano recurvæ sunt, uti in Dionysiano: in nostro prorsus planæ: septem quidem pertusæ, octava omnis æqua est, nulloque foramine perfossâ; quæ quidem va-

rietas admirationi perdiu fuit amicis, donec a me commonefierent septenis illis foraminibus affixas fuisse totidem planetarum icunculas argenteas, ut in regio atramentario, quas vel aquariorum virorum sacra & vehemens avarities detraxit, vel longa ætas decussit, sed ego in primum jurarem: verum de his imagunculis, & foraminibus in altero hujus operis libro, quando de septenis sideribus sermo erit, multa commentabimur. Quantam lucem sibi mutuam præstent septem astris splendentia bina hæc vascula, nullusdum non videt; & posthac Vassallii suum hoc cimelium carius habeant ac tutentur: vel potius Regi illud offerant, quo gemella isthæc atramentaria supellex juncta simul pretium sibi concilient, & per ævum durent. Igitur ex ambobus certis Dionysiano, & Vassalliano atramentariis quisque contumax fateri cogitur, vasculum hoc regium, eo quod ob octogonam figuram, & septenas icunculas cum iis conspiret & conveniat, etiam pro μελανοδοχείῳ adhibuisse veteres; nihil enim magis ac fortius movet, ac urget animum in re antiquaria, quam exemplorum similium imagines & monumenta.

IV. Præterea in atramentario negotio me non averſa avi natum gaudeo, qui in Græca documenta offenderim (a Græcis optima quæque expectanda) quæ regium hoc ὄργανον esse calamariam thecam aperte præferunt,

& adeo certis signis depingunt, ut res ad τὸ ἀποδεικνόν accedat : quare tum οὐτογονὸν σχῆμα, tum icunculas, quid ratum ac proprium horum vasculorum fuisse in animum induxi. Porro leſitanti mihi Anthologiam Græcorum epigrammatum, quorum nunquam fatias eſt, & a queis veluti e penu ditiffima, quidquid expetimus, depromere licet, occurrit epigram. 4. lib. 6. edit. Aldi tit. ἀπὸ τῶν ταχυγράφων, ubi legere eſt Callimenem ταχύγραφον uſum eſſe in ſcribendo κίττη μελανδόχῳ πολύωπι, *theca atramentaria multis-faciebus-diſtincta*, id eſt *οὐτονίς*, ſi etenim pluribus cinſta eſſet, ab perfecto numero, atque ab ἀττήμονι figura deſciviſſet. Ac primum miror H. Stephanum dictionem πολύωψ lexico ſuo non illeviſſe; deinde qui epigramma in Latinum verterunt, ſatis inficete adſcripiſſe; *ſcriniolum multiforamen, atramentum capiens* : miror etiam magis cl. Kuſterum eandem Græcam vocem in Suidæ lexico in *multiforem thecam* Latine commutaſſe. Sane eos deceptos credam ab Homero, qui Od. χ. v. 386. belle vocat rete πολυωπόν, quod προσητόν revera valet *multifore*, ſicuti etiam in epigr. 7. lib. 6. Anthol. ἀπὸ ἀλιδῶν, allitum eſt πολυωπόν λίγρον.

v. Verum quantum diſtent ambæ voces πολύωψ, & πολυωπός vel tiro-nes norunt; prima pullulante ab ὦψ, *facies*, altera ab ὀπή, *foramen*; eo quod thecæ calamariæ non unis faciebus, uti vasculum regium, ornabantur, jure πολύωπες audiebant : contra vero, cum retia millenis foraminibus ſint pertuſa, merito πολυωπά dixere veteres. Quarum vocum διάγνωσιν cum non advertiſſent interpretes, omnia in Græcis voluminibus conver-ſendis turbarunt; ſatis ſit quædam in medium afferre a vatum principe, qui cum non ſemel utatur voce ἐνωπῇ, quæ ab ὀπή, *foramen* deducenda eſt, & *clanculum* Latine reddenda, omnes oſcitanter reponunt, quod oppoſitum eſt, ſcilicet *palam*, rati ab ὦψ, *facies* compoſitam, uti in Il. φ. v. 510. ubi Jupiter interrogat Latonam vulneratam ab Junone :

Τίς νύ σε ποιάδ' ἔρεξε, φίλον τέκος, ἑραιῶνων

Μαψιδίως, ὥς εἰ τί κακὸν ῥέζουσιν ἐνωπῇ;

ſi enim quid mali palam feciſſet Latona, ſanequam Jupiter ſciviſſet, & fruſtra id noſſe a Dea quæſiviſſet; etenim quæ neſcimus, & clanculum patrata ſunt, interrogamus: quare ῥέζουσιν κακὸν ἐνωπῇ, bene vertes, *nunc malum occulte te patrantem?* Eadem legas Il. ε. v. 374. Contra vero ſcholia breviam in Il. ο. v. 653. εἰσῳποὶ ἐγένοντο νεῶν, recte interpretantur, ὑπὸ τὴν σέλω νεῶν ἐγένοντο, *ſub tabulatis navium ſe occultavere* : quarum vo-cum ſignificationem vel pueri Homericæ internoscere ſatis eſſent, cum ῥήσεις, quæ ab ὦψ educuntur, ab hoc vate principe diverſa ratione in-flectantur, veluti ἀρύωψ, ἐλίκωψ, κ. τ. λ. Plura in ea re errata interpre-tum proferre poſſem, utpote in Homericis deliciis δαψιλῶς innutritus, ſed longus nimis eſſem, ſat mihi oſendiſſe, quo pacto ab eorum peccatis cavendum ſit. Neque mihi opponas vocem ὀπή ſcribi cum τῷ ο, contra vero in compoſitis ab Homero cum τῷ ω, nam reponam ſollemnem eſſe

hanc

hanc φωνήεντων elementorum permutationem, ut περιώδυνΘ, πολώνυμΘ, & sexcenta id genus, quæ enumerat d' Orvillius in Charitonem pag. 785. 786. & Cornelius de Paw in Anacreonte pag. 70. Sæpe etiam ea mutationis species posthabetur, ut apud Athenæum extrema cera pagina 176. διοπος αῶλός, quod ipsemet Athenæus interpretatur μυτοκόπΘ κ' ὑπότρητΘ, *foramine pertusa tibia*. Hinc in mentem revoces Opicam gentem ita dici ab Juvenali sat. 3. v. 207. quod cavernas, seu foramina incoherent, ideoque *mures* appellat: *Et divina Opici rodebant carmina mures*: quod jam ab aliis notatum: sed longe diversum est ejus gentis etymon, vid. nostrum Mazochium in Amph. Camp. p. 159.

VI. Ex his colligas κίσιw πολύωπα in eo epigram. non esse *scrinium multifore*, sed *multis faciebus elaboratum*, cum ab ὦψ, non vero ab ὀπή ea vox fruticet; sane theca calamaria multis foraminibus pertusa, quo pacto atramentum servaret? Si vero quis accuratiorem a me sedulitatem postulet, atque exemplum quærat, quo certo suadeam veteres valorum facies ὦπας dixisse, ajo non diu a me laboratum fuisse, quo id reperissem: præsto fuit Athenæus in longiori fragmento tom. 2. p. 783. nondum Latine verso: Κιλεῖται δὲ δέπας ἦτοι, ὅπ' δίδοται πᾶσι τοῖς ἀπένδειν βελομένοις, εἴτε κ' τοῖς πίνειν· ἢ ὅπ' δύο ὦπας εἶχε (ταῦτα δὲ ἂν εἴη τὰ ὦπα·) τὸ δὲ ἀλειτον, ἢ ὅπ' ἀπὸ τῷ ἄγαw λείον εἶναι, ἢ ὅπ' ἀλίζειται ἐν αὐτῷ τὸ ὑγρόν, *Vocatur autem δέπας quidem, quod præbetur sacrificare, & bibere volentibus; aut propterea quod duabus faciebus ornatum est, (eæ autem facile esse possunt aures, sive ansæ) ἀλειτον autem dictum est, eo quod sit valde lene, aut quia in ipso condiuntur sale liquores*. Ecce tibi δέπας δύο ὦπας ἔχον, scilicet cum vas duas ansas, seu aures præferat, anteriorem, ac posteriorem faciem habere dicitur. Neque te turbet, quod Athenæus ὦπας interpretetur ὦτα, *aures*, in eo enim falsissimus est, atque inficete in animum induxit valorum ὦπας esse aures: quis unquam, vel felicioris ævi, vel nequioris, si modo vigilet, dicat *aures* esse *facies*? Neque miror Athenæum deceptum esse in notione dictionis ὦψ, *facies*, interpretantem τὸ ἔς, *auricula*, quando præstat nobis etyma satis ἀσύστατα vocum δέπας, & ἀλειτον, vide superna ejusdem verba; videtur enim vocum δύναμιν, ac originationem parum pensitasse, & in qua ἰδιότητι Græci antiquiores vocabula acceperint. Si autem sincerum ejus vocis ὦψ etymon extundendum sit, Phœnicium se prodet, iisdem enim binis litteris *facies* est ἡκ ubique sacrorum codicum, unde ἀμέσως tractum ὦψ vides. Verum de utraque voce Hebræa, Græcaque in illustratione Homerici elegantissimi anaglypti plura fervo, cum dicendum mihi sit Helenam non omnigena venustatis forma descripsisse divinum vatem, imo longe majorem ipsi Penelope tributam legas, cum de prima ὦπα laudaverit, de altera τὸ εἶδΘ, atque ἐπιθετὰ utriusque matronæ ab hoc poeta principe apposita longe melius τὸ κάλλΘ alterius, quam primæ commendant. Igitur, ut omnia recte colligam, si πολύωψ sit *id, quod* ποικι

unis constat faciebus, ut bene multis ostensum est, non vero undique pertusum, & veteres κίσαι μελάνδοχοι formarentur πολύωπες, nemo posthac, qui verum amet, negaverit hoc regium vasculum, cum etiam πολύωψ se prodatur, quin sit κίση μελάνδοχος, theca calamaria.

VII. Age vetus testimonium proferamus, quod adstruat, præterquamquod atramentaria specie πολύωπι fabreficerent, etiam imagunculis honestarentur. Sane nisi cœpti operis amor me mirifice fallat ex epigr. 3. ibid. luce clarius id eruo: inibi enim legimus, Philodemum ταχύγραφον inter cetera artis suæ ἀναθήματα obtulisse Mercurio Καὶ χρόνιον γλυπτῶσι μέλων πεφυλαγμένον ἄντροις, & vetus in sculptis atramentum servatum antris: sed quid sibi velit sculptum antrum pro atramentario, cum ignarissimis ignore; quis unquam vas illud satis parvum specus atque antri nomine donare somniaverit? adde specum illam fuisse sculptam, γλυπτὴν, quo nihil insolentius nihilque inconcinnius. Verum insignis hæc amanuensium corruptela facile detergetur, si pro ἄντροις reponas ἄντροις, quam vocem iisdem librariis tanquam Ἰξωπικωτέρω in notiores & vulgares, sententiæ parum solliciti, commutarunt: Vocabulum enim quo varius, eo magis corruptela exponitur, inquit Jungermannus in Pollucem to. 2. pag. 1214. Visum est H. Stephano haud tolerandum in hoc Paulli Silentarii epigrammate atramentarium dici ἄντρον, verum nullam medelam affectæ voci attulit, & insolens vocabulum etymo haud tanto viro digno tutari aggressus est, illudque individuum in partes misere dissecuit: inquit enim vasculum atramentarium vocatum ἄντρον, eo quod ἄνω τέτρηται, scilicet quod superne perforatum est.

VIII. Neque pro re nata me virorum summi Salmasii auctoritas turbat in jus Att. & Rom. pag. 501. agentis Sidonium Apollinarem carmine 17. vocasse cavernas arctos loculos illos, quæ distinctus erat abacus, atque ubi quasi defossa paria vasorum reponerentur, ne facile deciderent & colliderentur:

Non tibi gemmatis ponuntur prandia mensis,

Affyrius murex nec tibi signa dabit:

Nec per multiplices, abaco splendente, cavernas

Argenti nigri pondera defodiam.

Etenim venia tanti viri longe diversa est Sidonii sententia, siquidem cavernas hic accipit non pro parvis loculamentis vasorum, sed pro grandibus argenti fodinis: itaque dicit Sidonius: *Non defodiam per multiplices terræ cavernas pondera argenti, quo abacus, sive mensa resplendeat*, sicuti antecedenti versu dixerat *non quærendum muricem ab Affyriis*. Atque ita locutum Latinorum principem Tullium reperi 2. de nat. Deor. cap. 60. *Nos ex terræ cavernis ferrum elicimus*. Quare Salmasii auctoritas haud satis est, ut ἄντρον in hoc Silentarii epigrammate pro parvo vasculo sit.

IX. Posthabenda jubeo, quæ ille vit in notis in Themistium pag. 592. edit. Paris. 1618. summus vir Petavius in eos Silentarii versus, nihili enim sunt,

sunt, & ἀπροσδιόνυτα, qui & hic nihil immutavit, legitque etiam ἀντροῖς. Præterea subiraſcor Juvenali, propterea quod læſticam matronarum divitum grandi mole laborantem poetica libidine appellarit *antrum*, & ob ſæculi indolem ei parcendum ducō, ſat. 4. v. 20.

.... *Magnæ ſi miſit amicæ,*

Quæ vehitur clauſo latīs ſpecularibus antro.

Quis igitur etiam ferat, vaſculum molis ſatis exiguæ, uti atramentarium, ἀντρον vocitari? gerras audis germanas. Quare quovis pignore in epigrammate pro ἀντροῖς reſinge ἀντλοῖς.

x. Quid ſi hanc meam medelam bonis conjecturis innixam ſat firmis momentis radicitus firmem? Reperi ego in admirandis poſt homines natos adnotationibus Jo. Alberti in Heſychium ſollemne fuiſſe ſomniculoſis librariis invertere ἀντλος in ἀντρον, quod accidiffe credas, vel ob ſoni affinitatem, vel ob vocabuli frequentiore uſum. Itaque Alberti vir magnus monet in Euryp. Troade v. 686. male appoſitum ἀντρον pro ἀντλον. & Georg. d'Arnaud in Nicandri Theriac. v. 546. (non vero 547.) ex ſcholiaſte pro ἀντρω reſtituit ἀντλω, quod & notaverat Kuſterus, & Salmaſius de Hyl. Jatr. cap. 48. in fin. Quare tantorum virorum auctoritate & votis, nemo mihi non ſuffragatur, a me in epigrammate Anthologiæ probe factum, ut, evulſo τῷ ἀντροῖς, vera vox ἀντλοῖς reſfloſceret: & miror laudatiſſimos hos viros eundem errorem amanuenſium in Anthol. quæ eorum manibus deterebatur, minime abſterſiſſe: ex uberrima ab ipſis collecta eruditionis meſſe exiguos manipulos mihi reliquerunt, quo magis de re atramentaria demererer.

xi. Reſtat, ut nunc ſtabiliam vocem ἀντλος valere, præter notas omnibus ſignificationes, etiam genus vaſculi admodum parvi, quod piget tot doctos noſtri ævi lexicographos minime adnotaſſe, & in re protrita paucis te teneam: omnium inſtar ſit mihi Heſychius, qui Silentario epigrammatis auctori pæne σύγχρονος ait ἀντλον eſſe τὸν κάδον. quis autem ignorat κάδος adnumerari inter exiguas vaſculorum ſpecies tum Græce, tum Latine? hic tibi lexica inviſere in voce κάδος per me liceat, quæ etiam ex Athenæo ῥῆσιν inde ortam, ſcil. ἀντλητήρ, apponunt, & inter ipſos cyaθος adnumerant. Vide etiam Heſych. qui ἀντλητήρ vocat κάδος ναυτικός.

xii. His animadverſis, nemo mihi neget auctorem epigrammatis deſcripſiſſe atramentarium imagunculis, uti noſtrum, inſculptum & ornatum, præſertim cum addat γλυπτοῖς, quæ vox de imaginibus accipienda eſt dubio procul. Si autem quæ lexica de hac ῥήτει adnotarunt non ſatis eſſe quis credat, cum id genus librorum jam ſordeſcant, & revera veteres ſcriptores minime læſitantium ſunt perſugium, ſufficiam exempla ex Anthol. lib. 7. ep. 22. ex Ald. edit. ubi legere eſt λυγδὸς γλυπτῇ, *lapis lydius ſculptus*; ideſt *in quandam ſtatuum apte conformatus*; ita etiam fas eſt accipias γλυπτοὶ ἀντλοι, *vaſcula icunculis ſculptis elegantia*; hinc neceſſe eſt, ut a te ipſe impetres & fatearis olim thecas calamarias, uti regiam, imagunculis cæ-

lari consueſſe, quod luce clarius προſθετόν hoc γλυπτοῖς oſtendit.

Quoniam autem politiffimum illud epigram. 22. librariorum ignorantie, atque interpretum pigritia corruptiffime editum indoleo, nitori ſuo reſtituere parum diu mihi laboratum eſt:

Αὐτοὶ τὴν ἀπαλὴν Εἰρήνιον εἶδον ἔρωτες

Κύπριδ' ἐν χρυσέων ἐρχόμενοι θαλάμων,

Ἐκ τευχὸς ἄχρη ποδῶν ἱρὸν θάλλ', οἷά τε λυγδῷ

Γλυπτὴν παρθενίῳ βεβημένῳ θαλάμων.

Καὶ πολλὰς τότε χερσὶν ἐπ' ἡθέοισιν οἷσ' ἔς

Τόξ' πορφυρέης ἦσαν ἀφ' ἀρπεδόνης.

Quod ita legas tranſuſum ab Obſopœo in libell. adnot. in epigramm. pag. 507. quam unam verſionem inviſere mihi otium fuit.

Ipsi teneram Irenion viderunt cupidades

Veneris ex aureis venientes thalamis,

A capillo uſque ad pedes ſacrum germen, tanquam Parium lapidem

Sculptum virgineis gravatum thalamis:

Et multas tunc manibus in juvenes ſagittas

Arcu purpurea miſerunt a pharetra.

Quem non pigeret licet parum Græce imbutum hos carminum veterum flores intuentem tam miſere ſqualere in utraque lingua? quare repone pro ἐρχόμενοι veram vocem ἐρχομένῳ, Irenium etenim puellam tanta pulchritudine & venuſtate circumfluentem eſſe oportuit, quæ cum Venere antea verſata eſt, ab eaque mox diſcedentem intuitos eſſe cupidades, quod planum eſt. Λυγδοῦ facile inductum pro λυγδόν, ut cum eo adjunctum γλυπτὴν conveniat. Παρθενίῳ θαλάμων βεβημένῳ inſcientiffime dictum, quare vel tiro deleret θαλάμων, & χερσὶν illineret: quod fortaffe non Manutii ſφάλμα fuit, ſed typographorum: cumque huius mutationis plura exempla habeam, ex Anthologia unum do appoſitiſſimum ex feſtivo ſcitoque epigr. 89. edit. Ald. ejuſd. lib. quod legas rogo: Οὐπὼ σοὶ καλύων γυμνὸν θέρ', ἔδ' ἐ μελαινὴ Βότρυς ὁ παρθενίης πρωτοβολῶν χάριτας, κ.τ.λ. loquitur Philodemus epigram. auctor de Lyſidicæ pulchritudine, ubi vides παρθενίης χάριτας, non θαλάμης, quæ vox in epigr. de Irenio puella eſt omnino ἀσύστατ'. Miror ſane quo pacto in mentem Obſopœi venerit, ut ἀρπεδόνη ſit pharetra, quæ valet funiculus. Deterſa igitur tanta labe ab optimo carmine, per otium fere κατὰ λέξιν, ut Græcæ linguæ decus, quoad fieri poſſit, ſervetur, convertendum curavi:

Ut teneram Irenem turba ipſa inſpexit amorum,

Cypridis auratis dum redit a thalamis,

Vertice ad uſque pedes vivax quæ gratia! Lygdus

Sculpta velut, quantus virginitatis honos!

Tunc crebras dextra in juvenes torſere ſagittas

Arcus vi, & tincti murice funiculi.

Seias præterea adeo obſcuram viſam eſſe quibuſdam doctis viris vocem γλυπτὴν

πτήν in hoc epigrammate, ut contra fidem veterrimarum membranarum eam mutarint in λεπτήν, quos inter piget adcenfere H. Stephanum in Thef. voce λυγδός (quam immerito ἀρρενικὴν etiam facit) & λυγδός λεπτή, *mar-tior tenue* nihil prorsus est. Hic jure Kusterus in adnotat. in Suidam voce λυγδινά nos admonuit: *Locum hunc ex mss. Paris. emendavi, qui in prioribus editionibus male sic legebatur.... λεπτήν.... Cum mss. consentit Anthologia epigr.... unde fragmentum hoc Suidas excerptit.* Atque ad-vertas animum rogo, quamnam κατὰ-ροφήν binæ voces ἀντλῶ, & γλυ-πτὸς mihi carissimæ subierint, quas inficete conversas sæpe legimus in ἀν-τρον, & λεπτός.

XIII. Hic adnotandum reor sæpe scriptores reticere vocem γλυπτὸς, præ-ferunt poetas, & apponere solummodo λυγδός, atque illud quidem adjun-ctum animi mente supplendum, ut in lepidissimo ac terfo epigram. libri 7. circ. fin. quod nullis maculis fœdum fortunæ potius tribuo, quam ex-cribentium studio.

Νῦν μοι χαῖρε λέγεις, ὅτε σὺ τὸ πρόσωπον ἄπελθεν,
Κεῖνο τὸ τῆς λυγδῆς, βάσκαυε, λειότερον.

Νῦν μοι προσπαύεις, ὅτε τὰς τεύχας ἠφάνινός σε,
Τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένας.

Μή μετ' μοι, μετέωρε, προστέρχαιο, μὴ δὲ σιδάνατα,
Ἀντὶ ῥόδου γὰρ ἐγὼ τὴν βάτον εἰ δέχομαι.

Quod ita transtulit Urfinus sententiam curans melius, quam vim ver-
borum:

Nunc tua cum periit facies ingrata, salutas,

Illam quidem Lygdo tersa nitensque magis:

Nunc ultro arrides, postquam cervice superba

Olim quassata deperiere comæ:

Ne mihi nunc, elata, veni, neve obvius ito,

Horrida decerptis quo mihi spina rosis?

Ne mihi veni, dictum est ἀνωτακτως & invenuste, pro *ad me*: τὸ ob-
vius de puella turpiter obliviosum traducit Urfinum. Quare epigramma-
tis nitori, atque omnium verborum ordini consulendum duxi, cum mea
magni interfit, quoad fert linguæ Latiaris mendicitas, verborum disposi-
tio, nam Græca mundities desperanda: ita conversum accipe:

Nunc mihi salve a te est, decoxit cum decor oris

Ille tuus lygdo, perfida, splendidior:

Nunc mihi blandiris, senior quando abripit ætas

Per tua inerrantes colla superba comas:

A me sis, elata, procul, nec ante recurras

Carpo rosam, haud spina est excipienda mihi.

Addam præterea distichon Arabii Scholastici, quod est ἀντίστροφον, i.e. quod
in se convertitur, Anthol. lib. 6. c. 4. ep. 4. Εἴπλεσε Πραξιτέλης Δανάων, καὶ φά-
ρεα νυμφῶν Λύγδινα, καὶ πέτρης Πάνα με Παυταλικῆς. Scias in more esse poe-
tarum

tarum comparandi multam muliebrem pulchritudinem sculptis marmoribus, seu statuarum venustati, ut Euryp. in Ecuba act. 3. v. 560. dum canit de Polyxena:

Ματ' ἔδειξε, σέρνα θ' ὡς ἀγάλματ'
Κάλις α.

hic quidam reponunt melius ἀγάλματα, locus enim διττογραφεῖται. Eury-
pidi συμφώνει pæne iisdem verbis distichon sat elegans, quod in Suida re-
peri voce λυγδινά,

Χὴν σέρνοισ ἔτι κείνα τὰ λυγδινὰ κώνια ματ' ὦν
Ἔσηκεν, μίτρης γυμνὰ περιτροχάδ'.

vel potius περιτροχάδ', ut emendavit Kusterus. Neque putes me Latinos
minime curare, quos in hac sententia audaciores video, do testem Ovid.
Metam. lib. 13. v. 746.

.... Et lacrymæ vocem impediere loquentis,
Quas ubi marmoreo deterpsit pollice virgo,
Et solata Deam est.

Et ne poetas usque celebremus, oratores etiam homines pulcherrimos fla-
tuis affabre sculptis compararunt: Dio Chrysost. orat. 28. pag. 289. de Me-
lancomæ Neapolitani pugilis admiranda pulchritudine inquit: Ἦν δὲ ὁμοῖος
τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀκρίβως εἰργασμένοις.

XIV. Verum missis, quæ ad rem parum spectare fortasse quis conque-
ritur, cum dicendum sit de voce γλύφειν, atque an reperire sit eam ve-
teres vasis apposuisse, quo firmem ἀνθλ' γλυπτὸς esse sculptum vasculum,
idest icunculis ornatum; sane haud mihi molestum fuit e Plutarcho exem-
plum δ' ἡμῶν nancisci in Apophth. circa init. Σκδὴ ποτὲ κεράμεια κομίσαντ'
ξένος Ἀθηναῖος, ἣν λεπτὰ πιθανῶς δὲ, ἣν περικτῶς εἰργασμένα γλυφοῖς πρὶ, ἣν το-
ρεῖας. quid sit γλυφή, & τορεῖα, vide Salmasium in Solinum p. 735. ubi
labore improbo, quæ de τῷ γλύφειν, τορδεῖν, & τορνδεῖν dici & aggeri
possunt, inibi περικτῶς & δαψιλῶς exscripsit; licet eum fugerit hic Plu-
tarchi locus; definitque summus vir γλύφειν esse calare; inde totus est,
ut distinguat τορδεῖν ab τορνδεῖν, negatque primum ῥῆμα de torno dici
posse, inde contendit libros omnes in ambabus his vocibus mendaces es-
se ob librariorum noxam, qui misere eas confuderunt; quod an bene præ-
fliterit, e mea re futurum existimo filere magis, quam tanto viro dicam
inferre; id sane optassem, ut ostendisset, quid sit apud Homerum tum
II. ψ. v. 255. τορνῶν σῆμα, tornare sepulchrum:

Τορνῶσαντο δὲ σῆμα, θεμελίῳ τε πρόβαλοντο
Ἀμφὶ πυρὴν· εἴθαρ δὲ χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχδαν.

tum Od. ε. v. 249. τορνῶν ἔδαφος νηός, tornare fundum navis,

Ὅσπον τις τ' ἔδαφος νηός τορνῶσεται αὐτῇ
Φορπιδός, Ἀρείης.

Verum virum undequaque doctissimum latuere bina hæc principis poetæ
loca, quod maxime miror, utpote qui longissimam instituit de ea voce
dia-

diatribam, & nemo ignorat ab Homero scriptorum parente repetendam esse vocabulorum potestatem; quæ quidem loca si vidisset Salmasius, non tam cito edixisset τὸ τὸρνᾶειν, seu τὸρνᾶν de tornandi arte solummodo dici, cum in Homero sit vox γενικωτέρα, & sepulchra etiam, & naves τὸρνῶνται. Ac probe inquit bis Athenæus, dum Ptolemæi Philadelphi pompam graphice describit p. 199. ad Homeri imitationem *imagines tornatæ*, i. e. *affabre elaboratæ*, ζῶα πετορνευμένα, non ut vertit Delecampius, *torno sculptæ*. Hinc etiam ad hujus vatis stilum Horat. de art. v. 441. dicit *versus male tornatos*, i. e. *male elaboratos*, quam vocem non sine injuria refingit Bentlejus in *ternatos*, cum ῥῆσις *tornatus* valeat juxta ac *rotundus*, quod ἐπιθετὸν summæ laudis esse scimus: hinc *os rotundum*, et *vir totus teres, atque rotundus*, &c. Hebræis ipsis pro re perfecta, vel pulchra sollemnis est vox חָלָל *rotundus*, quam satis apposite interpretes reddidere *tornatilis*: atque in Cant. Cant. *manus tornatiles* cap. 5. 14. *umbilicus*, & *crater tornatilis* cap. 7. 2. Vide etiam Isa. cap. 44. 13. qui utitur voce חָלָל in circino *tornavit*, idest *perfecit*, quam notionem non videre lexicographi. *Tornatus* autem & *rotundus* idem esse eruo ex Lucret. 4. v. 361.

Hinc ubi suffugit sensum simul angulus omnis,

Fit quasi tornata, ut saxorum structa tuantur:

Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,

Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.

Habes igitur ab Lucret. *rotundum* & *tornatum* esse σπυώνυμα, quod satis est, ut Horatium, & sanctos codices recte percipiamus, quod neque Horatianos interpretes, neque biblicos advertisse miror. Sed, unde diverteram, redeundum; jure igitur in Plutar. σκεῖν εἰργασμένα γλυφοῖς, ἢ τορνεύς interpretor *vascula imagunculis probe exornata*, quæ regium vasculum etiam niter.

xv. Præterea, ut ex Anthologia exempla petam, & quid sit γλυπτός omnino firmem, neque adhucdum dubites, quin valeat *icunculis sculptus*, aut *affabre calatus*, relegas epigr. 2. lib. 3. εἰς μεθύτας.

Τῆς πολιῆς τόδε σῆμα Μαρωνίδος, ἥς ἐπὶ τύμβῳ

Γλυπτὴν ἐν πέτρῃς αὐτὸς ὄρῃς κύλικα.

Ἡ δὲ φιλόκηρος, ἢ αἰὲς λάλος, ἐν ἐπὶ τέκνοις

Μύρεται, δ' ἐπὶ κτεάνῳ πατέρᾳ.

Εἴν δὲ τὸδ' ἀιάζει, ἢ ὑπ' ἡέλιον, ὅττι τὸ Βάκχῳ

Ἀρμενον, δ' Βάκχῳ πλήρης ἔπεισι τάφῳ.

Quod Latine accipiant, qui non tam prompte Græca norunt, transfusum fere κατὰ λέξιν, ut moris mei est:

Annosæ hæc sunt busta Maronidis, insidet urnæ

E saxo exsculptum, quem ipse vides, calicem:

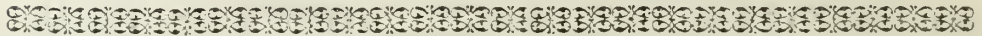
Quæ vinosa, ac usque loquax non illacrymatur

Ob gnatos, gnatis quodve pater careat:

Unum haud fert denata licet, quod dignus Iaccho

Non Jaccho exundans insideat umulo.

Vides jam in hoc politissimo epigr. *κύλιξ γλυπτή* esse *icunculis affabre sculptus calix*, ideoque dicitur *dignus Baccho*, scilicet ob elegantiam opificii, non sane, quod ex marmore esset: quæ quidem interpretatio cum prona sit, nemo mihi negaturus est *ἀντλος γλυπτὸς* esse *vasculum parvis imaginibus nitens*, ubi sermo est de atramentario *σκαλέρ*. Hinc facile colliges mirum non esse, si regia hæc theca calamaria sculptis pulcherrimis astringerorum Deorum septenis icunculis fulgeat, cum legas jam id olim in more fuisse in vasis fingendis, & vocem *γλυπτὸς* aperte figuris *sculptus* denotare non unis exemplis præstitum sit. Igitur ex binis Dionysiano, & Vassalliano atramentariis parili artificio fabrefactis, atque ex Anthologiæ carminibus ratum firmumque statutum est id genus vascula veteres tum *ὤψι*, faciebus, tum *γλυπτοῖς*, i.e. quæ *imagunculis sculptæ essent*, conformasse: quis igitur posthac, nisi morio, aut communi sensu desertissimus hoc elegans regium *σκευάριον* esse atramentarium non prædicet, cum ab antiquis veluti depictum ostenderim? Reliquum esset, ut quisnam fuerit ejus possessor, qua ætate, & qua in urbe conflatum, deque ejusdem ornamentis dicerem: verum multa mihi præmittenda reor, quo isthæc omnia bene multis documentis, & fortasse haud pœnitendis in tertio hujus operis libro explicem.

C A P U T III.

Veteres atramentum in communi & sueta scribendi ratione solummodo adhibuisse, mixtim, & διὰ βραχέων exemplis, & non unis etiam ex Hebræo fonte petitis ostenditur.

- i. **A**tramentum hujus capitis apud eruditissimos quosque turbatum & confusum, adeo ut videatur παράδοξον. Dica Canepario. ii. Hebræis, Græcisque voces *cera*, & *tabula* pro scriptura ignotæ, contra vero vox atramentum celebratissima. iii. Homerus, & Hesiodus scriptiois nunquam meminere: Herm. Hugo notatus. iv. Ægyptios eo liquore papyros tinxisse ostenditur. v. Numæ, & Hippocratis ætate homines fuisse μάλαρογράφοι. vi. Sequentibus sæculis messis plurima exemplorum atramentariæ scriptiois, præsertim quæ sunt ab Perseo, Cic. etiam a Demosth. atque ab Anthologia, &c. vii. Idipsum habeo ex non unis Herculaneensis cimeliarchii clarissimis monumentis: ex plurimis voluminibus, atque ex musicis tabellis inibi repertis. viii. Adde περιτρίλλητον ejusd. cimeliarchii parietis picturam, cujus divinatio antehac ἀρχαιολόγους ignota aperitur, & schema apponitur; estque famosum ORESTIS JUDICIUM. ix. Pictura per suas partes explicatur. Quadam pictor videtur confudisse non sine arte. x. Non pœnitenda quedam de Eumenidibus. Virgilius notatur. Pausaniæ παράρρημα. xi. Cur tentorium cum columnis. xii. Plura & appositissima de scabellis. Ab Pausania etasum λίθες, & re-

*stituta vera vox δσφρς . XIII. Hujus picture pretium commendatur . XIV. Plurima pro-
tucenda apud Hebræos atramentaria scriptione : ea in re binis tantum vocibus utun-
tur כתב & ספר , contra vero voces stilus , tabula , cera , &c. eisdem ignotissime .
Moses ab Ægyptiis μελανογράφος institutus est : non una voces rei scriptorie Ægyptiæ .
XV. Vera διδάγμωνος vocis δέλτος , perpetam Hebræa audit apud Mazochium . Frutices
sæpe dant nomen regionibus etiam ex Casaub. XVI. Nullibi sacrorum codicum כרס
& לוחת tabulæ in notione scribendi . XVII. Neque unquam stili, sive ferrei instrumenti
γραφικῆς mentio . Quid re vera טו audiat : locus 4. reg. 21. 13. illustratur : nihil in
Isaia 8. 1. de stilo ferreo scriptorio ; ejus verbis nova lux . XVIII. Verba Exod. 32. 4.
de stilo tenebricosa illustrantur : quid de iis senserit Bochartus . H. Stephanus , & Ma-
zochius doctiss. virorum biga notantur . הרט vox duplicis notione , calamus scil. &
ferrum , uti γραφικὸς Græce , & Latine calamus , inde calamister . Quid Jer. 36. 23. חצר
הספר XIX. Cl. Mazochio agenti Hebræos in duriori materie scriptitasse refertur , & sol-
lemnis vox ספר sapienti Hebræorum sæculo non est dolavit , quod docuit vir summus ,
sed scripsit . XX. Ex Tobia 7. 16. chartis , ideoque atramento usos esse Hebræos osten-
ditur . Quid βίβλος , & βύβλος . Demum fere ἀποδεικνύων testimonium scriptioris
atramentariæ apud eosdem ex Jer. 36. 18. Totius hujus capituli summa .*

I. **A**D ingentem , ac multiplicem materiem aggredior , atque unde or-
diar , & quo demum tendam , undique difficultatibus me fateor
implicatum . Cum autem tot doctissimos viros , quos duces habeo , & queis
de re scriptoria plura volumina conscripsisse placuit , confudisse omnia re-
pererim , potius mihi ingens negotium crearunt , quam viam opem-
que præstiterunt : universos enim atramentariæ rationis scribendi tanquam
hostes juratissimos , ad arborum codices , vel ad ceratas tabellas defe-
cisse miratus sum : ita ut omnium postremus , & virorum summus Mazo-
chius vel ipse dubii plenus idipsum edicat in laudata epist. in πρόλογον .
*Etsi non desunt , qui contradicant , rati dubium esse utrum ejusmodi
ὄργων ad continendum atramentum apud antiquos fuerit , ad quod si-
gnificandum nulla dum prodita Latina dictio a quoquam reperiatur , &c.*

Evolvi non vice simplici , ut ab antiquioribus discedam , refertum
eruditione non exiguum Trotzii volumen , *De prima scribendi origine* ,
quod an. 1738. lucem vidit , ut Funcium taceam *De script. vet.* an. 1743.
& PP. Benedictinos Parisienses ἀνωγµας , qui tribus ante annis corpus
diplomaticum quæsitissimum conflare aggressi sunt , & præter æternam
rerum perturbationem , atramentarium scribendi negotium adeo parvi cu-
raverunt , ut haud sciam , an semel nomen *atramenti* , nunquam vero *atra-
mentarii vasculi* in eorundem doctis operibus inspectes , verum singula
legas tabularum , stilorum , & cerarum plena . Itaque non contemnendum ,
vel πρόβλημα , vel παραδόξον dicas , cur tot clarissimi scriptores , ne cul-
tiores quidem jureconsultos excipias , cum ubique veterum librorum trium
principum linguarum in *atramentum* inciderint , sæpe etiam in hujus li-
quoris receptaculi nomen , vel parum fatis , vel nihil omnino de iis vo-
cibus commentati sint ; quidam etiam eam scribendi rationem viguisse ne-
garint . Et quis mecum non irascatur Canepario , qui , cum volumen in-

gens, *De atramentis cujuscunq. gen. conferferit*, cujus nimium intererat plurima de eo liquore, & vasculo pro antiqua scribendi ratione aggerere, ea de re ne privum quidem verbum fecisse, atque a præclaro sui operis titulo dispar omne & alienum corrogasse, atque ad ἔξωτινὰ quæque longe divertisse, ut ne semel quidem illum hic a me laudatum cernas? Jure Trotzius ibid. pag. 103. de eodem conqueritur: *Præter splendidum titulum nihil antiquitatis exhibet, nec Venusinam spirat lucernam diffusum illud opus.*

Ut autem ipse hanc insanam contra veterrimum scriptitandi atramentarium morem sententiam exsuant, quotquot tum summorum virorum auctoritate, tum temporis veluti præscripti longa intercapedine jam ratam esse jubent, pro ipsa τῷ μέλῳ scriptio peragam, & acturus in multis seqq. capp. rem omnem ordine, quoad fieri poterit, artis pleno dispescam: quorum capitum argumenta, sive περιχὰς optarem, ut, antequam singula, quæ a me apposita sunt, lectites, cursim evolveres, quo prius γερνὰ momenta rationum noscas, & veluti paratus ad materiam omnem exinde accedas.

II. Id unum nunc sane spondeo me in Hebræis sanctis libris, & milenis Græcis neque unquam tabularum scriptarum, neque ceratarum vestigia, verum τὸ μέλῳ, & τὰ μελανοδοχεῖα solummodo reperisse: contra vero in Latiaribus voluminibus illas voces celebrari fateor: attamen, si sæpe tabulas scriptorias, præsertim Pandectes, & quidam scriptores ceras etiam meminere, tantum abest, ut hæc dictiones γραφή atramentariæ officiant, ut firment potius. Hinc quæ res antehac præ ipso τῷ μέλῳ tenebriosior videbatur, nunc, nisi egregie errem, luce clariorem se prodet.

Ab ea tempestate homines thecas calamarias, sive μελανοδοχεῖα, sive הכתובות, thecas scriptoris Ezech. 9. 2. fabricatos esse, quando atramento, μέλῳ, & τῷ ὕδρῳ atramento Jerem. 36. 18. uti cœperunt, quisquis saniori mente est, minime inficiabitur: imo quando & כתיב, & γράφειν, & scribere didicerunt, hæc enim ternæ voces veterrimos auctores cuivis lectitanti patent, & dubio procul ad atramentariam scriptio-nem pertinent. Porro si nomina jam & liquoris γραφικὸν, & receptaculi antiquissima sint, res ipsas etiam exstitisse necesse est: adde unumquodque artificium initio inducitur ab re promptiore, atque ab instrumentis, quæ sint parabilia, & haberi cito possint: longe igitur facilius esse quis neget, & potius a natura homini insitum pelles, & papyros, & quicquid albicans est carbone, atque colore atro, qui ὑπόλευκος & vilissimus est, tingere, quam stilo ferreo tabellas non sine multa arte cera inducta surculis scriptoriis cælare? Verum in veterum moribus definiendis ac firmandis rationi longe præstat auctoritas ac testimonia, quare ad isthæc confugiendum: quorum longam συναγωγὴν hic apponam, præsertim quæ ex Hebræis deprompsi.

III. Et sane ab Jove poetarum, & scriptorum omnium duce Homero prin-

principium mihi fuit, illumque invifere placuit, an in divinis fuis *ῥαψῳδίας*, uti vulgus appellat, atramentariæ fcriptionis vola aut vefligium ineflet, & pro certa re habeas, Homerum neque litterarum, neque fcripturæ quodcumque genus in fuis æternis Iliade, & Odyflea unquam meminifse, fi excipias voces *πίναξ πτυκτός*, & *σήματα λυγρά* Il. ζ. v. 169. quæ fibi fatalia Bellerophon ad Prætum Lydiæ regem attulerat: de *ῥήτεσιν* his *πίναξ* & *πτυκτός* cap. feq. plurima commentabimur, & famofum hunc verfum non unis multa arte collectis argumentis *νοθεία* damnabimus: imo ibidem animadvertes beata Homeri ætate *γράφειν* & *ἐπιγράφειν* longe diverfa fignificaffe, quam *scribere*, quod fortaffe volupe tibi erit leſtitare. Conſulendum etiam ratus ſum Heſiodum Homero dicendi majeſtate ſupparem, in eoque ne vice quidem ſimplici vox *γράφειν* illita eſt: verum Hermannus Hugo, De prim. ſcrib. orig. cap. 10. pag. 78. edit. Trotzii neſcio, quæ commentus eſt, & videtur ab Heſiodo in *ἐργ. κ' ἡμέρ.* v. 41. rationem ſcribendi in maltha (*ἐν τῇ μαλάχῃ*) arceſſere, cum inibi de ejus fruticis, atque aſphodali eſu *μυσηῶδες* quid canat poeta: quem verſum longis adnotationibus onerarunt οἱ πάντες Heinſius, & Clericus, quos invifas.

IV. Cum autem gemini hi principes poetæ & veterrimi de ſcribendi more nihil omnino nos commoneſciant, ab eorum filiis, & poſterioris ætatis ſcriptoribus argumenta *γραφῆς* atramentariæ mixtim arripiam, quo τῷ μέλανος vaſcula quovis ævo celebratiſſima credas. Porro priſcæ ætatis gentes atramento in ſcribendo uſas acceptum refero non in unis operis fui locis Horapollini adſerenti Ægyptios populares ſuos illud uſurpaſſe lib. 1. cap. 14. pag. 28. edit. 1727. *Δέλτον αὐτῷ παραθήσῃν ὁ ἱερεὺς, κ' σχοινίον, κ' ΜΕΛΑΝ* περάζων, εἰ ἐκ τῆς ἐπιſαμένης ἐς τὴν ſυγγενείας γράμματα, κ' εἰ γράφει, *Papyrus ei apponit ſacerdos, & juncum, & ATRAMENTUM tentans*, ſitne ex eorum genere, qui ſcribendi gnari ſint. Et eod. lib. cap. 38. pag. 50. *Αἰγυπτίαι δὲ γράμματα δηλῶντες, ἢ ἱερογραμματεῖα, ἢ πέρας, ἢ ΜΕΛΑΝ, κ' κόσκινον, κ' σχοινίον ζωγράφουσιν, Ægyptias litteras, aut ſacrum ſcribam, aut finem innuentes, ATRAMENTUM, cribum, & juncum pingunt.* Huic Horo accinit Clem. Alexandrinus Strom. to. 2. pag. 757. edit. Oxon. *Ἐξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματὴς προέρχεται ἔχων πτέρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βιβλίον τε ἐν χερσὶ, κ' κἀνονα, ἐν ᾧ ΓΡΑΦΙΚΟΝ ΜΕΛΑΝ, κ' σχοῖνον, ἢ γράφουσιν*, ita vertunt: *Deinde autem ſacrorum ſcriba procedit habens pennas in capite, librum in manibus, & vaſculum, in quo SCRIPTORIUM ATRAMENTUM, & juncum, quo ſcribere ſolent.* Siquidem, cum Ægyptii papyro, & Memphiticis *σχοίνοις*, juncis diteſcerent, neceſſe erat, ut τῷ μέλανι, atramento illam fingerent. Neque de ambobus teſtibus Horo, & Clemente dubites, quippe qui inibi gentium floruerunt, reſque ſuas veteres probe calluiſſe tenendum eſt. Hunc Clementis locum inferne multis expendam, & librariorum oſcitantiam in vocibus *πέρα*, & *κἀνονα* redarguam. Demum quo *γραφὴν* Ægyptiorum atra-

atramentariam omnino firmem, præsto est tertium Horapollo, sive Horus ibid. pag. 52. qui edicit gentem hanc suam uno calamo in scriptione usam, negatque Ægyptiis aliud quidpiam γραφικόν instrumentum; quibus verbis nihil mihi potius ac carius: Αἰγύπτιοι μὲν γράμματα διὰ τὸ τέτοις πάντα παρ' Αἰγυπτίοις τὰ γραφόμενα ἐκτελείτθαι. σοῖν γὰρ γράφουσι, ἢ ἐν ἄλλῳ πνί. E re mea est, ut Ægyptii papyros calamo litteris tinxerint, qui in hujus cap. extrema cera, quibus ὄργανοις Hebræi scripserint, plurima congeram.

v. Plutarchus in Solone pag. 160. edit. Steph. refert Draconem αἵματι potius, quam μέλαινι leges Atheniensibus scripsisse: Διὸ Δημᾶδης ὕστερον δοκίμησεν εἰπὼν, ὅτι δι' αἵματός, ἢ διὰ μέλανός τ' ὁ νόμος ὁ Δρακὼν ἔγραψεν. legislatorem hunc non longe post ἡγεμονικόν ævum viditasse scimus; si quis mihi molestissimus reponeret Plutarchum ad Draconis legum severitatem augendam morem atramentariæ scriptiois sui temporis ad eam præscam ætatem transtulisse, is fane Plutarchum scriptorem πολυμαθέστατον veterum scribendi rationis ignarissimum traduceret. Præterea, etiamsi subleffioris fidei sit id, quod Plinius narrat de Numæ libris in charta conscriptis, & quos in arca post annos 535. inclusos reperisse ait Cn. Terentium scribam agrum suum repastinantem, attamen, quod nostra refert, ab ea historiola pro certo eruimus Plinium credidisse μελανογραφίᾳ fuisse ejus ætatis homines, nam chartarum, non tabellarum meminit, quare etiam Numæ diebus μελανοδοχεῖα exstitisse secundum hujus historici mentem nemo unus pernegaverit. Idipsum Livius antea scripserat dec. 4. lib. 10. c. 12. verum hos duoviros in quibusdam non magni momenti rebus dissidere adverti. Apponam longiora Plinii verba, quippe jucunda lectu sunt lib. 13. cap. 13. pag. 692. „ Ingentia exempla contra Varronis sententiam de chartis „ reperiuntur. Namque Cassius Hemina vetustissimus auctor Annalium „ quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam agrum suum in „ niculo repastinantem, offendisse arcam, in qua Numa, qui Romæ regnavit, situs fuisset. In eadem libros ejus repertos P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bæbio Q. F. Pamphilo Coss. ad quos a regno Numæ colliguntur „ anni DXXXV. & hos fuisse e charta majore etiamnum miraculo, quod tot „ infossi duraverunt annis: quapropter in re tanta ipsius Hemina verba ponam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuissent: ille ita rationem reddebat: lapidem fuisse quadratum circiter in media arca vinctum „ candelis quoquoversus. In eo lapide insuper libros impositos fuisse: propterea arbitrari eos non computruisse. Et libros citratos fuisse: propterea „ arbitrarier tineas non tetigisse. In his libris scripta erant philosophiæ Pythagoricæ, eosque combustos a Q. Petilio prætore, quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit L. Piso Censorius primo commentariorum: „ sed libros septem juris Pontificii, totidemque Pythagoricos fuisse: Tuditanus decimo tertio, Numæ decretorum fuisse: ipse Varro humanarum „ antiquitatum sexto, Antias secundo, duos pontificales Latinos, totidem

„ Græ-

„ Græcos præcepta philosophiæ continentes . Idem tertio ponit , quo „ comburi eos placuerit „ . Scias hæc Plinii verba etiam Allatium de rebus Græcanicis præ omnibus retro litteratis viris benemerentissimum pro antiquissimo chartarum usu docto commentario honestare in Animadvers. in antiquit. Etrusc. fragm. pag. 122. & miror Arduinum Plinianæ editionis promum locupletissimum hunc Allatii opus non vidisse .

Neque obliviscendus Galenus antiquitatis peritissimus , qui ait sub initium lib. 3. περὶ δυσπνοιῆς Thessalum Hippocratis filium paternos commentarios ἐν διφθέροις , ἢ δέλτοις , in membranis , vel papyris invenisse , additisque de suo non paucis , in unum collegisse : Ομολόγηται γὰρ ἐν ἡδὴ καὶ ταῦτα σωθέντων Θέσσαλον τὸν Ἱπποκράτους υἱὸν τὰ μὲν αὐτῶ τῶ πατρὸς ἐν διφθέροις τιτίν , ἢ δέλτοις δρόντα ὑπομνήματα , προσθέντα δὲ τινα καὶ αὐτὸν ἔκ ὀλίγα . Si igitur scripti in papyris hi commentarii inventi sint , atramento illitos opus fuisse quis dubitet ?

VI. Si vacuum mihi esset , plura vetustiora Græca volumina , & monumenta ætatis remotissimæ τὸ μέλαν agentia in more fuisse perscrutarer : verum id pluribus docere satietatis est , quam ut vitem etiam sequentis ævi scriptores pæne omnes atramento scriptitatum esse ubique testantes prætereo ; præsertim cum exemplorum tum Græce , tum Latine pro atramentaria scriptura in eorundem libris messis dives proftet : pauca , licet supervacanei operis sit , addam . Notum est Horat. illud sæpius recoctum , *illinere chartis* ; & quod de bono versuum censore docet in fin. Art. vers. 445. *Vir bonus . . . Incomptis allinet atrum Transverso calamo signum* : & 2. ep. 2. v. 235. ostendit atramentum , uti nostro accidit , bene liquidum fuisse , utpote quod sæpe pro litteris demittebat labem : *Sed veluti tractata notam labemque remittunt Atramenta , fere scriptores carmine sædo Splendida facta linunt* : adde lib. 2. ep. 1. v. 114. *Et prius orto Sole vigil chartas , calamos , & scrinia posco*. Et tritum vocabulum *litura* : Ovid. de Pon. ep. 12. v. 24. *Sæpe ego correxi sub te censore libellos , Sæpe tibi admonitu facta litura meo est*. Sed præ omnibus sat notus locus Persii Sat. 3. v. 11. quem pueri omnes διὰ μνήμης habent , & præclare ad rem atramentariam facit , in quo τὸ μέλαν veluti γραφικῶς depingitur , scil. fuisse crassius , & scissam arundinem illud minime demisisse : contra , infusa aqua , in charta evanidos , & geminos characteres effinxisse ; & ubique scriptorum his Poetis συγχρόνων Græcorum , ac Latialium fere eadem de hoc atro liquore reperire facile cuique est : struem exemplorum ex Ovidio , Plinio , Martiali legi : sed ipse bene novi isthæc facile unicuique præsto esse , dummodo ad ipsorum lectionem accedat hac animi mente , veteres revera atramento scriptitasse . Porro nimium diverterem , si ex Ovidii Epistolis , & De arte amandi pro atramento loca corraderem , præsertim , quo legentem oblectarem , ratur facerem τὸς ἐρασᾶς adeo studuisse scriptoriis humoribus , ut latentes in epistoliis litteras , quas ἐρασᾶν solæ legerent , exarare didicerint .

Imo

Imo veteres γραφικαῖς liquoribus tantum operæ dedisse novi, ut etiam aureos confecerint, queis ad exscribendos maximæ famæ libros usi sunt: hinc habes in histor. August. to. 2. pag. 70. matrem Maximini junioris dono dedisse huic suo filio Homeri volumen in purpura aureis illitum characteribus: *Quum grammatico daretur* (Maximinus) *quædam mater sua libros Homericos omnes purpureos dedit aureis litteris scriptos*: dignum principe juvene donum, & tantus vates peræque dignus est, qui privis ex auro elementis in purpura exaretur; & piget me, quotquot Homeri libris honores collatos meminerint, hoc Maximini volumen elegantissimum oblitos. Præterea consului, quas initiis veterum librorum imagines appingi sollemne fuit, & nullas dum reperi, quæ cum stilo tabellas scalperent, sed univærse vel quadratos libros vel membranas calamo tingerent: testem voco Lambecium in commentar. in bibliothec. Vindebon. pag. 568. to. 2. ubi cernere est Dioscoridem affabre pictum atramentario utentem, & quadrangulum volumen scriptitantem. In eodemque Lambecio pag. 317. to. 4. icunculæ se offerunt Evangelistarum Matthæi, & Marci cum quaternis, aut quinis instrumentis ad γραφήν atramentariam spectantibus; ut S. Lucæ, & Dionys. Halicarnassei effigies præteream a Montfauconio adpictas Palæographiæ suæ pag. 22. & 24.

VII. Peccassem sane, quippe Græca sapius, quam Latina versans, si nullum in Cic. locum scrutatus essem pro rei atramentariæ tutela; cuius summi oratoris auctoritas & ornamenti est, & maximæ molis; ad Q. Fratrem ep. 25. lib. 2. videtur conquestus esse Quintus de epistolis prava scriptione ad se datis, quare de Tullii iracundia sibi metuebat; respondit Cicero hac de re nihil suspicandum, sed ad familiares quovis calamo abuti in epistolis missitandis, verum in posterum fore, ut bonum calamus, *atramentum temperatum*, & levigatam chartam adhibeat; orator maximus potius eloquentiæ vim, quam decentiam characterum, & μελαντίον quaesitissimum curabat. Verum de hoc carissimo mihi Tullii loco bene multa, & non poenitenda dicturum inferne spondeo.

Quid si & in tanta Demosthenis orationum luce τὸ μέλαν me inspexisse non fugerit? Æschinis pueri vitam ipse sale Attico perfricans graphice more suo describit in orat. περὶ σεφωδῶ paullo ante finem: Πᾶς μὲν ὢν μετὰ πολλῆς ἐνδείας ἐτράφη ἀμα τῷ διδασκαλείῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν πλέγων, καὶ τὰ βῆτρα σπογγίζων, καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἰκίῃ τε τάξιν, ἐν ἐλαττέρῃ παιδὸς ἔχων. Itaque Æschines tanta rei familiaris caritate laborabat, ut pro ludi magistri mercede puerilem operam in atramento conficiendo (non in tabellis cera oblinendis, vel stilis cote acuendis) locavisset. Demum quo lectorem in re certa jam tædio fatiscentem (missis etiam Aufonii verbis, cuique notis appellantis epist. 7. v. 48. characteres, *Cadmi filiolas atricolores*) exhilarem, epigramma ex Anthologiæ ἐπιτηδεύσιμον addam, quod ob Græcam puritatem, & quia ἀδελόν, perantiquum est, reor autem esse ex Meleagri συλλογῇ, qua in re Græce sapientes,

tes, mihi amice conjuratos spero, lib. i. cap. 18.

Ἡμῶν ἀγρεῖον κάλαμ' οὐ φυτόν· ἐν γὰρ ἐμείο

Οὐ σῦκ', ὃ μῆλον φέεται, ὃ σαφυλή·

Ἀλλὰ μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ἑλικωνίδα λεπτὰ τορήτας

Χεῖλεα, καὶ σεινὸν ῥᾶν ὀχευσαμένον·

Ἐν δὲ τῷ ἄτε πίοιμι μέλαι ποτόν, ἐνθεὸς δῖα,

Πᾶν ἔπος ἀφ' ἐγκυλῶν τῷδε λέγω σόματι.

Piget me apponere Paulli Stephani μεταφραστῶν, cum Græcam δεινότητά, & vim ingenitam ob Latinitatis egestatem non satis afsecutus sit, multoque minus ceteri interpretes; sed ne videar nimium Græcis meis assentari, lubens aliorum iudicium subibo, eamque exscribam:

Nullus eram calamus, nullo bene cognitus usu,

Non uvæ, ficus, poma nec ulla dabam;

Musarum sum edocta sonos, mihi culter acutus

Angustum in rivum parva labella scidit;

Ut nigros hausi potus, tum numinis instar

Et muto voces quaslibet ore dedi.

Addam præterea ex eadem Anth. pag. 552. inter corp. poetar. epigramma alterum, quod fere omnia scribendi organa enumerat, idque reor pervertitum, parilis enim elegantiae plenum est, ejusque lepos nativus, non adscitus, auctoremque ignoramus:

Ἡ φύσις ἐξέδρεν φιλίης δεσμὸς ἀγαπῶσα,

Τῶν ἀποδημῶντων ὄργανα σωτυχίης,

Τὸν κάλαμον, χάριτ' αὖ, τὸ μέλαι, τὰ χαράγματα χειρὸς,

Σύμβολα τῆς ψυχῆς τηλόθεν ἀχνομένης.

Quod ita Latialiter do per otium, etenim versiones omnes fidem Græcam posthabent, ipse vero transfudi γνησιωτέρως, & κατὰ λέξιν carmine conclusi:

Natura hæc invenit amoris vincula amatrix,

Absentum quæ sunt organa colloquii,

Et calamus, chartam, atramentum, signaque dextræ,

Symbola sunt animi hæc, qui procul optat opem.

Hinc nihil certius colliges, quam veteres usos non ceris, & tabulis, sed chartis, calamis, & atramento in epistolis ad amicos absentes missitandis, quanto magis in conscribendis voluminibus? Hic porro appositissima forent septena epigrammata tit. τῶν ταχυγράφων ejusdem Anthologiæ, sed longius exspatiarer, illa opportunitiori loco inferne servo, in quorum singulis atramenti, & hujus liquoris vasculi mentio plena desiderii mei est.

Et ne exputes me profana monumenta dumtaxat consuluisse, posthabitis omnino sacris, quæ virum Ecclesiasticum versare cum primis necesse est, do Theodoretum Hist. Eccles. lib. 4. c. 16. pag. 684. Valentis Imp. tempestate vadem moris scriptionis atramentariæ conjuratissimum: Τὸν περὶ τῆς Ἱστορίας γραφῆναι νόμον ἐκέλευσε· τῶτον δὲ τῇ χειρὶ πειραθεῖς βε-

βαῦσαι, εἰδὲ μίαν στοιχεῖν κεραίαν ἔχεται· ὁ δὲ κάλαμος σωτηρίῃ· ἐπει-
δὴ δὲ καὶ ὁ δάκρυς, καὶ ὁ τριτὸς κάλαμος τὸ πᾶν ὑπέμεινε, καὶ βεβαῦ-
σαι τὸν δυσσεβῆ νόμον ἐκείνον ἐφιλονέκει, ἐτείσθη μὲν ἡ δεξιά, καὶ τρόμον ἐδέ-
ξατο· δέμας δὲ πλήρης ἡ ψυχὴ γενομένη, ἀμφοῖν τῶν χερσῶν τὸν χάρτην
διέρρηξε. Vides igitur, Valente edictum de Divi Basilii ejectione subscriben-
te, divina ope ternos calamos diffractos; & paucis verbis conceptam de-
cretorum vim in chartis, non in ceratis tabellis exaratam, atque Augu-
stos ipsos atramento, & calamis, non stilis usos.

VII. His adde quamplurima cylindrica volumina ex papyro tum Græ-
ca & Latina, tum quædam ignotissimi ἰδιώματος inter præclarissima Her-
culanei spolia adnumerata nigris characteribus conscripta, de quibus in fi-
ne hujus libri. Præterea inter ejus oppidi rudera vidi egomet non vice
simplici pauca quædam fragmenta exilium tabellarum lignearum lineis,
& signis veluti musicis, ut quidam exputabant, distincta, quæ atramento
picta sunt: in quæ, sive tabella parva fuerit rationes accepti complectens,
vel quidam adversariorum libellus, certe videre est lineas dextrorsum &
sinistrorsum ductas, easque ignotis σήμασι ubique conscisas & distinctas.
Ceterum mea interest, ut advertas olim etiam tabulas atramento infe-
ctas, quas ceratas solummodo fuisse & ἀρχαιόλογοι, & jurisconsulti edi-
xerunt.

VIII. Demum adeo verum dicas veteres atramento chartas tinxisse,
ut in millenis Herculanensibus picturis nullas ceratas tabellas videas: e con-
trario non unos libros & papyros, vel membranas nigerrimis characteribus al-
litas cernamus. Inter ceteras omnium περιβόητος pictura quinas circiter pe-
des longa, quaternos lata visitur, quam
hic incisam do, prout a me centies
conspectam exprimendam sculptori mul-
ta fide suggesti. Vides in medio virum
feminudum assidere manu stringentem
chartulam multis nigricantibus versibus
tinctam cum notis ad characterum instar,
quam impenso studio legit, quo expri-
meret pictor Herculanensis veterrimum
morem scribendi atramentarium etiam
in judiciis publicis, in quibus cerata
ligna adhibita inculcant universi.

Pro re nata mihi copia sit divinandi, quodnam argumentum pi-
ctor in hoc præclarissimo opere effinxerit. Scio litteratos ἀρχαιολό-
γους incolas, atque advenas multas venditasse hariolationes, sed longe ἀ-
προσδιόνυτες. Ne autem exteri in animi mentem inducant Neapolitanos
in

in rebus suis interpretandis alienigenarum doctas lucubrationes expectare, & cum ab hisce de ejus oppidi admirandis antiquitatibus non una grandia volumina edita jam sint; sed peregrina potius, quam nostratia curarunt: quo ipse patrio decori ac famæ consultum eam, hujus picturæ divinationem vero proximam apponam, cum certus sim Regi Domino nostro Augusto futuram carissimam.

Plenæ sunt eruditorum chartæ pictam hic obijci veterem Romanæ reipublicæ historiam, sed quam turpe ea in re erratum sit, haud fero quisque noscitat; est etenim pura putaque fabella, cum stantem pharetratam Minervam cernas, & inter mille eas picturas nihil Romanorum facinorum, aut ullum Latinum heroa, aut ducem reperire sit: contra vero statux vel proconsulum, vel Cæsarum effossæ sunt; quare id accadat, juro me novisse, sed longius a proposito aberrarem, si nunc dicerem, feliciori tempestati id servo. Igitur cum certa Græcæ fabula hic depicta sit, & judicantium parvam turbam intuearis, ex mythologia petendum est, in quodnam judicium Minerva adventaverit. Evolutis igitur quoad bonam partem Græcis meis scriptoribus, reperi solummodo in famosum Orestis judicium Minervam accitam: idque pictorem mente, & coloribus intendisse pro certo habui.

De eo autem judicio non pauca Pausanias in Arcad. lib. 8. cap. 34. pag. 669. illevis, atque Æschylus totam *Eumenides* inscriptam tragicædiæ composuit: quorum scriptorum fere omnia me in hoc opere deprehendisse gaudeo, licet pictori, ut moris est, aliquid audendi libertas fuerit. Itaque extremam hujus judicii πολυθρύλητη partem, quæ dramatis solutio est, artifex expressit, scilicet, cum Minerva, auditis furiarum criminationibus, atque Orestis propugnationibus, Areopagi judicibus causam detulit, quorum votis enumeratis, ac paribus repertis, Dea calculo suo pro Oreste adjecto ἰσοψηφίαν diremit, Græcumque heroa maternæ internecionis reum absolvendum edixit.

IX. Itaque hic vides Orestem heroica veste ornatum, cogitabundum, timoris plenum, ac *tristem*, ut vocat Horat. in Arte v. 124. manumque frontem prementem, dum judex enumeratis calculis sententiam legit, atque alius Areopagi senex erectus curate auscultat. Adest Minerva hilari vultu, & Orestis animum despondenti benemerentissima loquentis habitu opem affert; quæ omnia in Æschyli dramate facile tu ipse legas.

Neque dubites, quin vetula illa recurva ad sagæ exemplar capite obnupta, & longa insolentique veste subfusco colore tincta induta, plurimam iram concoquens, & digito vultuque minax, sit una ex grege Eumenidum, quas Æschylus contra Orestem inducit. Reliquas binas mulierculas stolatas, & colore albo splendidas credas etiam Eumenidas, quas pictor noverat ex formidando aspectu in hilaritatis speciem immutatas, atque ad Orestis opem conversas, ex nigrisque albas factas, atque ex Fu-

riis Gratias evasisse, uti tenes ex Pausan. laud. loc. ideoque una illum amplectitur, quo addat timenti animos: Πεποιήται δὲ Εὐμενίστι καὶ αὐτόθι ἱερόν· ταύτας τὰς Θεὰς ἡνίκα τὸν Ὀρέστω ἔκφρονα ἔμελλον ποιήσῃν, φασὶν αὐτῷ φανῆναι μελαινὰς· ὥς δὲ ἀπέφαγε τὸν δάκτυλον, τὰς δὲ αὖθις δοκεῖν οἱ λαοὶ εἶναι, καὶ αὐτὸν σωφρονῆσθαι τε ἐπὶ τῇ Θέᾳ, καὶ ἔτι τὰς μὲν ἐνήγισεν ἀποτρέπων τὸ μῆνιμα αὐτῶν, ταῖς δὲ ἔθυσσε ταῖς λαοῖς· ὁμῶς δὲ αὐταῖς, καὶ Χάριστι θύειν νομίζουσι. Pictor autem Orestis gesta confundens ac miscens, quod alibi, & ante iudicium acciderat, furias nempe ex atris in candidas conversas esse, obliviosus credidit id in Areopago accidisse: vel etiam crederem in iudicio ipso eandem fuisse μεταμύρφωσιν, quam Æschylus, quo drama esset luctuosius, reticuit: multa enim dubia adhuc erant in hoc iudicio: sicuti Pausaniæ tempore dubitabatur a Perilao Clytemnestræ patruele, an a Tyndareo Orestes accusatus sit, vid. Pausan. ibid. Quare nihil vetat, quin de tempore mutationis Eumenidum in Gratias etiam dubitet quis, præsertim quando pictor Herculanensis Æschylo opponitur.

Ut autem divinationem etiam firmem, multa mixtim aggeram. Vides sane Minervam adesse *sine hasta*, atque ita in Areopagum pro Oreste adcurrisse ab Æschylo scimus: his verbis etenim Deam exorat Orestes v. 287.

Καὶ νῦν ἄφ' ἀγνῶ σώματ' Ἀφῆμως καλῶ
Χώρας ἀνατταν τῆςδ' Ἀθωαίου ἐμοῖ
Μωλεῖν ἄρωγόν· κτίσεται δ' ἀνὰ δορός
Αὐτὸν πε, καὶ γῆν, καὶ τὸν Ἀργεῖον λεῶν
Πισὸν δικαίως ἐς τὸ πᾶν πε σύμμαχον.

Optat igitur Orestes, ut Minerva ἀνὰ δορός, *sine hasta* sibi, & populo opem præstet: jure pictor illam *sine hasta* exhibuit. Neque hæreas, quin mulier hæc pharetrata sit Minerva, licet quibusdam veteres Græcos poetæ parum versantibus videatur melius Diana; nam lunula in ejus fronte minime fulget, ut moris est hanc Deam fingere: quia sæpe pictores, & poetæ binarum dearum species & numina confudere: etenim Antiphilus in Antholog. lib. 4. cap. ἀπὸ στραπωτῶν epigr. 9. Alexandri hastam Dianæ tanquam Deæ bellorum præfidi sacrat:

Δέρας Ἀλεξάνδροιο, λέγει δὲ σε γράμματ' ἐκεῖνον
Ἐκ πολέμου θέσθαι σύμβολον Ἀρτέμιδι, κ. τ. λ.

Hasta Alexandri, dicunt te litteræ illum

Post bellum dedicasse symbolum Dianæ, &c.

Et contra in eodem Anthol. capite bellica armorum ἀναθήματα fere omnia Ἀθῆνῃ, sive Πάλλαδι ab ducibus dicata vides.

x. Præterea hanc Eumenida anus aspectu deformem ex eodem Tragico traxit pictor v. 734. Ἐπεὶ καθιπάζῃ με πρεσβύτην νέῃ. Et v. 851. Minerva alloquitur eandem, appellatque γερατέρῃ· nec non v. 6. Erynnies dicuntur,

....κόραι

. . . . κόραι
 Γράμαι, παλαιὰ παῖδες, αἷς δ' μίγνυται
 Θεῶν τις, ἔδ' ἄνθρωποι, ἔδ' ἑ θήρ ποτε.

Aliter distinguit primum versum Cornel. Paw, consule ejus adnotat. hic. Videtur porro pictor ab hoc Æschyli dramate id omne expressisse, cum hanc Eumenida anum solummodo fecerit, ac statu motuque foedam, non vero alatam: ceteri enim vates cum aliis finxerunt, ut Euryp. in Orest. v. 317.

Δρομάδες ὦ περοφόροι,
 Ποτνιαδες Θεοί,
 Ἀβάνχλτον αἰ Δίατον ἐλάχετ' ἐν
 Δάκρυσι καὶ γόοις,
 Μελαγχρώπες Εὐμενίδες.

Eas igitur dicit Eurypides περοφόρας, alatas. Quin & Virgil. Æn. 12. v. 847. de suo iisdem furiis serpentes addidit:

. . . . Paribusque revinxit
 Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.

E contrario Æschylus non uno loco eas divas alatas negat v. 51.

. . . . ἄπτεροί γε μὴν ἰδεῖν
 Αὔται, μέλαιναί δ' ἐς τὸ πᾶν βδελύκτροποι.

Et v. 250.

Ἵπ' ἐρ τε πόντον ἀπτέροις πωτήμασιν
 Ἡλθον διώκστ', ἔδ' ἐν ὑστέρα νεώς.

Pausaniæ autem fidem minime adjungere te jubeo, qui in Atticis lib. 1. cap. 28. p. 68. primum Æschylum finxisse ait serpentibus furiarum crines esse implicitos, cum in tota, quanta est Eumenidum tragœdia, hoc nullusdum repererit: fieri tamen potest, ut imperitus quis in Pausaniæ scriptoris curatissimi κειμένων id appinxerit: & miror neminem id mendacii, qui illum illustrarunt, advertisse.

Si autem unam habitu & colore Eumenidum hic cernimus, licet adversus Orestem multæ debacchatae sint, optime sibi consuluit artifex, cum in omni hoc dramate una ubique loquatur, ceteræque prorsus fileant: hinc merito admonet lectorem Cornelius Paw in adnotat. pag. 1049. *Non a toto igitur choro, sed ab Erinnyum una hæc dicuntur.* Et v. 588. Eumenis ipsa fatetur se esse multas, unam vero contra Orestem contendere:

Πολλὰ μὲν ἐσμεν, λέξομέν δε σωτόμεως.

x1. Nullus præterea miretur, si in pictura invisat tentorium cum columnis, aulaisque quibusdam, sive sipario superne involuto, cum pictor ea ipsa in Æschylo legerit v. 688.

Πάγον δ' Ἀρείον, τήνδ' Ἀμαζόνων ἑδραν,
 Σκῶας θ', κ. τ. λ.

Atque ipse artifice gratulor, qui minima quæque, sed vera ex Tragico imitatus est; & sane quam commendandus, utpote qui tanta fide hujus carmi-

minum sententiam exprefferit : irascendum autem nostri ævi pictoribus, qui plerique omnes ignarissimi ad hanc omnium præclarissimam artem aggrediuntur.

XII. Nihil tandem clarius patefacit hanc divinationem, quam binæ sedes, ubi ipse actor, & reus Orestes adsident, cum ex Pausan. eod. loc. eum judiciorum morem habeam : Τὸς δὲ ἀργυρῶς λίθους (corrigere δὶ φῶς) ἐφ' ὧν ἐστῶσιν, ὅσοι δίκας ὑπέχῃσι, καὶ οἱ διώκοντες, τὸν μὲν ὑβρεως, τὸν δὲ ἀντιθέας (corrigere cum Adr. Junio ἀναιτίως) αὐτοῖς (corr. αὐτοῖ) ὀνομάζῃσι, *duo argentea scabella* (nam *argenteos lapides* nihili sunt, & miror neminem id adnotasse, quod pronum erat) *in quibus insident rei, & accusatores, alterum quidem contumeliæ, alterum innocentiae, ipsi* (Athenienses) *vocant*. Jure igitur pictor & bina scabella effinxit, quibus videre est insidentes Orestem reum, & virum illum sententiam ex charta pronuntiantem tanquam actorem : pelle autem ferina sedem intravit pictor, cui insidet Orestes, tum ad artis suæ decorem, tum pro viri honestate, advertas tamen nostri schematis sculptorem false pellem apposuisse in sella accusatoris : ceterum Orestis scabellum in pariete ob temporis malignitatem vix cernitur : & sane altera legentis sedes ob partium exilitatem, quin metallica sit, ne dubites. Utinam ambos illos scyphos ex argento haberemus, quos meminit Plin. lib. 33. cap. 55. in quibus iudicium hoc Orestis, atque Areopagitas Zopirus cælator eximius expresseit, fortasse cum iisdem nostra Herculanensis pictura juxta congrueret.

XIII. Hæc διὰ βραχείων de harum præclarissimarum personarum interpretatione, quæ per diu tot doctis viris salivæ multum commoverunt : quarum explanationem longiori commentario onerasset, si nunc meæ pretium operæ esset : videor ἀνὰ βασιλείας antehac obscuræ fatis fabellæ haud malus Œdipus fuisse, cum fere omnes ejus picturæ partes cum divinatione conspirent ; si qua aliquantulum exorbitet, vel audaciæ artificis, & arbitratui, vel ejusdem pectoris dormitioni condonandum ; errores autem minime deprehendes, de quibus sæpe conquerimur, & plenæ sunt eruditorum chartæ tum priscae ætatis, tum nostræ pictorum & sculptorum τὰς παραβλέψεις patefacientes. Et ne veteris vel recentis ætatis pictorum oscitationes refricem, quis ferat nostratem Franciscum Solimenium in ea arte elegantissimum, & quocum pæne extinctam indolemus, arcam fœderis depinxisse, cum Heliodori historiam e Machabæorum libris in omnium maximo Sacerdotum Societatis Jesu templo coloribus exprefferit ; quam quidem arcam in alterum Hierosolymitanum templum investam non legimus, & quo concefferat, omnino latet : quod παρόρμα fortasse ab Raphaele Urbinate pictorum principe hauserat Solimenius. Vide Carpzovium de quæstione, *Quorsum arca fœderis pervenerit*, Buxtorfium in *Exercit. de arc. fœd.* Frischut de *non speranda arca fœderis*, & Thefaur. Theol. philolog. ut Calmetum taceam in dissert. adscripta ante Machab. libr. E contrario in id genus peccata Herculanensem pictorem non im-

pegisse cernis, sed potius fidum, & fabellæ tenacissimum se prodidit; si quæ aliquantulum exorbitant, eum ex industria non curasse dicas. Ceterum porro facessant, qui de Romana historia cogitarunt, imo scriptis mandare non veriti sunt. Utinam millenas reliquas picturas Herculanei ad nominis Neapolitani decus, ad omnium expectationem, atque ad Regis Augustissimi desiderium is, cuius interest maxime, explicet tandem, & eruditione, qua pollet plurima, citius honestet, vel aliis id oneris imponat. Hæc satis, quo tandem quisque certus sit Ægyptios, Græcos, & Romanos in scriptionis usu atramentum, ac proinde ejus vascula concelebrasse.

xiv. Verum partes laboris mei sunt, utpote sacros codices fere quotidie volventis, hos etiam libros ab Θεοπνεύστους viris atramento illitos fuisse & conscriptos studio audentiori vindicare; quod si evincam, atramentariæ rei multa lux affulgebit, per diu ingenitam ejus obscuritatem detergam, & late ob remotioris ævi vetustatem hujus atri liquoris receptacula inclarescent. Vocabula sanctæ linguæ scriptionem testantia ambo περιβόητα, & sexcenties repetita sunt ספר *scriba*, *liber*, *narravit*, & כתב, *scripsit*, *scriptura*; nunquam vero offendes voculam vel ceratis tabellis, vel stilo aptandam (de tabulis lapideis Mosaicæ legis, & de stilo ferreo Jobi paullo inferne dicam) & contra insunt voces bene multæ atramentariæ scripturæ obnoxia, *calamus*, *culter*, *charta*, *volumen*, *atramentum*, *atramentarium*; sane cum Hebræi scriptores omnium antiquissimi audiant, naturæ apte studuere, quæ omnibus ad exprimenda animi sensa colorem atrum cuivis complanata materiei idoneum præstat abunde; verum ars incidendi stilo tabellas illitas crassa materia, vel cera longe quæsitissima est, & indolem refert posterioris temporis nova quæque, & artificiosiora affectantis.

Itaque כתב & ספר vocibus solummodo utuntur Hebræi in cujusvis scriptionis usu, & nomine; & nullusdum potui unquam vestigare locutionem ita detortam, vel signatam, ut ex ea apud gentem sanctam morem invaluisse noverim stilo in tabellas σοιχεῖα incidendi, uti inter Latinos bene multæ sunt ῥήσεις id consuetudinis exprimentes, veluti *codex*, *tabellarius*, *stilus perfectissimus*, *impurus*, *ensorius*, *vertere stilum*, &c. audacior non sane essem, si concludendum autumem Mosen, & Hebræos calamo, & atramento scriptitasse; meque magis urget ipsum Ægyptiorum disciplinis subactum hujus gentis morem scriptionis dubio procul addidicisse, neminemque unum latet non stilo, & tabellis, sed calamis, & papyro Ægyptios scribas usos esse, teste divite Horapolline, quem pag. 29. laudavimus: neque quis dubitet, quin tot voces ipsæ veterrimæ δέλτος, βιβλῶν, πάπυρος, χαρτίς, φιλόρα, imo & κάλαμος nomina Memphitica sint, tum quia eorum etymon penitus ignotum est (quamquam Græculi, vel Ἑβραῖοι ζοντες ægre & vi ab suo fonte extorqueant) tum quia plantæ, & fructes etiam apud exterarum gentes servant nomen sibi appositum, ubi primum

munum enati, vel ubi optimi sunt, & multiplices: cuique notus Mart. versus lib. 14. ep. 3. *Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus*: & Apul. init. lib. 1. de Asin. *Niloticus calamus*. Verum miratus sum semper ac in Mazochii Diatr. de Dipt. Quirin. pag. 38. relegi *ῥῆτιν calamum* oriri ab Chald. חולמוס, cum Chaldæi eam ab Græcis suffurati sint, hi autem ab Ægyptiis suppilarint. Quæ deinde addit vir doctissimus, fateor me non tanti esse, ut eorum sententiam adsequar: *Calamus vox primario significatu non aliud fuit, quam instrumentum scriptorium, deinde propter similitudinem de ceteris quoque arundineis usurpatur: cum sciam calamum primum fuisse arundineum fruticem, deinde veteres aptasse, atque acuisse, ut scribendi esset instrumentum, quod de se ipsemet fatetur calamus in eleganti Epigr. a me adjecto pag. 33. seque vocat prius φυτὸν ἀργεῖον, silvestrem plantam, mox gloriabundus se prædicat omnium linguarum instrumentum*. Adde Martial. & Apul. nuper laudatos.

xv. Inter has voces scriptorias δέλτα præ ceteris Ægyptia est, cum hæc regio Δέλτα audiat; vel melius quod fruticibus nomine δέλτοις abundet, in quibus scribebatur; etenim nomen Δέλτα huic regioni circiter ævum Augusti inditum est: attamen vox δέλτα pro *charta*, sive *papyro* antiquissima; & nil dubii est, quin plantæ nomen dederint locis, consule Casaubon. in Athen. cap. xi. p. 103. *Sciendum etiam; cerasorum appellationem ipsius Cerasuntis urbis natalibus esse priorem & antiquiorem: nedum ut Larensis vera sit sententia: Κερασὺς indubitanter dicta ἀπὸ τῶν κεράτων, ut Ἀγνὺς, Ἀναγυρὺς, Πάμνυς, Μυρρίνυς, Σελινὺς, Πυξὺς, Μυραμὺς, & similia his ab aliis plantis locorum deducta nomina, huc usque Casaubonus*. Hinc Jer. xxvi. v. 23. dum de volumine loquitur, & hujus pagellas appellat דלתות דלתות, utitur voce Memphitica, & Hebræis *עֲזָמוֹת*, non una etenim est in sancto codice vox alienigena, uti in ceteris *ἰδιώμασι*. & ut sexcentas præteream, famosæ sunt ternæ illæ apud Danielelem cap. 3. e Græcia ad Chaldæos invehæ cum ipsis musicæ instrumentis, quas nemo dixerit Chaldæas, סומפוניא סומפוניא פסנתרון פאלתֶגֶמוֹן חֶרֶסֶס כִּיבָרָא, vox quidem Chaldæa tanquam ex *κίθαρ*. quare nihil mirum si Isaias abutatur voce Memphitica דלתות. Neque adfentior Mazochio viro undequaque docto de Dipt. Quir. pag. 36. *ῥῆτιν* hanc Ægyptiam Hebræam esse agenti, & quæ inibi præclare disputat, aliquantulum turbata, ejus multa pace dicatur, mihi visa sunt. Pro re nata uti possem verbis Salmasii τῷ πάντι in funere ling. Hellen. p. 145. conquerentis de iis, qui vocabula exotica ab Hebræis Græcisque minime excernunt: *Inde illa omnia Æonum Valentinianorum nomina Ægyptiaca fuisse liquet, quæ pro Hebraicis interpretantur viri magni*.

Idipsum dicendum de peregrina voce *charta*, quam ἀπρονοήτως extrahunt ἀπὸ τῆ χαράττειν, aut χαίρειν. Neque te Mazochii auctoritas, qua floret maxima, abripiat, adsciscientis vocem *charta* ab Hebr. חרט *stilus*, vel ab חרר *insculpsit*, cum tabellæ, vel saxa ferreo instrumento incidantur,

non

non papyri, vel chartæ, neque unquam invenire est *chartas*, aut *papyros* cum adjuncto *insculptas*, sed vel *scriptas*, vel *illitas*, hinc Horatianum illud protritum satis, *illinere chartis*: contra ac sentit ibidem Mazochius, inquit enim: *Charta quasi sculptilis dicta, nam ea olim ex duriore materia parabatur, saxis, lateribus, plumbo, lignis*, quod auribus vel parum teretibus absonum est & durum: id tanto viro condonandum, quippe vel ipse in opinionem abripi passus est stilum calamo fuisse antiquiorem & apud Hebræos, qui id genus ferreo instrumento nunquam abusus in hoc capite abunde præstamus: *Antiquitus*, inquit cl. Mazochius, *litteræ cælo, aut stilo insculpebantur, unde characteres dicti, antequam scilicet pingendi atramento mos inolevisset*. At fortasse non legerat vir summus Plinium lib. 13. cap. 36. apertissime commonefacientem chartas utpote tenuioris materie calamis tingi: *Chartisque serviunt calami Ægyptii maxime, cognatione quadam papyri*. Quin diu miratus sum, pro tuenda antehac inaudita chartæ duritie, Suetonium vadem sibi adscivisse: Ergo, ait vir magnus, *quia antiquitus litteræ scalpebantur, & charta ex duriore materia fiebat, unde chartam plumbeam apud Suetonium reperire licet in Nerone cap. 20. inde a sculpendo tractum est chartæ nomen*. Verum Suetonius inibi nihil prorsus de charta scriptoria commemorat, sed solummodo de lamina quadam plumbea, quam conservandæ vocis causa Nero pectori apponebat: verba historici exscribam non quidem decurtata, quo sententiam plane noscas: *Nec eorum quicquam omittere cœpit quæ generis ejus artifices vel conservandæ vocis causa, vel augendæ fastidirent: sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere, & clystere vomituque purgari; & abstinere pomis, &c.* Hinc etiam Facciolatus sanctioris Latinitatis promus condus in lexico voce *charta* adnotavit: *Charta plumbea pro lamina plumbea, Suet. in Ner. c. 20. lamina enim extensa est chartæ persimilis*. Nihil igitur ex Suet. verbis colligere est chartam olim ex duriori materie constituisse. Scio Vossium in Art. Grammat. lib. 1. cap. 35. eadem Suetonii verba de charta scriptoria interpretatum esse, unde fortasse locum Mazochium arripuisse suspicor.

Adeo verum dicas chartas plumbeas hic accipi pro laminis, quæ ad instar chartarum sunt, ut hanc Suetonii φράση celebratissimam legerim etiam apud Græcos scriptores: porro Josephus contra Apion. lib. 1. circa fin. pag. 466. edit. Avercamp. refert Hebræos lepra fœdos chartis plumbeis inclusos in mare dejectos: Τὴς δὲ λεπρῆς εἰς μολιβδίνης χάρτας ἐδήταντας, ἵνα καθώσιν εἰς τὸ πέλαγ &c. Ad hæc Salmasius to. 2. Hist. Aug. p. 548. bene multa eruditionis plena aggerit de ὑποχαρτώσει, & ὑποπλακώσει, interque ceterea edicit: *Nam χάρτου & πλάκας idem sunt, hinc chartæ plumbeæ, chartæ aureæ pro laminis aureis, vel plumbeis*; laudatque epistolas Pontificum: ipsum consulas. Et bini PP. Benedictini in opere diplomat. Gallice scripto me docuere to. 1. p. 473. Sergium Pontificem trullum Ecclesiæ fufis *chartis plumbeis* cooperuisse. Animadvertas etiam Plutarchum scri-

pturam in plumbo appellasse γραμματίδιον μολίβδινον, fortasse χάρται μολίβδιναι, in ea, quam diximus laminarum notione solummodo accipiebantur, de virtut. mulier. p. 254. edit. Francofurti: Εὐέβαλε μολίβδινον γραμματίδιον εἰς πλακῆντα. Atque Æneas in commentario Poliorcet. cap. 31. pag. 1790. in fine to. 2. Hist. Polybii plumbum characteribus scalptum non vocat χάρτιν μολίβδινον, verum ita rem circumscribit: Πρὸς δὲ πηλᾶς, καὶ τὰ ὕδατα, εἰς κηστόπερον ἡλκτμέγον λεπτὸν γραφέσθω, πρὸς τὸ μὴ ἀφωίζεσθαι ὑπὸ τῶν ὑδάτων τὰ γράμματα, *ut autem nihil scriptis noceant, neque lutum, neque aqua, scribebatur in candido plumbo, quod malleo ad magnam tenuitatem fuerit ductum, ne aquis litteræ deleantur.* Cur hæc omnia Mazochium virum aternæ lectionis fugerint, ignoro. Quæ Fungius pag. 45. de chartis plumbeis affert, non sunt unius assis.

Igitur cum charta tenui admodum materia constiterit, in eaque characteres ferro insculpi haud potuerint, sed solummodo atramento tingi, sequitur ejus etymon ab טרחת *stilus*, vel ab חרת *insculpsit* neque ratum, neque genuinum dici posse, sed fatendum nobis illud prorsus ignotum, cum vox *charta* fruticis Ægyptii nomen sit. Multa afferre possem, si id agerem, de his ἑξωπικοῖς scriptionis vocabulis, quæ quidem seruo pro Homericis anaglypti illustratione, qui sua poemata non unis Memphiticis vocibus honestavit, præsertim cum de peplo Helenæ verba mihi facitanda sint.

xvi. Age, ut huic sententiæ momentum addam, fere cuncta divini codicis verba τὰ πρὸς γράφῃν pensitemus, quæ LXX. viri, & Latiaris interpretes vel sæculi genio, vel errori servientes Hebræis scribis sæpe stilum & tabellas, sæpe calamos & chartas ἀνάγκῃς atque ad arbitrium attribuerunt; & dum medelam eorundem versionibus faciam, Hebræos atrum liquorem sanctis libris solummodo infudisse ostendam; atque illud posthac ἱερὸν μέλαν vocitare fas erit, & vasculum, quo is liquor continebatur, ἱερὸν μελανοδοχεῖον. Porro certum est Hebræos omnino ignorasse usum ceratarum tabellarum; nullibi enim sanctorum voluminum ejus rei leve vestigium reperire est, & vox חר חר חר *cera* ἀπλῶς audit, quod e melle excerpitur; ne Machabæorum quidem ævo, quando jam cum Romanis, aliisque profanis gentibus pacta feriebant, in moresque earum sensim dilabebantur. Porro si veterrimi hominum ceræ sensa sua quisque mandassent, omnium primū Hebræa gens idipsum facitasset.

Præterea me cupido incescit, num ex eodem divino codice sublucceret vel tenue signum tabellarum stilo incisarum, sed frustra mihi labor fuit, nam vox חול *tabula*, & חולחול *tabulæ* ubique communi notione accipiuntur, uti apud Græcos πίνακες & πλάκες: nullumque mihi faceffitur negotium, si in Exodi 22. & seqq. sæpe sermo sit de Moysis tabulis lapideis, cum quisque ex se ipse arguere potis sit, legum divinarum mandata, ut calamitati temporum obfisterent, cunctisque legenda prostant, oportuisse saxo insculpi, non chartis pingi. Idipsum dicas de Jer. loco 17. i. exprobrantis populo: *Peccatum ejus exaratum stilo ferreo in ungue adamantino, &*

in tabula cordis eorum, & in cornibus altaris, quod dubio procul æneum erat; & tabulas, licet hic μεταφορικῶς sint, etiam stili acie sculpi opus fuit: imo Machabæorum tempore, cum ad maiorem luxum omnia oportuerit defecisse, ultra progressum est, atque in æneis tabulis cum Spartanis Romanisque ista fœdera incisa legas; quod & aliis gentibus in more fuisse in publicis litteratis monumentis norunt omnes. Hinc sat lucis affulget non unis sacrorum voluminum locis, veluti Isa. cap. 30. v. 8. *Scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud*: verum על לוח verte *in tabula* non autem *super buxum*, cum לוח sit plerumque nomen γενικόν, & adnotet quamcumque expansam materiem, sive æneam, sive saxeam, sive ligneam: neque hinc colligas Hebræos scriptitasse in ligneis tabellis, ut, quotquot doctissimos interpretes legi, edicunt: verum ex Isaia contrarium tenes, cum jubeat prophetiæ verba tum palam exarari in tabulis fortasse marmoreis, quo omnium oculis exponerentur, tum atramento, uti sollemne erat, in libro etiam scribi, quo Hebræa posteritas in omne ævum legeret: quem duplicem scribendi morem ubique gentium semper viguisse nullusdum inficiabitur.

Idipsum prorsus, quod Isaïas, optat Jobus cap. 19. v. 23. & 24. cujus verba, ut in Hebræo fonte sunt, accipe, cum Græca, & Latioria aliquantulum ab eo recedant: *Quis sane det & scribantur sermones mei, quis det ut in libro exarentur? In stilo ferreo, & plumbeo per ævum in rupe incidantur?* Vides igitur Jobum apprecari, ut *liber*, qui atramento illinitur, & ut *stiles*, qui stilo indigent & plumbo (quo excisi characteres impleantur, uti probe intelligit Codurcus) excipiant sermones suos. Itaque, hic te rogatum vellem, ne quosvis interpretes invisas, cum universi crambem recoquant, veteres nempe in γραφικῇ negotio ligna, ceras, plumbum usurpasse, & perquam fero atramentum invecitum. Augustino Calmeto irascor, qui pro hujus loci explanatione quædam verba recitat longissimi, & satis inficetioris sæculi epitaphii Sertii cujusdam parasiti, quod ex Manut. orthogr. laudat oblitus Thesauri Gruter. ubi etiam pag. 329. prostat, atque in extrema cera a doctis viris exhibilatur. Demum ne mihi opponas locum Abacuci cap. 2. v. 2. *Et respondit Dominus, & dixit: scribe visum, & explana eum super tabulas, ut percurrat, qui legerit eum*: & Græci interpretes ausi sunt etiam hic ipsam tabularum materiam determinare, *buxeam* scilicet: Γράψον ὅρασον σαφῶς εἰς πύξιν, ὅπως διώχῃ ὁ ἀναγιγνώσκων αὐτά. ne opponas, inquam, quo Hebræam scribendi cum stilis, non cum atramento rationem tuearis communi opinioni juratissimus: repenam etenim hujus prophetæ verba ejusdem sententiæ esse & ponderis, quo sunt illa Isaïæ, ac Jobi paullo ante excussa: jussisse nempe Deum, ut Abacucus tum in libro scriberet visiones vulgari more, atramentario scilicet, ideoque Hebr. est כתב in prima commatis parte, i. e. *scribe, uti moris est*, tanti enim valere כתיב superne inculcatum est: tum etiam in secundo commatis membro ne dubita, quin imperarit Deus, ut

easdem visiones *incideret* propheta *in tabulas marmoreas*: cum Hebrææ voces על הלוחות ובאר ita vertendæ sint, non ut vides Græce, & Latialiter, longe enim ambo interpretes ab earum vi ingenita discessere, imo Græcus inficete reddidit σαφῶς verbum באר, quod Hebræi tirones norunt valere *effodere*, hinc etiam באר *puteus* est, & בור *fovea* & *cisterna*: firmant cum primis, quod adsero, ea quæ adjicit Abacucus: *ut viator etiam relegat*: etenim tum quæ palam in silicibus, tum quæ grandibus characteribus incisa sunt, lectu facilia etiam iter agentibus. Tutemet igitur advertis, quam bene sibi σύμφωνοι sint terni hi prophetae Isaias, Jobus, & Abacucus, non solum principem atramentarium scribendi usum nos docent, verum etiam in lapideis tabulis adhibendum esse stilum.

XVII. Hæc quidem plana; urgeor maxime, eo quod in sanctis libris plus vice simplici *stili* mentio est, cujus instrumenti usus atramentariæ scripturæ κατ' ἄθροῖον opponitur; verum quæ sentio paucis dabo: vocem עץ, quæ *calamus* est, interpretes, prout eis lubebat, nunc *stili*, Latiali genio abrepti, nunc *calami* nomine donarunt: siquidem in Ps. 44. v. 2. *Calamus scribæ* legimus; e contrario 4. Reg. 21. 13. interpres ῥαθύμως *stilum* & *tabellas* apposuit; vox etenim צלחץ est *paropsis*, *lebes*, & secundum LXX. πύξις, nunquam vero *tabella*, primumque σφάλμα alterum secum traxit, & verbum הפח *versum* est, *ducam crebrius stilum*, veluti si inibi μεταφορικῶς de scriptione sermo sit, cum nihil secus; consulantur de his vocibus orientalium linguarum magistri, doctique interpretes; mihi sat est admonere inibi agiographum nihil prorsus de stilo scriptorio cogitasse; non enim tanti sum, ut tenebricosum hoc comma luce adspergam.

Nec meæ sententiæ Hebræis atramentariam scriptionem vindicantis obsistunt verba Isaiæ cap. 8. 1. *Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stilo hominis: velociter spolia detrahe*, &c. etenim vox חרט, quam *stilus* Latini, & Græci γραφίς reddidere, obscuritatis plena est, vide commentarios; verum lubens utrique versioni adsentiri possem, dummodo nemo propterea existimet Isaiam librum ferro exarasse; inibi חרט אנוש *stilus hominis* accipienda sunt pro methodo, & aperta facillique ratione scribendi, minime vero pro ferreo instrumento; atque hoc pacto concipiendum est Dei jussum: *Scribe ita luculenter oraculum, ut perspici statim ab hominibus queat, non verbis sanctis mysteriis refertis, sed sermone a quavis ambiguitate secluso*; hoc quidem pronum, atque ex Chaldæa παραφράσει haustum est, & huic interpretationi fere omnes adhæserunt. Attamen, quæ ipse cogitarim, apponam. In tenebricosa hac voce חרט deprehendo calamum ipsum γραφικόν, (*libro enim grandi* גדול גליון *convenit calamus, non ferrum*) non verò planam scribendi rationem, & methodum, & vox חרט *hominis*, Hebræa ἔμφρασις est, & quæ sæpe, uti notum est, παρέλκει; præsertim cum verba ejus prophetiæ non aperta, neque ad hominum intelligentiam pronā, sed e contrario omnium sunt caliginosa & μυστηριώδη. quis etenim statim advertat, quid sibi velint brevissima hujus obscurissimi Prophetæ ver-

verba : *Velociter spolia detrahe , cito prædare ?* Itaque non parum prima interpretum sententia labat. Si vero quis mihi intercedat voces *calamo hominis* eo sensu otiosas omnino esse , repono etiam tirones nosse stilum sanctum plurimum nativæ simplicitati studere . Verum , quæ sequuntur , longe melius hanc vocem חרט explanant .

XVIII. Præterea , ut sponte difficultatibus obvius fiam , eadem חרט מִסְחָק Exod. 32. 4. quin pro stilo ferreo aperte accipiat , nullus dubitat , cum inibi dicatur Aaron vitulum formasse aureum בחרט *in stilo* , quem nisi dicas metallicum , auro cælando poliendoque ineptissimus fuisset ; igitur , dicat quis , si Isaias *grandem librum* בחרט conscripserit , non *calamo* , sed *tabellas ferreo instrumento* exsculpsit . Verum Exodi locus hic tanta laborat obscuritate , ut æternis commentariis mactatus sit , & nemo adhuc unus ex summis viris clara illum luce adsperserit ; imo Samuel Bochartus Jerozoic. to. i. lib. 2. cap. 34. pag. 334. & seqq. edit. Londin. cum adnotasset hoc Exodi חרט tenebris undique premi , & versiones inter se distare , *quantum Hispanis Veneto distat ab Evidano* , tandem Jonatanis versionem secutus interpretatur חרט *saccum , crumenam* , respuitque omnino *stilum* ; ne longus sim , tantus vir adeatur rogo . Ne credas H. Stephano in Thes. voce γράφῖς , quam hic LXX. viri allevere , satis importune vertenti *opere fusorio* . Scio Mazochium τὸν πέντε idipsum vocabulum Exodi , de quo tot turbæ sunt , accepisse pro *ferro scriptorio* in Diatrib. Dipt. Quiriniani eruditionis plena pag. 38. qua ratione innixum , prorsus ignoro ; verum inibi Aaron stilo utitur in aurei vituli idolo conformando , nihilque penitus de re scriptoria fingi potest .

Nec refragandum mihi est vocem חרט aliquando pro *ferrea virgula* , aut *calo* accepisse Hebræos , uti Mosen in hoc vitulo aureo , & Isaiam 3. 22. pro *aciculis muliebribus* , quibus calefactis illæ utebantur ad intorquendos capillos , sed id nominis ferreis fistulis tributum est , quia cavæ , & ob similem formam scriptoriæ arundinis ; Latinique ipsi hoc muliebri instrumentum ex ferro eadem ratione *calamistrum* vocitarunt ; atque apud Græcos vocem γράφῖς tum atramentariæ scripturæ , tum sculpturæ propriam esse vel ex lexicis constat . Quare sicuti voces *calamus* , & *calamister* , una *lignum* , altera *ferrum* adnotat , ita fane Hebraica חרט pro loci sententia nunc quid *metallicum* , nunc quid *ligneum* menti legentium ingerit : quod cum non adverterint , ac se creverint doctissimi viri , quotquot sancta volumina quæsitissimis commentariis honestarunt , omnia nobis turbata ejus vocis causa præstiterunt . Propterea probe concludam Latinum interpretem parum fidum fuisse , suæque versionis stilo non sincere Hebræa vocabula signasse atque expressisse , cum *ferrum* , & *arundinem* una confuderit : contra apprime commendandus cum voces חרט הספר in Jer. 36. 23. ubi de instrumento scriptorio sermo est , verterit סכאִים *scalpel-lum scribæ* , quo librarii Hebræi calamos acuebant aptabantque ad scribendum , vel ad eradendas litteras : & videtur exscripsisse locum Suetonii in

in Vitell. cap. 2. qui de Cn. Pisone ait, *scalpro librario venas sibi incidit*: ex quo Jeremiæ loco firmatur magis scriptio veterum per calammum, non per ferraamenta, quæ quidem, ut acuerentur, cote indigebant, arundines scalpello. Demum Salmasium, cum more suo in Hist. August. to. 2. pag. 502. 503. penitiora quæque de voce *calamus* tum Græce, tum Latine exprompserit, de ῥῆσαι ὡς omnino oblitum demiror.

xix. Restat demum, quod me magis mordet, cl. Mazochii auctoritas, quæ mihi ejus ἀπορίτη diuturno semper sanctissima fuit; ut enim vir summus in Diatriba altera de Dipt. Quirin. pag. 34. ostendat voluminibus cylindricis antiquiora fuisse diptycha, Hebræis scriptoribus duriorē materiē, *ligneam*, *plumbeam*, & *marmoream* attribuit, quamquam pag. 37. eisdem *membranas* minime deneget; momentum sententiæ suæ trahit ex Chaldæorum, Syrorumque posterioris ævi ἰδιοπισμῶ, non ex puro priscoque Hebræo fonte; eo quod Chaldæi, Syri, Arabes vetustissimam, ac Mosaicam vocem ספר, *scripsit*, *numeravit*, *liber*, in degenerem notionem detorserunt, i. e. *rasit* & *dolavit*, hinc concludit Mazochius noster Hebræos etiam veterrimos tabellas usurpasse, non chartas, hinc stilo incidisse, non atramento scriptitasse; *dolare* enim & *radere* duriori materiæ convenire ait vir ὁ πάνυ. Verum quantæ auctoritatis sint interpretes hi sequiores, quantumque nativam Hebrææ veteris διαλέκτου vim infirmarint, norunt, qui versiones illas iterum aut semel nimium patienter consulvere. Optassem autem, ut Mazochius e sacro codice exemplum unum vocis ספר pro *radendi dolandique διαγνώσει* adscripsisset. Hæc adnotanda censui, ne tanti viri valens & gravis auctoritas rei atramentariæ rationes plurimum labefactaret. Si vero eo quod Moses ceterique ἀγιογράφοι calamis, non ferro; & chartis, non tabellis usi sint, vis omnis rationum, quas pro diptychorum vetustate præ teretibus voluminibus agcessit, nutant, satis est ipse Mazochius sanctæ linguæ interpretes ὁ πελαγής, ponderosiora adsciscere. Verum volumina, an diptycha sint vetustioris ætatis in παρέργῳ in fine hujus lib. I. assuto pluribus habebis.

xx. Præterea quid si aperte ostendam charta, & atramento usos esse Hebræos? Cap. 7. v. 16. Tob. in celebritate nuptiarum filii legimus: *Et accepta charta fecerunt conscriptionem conjugii*; sane chartæ τῷ μέλανι scribebantur: scio veterem Græcam versionem pro *charta* præferre βιβλίον, *librum*, vocem γενικωτέρω, verum probe conjectandum est olim lectum fuisse βύβλον cum litterula υ, *papyrus*, *chartam*, quod utpote non tam tritum vocabulum, ejus vice injectum est potius βιβλίον, & quidem βύβλϙ, *charta*, satis erat nuptiali conventioni, subscriptioni, sigilloque: Δαβὼν βιβλίον (corrigere βύβλον) ἔγραψε συγγραφὴν, καὶ ἐσφραγίστατο. Quantum autem differant vocabula βίβλϙ five βιβλίον, & βύβλϙ accipies in eodem παρέργῳ, quod in fine hujus lib. I. ubi non unis sacrorum codicum locis lucem impertimur, apposui: quæ cum prona sint, cur tot doctissimi interpretes non adverterint, ignoro.

Aper-

Vehemens & perquam dives testimonium pro atramento mihi se offert Jerem. 36. 18. Interrogavit Baruchum filium Nerix populus, *Quomodo scripsisset sermones comminationum ex ore Jeremiæ*, reposuit Baruchus tanquam ludibundus, vel potius *σχεδιάζων*: *Ex ore suo loquebatur, quasi legens ad me omnes sermones istos*, & ego scribebam על הספר ברוי *in volumine cum atramento*; qui locus pæne ἀποδεικτικῶς scribendi morem cum atramento firmat: etenim importunæ interrogationi, quo patet librum illevisset, Baruchus Jeremiæ scriba apposite respondit, *atramento*, i. e. communi nigricanti liquore, cuivis ex vulgo noto. Quin autem וי, licet vox ἀπαξ λεγόμενη, *atramentum* notet, nemo unus adhuc dum temporis dubitavit. Inferius etiam vas ipsum, nempe *theca calamaria* sancto idiomate consecrabimus, cum de hac voce disputandum sit.

Itaque, ut quæ aliquanto prolixius corrogata sunt, σωπτόμῳ colligam: pro virili adnissus sum fere omnia Hebræorum testimonia pro tuenda τῷ μέλῳⓈ vetustate aggerere. Si autem Augustini Calmeti diatriben de ratione scribendi Hebræorum hic ne meminerim quidem, non te pœniteat; etenim vulgata quæque corrasit, & quæ Græcorum erant, & Latinorum propria pro negotio γραφικῶν ad gentem sanctam importune transfudit. Præterea quædam ab initio hujus cap. protuli Græcorum, & Latinorum valentiora pro atramento exempla, quis enim satis sit universa converrere in tanta utriusque linguæ Scriptorum vi & strue? Reliquus nunc mihi est labor improbus, ut bene multis affatim faciam, quæ prompte objici possent quoad Græcorum locutiones (cum me ab iis Hebræorum facile jam liberarim: Latinorum autem plurimæ φράσεις, atque contortæ omne cap. 5. & 6. occupabunt) ut ex ipsa contentione sententiæ meæ pro primigenia atramentaria scriptione sanctius ac firmitus momentum arripiam. Neque vellem, ut queraris, cum subsequens cap. 4. prolixitate laborare videas, & diu te inter Græca versari oporteat, fortasse spes est, fore ut te rerum varietas, & Scriptorum elegantissimi sæculi verba vel luce multa a me aspersa, vel nimium affecta veteri decori restituta oblectent. Cogitaram fane in binas partes illud incidere, quo veluti in longo itinere quiesceres, verum adeo res sibi cohærent atque aptantur, ut divisioni locus nullibi opportunus mihi occurrerit. Ceterum ea, quæ eodem collineant, si una sint & simul aspiciantur, magis probantur, distracta vero potius obturbant.

C A P U T IV.

Quæ multa obijciuntur ex Græcis Scriptoribus pro lignea, vel cerata
scriptione refelluntur, atque aliter accipienda, scholiastis,
& interpretibus posthabitis, demonstratur.

I. **L** Ignei, vel cerati libri conficiendi difficultas; qui exstant, scimus esse recentioris
ætatis: qui reliqui sunt universi omnes vel ex papyro, vel ex membranis. II. Do-
ctissimi quique, ne Mazochium quidem excipias, conjuratissimi omnes Homeri ævo in
tabulis scriptitatum perperam edicunt; cujus versus γράφας ἐν πινυκι, κ.τ.λ. spurius tra-
ducitur, ab rhapsodis assutus. III. Plurimi versus Pseudhomerici. IV. Πινὰξ ὁ πι-
νυκτίων felici Græcorum ætate nunquam pro re scripta; atque iis, quæ obijci possunt
ex Aristotele, ὁ Demosthene, respondetur. V. Demosthenis locus longe tenebricosus ὁ
affectus restituitur, cui frustra medelam facere tentavit Corsinius. VI. Quod Thucydides
ἡφίσματα vocat, grex non cultioris ævi Scriptorum præpostere dixere πινυκτίων. VII. Plutarchus
in Pericle mendacii arcessitur, contra Thucydidi præstanda fides. VIII. Vox πινυκτός in
Homero legitur etiam πινυκτός, ὁ πινυκτός, quod non adnotavit Barnesius. IX. Etiam-
si γνήσιος sit versus hic Homericus longe diversa dicit a re scriptoria: γράφειν in divi-
no vate est potius vocabulum bellicum. X. Quid revera σῆμα ὁ σημαίνειν Homeri-
cum, antehac ignotum: Luciani locus, ὁ ipsius Homeri appositissimus. XI. Ad Prætum
Bellerophon non libellum, sed tessere quandam speciem attulit: Argilii adolescentis
exemplum. XII. Vox πινυκτός Homero ignota, restituitur vera, πινυκτός scilicet huic vati
sollemnis. Plinius, Lucianus, ὁ Eustathius notati. XIII. Ignoratur Homeri, ὁ Hesio-
di ævo, quæ vox Græca τὸ ἱκρίβετε responderit. XIV. In Herodoto cerata scriptio Græ-
corum non est, teste etiam Polluce, sed cera γραμμὴ Persarum propria. XV. Plu-
rima lux Gellio, ὁ Justino, primus sane obliviosus traducitur, ὁ turpe mendum
ab altero abstergitur, eique fides desideratur. Troztius reprehenditur. XVI. Exempla
dolose scriptiois Græcorum per atramentum, non per ceras. XVII. Persas in tabellis
scriptitasse firmat Ælianus: cujus verba inficete conversa: ὁ Græca ob amanuensium
incuriam mutilata restituuntur. XVIII. Quid in Æliano διδραῖα Græcis, ὁ Latiniaribus
auctoritatibus commonstratur. XIX. Aristophanis versus pro cerata scriptura luculentis-
sime ostenditur satis inepte in Latinum conversos; ὁ tum scholiastas, tum doctissimos
interpretes mirum in modum deceptos. XX. Alter ejusdem Comici locus pro cera peræ-
que exploditur, ὁ pucrilia παρορμήματα interpretum deteguntur. XXI. Tertius Co-
mici locus pro lignea scriptura explanatur. XXII. Quartus demum pro cera difficil-
limus expenditur; ὁ quid revera sit τὸ τῆκεν in Aristophane, antehac ignotum, osten-
ditur. XXIII. Vehementissimum Demosthenis testimonium pro ceratis tabellis plurimis
rationum momentis infringitur: Volfi versio satis infida traducitur. Summi Oratoris
sententia male interpuncta restituitur. XXIV. Scriptio quadam ἐν μέλθῃ fortasse Ste-
phani commentum. XXV. Non esse Demostheneam hanc contra Stephanum orationem
non una divinatione ad credendum raptor. Querela de Funcio, ὁ Troztio. Scapula
puerile peccatum. XXVI. Salmasius in hunc tenebricosum Demosthenis locum commenta-
rio longiori omnia miscuit ac turbavit. XXVII. Vox κηρός importunissima ex Diogene
Laertio erasa, ὁ sincera κέδρος restituta, quod non fecit Menagius. XXVIII. Adversus
Sculptigium, ὁ Eincciium vocabula πινὰξ, ὁ σιδυρος in Themistio explicantur. XXIX.
H. Stephani παρόραμα dicentis πινυκτίων accipi pro pugillaribus ex picea seu larice.

I. **U**T verum fatear, pacto nescio quo in omnium animis infederit opinio veteres stilo in tabellis ceratis scripsisse, ita ut, quotquot sunt, sunt autem plerique omnes, qui de antiqua scribendi ratione *χειράγραπται*, vel vigilatas *διατελέβας* elaborarunt, edicant primos hominum ferramentis in corticibus arborum, complanatis lignis, vel cera oblitis *σήματα* & characteres potius formasse, quam nigrore depinxisse chartas, vel quid simile rati magis tritum & commodum tum scriptioni, tum complicationi. Quî enim mentem subire potest tot Mosis, ceteraque agiographorum scripta, Homeri, Aristotelis grandia volumina, & Platonis; tot Comicorum, & Tragicorum labores, ut novem Herodoti musas, & sexcentas doctas Græcorum veterum lucubrationes taceam, tabulis cera oblitis initio, & postea per longum temporis stilo exsculptas fuisse? Sane præterquam quod eo pacto compactus liber, quamvis minimæ molis, carissime stetisset, ob tineas, & annorum injuriam parum diu durasset, præsertim cum cera facile deletitia sit, atque *ἔλαειπται* • procul dubio, ne unum quidem vel Hebræum, vel Græcum volumen, vel Latiale ad id ætatis devenisset. Et mirum profecto, quod nullus ceratus liber vel totus, vel ejus particula edacitatem temporis vitaverit; contra vero membranacei atramento picti pæne innumerabiles, & quidam veterrimi satis multas bibliothecas honestant, & non paucos in phyllyra & papyro conscriptos adhuc legendos custodes servant, & ostentant. Scio autem monstrari non unas tabellas ceratas characteribus sculptis lectu non difficillimis, quarum unam vir magni nominis Cocchius interpretatus est (licet duoviri Benedictini superne sæpe laudati quasdam voces non adsecutum Cocchium conquerantur) binas etiam in Diplom. opere iidem Benedictini proferunt: quartam præterea novi ex Biblioth. ration. an. 1752. art. 13. pag. 225. quæ prostat Genevæ in publica bibliotheca, quam Cramer *ὁ πᾶν* nuper denatus philosophus, & *ἀρχιδόλος* • maximus exscripsit supplevitque. Verum fato nescio quo evenerit, ut hæ tabellæ nigra quadam cera testæ omnes nihil aliud præferant, quam rationes impensarum Philippi Pulchri cognomento Gallorum Regis; quare cum opus sit quarti decimi sæculi ineuntis, & recentioris ævi monumentum, non tanti faciendas reor. Hæc porro evidentissima sunt & plana; abstrusiora quæramus.

Cum optimam operam *ἀντι βασιλείας* dederim legendis Græcis Scriptoribus, qui ante Augusti ætatem vixerunt, in eis, sicuti ostensum est de Hebræis, nullam omnino dictionem de cera, lignis, & *γραφικῶν* ferramentis reperire fuit, quod scio admirationi omnibus futurum, & vereor, ut mihi in hoc fides præstetur, præsertim cum iterato inculcatum ubique legamus veteres stilo, cera, & tabulis usos esse in scriptione; si autem nomine *veterum* Græcos & Hebræos intelligant, pura putaque mendacia venditarunt. Haud autem negem exstare non solidum quid, sed tenue & umbratile de cerata scriptura, & stili ductu in priscorum Græcorum voluminibus; attamen animum non adverterunt in frequentiori-

bus & luculentioribus chartæ, papyri, & atramenti vocibus atque exemplis eorum potuisse oculos immorari, atque exsaturari. Aggredior pro virili ad quosdam veterum Græcorum locos excutiendos, eorumque obscuritatem, & ἀμφιβολίαν abstergam: & animus blanditur, in hoc longiori cap. non leve industriæ & laboris testimonium me daturum.

II. Et sanctior quidem ordinis ratio postulat, ut ab Homero, tanquam ab Jove poetarum incipiam, quo satis diu concoctam opinionem lignæ scriptionis ab eruditorum animis evellam: fane omnes veluti facto agmine pro lignea scribendi ratione etiam ante Trojanam excidionem vigente, tanquam pro focus, pugnant, & famosos Homeri versus Il. ζ. 168. objiciunt:

Πέμπε δέ μιν Δουίλῳδε, πόρεν δ' ὄγε σήματα λυγρά,
Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ Συμοφθόρα πολλά.

Qui quidem quanta scholiorum & commentariorum strue mactati sint, quisquis in Iliade hospes est, is solummodo ignorat; quare ut moris mei est, aliorum curas ac judicia lubens prætereo; ceterum in id omnes collineant, ut σήματα sint ἱερογράμματα, & πίναξ πτυκτός sit *plicatilis lignæus libellus*, seu *pugillaris*, quibus etiam Græce doctissimus & φιλόμυθος Mazochius in Diatrib. de Dipt. Quirin. p. 32. & 33. fidem præstitit suam. Verum cum summus vir nihil otii in iis versibus interpretandis contriverit; gaudendum est, quod id pensi mihi relictum sit, quo Homeri mentem ipse aperiam, cujus æterno studio ac lectioni norunt me omnes devotissimum. Et fane edico Homerum nihil omnino de ligneo libello cogitasse, cujus rei satis multa rationum seges mihi præsto est.

Equidem plena dubii res est, an revera alter versus: Γράψας ἐν πίνακι, κ. τ. λ. Homeri foetus sit ἀκίβδηλος, imo de illius νοθεύειν non infirmæ se offerunt conjectationes. Etenim si ipsum expungas ab Homericæ enarrationis contextu, sententia nihil læditur, neque labat, imo quo brevior, eo concinnior elucet; λυγρά enim & Συμοφθόρα πολλά, ejusdem ponderis esse, & olere ταυταλογίαν nemo non videt. Præterea verba ipsa πίναξ πτυκτός non sibi constant, neque congruunt simul *tabella complicata*, ut vulgo vertunt; membranæ & quodvis genus chartæ convolvi & plicari possunt, non lignæ tabellæ: idque adeo verum est, ut Herodotus usus sit δέλτιον δίπτυχον, atque Attici dixerint γραμματεῖον πολύπτυχον, teste Polluce lib. 4. frag. 18. & quidem δέλτος & γραμματεῖον, utpote papyris vel membranæ constantia plicari possunt, non vero πίναξ, si unum hoc Homeri exemplum excipias: imo Pollux laudato loco, veluti mirabundus monet unum *Homerum* dixisse πίνακι πτυκτῷ, jam enim ævo Pollucis insutus erat Iliadi versus, de cujus ingenuitate disputamus. Adde etiam Homerum ipsum voce δίπτυχος uti de pinguedine, qua ustulandæ carnes amiciuntur.

Ad hæc: cum maximus vates religiose morem servet, quos antea præ-

præmiserat versus, recinendi, si res urgeat, hic autem cum verfu 176. iteret σήματα, & vers. 178. σήμα καλόν, indolem suam veluti oblitus Homerus filet de vocibus πῖναξ πτυκτός, & πμοφθόρα πολλά. hinc facile concludas, qui primus hunc spurium versum Iliadi adfuit, non fuisse Ομηρογράφον, alias sane follemnes Homericas iterationes sardas servasset, quo melius legentibus fucum crearet, atque illuderet. Ut autem ne dubites, quin veteres rhapsodi suis versibus Homericam poesin infarserint, do vades Salmas. in Solin. pag. 609. & Fabric. Bibl. Gr. to. 1. p. 256. Ap-ponam licet satis nota Salmasii verba: *Certe Cynætum multa in Homeri poesim insulsiſſe, & veluti insuisse scribit vetus scholiastes: ῥαψωδοὶ ἐπιφαιεῖς ἐγένοντο, οἱ περὶ Κυναιτὸν, ἔς φασὶ πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβάλεῖν εἰς τὴν Ομήρου ποιήσιν, ideo propter has additiones & emblemata non mediocriter Homericæ poesi nocuisse rhapsodos illos, &c.* huc usque Salm. Quod etiam testatum reliquit Eustathius, vide Fabricium ibid. p. 333. de ætate Cynæti disputantem. Verum jamdudum circa sui operis initium de Homeri spuriiis versibus nos monuerat Strabo. Idipsum accidisse Æneadi indolemus; quare Burmannus in præclara Virgillii ἐκδόσει versus non unos eradit summa industria, & ope plurimum optimæ notæ m. ss. quem consulas. Non mirum igitur, si quædam ἀτύστα in ambobus principibus poetis legere sit. Atque felicem me salutandum reor, utpote pluribus in locis squalentes versus tum ab Iliade, tum ab Odyssea deterſi, uti in Homericæ anaglypti illustratione, atque in geographica Puteolanæ regionis descriptione σὺν Θεῷ ostendam. Pauca minime ἀνίβδηλα carmina indicabo, quo tuum legentis desiderium excitem.

III. Sane affutos reperi binos versus Il. γ. 57. & 58. ubi sermo est de Paride ut adultero lapidibus obruendo, cum scrutatus sim, Dionem Chrysost. (in Orat. xi. ὑπὲρ τῆς Ἰλίου μὴ ἀλώσεως) versus omnes Hæctoris contra Paridem recitare pag. 166. ambos vero illos adulterinos reticuisse, ævo igitur Dionis eos nondum confinxerant rhapsodi. Abstergendi præterea solidi decem versus in Od. λ. ab 310. usque ad 320. quos legas longe alienos ab Homeri elegantia, & sine δεινότητι cufos, atque insunt ῥήσεις aliquot, quæ beato illo ævo lucem non adhuc viderant, ut ἱσλος, Εὐρος, Ὀλυμπος pro Thesſaliæ monte &c. In Od. μ. post v. 68. quæ de navi Argo narrantur, subleſtiſſimæ fidei sunt, cum ea fabella post Homerum conficta sit, nec Hesiodus navim illam meminerit. Demum statim spongiæ subijcies binos versus Il. ω. 29. & 30. ubi iudicium Paridis indicatur; vocesque illitæ sunt, uti μαχλοσύνη, Homericæ Δσσεβεία haud dignæ; longus essem si quotquot collegi spuria Homeri carmina hic illinerem, & rationum momenta omnia, quæ me urgent ad expungenda apponerem; satis superque sit pro re nata pauca significasse, ut κίβδηλον jure optimo credas versum, in quo est πῖναξ πτυκτός.

IV. Præterea, si quid sapio, antiquiores Græci, ii nempe, qui ante Augusti tempora scripsere, nunquam usurparunt vocem πῖναξ, vel πινακί-

διον pro re scripta, contra vero qui post id ætatis vixere ad tædium illam celebrasse legas; cujus rei ratio est eam ῥῆσιν nondum Iliadi insertam feliciori Græcorum ævo; alias siquidem etiam veterrimi Græcorum non δέλτος, βιβλίον, γραμματεῖον semper dixissent, verum etiam πῖναξ, πινακίον, πινακίδιον, cum Homericæ vocabula poetis potissimum cara essent & culta sanctissime; contra vero furtim immissa ea ῥῆται ab rhapsodis inter nostri vatis Iliada, statim veluti ab optimo patre nata frequentissime usurpari cœpta est.

Nemo vero in animum inducat, me ignorare etiam felicioris Græcæ sæculi Scriptores raro admodum usos esse voce πινακίον, veluti Aristotelem Polit. lib. 2. cap. 6. & Aristophanem in Vesp. v. 167. πινακίον πμηκίον, & interpretes vertisse *codicillus*, aut *tabella*, sed contra fidem Græcam; etenim in Aristotele πινακίον est *calculus ligneus*, uti aperte vides ex ipsis Aristotelis verbis: Τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἢ διὰ ψηφορίας ᾤετο γίνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἑκάστων πινακίον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἀπλῶς τὴν δίκην, quæ sic convertas: *Judicia autem in tribunali non decretis fieri oportet, sed unumquemque ferre calculum (tigillum) in quo inscribatur, si simpliciter pœna sit irroganda*: itaque uti Latini una litterula parvo ligno scalpata vel condemnabant reos, vel absolvebant, vel ampliabant; ita Græci, qui Romanis præiverant, πινακίον, *tabella exigua*, non ψηφορία, *longioribus decretorum formulis*, criminosos puniebant: vides quam longe distet πινακίον Aristotelis ab πινακίδιοις posteriorum Scriptorum, qui utique pro scriptis libris accipiunt; distat sane tantum, quantum *tigillum* ab *libello*. Idipsum dicas de Aristophanis πινακίον πμηκίον, idest *calculo censorio*. Et probe vetus quoddam lexicon id genus πινακίον definit σύμβολον δικαστικόν, *votum*, *calculus judicialis*. Nihil igitur cogites de *libelli scripti* notione; præsertim cum e contrario sexcenties legas πῖναξ in Pluto v. 997. in Thesmeph. 785. πινακοπώλης in Avib. v. 14. πινακίσκη in Plut. 814. πινακηδόν in Ran. 845. in ipsius tabulæ, seu ligni significatione, semel autem in hoc Comico pro tesserula damnatoria paucis litterulis incisa.

Neque credas me non evoluisse Demosthenis orationes, quas ob munus, quo urgeor, pluries evoluisse necesse fuit, in quibus semel etiam me reperisse fateor πινακίον, nisi mea sedulitas læva fuerit, in Orat. scil. contra Bœotum circ. init. pag. 637. Τῷ δυοῖν πινακίον τὸν ἕνα κληρῶσθαι, ἢ ἄλλο εἶναι; εἴτ' ἐφ' ᾧ θάνατον ζημίαν ὁ νόμος λέγει, τῷδ' ἡμῖν ἀδεῶς ἐξεσθαι πράττειν; *unam duabus fortiri tabellis, quid est aliud? Itane quod legibus extremo supplicio mulctatur, id impune libebit nobis facere?* Hic etiam aperte vides πινακίον non esse *codicillos*, aut *scriptam tabellam*, sed *sortes ex tigillis factas nomine candidatorum scriptas pro magistratum electione*, quæ quidem πινακία passim summus orator ψήφους vocitat.

v. Pro re nata miror Græce doctissimum Corsinium Fast. Att. to. 1. pag. 19.

19. hunc Demosthenis locum illustrantem edicere hæc *πινάκια* fuisse *area*, atque dicta etiam fuisse *χαλκεῖς*, suæque sententiæ fundos dat Harporationem, & Suidam, quos inter etiam adnexuit Hesychium; horum auctoritatem parvi faciendam duco, quippe qui scriptores ævi insipientioris: hos transversos egerunt verba Oratoris, quæ *ἀμέσως* sequuntur, obscuritatis plena, & fortasse etiam parum corrupta: *Πρὸς Διός, εἰάν δ' ἀρχὴν ἦν πινῶν ἢ πόλις κληροῖ, οἷον βαλῆς, θεσμοθέτῃ, τῶν ἄλλων, τῷ δὴ λ' ὁ λαχὼν ἡμῶν ἔσται; πλὴν εἰ μὴ σημεῖον * ὥσπερ ἄλλῳ πινὶ τῷ χαλκεῖ πρώτῃ εσθαι. καὶ εἰ δὲ τῷ ὁποτέρῃ ἔσιν, οἱ πολλοὶ γινώσκονται. ἔχῃν σὺ μὲν σεαυτὸν, ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν φήσω τὸν εἰληχότα εἶναι, κ.τ.λ.* Quæ ita habes versa a Wolfio: *Age vero, Deum immortalem, si publice de quocumque magistratu fiet sortitio, ut de senatu, de sexviratu, reliquis: quis discernetur inter nostrum sit creatus? Nisi forte nota, ut æneo vasi, aut alteri cuiuspiam rei adjiciatur; ac ne ea quidem utrius sit, vulgus agnoscet: proinde ego me creatum contendam, tu vero te, &c.* quam versionem ita suggillat Corsinius: *At nullus æreo vasi locus hic esse potest, vertendumque omnino fuerat: Nisi forte nota quedam tamquam alteri cuidam distinctæque æræ laminæ adjiciatur.* Sane fateor, si quid Græce scipio, in Demosthenis hoc *κειμένῳ* æneas tabellas me non inspicere, sed revera videre vas æneum; quare licet Wolfius sententiam vix consecutus sit, a notione *χαλκεῖς* non tam longe, quam Corsinius discessit: quare ne te diutius teneam, si voculam ὥσπερ transponas, Oratoris mentem adsequeris: *πλὴν εἰ μὴ σημεῖον ἄλλῳ, ὥσπερ πινὶ τῷ χαλκεῖ πρώτῃ εσθαι, nisi forte nota alteri ex nobis, tamquam cuidam æneo vasi adjiciatur: controversia enim erat inter duos eodem nomine a matre donatos, quorum alter, ut dignosceretur, edicebat unum signandum nota aliqua, tamquam quedam vasa ænea artificis nomine sculpebantur, uti lucernæ, &c. quare nitide vides nullum locum hic esse æneæ tabellæ, aut tessellæ scriptæ, neque in hoc Demosthenis loco tot turbas esse excitandas. Si vero illud ὥσπερ loco dimoverim, sane cum cernas in editis codicibus huic voculæ stellulam appositam, scimus variantem fuisse lectionem; & librariorum sæpe voces ad arbitrium loco suo exturbasse queruntur, qui bonam veterum librorum restitutioni operam collocant: vide inter ceteros Philippum D'Orville in Charitonem. Ἄλλ' ὅτ' autem adnotare etiam *ἑνὸς ex duobus* Græci pueri norunt, & ex lexicis colliges.*

VI. Quæ quidem omnia ita esse, ut adverti, præsto mihi est exemplum a Thucidide excerptum appositissime; quod enim summus historicus appellavit pluries pag. 91. & seqq. edit. Dukeri *ψήφισμα περὶ Μεγαρέων*, inficetioris ævi Scriptores, & cum Latinaribus hominibus viclitantes, vel quod jam in Homerum illud *πῖναξ πτυκτός* immisum legebant, statim eandem Thucidideam historiam, & verba exhibentes vocabulum *ψήφισμα* antiquum & verum in novum & vernam, *πινάκιον* scil. immutarunt: Plutarchus in Periclis vita pag. 168. edit. Francofurti, *πινάκιον*, inquit, *ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γε-*
γραμ-

γραφόμενον ἐτύγχευε, Thucidides vero nullibi historiæ suæ πίνακion apposuit. Ælianus Var. Hist. lib. 12. c. 53. hoc Thucididis κείμενον etiam immutat: (Πόλεμον) τὸν γε Πελοποννήσιον διὰ τὸ Μεγαρέων πίνακion. & Hist. Anim. lib. VI. cap. 27. Καὶ τὴ μακρὸν πολέμῳ ὑπόθεσις τοῖς Ἑλλήσι τὸ πίνακion τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων. Idipsum scias fecisse Aristophanis scholiastem tum in Εἰρήνῃ v. 604. Περικλῆς.... ἔγραψε τὸ κατὰ Μεγαρέων πίνακion. tum v. 1118. Τὸν Περικλέα φησὶ γράψαι τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων πίνακion. Vides igitur idem Periclis decretum, quod Thucidides probe dixit ψήφισμα, gregem præposterorum Scriptorum πίνακion appellitasse; atque stultissimus audiret sane is, qui fidem potius his sequioris ætatis Scriptoribus præstans adfereret Periclem in tabellis decretum exarasse, non vero Thucididi, qui nunquam quid de ligno cogitarit, cum ἄπλως vocem ψήφισμα illeverit; atque hinc certo colligere licet vocabula vel ob mores hominum, vel ob scribentium incuriam satis diversam ac degenerem notionem adipisci volventibus annis.

VII. Hic autem a me ipse impetrare non satis habeo, ut Thucididis historici ἀκισβδήλῃ causam acturus levitatis Plutarchum non arcessam, qui in ea Periclis vita præfractæ asserit Athenienses famosum hoc περὶ Μεγαρέων ψήφισμα in πίνακίῳ scalpsisse, atque iis, quæ non dixit Thucidides, ex vulgo historiolas captans Periclis vitam infarsit: ait enim hic βιογράφῳ, fama est, (λέγουσι) Legatos venisse a Lacedæmoniis Athenas, & cum legem Pericles firmam ratamque obtenderet, quæ tabellam, in quam plebiscitum esset relatum, revellere interdiceret, dixisse unum ex legatis Polyarcem: Tu vero ne revulseris, sed converte tabellam intro, cum non vigeat lex ulla, quæ hoc prohibeat. Hoc dictum quamvis facetum videretur, nihil fuit remissior Pericles, &c. Porro quisque contra hanc Plutarchi fabellam reponeret, neminem fidem dare legatum Spartanum ante Atheniensis senatus majestatem verba irrifionis plena protulisse: præterea, cum Thucidides αὐτόπτης exsisterit earum rerum, quas posteris mandavit, & hanc Lacedæmonum legationem multis descripserit, longissimamque Periclis, & gravibus verbis refertam concionem servarit, qui fieri potuisset, ut amarum hoc Polyarcis dictum posthabuisset? Demum vel luscinosus cerneret Plutarchi verba fide laborare, cum e vulgaribus sermonibus famaue incerta id arripuerit, apponens vocem dubii plenam τὸ fertur (λέγουσι) & speciosa potius referre amaverit, quam vera. Quare quisque mecum Thucididi συγχρόνῳ scriptori nihil tabularum commemoranti rectius crederet, quam Plutarcho longo post temporis intervallo visitanti, & vocem antiquam ψήφισμα in πίνακion ad sæculi indolem permutanti. Sed piget me ab Homero longius aberrasse.

VIII. Demum quod sincerum non est, & antiquum corruptioni facile obnoxium credas; ideo cum adjunctum illud πτυκτός, plicatilis, tabulæ minime quadrare visum sit quibusdam, immutatum est in πικτός, uti ab H. Steph. in voce πίναξ docemur; vel in πικτός, vide adnotat. in Pol-

Polluc. lib. 4. frag. 18. (miror Barnesii hanc, quæ tanti est, variantem lectionem in sua elegantissima Hom. editione non adiecisse) sane tabella bene compacta longe aptius audit, quam *plicatilis*. Illud autem, nisi mirifice fallor hujus versus jam περιθρυλήτην certam νοθείαν palam facit, quod cum Homerus Il. η. v. 187. & 189. eadem ferme recinat, scilicet ἐπιγράφας, & σῆμα, materiem scriptionis omnino reticet; igitur illud πίνακι πτυκτῶ ab rhapsodis corruptoribus habemus Homeri indolem ignorantibus, qui, cum idem diverlis locis ipsi dicendum sit, eadem verba religiose reponit.

Huc usque de his ambabus vocibus, quas *Pseudhomericas* esse φιλομήροις probatum iri confido; quare nemo posthac opponat ante Trojana tempora Homerum testem advocans scriptitatum esse in ligno, cum sat infida auctoritate innitatur: neque mihi Plinium lib. 13. cap. xi. pag. 689. verba πίναξ πτυκτός in Homero agnoscentem, & pro lignea epistola, si ve codicillo interpretantem molestissime quis objiciat, cum jam superne dictum sit, multo ante hujus historici tempestatem hunc poetæ principis locum rhapsodos corrupisse.

IX. Verum adeo de Homero benemereri, atque inter ejus delicias versari amo, ut licet minime contemnenda sint, quæ contra hunc versum allevi, tamen aggredior ad ostendendum, si revera Homerica sint περιβόητα illa verba πίναξ πτυκτός, longe diversa significare ab iis, quæ & veteres & nuperi interpretes somniarunt, scilicet *libellus plicatilis*. Sane omnes deceptos video, eo quod rati sunt verbum γράφας in eo loci adnotare *scribens*; cum contra sit, & γράφειν atque ἐπιγράφειν in Homero solummodo valeant *incidere, ferire, vulnerare*, atque non inter voces *scriptorias*, sed *bellicas*, ut ita dicam, adnumeranda, quisquis diurna nocturnaque manu hunc vatem versat, mecum jurabit: quam notionem τῶ γράφειν, *discerpere*, H. Stephanus, cum in Homero semel ipse advertit, *miram* appellat, aliisque investigandam relinquit. Exempli quotquot exstare in divino vate reor, proferam Il. ρ. v. 599. γράψεν δὲ οἱ ὄσέον ἄχαις Αἰχμὴ Πελυδάμαντι, *discerpit ad os usque cuspis Polydamantis*. Od. ω. v. 227. de Laerte rusticante canit: περὶ δὲ κνήμῃσι βοείας Κνημίδας ῥαπτὰς δέδετο, γραμπτῷς ἐλεείνων, Χειρῖδας τ' ἐπὶ χερσὶ, βῆτων ἔνεα, *circum vero crura bubulas ocreas sutiles ligaverat vulnera vitans, chirothecasque circa manus, sentium causa*: luce clarius vides, quid sit hic & γράψε, & γράψῃς, nam *spinæ, & hastarum cuspides discerpunt quidem ac vulnerant*. Eandem notionem advertis in compositis Il. δ. v. 138. ubi de vulnere Menelai sermo est: Ἀρότῃσιν δ' ἄρ' οἷσιν ἐπέγραψε χροὰ φωτὲς. Αὐτῇσιν δ' ἔρρεον αἶμα κελαινεφές ἤξ' ἀτειλῆς. Et Iliad. λ. v. 388. de telo impacto Diomedis dextro pedi: Νῆϊν δὲ μ' ἐπιγράφας ταρσόν ποδός, εὐχευ αὐτῷ. Atque adverbium ἐπιγράβδω ex ἐπιγράφω pullulans in infligendis vulneribus appositum legis Il. φ. v. 166. πῆχυν ἐπιγράβδω βάλει, *cubitus vulnerando percussit*.

x. His animadversis, ajo etiam illud γράψας ἐν πίνακι, cum Homerus vocabulorum significacionis tenax sit, in eaque sibi constans, valere idem ac *incidens ferro in tabella*, non vero, uti ab omnibus versum est, *scribere*. Certe res ita se habuit: Bellerophon insons adolescentulus a patre mittitur ad Lyciæ regem occidendus, accepta a patre tabella, seu lignea tesseræ scalpta notis hieroglyphicis, sibi que ignotis, & capitis sui sententiam occultante, quam quidem Bellerophon sociale pignus se regi afferre ratus lubens Lyciam adiit. Tesseræ autem tigilla fuisse parva signis incisa hospitibus ultro citroque solummodo notis, res protrita est, atque ab Homero ipso peræque scimus, qui tigillum vocat quidem πίναξ, atque notas arcanas merito σήματα λυγρὰ, & mox σήμα κανόν· neque dubites, quin σήματα in Iliade accipiantur pro signis occultis, & σημάνειν involuta quædam signare, cum ab Homero ipso habeas Il. η. v. 175. ubi summus vates narrat, cum plures Græci heroes in singulari certamine cum Hectorē congregi arderent, ad sortes ventum esse; itaque κλήρον ἐσημῆναντο ἕκαστος, sortem signarunt unusquisque, atque in galeam immisere, inde illa Ajacis fortuito extracta, quam, cum ostendisset præco heroibus illis, minime agnoverunt: contra vero Ajaci oblata, is sane γνῶ δὲ κλήρε σήμα ἰδὼν, ὡς μὲν ἐπιγρᾶψεν, cognovit sortis notam sciens, quoniam ipsam incidemat. Vides igitur hic σήμα esse signum arcanum & involutum, quod solus Ajax, non vero ceteri heroes cognovere: neque dicas cum brevibus scholiis in Hom. heroas illos litteras minime legere novisse, cum Josue Barnesius hanc interpretationem putidam traducat, addatque: *Et nos enim sortes variis modis signamus, nec minus litteras novimus.*

Pro re nata mihi venia sit, tum quo hunc divini vatis locum exornem, tum quo clare videas κλήρες non fuisse scriptos, sed incisos: Luciani in Heremotimo dial. p. 535. edit. Græv. longiorem narrationem apponere, quæ hic opportune quadrat caditque; & ab Homeri hisce versibus verba mutuatum Lucianum advertes; & miror tot doctissimos Homeri interpretes, ne Eustathium quidem excipias, Luciani verba non laudasse: Κάλπις ἀργυρὰ πρόκειται ἱερὰ τῷ Θεῷ, εἰς ταύτῃ ἐμβάλλονται κλήροι μικροί, ὅσον δὴ κυαμίνου τὸ μέγεθος, ἐπιγράμμενοι· ἐγγράφεται δὲ ἐς δύο μὲν ἄλφα ἐν ἑκατέρῳ· ἐς δύο δὲ τὸ βῆτα· καὶ ἐς ἄλλης δύο τὸ γάμμα, καὶ ἐξῆς κατὰ τὰ αὐτὰ, ἣν πλείους οἱ ἀθληταὶ ὧσι, δύο αἰὲ κλήροι τὸ αὐτὸ γράμμα ἔχοντες. Προσελθὼν δὲ τῶν ἀθλητῶν ἕκαστος, προσδεδῶμεν τῷ Διὶ, καθεὶς τὴν χεῖρα ἐς τὴν κάλπιν, ἀναστὰς τῶν κληρῶν ἕνα, καὶ μετ' ἐκείνον ἔπερσεν· καὶ παρεὼς μασιγοφόρος ἐκείνῳ ἀντέχει αὐτὸς τὴν χεῖρα, καὶ παρέχων ἀγανῶναι, ὅτι τὸ γράμμα ἐστίν, ὃ ἀνέσπακεν. Ἀπάντων δὲ ἤδη ἔχόντων, ὁ αὐτοκράτης, οἶμαι, ἢ τῶν Ἑλληνοδικῶν αὐτῶν εἰς, ἃ καὶ ἐπὶ γὰρ τῷ τὸ μνήμη μου, περιὼν ἐπισκοπεῖ τὸς κλήρε ἐν κύκλῳ ἐσώτων· καὶ ὅτω τὴν τὸ ἄλφα ἔχοντα τῷ τὸ ἕτερον ἄλφα ἀνεστανότι παλάειν, ἢ πανκρατᾶζειν συνάπτει· τὸν δὲ τὸ βῆτα τῷ τὸ βῆτα ὁμοίως· καὶ τὸς ἄλλης τὸς ὁμογράμμους κατὰ πάντα. Οὕτω μὲν γὰρ, ἣν ἄρποι ὧσιν οἱ ἀγωνισαί, οἷον ῥητῶ, ἢ πένταρες, ἢ δαδῆκα· ἢ δὲ περὶ τῶν, πέντε, ἑπτὰ, ἑννέα, γράμματι

περὶ τ-

περιτὸν ἐνὶ κλήρῳ ἐγγραφεῖν, συμβάλλεται αὐτοῖς ἀντίγραφον ἄλλο ἢ ἔχον. ὅς δ' αὖ τῷτο ἀνασπάσῃ, ἐφεδράσει, περιμένων ἐς, ἃν ἐκεῖνοι ἀγωνίσωνται, & γὰρ ἔχει τὸ ἀντίγραμμά. καὶ ἐστὶ τῷτο δ' μικρὰ δ' τυχεῖα τῷ ἀθλητῷ, τὸ μέλλειν ἀμύητα τοῖς κερμηκόσι συμπεσεῖσθαι. *Argentea urna Deo sacra in medio posita est, in eam parvæ sortes injiciuntur, fabæ magnitudine, litteris inscriptæ: duabus, utrique nimirum alpha inscribitur: duabus item beta: duabus quoque aliis gamma, ac deinceps ordine litterarum, si sint athletæ plures, duæ semper sortes eandem litteram habent. Tum athletarum quisque accedit, & invocato Jove, manuque in urnam immissa, unam ex sortibus trahit, & post eum alter: & adstans unicuique flagellifer (mastigophorus) protensa manu obstat, quominus legant, quænam sit littera, quam traxit. Sed cum jam habent omnes, alytarchus, opinor, aut unus ex Hellanodicis, non enim id amplius memini, circummeundo sortes in orbe stantium inspicit; sicque eum, qui alpha habet cum eo, qui alpha alterum traxit, aut lucta, aut pancratio decertaturum committit: eum quoque, qui beta cum eo, qui beta similiter: aliosque eadem ratione, qui easdem litteras sortiuntur. Sic enim committuntur, si pari numero sint athletæ, ut octo, vel quatuor, vel duodecim: si vero impares, quinque, septem, novem, supervacua aliqua littera uni sorti inscripta, una cum aliis in urnam conjicitur litteram aliquam sibi respondentem non habens: quam qui traxerit, victori imminet, exspectans dum illi certaverint, non enim oppositam litteram habet. Nec parva est ista felicitas athletæ, quod viribus integer cum defessis est certaturus. Igitur hic vides binas Homericas voces κλήρ & ἐπιγράφειν, & quæ summus vates dicit σῆμα, Lucianum vocare γράμμα. Quin κλήρ sit *sigillum* ne dubites, cum ad instar κυάμης, fabæ, fuisse dicat; atque illud ἐπιγράφειν Lucianum non cum interpretibus verterem *inscribere*, sed *incidere*, quo hujus vocis parentem Homerum sequamur, ab ejus enim Iliade extracta est: fane melius in lignis incidi characteres, quam inscribi dicuntur. Præterea advertas degeneres Homeri filios σήματα inconcinne reddidisse γράμματα, cum vox illa non *litteras* denotet, sed *signa* quædam paucis nota, hinc in κλήροις contra Homeri mentem male insculpsere ἄλφα, βῆτα, γάμμη, κ. τ. λ. & advertite scholiastas etiam omnes interpretari γράμματα vocem σήματα. meque pœnitet Lucianum sophistam elegantissimum cum horum grege conjurasse.*

Ut autem omnino firmem σήματα esse quasdam *refferas*, & *involuta signa*, non characteres lectu faciles, certum fundum do Homerum ipsum Od. ψ. v. 109. ubi Penelope, ut certior fieret de Ulyssis adventu, postulat id genus signa sibi nota, ceteris vero obscura, eaque σήματα appellat ibidem, ἐστὶ γὰρ ἡμῖν Σήμαθ', ἃ δὴ καὶ νῶϊ κερύμμενα ἴδμεν ἀπ' ἄλλων, sunt enim nobis signa, quæ scilicet & nos scimus abscondita aliis. Vides igitur quam sollemnis mos viguerit heroum tempestate sibi ultro citroque σήματα lignis incisa tradere, quæ nihil habent commune

cum libellis ligneis ac plicatilibus, & id genus nugis: & discant tandem interpretes, Homerum ut intelligant, se ab Homero ipso lucem mutuari, & per me liceat etiam ab Hesiodo cum divino vate in omnibus συμφώνῳ ac concordi.

XI. Igitur, ut ad Bellerophontis πίνακα sermo redeat, si pater ei σήματ' ἀνυγρά ἐν πίνακι ferenda tradidit ad regem Lyciæ, ne quid cogites omnino vel de epistola, vel de libello, verum de aliqua lignea tellera arcanis notis scalpita Præto, & regi Lyciæ solummodo claris; quod fati constet exemplo fortis Ajacis ceteris heroibus ignotæ. Etenim si Bellerophon ligneum libellum de nece sibi inferenda claris characteribus scriptum secum tulisset ad regem, periculum certum fuisset, quin illum aperuisset, & paternæ impietatis technas prudens vitasset: exemplo sit, quod Æmilius Probus affert in Pausania c. 4. *Interim Argilius quidam adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset aliquid in ea de se scriptum, quod nemo eorum rediisset, qui supra tali causa eodem missi erant, vincula epistolæ laxavit, signoque detracto, cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum: profecto majori suspitione, quam Argilius, agitabatur Bellerophon, quippe qui a matre nefando scelere arcecebatur; quare dubio procul, si ferret secum litteras, explicasset, quo vitæ suæ consularet.*

Ut autem omnia, quæ dicta sunt, strictim colligam, vides jam τὸ γράψας, quod Præto, & τὸ ἐπιγράψας, quod Ajaci ab Hom. tribuitur, minime ad scribendi, sed ad incidendi rationem pertinere, cum præsertim in primo exemplo sequatur ἐν πίνακι, & tabula quidem scalpitur: præterea clare præstiti σημαίνειν esse, arcanum quid signare, non litteras scribere, & τὸ σήμα, nota involuta & obscura. Nihil igitur princeps vates de lignea scriptione in Præti, & Bellerophontis facinore cogitavit: falsissimi etiam sunt, & Homericis sacris parum initiati, quotquot ex hoc Iliadis versu edixere ante Trojanum excidium in lignis scriptitatum esse.

XII. Neque credas me oblitum esse vocis πτυκτός, plicatilis, quæ omnes interpretes torisit, atque ipsa in causa fuit, quo ceteros Scriptores taceam, ut Plinius memoriæ commendarit, *Pugillarium usum fuisse ante Trojana tempora*: atque doctiss. Mazochius *miram eorum antiquitatem* crederet, doceretque ex voce Homerica πτυκτός nata esse diptycha, & polyptycha, De diptych. Quirin. p. 32. Verum jam superne dictum est propter hoc προσθετῶν tabulis adjectum, quas nemo plicatiles dixerit unquam, versum illum esse rhapsodorum foetum: ceterum facile Homericum esse, & tanto vate dignum dicas, si una litterula mutata legas ἐν πίνακι πηκτῷ, in tabula, seu ligno bene compacto, quo nihil decentius; quanto enim durius est lignum, tanto concinnius notæ, vel litteræ in eo scalpuntur: atque hanc lectionem H. Stephani auctoritate innixam legas in Thesaur. in voce πίναξ, fortasse in veterrimis Homeri membranis ita exaratam vidisse faci-

facile credam: (quidam se πυκτῷ reperiſſe contendunt, quod parum diſtat ab πηκτῷ). Adde Stephanum eandem lectionem inveniſſe in Herodiani lib. 7. c. 6. qui Homericis verbis utitur: Εἴδωκε κατατετημασμένα γράμματα ἐν πυκτοῖς (Stephanus πηκτοῖς) πίναξι, δι' ὧν τὰ ἀπόρρητα, καὶ κρυπτὰ ἀγγέλματα τοῖς βασιλεῦσιν ἐπιτέλλεται. verſio Politiani, *litteras obſignatas duplicibus libellis*, nihili eſt, fortaiſſe legerat πυκτοῖς, non πηκτοῖς, neque potius πηκτοῖς. quot hallucinationes magnorum virorum unius Homericæ vocis obſcurioris gratia! Itaque in Homero reſinge meo, & H. Stephani periculo πηκτῷ, quo bene conſtet ſententia; præfertim cum nunquam alias voce πυκτός uſus ſit Homerus, ſitque omnino ἀπαξ λεγομένη. contra vero πηκτός huic vati familiaris eſt, nam Il. x. v. 353. ac Il. v. v. 703. canit ἄροτρον πηκτόν, cui, uti ſemper, adſtipulatur par ætate, & poeſeos gloria Heſiodus in ἔργοις v. 433. & duplex genus aratra optat agricolis ὠτόγυον, καὶ πηκτόν. (in has voces conſulas rogo adnotationes Jo. Grævii quæſitiſſimas:) mihi ſatis ſit oſtendere ex Homero ipſo adjunctum πηκτός copulari cum aratro, quod ligneum eſt, uti πίναξ. contra vero neque in Heſiodo, neque in Homero ullibi legere eſt vocem πυκτός, utpote longe poſteriori ævo natam, atque ab librariis corruptoribus in Iliada inveſtam. Quantum autem diſtet πίναξ πηκτός ab πίναξ πυκτός nemo non videt, cum hoc ἐπιθετόν facile ingerit menti ſpeciem quandam plicatilis libelli, non vero adjunctum πηκτός, *compactus*, quod ligni proprium eſt; & falſus eſt Plinius (de quo crimine sæpe indolemus) qui primus ex hoc obſcuro, & vexatiſſimo Homeri loco adſtruit nihil cunctabundus heroicis temporibus in pugillaribus ſcriptitatum eſſe, totque eruditorum turbæ deinceps impoſuit. Lucianum contra indoctum, & multos ementem libros to. 2. p. 388. edit. 1687. cordatiorem Plinio reperiō, qui licet mentem Homeri adſecutus non ſit, tamen pro πίναξ πυκτός poſuit βιβλίον, vocem γενικήν, ita ut derideat indoctum illum circumferentem *librum*, tanquam Bellerophontem: ὡς Βελλεροφόντης περιφέρων τὸ βιβλίον, ex teſſera librum facit. Euſtathium nihil curamus idipſum adferentem, quippe ſatis poſterioris ævi ſcholiaſtem. Miror ſane doctiſſ. Harduinum omne genus bonæ frugis Plinianæ promum condum, atque hæc Homeri carmina recitantem in voce πυκτός nihil vidiffe.

XIII. Vellem, ut adverteres neſcire nos, quo vocabulo uſi ſint Græci circa Homeri tempora, quod ſane reſponderet τῷ ſcribere Latinorum, cum ſuperne oſtenſum ſit τὸ γράφειν, & quidem multis exemplis, adnotare aut *vulnerare*, & inter bellicas voces appoſuiſſe Homerum, aut *incidere* & *calare*, ſi de ligneo negotio ſermo ſit, præſertim cum γλύφειν, quod valet *calare*, neque in Homero reperiēs, neque in Heſiodo: hinc diſcimus in τῷ γλύφειν notione eiſdem ſuffeciſſe γράφειν & ἐπιγράφειν. Hujus autem vocabuli defectum fortuitum eſſe in Homero nemo neget, (ſicuti in Marone nunquam leges ῥῆμα ipſum ſcribere, & vix ſemel aut iterum τὸ inſcribere, verum τροπικῶς potius adhibitum;) quare ne hinc concludas heroum ſæculis ſcriptioni minime navatam operam, nam duo grandia Ho-

meri volumina, nisi ille scripisset, quo pacto ad posteros devenissent? quin & chartis atro liquore exarata, cum testetur Plin. lib. 13. c. 13. p. 639. Mucianum ter consulem, dum Lyciæ præsideret, legisse Sarpedonis a Troja scriptam in quodam templo epistolæ *chartam*; cur illam Plinius admiraretur, haud ignoro, in ejus animo infederat veteres in ligno scripisse.

Atque hæc de binis περιβρυλλήτοις Homeri versibus dixisse sufficiat; litemque confessor, sive Homero eos adsciscas, sive abjudices; veto autem posthac, ne ab hoc vatum principe proligna scriptione patrociniū quis imploret.

XIV. Excipit poetarum parentem Homerum Historicorum princeps Herodotus in fine Polymniæ pag. 459. ubi ceræ & lignæ tabellæ valde quam illustre monumentum existat, quod defugere haud scio an satis habeam, & qui invisent, idicuri sint fore mihi Syrtim, vel Scyllam, de qua ait Hom. τῆδ' ἔπω τίς νῆυσ φύγεν ἀνδρῶν, ἥ τις ἱκνται. verum inter difficultates non concidendum, sed contra urgendum. Inquit hic historicorum parens, Demaratum miro modo certiores fecisse Lacedæmonas Xersem insana militum vi in eos invadere, scil. per pugillaria, e quibus ceram erasit, inde in eorundem ligno regis consilium exaravit: quo facto iterum cera a Demarato litteræ inductæ sunt, ne custodes viarum tabellario vacua illa gerenti quid negotii facerent: Δελτίον δίπτυχον λαβὼν τὸν κηρὸν αὐτῷ ἐξέκνησε, καὶ ἔπειτα ἐν τῷ ξύλῳ τῷ δελτίῳ ἔγραψε τὴν βασιλείας γνώμην. ποίησας δὲ ταῦτα, ὁπίσω ἐπέτηξε τὸν κηρὸν ἐπὶ τὰ γράμματα, ἵνα φερόμενον κεινὸν τὸ δελτίον μηδὲν πρῆγμα παρέχοι πρὸς τῶν ὁδοφυλάκων. Quæ ubi Lacedæmonem allata, nihil assequi conjectura satis fuerunt cives; tandem Gorgo Leonidæ uxor eos edocuit fortasse subter cera litteras latitare, qua deterfa, ἔρρησαν τὰ γράμματα ἐν τῷ ξύλῳ. hæc Herodotus.

Sed animum mihi non despondendum fuit illa læditanti, cum nullibi tot aliorum auctorum, qui Græce scripsere, si ab Herodoto discedam, quid ligni, vel ceræ invenire fuit, cum contra commonstratum sit atramentarium scribendi morem apud Græcos fuisse pervagatum & vulgarem. Itaque quod ex Polymnia objicitur, prompte respondendum apud barbaros Persas id moris viguisse, qui ceratos pugillares adhibebant scriptitando, eo magis quod Lacedæmones nihil prorsus de litteris sub cera abditis suspicati sunt; cum contra, si res in more fuisset, statim in uniuscujusque mentem cecidisset ἐν τῷ ξύλῳ latitare τὰ γράμματα, neque tabellarius a Sufis missus tot custodes, qui ad Spartam usque iter tutabantur τῷ κεινῷ δελτίῳ, i. e. *vacuis tabellis*, decepisset; præsertim cum belli tempestate cuncta in metum prona sint, & suspitionis latebræ omnes vestigentur. Præterea tam insolens visa est Herodoto hæc Demarati scribendi techna, ut τρόπον θωμάσιον appellaverit, tanquam in re nova *miraculum*; si autem Græcis sollemne fuisset scriptoriis tabulis cera infartis uti, in tantam admirationem τῷ διπτύχῳ Demarati minime abrepti fuissent, statimque nosset follers ducis consilium, atque astutum facinus.

Mihi

Mihi autem grandis momenti est Pollucem lib. 10. c. 14. frag. 58. ut probet veteres ex Græcis in cera scripsisse, testem adhibuisse privum hunc Herodoti locum, quem ei fortasse solum excerpti facultas fuit ex innumeris voluminibus, quæ ævo suo terebantur; atque egomet ab non valde paucis, quæ ex vetustatis injuria nobis reliqua sunt, aliud ceræ documentum expiscari frustra adlaborare visus sum. Verum mirari non desinam Pollucem minime adnotasse id moris Persarum tantummodo fuisse, non ceterarum gentium, cum hunc historiæ patrem ipsemet testem vocet. Quæ autem de maltha lignis γραφικῶς imposita ex Cratino, & Aristophane Pollux ipse profert testimonia, quoniam ambæ illæ comœdiæ ivere pessum, nihili ducenda sunt, cum ipse ὀνομαστικὸς γραφῶς sit, non auctor; & quin horum comicorum sententiam sit assecutus, probe dubitandum.

xv. Verum ad Herodoti locum redeundum, cujus verborum sententiam semel Gellium imitatum video, bis vero Justinum, sive Trogum, quæ pro re nata apponenda reor, quibusdam enim indigent animadversionibus: Gell. lib. 17. cap. 9. *Legebamus id quoque in vetere historia rerum Punicarum virum indidem quempiam illustrem (sive ille Hasdrubal, sive quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondisse: pugillaria nova non dum etiam cera illita accepisse: litteras in lignum incidisse: postea tabulas (uti solitum est) cera collivisse, easque tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id prædixerat, misisse. Eum deinde ceram derasisse, litterasque incolumes ligno incisas legisse.* Nunquam mirari desinam Trotzium hunc Gellii locum Livio tribuere recitantem decadem 1. vide ejus adnot. in Herm. Hugonem de pr. scrib. orig. pag. 82. cui sæpe etiam iratus sum, quod facilem, & mendacem in laudandis Scriptorum locis deprehendi. Vides in his verbis νεκρωσιν Herodoti Latine conversum; quare res dubii plena est, an Demarati inventum in Hasdrubalem Gellius transfuderit obliviosus: & mos tabellas illinendi apud barbaros Persas adhuc erit, quarum gentium scripturæ modus mea non interest: τὰ παρεπιθέμενα (uti solitum est) ne credas Gellio apponenti; etenim ipse, quippe Romanus, populis omnibus communem esse in cera scriptionis morem exputabat, quem Hebræos, Græcosque omnino ignorasse enixe jam ostensum est. Ceterum si etiam a Pœnis excogitata sit tabella id genus cerata, nihil intercedo, cum sermo tantum sit de Hebræa, & Græcanica gente, neque nos barbarorum exempla moremque curamus. Hic advertas, quæ Gellius de Hasdrubale narrat, Justinum lib. 21. cap. 6. in fin. de Hamilcare dicere: *Igitur Hamilcar, per Parmenionem aditu regis (Alexandri M.) obtento, profugisse se ad regem expulsus patria fingit, militemque se expeditionis offert. Atque ita consiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis desuper cera vacua inducta civibus suis omnibus perscribebat.*

Addam hoc Demarati tabellarum facinus ex Justino, sed non omnino fido interprete lib. 2. cap. 10. ex Herodoto etiam exscriptum, & mendum, quod
tot

tot doctissimos viros torfit, abstergam: Igitur Xerxes bellum a patre cœptum adversus Græciam per quinquennium instruxit. Quod ubi primum didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xersem exsulabat, amicior patriæ post fugam, quam regi post beneficia, ne inopinato bello opprimeretur, omnia in tabellis ligneis magistratibus perscribit, eademque (al. eademque) cera superinducta delet, ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet. Fido deinde serwo perferendas tradit jussu magistratibus Spartanorum tradere. Quibus prolatis Lacedæmona, quæstioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid viderent, nec frustra missas suspicarentur; tantoque rem majorem, quanto sit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris, soror regis Leonidæ consilium scribentis invenit: erasa igitur cera, belli consilia deteguntur. Ex Justino etiam novimus Lacedæmonios ad tabellarum istiusmodi novitatem animo diu hæsisse, qui si in cera scribendi in Peloponneso mos viguisset, sane non satis diu ea de re consulissent. Itaque hæ Demarati tabellæ firmant melius ac validius, quod multis mecum conjuratissimis testibus intenderam, scil. ceram γράφειν gentem omnem Græcanicam prorsus ignorasse. Hic monitum te volo Gorgonem, quam Justinus forem fingit Leonidæ, apud Herodotum audire uxorem; fides porro Justino, sive Trogo desideranda.

Præterea luce indigent quædam ex his Justini verbis, isthæc præsertim, *Eadem* (scil. verba, quæ in tabellis inciderat) *cera superinducta DELET, ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet*, tanta commentariorum mole onerata a doctissimis viris aggestorum, ut eos etiam legere ipse animum desponderim, vide adnotat. varior. Et sane gnarrissimum quemque turbat ῥῆμα illud *delet*, neque enim in tabulis incisi characteres ab infusa cera delentur; quare adeo locum hunc sollicitarunt ac torserunt, ut de suo interpretes vel binas, vel ternas voces infarserint, quo sententiam fulcirent. Quidam mutarunt in *delevit*, dummodo fruticet, ajunt, a *delino*, non autem a *deleo*, in eaque medela sibi plaudunt; norant enim ceram, scalptis in ligno litteris si infundatur, non delere quidem, sed eas occulere dumtaxat: tamen posthabuerunt quatuor ante verbis inesse *perscribit*, non *perscripsit*, ut tempora in utroque verbo sint σύμφωνα. Itaque mihi videntur iidem interpretes πολυμαθεῖς αὐτοὶ, vel multiplex verbum infarciendo, vel licentius immutando, Trogi sententiam tenebricosiorem reddidisse, præsertim cum quæsitissimis, ac æternis adnotationibus illam ægre aucupari adnisi sint. Verum, si quid sapio, minima elementorum mutatione mens Trogi statim emicat, si *delet* refingas in *celat*; celare autem & tegere incisos characteres ceræ proprium est: neque de hac nativa medela dubites, cum mox sequantur voces, quæ idipsum recinunt, scil. *ne aut scriptura sine tegmine indicium daret*; vide quam apposite sibi respondeant *celare* & *tegere*. Optassem, ut id tot docti viri advertissent, sane tantum olei in his Justini verbis minime perdidissent, quod

quod factu primum erat & ἀπόρριον. Ne legas rogo, quæ adnotavit Trotzius in Herm. Hugonem pag. 156. in isthæc Justini verba, sunt etenim eadem, quæ alii in hunc scriptorem alleverant, nihilque de suo promittit; imo inertiae atque oblivionis arcescendus, qui Gellium, & Trogum hic laudat, Herodotum vero ejus scriptionis artificii plenæ testem antiquiorem ac honestiorem posthabuit.

xvi. Ut autem apposite concludam, certum est, etiamsi verum dicas hoc Demarati, vel Hamilcaris, vel Hasdrubalis (mira fane hominum varietas!) infuetum rarumque facinus ceratæ tabellæ apud Persas, vel etiam apud Pœnos exoticas gentes, minime curandum; cum nostra inter sit scribendi mos Græcorum, & Hebræorum, quem certe atramentarium fuisse ad satietatem dedimus, & Græcis tam insolens visum est hoc in cera scribendi genus, ut monstrosum quid, teste Herodoto, crediderint. Porro ipsa Græcorum gens, si eis opus fuisset litteras dolo & arte plenas scribere, atramento etiam utebantur, eorumque inventum elegans erat, non asu barbaro excogitatum, per scytalam scilicet, quem clandestinum scribendi modum, ut Nepotem taceam, Gellius lib. 17. cap. 9. prolixè recitat, quem locum invisere te jubeo, rem enim perleges mira sollertia, & Græca indole dignam. Præterea si plures dolosas scribendi artes Græcorum lætitare ames, consule Æneam in comment. polioret. in fine to. 2. Polyb. cap. 31. atque doctas Casauboni adnotationes a pag. 1771. usque ad 1790. ubi vixenas artificii plenas scribendi species, quibus usi sunt duces, enumerat, illas autem multiplices hic adsuere pertæsum est: interea fraudes illas scriptorias per atramentum pluries factas advertes, & elegantissima etiam hujus nigri liquoris genera doceris, scilicet μέλαν κατὰ κολλαν, & μέλαν βέλτιστον. semel vero meminit ceratæ scriptionis, quam reputo eandem esse, qua usus est Demaratus; nam ad eam proxime accedit, ac γενικῶς loquitur, nullique peculiari duci tribuit Æneas: Ἡ δὲ τις ἐν δέλτῳ ἐν ξύλῳ γράφας, κηρὸν ἐπέθηκε, καὶ ἄλλα εἰς τὸν κηρὸν ἐνέγραψεν. εἴτα ὅταν ἔλθῃ, παρ' ὃν δεῖ, ἐκκνήσας τὸν κηρὸν, καὶ ἀναγνῶς, γράφας πάλιν, ὡσαύτως ἀπέστειλε. Denique non obliviscendus Livii locus, ubi quid umbratile de id genus γραφικαῖς dolis reperire est to. 4. lib. 34. cap. 61. pag. 885. edit. Drakenborchii: *Aristonem quendam Tyrium (Annibal) nactus Ephesi, Carthaginem cum mandatis mittit, edit nomina eorum, quibus conventis opus esset, instruit etiam secretis notis, per quas haud dubie agnoscerent sua mandata esse, &c. vide hic Drakenborchii adnotationes.*

xvii. Quo autem ultimum momentum addam, & firmem Persas, non vero Græcanicam gentem, tabellis in scribendo abusos, præsto mihi fuit insperato Ælianus var. hist. lib. 14. cap. 12. qui utinam nomen regis docuisset: Ὅτι ὁ Περσῶν βασιλεὺς ὁδοιπορῶν, ἵνα μὴ ἀλῶν, φιλύμενον εἶχε, καὶ μαχαίρεον, ἵνα ξένη τῷτο. καὶ τῷτο εἰργάζοντο αἱ βασιλέως χεῖρες. πάντως γὰρ εἴ εἶχεν ὁ Βιβλίων, ὁ διάνοιαν, ἵν' ἡ σπαδαῖον τι καὶ σερμὸν ἀναγινώσκῃ, ἢ γενναῖον τι καὶ λόγος ἄξιον βαλεῖται (corrige, ἢ εἰ γενναῖον ἢ καὶ λόγου ἄξιον

ἄξιον βουλευῆται, γράφῃ), quæ ita versa sunt in eleganti edit. Abr. Gronov. 1731. *Persarum rex iter faciens, ne tedium ei obreperet, tabellam tenebat, & quo id raderet, cultellum; atque hoc faciebant regis manus: prorsus enim neque libellum habebat, neque meditationem, ut vel serium quid, aut grave legeret, vel egregium aliquid & memorabile cogitaret: vides igitur Perſas tabellas rasisse, quo scriberent, Græcis autem id moris fuisse nullibi reperies. Quo pacto, & quibus instrumentis gentes barbaricæ scriptitarint, iterum edico minime curandum.*

Miror sane, cum tot eruditissimi viri, quos inter Jac. Perizonius, Ælium æternis adnotationibus macerant, huic κεμένῳ affectissimo nullam medelam fecisse: & quisque novit verba Latialia, *Prorsus enim*, & quæ sequuntur, ineptam sententiam præferre, & vocem *meditationem* satis esse hic infrunitam & obtundentem. Quin Græca ipsa, cum verbo destituantur, γνησίως convertere frustra adlaboratum est: quare si post τὸ βεβλήται adjicias γράφῃ, scriberet, extrema belle cum primis respondere advertes: dummodo διάνοιαν non *meditationem* dicas, sed *memoriam*, scilicet *pugillarem* illum, sive *libellum*, quem sollemne erat secum comportare veteres, in quo extemporale quid exararent: itaque restitue secundum κόμμα: *Prorsus enim neque librum habebat, neque memoriam, ut vel grave quid & serium legeret: vel egregium aliquid & memorabile cogitaret, scriberet: nunc siquidem totius περιόδου partes sibi apprime conspirant, librum scilicet, & legeret: & præterea memoriam, sive pugillarem, & scriberet: & Græce, βιβλίον & ἀναγνώσκη, atque etiam διάνοιαν & γράφῃ, quæ extrema vox vel temporis vetustate a membranis evanuit, vel exscribentium noxa prætermissa est; quam sane, nisi si reponas, nihilo inconstantius esset Æliani sententia.*

Neque credas me temere verbum γράφῃ insuisse, cum opportunus mihi se præstitit, quo id firmem, Herodianus lib. i. init. cap. 16. fere eadem de Commodus, quæ Ælianus de rege Persarum, illinens: Ὅδε Κόμμα δὲ.... λαβὼν γραμματεῖον τῶν δὴ τῶν ἐκ φιλύρας εἰς λεπτότητα ἤστημένων ἐπαλλήλῳ τε ἀνακλάσει ἀμφοτέρωθεν ἐπτυγμένων ΓΡΑΦΕΙ, ὅσας χρῆ τῆς νυκτὸς φρονιδῆναι, quæ conversa accipe ex Politiano: *Commodus.... sumpto in manus libello, quales de philyra tenuissimi, atque in utramque partem replicabiles sunt, CONSCRIBIT in eo, quosunque illa nocte interficere destinaverat. Ex quibus verbis nemo neget vocem φιλύριον Æliani prorsus otiosam esse & importunam, nisi subsequatur τὸ γράφῃ, uti factum vides ab Herodiano: γράφει γραμματεῖον ἐκ φιλύρας. quod pronum est, & multis non indigebant interpretes, quo hunc locum mutilum atque hiantem in pristinum integritatem restituerent.*

XVIII. Quod autem vocabulum διάνοια valeat *libellus*, sive *pugillaris*, ne hæreas, id enim a Latinis haurio, qui eam scribendi extemporalem rationem *memoriam* vocitare consuevere: Sueton. in Octav. cap. 79. de hujus principis statura ait: *Quam tamen Julius Marathus libertus etiam*

in

in memoria (al. *a memoria*) ejus quinque pedum & dodrantis fuisse tradit: ubi doctiores interpretes τὸ *in memoria* pro *pugillari* accipiunt. Adde lib. 6. Cod. Theod. l. 17. De Prox. & Comit. ubi quinquam sint *proximi a memoria* doceris, vide interpp. Reperi etiam saxum apud Reinesium, quod ad illustrandam hanc leg. nullusdum adscripsit: M. AVRELIO AVG. LIB. PROXIMO A MEMORIA, &c. ac legas, quæ allevit ipse Reinesius in clas. ix. 60. Consule etiam luculentiolem silicem ejusdem in clas. vi. 13. qui in hac urbe Neap. servabatur: AVRELIO SYMPHORO AVG. LIB. OFFICIALI VETERI A MEMORIA ET DIPLOMATIBVS, &c. nec non quæ inibi adnotata sunt. Addas Lampridium in Alexand. Sever. cap. 31. *Post meridianas horas subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita ut ab epistolis, & libellis, & a memoria semper assisterent: nonnunquam etiam, si stare per valetudinem non posset, sederent, relegendibus cuncta librariis, & iis, qui scrinium gerebant.* Piget autem me hic assuere quæsitissimum & ingentem Casauboni, & Salmastii in Vopiscum in Caro commentarium pag. 784. &c. qui lucem afferunt his verbis: *Junius Calpurnius ad memoriam distabat, talem ad præfectum urbis super morte Cari epistolam dedit inter cetera, cum Græca, potius quærenda sunt, & quæ ab aliis prætermissa.* Porro Græci Scriptores, qui erant *a memoria*, appellant ἀντιγραφεῖς τῆς μνήμης, quod me docuit Casaubonus in Vopisc. pag. 785. & ab Herodiano τῆς μνήμης προεσώτες lib. 4. cap. 8. dicuntur: Ἦν ὡτῷ πῖς τῶν ἀπελιδέγων φίλτατος Φῆς & μὲν ὄνομα, τῆς δὲ βασιλεῖς μνήμης προεσῶς, quem locum apposite vertit Politianus, *libertus a memoria.*

Quæ cum ita sint, ad Ælianum redeo, cujus verba, εἰ ἔχεις & βιβλίον, & διάνοιαν, valent juxta ac εἰ βιβλίον, & μνήμην, *non libellum, neque memoriam, idest pugillarem, cum τὸ meditationem, uti versum est, nullius frugis dicas.* Quod autem διάνοια & μνήμη sint ἱσοδύναμα teneo a glossis, quæ ἔπεινοια, cum idem sit ac διάνοια, interpretantur *commentum* vid. adnot. in Polluc. pag. 262. tom. 1. quod apposuerunt pro *commentario*, sive *re scripta*, Cicerone de cl. Orat. agente *commenta & scripta*. Et nunc sane mens Æliani bene constat asserentis regem illum Persarum non habuisse neque βιβλίον, quod legeret, neque διάνοιαν, i. e. *pugillarem*, sive *memorialem libellum*, uti appellat Sueton. in Cæs. c. 56. in quo aliquid se dignum γράφει. Sed me pœnitet tandem diu ceris Demarati, & Persarum adhæsisse.

xix. Nihil vero me magis turbavit, ita ut fere animi mentem desponderim, quam plures Aristophanis loci caliginis pleni, a quibus veluti certo evincitur Græcos aliquando in scriptura cera abufos fuisse; & pro cera hujus Comici auctoritate nuper interpretes, & scholiastæ veteres conjurant. Verum ipse, excussa re curis melioribus, reperisse mihi videor omnes hario-lationibus indulgisse, & Græca Aristophanis miserum in modum sollicitasse. In Vespis v. 104.

Εὐθύς δ' ἀπὸ δορπίσθ' κέκραγεν ἐμβαδάς,
Κᾶπειτ' ἐκεῖτ' ἐλθὼν, προκαθίδει πρῶτ' πάνυ,

Ὡς περ λεπὰς προτερχόμενος τῷ κίονι.

Τὸ δὲ δυσκολίας δ' ἅπασι τιμῶν τὴν μακρὰν,

Ὡς περ μελίττ', ἢ βομβυλίου εἰσέρχεται

Τὸ τοῖς ὄνυξι κηρὸν ὑποπεπλασμένον.

Ψήφων δὲ δέστας μὴ δεηθεῖν ποτὲ,

Ἴν' ἔχη δικάζειν, αἰγιαλὸν ἔνδον τρέφει.

Τοῖατ' ἀλύει, νεθετμένον δ' αἰεὶ,

Μᾶλλον δικάζει. Τῶν δ' ἐν φυλάττομεν

Μοχλοῖσιν ἐγκλείσαντες, ὥς ἂν μὴ ἔξη. κ. τ. λ. quæ ita versa legas :

Cænatus alta voce poscit baxeas,

Illucque pergit, atque eum nondum expetit

Multum ante mane : dormit, & pilæ hæsitat

Ut concha petra : damnat omnes linea

Longa severus : intrat ut tenax apis,

Penitusque cera sublitos ungues refert.

Neve ad ferendas calculus sententias

Desit, dat intus operam alundo littori.

His gaudet ille : si admones, impensius

Judicia celebrat. Itaque custodimus hunc,

Serisque vinctum claudimus, ne huc exeat. &c.

Habes jam ex versione senem Philocleonem perditio judicandi furore, & damnandi omnes pœna capitis ferre uti apem digitos & ungues cera oblitos : hinc certo concludunt Aristophanis ævo Græcos etiam in ceratis tabellis scriptitasse. Idipsum hic scholiastæ obganniunt : τὸς δικαστὰς ἐν πινακίῳ, ἥτοι ἐπὶ σανίδον κηρῷ ἀλληλιμένης .... ἔλκειν μακρὴν γραμμὴν. Verum adeo vocabulum cera oculos interpretum veterum, & recentium infecit, ut non viderint Comicum eam non tribuisse digitis fatui Philocleonis, sed μελίττη, & βομβυλιῶ, quos scimus κηρὸν ὄνυξι ὑποπλάττειν. Quare ut probe noveris Aristophanis mentem, in animum revoces hujus comœdiæ argumentum, scilicet : Philocleon senex actus furiis exercendi judicia forensia celebrabat δικαστήρια : Bdelycleon filius morbum hunc ægre ferens, variis artibus & monitis senem patrem ad saniores mentem revocare conatur ; sene ab incepto minime desistente, ut paterno amoris judiciorum fucum faceret, domi judicare ei indulget, dum unis domesticis jus diceret, &c. In his Comici versibus, quos excipimus, inducitur Philocleon bene mane forenses operam exercendi ardore furens ; columnæ adnixus indormit : mox damnandi omnes capite desiderio incensus εἰσέρχεται, procedit sedulus, atque officii sui diligentissimus, veluti apis, aut βομβυλίου, qui urgent summa cura pedibus ceræ opus. Vides igitur Comicum, ut argutam atque insanam senis sedulitatem derideat, apium labori ceram cupidissime fabricantium illum opportune comparare.

Ὡς περ

Ω"σπερ μέλλιττ', ἢ βομβυλῖός, κ. τ. λ.

Comparare autem cum apibus ardens hominum facitandi aliquid desiderium, adeo trita res est, ut ad nauseam peræque legamus, atque audiamus. Neque mihi obiectes apes ὄνυχας, *ungues*, non habere, cum præsto mihi sit Plinius rerum naturalium promus condus, qui lib. xI. c. 10. *Quæ flores*, inquit, *comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, priores pedes rostro*; itaque adeo adunci earum unguēs sunt, ut rostro potius eos exæquet. Illud ὑποπεπλασμένος, ne adlive reddere hæreas, scil. *fabricans*, non vero παθητικῶς *oblitus*; nam pueri sciunt id genus voces Græcas utroque modo ad arbitrium sæpe usurpari: rem fulciam exemplo non aliunde, quam ex hac ipsa comœdia petito ver. 394. φωνὴ μὲ πὶς ἐγνε-κύνκλωται. & vide D'Orvillium in Charitonem pag. 660.

Hoc nostrum interpretamentum ratum certumque reddunt, quæ sequuntur, Comico adferente, senem reos damnare marinis calculis, quorum numerum immanem domum convestandum curaverat, ita ut littus appareret domus: hinc legis, αἰγιαλὸν ἔνδον τρέφει, verte, *littus domi cuniodit*; non autem *nutrit*, ut omnes male, cum τρέφω sit *nutrio*, & *custodio*; quare id genus calculis, non ceratis tabellis Philocleon utebatur. Et paullo superne idem dixerat, adeo adsuevisse senem digitis τὰς ψήφους prehendere, ut vix experrectus ternos primos digitos contraheret ac stringeret veluti calculos judiciales capturus ad eorum instar, qui thus acerræ imponunt, ver. 94.

Τὸ τῷ δὲ τὴν ψῆφόν γ' ἔχειν εἰωθέναι,

Τὸς τρεῖς ξωέχων τῶν δακτύλων, ἀνίσταται

Ω"σπερ λιβανωτὸν ἐπιπθεῖς νεμλίᾳ.

Præterea vide versum 981. ubi senex canem, qui caseum abligurierat, calculo etiam morti addicit; atque ver. 162. postulat ensē, vel thecam ligineam damnatoriam, in qua inerant ipsi calculi:

Πῶς ἂν σ' ἀποκτίνωμι; πῶς; δότε ξίφος

Ὅπως τάχιστα, ἢ πινάκιον πμητικόν.

De his duobus versiculis vide, quæ lepide & docte adnotavit D'Orvillius in Charitonem pag. 681. contra Dawesium restituentem suavissime extrema verba in πινάκιον ἢ πμητικόν.

Ceterum licet omnis hæc comœdia ubique ostendet senem judicia exercentem, nunquam tamen ceræ mentio est, in qua si Græci iudices quid scripsissent, sæpius eam Comicum iterare oportuisset. Demum quis in animum inducat, ut credat Græcos iudices elegantissimos unguibus cerata tigilla, quo homines vel absolverent, vel damnarent, proscidisse? Quod si ita res se habuisset pleni essent ejus moris tot oratorum Græcorum libri, in quibus ceræ neque vola, neque vestigium, quamquam in iis sexcentorum iudiciorum species legas, quæ omnia solis ψήφοις peracta novimus. Satis mihi sit ex bene multis Demosthenis locis unicus hic aptissimus orat. contra Eubulidem circ. init. pag. 537. Οἱ δὲ λαμβάνοντες δύο καὶ τρεῖς ψήφους, ἕκαστος περὶ

τῶτων ἐνέβαλλον εἰς τὸν καδίτην · σημεῖον δὲ οἱ μὲν γὰρ ψηφισάμενοι ὃ πλείους, ἢ ἐξέγοντα, κ. τ. λ. Et rogandus es, ut omnem tragœdiam Æschyli *Eumenides* inscriptam evolvas, quæ tota quanta est circa Orestis matricidæ judicium versatur, neque quid ceræ invisēs, neque quid scripturæ, sed negotium hoc omne judiciale solis ψήφοις peragitur atque absolvitur.

xx. Alter Aristophanis locus peræque caliginosus in eodem dramate visitur vers. 843. & seqq. ubi canis, qui caseum devoraverat, judicium instituitur apud senem Philocleonem: atque inter cetera hæc habes:

ΦΙ. Ἀλλ' εἴπαχ' ἀνύσας· ὡς ἐγὼ πᾶν βλέπω.

ΒΔ. Φέρε νῦν, ἐνέγκω τὰς σσιῖδας, ἢ τὰς γραφαῖς.

ΦΙ. Οἱ μοι διατρέψεις, καπολεῖς τρεψιμερῶν.

Εἰγὼ δ' ἀλοκίζεῖν ἐδεόμην τὸ χωρίον.

Ἰδὲ κάλει νῦν, κ. τ. λ.

Quæ ita vertit Florens Christianus secutus scholiastæ mentem,

PHI. *Verum fer intro, honore dignum censeo.*

BDE. *En nunc tabellas, & tablina defero.*

PHI. *Vab obteris me, & enicas, tempus terens:*

Mibi sat fuisset ungue sulcos ducere.

Jam nunc voca in jus, &c.

Tenes igitur iterato scriptionem ceream unguibus factam, quod Comicus prorsus non dicit, sed primum σφάλμα traxit hoc alterum inficetius: quare κατὰ λέξιν ita restitue ejus verba:

PHI. *Verum introduc celerans: ego enim ad judicium intendo.*

BDE. *Age, nunc fero tablina, & codices.*

PHI. *Hei mihi obtres, & perdes me toto consumens die:*

Ego autem arare vellem campum:

Jam age voca in jus, &c.

Igitur senex apparat se, ut judicet: filius affert statim σσιῖδας, (quæ vox cum obscura satis sit, haud scio an Latine *tablinis* respondeat,) & codices: pater fingit tanquam judex emeritus, licet judicandi ardentissimus, se ejus muneris jam pertæsum, seque optare ait potius aratoris officio fungi, quam judicis: atque veluti invitus judicio tandem adsidet, jubetque acciri reos, &c. Hæc porro Aristophanis mens est, ejusque verborum sententia; *ungues* hic, & *ceras* non vides: & usque mirari non desinam tot doctissimos interpretes tam longe aberrasse ab his, quæ lepide cogitavit Comicus, tamque male Græca omnia vertisse: veluti ὡς ἐγὼ πᾶν βλέπω, *honore dignum censeo*, quæ nihili sunt; cum pueri secundæ classis norint πᾶν sæpe denotare *pænas irrogare*: eadem dicas de voce τρεψιμερῶν. Quis ferat bina verba ἀλοκίζεῖν χωρίον transfusa Latine, *sulcos ducere in tabella*, cum χωρίον sit *ager* & *rus*? oboluerat difficultatem interpres Flor. Christianus, quare in versione veluti anguem vocem χωρίον aufugit, ut taceam reliqua id genus παρορμήματα. Habes igitur bina Aristophanis loca γνησίως restituta, ratumque teneas Græcos nunquam in scriptitando ceram adhibuisse, ac demi-

reris.

reris multiplicem interpretum oscitantiam: firmamus etiam atque etiam parum fidei inesse Latialibus Græcorum Auctorum versionibus.

xxi. Tertius Comici locus est in Θεσμοφοριαζέσταις v. 775. ubi vel oculatissimus decipi passus est Græcos in lignis stilo scripsisse: verum, ut hic brevis sim, scias ex his Aristophanis versibus prorsus oppositum ceratæ scriptioni te doceri, quod statim noveris, si causam legas, cur Mnesilochus in lignum quædam verba inciderit. Inducitur siquidem Mnesilochus in carceris molestias coniectus, & queribundus, nihil se habere, quo Euripidi amico litteras scriberet, ut sibi opem ferret, ne ipsas quidem πλάτας, *palmulas*, quas olim Palamedes characteribus scalptas in mare projecit, quarum una ad patrem Naplium forte directæ est: ligneas statuas Mnesilochus ferro scripsit, exemploque Palamedis eas hortatur, ut per quamcunque viam celerime abeant: longiusculos Comici versus apponam, quos rem cito advertas:

MN.... Φέρε δὴ, τὴν ἔν' ἀγγελον
Πέμψαιμ' ἐπ' αὐτόν· οἶδ' ἐγὼ καὶ δὴ πόρον
Ἐν τῷ Παλαμῆδης, ὡς ἐκείνῳ, τὰς πλάτας
Ρίψω γράφων· ἀλλ' ὃ πάρεσιν αἱ πλάται·
Πόθεν ἔν' γένοιτ' ἂν μοι πλάται; πόθεν;
Τί δ' ἂν εἰ· τάδι τ' ἀγάλματ' ἄντι τῶν πλατῶν
Γράφων διαρρίπτουμι; βέλπον πολὺ·
Ξύλον γέ τοι καὶ ταῦτα, κακῆϊν ἦν ξύλα·
ὦ χεῖρες ἐμεῖ,
Ἐγχειρεῖν ἔργῳ πολεμῶ,
Ἄγε δὴ πινάκων ξεστῶν, δέλτοι,
Δέξασθε σμιλῆς ὀλκὰς,
Κήρυκας ἐμῶν μόχθων· οἴμοι
Τὰ πὶ τὸ ῥῶ μοχθηρόν·
Χώρει, χώρει· ὅποιαν αὐλάκα
Βάσκειτ', ἐπείγετε πάσας κατ' ὁδὸς
Κεῖνα, ταῦτα ταχέως χρή.

Quos accipias, quoad fert Latina fides.

MN.... Age quemnam igitur nuncium
Mitterem ad ipsum (Euripidem,) novi ego ὅτι ὁδὸν
Palamedis exemplo, ut ille, remos
Mittam inscribens; sed non adsunt mihi remi:
Unde igitur sint mihi remi? unde?
Quid vero si has statuas pro remis
Scribens transmittam? multo melius foret:
Lignum enim ὅτι hæc, ὅτι illi erant ligna.
O manus meæ,
Aggredi oportet prompte.
Age ex tabulis levigatis, epistola,

*Excipe cultri tractus,
Nuncios meorum dolorum: hei mihi
Littera rho informis.
Vade, vade; per qualemcunque vicum
Incede, festina per omnem viam
Hac, & illac: celeritate opus est.*

Tutemet igitur luculenter advertis esse in Comico id genus lignæ scripturæ quid insolens, & inauditum Græcis, & ingenti necessitate urente, adhibitum, tanquam *artificium salutis expediendæ*, μηχανὴν σωτηρίας, ut ait ipse Aristoph. v. 772. Nemo ergo unus hinc colliget Græcis in tabulis lignisque morem fuisse scriptitandi: & quotquot ἀρχαιολόγος, sunt autem plerique omnes, hoc exemplo ad id probandum abufos lego, fatendum sane hos Comici versus subsultim lectitasse. Et magis miror Pollucem ad hos versus lib. 10. cap. 14. frag. 58. provocare pro veterum scribendi materie.

XXII. Rursus hujus lepidissimi poetæ auctoritas me frangit, etenim si lignι γραφικὸν vocabulum nunc ab eo deterferim, ceram, quam in eodem Comico in Nubib. act. 2. sc. 1. quosdam se invenisse inclamant, haud scio an eradere satis sim. Et quidem initio in hac etiam fide ipsemet fueram, tandem illuxit quid candidum, & nihil prorsus obscurum, aut cereum inibi deprehendi, solent enim id mali ceræ facessere; quare cavendum cum Martiali lib. XIV. cap. v. *Languida ne tristes obscurent lumina ceræ*: Strep-siades senex rusticus, & obæratissimus stolide lætatur coram Socrate se modum reperisse, ne sibi unquam impingatur dica; cum etenim, inquit, γραμμικτὸς actionem in me scribat, ipse vitrum ardenti foli opponam, litterasque ἐκτῆξωμι, *liquefaciam*. Si autem res agenda sit Lexicorum patrocinio, causa ipse sanequam caderem, cum omnes lexicographi satis exemplorum aggestent pro sola *liquandi* vi & notione in verbo τήνω. si senex, dicat aliquis, radiis solis per vitrum refractis spondeat se scripturam dicæ suæ liquefacturum, quin in cera fuerit haud dubitandum est, solideque apud Græcos mos ceratarum tabellarum firmatur. Verum paucis me expediam; etenim præterquamquod Aristophanes neque tabellas, neque ceram inibi meminit, reperi ego τὸ τήνειν etiam ipsam *exurendi* significationem intime complecti, non equidem in Scriptoribus per diu a Comico remotis, sed in Euripidis συμβιβῶντο Cyclope v. 458. ubi ita loquitur Ulysses hujus monstri oculum adurere aggrediens, Ἀκρήμανα εἰσάας εἰς μέσσην βελῶν Κυβλωπὸν ὅψιν ὀμματ' ἐκτῆξω πυρὶ, *ramum oleæ in mediam Cyclopis frontem intrudens oculum aduram igne*. Igitur etiam Aristophanem eadem voce usum, deque ustione loquentem hanc virtutem, non autem liquandi in voce ἐκτῆξωμι expressisse quis neget? Et sane chartis vel papyris dicam Græci scribæ illinebant, quæ facillime ustionem concipere possunt inflammanti vitro obnoxia. Optarem autem, ut huic verbo in lexicis ea notio apponeretur. Itaque nemo u-

nus posthac Aristophanis haud bene percepti fide nixus, vel obliviosis scholiastis & interpretibus opinatoribus indulgens Græcos scribas tabulas cera oblitās habuisse sibi atque aliis persuasurus sit.

XXIII. Præterea quo Græcorum existimationi consulam, qui nunquam in scriptione se ceræ immiscuere, ad delendam ceram, sive maltham ab Demosthene aggredior, cujus verba omnium mihi difficillima visa sunt, quæque ceris fortiter quis adhærescens objicere posset orat. 2. adv. Stephanum, ubi quasdam hujus Stephani tabellas τῇ μάλθῃ illitas meminit. Fateor verba Demosthenis initio non parum mihi negotii creavisse, & serius, quam par fuit, animadvertisse tum maximum Oratorem contra ceras perorasse, tum Græce doctissimum Wolfium illius sententiam minime affectum: non te pigeat paullo prolixiora ejusdem verba percurrere: Εἴ τι τῶντων καὶ ἀπὸ τῶ γραμματεῖς γνοίη τις, ἐν ᾧ ἡ μαρτυρία γέγραπται, ὅτι τὰ ψαδῇ μεμαρτύρηκε· λελοκωμένον τε γὰρ ἐστὶ, καὶ οἴκοθεν κατεσκευασμένον· καὶ τοι τὰς μὲν τὰ πεπραγαμένα μαρτυρῶντας προσήκει οἴκοθεν τὰς μαρτυρίας κατεσκευασμένας μαρτυρεῖν, τὰς δὲ τὰς προκλήσεις μαρτυρῶντας τὰς ἀπὸ ταυτομάτης προσάνας, καὶ ἐν μάλθῃ γεγραμμένας τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴ τι προσγράψαι, ἢ ἀπαλείψαι βελήθῃ, ῥάδιον ἦ. Οὐκὲν κατὰ μὲν ταῦτα πάντα ἐξελέγχεται τὰ ψαδῇ μεμαρτυρηκώς, καὶ παρὰ τὸν νόμον. Quæ ita transfudit in Romanum Wolfius: *Jam & e tabulis intelligi potest, in quibus scriptum est testimonium, eum hæc falso esse testificatum: nam & candidatæ sunt, & domi concinnatæ: convenit autem iis, qui res factas testificantur, confecta testimonia domo efferre; eos vero, qui de provocationibus testificantur, cum fortuito asiterunt, ceratis inscribere testimonium, ut si quid adscribere, vel delere voluerint, facile possint. Proinde hæc omnia ostendunt, eum falsa esse testificatum, & contra legem.* Vides jam meridiana luce clarius in Wolfiana versione Demosthenem penitus opposita fateri, Stephanum scilicet falsum esse testem, eo quod domi testimonium scripserat, mox Orator adstruit, quod negarat, idest, convenire, ut illud domi scriberet: idipsum dicas de sententia, quam idem Orator profert de ceratis tabellis, quas eodem tempore repellere videtur, eodemque necessarias clamat. Quis autem in animum inducat, ut credat Oratorem summum usque eo ἀλόγως locutum?

Miror sane Wolfium, qui de Demosthenis locis longius tenebricosis egregie meruit, hunc paullo dormitantiis vertisse. Quare ut te non satis diu teneam, Demosthenes judices non solum hic alloquitur, sed ut Stephani improbitatem clarius aperiatur, eos interrogat, num liceat domi, seu clanculum libellum testimonii conscribere? atque an lubeat in maltha exarare, in qua facile quidvis exares, & inducas? cum autem utroque pacto testatus sit Stephanus, falsum igitur protulit testimonium, & contra legem: atque ita pura putaque se prodet mens Oratoris maximi, nihil sibi adversantis, sed vim quandam verbis suis addentis. Quare si συγγέν, sive e signum interrogationis, quod non apposuisse amanuentes locis suis illi-

illinas, veram statim sententiam adsequeris.

Hinc igitur colliges apud Græcos nunquam invaluisse tabulas cum maltha, seu cera, rejectumque proinde Stephani testimonium in ea incisum, qui solus fortasse primum Græcanicis iudicibus tale proferre ausus est, hinc haud sincerum, sive falsum tractum vides. Quis igitur posthac pertinacissimus contenderit Romanos testamenta, & id genus chirographa ceris mandasse, cum certum sit ex hoc Demosthenis loco eas facile posse corrumpi, ac ἀνελείπεσθαι, Romanamque prudentiam voluerit a Græca vinci? Quare quisque mecum conveniat, & ceras tabulasque, ut Latine majestati consulat, inter τροπικὰς locutiones amandet: ut multis paullo inferne cap. VI. ostendam.

XXIV. Neque velim credas me effugere, quod hic objici posset: licet in publicis Græcorum iudiciis inhibita essent cerata tabellæ, tamen exemplo Stephani ψαδομαρτυροῦντο certo colligi id moris scribendi inter Græcos viguisse. Verum reponere possem ipsius Stephani commentum fuisse, cum apud Scriptores, qui in Græcia vixere, neque cum Romanis communicarunt, vocem κηρός, aut μάλθη in ea notione, ut superne ostensum est, nunquam reperies. Et lex Solonis, quam paullo ante in ead. orat. Demosthenes recitat, quæ jubet, quo pacto testimonium ferri oporteat, si exarare ceras apud Athenienses in more fuisset, in scribendis testimoniis interdixisset profecto, ut hominum technis occurreret: edicitque dumtaxat, ut testium verba scripto conciperentur, quo firma, & constans esset testantis voluntas, neque ceram, seu maltham meminit, quam sane inhibuisset, si Athenienses cives eam in more habuissent, utpote corrumpi facilis, & deletitia: apponam Demosthenis verba legem recitantis. Οἱ δὲ γε νόμοι ὃ ταῦτα λέγουσι, ἀλλ' ἂν (corrigere ἂν) εἰδῇ τις, ἢ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελύσσιν ἐν γραμματείῳ γέγραμμένα· ἵνα μὴ τ' ἀφελεῖν ἔξῃ μηδὲν, μήτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις, *Leges autem non isthac dicunt, sed quæ viderit quis, & quibus interfuerit, ea testari jubent in libello scripta; ut neque delere aliquid, aut adjicere iis, quæ quis scripserit, liceat.* Verum quæ in hoc sequenti §. XXV. apponam, vero propiora reor, teque probaturum, quod sentio.

XXV. Quoniam autem alicui fastidienti ipse imbecillius respondisse videar, penli mei est, ut sententiam fulciam, præsertim cum facile sit contra ceras malthamque urgere. Fateor me partim necessitate, partim voluptate satis diu Demosthenis orationes trivisse, atque hanc alteram contra Stephanum posterioris ævi foetum esse oboluisse, cum satis elumbis sit, & vim & lucernam Demostheneam nihil oleat, in eaque omnia turbata legas, & permixta, vel eadem, quæ in prima dicta sunt, recoquat; vel apponat quædam, quæ sine crimine a summo Oratore præteriri in prima minime potuissent, quorum unum esset, Stephanum in maltha scripsisse testimonium contra Solonis scitum: atque hinc eruo Græculum Romanensem sophistam eam confinxisse, uti non unam Demosthe-

ni adjudicatam legis: quare dealbatas tabellas, & ceratas ab Demosthene quin quisque expungat nullus dubito.

Verum cum id esset nodum excindere, non vero solvere, longioribus argumentis probandum esset iis, qui summi Oratoris eloquentiæ indolem non dum norunt; quare ajo in hoc unius orationis loco cursim ceræ mentionem fieri, quæ si in more fuisset, saltem iterum illius usum in Demosthene, ceterisque bonis Græcis deprehendissem, cum ad fastidium scriptionis vocabula commeminerint, atque ex eo dumtaxat unicuique bonæ frugi viro locus sublestinissimæ fidei arcessendus. Demum adde Pollucem cap. xiv. lib. x. cum de maltha scriptoria exempla dubii plena a Græcis afferat, hanc ei Demosthenis maltham latuisse; igitur post Pollucem orationem confictam facile crederem.

Interea advertendum reor, neminem tot eruditorum nostrorum temporum, qui confecere vel volumina, uti Funcius, & Trotzius, vel qui longiores commentationes, & pro cerata scriptione simul conjuravere omnes, hunc Demosthenis locum, licet oculatissimi, neque quotquot doctissimis annotationibus Pollucem de voce *maltha* onerarunt, vidisse; cum nihil dubii sit, quin illum ad suæ sententiæ patrociniū comportassent. Miseret autem me Jo. Scapulæ, qui, cum H. Stephani thesaurum compilasset, hunc Demosthenis locum apponit orationi *pro corona*, quando H. Stephanus recte Thesaurο suo illeverat Græce κατὰ Στεφάνου, Scapula puerili errore exscripsit περὶ στεφάνου, quod adnotandum, ut quanta fides habenda sit lexicis discant, qui ab iis Auctorū exempla aucupantur.

xxvi. Hæc vix commentatus eram, cum adverti cl. Salmasio, in Jus Att. & Rom. pag. 823. & seq. etiam aquam hæsisse, & ad arbitrium, quo ad sententiam suam traheret, hujus orationis Demosthenæ verba permittasse: verum adeo obscura deprehendi, quæ adnotavit vir summus, ut cum etiam atque etiam lætitasssem, fatendum mihi sit ea minime percipisse: quare veniam rogo adscribendi omnia, quæ Salmasius excogitavit, ut quisque ex se judicet, an reapse sint tenebricosa, & fortasse etiam sibi non constantia: *Jure Attico, qui volentes testimonium ferebant, id domi in tabulis inscribere necesse habebant albatis, ne quicquam addere, aut detrabere, vel immutare ex eo, quod scriptum esset, possent. Qui vero coacti testimonium perhibebant, aut casu oblati, ceratis tabulis id mandabant, ut si quid ex eo mutare additione, vel detractiōne ipsis collibitum esset, liceret; Demosthenes in secunda contra Stephanum de falso testimonio: Εἴ τι τῶν καὶ ἀπὸ γραμματέων γινώσκεις, ὅτι τὰ ψάδι μεμειωμένη, λελακωμένον πε γὰρ ἐστὶ, καὶ οὐκ ὀρθὸν κατεσκευασμένον. Ex tabellæ genere, in quo testimonium scripserit, falsum eum dixisse argui ait, quia & domi concinnata fuerat, ac dealbata. Λελακωμὰ fuisse indicat, quod erat γραμματέων λελακωμένον, non tabella exasciata & expolita, ut vertit vir eruditissimus. Ex eo arguit falsum eum testimonium scripsisse, quod in tabella dealbata id conscri-*

pferat. Quo genere solo solebant uti de rebus, quas ipsi vidissent, qui sponte super his testimonium perhibebant, ut statim addit: καὶ τὰς μὲν τὰ πεπραγμένα μαρτυρῶντας προσήκει οἰκοθεῖν τὰς μαρτυρίας κατεπαλαιωμένας μαρτυρεῖν, τὰς δὲ τὰς προκλήσεις μαρτυρῶντας, καὶ τὰς ἀπὸ τωπαμάτων προσάοντας, καὶ ἐν μάλῃ γεγραμμένους τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴη π. προσγράψαι, ἢ ἀπαλείψαι βεληθῇ ῥάδιον ἦν. ita scribendum in verbis Demosthenis. Nam diversi sunt οἱ τὰς προκλήσεις μαρτυρῶντες, quibus testimonium lege denuntiabatur, & οἱ ἀπὸ τωπαμάτων προσάοντες, quos casus in re præsenti dabat. Ista duo genera testium in maltba, hoc est in ceratis tabulis testimonium suum scribere debuerunt, ut detrabere, delere, aut addere, quæ vellent, possent, cera omnis in scribendo mutationis capace. Μάλῃ est tabellæ ceratæ cera, ὃ ἐνὸν τῇ πινακίδι κερός, inquit Pollux lib. 10. c. 14. Qui, & alio loco μάλῃω exponit, ἢ κατήλειπτο τὸ πινακίον, ceram, qua tabella erat inducτα, & oblita. Voluntarii vero testes in λευκῷ id lege jubebantur scribere, & domo prolatas exhibere, ne quid mutare in iis possent. Non enim in dealbata tabula, sive λευκῷ, ut palimpsesto, deleri, aut reponi, quod cuique liberet, licuit. Γραμματεῖον absolute hoc vocabatur in lege, quæ id sanciebat, ut legitur apud eundem Demosthenem: οἱ δὲ γε νόμοι δ' ταυτὰ λέγουσιν, ἀλλ' ἂν εἰδῇ τις, καὶ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν ἐν γραμματεῖῳ γεγραμμένα, ἵνα μὴτ' ἀφελεῖν ἔξῃ μηδὲν, μῆτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις. Si in cerata tabella, ut infra dicit, deleri, detrabi, vel addi, quodcumque liberet, licuit, oportet non ceratam fuisse tabellam, in qua id fieri poterat. Ergo illa dealbata fuerit, ut etiam paulo post vocavit. Et vereor etiam, ne hic scribi debeat ἐν γραμματεῖῳ λευκῷ pro γεγραμμένῳ: nam vox γραμματεῖον tam de ceratis tabulis accipiebatur, quam de albatis: unde apud Aristoph.

Τὴν μάλῃω ἐκ τῶν γραμματεῖων ἐστίν.

Videtur tamen aliis locis infra Demosthenes absolute γραμματεῖον posuisse de ea tabella, quæ albata esset, ac ceratam vocare simpliciter μάλῃω, καὶ ἐν μάλῃ γεγραμμένους τὴν μαρτυρίαν. Pollux quoque lib. 8. c. 5. inter instrumenta δικαστικά recenset μάλῃω, quam videtur pro tabella inducτα maltba posuisse: πινακίον τιμητικὸν μάλῃ, ἢ κατήλειπτο τὸ πινακίον. Huc usque Salmasius pro illustratione orationis Demosthenis. Piget me tot doctissimi viri παροράματα in his longissimis ejus verbis indicare, prolixior enim sermo excurreret: verum eo quod communis error etiam Salmasium abripuit, scil. Græcos in cera, & tabulis scriptitasse, hunc Demosthenis locum adeo turbavit confuditque, ut quæ orator ne cogitaverat quidem, vir magnus eum dixisse confinxit. Ceterum demiror, quotquot de Atticis legibus erudite scripsere, etiam clariss. Vellingius in tit. de Testibus, de hoc περιθρυλλέτω Demosthenis loco ne verbum quidem fecisse, imo veluti Syrtim, evitandum ratos esse. Et mihi gratulor hanc ex cera, sive ex maltba maculam ab Demosthene erasse,

fisse, etiamsi orationem illam γνήσιον foetum dicas, quam e contrario ipse, quoniam μάλθης in ea mentio est, νοθείας arcellam, quippe in reliquis, quæ plurimæ sunt, orationibus κῆρον, aut μάλθω nunquam invisi, verum ubique γραμματεῖον. Et scias vocem μάλθη apud cultioris Græciæ ætatis Scriptores me non reperisse, si Pollucem excipias, qui binos locos laudat Cratini, & Aristophanis ex deperditis jam comœdiis, qui an de Græcis loquatur, plane incertum est: ceterum etiam potiori conjectura dicerem binos comicos loqui non de scriptoria cera, sed de *signatoria*, quam habuisse Græcos melioris, & antiquissimi ævi nullus neget: & Pollux ipse statim convertit sermonem ad id genus ceræ, quæ ad signandum utebantur veteres. Quare non parum divinatio fulciatur, Demosthenis orationem adversus Stephanum Græculum declamatorem ad ætatis suæ indolem confinxisse.

xxvii. Adeo me sincerum habes, ut, licet prompte edixerim nullibi Græcorum Scriptorum reperisse vocabulum κηρός inter librariam supellectilem, uti non semel tenes a Latinis, non evitem locum Diog. Laertii in Plat. segm. 37. p. 186. quem procul dubio veluti in scopulum me impigisse clamites: ait enim hic βιογράφοι leges quasdam Platonis *in cera* fuisse exaratas; accipe Græcum κείμενον, atque ut exstat Latialiter in edit. Menag. Εἴ νοι τε φασι, ὅτι Φίλιππος ὁ Ὀπώντιος τὰς νόμους αὐτοῦ μετέγραψεν ὄντας ἐν κηρῷ, *plerique autumant Philippum Opuntium ipsius leges, quæ erant in cera, transcripsisse*. Fateor initio ab his Laertianis verbis obturbatum, verum cum in primo hoc Græcanico scriptore κηρός in ea notione repperim, malam esse verborum fidem ratus sum; præsertim cum, si hic κηρός præfractæ sustentens, nihil præclari, & Platonis fama dignum Laertius posteris dedisset. Quare non te satis diu teneo (hortor autem, ne erres cum librariis) & pro ἐν κηρῷ quovis pignore restitue, quod genuinum est ἐν κέδρω, hac parva mutatione optimam vides sententiam in Platonis decus & laudem, veteres scil. exarasse Platonis leges in cedrinis, & publicis tabulis, quo temporis voracitati obfisterent, ab eisque deinde Philippum civem Opuntium exscripsisse: omne enim hoc segm. 37. quorundam divini Philosophi librorum præconium complectitur: exempli causa, recitanti Platonem volumen *de anima* omnes assurrexisse præter Aristotelem, qui prope assidebat, ut laudes de libris, quos *de repub.* scripserat, & de elegantia verborum taceam; eodem pacto Laertius, ut illos de Legibus extollat, *in cedro* fuisse olim insculptos tradit. Itaque non esset unius assis, si in Laertio hic reponas ἐν κηρῷ scriptas eas leges, contra supremæ laudi futurum Platoni, si dicatur νόμους ὄντας ἐν κέδρω. Præsertim cum tirones norint, quæ cecinit Persius sat. 1. v. 42. *Et cedro digna locutus*; reliqua Latinorum exempla prostant vel in lexicis: si Græca quæras pro me admirandæ eruditionis vir Casaubonus hic in Pers. opportune quædam collegit. Quare spem bonam nutrio fore, ut probes me jure ex Laertio *ceram* absterxisse; & miror Menagium τὸν πάνν, ceterosque interpretes nihil hic adnotasse, cum

prorum fuisset, neque diu laborandum, ut quis existimaret Platonis libros *cedro* dignos, & *cera* hic sit vox satis ἀκουρΘ.

xxviii. Demum objici mihi potest locus Heineccii antiq. Rom. lib. 2. tit. x. xi. xii. de ordin. test. n. 12. in adnot. quem male exscripsit a Schulting. quippe uterque Themistium minime adire & consulere accurarunt, cum laudent orationes 16. & 18. hujus philosophi, quando in 6. quæ opponi possent contra atramentariam scriptionem, tantummodo reperiuntur pag. 159. edit. Parisiens. 1618. Postquam Themistius Theodosii Imp. grandem rerum gestarum multitudinem admiratus esset ait: Ταῦτα ἔν μοι ἐπὶ ἑκαστον ἐπιστοπῶντι ἀτρέμει χρῆσθαι ἀνάγκη τῇ πινακίδι, καὶ τῷ σιδήρῳ, quæ ita Latine versa sunt: *hæc igitur cum singillatim considero, pedetentim uti pugillaribus, ac stilo necesse est.* Ex quibus verbis non fide bona a se laudatis colligit Heineccius adhuc Theodosii ævo ceræ scriptoriæ usum perdurasse: cum contra quisque vel lusciniolus cerneret Themistium τροπικῶς loqui Latinorum more, scil. velle se Imperatoris gesta non stilo jejuno celerique, sed pressô ac gravitatis pleno concelebrare; profecto Theodosii tempestate Græci nimis ἐρρωμακίζον. Neque de ea re dubites, quando etenim philosophus hic posthabitis tropis loquitur, sollempnibus atramentariæ scripturæ vocibus usum legimus, vid. Orat. ix. p. 194. Ὁ π Θεοῖς ἐχθρὸς ἀνθρώπων ἐν ὑπογραφέως αἰ μοίρῳ διαβίης, ἐκ τῶ μέλαι, καὶ τῆς καλαμίδος ἐτόλμησεν εἰς νῦν ἐμβλέσθαι τὴν Ρωμαιοῶν ἡγεμονίαν, κ. τ. λ. *cum homo Diis invisus, qui in scribæ, & notarii perpetua sorte vixisset, ex atramento, & calamo prodiens Romani imperii magnitudinem in animum inducere esset ausus* &c. carpit hic acerrime Themistius Procopium Juliani Imp. propinquum, qui notarius, ac tribunus fuerat, inde Constantinopoli repente tyrannidem arripuit. Vides hunc Philosophum, quando historici vice fungitur, & sine oratoriis pigmentis loquitur, γνήσιον, & tritam scribendi consuetudinem dictis usurpare.

xxix. Postremo quisque condonandum existimet H. Stephano, utpote Gr. ling. Thesaurum, tanti laboris opus compingenti, qui laudat sane Euripidem in Phædra, ubi vocem πλῆκην ait *accipi pro pugillaribus, sive codicillis e picea, sive larice factis ante repertum chartæ usum.* Cum autem ipse fragmentum ejus tragædiæ consuluissem, vid. Eurip. Barnesii part. 2. pag. 540. in eo fragmento nihil de scriptione, neque vox πλῆκη illita est: me satis piguisset, si piceas tabellas usurpasse Græcos elegantia plenos reperissem, quos neque ceratis ipsis abusos tot Scriptorum lectione, & non exiguo labore comprobarim. Atque iterum mihi cum H. Stephano litem esse scias, qui nihil dubitans in voce σῦλΘ pag. 1808. edicit: σῦλΘ *pro graphio accipi, quo in tabulis cereis exarabant: apparet ex συλοειδής, quod Galeno idem est, quod γραφωειδής, Mox in voce συλοειδής ait idem Stephanus: συλοειδής dicitur processus ossis petrosi ab inferiori ejusdem sede exorians, solidus, tenuis, & oblongus instar stili, seu graphii, vel acus, unde Galenus γραφωειδῆ, & βελενοειδῆ eum se*

se appellare scribit libro de ossibus : inde adnotat per *η* vocem *σηλοειδής* dici apud Rufum Ephesium. Hinc quis mihi objicere Stephani sententia nixus posset Græcos etiam stilo scripsisse in ceris, cum Galenus nomen cuidam ex ossibus circa aures ob figuram stili, sive graphii tribuat: verum facile reponam Galenum, quoniam secundo Christi sæculo vixerit, a Latinis vocem *σηλοειδής* efformasse, quam sane apud vetustiores medicos minime reperies, quare, cum ossiculum istud stili scriptorii Latinorum speciem referret, *σηλοειδής*, sive *γραφιοειδής* appellavit: neque hinc colliges Græcam gentem in ceris litteras incidisse: apponam Galeni *κείμενον* cap. 1. de futuris, & capitis ossibus edit. Charterii pag. 13. to. 4. *Ἐν τῷ ἢ ἢ σηλοειδὲς ἀπόφυσις ἐστίν, ἣν ἐγὼ βελονειδῆ τε καὶ γραφιοειδῆ καλῶ, ἢ τ' ἀκυσικὸν περιέχοντα πόρον, quæ verba ita vides transfusa Latialiter in Copo, & Charterio: In eo Ὁ styloides, (columniformis) apophysis est, quam ego Ὁ belenoidem (acuiformem,) Ὁ graphioidem (styliformem) voco, Ὁ ea, quæ auditus mentum continet*: miror hos duoviros rei medicæ doctissimos vertisse *σηλοειδής columniformis*, cum illud ossiculum apertissime figuram habeat *βελόνης*, *acus*, & *γραφεῖς*, *stili*: parcendum vero H. Stephano, qui videtur permiscere processum ossis *λετοειδὲς*, *petrosi*, ac ossis *γραφιοειδὲς*, *styliformis*.

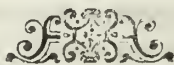
Scio quosdam mihi hic molestos, quod voces *κύρβεις*, & *ἄξονες*, apud Athenienses præsertim celebratissimas quasi vitaverim: verum cum mihi res sit de sueta scribendi Græcorum ratione, non vero de tabulis legum, vel trigonis, vel quadrangulis, & cujuscunque materie fuisse dicas, quas, cum atramentariæ sollemnique Græcorum scriptioni nihil officiant, prætereundas duxi. Neque a me expectes, quænam fuerint *κύρβεις*, & *ἄξονες*, cum adeo implexum negotiumprehenderim, ut quotquot vestigarim *ἀρχαιολόγες*, qui eas voces, & rem ipsam explanare sategerint, opinionum varietate, & importuna eruditione etiam atque etiam magis oculuerunt. Si tibi otii quid suppetat, consule Salmasium de modo usurar. licet te potius quæsitissimis, ac multis, quæ ad eas *ρήσεις* illustrandas converrit, obtundat: præsto etiam sunt H. Stephanus in Thesaur. indice, & qui in Pollucem eruditissimas adnotationes adtexuerunt, & quotquot in leges Atticas commentarios scriptitare aggressi sunt.

Posthabenda præterea existimavi, quæ Lucianus dial. contra indoctum to. 2. pag. 387. edit. Gravii asserit de lignea tabella, in qua Æschylus sua carmina exarabat, illam scilicet impenso studio Dionysium Syracusanum comparasse, ut in scribendis tragœdiis hujus vatis entheo furore corripere: etenim cum ipse valentibus argumentis, exemplisque bene multis præstiterim Græcos neque tabulas cerasque novisse, quisque mecum juraverit Lucianum Romanensibus moribus imbutum veteribus Græcis ea tribuisse, quæ hi prorsus ignoraverant. Et me magis movet non invenisse unquam in Græcis sapientioris ævi Scriptoribus vocem *πυξίον*, vel *πυξίδιον*, qua quidem hic utitur Lucianus in notione *pugillaris*, sed solummodo in Græcanicis,

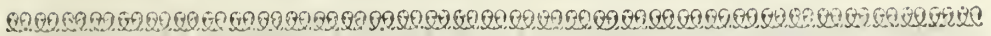

cis, qui cum Latinis versati sunt, quæ rḗteis *tabellæ*, *buxus*, & *cera*, & id genus scribendi materia erat celebratissima; vide Pollucem, Hesychium, &c. in eosque adnotationes. Verba Luciani sunt: Οὐτ' (Διονύσι) τοίνυν πυθόμεν', ὡς ἐγγελάται, τὸ Αἰσχύλῃ πυξίον, εἰς ὃ ἐκείν' ἐγγραφῆ, σὺν πολλῇ ἀσθεδῇ κτησάμεν' αὐτὸ. ὥρετο ἔνδε' ἐσεσθαι, καὶ χάτοχ' ἐκ τῆ πυξίς.

Ceterum in extrema hujus longioris capitis cera servavi carissima mihi Herodoti verba, quæ ferme ἀποδεικτικῶς præstant Græcorum gentem indolis elegantissimæ adeo ab stilibus scriptoriis, & tabulis ceratis abhorruisse, ut & membranas ipsas scriptioni aptissimas, veluti barbaricam materiem damnarint, & longe conquesti sint de quibusdam Græcanicis populis, qui nondum papyros chartasque cognoverint: quibus sane dietariis onerassent, si qua Græca civitas in tabellis cerisque scriptitasset? Herodoti verba legere est in Polymn. cap. 50. Καὶ τὰς βιβλῆς (corr. βύβλῆς, ut ostendam in παρέργῳ in fin. hujus lib.) διφθέρας καλέεσι ἀπὸ τῆ παλαιᾶς Ἰῶνες. ὅτι κατὰ ἐν σπάνει βιβλῶν (corrige βύβλων) ἐχρέωντο διφθέρησι ἀγγεῖνσίν τε, καὶ οἰήσιν. Ἐπὶ δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας, quæ sic veritas, posthabita interpretatione vel Gronovianæ editionis, in qua quædam involuta leges: *Papyros pelles appellant prisca consuetudine Jones: quoniam olim ob papyrorum caritatem pellibus caprinis, ovillisque utebantur. Atque adhuc mea tempestate plerique barbarorum in id genus pellibus scriptitant*. Qui sane unicus locus satis abunde esset, quo sententiam tuear, Græcos nunquam ceratas tabellas novisse, licet eam etiam multiplici argumentorum vi firmarim, & objectis apposite responsum sit. Quare secundum hanc Herodoti sententiam Persas etiam inter barbaros ableges res suarum gestas membranis inscribere solitos, uti prodidit Diodor. Siculus biblioth. lib. II. ex Ctesia, qui sua se hausisse dicit: Ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, ἐν οἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις κατὰ πᾶν νόμον εἶχον συνεταγμέναις. Atque hæc habui a Græcis meis, quæ atramentarium scriptionis morem infirmare videbantur; quæ, utpote perobscura, vel sublestæ fidei, egregie cordatum hominem inflectere satis esse haud credam, ut adhuc existimet gentem illam indolis elegantioris γραφικᾶς ceras, ac tabellas habuisse; cum ceteroqui vehementiora solius τῷ μέλῳ testimonia jam a me prolata sint.

C A P U T V.

Princeps, & fuenta scribendi Latinorum ratio per atramentum,
raro admodum per ceratas tabellas.

I. **L**atinorum scribendi ratio apud ἀρχαίολογος universos fusque deque turbata. Totius hujus cap. divisio. II. Error communis detegitur, veteres scil. scripsisse in corticibus, atque in lignis, non vero in chartis. III. Vox liber quid: ejus etymon a doctis viris culum refellitur. לברר vox Rabbinica: Mazochio τὸ πᾶν pleraque γραφικά vocabula Targumistarum antiqua esse agenti resistitur. IV. Bene multis veterum auctoritatibus ostenditur unos Latinos pueros cera usos, pro characterum scil. conformatione. V. Locus Quintiliani aptissimus, qui contra Salmasium restituitur: ab hoc Rhetore Martiali lux. Aliorum Scriptorum loca pro puerorum cera. VI. Idipsum firmatur satis opportuni anaglyphi marmorei schemate. Clariss. duoviri Mamachius, & Facciolatus in voce pædagogus notantur. VII. Pueros stilis scriptoriis usos non unius sacris monumentis patefit. Sozomeni verba male Latine reddita Græca fidei restituuntur. Quid revera μετῴεζω, & μετέωρ & contra interpretes, nec non Bollandum, & Mamachium. VIII. Græcos pueros characteres diverso a Latinis modo edoctos ex Platone, & Max. Tyrio eruitur, quorum verba inficete conversa reparantur. Quid revera ὑπογράφειν. Vox πύρην ab Tyrio detergitur, & genuina, i. e. μύρην illinitur. IX. Etiam femellæ Latine in ceratis tabellis scribillabant characteres docenda. X. Viri aliquando cera γραφικῇ utebantur, scil. in missitandis ad præsentis epistoliis: quod multorum Scriptorum testimoniis evincitur; præsertim duabus Ovidii elegiis. XI. Quid tabulæ laureatæ. XII. Contra vero, cum scribendum esset ad absentes ab urbe, chartas adhibuisse constat; hinc nulla ceræ mentio in epistolis Cic. & Plin. XIII. Præter ceratas hæc epistolæ ferebant secum Romani tabellas, in quæ extemporalia adnotabant. XIV. Quod ex Augustino etiam discimus, atque ex Zachariæ πινάκιδω. XV. Etiam liber ephemeridum, & rationes accepti, & expensi in ceris. XVI. Quid pittacium, & λεύκωμα. Quadam de pugilliariorum, & cerariorum collegio ex saxis litterati. XVII. In judiciis, & suffragiis etiam tabellæ cera illitæ adhibitæ: duplex Suetonii locus illustratur: Plutarchus explicatur: sententiæ Pollucis tenebrosæ lux. XVIII. Fere omnis hujus capitis argumentum adeo firmum est, ut in ipso Polluce me invenisse gratuler: cujus verba male antehac interpuncta, & turbata.

I. **H**EBRÆI Græcique non tantum mihi negotii facere visi sunt, quippe in eorum voluminibus constantius, & apertius atramentarias editiones mihi facile invenire fuit; ita ut sine periculo ausus sim firmasse eos ceratas tabellas stilumque ne agnovisse quidem. Verum Latini, &, qui cum iis convivere, Græci omnia perturbarunt; & haud satis esset laboriosissimus quisque internoscere, num atro liquore chartas membranasque tinxerint, an dolatas ceraque obductas tabellas exaraverint, ut longinquis, aut posteris sensa sua communicarent. Evolvi eruditissimos quosque, qui de veterum ratione scribendi selectissima quæque collegere, Pancirolum, Herm. Hugonem, Vossium, Calmetum, Pignorium, Eschembachium, Bariffonium,

nium, Swartium, Montfauconium, Jo. Clericum, Funcium, Trotzium, qui omnium optimus Hugonem ipsum commentario æterno, & docto oneravit honestavitque; & binos anonymos Benedictinos in opere diplomatico, ut taceam bene plures, qui Justiniani juris verba ad testamentorum, & codicillorum scriptionem facientia præ ceteris elegantius interpretati sunt, uti Salmasius de mod. usurar. in iisque nihil sane miratus sum, nisi longam exemplorum struem pro utraque Latinorum ratione scribendi, & lectores eadem ambiguitate laborantes, & forsitan etiam tædio affectos dimittunt; veluti si fat habuerint Auctorum disiecta hac illac exempla perquam sedulo colligentium partes egisse, de optime concludentis argumenti fide nihil solliciti; tanquam ii, qui totum diem jaculantur, nunquam vero collineant. Sentio autem, quam arduum & operosum sit tot veterum Scriptorum solutæ, & ligatæ orationis testimonia, & præsertim legum dictata raro pro atramento, passim vero pro tabellis, aliquando etiam sibi adversantia conciliare: utinam sicuti Hebræorum, Græcorumque τῷ μέλει concordem, & plenam exemplorum vim in lucem protuli, etiam Latinorum constantem atramentariæ scripturæ morem fuisse, ipsosque cum his antiquioribus ambabus nationibus, uti fere in rebus ceteris conspirant, consentire testatum faciam; quod si assequar, nihil ambigo, quin lectoribus carus viverem.

Ut autem, quæ antehac in animis insedere omnium, sensim adimantur, sic statuo: Latiales scribas nunquam in corticibus arborum, seu codicibus; in ceratis autem tabulis cum stilo pueros, ut elementa formarent, scriptitasse; senatusconsulta, decreta, & id genus sanctiones publicas in ære, in saxo, in ligno, vel in albo, sive λακώματι ferro etiam incidisse; quæ pugillaria appellata sunt, usui privato, & notandis memoriæ ergo rebus extemporalibus addicta ferro etiam exarata: ceterum in missitandis longe gentium epistolis, & quotidiana & sueta scriptione, vel historiis, poematis, vel, quicquid aliud vis, conscribendis, calamos, & atramentum Romanos adhibuisse: demum formulas quasdam, veluti, stilum vertere, stilus elegans, ubertas stili depascenda; tabellarius, testamenti tabulæ, rumpere testamentum, & sexcenta id genus, ad orationis ornatum, & τροπικῶς celebrasse: hinc etiam proclive est nosse, quid notet heres prima cera institutus, quid codicis extrema, vel ima cera. Quæ omnia cum exemplis, & vehementi vestigatione probanda sint, duo mihi timenda sunt, ne longior sermo oberret, & ne animus tandem obliuiscat, & quædam missa faciat. Id tamen spondeo lubens, quæ ab aliis docte occupata sunt, minime surrepturum; demiratus enim semper sum, cur in re litteraria nemo repetundis postuletur. Ne autem in ordine, quem in primis amo, peccetur, vel ingens argumentum turbatione laboret, illud in duplex caput dispescere optavi: atque in hoc quidem γενικόν Latinorum scribendi modum, in sequenti jureconsultorum formulas, & rem eorum omnem scriptoriam pro virili complectar.

II. Veteres autem scripsisse in arborum codicibus Latini Scriptores plerique omnes pro arbitrio asserere adnisi sunt, sicuti etiam in earundem foliis; interea nullos testes proferunt, cum inter barbaras gentes morem hunc invaluisse credam, & apud cæcos, ut ait Hieron. & qui ferinam vitam victitabant: vel a Sibyllarum fabellis derivarunt, ut vocabulis *μυθιστοῖς* potius linguæ suæ sermonem ditarent, quam ut rerum veritati studerent. Hinc in eorum libris ad satietatem legimus *codices, tabulas, ligna, folia* pro re scripta; hinc etiam Romana jura κατ' ἔξοχὴν dicta *codex* pro legum maiestate vocabulo inficetiore & ἀνόμῳ, ultimæque sanctæ voluntates *ὑποκομιστοῖς* *codicilli*. Sed præstat referre Hieron. ipsius verba epist. 42. ad Niceam: *Quid enim est, ut ita dicam, tam præsens inter absentes, quam per epistolas & alloqui, & audire, quos diligas? Nam & rudes illi Italiæ homines, quos cæcos Ennius appellat, qui sibi, ut in Rhetoricis Cicero ait, ritu ferino victum querebant ante chartæ & membranarum usum, aut in dolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutua epistolarum colloquia missitabant, unde & portitores earum tabellarios, & scriptores a libris arborum librarios vocavere: quanto magis nos expolito artibus mundo... præstat, ut chartæ schedulam, &c.* Igitur post chartæ usum, ne ipsa quidem epistolia in dolatis lignis exarata sunt, quæ vel ad cæcos, vel ad fabulas amandanda. Græci contra, qui castigatius suæ locutionis sanctitatem, & sollertius confinxere, nullam vocem *γραφικὴν* vel a fabulis, vel a feris nationibus mutuati sunt; nunquam enim reperies φύλλα pro paginis librorum, uti apud degeneres Latinos usurpatum est; neque κομὸς, & σῆμα, neque λείψμα, aut φλοιός, *codex*, & *cortex*, atque id genus rudia vocabula pro βιβλίῳ: quod valde quam mihi mirum est, nam si vetusti homines in corticibus arboreis scripsissent, ante Latinos novissent Græci, Hebræique, privamque saltem voculam ex eo scriptionis modo sua civitate donassent. Et mihi egregie arridet, quotquot politioris nostri ævi veteris scripturæ negotium illustrarunt, eos non ex Græco, sed ex Latiali sermone cuncta *frili*, & *cere* exempla torrogasse.

III. Neque vocem ipsam *liber* antiquissimam, & tanto a Latinis celebratam, ignotaque originis, (nam frustra quis ejus etymon vel ab Hebræo, vel ab Græco fonte vi extorqueret, ut moris est quorundam,) opponere quis posset, quo ostendat Romanos antiquissimi ævi in corticibus arborum incidisse litteras; nam *liber* in eodem censu habendus est, ac philyra, papyrus, tilia, δέλθ, & βύβλ, utpote solummodo atro liquore imbibendo idoneæ; tenuissima enim *liber* est, & *uda* quarundam arborum membrana, Virgil. Georg. I. v. 77. & Isidorus lib. VI. cap. XIII. non corticem, sed interiorem corticis tunicam apposite appellat *liber*. Tenuem autem, ac interiorem hunc corticem adcenfendum esse inter *γραφικὰς* frutices definit Ulpianus l. 52. D. de leg. 3. qui inter species librorum enumerat *tiliam*, & *philyram*; *tilia* hic non ar-

bos, sed exilis admodum membrana est, quæ inter corticem, & lignum coarctatur, ita Plin. l. 16. c. 14. quæ Græce audit *φιλύρα*, atque in scribendo utebantur, ex eaque volumina conformabant, ut ex eodem jureconsulto habes, sicuti etiam ex charta, & papyro, qui cortices ob exilitatem non stilos, sed solummodo atramentum ferre poterant, quos inter *γραφικὸς* tenues cortices *liber* etiam adconsensus. Igitur ex voce *liber* nemo objicere quid mihi posset contra veterum Latinorum atramentariam scriptionem, cum sit lignea, & mollissima plagula soli atramento apta, neque invenire unquam est *ceratus liber*, sicuti nec *cerata papyrus*, aut *philyra*, quæ scriptorio stilo minime indigebant.

Pauca autem dabo de ejus vocabuli origine, cum hac de re ad Grammaticos lectorem provocem. Paullo ante dictum mihi est, neque ex Græco fonte, neque ex Latiali illam trahi posse: Gerardus Vossius ab *λέπῃ*, *cortex*, educit, quæ vox significatione melius cum *ρήται* *liber* conjurat, quam cum ejus *σοιχείαις*, pleraque enim ex his permutanda sunt; neque Claud. Salmasium moror de mod. usur. p. 406. qui ex Græcanica voce *βιβλῇ* docte extorquet Latialem *liber*, scilicet ex Æolico *γλίβρι* pro *βιβλῇ*, deterfa prima litterula, tandem recuditur *liber*. Neque originationem Hebræam præferret, licet apud Rabbinos, & Targumistas reperiam *לבלר* *libellarius*, *scriba*; cum id genus hominum ab Hebræa puritate late defecerint, & cum Latinis victitantes, legentesque Græculos linguam sanctam puramque innumeris peregrinis vocabulis deturparunt, & tanquam monstrum *τεγγλωττων* efformarunt; uti illorum scripta & commentarios versanti statim patet; quare dictionem *לבלר* inter cetera adscivere, quæ pura putaque Latina est. Miror autem cur Mazochius in laboriosissimis suis libris, qui utinam omnium manibus nocturnis, diurnisque terantur, hujus furfuris voces Rabbinicas plerasque bene multas edicit esse primigenias, ex eisque & Græcos, & Romanos traxisse suas tanquam subolem, cum contra sit omnino; apponam hic vuculas Rabbiorum, quæ solummodo ad meam *γραφικὴν* rationem faciunt, quas summus vir in fine differt. de Quirin. dipt. collegit, barbaras quidem, sed ipse in oriente natas adstruit, *כורא* *codex*: *טבלא* *tabula*, *חרתא* *charta*, *פנקס* *πίναξ*, *פטקא* *pittacium*, *קולמס*, *calamus*: adtexuisset etiam, si Mazochii oculos non fugisset, librarium etiam vocabulum superius *לבלר*; ex his autem quædam, uti *טבלא* sententiæ meæ atramentariæ longe officiant probantis nunquam Hebræos scriptorias tabellas stilo exarasse; quare tanti viri auctoritas honeste elevanda mihi erat, & voces hæc in inficetam ætatem, qua e tenebris emerferunt, amandare non tanti mihi stetit; nam cuius eas expendenti quaquaversus Græcitatē, & Latinitatem olent. Si quis quærat, in qua officina cusa sit *ρήται* *liber*, reponam prompte ex Hetruscis ad Latinos advectam, atque esse ex vocibus Italis *πρωτοτύποις* quarum reliquæ multæ satis post Græcas colonias minime ejectæ sunt e nativo solo, ac deturbatæ.

- Igitur vox *liber* nihil contra scriptorium atramentum est. Verum in
fco-

scopulos urgeor, quos an superare fatis sim *ἀνευ Θεῶς κρηδέμεν*, Hom. Od. ignoro. Scio equidem plena esse Romanorum volumina vocum *stilus, tabella, cera*, in quas sane frequentius, quam in atramentum, & chartas incurrimus, & valde quam arduum est inficiari hanc gentem in re libraria ab illis abstinuisse; opinio autem ceratarum tabularum *γραφικῶν* adeo in animis omnium eruditorum radices egit, ut nemo unus sit, quos lectitavi; evolvi enim quamplurimos, qui ea de re saltem addubitet, nedum neget; imo *ὀμιλῶν*, ut iterato Homeri verbis utar, & amicissime in eam sententiam conjurarunt; quos inter Mazochius noster omnium postremus symbolam suam in Dipt. Quirin. p. 38. ponderosorem iniecit, *Antiquitus*, inquit, *litteræ scalpebantur*, & *charta ex duriori materia fiebat*, unde *chartam plumbeam apud Sueton. in Nerone cap. 20. inde a scalpendo tractum est chartæ nomen*, at postquam illinendi litteras usus invaluit, *chartæ vox apud Talmudicos atramentum significare cæpit*. Verum contra tot eruditissimorum Scriptorum turbam nescio quid animus magno-pere confidit, spondetque se latiore colore veteri atramento allaturum, stilumque, & ceras longe etiam ab Latinis averruncare; sicuti ab Hebræorum, & Græcorum libris scriptione ferrea deterfa, *μέλουναν* restitutam quasi postliminio vidimus.

IV. Salubri consilio me uti reor, si non divortia quæram, sed si certa ab dubiis secernam. Ex veterum auctoritate liquido deprompsi tantummodo *ἀναλαβήτης* pueros, puellasque ceratis tabellis, ut ad scribendum instituerentur, abusos esse, idque sana ratione factum est; chartarum enim jacturæ provisum ibant, nam indoles puerorum ad lusum prona illas vel atramentaria labe facile adspergebant, vel ad varias nugas complicabant lacerabantque; nam ea tempestate chartarum caritate fere laborabatur, membranæque raro iisdem puellis pro characterum conformatione concedebantur: rem ita fuisse non unis exemplis haud facili otio collectis com-monstrare aggredior.

In Plauti Bacchidib. act. 3. sc. 3. v. 33. Philoxenes senex queribundus, quæ devexæ ætatis hominum consuetudo est, increpat ævi sui adolescentum mores:

*P. Alii, Lyde, nunc sunt mores. L. id equidem ego certe scio,
Nam olim populi prius honorem capiebat suffragio,
Quam magistro desinebat dicto esse obediens.
At nunc, priusquam est septennis, si attingas eum manu,
Extemplo puer pædagogus tabula dirumpit caput.*

Igitur huic ætatulæ puellis tabellæ scriptoriæ, non chartæ in more erant, qui aliquando vapulantes pædagogi caput frangebant, erantque certe crassiores, si ad tantum facinoris aptæ erant; alioquin eas etiam petulans illa ætas sæpe dirupisset. Idipsum sed aliquanto obscurius Horatius adstruit de pueris artem arithmeticam docendis lib. 1. sat. 6. v. 71. laudatque patris sedulam sui educationem:

*Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavii ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis e centurionibus orti
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto
Ibant octonis referentes idibus æra.*

In tabulis adolescentes numerorum rationes addiscebant, ne chartarum affatim absumerent. Juvenali gratias habeo, qui præ omnibus apertius puerilem hanc institutionem canit sat. 14. v. 189.

*Post finem autumnii media de nocte supinum
Clamorus juvenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe, puer, vigila, causas age, perlege rubras
Majorum leges.*

Ubi graphice depingit puerorum supinitatem, & patrum nostri ævi sollicitudinem. Locus Martialis non me fugit, qui vult filiolos stilo donandos vice largi muneris lib. 14. ep. 21.

*Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro;
Si puero dones, non leve munus erit.*

Bonæ frugi adolescentibus scholastica supellex cupediis ipsis contra solent esse longe cariora.

Inter Latinos cooptandus Pollux περί βιβλίων, ἡ τῶν αὐτῶν γράφειν σκελῶν, lib. x. c. 14. frag. 59. sub Commodi enim imperio Romæ scripsit, moresque Romanos imbibit; τῷ δὲ παιδὶ δέοι ἂν προστεῖναι γράφειν, παραγραφίδα, κλαμίδα, πυξίον, puero autem adesse debent stilus, theca stilorum, & calamorum (non ut barbare versum est, notatorium, calamarius) tabella. Sane quam animadvertendum est hunc ὀνομαστικὸν γράφον inter scribarum instrumenta γράφειν paullo ante minime adnumerasse, veluti si proprium puerorum esset instrumentum. Addam præterea locum peræque opportunum ex libro m. sc. cui titulus, colloquia puerilia, quem fortuito in adnotationibus in Petron. p. 585. edit. Burman. reperi: Μετὰ ταῦτα γράφειν ἐπεζήτητα, ἡ σωμάτιον, ἡ ταῦτα παρέδωκα ἐμῷ παιδὶ ἐτοιμασθεὶς ἂν εἰς πάντα πρόηλθον, ἀχολατῆντός μοι παιδαγωγῷ, quod ita verto: postea graphium exposulavi, & tabellam, atque hæc servo meo ferenda tradidi: expeditus igitur ad omnia processsi, sequente me comite: vides porro tradi puello ad scholam itanti γράφειν, stilum, & σωμάτιον, tabellam. Et ut noscas omnia probe conspirare, eo quod puerorum erant graphia, non parum lucis est huic satis noto Senecæ loco de Clem. lib. i. cap. i. in fin. Erixonem equitem Rom. memoria nostra, quia filium suum flagellis occiderat, populus in foro graphiis confodit: vix illum Aug. Cæsaris auctoritas infestis tam patrum, quam filiorum manibus eripuit. Hoc cap. sapienter inculcat parentibus Seneca, ut ne filios inique puniant; utiturque hujus Erixonis furentis exemplo, in quem ira perciti interfecti pueri sodales stilis, sive graphiis irruentes ob armorum imbecillitatem patrem confoderunt quidem, at enecare minime satis fuere; qua-

quare Augusti auctoritas ab eorum filiorum manibus vix eripere valuit: haud dubium est, quin pueri e gymnasio egressi cum stilis patri παιδοκτόνων obviam facti sint irarum pleni.

v. Damni mihi foret, si Quintiliani auctoritas ex Burmanni edit. lib. 1. orat. inst. cap. 1. circ. med. me defugisset, qui præ omnibus clarius stilum, ac ceram pueris dumtaxat tribuit in scribendo, & ornate more suo, *Cum vero ductus sequi cœperit*, inquit, *non inutile erit eas* (litteras) *tabellæ quam optime inscalpi, ut per illos velut sulcos ducatur stilus: nam neque errabit, quemadmodum in ceris; continebitur enim utrisque marginibus; neque extra præscriptum poterit egredi, & celerius, ac sæpius sequendo certa vestigia firmabit articulos, neque egebit adjutorio manum suam manu superimposita regentis*. Salmasius de mod. usur. pag. 484. *certa vestigia in rassa invertit*; non animum attendit vir summus ad voces fingendas pronus τὸ ῥῆμα radere juxta esse, ac delere, quod contra Rhetoris mentem est: idque ratum habeo ex Ovid. Amor. lib. eleg. xi. v. 21. qui optabat, ut in Corinnæ suæ pugillaribus ceratis quidam characteres essent rasi, quò diu, & jucundius in iis interpretandis immoraretur: *Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur Margine in extremo littera rassa meos*. Sane melius apponerem *cassa vestigia*, ut τῶ inscalpi apprime respondeant, quod non vidit Burmannus. Præterea nullus dubitet, quin sponte mihi ipse objiciam alterum Quintiliani locum, qui ceratam scribendi rationem stabilire plerisque visus est, sed mihi specie tenus officit, is est Instit. lib. 10. in fin. cap. 3. *Illa quoque minora (sed nihil in studiis parvum est) non sunt transeunda, scribi optime in ceris, in quibus facillima est ratio delendi, nisi forte visus infirmior membranarum potius usum exigeret, quæ ut jurant aciem, ita crebra relatione, quoad intinguntur calami, morantur manum, & cogitationis impetum frangunt. Relinquendæ autem in utrolibet genere contra vacuæ tabellæ, in quibus libera adjicienti sit excursio. Nam interim pigritiam emendandi angustia faciunt, aut certe novorum interpolatione priora confundunt. Ne latas quidem ultra modum esse ceras velim expertus juvenem studiosum alioqui prælongos habuisse sermones, quia illos numero versuum metiebatur; idque vitium, quod frequenti admonitione corrigi non potuerat, mutatis codicibus, esse sublatum*. Hæc, inquam, specie tenus γραφικὰς ceras tuentur, meamque sententiam e contrario enixe firmant; nam Quintilianus adolescentulos instituendos sibi proponit, qui, cum non eis sit libera adhuc recte scribendi facilitas, turbata, vel luxuriantia omnia procidunt, quare eisdem ceras offert, in quibus pro-na est ratio delendi ordinandique melius, quam in chartis & membranis, ut non nimium & papyri, & otii terant: & quisque ab se ipse dignoscit de tironibus loqui Rhetorem, cum apponat *juvenem studiosum*, & ubique hujus capitis adolescentum meminit. Ex hoc Quintiliani loco lucem mutantur ambo Martialis disticha de ceris lib. 14. ep. 4.

Esse putes ceras, licet hæc membrana vocetur,

Delebis, quoties scripta novare velis.

ideſt utere membranis inſtar puerilium cerarum : atque eodem lib. 14. epigr. 3.

Languida ne triftes obſcurent lumina ceræ,

Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

De pueris ditioribus artem γραφικὴν edocendis videtur poeta loqui, quibus eboreas tabellas deletu faciles, & oculis laborantibus ceris clariores proponit.

Præterea eodem pacto intelligenda, quæ idem Quintil. ibid. lib. XI. cap. 2. n. 991. jubet : *Illud neminem non juvabit iſdem, quibus ſcripſerit, ceris ediscere: ſequitur enim veſtigiis quibuſdam memoriam, &c.* adoleſcentes ſiquidem docet Fabius, quo pacto colant juventque memoriam : quibus, ut jam ante dictum eſt, appoſuit, quo ſcriberent, ceras. Seneca etiam epiſtola 15. Lucilio ſuo adoleſcenti, quo recte ſcribendi ſtudio ſe exerceat, exhibet pugillares : *Neque ego te jubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus: dandum eſt aliquod intervallum animo, ita tamen ut non reſolvatur, ſed remittatur.* Cui Plinius in fine longiuſculæ epiſt. 9. lib. 7. συμφώνει, dum Fuſcum adoleſcentem monet, quibus ſtudiis det operam : *Tam immodice epiſtola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudenti tempus abſtulerim: quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum, quod cœperas, ſcribis.* Qui minores natu ſunt, ab iſtis facile peccatur in ſcribendo, quare cerati pugillares, i. e. ceratæ tabellæ eiſdem traduntur, quo facile, quod erratum eſt, reſciant.

Non ſine noxa præterirem Ambroſii locum mihi cariſſimum Hexaem. lib. 3. c. 13. qui luculentius præ omnibus definit buxum, ac proinde ſtilum, tabulas, ac ceram ἰδία puerorum inſtrumenta ſcribendi fuiſſe : *Buxus quoque elementorum apicibus utilis exprimendis levi materia uſum manus puerilis informat, unde ait ſcriptura, ſcribe in buxo.* Elegantius & concinnius Ambroſio idipſum inculcat Iſidorus orig. lib. 6. cap. 9. vocatque ceras, *puerorum nutrices*, & ſententiam firmat verſu neſcio cujus, quo nihil appoſitius : *Dant ceræ ingenium pueris, primordia ſenſus.*

VI. Diu mihi adlaboratum eſt, an monumentum vel marmorei anaglyphi, vel depictæ tabulæ ex antiquis ruderibus forte objiceretur : quare ſemel atque iterum Regis noſtri millenas picturas Herculanei reperiſſas in viſi, ubi quæcumque ad antiquitatem illuſtrandam optes, reperire eſt ; verum puelli, qui ſtilo ceratas tabulas arent, non dum e Veſuvii cineribus emerſerunt, ſed haud dubium, quin ad regii cimeliarchii decus eos proferat tandem ætas. Verum cum hanc nuperrimam ſententiam, ſcil. quod uni puelluli ſtilo pro ſcriptionis arte uterentur, marmoribus firmandam concuperem, ſortem mihi auſpicatiſſimam gratulor, cum Romæ paucis an-

nis

nis ante prope S. Mariæ in Monte Cælio faxeum

anaglyphum, cuius schema hic vides, erutum sit: quod Boldettus primum, & nuper Mamachius pag.333. tom.3. Ant. Chr. protulerunt, sed doctissimi hi duoviri præter fîli figuram, nihil pro marmoris dignitate adnotarunt. Attamen mea magni interest, ut hic animi mentem advertas, quam apte hoc faxum mihi conjurat adstruendi solummodo primæ ætatis filios adhibuisse ad conformanda *σκιῶν* stilos, & tabulas, uti tutemet cernis illum in sinistro anaglyphi latere sedentem: contra vero dextrorsum adolescentulum annis florentiorem versari inter chartas, sive membranas, qua-

rum unam manibus evolvit; & atramenti phialam ad pedes erectam; ludique magistrum librum pro scabello premere; adeo verum est, cum semel recta progredi nobis cœptum sit, omnia ad exitum probe conspirare.

Hic autem mihi parum dolendum est, de levi Mamachii ἀβλεψία confundentis album, & ceratas tabulas; necnon stilum, & pennarium cultrum; quanquam ignoro, quid sibi velit vox pennarius in re veteri scriptoria; notus erat dumtaxat tunc temporis calamus. Sed magis mihi visum est durum atque incoctum virum longissimæ lectionis hunc ludi magistrum hirsutum, clamosum, adolescentique stanti asperrime minitantem appellasse pædagogum; quando munus, & vox pædagogi honestissimæ audiebat felici Romanorum ætate, juxta ac comes, qua de voce mox plura, notionemque veram aperiam: piget idipsum dixisse Facciola-tum (de me missis doctis litteris benemerentissimum), qui in lexico adstruit:

struit: *padagogus interdum est in contemptu, ut apud Italos pedante; verum exempla, quæ utitur, huic notioni adversantissima reperies, nam Poetum Thraseam, quem Nero necandum edixerat, ex ipso Suet. & Tac. summis honoribus ac muneribus floruisse constat; padagogos, autem atque comites fuisse adolescentium præsertim principum morum rectores solummodo ac duces me ubique reperisse fateor, nunquam autem magistrorum ludi nomine, vel officio infames. Interea satis sit nunc unus Quintilianus, qui lib. i. cap. i. n. 14. luculentissime, ac longe distinguit padagogos a ludimagistris, sive præceptoribus, illos quidem præcipue moratos optat pueris, hos vero doctrina excultos: De padagogis hoc amplius, ut aut sint eruditi plane, quam primam esse curam velim; aut se non esse eruditos sciant: nihil enim pejus est iis, qui paululum aliquid ultra primas litteras progressi falsam sibi scientiæ persuasionem induerunt: nam & cedere præcipiendi eruditis indignantur, & veluti jure quodam potestatis, quo fere hoc hominum genus intumescit, imperiosis, atque interim scævientes stultitiam suam perdocent. Sed ex orbita in viam: affert Mamachius ibid. in adnotat. ex Boldetto parvam inscriptionem, MARTINVS IN PACE, quæ sculptum exhibet stilum, ac tabellam; hinc ego colligo Martinum fuisse puerum, eo quod appositum est ejus ætatis indicium, cum puelluli id instrumentum usurparent, uti jam multis probatum est.*

VII. Age parumper sacra monumenta invisamus, in quibus etiam a puellorum manibus stilos, cerasque teri doceris, atque advertes, quam bene sibi mutuam præstent opem sacri, profanique, quos vocant, Scriptores. Quo meam hanc sententiam tuear, nihil solidius est Prudentii hymno i. *περὶ σεφάων*, quem cecinit, postquam S. Cassiani Brixienis martyrium in pictura vidisset, quod elegantioris ævi stilo describit; pauca seligam, quæ mea magis interlunt, & ornamento sunt:

*Innumeri circum pueri, miserabile visu,
Confossa parvis membra figebant stilis.*

v.12. *Unde pugillares soliti percurrere ceras
Scholare murmur adnotantes scripserant.*

v.43. *Vincitur post terga manus, spoliatus amictu,
Adest acutis agmen armatum stilis.*

v.47. *Conjiciunt alii fragiles inque ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum diffilit;
Buxa crepant cerata genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curta, & humens pagina.
Unde alii stimulos, & acumina ferrea vibrant;
Qua parte aratis cera sulcis scribitur, &c.*

Ex quibus nitidissimis versibus clare noscitas stilos, cerasque solummodo puerilia in scholis instrumenta fuisse, neque ex hoc Prudentii hymno absolute edicas, ut ceteri interpretes, olim homines in ceris scripsisse, verum

rum considerantius, & restrictius loquendum iisdem unos puellus usos, quo scribendi artem addiscerent.

Ejus generis martyrium fecisse Marcum Arethufiorum in Syria Episcopum apparatusis verbis narrat Theodoret. hist. lib. 3. cap. 3. circ. fin. Εἶτο· εἰς ὑπονόμους δυσώδεις (Μάρκον) ἐμβολόντες, καὶ εἶθεν ἀναγάγοντες τῷ πλήθει τῶν μειρακίων παρέδοσαν, ἀφειδῶς αὐτὸν κατακτενεῖν ταῖς γραφαῖσι κελεύσαντες, *deinde in foetidas cloacas conjectum* (Marcum,) *atque inde postea educit adolescentulorum gregi tradunt, jubentque, ut eum stilis confodiant.* Vides iterum puellus uti stilis scriptoriis pro armis adversus martyrem, eamque consuetudinem sæculo quarto ad finem vergente adhuc perdurantem an. nempe 362. quo Marcum martyrii palma donatum legimus. Hic autem brevis mihi venia sit, ut quæ de eodem Marco asserit Sozomenus hist. Eccl. lib. 5. cap. 10. pag. 179. edit. Aug. Taurin. recitem, & pauca adnotem : Παιδες & εἰς διδασκαλίας φοιτῶντες παῖγνιον· ἐποιδῶντο τὸ πρᾶγμα· καὶ μετεωρίζοντες αὐτὸν, καὶ πρὸς ἐωυτὸν κυλίωντες ἀντεπίεμπόν τε, καὶ ἀνεδέχοντο ταῖς γραφαῖσι, καὶ ἀφειδῶς κατεκτενεῖν, quæ ita conversa legas parum satis secundum Græcam fidem, & miror a magnis viris, qui Sozomenum illustrarunt, probari : *Sed pueri, qui scholas frequentabant, ludicrum ex eo fecerunt, eumque in sublime tollentes, & in seipsum volventes jactabant ad se invicem, atque excipiebant stilis eum atrociter configentes* : vides verba, *in sublime tollentes, & in seipsum volventes jactabant ad se invicem, atque excipiebant*, nihil intellectu facilia, neque puellorum vires ea aggredi potuisse ; dicunt enim Marci corpus ab iisdem puellis jactari, atque excipi tanquam pilam, vel follem : ut brevis sim, potius convertenda reor : *Pueri, qui scholas celebrare solebant ludicrum quid patrantes Marcum in humeris impositum, atque in gyrum actum ad singulos remittebant, atque stilorum ictibus excipiebant.* Igitur pueri, ut martyrem irrisuionibus exponerent, παιδαριώδεις more catomo cædendum cujusdam humeris imponunt, verum non flagellis, sed ἀφειδῶς stilis confodiunt, & ut ordine πρᾶγμα παίδιον, *ludicrum negotium*, procederet per scholam circumducitur, quo ab omnibus puellis perfodiatur. Neque dubites, quin μετεωρίζοντες αὐτὸν adnotet, *sublimem ferentes*, idest *supra humeros imponentes*, hoc enim habeo ab Prudentio, qui puellum eo martyrio affectum describit, utiturque iisdem verbis, *sublime tollant, περὶ σφ. hymn. 10. i. e. μετεωρίζωσι.*

....Pulsionem præcipit,

Sublime tollant, & manu pulsant nates,

Mox & remota veste virginis verberent,

Plus unde lactis, quam cruoris defluat.

Tandem vocem μετέωρος reperi in S. Gregorii Naz. orat. 3. pag. 89. edit. Paris. item de S. Marci cruciatibus loquentis : Πισὴν ἐν παιδῶν μετέωρ & ἀντεπίεμπετο, γραφαῖσι ὑποδεχομένων τὸ γενναῖον σῶμα, καὶ παῖγνιον ποιημένων τὴν τραγωδίαν, piget elegantiae plena verba ita Latine me legere : *A*

pueris ad pueros pendulus remittebatur, cultris pennariis generosum illud corpus excipientes, atque hanc tragœdiam instar ludi habentes; quis ferat μετέωρος transfundi pendulus, & γραφίσαι cultris pennariis, tanquam si Gregorii ævo pennis uterentur scribæ? Et miror Bollandum ipsum die 29. Mart. edicere hunc Marcum etiam pendulum cultris pennariis confossum: cui addas clariss. Mamachium antiq. Christ. tom. 3. pag. 225. cujus antiquos mores, & doctrinam coram miratus sum, atque ab aliis quoque celebrari lubens audio. Si cupias quæsitissima & uberrima de voce *catomus*, & *catomidiare* nimium patienter consulas Casaubonum, & Salmasium in Spartianum cap. 18. Vossium in etymolog. & adnotat. in Petronium edit. Burmanni cap. 132. Tillemontius in hujus Marci vita, quamquam omnium diligentissimum expertus sim, hic citissime se expedit, neque quid de τὸ μετέωρζεν advertit. Quo autem firmem penitus vocem *sublimis*, & Græce μετέωρος in ea notione certo esse, quam nunc præstiti, gratulor me non semel eam deprehendisse in Plauto, licet omnes interpretes cæcutisse indoleam, & longe a Comici mente aberrasse: in Milit. act. 5. sc. 1. v. 1. *Ducite istum, si non sequitur, rapite sublimem foras ... Facite inter terram, atque cælum, ut medius sit, discindite*: interpretes oscitanter illud *rapite sublimem* explicant *suspendite*, quod in sequentibus verbis dicit Plautus, i. e. *sit medius inter cælum, & terram*. Eandem elegantem Latinitatis formulam legas in Menæchm. act. 5. sc. 7. v. 3. *Facite ille homo jam in medicinam ablatu sublimis sit*. Et v. 6. *Quid statis? quid dubitatis? jam in sublimem raptum oportuit*. Adde v. 13. *Herum meum indignissime nescio, qui sublimem ferunt*. Et ibid. act. 5. sc. 8. v. 2. *Quin modo eripui, homines, qui te ferebant sublimem quatuor*, alios Plauti locos, si qui sunt, tutemet invisas. Hinc noscis, unde Prudentius verba illa *sublime tollant* furripuerit. Non curamus, quod a Scriptoribus insipientis ætatis traditum est etiam S. Felicem Nolanum stilis, seu subulis a pueris impetitum, ita interpretantes in *pincis*, eo quod *pinxæ* sæculis rudioribus erant *subulæ*: hic cum Mazochio conjuro ajente in Kal. Neap. pag. 13. tom. 1. in adnot. *Eoque demum devenit, ut non erubuerit Jac. de Voragine illud in pincis interpretari in subulis, quasi hoc is martyr instrumento confixus occubuerit*: apponam verba Jacobi de Vorag. a Bollando to. 1. p. 940. exscripta, quæ fidem ne præstes: *Ajunt enim, quod cum puerorum magister exstiterit, & eis nimium rigidus fuerit, tentus a paganis, cum Christum libere confiteretur, traditus fuit in manibus puerorum, quos ipse docuerat, qui cum stilis & subulis occiderunt*. Vide etiam Petrum de Natalibus lib. 2. c. 73. Quid revera valeat τὸ in *pincis*, adisis ibid. summum virum Mazochium, & quæ post ipsum illevere Nolani Scriptores, a cujus sententia discedunt, licet non inviserint ejus Kalendarium.

VIII. Latini igitur puelli in ceratis tabellis scribillare docebantur: contra vero si cupias, quo pacto Græcorum filii ad scribendum instituerentur, non

non iratis musis fatis fui ex Platone expromere, qui cum a ceris omnino abhorrent, eadem ratione, qua nostrates pueri characteres efformare incipiebant: Plat. in Protag. pag. 392. edit. Aldi: Ωςπερ οἱ γραμματεῖς αὖ τοῖς μὴ πω δεινοῖς γράφειν τῶν παιδῶν ὑπογράφαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι, ἔπω τὸ γραμματικὸν διδάσκει, καὶ ἀναγκάζει γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, quæ ita versa a Ficino, & ceteris vides satis inficere: *Sed quemadmodum litterarum magistri pueris adhuc scribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præscribunt, & libellum tradunt, jubentque litterarum ductum scribendo imitari:* verum quæ non dixit Plato appositum Latialiter Ficinus, non enim exemplar antea præscriptum, quod imitarentur, pueris concredebatur, sed solummodo characteres vel leviter, vel per puncta conformatos eisdem apponendi in more fuisse ait; quare opportune utitur vocibus ὑπογράφαντες, & ὑφήγησιν, vim autem præpositionis ὑπὸ in compositis vel tirones norunt, sicuti inter Latinos *sub*, hinc *subrideo*, parum rideo, & *suboscuro*; quare ὑπογράφαντες *grammæ* est, *quoad puncta & partes elementa delineantes*; & ὑφήγησιν valet eorundem *non perfectam delineationem ac ductum*, quem deinde puelli calamo complebant, quod etiam nostris magistris characterum sollemne est. Neque credas H. Stephano hunc Platonis locum laudanti, & importune agenti ὑπογράφαντες valere hic προγράφαντες. Ut autem nihil dubites de hac τῆ ὑπογράφειν notione, testem divitem do Aristotelem, qui eodem ῥήματι utitur de pictoribus εἰκόνας solummodo delineantes, quo exinde perfecte compleant: Καὶ γὰρ οἱ γραφεῖς ὑπογράφαντες τοὺς γραμμοῖς ἔπειτα ἀναλείφουσι τὸ ζῶον, de Gen. 2.

Idipsum clarius scrutatus sum ex Maximo Tyrio Platonis studiosissimo dissert. 8. secundum Marklandi edit. Londini 1740. pag. 81. in aliis edit. dissert. 38. circa init. Οἷον καὶ τοῖς παισὶν οἱ γραμματεῖς αὖ μηχανῶνται, ὑποχαράττοντες αὐτοῖς σημεῖα ἀμυδρά, οἷς ἐπάγοντες τὴν χειρουργίαν ἐβλίσκονται τῇ μνήμῃ πρὸς τὴν τέχνην. piget Latina verba adjicere, quæ Maximi sententiæ omnino adverfantur: *Ita pueris, qui elementa addiscunt prima, tenues quasdam magistrelli notas solent præscribere, ad quas manu deducant eos, donec paullatim memoriæ beneficio arti insuescant.* Vides jam ὑποχαράττοντες male versum, *solent præscribere*, cum peræque sit, ac illud Platonis ὑπογράφαντες, i. e. *characteres leviter, seu punctis signantes*. Præterea voces οἷς ἐπάγοντες χειρουργίαν minime referuntur ad magistros, sed ad puellios, quare verba *manu deducant eos* contra fidem Græcam apposita sunt, reponere igitur, *in quibus (imperfectis elementis) manu se exercentes*; & sane tirones exerceri oportet, non præceptores, præfertim cum ἀμέσως sequatur ἐβλίσκονται, *assuescunt*, usus autem, & exercitatio propria est discipulorum. Verum nodus est in voce τῇ μνήμῃ, quam reddidere, *memoriæ beneficio*; quam importuna hic sit vox μνήμη, vel luscinioli vident, cum pueri non quidem *memoria*, sed *exercitatione*, & *imitatione* formam elegantium characterum addiscunt, quare sine peri-

culo, imo quovis pignore repone μιμήται ἐθίζονται, *imitatione assuescunt*, quo recta sit Tyrii sententia; quis enim dixerit memoriam requirendam in puellis pro bona characterum conformatione, imitationem autem (μιμήσιν) optandam nemo negaverit. Porro novi, quare librarii eam vocem immutarint, viderant enim Maximum in longiore hac περιόδῳ bis usum oportune vocabulis μνήμη, & ἀνάμνησις, de suo ῥῆσιν veram μιμήται inverterunt in μνήμη, quam iterato legebant, sed hic futilem, atque ab sententia fatis alienam; rogaris, ut longiorem Tyrii locum relegas, nam infrunitam amanuensium licentiam statim advertes. Miror doctissimum Marklandum in eleganti, & nupera hujus philosophi edit. Londini 1740. in his verbis tum Græce, tum Latine nihil animadvertisse. Habes igitur ex Platone, & Maximo rationem, qua scriptionem addiscebant Græci pueri; illam Ægyptiorum, atque Hebræorum filiorum invenire desperandum est, cum monumentis earum gentium nos desertissimos esse indoleamus.

ix. Scio præterea nullius satietatis fore addere documenta adolescentularum Latinarum, quæ etiam ad scribendum instituebantur stilo, & tabellis, testem advoco Juvenal. sat. 14. v. 29. qui matresfamilias insectatur acriter, quæ domesticis exemplis mœchas reddunt filiolas:

. . . . . *Conscia matri*

Virgo fuit, ceras nunc, hac dictante, pusilla

Implet, & ad mæchum dat eisdem ferre cinædis.

Igitur Satyricus virgunculæ adeo pusillæ ceras tradit, quæ amatorias breves epistolas non adhuc exarare didicerat, & alpha vix, & beta conformare noverat, eas scelestæ mater dictabat. Juvenali addas Hieron. epist. 8. ad Lætā de institutione filiæ, qui usum manuducendi ad scriptionem hujus ætatis puellas κομφοτάτως expressit ex Quintiliano fortasse verba mutuatus, quem Rhetorem studiose cultum ab Hieronymo norunt omnes, vide ea de re Hieronymi bene multa testimonia in Burmanniana edit. Cum cœperit trementi manu stilum in cerā ducere, vel alterius superposita manu teneri regantur articuli, vel in tabula sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos inclusa marginibus trabantur vestigia, ut foras non queant evagari. Duo mihi consideranda suppetunt ex appositis Hieronymi verbis, unum, quod sua adhuc ætate cera, & stilus perduraverit, quando atramentum perquam vulgare erat; alterum, quod eadem sedulitate & magisterio, quo hodie dum, dextera puerorum scriptitare occipientium regeretur. Præterea pueris membranæ librorum ob canitiem fatiscientium jam legendo non aptæ dabantur, scilicet quia a postica parte scriptio- nis patiens superesset; quod e Martialis lib. 4. epigr. 87. eruo: *Inversa pueris aranda charta*; quæ cum nullo usui esset, parvi referebat, si puerilis ἀράτεια eam deturparet, vel comminueret; quam quidem atramento tingere oportuit, cum nullibi Scriptorum reperies *cerata membra- na*: igitur ne huic ætatulæ quidem τὸ μέλαν traſtatio prohibebatur.

Profecto si pueros puellasque excipias, reliqui omnes papyros, vel mem-

membranas atro colore inficiebant, aliquando etiam juvenes, quos nigro liquore usos esse testatissimum tenes ab Perseo initio satyræ 3. ubi juvenis scribendi fastidiosissimus nunc nodosos calamos, & sepiam nunc crassam, nunc evanescentem incusans inducitur. Scias autem in eruditionis plena dissert. de Dipt. Quirin. pag. 9. Mazochium latissime intendere usum ceratæ scriptionis, agentem Romanos orationes, poemata, & epistolas prius in ceris exarasse, quos inter Ciceronem ipsum enumerat, inde in mundum exscripsisse; cum id moris ab adolescentulis dumtaxat servatum pluribus præstitum sit: *Prior modus* (tabellarum ceratarum) *ferme in ὡτο-σχεδίοις locum habebat; veluti in poematibus, aut orationibus meditando, quæ postea in mundum recipiebantur....* Quid quod etiam epistolas consueverat Cicero (quod & aliorum Cicerone minus felicia ingenia factitasse credendum est) in codicillis ipse σκεδιάζειν, quæ postea ab amanuensi in mundum receptæ, sic demum perferebantur. Animadvertendum hic est me in Græcis ne umbratile quidem de suorum puerorum, vel puellarum scribendi disciplina per stilum, & ceram reperire fatis fuisse, quanquam perquisitor catus exstiterim; contra vero superne pag. 32. adnotatum est Æschinem puerum τὸ μέλαν τελεῖν, ita ut, quacumque ætate essent, liquore atro chartas infecerint, tum quia magis cultior est, & diuturnior ita conscriptus liber, tum quia Ægypto utpote Græcia vicinior, non tanti, quanti apud Latinos, charta prostabat. Igitur post tantam exemplorum molem se odiose gereret posthac, si quis ab Latinorum puerorum manu stilum, & ceram amoverit.

x. Penſi mei nunc temporis est, ut inquiram, an viri aliquoties iisdem instrumentis scriptorias tabellas inciderint, ut veterem scriptitandi morem cancellis suis concludam, & quod confusum antehac ea in re, perturbatumque est, quo concinnius fieri possit, componam; quare paucis ostendam grandioris ætatis homines ceram, & ferrum usurpasse vel in quibusdam brevibus epistolis per non distans loci spatium missitandis, vel in rebus subitis, & minoris momenti memoriæ ergo exarandis: vel in judicialibus, & comitialibus suffragiis id genus tabellis ceratis usos: ceterum in voluminibus compingendis, dandisque ad absentes amicos, aut gentiles epistolis chartam illevisse. Id etiam ratione niti nemo neget, alias in immanem molem liber increvisset cera, & lignis compactus, & tabellarii, quibus plurimæ ferendæ committebantur epistolæ, nimio fasce multa via futuri ut fatiscerent. Sed res agenda est exemplis.

Antiquius documentum epistolii cerati mihi sufficit Plautus Bacchid. sc. 4. act. 4. v. 63. ubi Mnesilochus dictante servo, cum jam Epheso domum rediisset, tabellam cera, & stilo astu lepidissimo confectam patri mittit, ut ducentis nummis eum probe emungeret: *Effer cito P. quid? C. stilum ceram, tabellas, & linum. . . . v. 77. Quod jubebo scribito hic, nam propterea te volo scribere, ut pater cognoscat litteras, quando legat; scribe.* Si igitur Comicus ceras meminit, patet eas adhibuisse epistolæ

stolæ causa, quum filius ad patrem mittit in eadem urbe, non longe gentium degentem. Verum nihil ridiculosius, & facetiarum magis plenum, quam epistolum, quod finxit Plautus in Pseud. act. I. sc. I. & meretrix Phœnicium misit ad adolescentem Calidorum, hic legendum tradidit Pseudulo servo; quod epistolum ceratum, utpote omnem hanc fere scenam occupat, tumet ipse legas: paucos solummodo versus adscribam v. 38. *Pf. Tace, dum tabellas pellego. Ca. ergo quin legis? Pf. Phœnicium Calidoro amatori suo -- Per ceram, & linum, litterasque interpretes -- Salutem mittit, & salutem a se expetit -- Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore -- Ca. Perii! salutem nusquam invenio, Pseudole, -- Quam illi remittam. Pf. quam salutem? Ca. argenteam -- Pf. Pro lignean? salute vis argenteam -- Remittere illi? vide sis, quam tu rem geris, &c. Scias autem & Calidorum, & mulierculam Phœnicium in eadem urbe commorantes inducere Plautum, non vero longe gentium; quare non mirum, si negotium litterarium videas per tabellas, & ceras, non vero per chartas.*

Præterea nihil mihi, aliisque lectu jucundius est, quam Propertii eleg. 22. lib. 3. de tabellis buxeis deperditis ad ἐπεσχαῖν a se missis, nihilque est inter Latinos, quod melius Græcam sapiat venustatem: *Ergo etiam doctæ nobis periire tabellæ, Scripta quibus pariter tot periire bona .... Non illas fixum chartas effecerat aurum, Vulgari buxo sordida cera fuit. .... Me miserum! his aliquis rationem scribit avari, Et ponit duras inter ephemeridas. Quas si quis mihi rettulerit, donabitur auro: Quis pro divitiis ligna retenta velit? ὃ τὰ λοιπὰ.* Sane Propertius quanquam diserte buxi, ligni, ceræque meminerit, non illa ad communem scribendi rationem extendit, sed ad peculiare codicillos, quos amatorculi, amatricæque ultro citroque missitabant, quo fides esset certior; nam facilius, quam charta dignoscebantur, quare ne obsignari quidem necessum erat; hinc ipse Propertius adstruit: *Has quondam nostris manibus detruverat usus, Qui non signatas jussit habere fidem: & Cynthia sua Romæ etiam commorabatur.* Cum autem ad Mecænatem scribendum sit vastum æquor navigantem, non cera, sed calami, ergo etiam atramento utitur, asferitque propalam, *Exactis calamis se mihi jactet equus* lib. 3. eleg. 8. ver. 20.

Addendus jure Propertio Catullus, qui tot turbas ciet in epigr. 43. (quo nihil lepidius concinniusque inter Latinos leges,) eo quod mœcha quosdam ejus pugillares, sive codicillos suffurata est; exputandum est Catullum tabellam huic mœchæ misisse, quam reddere vel ob contemptum, vel ob muliebrem avaritiam inficiata est, quare illam poeta amarissimis hendecasyllabis infectatur v. 11.

Mœcha putida redde codicillos,

Redde putida mœcha codicillos.

& v. 21. *Sed nil proficimus, nihil movetur:*

*Mutanda est ratio, modusque vobis,
Si quid proficere amplius potestis:
Pudica & proba redde codicillos.*

Et sane Romæ id scortum degisse certum dicas, quod alloqui per ceras fludit Catullus.

Nemo elegantius & clarius præ Ovidio metam.ix.fab.xi.Biblidem puellam fratri suo Cauno scribentem repræsentare satis esset, cujus *Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram: Incipit, & dubitat: scribit, damnatque tabellas: mox: Scripta soror fuerat, visum est delere sororem, Verbaque correptis incidere talia ceris:* demum in ima cera epistolæ: *Talia nequicquam perorantem plena reliquit Cera manum, summoque in margine versus adhæsit;* (hanc Biblidis fabellam in fontem mutatæ legat rogo, cui mens non lava sit, sed ἐμπεδοὶ φρένες, Hom.) Jam quisque in ea noscit sororem ceratum pugillarem fratri misisse in vicina commoranti; alloqui vero rubebat, etenim *Non soror ut fratrem, nec, qua debebat, amavit;* & per litteras audaciores sane sumus.

Quod autem ceratæ tabellæ ad amicos in eadem urbe non in longe distitis locis, vel regionibus degentes, (hos enim chartis, ut mox ostendam, alloqui sollemne erat,) missitabantur, præter alios Latiæ Scriptores, Ovidius me docuit, qui fere mille epistolarum scripsit, cujus carmina nimium patienter percurri, atque id moris adeo constans ratumque reperi, ut si quis posthac ea de re ambigat, omnium pertinacissimus traducendus: & ne utramque ceram impleam, pauca ex eodem exempla exscribam. De art.lib.i.v.437. præcipit per ceratas litteras amicæ indolem tentandam esse: quæ in eadem urbe, ubi procus est, commoratur:

Cera vadum tentet rasis infusa tabellis,

Cera tuæ primum nuncia mentis eat.

Et ibid.v.464.hortatur, ne in his pugillaribus molesta verba incidantur:

Sed lateant vires, nec sis in fronte disertus;

Effugiant ceræ verba molesta tuæ.

Optat præterea ibid. lib.2.ver.395.ut tabellæ, quæ ad præsentēs ἐπασχίς mittuntur, iterum legantur, nam plura interpretantur in litteris, quam scribuntur:

Et quoties scribes, totas prius ipse tabellas

Inspice, plus multæ, quam sibi missa, legunt.

Et ibid.v.543. ostendit ἐπασχίς amatoribus etiam in lignis scripsisse:

Immuet illa, feras: scribet, ne tange tabellas;

Unde volet, veniat; quoque libebit, eat.

Sed nihil validius sententiam firmat, quam quæ hic vates canit ibid. lib.3.v.469.& seqq.ubi præter cetera rationem adscribit, cur in ceris puella ἐρωτικὰ epistolia exaret, scilicet quod sit tutum negotium, & delutu facile: præterea, cum eadem sit tabella, quæ ultro citroque it reditque, nunquam occupatura sit geminas manus. Neque dubites, quin de ama-

amatorculis in eadem urbe commorantibus poeta loquatur, cum vel ab ancilla, vel ab puero ceras ferendas edicat, stabiliatque etiam ligni speciem, nempe abiegnam: licet in lib. 1. eleg. xi. v. ult. dicat fuisse etiam ex acere.

Verba vadum tentent abiegnis scripta tabellis,

Accipiat missas apta ministra notas....

Ancillæ puerique manus ferat apta tabellas,

Pignora nec juveni credite vestra novo....

Nec nisi deletis tutum rescribere ceris,

Ne teneat geminas una tabella manus.

Nunc sane advertimus, quare Catullus mœcham hendecasyllabis, ut paulo ante dictum est, proscindit, quod suos pugillares suffurata est; verebatur merito, ne, quæ ipse inciderat, aliis mœcha patefaceret.

Non obliviscendum est mihi Ovidium de art. lib. 3. v. 621. adnotare etiam modum, quo furtim ancillæ meretriciæ artis consciæ, & ad ministræ codicillos ceratos tulerint, scilicet sub fascia; quos & in sinu abdebant.

Conscia cum possit scriptas portare tabellas,

Quas tegat in tepido fascia lata sinu.

Idipsum, & cultius jam ante Ovidium cecinerat Tibullus lib. 2. el. ult. ver. 45.

Lena vetat miserum! Phryne, furtimque tabellas

Occulto portans itque, reditque sinu.

Vides ex te ipse, si lenæ tabellas ferant ad procos, certe non multum itineris conficere. Ceterum miror tot viros doctissimos, qui Tibullum, atque Ovidium illustrarunt pro utriusque vatis mutua luce bina hæc disticha non vidisse, quo simul conferrent. Demum satis diu hæseram, an binas Ovidii elegias hic illinerem xi. scil. & xii. lib. 1. Amor. verum, cum scribam sapientioribus & cordatioribus, illas apponam, ubi graphice ἐρωτικὰς hæcæ ceratas tabellas, earumque usum ad vicinas mœchas adportandas definit:

Ad Napem, ut paratas tabellas ad Corinnam
perferat.

Colligere incertos, & in ordine ponere, crines

Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;

Inque ministeriis furtivæ cognita noctis,

Utilis & dandis ingeniosa notis;

Sæpe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;

Sæpe laboranti fida reperta mihi;

Accipe, & ad dominam peraratas mane tabellas

Perfer; & obstantes sedula pelle moras.

Nec silicum venæ, nec durum in pectore ferrum,

Nec tibi simplicitas ordine major inest.

*Credibile est, & te sensisse Cupidinis arcus.
 In me militiæ signa tuere tuæ.
 Si quæret, quid agam; magna spe vivere, dices.
 Cætera fert blande cera notata manu.
 Dum loquor, hora fugit: vacuæ bene redde tabellas:
 Verum continuo fac tamen illa legat.
 Aspicias oculos mando, frontemque legentis:
 E tacito vultu scire futura licet.
 Nec mora: perlectis rescribat multa jubero,
 Odi cum late splendida cera vacat.
 Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur
 Margine in extremo littera rasa meos.
 Quid digitos opus est graphio lassare tenendo?
 Hoc habeat scriptum tota tabella, Veni.
 Non ego victrices lauro redimire tabellas,
 Nec Veneris media ponere in æde morer.
 Subscribam, Veneris fidas sibi Naso ministras
 Dedicat: at nuper vile fuistis acer.*

*Tabellas exsecratur, eo quod amica, quæ ipse petierat,
 negarat.*

*Flete meos casus: tristes rediere tabellæ.
 Infelix hodie littera posse negat.
 Omnia sunt aliquid: modo cum discedere vellet,
 Ad limen digitos restitit ista Nape.
 Missa foras iterum limen transire memento
 Cautius; atque alte sobria ferre pedem.
 Ite hinc difficiles funebria ligna tabellæ,
 Tuque negaturis cera referta notis.
 Quam puto de longæ collectam flore cicutæ
 Melle sub infami Corsica misit apis.
 At, tanquam minio, penitus medicata rubebas:
 Ille color vere sanguinolentus erat.
 Projectæ triviis jaceatis inutile lignum:
 Vosque rotæ frangat prætereuntis onus.
 Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
 Convincam puras non habuisse manus.
 Præbuit illa arbor misero suspendia collo,
 Carnifici duras præbuit illa cruces:
 Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras,
 Vulturis in ramis, & strigis ova tulit.
 His ego commisi nostros insanus amores,
 Molliaque ad dominam verba ferenda dedi?*

*Aptius hæc capiant vadimonia garrula ceræ,
 Quas aliquis duro cognitor ore legat.
 Inter ephemeridas melius, tabulasque jacerent,
 In quibus absumptas fleret avarus opes.
 Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi?
 Auspicii numerus non erat ipse boni.
 Quid precer iratus? nisi vos cariosa senectus
 Rodat, & immundo cera sit alba situ.*

Ne me moreris rogo, ut multa, quæ ad ligneam hanc scripturam spectant, ipse adnotem, firmemque etiam atque etiam sententiam, quam tueor, cum plana omnia videas, & quæ multis exemplis undique corrasis ostendi, in binis his carminibus collecta habeas.

Neque mihi posthabenda Aufonii auctoritas, qui in extremo epigrammate ad notarium velocissime excipientem verba canit: *Puer notarum præpetum -- Sollers minister advola, -- Bipatens pugillar expedi..... Instarque densæ grandinis -- Torrente lingua perstrepo, -- Tibi nec aures ambigunt, -- Nec aucupatur pagina, -- Et mota parce dextera -- Volat per æquor cereum..... Tu sensa nostri pectoris -- Vix dicta jam ceris tenes, &c.* Nam eo quod puero notario bipatens pugillar ceratum, non membranas apponit, parum dubii est, quin ἐρωπικὰ quædam brevemque epistolam exarandam dictaverit, præsertim cum me non fugiat Aufonium, quamquam Christi partes secutum, quæ potior sententia est, ethnicis propiora & liberiora scripsisse. Contra vero, quando Aufonius de sueta libros & membranas ratione scribendi loquitur, poeticis luminibus celebrat atramentum epist. 4. indeque litteras vocat *Cadmi nigellas filias, notasque furvæ sepia.*

Ægerrime profecto pertuli recensere hæc vatum meras insanias, quare rogo, nequis plura harum tabellarum exempla vestiget. Porro ad quid decentius accedam. Reperi autem in Catullo epigr. 51. in more etiam fuisse id genus ceratas tabellas missitandi ad amicos prope degentes, in quibus scriptis varii numeri carminibus, aut hendecasyllabis se ultro citroque lacefebant, lepideque horas ac docte terebant, ita ut una eademque tabella circumferretur, deletis facile amici carminibus, utpote in cera scalptis, & pro responso novis ab altero sodali in eadem appositis; ita sane interpretor versus hosce Catullianos ad Licinium: *Hesternò, Licini, die otiosi -- Multum lusimus in meis tabellis, -- Ut convenerat esse delicatos: -- Scribens versiculos uterque nostrum, -- Ludebat numero modo hoc, modo illoc, -- Reddens mutua per jocum atque vinum. -- Atque illinc abii tuo lepore -- Incensus, Licini, facetiisque, &c.*

x1. Pauca addenda reor de *laureatis tabellis*, de quibus nemo, quod sciam, qui de scribendi ratione verba instituit, aliquid delibavit: non me fugit Lampridium id genus tabellarum in Severo pag. 1023. meminisse, quibuscum ab imperatoribus de victoriis certior ordo, & populus Rom. fie.

fiabat; quas licet longe gentium missas quis mihi obicere posset fuisse ligneas, quod lubens do; etenim hæ erant ejus generis tabellæ, quæ raro admodum in urbem, & ritu sollemni inferebantur, atque fortasse longe grandiores præ ceteris, quippe lauro undique ornatae, quas nullusdum inter epistolas fueras, de quibus mihi sermo est, adnumeret. Vide magnum Salmasium plurima inibi adnotantem, licet oblitus sit Ovidii versus, qui Corinnæ suæ pugillarem instar harum militarium tabellarum lauro se exornaturum spondet Amor. lib. 1. el. XI. v. 25. *Non ego victrices lauro redimire tabellas, Nec Veneris media ponere in æde moror.* Sæpe viros summos, quæ opportuniore sunt, latent.

XII. Quoniam autem argumenta, quæ a contrariis petuntur, non minus ponderosiora sunt, quot haud deside otio collegi exempla proferam, atque ostendam epistolas licet breviores ad amicos vel ab urbe, vel longe gentium absentes, in chartis solummodo conscriptas. Sane si omnem Ovidii librum epist. heroidum perlegas, quæ ad externos universæ datæ sunt, nunquam in eisdem vel *cera*, vel *tabella* reperies; id ipsum dicendum de epistolis librorum quatuor ex Ponto, quæ addere possem quinque libros Tristes, quorum elegias meras epistolas dicas, in iisque chartarum, & calamorum mentio, ceras nunquam, vel ligni. Ep. XI. Heroid. ver. 1.

Si qua tamen cæcis errabunt scripta lituris,

Oblitus a dominæ cæde libellus erit.

Dextra tenet calamus, strictum tenet altera ferrum,

Et jacet in gremio charta soluta meo.

Et ibid. eleg. 18. v. 19. *Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis, Cetera cum charta dextra locuta mea est.* Atque epist. 21. v. 244. *Non timuit tecum, quod mea charta loqui. Tam satis invalidos calamo lassavimus artus,* &c. Ut taceam versus, ubi sæpe vides *ῥῆνν litura*, quæ chartarum propria est, hinc tritum illud *illinere chartis*, exemplo sit ver. 3. epist. 3. *Quas cumque aspicias, lacrymæ fecere lituras,* &c. ceras autem scriptas quis unquam dicat ab lacrimis deleri posse?

Eadem habeo in epistolis ex Ponto, lib. 4. ep. 13. ubi Ovidius scribit amico suo eum posse perspicere, unde veniat longe gentium missa epistola ex chartæ colore. Et ubique librorum Tristium *ῥῆνν chartam* legere est, lib. 3. el. 1. v. 4. *Nullus in hac charta versus amare docet;* & v. 55. *Aspicias exanguis chartam pallere colore.* Addas ibid. lib. 4. eleg. 7. v. 7. *Cur quories alicui chartæ sua vincula dempsi, Illam speravi nomen habere tuum?* Et ibid. lib. 5. eleg. 13. v. 38. ubi certa mentio epistolæ in charta a Getico solo Romam ad amicum missæ: *Sic ferat, ac referat tacitas nunc littera voces: Et peragant linguæ charta manusque vices.* Nec non epist. 7. lib. 3. ibid. v. 5. *Nostrique quid portat jam nostis epistola, quamvis Charta sit a vinclis jam labefacta suis.* Ne autem semper ad Ovidium te provocem, Catullus suam epistolam ad Manlium v. 45. epigr. 69. vocat

chartam. Hic autem parum resistere oportet, ne credas me nodos quosdam devitare; reperi etenim in epistolis ex Ponto lib. 4. ep. 1. v. xi. vocem *ceras* pro litteris: *O quoties alii vellem cum scribere, nomen Rettulit in ceras inscia dextra tuum*, atque notum est, dicat quis, eas epistolas Romam ad amicos datas, non ad proximos: verum si Ovidii verba propius spectes, vates videtur procul dubio indicare non epistolas in Urbem missas, quas attentius in charta scribi oportuit, sed suetos illos codicillos & pugillares ceratos, qui ad præsentes amicos scribebantur, in quibus, amore urgente, atque usu, pro alterius nomine illud Pompeji errore non pœnitendo incidebat, quare subdit: *Ipse mihi placuit mendis intalibus error, Et vix invita facta litura manu est*. Vel si dicas *ceras* hic accipi τρωικῶς pro quavis materia scriptioni apta, etiam charta, non intercedam; præsertim cum Ovidius adjiciat vocem *litura*, quæ chartarum propria est, & chartis illinitur; & ipse cap. seq. aliquando *ceras* pro papyris adhiberi multis ostendam; verum quod primum reposui, aridet magis, cum nullibi suorum voluminum Ovidius τρωικῶς *ceras* celebret, ne in iis quidem versibus 101. & 102. ex Pont. lib. 4. ep. 9. *Nec mihi credideris; exstant decreta, quibus nos Laudat, & immunes publica cera facit*; nam interpretes certant, num hic *publica cera* sint decreta publica scripta in tabulis ceratis, an sigilla reipublicæ Tomitanæ, vide varior. adnotat.

Præterea volumen epistolarum Plinii versare aggressus sum, inibique sæpe chartarum nomen, *ceras* autem scriptorias nunquam invisi, eæ etenim epistolæ ad absentes amicos scriptæ sunt: ne satietatis sim, locos binos adscribam: lib. 3. ep. 14. *Quid præterea novi? quid? nihil, aliòquin subjungerem; nam & charta adhuc supereſt, & dies feriatus patitur plura contexi*. Et ep. 15. lib. 8. *Igitur mihi quoque licebit scribere, quæ legas, sit modo, unde chartæ emi possint, quæ si scabræ bibulæque sint, aut non scribendum, aut necessario quidquid scripserimus boni, malivæ, delebimus*; adnotes veterum chartarum vitia, peræque ac nostrarum. Et cui mirum non videbitur in tot Tullii libris epistolarum ad Att. & ad Familiar. nunquam inveniri vocem *ceram*, aut *tabellam*? contra verò πῖτες *charta*, *atramentum*, *calamus* læstites, quas promptas habes ex Ciceronianis lexicis: neque alia subest ratio, quam quod ad absentes datas legas. Si autem semel aut iterum *cera*, *tabella*, aut *stilus* in ceteris Tullii voluminibus videas, vel τρωικῶς illum eas voces adhibuisse, vel longe aliena notione ab scriptura, atque epistolis accepisse, nisi falli ames, animadvertes. Miratus sum sane Senecam in suo epistolarum volumine ad Lucil. neque *ceræ*, neque *chartæ* unquam meminisse. Demum ab Suetonio aperte habes litteras per longius spatium missas in charta conscriptas; quin formam, & exarandi modum nosces, in Jul. cap. 56. *Epistolæ quoque ejus exstant ad senatum, quas primus videtur ad paginas, & formam memorialis libelli convertisse; cum antea coff. & duces nonnisi transversa char-*

*charta scriptas mitterent. Quin charta transversa sit illa, quæ, dum il-
linis, longior est, quam lata, nemo dubitet: sicuti charta averſa est
pars opposita scripto, sive quæ a tergo scripta est, Juvenal. sat. i. v. 5. Hinc
Martialis Picenti cuidam illudit lib. 8. ep. 62. Scribit in averſa Picens
epigrammata charta, Et dolet averſo, quod facit illa, Deo, jocatur, quod
Picens ad nauseam longa epigrammata scriberet, ut opistographo indigeret.
Verum jam satis de ceratis tabellis, atque epistolis in charta exaratis.*

XIII. Restat, quo omnia, quæ de cera γραφή dici possunt, absolvam,
intraque fines suos strictius coarctem, ut inquiram, an Romani præter bre-
ves epistolas in cera incisas ad vicinioreſ amicos datas, in aliis scribendi
occasionibus ea abusi sint; & sane adverti ex non unis exemplis eos secum
habuisse ceratos quosdam pugillares, sive codicillos, in quibus adnotabant ex-
temporalia memoriæ causa, quos sæpe etiam secum comportabant, si quid
exarare accidisset; id moris etiam nunc servamus, cum plerique omnes
libellum nobiscum gestamus pagellis distinctum gypſo, vel simili materia
illitis pro subita scriptione, aut pro adnotandis, quæ in itineribus eve-
niunt, ne obliviscamur. Ne autem te exemplis ex Cic. epp. ad Att.
atque ad Familiar. obtundam, id facile ab indicibus, & ex lexi-
cis tenes, vide in voce *codicilli*, quos Orator maximus ab epistolis
in charta scriptis aperte distinguit; sicuti Plinius ep. 18. lib. 3. *codicil-
los a libellis discrevit: Cæpi autem non mediocrem voluptatem, quod
hunc librum cum amicis recitare voluiffem, non per codicillos, non per
libellos, sed, &c.* scil. non in cera, neque in charta raptim, & incom-
pte scriptum. Eadem autem fere verba scripserat Seneca in ima cera
epistolæ 55. *Video te, mi Lucili, cum maxime audio: adeo tecum sum,
ut dubitem, an incipiam non epistolas, sed codicillos tibi scribere;* quæ
ita illustrat Lipsius in adnotat. *mitti solitos ad præſentes;* atque paullo
superne multis ostendi ceratas tabellas ad amicos in eadem urbe degentes
missitari. Ita etiam distinguit ep. 6. lib. 9. *Omne hoc tempus inter pugil-
lares, ac libellos jucundissima quiete transmiſi.* Et epist. 5. lib. 6. *Nam
& Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus.*
Neque unus Lipsius oboluerat pugillares ad præſentes missitari; verum
etiam magnus Salmaſius, licet dubitanter id aſſerat, adeo cerata scriptu-
ra ejus oculos perſtrinxerat: *Videntur epistolæ ad longinquam mittendæ in
charta tum fuiſſe scriptæ; quæ vero in urbe ad amicos mittebantur, in
tabulis ceratis perſcribebantur,* de subscribend. testament. pag. 273.

Verum nemo clarius dat intelligere notionem codicillorum, quam
ipſo Plinius ep. 16. lib. 6. dum ait avunculum suum disceſſurum ad Ve-
ſuvii incendium propius inviſendum, codicillos accepisse, atque in itu di-
ſtaſſe, & notaſſe omnia; nemo ſane in re subita credat Plinium the-
cham calamariam, chartasque ſumpſiſſe, non vero tabellas cera oblitās iter
agentibus opportunas ſatis. Ita etiam Plinius nepos in more habuit, cum
venatum iret, non chartas, ſed pugillares ſecum geſtandi, quod a binis
locis

locis habeo ep. 36. lib. 9. *Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam.* Et clarius idipsum dicit ep. 6. lib. 1. *quam fere omnem exscribam, jucunda enim lectu est: Ego ille, quem nosti, apros tris, & quidem pulcherrimos cepi.... Ad retia sedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, sed stilus, & pugillares: meditabar aliquid, enotabamque, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem... Jam undique silvæ, & solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.* Proinde, cum venabere, licebit auctore me, ut panarium, & lagunculam, sic etiam pugillares feres. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. *Vale.* Addas Senecam epist. 87. circ. init. *agentem se, cum iter ageret, semper circumtulisse caricas, & pugillares.* Idemque philosophus epist. 108. circ. init. *longe queritur de multis auditoribus, quæ schola philosophorum diversorum otierat, de paucis, qui cum pugillaribus veniebant, non ut res exciperent, sed verba; castigat igitur Seneca usum pugillarium in scholis, utpote qui ad scribendas magni momenti res importuni.*

Quæ cum ita sint, si aliquando in veteribus Scriptoribus quosdam domi in pugillaribus quid exarare advertas, dicas illos res, vel temporales, vel memoriæ causa, vel etiam ea, quæ in libellos vel chartas deinde transfundenda sunt, insculpere, ut in Plin. ep. 1. lib. 3. *Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residit, vel se cubiculo, ac stilo reddit: scribit enim, & quidem utraque lingua lyrica doctissime, &c.* Sane versus non tam prompte scribimus, & non sine lituris procudimus, quare ceræ aptiores sunt, quæ facile complanantur, quam chartæ. Neque aliter accipias verba epist. 27. lib. 3. *Ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen, &c.* & paullo inferius: *Rursusque ceris, & stilo incumbit.* Hæc ita se habere colligo luculenter ex ejusdem Plin. ep. 21. lib. 7. qui fatetur eo, quod oculis laborabat, nonnisi stilo, & lectioni studebat parcissime; qui enim oculis non valet, res longiores scripturus non est, quare ceris merito utitur: *Infirmirati oculorum, ut jubes consulo... & hinc non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo.*

XIV. Ceterum ne semper ad profana provocemus, rem, de qua disputamus, Augustini verbis in libr. confess. 9. cap. 4. n. 8. statuam, qui, urgente re subita, & dentium dolore eum urente, pro scriptione ad ceras confugit: *Dolore dentium tunc excruciabas me, & cum in tantum ingravesceret, ut non valerem loqui, ascendit in cor meum admonere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me Deum salutis omnimodæ. Et scripsi hoc in cera, & dedi eis, ut legeretur: mox ut genua supplici affectu fiximus, fugit dolor.* Hinc lux erit Lucæ cap. 1. v. 62. ubi de Zacharia dicitur: *Et postulans pugillarem scripsit dicens,*
Joan-

Joannes est nomen ejus, καὶ αἰτήτας πινακίδιον ἔγραψε λέγων, Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. Vides in re subita, & in paucorum verborum περιῶδῳ Zachariæ muto, & jam senescenti satis fuisse *ceratam tabellam*, πινακίδιον. Neque hic molestus sis, me cap. 3. multis ostendisse Hebræos ceras, & tabellas γραφικῶς ignorasse, reponam etenim, me de Hebræis locutum iis, qui cum Romanis nunquam communicarunt: Servatoris Jesu Christi ævo, quoniam Syria Romanorum imperium subierat, plurimos eorum mores Judæi amplexi sunt; & Græcanicam etiam linguam innumeris Latiaribus vocibus, & formulis infecerunt, veluti κράββατος, κῆντρον, προκτάριον, δανάριον, πῖπλον, vid. πολυμαθεῖς αὐτοῦ viri, & acerrimi ingenii Jo. Lamii librum de erudit. Apost. quare pronum fuit, ut præter bene multa Romanorum instituta, inducitur etiam morem scribendi in pugillaribus. Præterea relegas, quæ multa de voce πινακίον, & πινακίδιον cap. 4. n. 4. superne adnotavimus. Posthabeas rogo, quæ de his Zachariæ pugillaribus adstruit Trotzius in Hugonem de pr. scrib. orig. pag. 594. & dissertat. Francisci Beringii, quam in Thesauro Theolog. Philolog. N. T. reperies, qui hos pugillares quadrangulum librum fuisse exputant. Ceterum suetam tunc temporis Hebræis ῥωμάζουσιν rationem scribendi notum est fuisse per *calamum*, & *atramentum*: Joan. epist. 3. v. 13. Πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' ὃ θεῶν δὶα μέλουσιν, καὶ καλὰ μὲν σοὶ γράψαι.

xv. Verum ut usum omnem ceratarum tabellarum apud Romanos expromam, reperi eas etiam adhibitās in adnotandis vel expensis, vel strictim iis, quæ quotidie accidere solebant: hinc Cic. pro Quint. cap. 18. *Ad ephemeridem revertitur, invenitur dies profectiois*, id genus pugillares Græca voce *ephemeridas* appellabant; eos enim facile erat secum ferre, utpote scriptioni extemporali aptiores. Hinc Propertius el. 22. lib. 3. v. 19. pugillares deperditos timet, ne quis avarus reddat ephemeridas: *Me miserum his (tabellis) aliquis rationes scribit avari, Et ponit duras inter ephemeridas*. Contra vero Ovid. Amor. lib. 1. eleg. 12. v. 25. suas ceratas tabellas ab ἐρασιμῶν rejeetas exsecrans optat, ut quis inter ephemeridas apponat. *Inter ephemeridas melius tabulasque jacerent, In quibus assumptas fleret avarus opes*. Adde his quoque pugillaribus usos proclamatores, ac rabulas, cum accirent, qui sponfiones dederant ad certum diem se sistendi in judicio; Ovid. ibid. v. 23. *Aptius hæc capiant vadi- monia garrula ceræ, Quas aliquis duro cognitor ore legat*.

xvi. Ceterum cum sermo sit de ligneis pugillaribus, laboris pretium esset quædam adjicere de *pittaciis*, verum cum sit vocabulum admodum insuetum, & satis parva tabella, aut schedula paucorum στοιχείων, vel stilo scalpita, vel atramento illita, quæ præsertim valis, plerumque vinariis, pro liquorum vetustate adnotanda appendebatur, prætereundum reor: Petron. in satyr. cap. 35. *Allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: Falernum annorum centum*; vide Burmanni inibi adnotat. & Salmasium in Lampri- dium

dium in Severo cap. 21. Sed omnium diligentius quædam de pittaciis collegit Trotzius de prima scrib. orig. pag. 356. verum oblitus est Diogenis Laert. locum in Cratete fragm. 89. pag. 357. edit. Menag. qui tabellam, quam fronti suæ hic philosophus affixit ab Nicodromo in faciem cæsus inscriptam binis his verbis, Νικόδρου ἐποίηι, jure appellat πιττάκιον. Præterea cum hæc tabella gypso perlita esset, vocabatur etiam λάκωμα, hinc idem Laertius in Diogene fragm. 33. pag. 331. ait, Πληγὰς ἔλαβε, μετὰ δὲ ἐγγράφας τὰ ὀνόματα εἰς λάκωμα τῶν πληγάντων περλεῖ ἐξηγμένῳ, plagas accepit, deinde nomina eorum, qui eum ceciderant, in albo, sive pittacio inscribens, atque alligans circumibat. Notionem pittacii in Cod. Theodof. & ejus ætatis Scriptoribus nihil curo: quid valeat ea vox apud Celsum, & medicos tutemet legas. Hinc titulus Crucis Christi servatori, barbare πῖλος dictus, qui γνησίως audiret πιττάκιον. An idem titulus sculptus, an vero atramento tinctus fuerit, summa animi contentione id definire aggressus est Salmasius initio libri de modo usurarum, quod, si tibi otium suppetat, non sine scœnore evolves. De eodem titulo multa amicissimus & benemerentissimus Gorius in suis symbolis volum. ix. de tit. Crucis Christi cap. 7. edenda curavit.

Præterea ne exputes me marmorum oblitum esse, a quibus etiam quædam de pugillaribus edocemur, scilicet horum artifices vocitatos pugillarios, uti habes e saxo paucis ante annis Romæ eruto, quod affert Ficononius de personis scæn. pag. 192. M. CAECILIO HILARO PUGILLARIO, hos quidem artifices fabricavisse pugillares ex multiplici materie, citreos scil. & eboreos ex Martiali tenes, imo etiam membranaceos ex Gruter. inscript. 7. pag. 174. ubi inter cetera TI. TARTENIVS. TI. F. SABINVS. TESTAMENTO. LEGAV. PUGILLARES. MEMBRANACIOS. OPERCVLIS. EBOREIS, &c. Præterea reperi in Fabretto cap. 10. pag. 731. collegium horum artificum nomine cerariorum, quoniam id genus tabellas cera inducebant pro puellis, & ceteris, qui eas secum comportabant pro aliqua re subita adnotanda, vel pro litteris ad præsentem mittendis, ut dictum est: hinc eorum sodalitia Romæ floruisse legimus: DECVRIAE. SCRIBARVM. CERARIOR. ET LIBRARIOR, quod epigramma, cum Trotzius de pr. scribend. orig. pag. 468. recitet, in hac voce CERARIORVM miror sane nihil vidisse.

XVII. Demum non obliviscendæ tabellæ ceratæ, quibus in judiciis, in suffragiis, atque in omnibus comitiis utebantur Romani; de quibus notissimæ exstant quaternæ leges tabellariæ, Gabinia an. v. c. 614. Cassia 616. Pappiria 621. & Cælia 635. & in nummis earumdem monumentum servatum cernimus, vide Scriptores, qui supellectilem Rom. familiarum collegerunt in gente Licinia, & Cassia. Quæ quidem tabellæ populo a diribitoribus distribuebantur; & sane neque ex papyro, neque ex charta esse oportuit, quo commodiores infano Romanorum numero in suffragia coeuntium citius traderentur, promptius filo exararentur, & facilius etiam colligerentur in cistam, ad longi temporis spatium duraturæ.

At-

Atque ceratas fuisse aperte habemus ex Tullio in divinat. in Q. Cæcili-
 lium cap. 7. *Ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, non illa
 infami ac nefaria.* De his tabellis, ac suffragiis omnis est epistola Pli-
 nii 20. lib. 3. *Meministi te sæpe legisse quantas contentiones excitavit
 lex tabellaria? .... Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt, &c.*
 Et circa finem: *Interim beneficio tabellarum habebimus magistratus,
 qui maxime fieri debuerunt, &c.* & epist. 25. lib. 4. etiam circa comi-
 tiorum suffragia versatur, meminitque stili, & tabellarum: *Proximis comi-
 tiis in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu...*
Poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, &c. Verum de re pro-
 trita sat exemplorum frustra est colligere. Si vero concupias id genus ta-
 bellas satis parvas, quibus suffragia, vel comitia celebrabantur, inspicere,
 adeas ἀφθωρότατον Regis D. N. cimeliarchium, in quo bene multas bu-
 xead tabellas numeris distinctas, duobus circiter digitis longas, uno latas,
 ex Herculanei rudibus erutas non exigua animi voluptate invises.

Sane cum in judiciis, atque in curia id genus tabellas stilo incide-
 re sollemne fuisse fateamur, clare elucet, cur J. Cæsar brachium Cæsii
 arreptum graphio trajecerit, etenim Cæsarem curiæ assedissee ait Suetoni-
 us cap. 82. qui illo se instrumento ad tutandum aggressus est, quod eo
 loci pro exarandis ceratis tabellis judicialibus prostabat. Præterea lux est
 capiti 28. in Caligula, qui imperator, *Cum discerpi senatorem concupisset,
 subornavit, qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appel-
 lantes invaderent, graphiisque confossum ceteris traderent; nec ante
 satiatus est, &c.* Vides igitur in curia dumtaxat exstare graphia, ubi
 & Cæsarem eis usum fuisse, & senatorem confossum; non alia scil. de
 causa, quam quod eo ferro judiciales tabellæ inciderentur. Adde me in
 eodem Suet. in Claud. cap. 15. in fin. reperisse hujus Cæsaris genas ab
 equite Rom. leviter perfrictas, in ejus faciem in tribunali degentis gra-
 phio injecto: quod inibi erat id genus instrumenti celebratissimum: *Equi-
 tem Romanum . . . satis constat . . . graphium, & libellos, quos te-
 nebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & servitiæ exprobratione je-
 cisse in faciem ejus, ut genas perfringeret.* Miror interea tot doctis-
 simos Suetonii interpretes id non advertisse. Idipsum vehementius fir-
 mat Plutarchus in Gracchis pag. 840. edit. Francofurti, ubi narrat An-
 tyllium consulis Opimii lictorem ab iis, qui Gracchianis partibus stu-
 debant, interfectum esse, confossum magnis graphiis ad idipsum paratis:
 Ἀποδύσκει γὰρ Διὸς ὁ Ἀντύλλιος ἐκεῖ μεγάλους γραφεῖς κεντήμε-
 νος ἐπ' αὐτὸ τὸ πεποιήσθαι λεγομένοις etenim populum ait convenisse
 in capitulum ad Gracchorum leges antiquandas, qui cum non sine ta-
 bellis stilo incidendis suffragia ferret, & tunc omnia ad seditionem pro-
 na essent, sibi consuluit, & longiora graphia comparavit; vides igitur
 ex quaternis exemplis in judiciis, & in curia stilos adhibitos. Præterea
 satis affecto Pollucis segmento 61. lib. x. cap. 15. medela affertur, & sen-
 tentia

tentia antehac tenebricosa luculentior prodit, dum enumerat vascula forensia: *Κιβάρια* & *ἴσως γραμματοφόρα*, & *γραμματεῖα*, & *κλάμοι γραφεῖς*, & *κληροτίμον*, quæ ita verba legis: *Tum* & *arcule tabellariæ*, & *tabellæ*, & *calami*, & *stili*, & *fortilegium*. Verum restitue cum Jungermanno, & *κλάμοι*, & *γραφεῖα*, ut fori instrumenta, quæ vera sunt, enumerentur, & turbæ hic commotæ ab interpretibus facessant, cum certe constet in curia fuisse *γραφεῖα*, quod nomen optarunt etiam sibi Latini *graphium*. Stilorum usum in curia, quo iudices sententiam vel in reos, vel pro infontibus in calculis inciderent, aperte teneo ab Apulejo in metam. lib. 10. pag. 215. edit. Pricæi 1650. *Cum jam sententiae pares, cunctorum stilis ad unum sermonem congruentibus, ex more perpetuo in urnam æneam deberent conjici . . . unus e curia senior præ ceteris compertæ fidei, atque auctoritatis præcipuæ medicus orificium urnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temere, hæc ad ordinem pertulit.* Quæ Apuleji verba si vidissent Pitiscus, & Burmannus pro ternis Suetonii, quos nuper laudavi locos, illustrandis attexuissent ad doctos suos commentarios.

Atque hæc de satis circumscripta Latinorum cerata scriptione: cum quoties ab eisdem adhibitam testatissimum fecerim, scil. in edocendis puellis characteres: in misitandis ad viciniore epistoliis: in adnotandis rebus extemporalibus: atque in judiciariis, vel comitialibus tabellis: neque alias ceram usurpatam reperies: contra in ceteris omnigenis scribendi modis atramentum principem & suetam materiem fuisse dicas: qua quidem distinctione inveſta, ambages omnes in negotio scriptorio longe faceſſent, & veteres Scriptores coibunt in foedus. Quare irascendum jubeo tot doctis viris, (sunt autem, quorum numerum assequi haud poteris, qui de veterum scribendi ratione bene longos commentarios illeverunt,) eo quod omnes, ne unum quidem excipias, veteres *γενικῶς* in corticibus arborum, in lignis, in cera scriptitasse edixerunt, celebratissimo atramenti usu pæne posthabito. Verum si in corticibus scriptum sit aliquando, Aborigenes id fecisse ait Symmachus lib. 4. ep. 28. quorum morem jam senex optabat, cum ipsum pigeret longas epistolas amicis expectantibus scriptitare: nam ex gentes lignis paucas admodum voces incidebant, misitabantque brevem alternæ salutis dictionem: verba Symmachi tute met legas, habent enim cum amabili brevitate elegantiam concinnam.

XVIII. Hæc cum a me ipse cogitaſſem, atque ex sat multis Auctorum monumentis concoxiſſem, non mediocriter mihi gratulari visus sum, reperisse Pollucem in hoc scribendi discrimine mecum lib. x. cap. 14. summa fide conjurantem; licet adeo turbata ejus verba, & foede interpuncta vel in bene castigatis editionibus proſtent, ut sine multa vi ingenii, & sedulitate onomasticographi sententiam non extrudas; neque interpreti confidas, longe enim a Pollucis mente peregrinatur.

Pollucis mens facile dignoscetur, si omne caput XIV. in ternas suas partes

partes dispensaveris, ipse enim primum edisserit γενικῶς de libris, dein de de pugillaribus cera obsitis, demum de instrumentis puerorum scriptoriis: inquit enim, qui inter libros versari cupiat, habeat βιβλία, χαρτάς, πέλλας, διφθέρας, γραμματεῖα, γραμμαπίδια, δέλπας, δελπία, ὡς εἰν εἶπεν, γραμμαπίδιον δίθυρον, ἢ τελέττυχον, ἢ πλειόνων πτυχῶν, statimque apponit, ut moris Pollucis est, famosum Homeri locum obscuritatis plenum πίνκκα πτυκτόν, quem multis illustrare adnissus sum pag. 50. & seqq. & locum Aristoph. in Thesmoph. vides igitur hunc grammaticum in hac prima capitis parte communia librorum fere omnia nomina, nihilque ligni, vel ceræ meminisse.

Aggreditur ad alteram capitis partem onomasticographus, ubi de pugillaribus agit, quos πινάκιδας apposite vocat, jubetque oportere esse ceratos, atque orditur ab verbis: Καὶ πινάκιδας . . . ὁ δὲ ἐνῶν τῇ πινάκιδι κηρός, ἢ μάλθῃ, iterumque apponit ab priscis Scriptoribus Herodoto, Cratino, & Aristophane exempla. Verum ne credas Herodotum loqui de Græcorum pugillaribus, qui nunquam vel ligneos, vel ceratos habuerunt, sed de Persarum, uti pag. 63. a me ostensum est: Cratinus autem, & Aristophanes meminere quidem *signatoriam* ceram, quorum comœdiæ, si pessum non ivissent, de id genus cera locutos hos comicos certo dignosceres: immo Pollux ipse statim ad signatoriam ceram verba convertit: atque ipse fortasse ad tædium ostendere adlaboravi Græcos nunquam voce κηρός pro re scriptoria abusos esse: contra vero si Pollux ait, ὁ δὲ κηρός ἐνῶν τῇ πινάκιδι, more Latinorum loquitur, nam Romani solummodo ceratos codicillos & pugillares habuere.

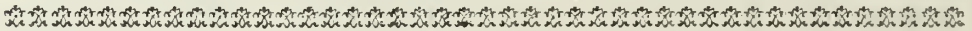
Ad tertiam capitis partem progreditur Pollux, edicitque puero esse ad scribendum necessaria, *stilum, thecam graphiariam, regulam, & tabulam buxeam*: Τῷ δὲ παιδὶ δέοι ἂν προστείναι γραφεῖον, παραγραφεῖδα, καλαμίδα, (appone, ut inferius ostendam, κοινονίδα,) πυξίον. hæc quam barbare versa sint, accipe: *puero vero adesse debent stilus, notatorium, calamaris, tabella*, quæ verborum monstra miror tot doctissimos interpretes non statim induxisse. Jure igitur scriptoriis tabellis, stiloque unos pueros, donavimus, atque hunc morem corrasis undique exemplis fulciendum adlaboratum mihi est. Advertas rogo hic Pollucem loqui de Latialibus pueris, nam Græcos παῖδας elegantius ad scribendum edoctos ex Platone, atque ex Max. Tyrio (vide superne pag. 90.) novimus.

Nollem autem, ut addubites de tribus hisce membris in hoc Pollucis de scribendi instrumentis capite, quoniam ipse per particulam triplicem δέ apte illud dispescuit; imo veteres membranæ titulum unicuique κόμμηπ apponunt, vide adnotationes. Demum Pollux in fine ejusdem cap. tanquam quid satis notum ac tritum, addendas ait voces *atramentum, atramentaria*, & *calamos*, μέλας, μελαμοδοχεῖα, καλὰμῶς, veluti sibi supervacanea, adeo communia, & usu celebratissima rebatur. Hæc διὰ βραχέων de onomasticographi mente; exputans me gratiam initurum, cum

ceteri doctissimi interpretes circa nuda verba locupletes adnotationes ag-
gesserint. Atque iterum testor omnium fidem me hoc veterum scribendi
discrimen minime ab Polluce hausisse, verum postquam ipse excogitavi,
in ejus onomastico latitare deprehendi.

Cum hæc jam typographi edidissent in lucem, contigit mihi ma-
gnum Augustinum lætítanti de quant. animæ cap. 41. pag. 320. edit. An-
versæ to. 1. reperisse ipsum bis stili puerorum, qui secum studiorum causa
versabantur, meminisse, & ne locus satis opportunus te fugeret, in ex-
strema cera hujus cap. adnotandum ratus sum; licet adscribendus fuisset
pag. 86. cumque verbis Ambrosii jungendus. Rogatum te volo; ut Au-
gustini *νεῖμενον* relegas, longius enim est, quam hic allini possit: inibi
vermiculos illos graphice describit, quos nunc phyfici *polypodas* vocitant,
quique discissi in frustra, totidem oboriuntur, ita ut separatim natos di-
cas: & discas id monstrosi foetus inventum Augustino acceptum referre
Batavos.

Reliquum est, quo fidem solvam, quam ab initio hujus cap. spo-
ponderam, ut de ceris, tabulisque jureconsultorum agam: negotium sa-
ne longum, & difficultatibus quaquaversum septum; scio, me plus quam
pars virilis postulat, oneris ac muneris suscipere, verum animum non
despondendum est, fortasse mihi potenter lecta fuit res.

C A P U T VI.

Testamenta & syngraphæ in unis chartis, aut membranis olim
atramento illita: voces *tabulæ* apud jurisconsultos, & *cera*
τροπικῶς accipiendæ.

1. **V**ox tabulæ *τροπικῶς* accipiendæ apud jureconsultos: testamenta chartis illita.
- II. Unde orta sit *τροπικὴ* hæc tabularum dictio pro chartis.
- III. Id eruitur etiam ex Ulpiano.
- IV. Tabulas juxta valere, ac membranas multa exemplorum vi firmatur.
- V. Jurisconsultorum etiam auctoritate. Quid vox figura.
- VI. Trotzius huic *τροπικῇ* locutioni videtur adstipulari. Si in charta sit satis tenebrosa pupillaris substitutio omnem lucem adipiscitur.
- VII. Cur raro vox tabula in lib. Institut. varissime in Cod. nunquam in Novell.
- VIII. Juvenalis versus mire corruptus de lineæ scriptiōne in integritatem restituitur: pro ea medela Suetonii locus aptissimus, sed librariorum noxa affectus.
- IX. Ovidii versus pro lignis haud jure affertur a Cujacio.
- X. Homerus defenditur contra Salmas. Eustath. nec non & Plin.
- XI. Vox ceræ pro scriptura etiam κατὰ πρόπον accipiendæ: quarum nulla mentio in juris σώματι. Binæ leges depravatissimæ sanantur.
- XII. Formulæ, uti in his tabulis cerisque, &c. vera sententia. Brissinius, & Trotzius notantur.
- XIII. Quid prima, & ima cera.
- XIV. Paulli lex, quæ miserrime perditu torfit interpretes, tandem in nativam lucem restituitur.
- XV. Quid extrema cera in Cic. Vox cerarium ejusdem Oratoris antehac ignota explicatur.
- XVI. Præceps Scriptorum quorundam, & amicorum opinio ab præclarissimo mar-
more

more colligentium testamenta exarata in lignis rejicitur. xvii. In eo saxo exsculptum non tabellionem, sed medicum multis firmatur. Quid προσεδρίν, & προσεδρεύειν, & Latine assidere, voces propria medentium. Hippocrates, & bini ep. ad Corinth. loci illustrantur. xviii. Quid καταστολή, & περιστολή in Hippocr. ab omnibus male versa. Vox περιβολή in Plutar. importuna, cujus verba multa luce donantur. xix. Cur bovis sacrificium, & Dea Hygia in marmore. xx. Errori communi consulitur medicos schedulas (recepta) pro agrotis non scriptitasse. xxi. Vox barbarica receptum, Græce apposite dicitur πρόσταγμα. & προστάττειν verbum ιδιώτατον medicorum, quod antehac ignorabatur. Platoni lux, quædam etiam male versa. Olympiodori verba satis opportuna pro schedulis medicorum. xxii. Perizonius pro notione πρόσταγματ' mecum jurat. Hippocrati lux. Vanderlindenius notatur. Quid πικρῶς in Hippocrate, vox inficete transfusa, ejus etymon Phalesgicum. xxiii. Latinorum medentium erat vobere, & iussa, Græcorum πρόστασταιν, & πρόσταγματα. xxiv. Fuisse etiam olim pharmacopolas nunc primum firmatur. Salmasio, & Vossio resistitur. xxv. Aristophanes videtur dixisse medicos visitasse φαρμακοπωλεῖα, & vasa urente ferra signasse. Vox πᾶσαι nullius frugi in Aristoph. restituitur bona, scilicet καῦσαι. xxvi. Floruisse pharmacopolas constat etiam ex Herculeani pictura, que hic describitur. xxvii. Idipsum omnium apertissime ex Plinio, ex Themistio, atque ex ipso marmore ostenditur. xxviii. Cum marmor non tabellionem exhibeat, sed medicum, nihil officit sententie neganti testamenta in cera, & lignis exarata. Ratio affertur, cur medentes in tabella lignea πρόσταγματα incidere potuerint. xxix. Saxonum sculptum pro votiva tabella. Inscriptiones quædam illustrantur. D' Orvillius notatur. Quid ἐπίκτω in saxis. Demum juste querela. Capitis conclusio.

1. **A**GEDUM pro atramento contra jureconsultos officia & partes suam, qui a suis libris illud omnino ablegasse visi sunt, mihiq; defenitanti eorum auctoritas grande negotium creat, ut sit tandem atro huic liquori postliminium; nam ad fastidium in immani collectione Justinianeâ legere est, *tabulæ testamenti, tabellæ dotales, nuptiales, &c. ruptum testamentum*: præterea, *prima, secunda, ima cera*, & id genus voces sexcentas, quibus assiduissime Romanum forum perstrepebat. Fateor autem, si tot legum locos luce offundere pertentem, duo mihi timenda, unum ne longius vagari jure reprehendar, alterum ne quis obganniat tritum illud, *veniat de plebe togata, Qui juris nodos, & legum ænigmata solvat*, Juvenal. sat. 8. v. 39. Mirari non definam, quotquot perlegi interpretes vel sagaciores, universos ἀπλῶς pro ligno ὑπερβόητον illud juris vocabulum τῇ tabulæ accepisse, neque cuiquam suboluisse legum latorum τροπικῶς locutos, ut antiquas opinione tantum inductas dictiones & verba juris sancte servarent; ceterum quodvis genus conventionum, ultimas voluntatis sententias, stipulationes, atque aliorum farraginem contractuum, & nomina, ὅσα κόνις, vel chartis, vel membranis mandari oportuit, nisi velimus susque deque omnia turbare & commiscere; quis enim in animum induxerit ad Justiniani Imp. ævum cerata ligna duravisse, cum membranæ chartæque adeo in vulgari quæstu erant, ut jam vilissima quæque iis advolverentur: imo longe antea poeta cecinerat, *Laxas scombris sæpe dabunt tunicas*; testes sunt tot libri Justinia-

no suppres, atque etiam antiquiores omnes ex membrana, vel ex papyro, nullique prorsus lignei; qui si unquam exstiterent, saltem quid reliquiarum hanc aetatem attigisset, & si unus, aut alter ostendatur & prædicetur, νοθείας, vel νεότητος facile arcessendus. Neque interpretes quid rationi consonum procudere satis haberent, cur Imperator in tabulis potius, quam in communi charta testamenta, & pacta cujusvis generis exarari jusserit, nisi ut quædam verba sollemnia, & vetustate jam honestissima adfervarentur; habet enim, præcipue in legibus, majorem auctoritatem antiquitas.

De ratione autem scribendi τροπικῶς locutos esse jureconsultos palam est, aliter ubique aqua nobis hæreret, si verborum tenuis *tabulas*, & *ceras* interpretari in animo sit: etenim nemo sibi unquam persuaserit jureconsultos in re testamentaria, & ceteris conventionibus indicendis fere semper tabulas meminisse, tanquam si in papyro & in membrana testatoris & contrahentium voluntas irrita esset; nam valde quam rara chartarum apud legum latores, tabellarum vero ad tædium frequens mentio celebratur; quare si hujus generis ligna νομικὰ accipiantur τροπικῶς, i. e. pro quavis materia scriptioni apta, quæ tunc temporis usui erat, & καταχρηστικῶς *tabula* nomenclatura donabantur, vera atque opportunior legalis pactioes & testamenta scribendi ratio restitueretur, quæ in membranis chartisque esse oportuit non sine atro liquore, seu atramento, quo reliqui libri ac volumina tingebantur, uti superne multis demonstratum est.

II. Quoniam fortasse adhuc quis de hac τροπικῇ legum locutione dubitare posset, idipsum ἰδιωτῶν exemplo firmiter fulciendum est; sicuti enim sequioris temporis Scriptores librorum paginas *foliorum* nomine inconcinne compellabant, (quod nomen adhuc temporis durat,) non alia ratione ducti, quam temere ac cito sibi persuadere & Sibyllas, & cascose in arborum non modo corticibus, verum etiam in earum foliis scriptitasse, membranæ papyrique alieno, atque ex fabellis petito nomine *folia* audire; nil ergo mirum, si idem ligneæ scriptioni accidisse dicas. Si autem solidiori conjecturæ sit locus, cur in omni quotum est juris corpore quidquid contractum est, & quævis extrema voluntas *tabularum* nomine exprimitur, dicerem sane Latinos frequentissimas has juris locutiones derivasse ex eo, quod leges Decemvirales in lignis insculptas rati sint, (hinc tot turbæ interpretum, an roboreæ, vel eboreæ fuerint; quanquam Horatius aperte canat: *Fuit hæc sapientia quondam .... leges incidere ligno*, de art. poet. v. 399.) invaluitque, ut nomen *tabula* ἀπλῶς pro legibus ipsis acceptaretur; inde posteriores sanctiones, & privatorum syngraphæ & contractus veteri *tabularum* vocabulo, licet chartis inscripti, appellarentur. Propterea nunquam mirum mihi visum est, si nullibi Justinianus utatur *stili*, & *cera* voce, licet tabularum semper meminerit; sed τὸ *scribere*, quod proprium calami est, ubique usurpet; hinc probe concludam vocem *tabulas* apud prudentes

tes jure membranas esse, vel papyros; quis enim vero credat infinita pæne chirographa, publica, privataque instrumenta, testamenta, litium & causarum acta, & sexcenta conventionum vana plerumque nomina lignis mandata fuisse? præsertim cum minus malignitati temporis obstant; brevique ævo computrescant, & *cariosa senectus rodât*, Ovid. de art. el. 12. v. 29. si vero ceris illita, uti vulgus fert, fateamur, illæ quidem facili obliterationi obnoxie corruptelæque fuissent, & *immundo cera fit alba situ*, Ovid. ibid. quod sanequam acerrima cura vitandum, ut familiæ bona, & latifundia heredibus firma, & cautiora perdiu servarentur, quod per membranas melius & securius adsequebantur: ita ut quidam avarissimi, uti Staberius, quo relicte hæreditati caverent, saxo summam patrimonii insculpere hæredes jussierint, Hor. serm. lib. 2. sat. 3. v. 90. Quod prompte deleri ceræ possent ex Martialis ep. 7. ult. lib. constat: *Esse puta ceras, licet hæc membrana vocetur, Delebis, quoties scripta novare voles*. Hinc etiam conficta nomina *tabularium*, *tabellarius*, *tabellio*, nihil negotii creant, cum unde educta sint, eodem sensu, ac *δυνάμει* polleant.

III. Ut autem, quæ disputo, propius veritatem sint, ad verba Ulpiani provoco, qui partes meas agere visus est in omni leg. 52. de legat. 3. ab §. 1. usque ad 7. adscribam hanc longiorem legem, scio enim lectores pigere libros, qui recitantur, invisere: *Librorum appellatione continentur omnia volumina, sive in charta, sive in membrana sint, sive in quavis alia materia; sed & si in phylura, aut in tilia, (ut nonnulli conficiunt,) aut in quo alio corio, idem erit dicendum. Quod si in codicibus sint membranceis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis: an debeantur, videamus? & Gajus Cassius scribit deberi & membranas, libris legatis. Inde in §. 1. & 2. jurisconsultus ad librorum legata transit. §. 3. Libris autem legatis, bibliothecas non contineri Sabinus scripsit: idem & Cassius; ait enim membranas, quæ scriptæ sint contineri.... §. 4. Quod autem Cassius de membranarum puris scripsit, verum est, nam nec chartæ puræ debentur, libris legatis, nec chartis legatis, libri debebuntur, nisi forte, & hic non urserit voluntas: ut puta, si quis forte chartas sic reliquerit: chartas meas universas, qui nihil aliud, quam libros habebat, studiosus studio, nemo enim dubitabit, libros deberi: nam & in usu plerique libros chartas appellant. Quid ergo si quis chartas legaverit puras? membranæ non continebuntur, neque ceteræ ad scribendum materiæ, sed nec cœpti scribi libri.... membranæ non dum consutæ continebuntur. §. 6. Chartis legatis, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur: in quibus legibus jurisconsultus solummodo chartarum & membranarum meminit legatarum, plerasque omnes earundem species distincte enumerat, imo adstruit §. 4. chartarum nomine consuevisse libros appellari: tantumque abest, ut ævo suo γράμματα tabellas usurparint homines, ut inter legata, quæ ad biblio-*

bibliothecam pertinent, jureconsultus illas omnino taceat; papyros vero, phyliras, membranas, sive puras, sive scriptas, tanquam materiem solummodo usu tritam & vulgarem inter varias legatorum species sæpe meminerit. Si autem inter codices enumeret etiam eboreos, & ceratos codicillos, fatendum est illos quidem atramento scriptos teste Martiale lib. 14. ep. 5. *Nigra tibi niveum littera pingat ebur*; hos vero, utpote ultimo loco nominatos, facile assentiar veteres Romanos pro re subita, & extemporali adnotanda, vel pro epistolis ad amicos non absentes dandis, uti superiori cap. multo otio probatum est, aliquoties adhibuisse: præterea adverte Ulpianum eos *codicillos* inter codicum genera jure ad censuisse ex timo loco, tanquam τὸ περιττόν. Igitur jureconsulti, cum non τροπικῶς, sed κυρίως locuti sunt, *chartarum* dumtaxat meminere, dum vero ἀρχαίος, & secundum legum majestatem, *tabularum* voce abuti visi sunt.

Idipsum ex leg. 5. D. de injur. & famosis libell. ostendere possem, inibi suppar est Pythagoricæ ἐχεμυθία tabellarum silentium, sed contra passim legere est, *libros, scriptura, carmina, ἐπιγράμματα, inscriptiones*. Vide etiam Paull. sentent. 5. 4. 15. Paucis me expediam ex dictis, cur sollemnes sint jure doctis ῥήτεις illæ *rumpere testamentum*, & in *tabulas incidere*, leg. 20. D. de injust. rupt. irr. testam. at semel *lignum* pro *tabulis*, D. de bon. possess. contr. tab. & in Sueton. in Nerone cap. 17. *tabulæ pertusæ*, nempe ut servaretur ἐμολογία, & locutiones apte sibi responderent. Non autem dubites, quin τὰ *rumpere* & *rescindere* hoc pacto accipiantur, scilicet κατὰ χρησικῶς, nam jureconsulti τὸ *rumpere* detorquent etiam ad eas res, quas tantum mente animi concipimus; quare in jure non semel docemur *gradus rumpi agnatione*, & *testamentum alio testamento*.

IV. Ut autem has legum locutiones τροπικῶς melius firmemus, locum Juvenalis sat. 7. v. 23. addam, quem ipse mihi aptiorem effingere non fatis fuisset, luce enim clarius edicit *tabellam* idem esse ac *membranam*, ut omnino ex animo evellatur, quod radicitus hærebat, veteres in lignis scriptitasse, eo quod tabularum voce sæpius, quam membranarum usos esse legimus; hortatur autem satyricus Telesinum malum poetam, ut carmina sua igni, vel blattis mandet, vel quæ bella cecinerat, una litura deleat:

Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum

Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ

Impletur, lignorum aliquid posce ocyus, & quæ

Componis dona Veneris, Telesine, marito:

Aut claude, & positos tinea pertunde libellos

Frange miser calamos, vigilataque carmina dele.

Nihil asciatius, ut ostendat *tabellam* accipi pro *membrana*, præsertim dum apposite claudit, *frange miser calamos*, quos solummodo tingendis chartis adhibitos novimus; præterquam quod ἐπιθετόν *croceus* de unis membranis dicitur; hinc Isidorus mecum belle conjurat lib. 6. c. 11. *Membrana*

na vel candida, vel lutea, vel purpurea fuerunt: candida existunt naturaliter: luteum membranarum bicolor est, quod a confectore una tingitur parte, idest CROCATUR, de qua Persius: Jam liber & positus bicolor membrana capillis. Sed aptius fuisset, quam Persii, locuples Juvenalis testimonium, & miror illud Isidorum fugisse.

Quanti vis pretii est Martialis distichon, qui grande Ovidii metamorphoseon volumen in quindenos libros digestum vocat *massam structam multiplici tabella*, lib. 14. ep. 192.

Hæc tibi, multiplici quæ structa est massa tabella,

Carmina Nasonis quinque decemque gerit.

ubi *tabella multiplex*, si ex ligno constasset, non vero ex papyro, vel membrana, quod & ipsius distichi λήρυξ præferebat, scilicet Ovidii metamorphosis in membranis, in enormem molem excrevisset, maxime cum Martialis ævo majoribus σοιχείοις libri præcipue excrimerentur. Quæ poetarum exempla potissima sunt, ut nullus posthac ambigat, quin jureconsultorum tabulas non ligneas, sed membranaceas fuisse credat, veluti ex ipsius Martialis lib. 1. ep. 3. Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis, *Scrinia da magnis: me manus una capit*: ecce tibi idem membrana ac tabella. Idem de Homero in membranis lib. 14. ep. 184. *Ilias, & Priami regnis inimicus Ulysses Multiplici pariter condita pelle latent*, qui paullo ante dixerat *multiplicem tabellam* Metamorphosin Ovidii, hic vocat Iliada, & Odysseam *pellem multiplicem*; atque de Livio lib. 14. ep. 190. *Pellibus exiguis arctatur Livius ingens*: itaque epigrammatographus confundit tabulas & pelles, sive membranas. Addam Aufonium, qui in epist. 26. apertius præ ceteris, quam dixit *chartam*, inde vocat *tabellam*: v. 5. Unde istam meruit non felix charta repulsam? vers. 34. Non ego longinquos, ut texat pagina, versus Postulo, multiplicique oneres sermone tabellas.

v. Quid si ipsi veteres jureconsulti moneant se tabulas pro chartis accepisse? Paullus in 4. sent. tit. 7. *Tabularum autem appellatione chartæ quoque & membranæ continentur*. Ulpianus in princip. l. 1. D. de bon. poss. fec. tab. *Tabulas testamenti accipere debemus omnem materiæ figuram: sive igitur tabulæ sint lignæ, sive cujuscunque alterius materiæ, sive chartæ, sive membranæ sint, vel si e corio alicujus animalis, tabulæ recte dicuntur*. Hic parum advertere te jubeo vocem figuram ab Ulpiano sumi pro specie, ita ut edicat testamenta scribi posse in quavis materiæ specie, non ut adnotavit Gothofredus pro qualitate & forma testamenti, ut opportune more suo Mazochius in Quirin. dipt. pag. 12. in adnotat. interpretatus est: verum nihil novi nos docuit vir summus, etenim Schultingius in Paulli sentent. lib. 4. tit. 7. pag. 406. id jam occupaverat, *Nihil, inquit, aliud est figura, quam species*: inde ex ipsis jureconsultis exempla profert scil. *variæ causarum figuræ, & capiendi figuræ ex Pandecte: juris figuræ ex Institut.* fortasse Schultingium Mazochius non legerat. Scias hanc

vocem *figuram* nimium torfisse Claud. Salmasium de modo usur. pag. 415. & longe transversum egisse; multa enim congerit, ut hujus legis verba fusque deque misceat, jurisque consultum falsum esse redarguat; atque duplici licentia haud tanto viro digna turbat verba, videl. *Tabulas testamenti accipere debemus omnem materiam ea figura*, vel minori mutatione; *omnis materię figuram*; & τὸ *figuram* refert revera ad quadratam lignearum tabularum formam, i. e. ad τετραγώνια. & vult Ulpianum a legato librorum omne genus prorsus excludere, quod cylindricam formam exhibeat, non vero τὴν τετραγώνων. Verum jureconsulto idem est *liber* ac *volumen*, quod clare hujus legis initio definitur; atque ipse inferius in παρέργῳ hujus lib. 1. ab animis præjudicatam per diu opinionem evellam, quam omnes & legum interpretes, & rei scriptorię auctores tuentur, nempe existisse olim volumina cylindrica, sive εἰλήμματα, qui non unis detortisque exemplis quasi certum venditant, imponuntque, cum sint unum idemque bina hæc vocabula *liber* & *volumen*.

Si autem censeatur ab jurisprudentibus etiam lignea figura, seu materies una cum coriacea, & chartacea scriptioni idonea, inde non aliud concludas, quam legem sinere ad ultimę voluntatis tuendę gratiam, & litium vitandarum ergo, ut quis etiam illam lignis exaret, licet communis & vulgaris mos viguerit membranarum papyrisque illinendi; eodem pacto intelligas Justinianum §. 12. Instit. de testam. ordinand. *Nihil autem interest testamentum in tabulis, an in chartis membranisque, vel in alia materia fiat.*

VI. Gratia mihi habendę sunt Trotzio J.C. de prima scrib. orig. pag. 84. qui tenebricosam Ulpiani legem 7. D. de jurisd. eodem modo eodemque lumine offudit: verba legis sunt: *Si quis id quod jurisdictionis perpetuę causa, non quod prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propositum erit, dolo malo corruperit, datur in eum quingentorum aureorum judicium*: quam ita interpretatur Trotzius, *Licet olim in albo tantum proposuerit edicta prætor, tractu temporis tamen in alia materia proposuisse videtur: sane hoc innuere videtur Ulpianus, qui vel exempli causa illa adjecit, ut dubitatio omnis tolleretur, si quando in illa re disputarent litigantes*. Igitur hic non obscuri nominis interpretes mecum sentit jurisprudentes quædam vocabula apponere, ut litigantium subdolis cavillationibus obviam eant; neque alia de gratia in hac lege scriptionis in albo jam obsoletę secundum Trotzium meminit Ulpianus; ergo etiam ligneas tabellas solummodo τροπικῶς in legibus inveniri multis ostendere audentius periculum facio.

Atque hoc pacto verba §. 3. Institut. lib. 2. tit. 16. de pup. subst. nulla prorsus obscuritate laborant: ubi legere est jureconsultum velle, *Ut testator, ne substitutus pupilli impuberis vitę insidias struat, vulgarem substitutionem palam faciat, & in primis testamenti partibus ordinare debeat; illam autem substitutionem, per quam si heres exstiterit pupillus,*

pillus, & intra pubertatem decesserit, substitutus vocetur, separatim in inferioribus partibus subscribere debeat, eamque partem proprio lino, propriaque cera consignet; & in priore parte testamenti caveat, ne inferiores tabulae vivo filio, & adhuc impubere aperiantur. Idipsum clarius habeo ab Cajo Instit. lib. 2. tit. 4. §. 2. Sed pupillaris substitutio ita secreta esse debet, ut ad notitiam substituti pervenire non possit, ne vitæ pupilli aliquas substitutus insidias moliatur: nam in extrema pagina testamenti fieri debet, ut pars illa, in qua substitutio pupillaris scripta est, quandiu pupillus annos pubertatis egrediatur, obsignata permaneat, & prior pars testamenti, in quo heres scriptus est, referetur. Nulla, inquam, verba hæc obscuritate laborant, si ab omnium interpretum opinione pro ceratis tabellis jurantium discefferis, & ad chartas, vel membranas confugeris. Etenim facile vel tiro percipiet, quo pacto nomen substituti in inferioribus tabulis claudatur & delitescat: si scilicet vel charta, vel membrana ab ima parte, ubi substitutum scribi jubet jureconsultus, complicitur, & lino, & cera consignetur; etenim si tabulas revera ligneas, non autem τροπικῶς hic intelligas, nullusdum perspicacissimus divinet inferioris ligni partes, sive extrema tabellæ pagina, sive extrema, aut ima cera, vel pars testamenti novissima, quo pacto lino, & sigillo obsignari, & aperiri, sive referari possit; præsertim, cum ima cera non sit ultima pagella testamenti, sicuti vult Schultingius pag. 112. in Jurispr. Antejust. sed valeat extremitas ceræ, sive quod extremum est, & imum paginæ; sicuti superior pars, & prima cera est paginæ initium.

Quæ cum non animadverterit Schultingius, requiri adferit saltem tres, vel quatuor ceratas tabellas pro quavis pupillari substitutione; quod ipse sibi confingit, id lege omnino non jubente. Ceterum ut te omnibus difficultatibus extricem, verba Caji rogaris, ut attentius pensites, qui, nisi tua etiam obscurarint lumina ceræ, inspicies jureconsultum aperte meminisse chartæ, quando inquit, extrema pagina testamenti; vocem enim pagina nunquam reperies dictam de lignis ceratis, sed dumtaxat de membranis, chartis, & papyris; hinc tritum apud poetas millefima pagina de libris. Igitur si substitutionem pupillarem in membranis, vel chartis fuisset dicas subsignatam lino, ceraque, nihil erit nugatorium, aut obscurum; contra vero quis neget, quin tres, vel quatuor ceratis tabellis clausis, & simul compressis, ceræ deleantur, & commisceantur, quas fuisse deletu facillimas testatum reliquere veteres? vide Quintil. & Martial. superiori cap. Ceterum quæcumque plurima de pupillari hac substitutione ceteri non sordidi juris interpretes, & de lignea materia hujus testamenti, veluti pro focus pugnantes aggeffere, posthabenda reor: quos inter Salmasium ἡλωκότατον adnumeres de mod. usur. paullo ante fin. cap. xi. & de subscr. testam. cap. 29. pag. 292. qui doctis & laboriosis observationibus in hanc legem nimium me ἐκόπωσε confuditque; imo pleraque sibi ad-

versantia veluti obliuioſus commiſcitur. Demum quænam teſtamenta in lignis incidendi neceſſitas, cum chartæ non tanti conſtarent, & ipſe Cajus in negotio ſcriptorio, dummodo *τροπικῶς* non loquatur, eas commemoret? vid. lib. 2. tit. 1. de reb. §. 4. *Quod & de chartis, & pergamenis, ſi in alienis ſcribat, licet aureis, vel argenteis litteris, ſimiliter ejus eſt ſcriptura, cujus charta, aut pergamena fuerit.*

VII. Hoc forſitan haud imbecillo fundamento admiſus quiſque ex ſe ipſe bene quam multa jurisprudentum ſcita, & leges, ſi tabularum mentio ſit, percipiet; quas ne longus ſim lubens prætereo. Peccarem proſecto, ſi qua in univerſo juris *σώματι* curſim verſando, ut penitus ſcriptoria ligna ab eo averruncem, animadverti, ſaſtiditus miſſa faciam. Et quidem *Παυδέκτις*, utpote cultior, & linguæ Latialis ſanctioris ſectator pro chartis membranisque adſciſcit & adſcribit plerumque *tabulas*, uti etiam moris eſt aureæ Latinitatis Scriptorum; quos juvat ad orationis ornatum uti verborum immutationibus, quos *τρόπος* compellabant; contra vero minus ſæpe invenire eſt in Inſtitutionibus *ῥῆτιν* *tabulas*, qui quatuor libri contrahendi conſiſtique ſunt ad Juſtinianeï ævi ingenium. Si autem grande Codicis volumen verſes, per quam rariffimas locutiones *τροπικῶς* deprehendes, & *pro teſtamenti tabulis*, minus concinne appoſitum eſt *ſcriptura teſtamenti*, & pro *tabulis dotalibus* releges *dotalia inſtrumenta*; id autem cuique eos titulos legenti patebit. Verum ut quæ adſtruo, ita ſe habere, & non ſecus, comprobem, prompta mihi obverſata ſunt verba apud Imp. Theod. & Valent. init. leg. 21. Cod. de teſtam. ubi hi principes appellant teſtamentum *ſcripturam conſignatam, vel ligatam, vel tantum clauſam involutamque*; Ulpianus vero D. qui teſtam. fac. poſſ. l. 22. §. 7. vocat teſtamentum *tabulas ſignatas, & linteo involutas*; vides jam luce clarius unum omnino idem eſſe *tabulas ac ſcripturam*, primamque vocem *καταχρηστικῶς*, alteram *γνησίως* adhibitam, ut ex animi mente tandem evellamus nunquam olim ultimas voluntates lignis conſignatas fuiſſe, ſed atramento chartis commendatas.

Jam tandem pigebat me diu commoratum eſſe cum jureconſultis, juvat enim magis cum Græcis verſari, quare manum de tabula; unum ſpondeo me addere, quo chartarum, ac proinde etiam atramenti cauſam vehementius perorem. Reliquum mihi erat. Novellas Juſtin. conſtitutiones evolvere, in iſſique nullus reperire ſatis fui ne vice quidem ſimplici ceram, aut tabulas, ſed in Novell. 44. aperte Imperator chartæ uſum tabellionibus per diu familiarem, & majoribus longe temporis acceptum reſert, in eaque omne genus contractuum celebrari & inſcribi jubet, non autem in lignis: *Novimus multas falſitates ex talibus chartis oſtenſas & PRIUS, & nunc . . . . ſancimus tabelliones in ſola tali quarta (charta), quali diximus documenta ſcribere . . . . Hæc itaque, quæ de qualitate chartarum a nobis decreta ſunt . . . . cuſtodiri modis omnibus volumus a tabellionibus, ſive in ipſa feliciſſi-*

cissima civitate, ubi plurima chartarum abundantia est, & ubi plurima contrahentium multitudo, sive in provinciis, hæc ex Novel. præpostero ordine, sed eorundem verborum exemplo ad rei claritatem contraximus. Nemo autem mihi morosus sit intercedatque Justiniani ævo ligneam scribendi rationem exolevisse nova inducia; cum Princeps adstruat PRIUS, & nunc tabellionum incuria, vel dolo in chartis peccatum esse: procul dubio Græce πρότερον Latinis auribus sonat prioribus temporibus, cui opponitur νῦν, i. e. nostris; præterquamquod vetustissima tempestate chartas collinere sollemne erat, ejusque antiquæ consuetudinis exemplorum messem colligere possem, & quædam jam a me prolata sunt. Imo tempestate Paulli J.C. chartas in more fuisse vult Anianus, dum verba Paulli sentent. recept. lib.5. tit. 25. §.5. interpretatur; vide Schultingium pag.517. to.1. Anianus autem inquit: Qui chartas qualescumque adulteraverit, &c. Et Ulpianus leg.7. D.de jurisdic. etiam chartarum meminit: Si quis id, quod jurisdictionis perpetuæ causa, non quod, prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propositum erit, dolo malo corruerit, &c. Vides igitur etiam longe ante Justiniani ævum chirographa, & acta publica in chartis celebrari. Verum de toto chartarum negotio & origine Salmasius in Hist. Aug. to.2. pag.706. & seqq. & Mazochius in Dipt. Quir. pag.32. duoviri πολυμαθῆσται pleraque multa, sed sibi adversantia, namque primus alterum fugerat, congefserunt, qui ut consulantur, optarem.

VIII. Jam tandem in animo mihi erat aggredi ad jureperitorum ceras, cum satis superque rem scribendi *tabellariam* intra fines suos τροπικῆς arctaverim; a quibus si non nemo extrahere largiusque extendere conabatur, nã is operam luserit, legesque turbaverit. Quare restabat unus Juvenalis locus pro ligneâ scriptione tuenda Cimmeriis tenebris obscurior, meamque sententiam specie tenuis convellens; quem, cum longa verborum περίοδος elevandus esset & infirmus, præterire satius rebar; & si quis illum objecisset, quærerem prius de ejus loci sententia, quam ne Œdypus quidem ipse, uti nunc verba jacent, divinaret; parum enim curamus ea, quæ nihil menti exhibent. Consolatur Juvenalis sat. 13. 136. Calvinum, cui denegata fuit a debitoribus pecunia deposita:

*Si decies lectis diversa parte tabellis,
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipforum quos littera, gemmaque princeps
Sardoniches, oculis quæ custoditur eburnis.
Te nunc &c.*

Piget me ob eundem dolum Græcos etiam male audivisse teste Polyb. in fin. lib.6. Παρὰ μὲν τῆς Ἑλλήσιν ἐὰν τάλαστων μόνον πισύθωσιν, ἀνηραφεῖς ἔχοντες δέκκ, ἢ σφραγίδας ποταύτας, ἢ μάρτυρας διπλασίους, ἢ δύνανται τηρεῖν τὴν πίσιν. Et quid sibi velit satyricus tenebricosis illis verbis *chirographa*

rographa vana supervacui ligni, quæ atramentario negotio contra prorsus sunt, cum ignarissimis ignoro, inestque valdequam insolens *ταυτολογία* dictum erat *vana chirographa*, cur additur superfluum τὸ *supervacuum lignum*? quare hi versus potius inter mendosissimos amandandi, quam ut ligneam scriptionem firment. Verum hoc esset nodum incidere, non autem solvere; quare quidam hortati sunt, ut quid lucis his verbis afferrem, vel medelam tam male affectis, prolixitatis minime sollicitus. Itaque si reficiam: *Vana supervacuis dicunt chirographa signis*, nihil emaculatus, & ligna huic loco importunissima longe facessent: aperit enim subdolas, uti moris est, forensium hominum technas Juvenalis, qui vel cautiorem chirographorum fidem in dubium revocant, imo perfecta decies vana traducunt, & signa haud impressa, vel adulterina clamitant: quamquam publicæ litteræ, i. e. *chirographa*, & *gemma sardoniches*, seu signum de *γνησιότητι* & veritate eos arguant & convincant: igitur si satyricus in tertio laudatorum versuum recinat *litteras* pro *chirographis*, & *gemma*, hæc ipsa *gemma* admonet poetam *signa* præposuisse, de *lignis* nihil omnino cogitantem; quam vocem *signa* posterior manus ab superiore voce *tabellis* illusa in τὸ *ligni* transfudit; perbene enim sibi respondent *chirographa*, & *litteræ*; nec non *signum*, & *gemma*, male autem *gemma*, & *lignum*. Inductum est etiam erratum in syntaxi ab amanuensibus, qui non animadvertentes extremas versuum litteras vitio ætatis facile eradi, inscribere *ligni* pro *lignis*, & ne *ἀσύντακτος* locus esset, ab *supervacuis* ultimum sibilum detruncarunt: *Quod in codicibus manuscriptis non raro accidisse nemo, qui eos oculis usurpaverit, inficias ibit*, teste juvene doctis. Lennepio in Coluthum pag. xi.

Ne quis autem credat mihi ipsi solummodo blandiri, quod mentem Juvenalis perscrutans ad arbitrium, imo licentius quædam *σοιχείαι* commutavi, fors arrisit, ut Suetonius in Nerone c. 17. iisdem pæne verbis usus sit, quæque ego restitui, historicus hic omnino firmavit; inquit enim; *Cautum, ut in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modo nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur, ac ne quis propria manu legata sibi scriberet*: adnotanda sunt verba *vacuæ signaturis*, quæ apprime respondent *supervacuis signis*: quæ mirum in modum detorquet Salmasius in hujus Neronianæ legis interpretatione erudite garrulus de modo usur. pag. 458. in ejusque verba amice juravit Pitiscus, & Burmannus. Verum nihil *μυστηριώδες* huic constitutioni inerit, si τὸ *μόδιον* UT in NE veritas; itaque cavet imperator, ne solummodo (ita accipias τὸ *modo*) in tabulis testamenti nomine inscripto testatoris, ipsæ vacuæ & destitutæ signaturis, seu signis producantur; τὸ *signaturis* est a recto *signatura*, vox cusa ævo Suetonii; Salmasius confidenter reponit *signatoribus*, vel *subsignaturis*. Nemo mihi irascatur, si pro vocula *ut τὴν* ne appinxerim, tum quia eadem paullo ante præcedit, atque *ἀμέτῳ* insequitur iterato NE, *ne quis legata* &c. tum quia imperatoris mens clarissime patet duo jubentis, non solum nomen apponi testatoris, sed & imprimi signa, quæ cautiore reddunt

reddunt testamenti tabulas; illasque pertundendas, & filo consuendas edicit ibidem Nero ipse; tantum abest, ut vacuas signis proferri censuerit. Et miror nil hic vidisse Burmannum in doctissimis adnotat. in Tranquillum. Quæcumque autem in hanc Neronis legem docte aggerit Salmasius ἀπρὸς τὸ διόυστα partim sunt, partim nimium detorta, & longe arcessita. Itaque Juvenalis, & Suetonii loca mutuam lucem, in qua cæcutisse interpretes ceteroqui doctissimos miror, fœnerantur, *lignique* vocem nostro atramento gravem adversariam ab poeta non ineleganti fortasse non sine industria deterimus.

Ne quis autem in animum inducat me dolo, vel negligentia Salmasianam medelam hujus Juvenalis versus jam περιβοήτης subterfugisse, quem secundum quædam exemplaria restituit pag. 115. de sign. & subscr. testam. vir operosissimæ lectionis, scil. *Vana supervacui dicunt chirographa lini*, libens reponam causæ atramentariæ solummodo officere, si legatur *ligni*; ceterum si quis tanti viri auctoritate minime abducatur, clare dignoscet, eo quod versus mendo est obnoxius, sententiam fore longe potiore, si apponamus τὸ *signis*, cum ea vox longe melius *gemmæ* respondeat, & Suetonius ipse apprime adstipuletur, dum ait, *vacuæ signaturis tabellæ*; qui Tranquilli locus si Salmasio non latuisset, vocem *lini* in τῇ *signis* dubio procul vertisset, vel quia ab importuna illa *ligni* minus distat, quam *lini*.

IX. Demum non me fugit magnum Cujacium observ. lib. XI. c. 14. in hoc Ovidii disticho ob variantes lectiones vexatissimo, ep. 9. lib. 2. ex Ponto; *Nec mea subiecta convicta est gemma tabella Mendacem linis imposuisse notam*, amasse potius *lignis*, quam *linis*; quare etiam contra jureconsultorum principem mihi urgendum est in re testamentaria exputantem etiam lignis scriptoriis abusos Romanos communi opinione abreptum: quam lectionem τῇ *lignis* si cum Cujacio tuearis in Ovidio, eandem in Juvenali servandam quisque jure opponat, a cujus satyra longe ablegandam multo otio ostensum est. Verum ne te diu teneam, noscas vocem hanc *linis* in veteribus membranarum legi *chartis*, *tabulis*, *lignis*, *signis*, & *ceris*, vid. adnotat. varior. quare, si verum ames, reponere sine periculo opportuniorem ῥῆσιν *ceris*; etenim cum de re testamentaria loquatur Ovidius, constat *gemma*, sive signum ἰδίως imponi, sive imprimi *ceris*, non *linis*; e contrario *ceras* ἀντὶ τοῦ infundi lino, quod & trita res est: nihilo apertius tenes ex Paulli recept. sentent. lib. 5. tit. 25. §. 6. *Tabulæ perforatæ triplici lino constringantur, atque impositæ supra linum ceræ signa imprimantur*. Si igitur vel cum Cujacio jures, vel cum iis, qui ab Ovidii versu *ceras* abstrahere, satis inficere dicendum esset, *gemma* signatoriam imprimi *lignis*, vel *lino*, cum vel pueri noverint in molli materie imprimendam, præsertim si jam melioris notæ membranæ vocem *ceris*, non *linis* præferant. Ceterum piget me legisse tot doctissimos viros, qui hunc Nasonis versum per diu sollicitarunt, oblitos hujus poetæ ætate tabulas testamenti linis ligari non dum cœptas, quod
sub

sub Nerone fancitum fuisse tirones norunt : licet Salmasius *ibid.* p. 117. unicum linum antiquitus fuisse prædicet. Vides porro probe Juvenali medelam factam ; & turbatam Cujacii mentem facile advertis , cui in Ovidio magis placuerit vox *lignis*, quam *ceris*.

x. Ut autem in claudendis testamenti tabulis necessitatem lini, atque hanc lectionem in Juvenale tueatur Salmasius quæsitissima more suo aggerit ; de Homero autem ipsum pessime mereri mihi dolendum est, cujus poetæ ἀνυπερβλήτως causam suscipiendam diu maximum pulcherrimumque jusjurandum juravi ; inquit enim *ibid.* p. 116. *Iliacis temporibus, quibus nec signa, nec claves in usu fuere, & sola vinculorum circumligatione* (tabulæ, vel codex) *claudebantur* ; primum quidem errat in Odyssæa libro enunciando, vel memoriæ, vel typographorum ἀμαρπήματι. deinde falso ait HomERICA tempestate, & DEMOSTHENEa in tabulis scriptum esse ; nam *testamenta*, & *testari* vocibus διαθήκη, & διαπίθεσθαι solummodo donabantur ; neque de *vinculis* testamenti, aut de *lignis*, ulla apud bonæ ætatis Græcos Scriptores mentio : vir summus Græcum testandi morem cum Romano miscet. Demum imperare mihi non valeo, quin incusem dormitantem in Homeri studium Salmasium, qui omnino negat Iliaca tempestate claves in usu fuisse, sed arcas solis δειπνοῖς constrictas, cum contra divinus vates claves meminerit elaboratissimas, & veluti arcanas, *Il. ξ. v. 167.*

Βῆ δ' ἵμεν εἰς θάλαμον τὸν οἱ φίλῳ υἱὸς ἐτάξεν

Ἡφιστῶ, πυκινὰς δὲ θύρας σάθυροις ἐπήρσε

Κλήιδι κρυπτῇ, τὸν δ' ὁ θεὸς ἄλλος ἀνῶγεν.

Et Od. φ. v. 6. canit clavim Penelopes fuisse inter cetera ex principe metallo, καλὴν, ἀλαμπέα χρυτεῖν, & ejus manubrium ex ebore, κώπη δ' ἐλέφαντος. Ceterum clavium creberrima mentio est in divino vate. Fortasse Eustathius Salmasio imposuit, qui utpote Ὀμηρικώτατος, facile sibi fidem foeneratur ; ille quidem fidentissime ait, ἡ κλεῖς νεωτέρων, καὶ Λακωνίων ἔργμα. in his verbis miror Archiepiscopi stuporem, qui quam æternis commentariis Homerum macstasset, ignorat Laconas fuisse veterimos Græcorum, Helenamque Laconicam Iliacæ calamitatis in causa fuisse. Sed æquius cum Plinio agendum, qui lib. 30. cap. 1. testatum idipsum reliquit : *Iliacis temporibus ..... conditas arcis vestes, & vasa aurea argenteaque, & ea colligata nodo, non annuli nota* ; etenim non eo, quo Eustathius in Homerum studio arserat ; optarem autem ut tanti vatis auctoritate melius usi essent veteres, nuperique Scriptores, quo φιλομηροτέρως se probarent.

Ceterum quis ferat liberiolem ac pronam Plinii licentiam ajentis veterimos Græcos non nosse annulos, cum Laertius Solonis legem nobis fervarit caventis, ne liceret annulario retinere jam venditi annuli sigillum ? δακτυλιογλύφῳ μὴ ἕξειναι σφραγίδα φυλάττειν, τὴ πραχθέντῳ δακτυλῷ. itaque si ars τὴ δακτυλογλύπτειν Solone antiquior audit, aut ipsa

Home-

Homero ὁμόχρονος est, aut parum diu posterior. Ut incusem etiam Salmasium necesse mihi est, qui æque ac Plinius, uti paullo ante notatum est, figilla Homerica ætate incisa esse facile negat; cum hic Laertii locus pro vetustate σφραγίδων proflet luculentissimus. Hæc de Juvenalis versu tenebricoso prolixiora, quam quæ cogitaveram. Animi sane angor Mazochium nostrum, qui isthæc Juvenalis verba in Quir. Dipt. meminit pag. 12. not. 17. nihil nodi in gemina voce *supervacui ligni* offendisse, quem a me fortasse non bene dolatum ipse totius rei litterariæ πέπτον peritissimus elaboratius exasciasset.

xi. Pretium operæ nunc est, ut de cera jureconsultorum pauca adnectam, uti superne receperam, meamque fidem liberem; sed ab eo labore temperare possem, cum aperte commonstratum sit tabularum nomen in juris σώματι accipi κατάχρηστικῶς, neque ligneas prorsus fuisse; ita etiam si ceras legum conditores forte meminerint, τροπικῇ appellatione abufos fuisse nemo neget; tantique fatendum valere vocem *ceram* apud eosdem, quanti *tabulam*, *chartam*, vel *membranam*; quis enim in animi mentem induxerit res maximi momenti, uti testamenta, idque genus chi-rographa ceris deletu facillimis commendasse veteres, præsertim quando jam chartæ, papyri, membranæque ubique prostarent? Cum igitur omnem Justinianeam collectionem invisissem, reperi vix semel, & iterum ceræ inibi vestigium esse, quare falsus est Trotzius pag. 82. in Hugonem de prima scrib. orig. egregiæ notæ jureconsultus, qui nimia παρόρησις adstruit legum conditores *tabulas cerasque plerumque conjungere*. Primus locus est Ulpiani leg. 59. de legat. 3. ubi *ceratos codicillos* legimus, quem paullo ante pag. 112. probe excussimus: alter est notior Marciani l. 1. §. 4. D. de leg. Cornel. de fals. quem locum Brissotius de verb. signif. voce *cera*, Schultingius in jurispr. antiqu. pag. 629. & Bynkershoekius observat. lib. 3. c. 21. pro ceris scriptoriis accipiunt: verba legis sunt: *Qui in rationibus, tabulis, cerisque, vel aliqua re sane consignatione falsum fecerint, vel rem amoverint, perinde ex his causis, atque si erant falsarii puniuntur*: (illud sane Gothofredus immutavit in *sive*;) vertit etiam vocem *cerisque* in *ceterisque*, illamque fatigat tanquam otiosam; sed quid sibi velit hæc inconcinna περιπλογία in *ceteris, vel aliqua re* (corrigere *aliave re*, ut in lege mox apponenda,) sane quam ignoro; itaque omnia miscet Gothofredus.

Verum, quæ exputo de his verbis mire pravis, aperiam, sed timeo, ut huic conjectioni sit locus; *cera* hic sunt longe quid diversum a tabulis, & Marcianus pro *signis* illas apposuit; vetus quis interpret margini adscripserat ad ejus vocabuli lucem hæc bina verba *sive consignatione*, posterior amanuentis rure inficetior, (quod peccatum fuisse identidem conquerimur,) ἀκαταλόγως, scil. loco non suo illa huic legi intermiscuit: quæ ambo si eradamus, sententia constabit; dummodo *cera* pro signo, sive consignatione accipias: itaque aut nihil, aut saltem parum

dubites, quin Marcianus satis concinne clareque scripserat: *Qui in rationibus, tabulis, cerisve, vel alia re falsum fecerint, vel rem amoverint, perinde ex his causis, atque si erant falsarii, puniuntur*, qua sententia nihil luculentius; si autem immisceas binas voces, *sane* (vel *sive*) *consignatione*, quas ex margine indoctus librarius *νεμείνῃ*, earum locum nihil advertens, adscripsit, omnia turbata & tenebricosa vides. Quod autem ceræ *signum* audiant, testis locuples Justinianus instituit. lib. 2. tit. 16. §. 3. *Eamque partem proprio lino propriaque cera consignare*; & tabulas signis muniri pro Quintio Cic. adstruit: *Tabulæ maxime signis hominum nobilium consignantur*: frequentius autem apud poetas, Ovid. lib. 2. ex Pont. el. 9. *Non mea subjecta convicta est gemma tabella Mendacem ceris imposuisse notam*; verum hoc tritum. Otium tereret, si quis, ut in superiori lege tueatur verba illa *νοθείας* plena, *sive consignatione*, mihi objiceret Paulli legem 16. §. 2. eod. tit. quæ fere iisdem verbis concepta est: *Sed & ceteros, qui in rationibus, tabulis, litteris publicis, aliave qua re sine consignatione falsum fecerunt . . . . eadem pæna (falsi) affici solere*: (hic etiam Gothofredo aqua hæsit, qui suspicatur particulam *sine* retinendam;) nam reponam, nisi eadem verba *sine*, vel *sive consignatione* hinc etiam abstergantur ex superiori lege surrepta, & huc importune ingesta, primo *σφαλματι* alterum trahente, nihil sani ex verbis Paulli elicimus, imo omnino sunt rationi absona; cum notum sit litteras publicas sine signis, aut subscriptione, (utrumque enim notat vox *consignatio*, uti docte ostendit Salmasius de mod. usur. p. 397. atque in volumine de subsignand. testam. quas binas leges me piget virum summum non illustrasse,) publicas non vocitari, proindeque, neque falsas, neque veras traduci posse; tamque ratum ac sollemne erat pacta conventa subsignare, ut Seneca lib. 3. de benefic. c. 15. ira excandescat: *O turpem humano generi fraudis ac nequitiae publicæ confessionem! annulis nostris plus, quam animis creditur, &c.* Igitur frustra est Gothofredus, cum τὸ μόρον *sine* retinendum clamitet: & miror tot doctissimos avi nostri jure consultissimos adeo in harum legum ambagibus se contorsisse. Ceterum si in prima lege *ceras* legas, ne dicas cum Bynkershoekio, & Schultingio hinc colligi veteres scripsisse in *ceris*, cum *ceræ* hic sint *signa*, uti recte interpretatus est quicumque mundo illeverat, *sive consignatione*, inde importune in legem ipsam hæc binæ *ῥήταις* immissæ sunt.

XII. Præterea scio plenam esse tenebrarum formulam nuncupationis, quam Ulpianus tit. 20. regular. §. 9. nobis servatam voluit: *Hæc, uti his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque, vos Quirites, testimonium præbitote*, a qua interpretes fere omnes cito se expediunt agentes satis sibi esse, si libere pronuncient veteres in ceris scriptitasse: sed ætatem ceratarum tabularum certam firmare nulla arte valent. Heineccius antiq. Rom. lib. 2. tit. x. §. 12. Bynkershoekium, & Schultingium vades proferens eodem recidit, cum ait: *Utrunque jungebatur cap-*
ptio-

prionis vitandæ ergo, proprie enim non inscribebatur tabulis, sed ceris. Trotzius in Hugonem pag.82. *tabulas* hic, scripturam studiosius elaboratam intelligit; *ceras*, pugillares, in quos tumultuarie omnia conjiciebantur; suam hanc hariolationem, ut probet ῥῆτα καὶ ἀρρητα importat, interque cetera Juvenalis locum, *Nonne libet medio ceras implere capaces Quadrivio* sat. 1. v. 63. blateratque satyricum inibi testamentorum meminisse; cum contra *cerarum* nomine satyrarum suarum grande volumen adversus licentiam morum tempestivam medelam esse inclamet; ea in re oscitanti Trotzio imposuit Briffonius de verb. signif. in voce *cera*, qui etiam pro testamenti tabulis hunc Juvenalis versum laudat; miseret tantorum virorum, qui exscriptoribus subitam præstant fidem, posthabitis auctoribus ipsis, ita errores in ævum durant. Demum Salmasius de subscrib. & signan. testam. pag. 209. has ceras exteriores illas, quibus signa imprimebantur, accipiendas ait, cum jam tabularum appellatio præcesserit: hic arguit Salmasium Heineccius, tanquam si ipse meliora cu-disset; verum in Salmasio culpa residet, eo quod, ut sententiæ suæ fucum crearet, verba nuncupationis intorsit, & pro *cerisve*, appinxit *cerisque*, & διὰ δὲ ξιν, & σύνδεσιν confudit: de vi *μωπλς* vel vid. Mazoch. in Ascia p. 156.

Si autem his legum antesignanis mihi fas sit intercedere, ῥῆται illas *tabulis cerisque* haud dubie sumi ajo apud veteres jureconsultos κατ' ἐπαγοδίπλωσιν, ita ut ambo hæc vocabula unam eandemque menti rem ingerant; licet *cera* apud melioris ætatis Scriptores plerumque sint sigilla, constat chartas sæpe etiam adnotare, vide quæ paullo ante dixi in Juvenal. qui satyrarum librum *capaces ceras* vocat: quare in Marciani lege *tabulas cerasve corruperit*, revera *ceræ* sunt *signa*; contra in hac nuncupationis formula nil prohibet, quominus *tabulæ ceræve* unum idemque sit, & τροπικῶς pro testamenti scripti charta, vel membrana accipiamus. Et ut rem omnino stabiliam, advertas rogo satyras suas Juvenalem dicere *ceras*, quæ satyræ certissime chartis illitæ fuere; cum e contrario Horatius suas *lincero chartarum* donet nomine, qui sperat fore, ut *tempus reddat meliores, ut vina*, epist. lib. 1. 2. v. 35. vides igitur binos satyricorum libros ab altero *ceras*, ab altero *chartas* vocitatos, quo non mireris, si aliquando chartas jure periti *ceras* dixerint. Præterea scias nihil dubii esse, quin *ceræ* peræque sint, ac *tabulæ*, uti in hac Ulpiani nuncupatione; etenim quas non uni Scriptores dixerunt *Cerites tabulas*, vid. Gell. lib. 16. c. 13. & Ascon. in Divinat. Horat. tamen ep. 6. lib. 1. v. 62. *Ceritem ceram* vocat. Quæ nam fuerint hæc *Cerites tabulæ*, si nosse aveas vide Salmut in Pancirol. de reb. deperd. & invent. Ne autem a re testamentaria discedam, quas jureconsulti vocant *supremas tabulas*, distas reperimus etiam *supremas* & *ultimas ceras*: atque nunc mens opportune suggerit versus Martialis: *Nil Aniano præter aridam vestem moriens reliquit ultimis pater ceris*. Et sane nullus unquam possum in animum inducere, ut tanti momenti res, scil. ultimas voluntates ceris sexcentis

dolis obnoxiiis Romanos concredidisse : quare nomen cerarum pro chartis Romana *mundities non dum pepulit , sed in longum ævum manserunt vestigia ruris* , Hor. ep. lib. 2. 1. v. 160. & cascarum gentium reliquiæ ; atque in eadem τροπικῇ notione habendæ , ac stili , limæ , tabularum vocabula . Et sane , nisi scriptura in unis chartis apud Romanos celebrata fuisset , testatum non reliquisset Vopiscus de Firmo tyranno hist. Aug. p. 695. *Tantum habuisse de chartis , ut publice diceret exercitum se alere posse papyro , & glutino* . Quin ea chartarum vis etiam reip. tempestate Romæ prostabat , ut iis piper , & scombros advolverent , ino easdem vilioribus rebus , turpique usui destinarent , uti notum est de chartis Volusianis , quas belle , ut sui moris est , deridet Catullus .

Denique pæne oblitus eram commonefacere Livium in ingenti historiarum opere semel dumtaxat meminisse locutionis *tabularum ceræve* , scil. dum ei sermo est de quibusdam legibus Romanos inter Albanosque sancitis anno V. C. secundo circiter & octogesimo Horatorum , & Curiatorum tempore , quando nempe vix a stiva & rure ad arma tractanda Romani descenderant ; quare cum Livius ævo suo scita & leges in chartis scribi , & τροπικῆς locutiones *tabularum* ubique celebrari cerneret , *tabulas ceramque* ad primum Romanorum foedus , quos adhuc rusticitatis plenos noverant , rejecit . Neque ambigas hæc mente concoxisse Livium , dum ea de Romanis Albanisque scriberet , cum etiam clare ab Horat. teneas rudes , & antiquissimos Romanorum sapientes leges in tabulis incidisse , de art. v. 396. & 400. *Fuit hæc sapientia quondam . . . leges incidere ligno* . Quod etiamli verum dicas , quæ de casca primaque Romanorum gente leges in ligno , ceraque scribente , biga hæc Scriptorum adstruit , nihil mihi curanda sunt , qui dumtaxat , & reipub. cultiora tempora , & sub imperatoribus γραφικόν morem testamentorum , & syngrapharum persequi adnitor . Apponam hic laudatum Livii locum , quo eum consulendi labore te levem , lib. 1. cap. 24. p. 104. edit. Drakenborchii . „ Audi Jupiter , audi „ paterpatrate populi Albani , audi tu populus Albanus : ut illa palam „ prima postrema ex illis tabulis , cerave recitata sunt sine dolo malo , „ utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt : illis legibus populus Rom. „ prior non deficiat : si prior defexit publico consilio , dolo malo , tum „ me Diespiter populum Rom. sic ferito , ut ego hunc porcum hodie feriam : tantoque magis ferito , quanto magis potes pollesque . “

XIII. Ex his omnibus , quæ de tabulis , cerisque congeffi , quid sit *prima* , atque *ima cera* in testamentis , quæ verba licet in omni , quanta est Justinianeæ legum συλλογή , reperire non sit , apud reliquos Scriptores pervagatissima sunt , facile quisque internoscet , si ab animo deponat , quod ubique interpretum legitur : *testamenta fere in ceris scripta esse , quæ ligneis tabulis infundebantur* , Heinec. Ant. Rom. lib. 2. tit. 10. & cavendum legentium *languida ne tristes obscurent lumina ceræ* , Mart. lib. 14. 5. Itaque si invecia cerarum τροπικῇ notione , & non quidem vocem , sed

sed rem ipsam pensitemus, quidquid *prima cera*, atque *ima*, seu *extrema* ab veteribus Scriptoribus vocatur, juxta valere reperiemus, ac *prima*, & *secunda testamenti pars*; sive *superior*, & *inferior*; sive *prima*, ac *novissima*; aut *heredes primi*, & *substituti* apud jureconsultos; vide Salmasium exempla mixtim conglutinantem de subscrib. testam. p. 293. sed ipse in ceratas tabellas jurat; verum has ambas testamenti partes ab legum latoribus nunquam *ceras* vocitatas deprehendi; addo & Caji auctoritatem, qui lib. 2. tit. 4. §. 3. secundam testamenti partem *extremam paginam* compellat, quam paginam neque de ligneis tabulis, neque de ceris dictam unquam reperi, sed solummodo de chartis, aut de membranis; in eoque mihi adfentiri videtur Salmasius de subscrib. testam. pag. 293. Atque adeo verum est *cera τροπικῶς* Latinos abuti, ut hereditatem ipsam noverim ab Juvenale dictam etiam *ceram* sat. 4. v. 18. *Consilium laudo artificis, qui munere tanto Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi*; ubi vides satyricum laudantem quemdam, qui muneribus missis majorem orbi senis hereditatis partem captaverat, quam ἀπλῶς *ceram* appellat. Itaque, ut omnia sint σύμφωνα, dicendum Scriptores illos ad orationis ornatum & lucem translata atque τροπικῇ voce *cera* uti, quam jureconsulti defugere, qui res potius curant, quam verba. Eccui mirum non sit hos nunquam *stili* meminisse? contra, si testamentum ceris revera commendaissent veteres, Pandeſtes id vocis ad nauseam usque iterasset.

Scio te haud moræ patientissimum esse, an ipse πολυθρύλλητον senatus consultum, quod contraxit Paullus sent. recept. lib. 5. tit. 25. §. 6. enodem, ubi cultiores prudentes juris, nisi ceratas testamenti tabulas fuisse dicamus, nullam huic legi, quam Nero sanxerat, sententiam inesse prædicant: *Amplissimus ordo decrevit eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus, ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino constringantur; atque impositum* (al. *impositæ*) *supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem interiori servant. Aliter tabulæ prolata nihil momenti habent.* Schultingius hic statim transversus actus est, & postrema verba: *atque impositæ supra linum ceræ, &c.* quæ certe, uti jacent, fatis ἀνιγμωπῶδη sunt, stare non posse, ait, cum in exteriori parte (testamenti) signa quidem apparere debeant, non etiam scriptura; vides Schultingium in animum induxisse vocem exteriores τῇ scripturæ coherere. Magnus Salmasius adeo horridum atque ἀδιέβατον hunc Paulli locum credidit, ut contra Heraldum de subscr. testam. pag. 156. hæc effuderit: *Quod si potes mihi explicare, tunc faciam, ut pro jurisconsulto tanto habearis, quantus haberi vis.* Verum, quoniam ceratæ testamenti scripturæ opinio, quam a pueris imbiberat, atque ab aliis etiam inaudiverat, tanti viri mentem turbaverat, ut in hisce verbis, quo ceratum negotium vestigaret, ea vel ad arbitrium immutarit, vel mutilarit: quare de mod. usur. cap. xi. ita restituit, ut exterior cera fidem interiori servet.

Inde

Inde in laudara pag. 156. de subscr. test. veluti si hujus mutationis pœnituisse, audentior reponit: *Impositæ supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores fidem interioribus servant*; & utrobique vides ῥῆπν *scripturæ* angue pejorem aufugisse, veluti ceratis suis tabellis infestissimam: quam etiam vitavit ibid. Schultingius; cujus emendationem prætereundam reor, utpote quæ cum Salmasianis conveniat; reliquos interpretes, ne cures, qui satis inficeriora procuderunt.

Verum nescio, cur tantas turbas ciere adlaborarint, & isthæc verba tanto studio sollicitarint, quæ plana sunt, & sibi apprime constantia, dummodo unam voculam, quæ solita librariorum noxa exciderat, γραφικῶν cerarum tandem oblitus restituas. Rescribe igitur: *Ut exteriores RES scripturæ fidem interiori servant*; res autem scripti testamenti exteriores, quas præmiserat Paullus, quaternæ sunt *foramina, linum, ceræ, signa*, quibuscum sane interioris scripturæ fidem servandam lex jubet. Constat autem amanuenses syllabas repetitas facile omisisse, (cujus rei causa nostris typographis sæpe irascimur;) hinc cum vox *exteriores* cadat in syllabam *res*, alteram ῥῆπν *res*, tanquam supervacuam atque redundantem librarii plerumque indoctissimi posthabuere. Id genus hominum peccata, in antiquis membranis tum Græcis, tum Latinis deprehendes; si sexcenta exempla postules, præsto est D'Orvillius, in Charitone p. 220. 212. ubi totus est vir Græce doctissimus in converrendis amanuensium erratis repetitam syllabam omittentium, cujus diligentiae maxime nunc gratulandum mihi est.

Neque credas me destitui exemplis jurisconsultorum, qui, quæ antea nominibus suis dixerant, repetunt exinde γενηκῶ nomine *rerum*; & ne ex Pandecte locos arripiam, ubi plurimos invenire est, unum, missis ceteris, quos collegeram, ab eodem Paulo apponam opportunum satis ibid. lib. 2. tit. 31. §. 25. *Sive segetes per furtum, sive qualibet arbores cæsa sint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur*: vides Paullum, quæ vocat *segetes*, & *arbores*, mox *res* dicit; sed hoc aliis est etiam Scriptoribus commune. Reor hujus legis nodum & ænigma me tandem solvisse, quæ tamdiu & misere torfit interpretes, qui eam enormi commentario onerarunt; & mirari non desinam viros in παλαιογραφία apprime versatos satis tritum amanuensium τεράλμα non vidisse. Verum mea interest Paullum nihil in hoc S. C. ceram scriptoriam meminisse, sed dumtaxat signatoriam, quo sententiam meam magis firmem, & contractus vel publicos, vel privatos; & testamenta in cera nunquam condita, transversosque abactos Salmasium, Schultingium ceterosque prudentes juris, qui hic exteriorem, & interiorem ceram inviserunt, imo potius de suo apposuerunt, & vocem *scripturæ* mihi carissimam audacissime expunxerunt.

xv. Demum non me latet Tullium binis, aut ternis dumtaxat locis orationum ceras meminisse, verum maximi oratoris auctoritas tantum abest, ut sollemnem ævo suo atramentarium scribendi morem eleve, ut fortius

tuea-

tueatur. Etenim si in Verrem lib. 1. cap. 36. hereditatem pupilli Malleoli inhiantem excandescat, detegatque fraudem Verris, eo quod nomen infimum deleverit a syngrapha, sane, dum ceræ meminit, etiam τροπικῶς locutum certo dicas: *Multis efflagitatus aliquando dixit H-S decies; deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono servo H-S sexcenta millia accepta pupillo Malleolo retulit, quomodo ex decies H-S sexcenta sint facta.... cur id nomen infimum in litura sit vos existimabitis*; primum advertas rogo Tullium loqui de codice, non de tabella, sive codicillis; codices, sive libros ceratos nunquam reperies: deinde non bene sibi respondent *cera*, & *litura*, contra vero conveniunt *cera*, & *rasura*, hinc Ovid. 1. Amor. el. 11. v. 19. *Nec mora, perlectis rescribat multa iubeto, Odi cum late splendida cera vacat. Comprimat ordinibus versus, oculosque moretur Margine in extremo littera rafa meos*: & Martialis lib. 10. 2. *Nota leges quædam, sed lima rafa recenti*: vides vocem *rafa* dici *ρυζῶς* de *cera*, & de *lima*; e contrario chartis illinimus: & lituræ ad chartas, & membranas pertinent. Igitur si Cicero de codicis flagitiosa litura in extrema cera facta a Verre conqueritur, ad orationis ornamentum, & τρόπον pro ima charta, *extrema cera* dixit; uti Martialis eodem epigr. contrario τρόπῳ *chartam* dicit *lima rafa* sam vers. 3. & 11. Recoque etiam, quæ de jureconsultorum cera nuper dicta sunt. Neque te abducant adnotationes summorum virorum in hunc Ciceronis locum, qui universi pro scriptione cerata jurant.

Verum improbo negotio laborat alter Cic. locus in Verrem lib. 3. c. 78. pro cuius sententia adsequenda ad scriptoriam ceram confugiunt doctissimi virorum suis commentariis, ita ut piaculum rati sint ceræ non adhærescere, atque immergi. Porro Verres indixerat pro scribis suis non unam nummariam deductionem, interque eas de cerario: *Ex omni pecunia, quam aratoribus solvere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, pro spectatione, & collybo: deinde nescio quo cerario. Hæc omnia, judices, non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt vocabula. Nam collybus quinam esse potest, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium vero quid? quomodo ad pecuniam publicam allatum est? &c.* Hoc igitur cerarium Verrinum, quasi juramento sibi præstito universi interpretes ajunt fuisse mercedem quamdam scribarum pro cera, qua tabellæ γραφικὰ illinebantur: hinc colligunt morem scriptitandi in ceris sollemnem fuisse ac tritum. Verum si quid sapio, nulludum mihi prohibere poterit, quominus hoc novum, & Ciceroni antea inauditum vestigal cerarium non pro scriptoria, sed pro cera *signatoria* a Verre indictum esse interpreter. Nam vel tiro novit publicas tabulas, & syngraphas sine signis in cera immixtis nihili valuisse, imo ne ostendi quidem potuisse: exempla pag. 122. protulimus, quibus firmatum est ceras ἀπλῶς accipi pro signis. Quare Verres novo improbissimi furti vocabulo tributum cerarium, idest pro signis in cera, ut syngraphæ ἀθετητικῶς haben-

berentur solvendum jussit . Et dolendum etiam hac tempestate tum in sacris, tum in profanis chirographis cerarium vectigal solvi , a quo longe abhorrendum esset , cum Verrem Tullius illius auctorem maledictis figat & mactet . Vides igitur novam vocabuli *cerarii* notionem , & fortasse veram, quo jam dudum contra veterum scribendi atramentarium morem doctissimi interpretes importune abusi sunt . Demum advertas pro re nata *ceratium*, κηράριον, longe quid diversum ab *cerario* apud jurisconsultos , vid. Brisson. de verb. signif.

XIV. His omnibus animadversis, quæ jureconsultis doctioribus, & non feris studiorum probatum iri spes mihi est , explanandum servavi marmor , quod fortuito amicorum doctissimi considerandum obtulere , quique inaudiverant me a testamentorum scriptione ligna , & ceras averruncasse, meas vero lucubrationes, & multarum rationum momenta non dum legerant , ut elegantissimi marmoris auctoritate & pondere inanem sen-

tentiam meam traderent ac everterent, ovationemque canerent ante bellum . Saxum ipsum appono graphice & vera fide expressum, quod primum incidit pag. 203. in libello inscripto, *Verustalia*, seu *vetustatis admiranda* Franc. Ptolemæus Senensis in Rom. Gymnasio pandect. interpres Romæ edito 1670. & superiori anno doctiss. Fuginius affabre delineandum curavit in fronte curatissimæ diatribæ de testamentis, quam an typis dederit, ignoro. Itaque ab omnibus conjuratum est in hoc elegantissimo filice opere anaglypti-

glyptico testamenti factionem expressam esse, præsertim cum viderint senem illum, quem tabellionem rati sunt, ceratam tabulam stilo, intenteque studio exarantem. Quare ajebant aliquanto importunius, si fides in sit marmoribus, quæ summa semper data est, ex eo monumento, quod auro sibi jureconsulti carius exputant, penitus elevari, atque obtundi sententiam atramentariæ testamentorum scriptionis, ceratæ e contrario lapidum momentis firmari.

Haud negem initio, Ptolemæi, Fuginii, & tot amicorum jurisprudentum auctoritate, quorum plenissimo numero Neapolitanum forum exundat atque exuberat, parum animi mente hæsisse; præter quam quod contra lapidum litteratorum vim mihi urgendum esset. Verum domi anaglyptum paullo attentius consideranti facile occurrit longe aliud a testamento sculptorem cogitasse; quod, quanto majorem mihi ipse brevitatem imperare possum, ostendam; nunquam enim in animum inducere potis eram, ut marmor tabellionem nobis offerret, quando ab condendis testamentis ceras, & stilos multa rationum, atque exemplorum vi longe ablegaveram.

Porro neque ad testandi morem tempestate reip. neque sub primis imp. marmor sculptum dicas, cum sollemnitates a legibus scitæ desint, præsertim testium numerus, quæ vel tironibus nota sunt: scio imp. Theodosium, & Valentinianum in l. *Hac consultissima* §. *ex imperfecto* 21. Cod. de testam. edixisse testamentum inter liberos valere etiam si careat testium subscriptione, & signis, dummodo bene constet testantis voluntas, vid. Cujac. in novell. 107. de testam. factis inter liberos, & in lib. 6. respons. Papinian. & Gothofredum hic; verum id etiam notum est, & tritum; neque propterea lapidis sculpturam ad testantem inter liberos referas; licet in ea testamenti specie testes desiderari possint, nam horum Cæsarum ætas longe posterior est nostro marmore, quippe quod summa elegantia pollet, & Trajani, vel finitimi Cæsaris ævo incisum est, ut cuique, qui indolem temporum in ea arte callet, saxum intuenti patet.

Præterea filex ipse minime præferre potest testamenti factionem, cum videas bovis sacrificium, & præsertim senem ægrotum cum uxore colloquentem, non vero cum tabellione, vel servo scribente, quem intueri oportuisset, si voluntatem ultimam, & hereditatem ei commendaret. Et me fortius urget ridiculum videri, si quis jubeat insculpi marmoribus rem testamentariam, quam neque plebs, neque ordo curaret, & nihil novi oculis objiceret. Quare quid sanius in animo habuit, qui sculpturam edixerat: & quisque mecum posthac mirabitur, quo pacto in Ptolemæi, Fuginii, aliorumque amicorum mentem cadere potuisset testamenti factionem. Adsentendum mihi igitur illum, qui in hoc marmore tabella, & stilo utitur, voluntatem ultimam minime scribere, atque integram meam sententiam esse, qui a publicis chirographis ea instrumenta primus averti, & atramento, seu communi scribendi more condita ostendere adnissus sum.

xvii. Scio nunc pensime esse, quid nam anaglyptum occulat, aperire, cum parum laudis sit aliorum sensa evertere, nisi nostra prodamus; neque mei moris est, uti quorundam, qui facile aliena carpunt, sua nunquam edunt. Ajo senem illum scriptorem, medicum esse, qui pro ægroto in cerata tabella medicamenta præscribit: cui interpretationi jam vides omnia apprime conspirare, scil. cognatorum, filii, & uxoris luctum, & bovis sacrificium Deæ Hygiæ, sanitatis præsidii ac tutelæ, scribentisque senis τοποθεσίῳ · exsculptumque marmor dicas pro voriva tabula reciperatæ valetudinis: quæ cuncta ostendere singillatim aggredior:

Τοποθεσία, sive locus, in quo senex scriptor residet, medentem dubio procul nobis offert; e regione enim, non vero ad latus ægrotantis medico assidendum esse norunt omnes ex Celsi lib. 3. cap. 6. pag. 130. edit. Rotterodami 1750. *Ob quam causam medicus neque in tenebris, neque a capite ægri residere: sed illustriori loco adversus eum, ut omnes motus ex vultu quoque cubantis perspiciat; cum igitur in eo positu cernas in marmore senem scribentem, haud scio, an quis, nisi pertinacissimus, aut cui morbo mens caleat, medentem esse negaverit.*

Quod veterum medicorum sedendi scitum ab Hippocrate, ut moris est, Celsus exscripserat, quanquam in illius, quæ reliqua sunt, operibus nunc minime legas; id autem præceptum, quin in Hippocratis libris extiterit, nullus ambigo; etenim in cap. περὶ Ἀσχημοσύνης n. ix. medico inculcat γενικῶς, ut cum primis καθέδρης, sessionis, meminerit; modum autem, ab ægroti scil. regione, ab ipso Celso ejus discipulo novimus. Neque mihi contumax sis in eo κειμένῳ medicorum principem uti etiam voce προσεδέχῃ, quæ a bonis, malisque interpretibus intelligitur *ad ægri latus sessio*, quare Hippocrates Celso adversarius exputatur. Verum accipe verba, indeque utrumque Græcum, Latialemque medicum συμφώνως fateberis: Ἐν δὲ εἰσόδῳ μνησθαι ἢ καθέδρης, ἢ καταστολῆς, περιστολῆς, ἀνακινεῖσθαι, βραχυλογίης, ἀτακτοποίησις, προσεδέχῃς, ἐπιμελείης, ἀντιλέγειν πρὸς τὰ ἀπαντήματα, πρὸς τὰς ὁχλὰς ἐπιγινομένης, δεισθεῖν τὸ ἐν ἑαυτῷ, πρὸς τὰς θορύβους ἐπιπλήξειν, πρὸς τὰς ὑπεργίας ἐτοιμασίης, quæ ita versa legere est in edit. Foessii 1657. pag. 24. *In egressu (corr. ingressu) autem te meminisse convenit sessionis, demissi habitus, vestitus, gravitatis, breviloquentiæ, ac ne quid perturbato animo facias, ut ægro assideas: in omnibus diligentiam adhibeas, ad ea, quæ obijciuntur respondeas, & ad omnes perturbationes animi constantiam adferas, tumultus verbis castiges, & ad omnia subministranda te promptum exhibeas.* Vanderlindenii interpretatio pag. 57. to. 1. parum ab hac Foessii distat. Et sane in primis verbis μνησθαι καθέδρης sedendi modum, scil. adversus ægrum edicit Hippocrates; at longe aliter accipiendum τὸ μνησθαι προσεδέχῃς, scil. sollicitæ cogitationis tum officii, tum periculi, ut Cic. verbis utar lib. 7. ad famil. ep. 13. hinc merito vocem προσεδέχῃ conjungit cum ἐπιμελείῃ · non autem accipias de corporis positu, etenim ταυτολόγησθαι esset Hippocrates, qui antea

antea jam de sessione medicum monuerat : igitur *animi perseverantiam* requirit, quam appellat sollemni voce, & medicorum propria προτεδρῖον. Hæc autem διάγνωσις vocabulorum προτεδρῖον, & προτεδρῶειν vel ex lexicis noscites, quorum exempla ne compilem, illinam hic nova ex ep. Paulli 1. ad Cor. 9. v. 13. Οὐκ οἶδατε, ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐν τῷ ἱερῷ ἐστίν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προτεδρῶντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; quæ languidiuscula Latinitate donata dolet intueri : *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? & qui altari deseruiunt, cum altari participant?* vim vocis προτεδρῶντες interpretem minime vidisse sentio, reponere igitur, *qui assidue incumbunt & perseverant*. Quibus verbis lux additur ex cap. 7. 35. ibid. Τῷτο ἔτι πρὸς τὸ ὑμῶν ὠφελῶν σύμμερον λέγω. ὅχι ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀσχημῶν καὶ ἀπρότεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερπατῶσας, miror sane nihil de voce ἀπρότεδρον adsecutum vulgarem interpretem, qui vertit *obsecrantem*, vera δεινότης ejus ῥήσις est, *Christo Domino assidue adhaerentem*. Quod licet adverterint doctiores hujus ætatis viri, quos adeas rogo, eos tamen latuere, quo rem melius firmarent, ethnicorum Scriptorum exempla; præsertim cum hæc binæ voces in sanctis voluminibus, utpote ἀπαξ λεγόμενοι, profana luce indigeant.

Porro scias verbum προτεδρῶειν proprium medicorum audire, ut jam vides ex Hippocrate, idque notionis etiam τῷ assidere Latini, servorum instar Græcorum imitatores impertiere, quare nihil frequentius in his Scriptoribus invenies, cum de ægrorum cura sermo sit; Celsus lib. 3. cap. 4. p. 120. *Ille assideat, necesse est, qui, quod solum necesse est, visurus est.* Horat. lib. 1. sat. 1. v. 80. *At si condoluit tentatum frigore corpus, Aut alius casus lecto te affixit, habes qui Assideat, fomentaque paret, &c.* Ovid. Heroid. ep. 20. v. 133. *Me miserum! quod non medicorum iussa ministro, Effingoque manus, assideoque toro:* male quidam legunt *insideoque*, vide adnotat. Et ibid. v. 137. *Ille manus istas affingit, & assidet agræ.* Tacitus etiam annal. lib. 6. cap. 26. refert Tiberium Nervæ, qui consilium moriendi ceperat, *assedissee*. Plinius lib. 1. epist. 22. cum amicus Titus Ariston gravi valetudine premeretur se ei *assidentem* dicit pag. 86. edit. Longolii: *Nunc enim nihil legere, nihil scribere, aut assidenti (mihi) vacat, aut anxio libet*, vide hujus cl. viri adnotat. ubi laudat hæc Apuleji verba: *Quasi parentem assideret ægrotum*: definitque idem Longolius: *Assidere dicuntur, qui ægrotis adsunt*. Præterea Plin. lib. 7. init. ep. 19. *Angit me Fanniæ valetudo: contraxit hanc, dum assidet Junia virgini (i.e. Vestali) sponte primum, est enim affinis, deinde etiam auctoritate pontificum.* Hinc natum est, ut *assidere*, & *assiduus* ab intenta fortasse medicorum cura erga ægrotos adnotent *frequentem esse*, atque *occupatum*; vide etym. Voss. in voce *assiduus*. Inde etiam educita sunt nomina *assessura* in Ulpiano l. 3. D. de proxenet. & *assessorium* l. 5. §. 8. D. de injur. & fam. libell. de quibus adis interpretet. Tenes igitur quam longe distet in Hippocr. καθεδρῇ ab προτεδρῇ,

quas medicorum filii hic una confuderunt.

XVIII. Hic pro re nata pacem mihi rogo, ut caliginosa bina Hippocratis verba μεμνησθαι καταβολῆς, περιβολῆς luci suæ reddam, quis enim ferat ea classici assidue Scriptoris tam misere Latine conversâ, *memento demissi habitus, vestitus?* sane deridiculus salutaretur Hippocrates, qui jubet medicum jam ægroti ædes ingressum, quo pacto se induat, cogitare; quare vocem περιβολῆν longe quid a *veste* alienum adnotare dicas; sicuti igitur καταβολή ad animi dotes pertinet, hinc conversam eam vocem vides *animus demissus*, dicerem potius, *animus minime contumax, facilis, sedatus*; uti act. 19. Apost. 35. Καταείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸ ὄχλον, & cum sedasset scriba turbas: ita etiam περιβολή non est *vestitus*, sed ut iterato Cic. verbis utar, Acad. 4. c. xi. dicerem, *circumspectio, & accurata consideratio*. Quod ut firmem, opportune animus suggerit eadem verba me quondam lætitasse in Plutarcho in Pericle pag. 154. edit. Paris. quæ reor vel librariorum noxa, vel semidoctorum petulantia corruptissime legi: Οἱ Περιβλῆς καὶ τὴ λεγομένην μεταβολογίαν, καὶ μεταρρολογίαν ὑποπιπλάμεν, ὃ μόνον (ὡς εἶχε) τὸ φρόνημα σοβαρὸν, καὶ τὸ λόγον ὑψηλὸν εἶχε, καὶ κταρὸν ὀχλικῆς, καὶ πανέργως βωμολογίας. ἀλλὰ καὶ πρωτόπῃ σύστασις ἀδρυπτῇ εἰς γέλωτα, καὶ πρώτης πορείας. καὶ καταβολὴ περιβολῆς πρὸς ἑδὲν ἐκταραττομένη πάθῃ ἐν τῷ λέγειν, καὶ πλάσμα φωνῆς ἀδόρυβον, καὶ ὅσα ταῦτα πάντας θαυμαστῶς ἔξεπληπτεν. Quæ ita transfudit Xylander: *Imbutus autem scientia sublimium, & celestium, non solum scilicet elato fuit animo, & sublimi usus est dicendi genere puro a plebeja, & arcessita garrulitate; verum etiam vultus ad risum immotus, incessus comis, modestus vestitus, animus in dicendo imperterritus, modulatio sedata vocis, & reliqua ejus generis omnes adduxerunt ad stuporem*. Pleraque ex his Xylandri verbis vix tangunt Græcam vim, & δεινότητά. verum καταβολὴ περιβολῆς πρὸς ἐκταραττομένη πάθῃ ἐν τῷ λέγειν, *modestus vestitus, animus in dicendo imperterritus*, omnino a mente Plutarchi exorbitant, quin unum comma Græce in binum Latine discerptum est: neque advertit vir Græce doctissimus locum librariorum peccatis squalentem; quare restitue ab Hippocrate accipiens vadimonium, cujus verba nuper laudata mutuari, quin exscribere visus est Plutarchus: καταβολὴ καὶ περιβολὴ πρὸς ἑδὲν, κ. τ. λ. & veritas, uti superne factum est, *animus minime contumax, & circumspectio, & consideratio ad quemcunque casum imperterrita*; etenim vox ἐκταραττομένη, quæ adjungitur τῇ περιβολῇ, nemo dixerit, *vestitus imperterritus*, quare Xylander ad incitas reductus ἐκταραττομένη adglutinavit Pericli, syntaxeως satis obliviosus, atque unicum membrum in duplex conscidit. Quare jure a me vocabulum περιβολῆς, *vestitus*, hic importunum in antiquum, ac verum, nempe περιβολῆς commutandum reor, ut conspiret Plutarchus cum Hippocrate, a quo tanquam optimo magistro ternas has voces καταβολή, περιβολή, atque ἐκταραττομένη didicerat. Et mirari non desinam tot clarissimos viros, qui Hip-
pocra-

pocratem, & Plutarchum illustrarunt, bina hæc loca minime simul com-
parasse, quo lucem sibi ultro citroque præstarent.

Præterea ut rem firmissime sistam, sciendum est magnum Hippocra-
tem jam ab initio §. 2. quo pacto, & qua frugalitate se induant medi-
ci, monuerat, utiturque verbis non ambiguis, sed ἰδιωτέοις pag. 52. Ἴδοι
δέ τις καὶ ἐπ' ἐστῆτο, καὶ τῆσιν ἄλλοι περιγραφῆσι· καὶ γὰρ ἔωπιν ὑπεριφ-
νέως κεκοσμημένοι, πολὺ μᾶλλον φλυκτεοὶ, καὶ μισητέοι τοῖσι θεωμένοισιν εἰσι. Τὴν
ἔ ἐνωπίῳι χρεῖῳδες σκοπέειν, οἷς δ' διδασκτὴ κατεπικλή, δ' ἔ περιεργίῃ ἐν τε
περιβολῆς, καὶ τῆς ἐν τούτῃ ἀχημοσύνης, καὶ ἀφελίης δ' πρὸς ἀδοξίῳι πεφυ-
κυῖης, quæ lic mecum vertas: *Noverit autem quis ex vestitu, aliisque
delineamentis: quamvis enim sint magnifice ornati, multo magis vitan-
di, & odio habendi ab iis, qui eos (medicos) aspiciunt. Qui vero con-
trario modo se gerunt, potius considerandi sunt, si scil. quæsitum orna-
tum minime præferunt, neque nitorem redundantem in suis ipsorum
indumentis nequaquam ad superfluitatem comparatis; ne cures exsuccam
Vanderlindenii interpretationem; & scias voculam γὰρ his verbis infestam
me erasisse. Vides Hippocratem, quando de medentis vestitu sibi ser-
mo est, uti ἰδίῳις vocibus ἐστῆς, & περιβολή, (hanc igitur Plutarcho jure
restitui:) in ῥῆτῃ autem περιβολή puerorum more deceptos dicas, qui cum
τῇ περιβολῇ in hoc medicorum principe confudere. Ceterum me non pœ-
nitet, neque queis jecur Græce sapit, quod parum a proposito aberrarim.*

xix. Nemo ignorat pro amico, vel patre ægrotante etiam grandia sa-
crificia vovisse veteres, mihiq; intime carus est, atque veluti ad un-
guem factus pro marmoris intellectu Juvenalis locus sat. 12. vers. 97.

.... Coturnix

Nulla unquam pro patre cadit: sentire calorem

Si cœpit locuples Gallita, & Parcius orbi,

Legitime fixis vestitur tota tabellis

Porticus, existunt, qui promittant becatomben,

Quatenus hic non sunt, nec venales elephantī, &c.

Queritur hic satyricus ne minimam quidem hostiam patrem filios haben-
tem demereri; contra vero orbos locupletes, si vix febris calorem sentiant,
honestari bobus, & si superis placet, etiam elephantorum maximis victi-
mis. Vides igitur jure in lapide victimarium succintorum poparum ha-
bitu cum securi, (quæ superne detrita est, hinc Ovid. metam. 12. v. 248.
Veluti qui candida tauri Rumpere sacrificia molitur colla securi,) bovem
cervice arreptam pro ægri incolumitate mactaturum. Si vero plura ejus-
dem sacrificii exempla oñtes, consule in hunc satyrici locum commenta-
rios. Neque dubitandum, quin Dea illa in basi stans Hygia sit, licet ca-
reat serpente, & patera, vel tribus globulis, seu pharmacorum pilulis,
quæ gestare ei sollemne est, ut videre dat in lucernis Passerius tab. 69.
tom. 2. pag. 44. Italiæ nostræ quosvis interiores litteras lumen τὸ τελευ-
γές· cum sæpe numina non a symbolis, verum a loco, atque ab ad-
jun-

junctis, quæ proxime sunt, oportet discernamus; & ne ab atramentario nostro discedam, dignoscimus extremam puellam esse Venerem, licet concha, vel columba, vel cupidine deficiat, sed ab adjectis sex icunculis Deorum, qui præcedunt, se facile Venus prodit. Eodem pacto cum in marmore tuear ægrotantem, & sacrificulum vitula, aut bove cuidam Deæ facientem, ex his fidentissime concludam illam Juvalitiam esse, sive Valentiam, sive Hygiam. De his votivis tabellis mox plura inferne num.xxix.

xx. Scio mihi molestissimos fore omnes medicorum filios obgannientes nullibi se legisse medicos affectis hominibus pharmaca scripsisse, sed secum ea comportasse, ita ut veteres medentes constet fuisse etiam pharmacopolas: eaque opinio adeo eorum animis insedit, ut si ab illa eos deturbare quis velit, medicæ historiæ indoctissimus & hospes audiat: semper enim pigebit, quæ a teneris docti sumus, perdenda fateri. Quot enim Italiæ nostræ principes medicos per litteras consului, idipsum mihi responsum est, veteres medicos fuisse etiam pharmacopolas; neque vestigium, neque volam exstare moris medicamina in tabella, vel membranula scribendi, quam *receptum* barbare nunc dicunt. Verum excipiendus est Seraus Academiæ nostræ decus, qui ingenue, ut moris sui est, me monuit medicos veteres juxta ac nos fecisse medicinam, & scriptitasse pharmaca agris necessum esse, nec secum ea gestasse; verum se nullibi legisse vocem, neque Græcanicam, neque Latialem, quæ *recepto* respondeat: adeo vera est Serai sententia, ut etiam per epistolas, seu per *consulta*, quod ajunt, opinioniones suas ægrotantibus iidem aperuerint, ut moris nunc est, quem in Seneca legisse videor (maximi momenti artes eundem tenorem modumque fersisse semper oportuit) init. epist. 22. p. 71. edit. Elzevir. 1672. *Non potest medicus per epistolas cibi, aut balnei tempus eligere, vena tangenda est.... quid fieri soleat in universum, & mandari potest & scribi, &c.*

xxi. Igitur adlaborandum mihi fuit, ut in Græcis, Latinisque Scriptoribus ingenti cura & sollertia vestigare, an medici medicaminum schedulas pro curatione ægrorum ad pharmacopolas misissent. Lectis cito & cursim iis, quæ in medicinæ historiam a multis congesta sunt, & quæ nuperrime præmisit lexico medico Jamesius, ubi multa mixtim & tumultuarie corrogata circa medendi veterum mores, de qua re agimus ne verbum quidem; in corpore vero lexici, in voce *receptum* satis est Jamesio adnotasse dumtaxat eam esse barbaricam, indeque dici, *medici receptarii*. Verum ipse, ut te non diu hærentem teneam, reperi Græce τὸ *receptum* dictum esse πρόσταγμα, & τὸ *scribere* πρόστασιν, Latine vero apud bonos Scriptores *jussum*, & *jubere* & *imperare*; & nunc primum scimus, cur in l. 26. D. de opes. libert. medici audiunt *imperantes*; quod adeo verum est, ut ubique legere sit *jubere medicos*, & ἰατρὸς πρόστασιν, idque vocabulum eorum artis ἰδιοπρόιον evaserit: hinc concludas velim, cum medentes *jubeant*, & πρόστασιν pharmaca, non ea secum tulisse, sed oportuit, ut a vendito-

tibus

ribus emerent, & accurarent sibi ægri secundum *jussa* medentium; exemplorum satis ferveo, pauca dabo, quo rem firmem: Plato lib. iv. de LL. de ferveo, qui medicinam faciebat ferveis ægrotis ait, Προσάξας & αὐτῶν τὰ δόξαντα ἔξ ἐμπειρίας, *sed imperans ægro, quæ visa sunt pro experientia*; atque ibid. Καθόσον οἱ θεοὶ τὲ ἐσιν, διδάσκει τ' ἀσθενῶντα αὐτὸν, καὶ δ' πρότερον ἐπέταξε, πρὶν ἂν πῃ συμπεῖτη, *quantum potest, instruit ægrum, nec scribit quidquam prius, quam eum convicerit suadendo*. Ælian. var. hist. lib. i. cap. 37. bis utitur eodem commate voce προσάττειν de medicis loquens, ubi Perizonius addit Athenæi auctoritatem in lib. x. pag. 429. agentis: Μὴ προσάξωνται ἱατροὶ θεραπεύειν ἐνεκα. Non me fugit locus aptissimus Ælian. ib. lib. 9. cap. 37. Εἰκεὶ & ἐνόησέ ποτε Ἀλέξανδρος, εἴτα προσέταξε, ὁ ἱατρός ῥόφημα σκληροτῆναι, γελάτας ὁ Ἀλέξανδρος, κ. τ. λ. vides igitur hic medicum præscribere potionem, alios vero parare. Eodemque pacto loquitur ibidem cap. 13. Φάρμακον ὃν αὐτῷ τῷδε τῷ πάθους σωμένασαν οἱ ἱατροί, φησὶ, βελόνας λεπταὺς κατασκληροτῆναι μηχανίαν. Memini etiam me legisse in Plutar. Εἴπερ & νοσῶντι σωμένασε κίχλῳ ὁ ἱατρός, *postquam turdum ægroto præscripsisset medicus*.

Quo autem luculentius constet medicos nequaquam secum comportasse φάρμακα, at aliunde, ex tabernis scilicet ægrotos ea sibi comparasse secundum illorum προσάγματα, imo medentem κατ' ἕξωχὴν appellatum προσάττοντα, apponam longiorem Platonis locum: Εἵπομεν γὰρ δὴ πρὸς γε ἡμᾶς αὐτὰς ἱατρὸν μέλλοντα, ἢ καὶ πῃ γυμνασικὸν ἀποδημεῖν, καὶ ἀπέσσεσθαι τῶν θεραπευόμενων συχνόν, ὡς οἴοιτο, χρόνον, μὴ μνημονεύειν οἷα τῆντα τὰ προσταχθέντα τῶν γυμναζομένων, ἢ τῶν κάμνοντων, ὑπομνήματα γράφειν ἂν ἐθέλειν αὐτοῖς, ἢ πῶς; ΣΩ. ὦ. ΞΕ. Τί & εἰ παρὰ δόξαν ἐλάττω χρόνον ἀποδημήτας ἔλθοι πάλιν, ἂρ' ἔκ ἂν παρ' ἐκείνα τὰ γράμματα τολμήσειεν ἄλλα ὑποπίψεσθαι, συμβαινόντων ἄλλων βελόνων τοῖς κάμνουσι διὰ πνέοντα, ἢ πῃ καὶ ἄλλο παρὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐκ Διὸς ἐτέρως πως τῶν εἰωθότων γενόμενα; (corr. γενόμενον) Κριτεῶν δ' ἂν ἡγεῖτο δεῖν μὴ ἐκβαίνειν τὰ ἀρχαῖα ποτε νομοθετηθέντα, μήτε αὐτὸν προσάττοντα ἄλλα, μήτε τὸ κάμνοντα ἑτέρα τολμώντα παρὰ τὰ γραφέντα δρᾶν, ὡς ταῦτα ὄντα ἱατρικὰ, καὶ ὑγιεινὰ. τὰ & ἐτέρως γιγνόμενα νοσώδη τὲ, καὶ ἐκ ἐντεχνῶν; ἢ πᾶν τοῖσδε ἐν γε ἐπισήμῃ συμβαῖνον, καὶ ἀληθεῖ τέχνη πρὸς ἀπαντὰ πικνύματα γέλωσ ἂν ὁ μέγιστος γίγνοιτο τῶν νομοθετημάτων; ΣΩ. παντάπασιν μὲν ὦ. Hæc Plato in πολιτικῷ edit. Aldi pag. 178. Conversa accipe a Ficino, qui sententiam γενικὴν & vagam adsequi accuravit, verba parum pensitavit: *Si medicus quidam, aut gymnasticus imminente longa peregrinatione procul ab iis, quos curat, abfuturum diu se putet, putetque aut qui exercentur, aut qui ægrotant, suas præceptiones non recordaturos, num agendorum monumenta quædam illis conscribere cogitabit, nec ne? SO. Cogitabit utique. HO. Quid si præter opinionem ocysus, quam putaverat, revertatur, verebitur ne alia illis præcipere, præter ea, quæ quondam scripserat, si qua potiora ægrotantibus adhiberi possint ob ventos, aut quid aliud præter spem Dei volunta-*

luntate contingere solitum? Perseverabitne, inquam, in priori proposito; neque primas institutiones transgredi quemquam patietur, nec ipse mandare alia, nec ab ægrotante alia præter solita observari, quasi ea, & medicinae artis propria sint, & saluberrima; quæ vero aliter fiant præter artem sint, & noxia? an potius quidquid in ejusmodi scientia, arteque vera accidit circa omnia risum plurimum de præscriptis illis concitabit? SO. & maxime quidem.

Ex quo Platonis prolixiori κειμένων tenes eadem prorsus medendi μεθ' ὧν veteres usos, qua nostrates; quare si accidisset, ut medicus ab ægrotato per menses abfuturus esset, præcepta, & medicamenta scripta relinquebat, sane ab pharmacopolis emenda: vides præterea eos illa scriptitasse, cum Plato utatur verbo γράφειν, & voce γράμματα. & cum τὸ προσάττειν medicorum vocabulum sit, non vice simpliciter appositum est; quin probe opponit vocem προσάττοντα voci τῷ κείνοντι, *medicum ægrotato*. Miror, quotquot medicinae historiam scripsere, Philosophi dialogos non invisisse, præsertim cum vir divinus comparationes non unas ab hac illustri arte depromat. Advertas demum in Ficini versione extrema verba, *an potius quidquid, &c.* tenebricosa satis, utpote ξυμβάνων transfudit, *quidquid accidit*, cum hic valeat *quidquid utile est*: repone igitur, quo stet sententia: *an quicquid hæc scientia, veraque ars præscribit, quovis tempore opportunum ac utile futurum; hac præceptione plurimi videndi occasionem nonne nanciscentur? SO. maxime quidem.*

Demum fortuito mihi obtigit, ut in etymolog. Vossii in voce *pigo* perlegerem Olympiodori Platonici sententiam, qua luce clarius definitur medentes pharmaca scripsisse, pharmacopolas exinde ministrasse, piget me hunc scriptorem adhuc m. sc. in bibliothecis servari, vid. Fabricii bibl. Gr. to. 9. p. 354. Οὐ μὲν ἰατρός ἐπιτάττει, ὁ δὲ πημεντάριος διακονεῖ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀτρεπίζων, *medicus quidem præscribit, pharmacopola vero ministrat ea, quæ usui sunt, apparans*; adverte hic etiam verbum ἐπιτάττειν in satis certa scribendi notione; neque dubites, quin vox πημεντάριος sit peræque, & φαρμακοπῶλης, etenim glossæ aperte edicunt, *pigmentarius, μυροπῶλης, φαρμακοπῶλης, μυρεψός*. Et Marcianus l. 3. §. 3. D. ad leg. Cornel. de ficar. *pharmacopolas* vocat *pigmentarios*, neque aliter in ea lege accipi potest, teste etiam Gothofredo. Haud dicas Olympiodorum sequioris sæculi mores scripsisse; reponam enim neminem futurum, qui in animum inducat eo ipso Olympiodori ævo medicos pro ægrotis medicamenta scriptitare cœpisse; & non id moris sub Galeno, quem vix binis ante sæculis vixisse conjicimus, viguisse jure credat, ut de anterioribus medentibus sileam, præsertim cum τὸ προσάττειν etiam Hippocraticum esse mox ostendam.

XXII. Verum ut rem propius tangamus, posthabitis plerisque multis exemplis, proferam illud appositissimum ejusdem Æliani lib. 9. c. 23. Ἀέριοπέλης ἐνόησε ποτὲ προσέταξε δὲ αὐτῷ ὁ ἰατρός πρόσχυμα π, quod ita vertunt

runt interpretes, *Aristoteles morbo laborabat; medicus autem ei præceptum quoddam dabat*, tute ipse vides, quam exsuccum illud, *præceptum dabat*, ignota enim eisdem erat vis vocum *προσάττειν*, & *πρόσχυμα*, quare reponere, *scripserat ei medicus receptum quoddam*; sic sententiæ medelam facies. Si vero adhuc dubites, quin ita ambæ hæ *ρήσεις* accipiendæ sint, scias id adeo verum esse, & fixum, ut quæ ipse cogitaveram de voce *πρόσχυμα* medicorum scribentium propria, lætabundus repperim etiam venisse in mentem magno Perizonio, qui mihi mutuam operam tulit, cujus viri auctoritati refragari, totque Scriptorum testimonia a me aggesta infringere is fane auderet, qui omnino agere præpostere amaret. Itaque Perizonius in Æliani indice verb. & locution. Græcar. in voce *προσάττειν*, ubi longiorem adnotationem ille vit, ait: *Προσάττειν*, *imperare*, *verbum est medicis proprium*, & *pedissequum habet τὸ recipe*, &c. qua interpretatione nihil verius, ac solidius. Medici igitur pro ægrotis pharmaca nullo alio pacto, nisi schedulis scriptis, quas pharmacopolæ recipiebant, imperare poterant, quæ *προσάχματα* audiebant.

Denique quid si etiam in medicorum parente Hippocrate in eadem sententia τὸ *προσάττειν* videas, atque beatō illius summi medentis *αὐτοφάρμακα* pro ægrotis scriptitata sint? Sane si apud ejus filios *προσάττειν*, *medicamenta scribere* valuit, ei tanquam oraculo acceptum referendum est: quare multa lux est Hippocrati, si hoc sollemne *ῥήμα* ea in notione esse dicas, dum *περὶ τῆς ἀρχημοσύνης* n. 12. multa sapientissime præcipit, & inter reliqua circa finem edicit: *Τῶν & μηχανώντων ἔσω τῆς ὀφθαλμοῦ, ὡς τῶν παραγγέλμασιν & πικρῶς χρήται· ποιήσῃ & ὑπερχύλῃ τὸ προσάχθεν*, quæ vulgo sic translata prostant: *Adsit autem ex discipulis aliquis, qui præsit, quo præceptionibus citra amarulentiam utatur, & quod imperatum est, subministret*; porro ita verteret tiro Græcanicus, igitur Latine sint: *Ex iis, qui medicinam addiscunt, unus ægrotum crebro invisat, qui præceptionibus non morose uti sciat, & ministerium impleat, secundum quod scriptum est*: nihilo exactius Lindenius vertit: imo, quod Foësius probe dixerat, *imperatum est*, *προσάχθεν*, (nam medici, *imperantes* dicuntur,) ille reposuit, *quod mandatum est*, ab medicis locutionibus longe degener. Et miror etiam & *πικρῶς* vertisse *non amarulente*; quis certe ferat Hippocratis verba, quæ oraculi instar habita semper sunt, de eorum Græca fide tam pessime meritos esse interpretes: & *πικρῶς* non est *citra amarulentiam*, quis enim medentem fingat cum ægrotō, id est cum homine imbecillo, & miseratione digno velle *amarissime* versari, eumque contrectare? Contra vero sunt quidam medici tirones, qui ut artem suam venditent, morosissime omnia pensitant, ac fastidiosè nimis exercent, quare enecant potius, quam ægrum sanant. Consulere igitur vult Hippocrates, dum jubet eos & *πικρῶς* mederi, horum juvenum illiberalitati: & certum est *πικρός* non solum *amarus* denotare, verum etiam *morosus*, vide ipsa lexica in voce *πικρός*.

tatem vero reprehensam circa corporis curam in Jul. Cæsare scimus ex Suet. cap. 45. Et *πικρός* sane exit ab פגל *languidum esse*, atque ex *πικρός* Latine habes *piger*, Italice *pigro*: noscis etiam primigeniam vim vocis *πικρός* adnotare potius *morosus*, quam *amarus*.

Hinc factum est, ut ternis summi hujus medentis locis lux ofusa sit, quæ ea vox illita est, & Lindenius utrobique *amarulentus* vertendam duxit: De decore pag. 53. Οἵτε ἐκάστω χήματι τοῖσιν, ἀπειλεγμένοι, *πικροὶ πρὸς τὰς σωωτήρας, ἄσπετοι πρὸς τὰς ἀποκρίνας, χαλεποὶ πρὸς ἀντιπτώνας, κ. τ. λ.* quæ singula satis importune transfusa sunt ab eodem summo viro: Imo *quocumque vestitu ac ornatu, tales sunt minime diffuentes, non curiosi, amarulenti ad occursum, & obviam itiones, appositi ad responsiones, graves adversus resistentes, &c.* Quis enim ferat vox *χήμα* esse *vestitum & ornatum*, cum valeat juxta, ac Latine *habitus*? Verum posthabitis ceteris id genus σφάλμασι, sermo sit de dictionibus *πικροὶ πρὸς σωωτήρας*, quas ne dicas, *amarulenti ad occursum*, quis enim credat adeo sinistrorsum abiisse Hippocratem, ut velit medicos esse *acres & amarulentos*? ut fileam de voce *σωωτήρας* versa, *occursum*, quæ certo valet *contentio*, *rixa*, quare reponere, *tardi*, & *lenti ad contentiones & rixas*. Accipe omne hoc *κείμενον*, quoad ejus fieri potest ad Græcam sinceritatem accomodatius: *Singuli autem*, (corrige *ἕκαστοι χήματι τοῖσιν*), *qui ita se habent*, (in vestitu scil.) *neque luxuriantes, neque solliciti*; (de hoc enim loquitur Hippocrates, vide verba, quæ ἀμέσως præcedunt; *sint lenti ad contentiones, prompti ad respondendum, atque in adversis minime imbecilles*).

Alter Hippocratis locus est ibid. init. pag. 59. quem, cum corrupte legatur, omnino contra mentem tanti medentis conversum esse doleo; & vox *πικρή*, *segnities* inconcinne in notione *amarulentia* etiam est: Ἀμὲν μὲν ἐπιπλήττειν μετὰ πικρίας, ἢ ἐντάσεων. ἄμικ & παραμυθέεσθαι μετ' ἐπιστροφῆς, ἢ ὑποδέξεισθαι, μηδὲν ὑποδεικνύντα τῶν ἐτομένων, ἢ ἐνεσώτων αὐτοῖσι, verba Lindenii: *Simul cum amarulentia, & contraria instantia increpando, simulque cum commonefactione, ac dexteritate suscipiendo, ac consulendo, non tamen, ut quidquam futurorum, aut presentium ipsis indices*. Porro vel parum Græce imbutus novit Latioria verba *contraria instantia* longissime abesse ab voce *ἐντάσεων*, quæ si culpa librariorum careret, valeret sane *contentionum*. Atque iterum habes carnificem Hippocratem, qui imperat, ut medici ægrotantes amarissime, & summa animi contentione increpent, enecentque. Primum quidem vox *ἐντάσεων* non est in Jonica διαλέκτῳ, & numerus pluralis hic importunus est, ac primum erat dignoscere illam locum *ἐκτάσιος* subiisse; *ἐκτάσιος* autem contrarium audit, nempe *indulgentia*, *contentionis carentia*, apteque conjurat cum *πικρή*, *tarditas*. Deinde ut Hippocratis scitum & sibi constet, & tanto medente dignum sit, ita transfundas: *Simul gravitate, & lenitudine, atque indulgentia (ægrotantes) increpes; simul*

simul etiam solertia & dexteritate demulcens, neque futurorum, neque presentium (malorum) quidquam indices, nihil enim in medico optabilius, quam comitas; & egregie officio fungitur suo, si prudens sit ac benevolentissimus, contra ac rati sunt tot clarissimi Hippocratis interpretes.

His animadversis facile tutemet tertium Coi senis ibid. pag. 52. locum interpretaberis, ubi etiam *πικρή* vertit Lindenius *amarulentia*: Πρεσβύτου & διὰ πικρῶν νομοθεσίων πένεται ἀνέρετιν ἐκ πολλῶν (non ut vulgo πόλεων Attice, *ἰονίζει* enim Hippocrates;) quæ ita Latine sunt: *Senes vero propter amarulentiam legislationem in ipsos (adolescentes) constituunt, ex civitatibus videlicet expulsionem: verum reponas: Senes (medici) eo quod sint lentum & grave negotium, veluti legem constituunt, ut juniores ab urbibus expellantur; cavet enim inibi magnus Hippocrates, ne fides sit medicis quibusdam silicerniis, qui ob canitiem & morositatem facile eam sibi vindicant, & sapientibus adolescentibus exilium indicunt: quis enim ægrotum amarulentis, duris ac ferreis senibus medicis commendaret? ab tardis autem & ad majestatis habitum compositis facile popellus abducitur. Ignoro sane, quo pacto tam plana διάγνωσις vocum πικρός, & πικρή tot doctissimis medicis latere potuerit. Sed ad τὸ προσάττειν redeundum, a quo ῥῆμα vox πικρός me deturbavit, ac parum detinuit.*

Itaque τὸ προσάχθέν vertendum duxi, quod scriptum est, cum jam ostensum sit προσάττειν ita accepisse posteriores medicos, & πρόσ-αγ-μα respondere barbaricæ voci *receptum*; atque ex ipsius Hippocratis sententia clare id eruitur, qui præcepta ore tradita dixit παραγγέλματα, quæ vero scripta, appellavit τὸ προσάχθέν, alias sane ταυτολογία laboraret Hippocratis κείμενον. certe medentes circa ægroti curationem multa quidem colloquuntur, in schedulis pauca, & ponderosa scribunt, quæ sint ad ὑπεργίαν. Hinc etiam novimus προσάττειν, & jubere, quamquam γενικά vocabula, medicorum propria evasisse, cum aliquid schedulis suis illinunt; uti apud Italos *ordinare*, & Gallos *ordiner* etiam ἴδιον medentium ῥῆμα factum est, cum *recepta* ad pharmacopolas mittenda scribunt. Quare etiam medici rudioris ævi barbare dixerunt *medicamenta ordinare*, vide Cæl. Aurel. Chronic. lib. 1. c. 7. sub fin.

XXIII. Conspirant cum Græcis Latiales Scriptores, & τὸ jubere & imperare proprium medicorum est: Petron. cap. 56. *Illos (medicos) odi pessime, qui mihi jubent anatinam parari:* & superne dictum est num. XXI. quid sit σκευασθῆναι, *parari*: non igitur medici pharmaca parabant, neque secum comportabant. Adde Martial. lib. 2. epigramm. 40. *Omnes Tongillum medici jussere lavari. O stulti, febrem creditis esse? gula est.* Confirmat id ipsum Ter. And. 3. 2. v. 4. *Quod jussi ei date bibere, & quantum imperavi date; id est quantum scripsi ἐν τῷ πρόσ-αγ-ματι.* Et Plinius ait lib. 26. cap. 4. *Salsa lavari jubentur.* Neque obliviscendus est Latinorum medicorum princeps, qui de curando hydropo

cap. 21. lib. 3. pag. 161. Rotterodami 1750. *Non difficillima*, ait, *curatio, si imperata sint corpori quies, sitis, inedia*; piget me plures Scriptores Latiales invisere, qui τὸ jubere medentibus tribuunt. Demum unum Ovidii locum mihi carissimum apponam Heroid. ep. 20. v. 133. *Me miserum, quod non medicorum jussa ministro, Effingoque manus, affideoque toro*: queritur Acontius Cydippæ suæ, quod medicus jufferat, sive scripserat, ministrare sibi ipsi non licere: alii igitur accurabant, quæ medicus imperabat. Adverte præterea, quæ barbære nunc dicuntur *recepta* schedulæ medicorum ad pharmacopolas mittendæ, cultioris avi Latinos appellasse *jussa medicorum*.

Hic etiam haud abs re exputo advertendum Græcos inferioris ævi, veluti Hephæstionem Thebanum, vocem bonam πρόσταγμα vertisse in σύνταξις, quæ finitima est: inde apud eundem sæpe legas ἰατρομαθηματικαὶ συντάξεις, quibus medentes ægrotis cibum, vel catharticum dari jubebant: Τῆτοις, ὡς ἔοικε, σωτηρῶντες οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι, ὅπως ἔχουσιν σωτῆραν πανταχῶς τῷ ἑ αἰστρονομίας προγνωσικῶ τὴν ἰατρικὴν διὰ τῶν καλεμένων παρ' αὐτοῖς ἰατρομαθηματικῶν συντάξεων, ἃς ὧν προσφόρως ἐκάλεον τὰ βοηθήματα προσφέρουσιν. Tales hodieque exstant in bibliothecis multæ συντάξεις medicomathematicæ Græcæ, Arabicæque ex Græco conversæ. Verum hoc ex monstrosæ eruditionis volumine Salmassii de ann. climat. pag. 54. & seqq. exscripti; (sed vir magnus nihil de τῶις *receptis* cogitavit,) cum mihi hunc Thebanum scriptorem consulere haud facile sit: sane nisi in notione, qua de commentamur, vox σύνταξις sit, mentem Hephæstionis minime adsequeris.

XXIV. Grandius momentum addam huic sententiæ, si præstem, (quod etiam me ab medicæ rei Scriptoribus negatum piget,) fuisse olim φαρμακοπόλεις, eorumque officinas, ad quas procul dubio τὰ προστάγματα missitari oportuit, qui secundum pondus, mensuram, & medicorum jussa pararent φάρμακα emptoribus. Constat quidem ex Æliani lib. 12. cap. 1. medicum quendam fateri se non habere medicamenta, imo ab puella tumore in mento laborante tres stateres expostulasse, quibus ea emeret: Δείνυσιν γὰρ αὐτὴν ὁ πατὴρ ἰατρῶν· ὁ δὲ ὑπέχετο ἰδῆσθαι, εἰ λάβοι τρεῖς σατῆρας· ὁ δὲ ἔφατο μὴ ἔχειν· ὁ δὲ ἰατρός, μὴ δὲ αὐτὸς ἀπορεῖν φαρμάκῃς, φησὶν. Hinc certum est medicos non secum gestasse medicamina, sed ex publicis φαρμακοπωλείοις præsentī pecunia ægros comparare jubebant. Existisse autem, qui propalam pharmaca venderent cultioribus Græciæ, & Rom. reip. temporibus, (nam cascām ac vetustissimām ætatem nihil curo,) eruimus ex Aristoph. Nubibus in fin. act. 2. sc. 1. v. 764.

Ἦδη παρὰ τοῖσι φαρμακοπόλεις τὴν λίθον

Ταύτην ἑώρας, τὴν καλὴν, διαφανῆ,

Ἀφ' ἧς τὸ πῦρ ἀπτει. ΣΩ. ὕαλον λέγεις;

Vidistin' apud unguentarios ὅ αἰπτας

Illum pulchrum, ὅ pellucidum lapidem,

Unde ignem accendunt? ΣΟ. num vitrum dicis?

Male verum dicas *φαρμακοπώλας*, *unguentarios* & *aliptas*, reponere *pharmacopolas*; cum habeas hic appositissime ex Scholiaste: *φαρμακοπώλαι κυρίως, οἱ τὰ φάρμακα πιπράσκοντες τὰ γε λυσιτελόντα, καὶ τὰ θανάσιμα*. atque ex Polluce didici Aristophanem unguentariis tribuere proprium vocabulum *μυροπωλεῖν* lib. 7. cap. 33. segm. 177. *μυροπωλεῖν* & *Ἀλυσόφάνης* ἐφη. Idem Pollux ibidem segm. 197. enumerat fatis distincte ac seorsim *φαρμακοπώλαι*, & verbum *φαρμακοπωλεῖν* ab *μυροπώλαις*, & *μυροποιοῖς* eodem lib. segm. 177. atque in hoc Grammatico leges bis lib. x. 180. *φαρμακοπωλῶν κίσιαι*. Plautus unguentarios vocat *myropolas* cas. 2. 3. 10. eorumque officinam *myropolium* Amph. 4. 1. 3. Videor præterea vidisse in Horatio lib. 2. ferm. sat. 3. v. 155. medicum pro Opimio avaro ægrotante misisse ad pharmacopolam, a quo emeretur pharmacum, de quo lis est apud interpretes, quodnam fuerit, scil. *ptisanarium oryzae*, ut a lethargo excitaretur; apponam versus, a quorum lectione res luculenter patet.

Quid cessas? (Opimi) agedum sume hoc ptisanarium oryzae:

Quanti emptæ? parvo: quanti ergo? octo assibus: eben,

Quid refert morbo, an furtis, pereamve rapinis.

Vides medicum suadentem Opimio avarissimo illud pharmacum emptum paucis assibus, non vero secum comportasse, aut se præparasse, alias sane non emptum inculcaret vili pretio.

Non mihi obliviscendus Ælianus lib. x. cap. 9. qui narrat Aristotelem ex malo milite evasisse *φαρμακοπώλῳ*. Neque credas duoviris doctissimis Salmasio in Solin. p. 739. Maximi Tyrii locum recitanti, qui pharmacopolas opponit medicis, sicuti sycophantas oratoribus, & sophistas philosophis; & Vossio in etymol. ceterisque adstruentibus olim alios fuisse pharmacopolas, ac hodieum, eo quod Cic. pro Cluent. illos vocet *circumforaneos*; nam in unaquaque arte honesta & decora optimos reperies, ac eos, qui in triviis popello imponunt; cum etiam non defuere olim circumforanei & circulatores medici, Græce *περιδιδῶται*, & *ἐπιδίδωμι* ἱατροί, i. e. *sellularii medici*, teste eodem Salmasio ibid. Imo reperi Hippocratis avo circumforaneos id genus medentes bene multos per urbes circumcurrasse, per fora perreptasse, & doctioribus ingens negotium facesivisse, in *περὶ διχνημοσύνης* pag. 52. *Πρεσβύτεοι & διὰ πικρῶν νομοθεσίῳ πῆενται ἀνδρείων ἐν τῶν πολιῶν καὶ γὰρ ἀγορὴν* (corr. κατ' ἀγορὴν) *ἐργαζόμενοι εἰσι μετὰ βαναυσίης ἀπαχέοντες καὶ ἐν πόλεσιν ἀνακυκλέοντες οἱ αὐτοί, Senes* (medici) *quoniam lentum negotium sunt, leges statuunt expellendi* (doctiores adolescentes) *ex urbibus; & in foro operam suam locantes, & per urbes circumeuntes ruditate & inscitia decipiunt*. Quare si Cicero quosdam pharmacopolas *circumforaneos* existisse conqueratur, etiam qui fixas officinas habebant, ut fateamur, necesse est.

xxv. Idque adeo verum ac ratum volo, ut ex Polluce lib. x. segm. 180. mihi videor præterea didicisse ipsa *φαρμακοπολεῖα* medicos visitasse, uti nunc etiam mos viget, imo vasa urente ferro signasse, quo curatius fraudibus

dibus provisum irent: verum verba Grammatici hujus affectissima sunt, & sanequam viros eruditissimos exercuere: tentandum mihi, an medelæ sit locus: Ἀλλὰ (ἀγγεία) καὶ τῶν φαρμακοπωλῶν ἂν καλοῖντο (κίσαι), ὡς ἐν Ἀμφικράτῳ Ἀριστοφάνης· καὶ τὰς μὲν ὄφεις, ὅς ἐπιτέμνεις, ἐν κίσῃ πα κατσήμηναι, καὶ παῦται φαρμακοπωλῶν, quæ sic transfusa leges: *Sed etiam* (cistæ) *pharmacopolarum esse dicentur, ut Aristophanes in Amphiarao: Ὁ serpentes, quos insculpis, in cista aliqua obsignare, Ὁ relinquere pharmacopolas*: video Romana verba ἀσύντακτα, & Græcis corruptissimis obscuriora: doctissimi Pollucis interpretes perpetuam adnotationem adnexuere, quo aliquid lucis tantis tenebris impertirentur, quos consuleres vellem; affatim mihi est, quæ ipse excogitavi, illinere; quare si unam litterulam immutes in verbo παῦται, bona sententia prodibit: ὄφεις, ὅς ἐπιτέμνεις, ἐν κίσῃ πα κατσήμηναι, καὶ καῦται (non παῦται) φαρμακοπωλῶν, *serpentes, quos incidis, obsigna, Ὁ inure in cista pharmacopolarum*; ἐπιτέμνεις pro ἐπιτέμνεις interpretes jam restituerant; quare nodus omnis erat in τῷ παῦται, quod facile quisque, cujus parum pectus Græce sapit, immutaret in καῦται, *inure*: atque ita mens Aristophanis sibi constat: induxerat fortasse comicus in Amphiarao quendam hortantem, ut medicus visitans pharmacopolarum officinas, vipersas in frustra secaret, earumque cistas sigillo candenti inureret; si non ivisset pectus hic Aristophanis Amphiarao, sane ex contextu sciremus, quare dissecti servandi essent a pharmacopolis serpentes, ac obsignandi. Neque dubites, quin τὸ καῦται ita accipiendum sit, inde enim oritur καυστήριον candens ferrum, quo quid inurimus. Et profecto hæc aliquanto sanior & apertior sententia enascitur ex tenebricosis Aristophanis verbis; quam vero extorquent ceteri interpretes, conscissa est, & errans. Neque credas me hunc comici locum sine vade interpretari, & ad arbitrium cogitasse de medicis φαρμακοπολεῖα visitantibus; etenim facem parvam mihi præbuit Jo. Rhodius, cujus verba leges in adnotation. in Pollucem agentis, *vas itaque cera, Ὁ annulo signabatur a medicis*, & recitantis hos Aristophanis versus; verum nihil ei in mentem venit de voce παῦται, pro καῦται, & pingue otium terit in voce φαρμακοπωλῶν, quam participium Atticum ratus est, cum re ipsa sit casus patrius vocis κίσῃ, quam ῥῆσιν paucis ante verbis vides, & Pollux de ταῖς κίσαις φαρμακοπωλῶν loquitur, testemque vocat Aristophanem in Amphiarao. Haud negem posse aliquem, si velit, ἐπιτέμνεις fervare, non vero ἐπιτέμνεις, & longe aliter comicum interpretari, scilicet *serpentes, quos mittis in cista pharmacopolarum, obsigna, Ὁ inure*, ne ab illa aufugiant, atque officiant. Ceterum elige, quod lubet, in obscuris etenim, interque disjecti membra poetæ versamur; verum vox παῦται in utraque sententia importunissima est.

Sed e diverticulo in viam, habes igitur certo fuisse apparatusissimas publicas pharmacopolarum officinas, & *instructas atque ornatas tabernas medicinae exercendæ causa*, ut appellat Cic. pro Cluent. cap. 63. ad quos meden-

medentes *προσάγματα* mittebant; non enim fieri potuisset, ut tot medicaminum genera, quot Celsus, Dioscorides, Galenus, ceterique veteres medici enumerant, secum comportassent, vel domi parata habuissent.

xxvi. Adde, cum Rex fortunatissimus millenas pæne picturas ad ceterorum Regum invidiam ex everfarum urbium ternarum ruderibus in lucem traxerit, quarum non paucae varias artes nobis objiciunt ab Geniis exercitas, veluti restionum, caligariorum, textorum, fabrorum lignariorum, &c. invenisse etiam tres Genios pharmacopolas abunde gratulor, quorum unus foculo vase imposito, cochleari, seu longiori alio instrumento nescio quid liquoris agitatur, miscetque; præterea stantes duo puelluli insudant in prælo nobis ante hac ignotæ structuræ, (quod utinam adscribere & delineare hic potuissim,) qui duos malleos manibus stringunt, tundentes unus ex antica, ex postica alter teretes, & grandes cuneos, sive asseres immisos inter tres latas crassasque tabulas ad horizontem sitas, interque se parallelas, quas tabulas ægre & vi descendere cogunt per arcetas rimulas duorum lignorum, quæ aque spissa sunt, & terræ infixæ, & erectæ, donec illarum ternarum ultima arcete premat amygdalorum magnam struem collectam in receptaculo cum canaliculo, unde amygdalinum oleum extractum defluit in vas inferne suppositum. Hanc picturam jam in æs affabre incidi curavit Rex providentissimus, cujus breve exemplar ipse amicorum arte, & officio ab clarissimo viro, qui Regis imperio eam gazam servat, exposculandum tentaveram, quo picturam legentium oculis apponerem: ille astutum intercessit religionem suam objectans, & Regis interdicti auctoritatem oggerens id prohibentis. Igitur olim pharmacopolarum ars adeo sollemnis erat, ut illa restionum, caligariorum, textorum, &c. utpote pictores aque visendas exhibebant. Neque credas in ea parva pictura non olei amygdalini, sed oleagini conficiendi modum expressum; quare fieri potest, ut Genii non sint pharmacopolæ; nam contra est, Plinio docente olivam includendam fiscinis sub prælis, quas fiscinas in pictura non intueris: lib. 15. cap. 1. *Olivam diligenter mundatam oportebit protinus in torcular deferri, & integram in fiscinis novis includi, prælisque subjici*; in pictura autem nihil fiscinæ videre est. Norunt etiam medicorum filii olim usum amygdalini olei invaluisse, licet ad ungendum dumtaxat, quod ex eodem Plin. lib. 26. c. 4. sect. 10. p. 393. collegi. *Qui ita curantur, salsa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortensis abstinere.*

xvii. Quoniam autem Plinii meminimus, ejusdem historici locum servavi lib. 34. cap. xi. quo sententiæ meæ agentis pharmacopolas exstitisse, ab eisque empta medicamina grande momentum addam. Conqueritur Plinius medicos, (licet pacem ab eisdem petat,) ignorare medicamentorum nomina, & seplasis fidem præstare, idest pharmacopolis; hos etiam adeo ab sincero artis suæ ministerio degeneres accusat, ut omnia fraudibus corrumperent, tabesque mercium venderent. Hinc planum est Plinii ætate
a phar-

a pharmacopolis secundum iussa medicorum ægrotantibus ministrata fuisse pharmaca; quorum sane officinas ne dicas hujus historici sæculo natas, cum legas tunc jam ab antiqua fide, atque arte eisdem descivisse. Si autem historicus hic laudat veteres medentes, eo quod ipsi pharmaca pararent, nescimus profecto an de Homericæ tempestate, vel etiam de tenebricosiore loquatur, cum jam superne dictum sit Aristophanem pharmacopolas, eorumque tabernas meminisse. Ceterum mea refert maxime circa Plinii ævum pharmacopolas viguisse, ut sistam anaglyptum medentem ostentare, qui medicamina scribit, quo ab eorum venditoribus ægrotantis familiares ea emerent, nam quin circiter id ætatis sit sculptum, marmor nemo ambiget. Hæc, quæ adverti, certa habes ab ipsis Plinii verbis: *Atque hæc omnia medici, quod pace eorum dixisse liceat, ignorant, pars major & nomina: in tantum a conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quoties incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est experiri commentaria, credunt seplasiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplastra, ac collyria mercantur: tabesque mercium, aut fraus seplasiæ sic exseritur.* Utinam hoc Plinii aliquanto longius *νεμερον* attentius lætitassent tum medicæ historiæ Scriptores, tum quotquot adhuc sententiam tuentur enervem jam, & conscissam, medicos ægrotis pharmaca & parasse, & secum tulisse. Ad hæc, si rem pressius advertissent, non solum primo Augustorum sæculo *φαρμακοπώλας* invenissent, verum ex Polluce lib. 7. c. 33. §. 196. 197. alias etiam tabernas, ad quas medicorum *προσάγµατα* misculabantur, scil. ad eas, in quibus versabantur *φαρμακοτελβαι*, *σιλφιόπῳλοι*, *balsama vendentes*, *ρίζοπῳλοι*, *radicum venditores*, &c. quarum rerum medicarum officinas adhuc universas vigere cernimus; ita ut nostrorum temporum medendi ratio antiquissimæ, ac beatioris ætatis Græcorum pedissequa sit atque administra.

Imo beatiori Reipub. ævo, scribente scil. comœdias Plauto, plurima prostitisse *φαρμακοπολεία* Romæ in eo leges, quæ non semel Latiari vocabulo dicit *medicinas*, in Amphitr. act. 4. sc. 1. init. inducitur Amphitruo quæritans Naucratem, & fere publicas omnes tabernas nomine suo donat:

*Naucratem quem convenire volui, in navi non erat,
Neque domi, neque in Urbe invenio quemquam, qui illum viderit:
Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia, & myropolia,
Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras:
Sum desessus quæritando, nusquam invenio Naucratem.
Nunc domum ibo, &c.*

Neque dicas *myropolia* esse tabernas pharmacopolarum, neque *medicinas*, ubi medici degebant, nam paullo ante dictum a me est ex Polluce *myropolia* longe quid alienum esse a *φαρμακοπολείοις*: quin Plautus ipse ea discrimina-

minavit, in iis enim ait una unguenta veniisse, in Casina act. 2. sc. 3. v. 10.
*Myropolas omnes sollicito, ubicumque est lepidum unguentum, ungor,
 Ut illi placeam, & placeo, ut videor, &c.*

Et quod in Amphitr. dixerat, id ipsum recinit in Epid. act. 2. sc. 2. v. 12.
*Age, si quid agis. Dii immortales, utinam conveniam domi
 Periphanem! per omnem urbem sum defessus quærere,
 Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
 Per myropolia, & lanienas circumque argentarias:
 Rogitando sum raucus factus, pæne in cursu concidi.*

Neque dubites, quin *medicina* sit officina medicamentorum, alias Latine non haberes vocem, quæ id genus tabernis responderet, cum Græce, ut notum est, sit *φαρμακοπωλεῖον*. & irascor Plauti interpretibus, qui pro luce hujus vocis *medicinas*, apposuerunt *ιατρεῖα*, non vero *φαρμακοπωλεῖα*.

Demum servavi mihi Themistii locum orat. 15. pag. 385. an. 1618. vel or. 26. edit. Harduin. pag. 329. qui omnium apertissime pharmacopolarum causam tuetur, quos medicæ rei historici ab hominum societate deturbarunt, eosque sat apposite vocat *τῆς τῶν ἱατρῶν ὑπηρετίας*, *medicorum ministros*; cujus oratoris lectione in adolescentia me oblectari non piguit, quod *ὁμηγερώτατον* se jactat orat. 33. pag. 366. *Πλάτωνι σωὼν τῷ Θεαστῶν, καὶ Ἀριστοτέλει σωδιδιαιπόμενος*, *Ὁμήρῳ δὲ ἔχων δυσπαλλάκτως*, cum divino Platone versor, cum Aristotele habito, ab Homero ægre divellor; tum quia ejusdem magniloquentia implebat aures meas. Οὐ γὰρ δὴ ὅμοια φαίης ἂν πρὸς τῆς ῥήτορας ὑπομένειν, ὅποια πρὸς τῆς κισαρσίας, καὶ τῆς αὐλητῆς οἱ λυροποιοὶ τὰ μὲν ὄργανα ἐκπορίζουσα, χρῆσθαι δὲ ἑτέροις ἐπιτρέψουσα τὸ ὄργανον τοῖς χρωμένοις. καὶ ὑπηρετίας ὁ μὲν χαλινωποιοὺς τῇ ἱππέως, ὁ δὲ φαρμακοπώλης τῇ ἱατρῇ, ὁ δὲ ναυπηγὸς τῇ κυβερνήτῃ, non enim opinor idem te erga *rheto- res suscepisse dixeris, quod lyrae opifices erga citharædos, ac tibicines faciunt, ut ipsa quidem instrumenta procudas, eorum tamen usum aliis artibus permittas; sic equitis minister est is, qui frænos facit, & pharmacopola minister medici, & gubernatoris navium fabricator*. Vides igitur Themistium pharmacopolis quasi aquam antiquitatem tribuere, ac frænorum, & navium fabricatoribus, quos ternos artifices esse jure dicit medicorum, equitum, & citharædorum ministros. Infrunitæ indolis arcesferem, qui reponeret pharmacopolas Themistii ævo, ineunte scil. vel medio quarto Christi sæculo, natos; seque rudem omnino præstaret, quantus vir fuerit Themistius, qui priscorum temporum & fabulas, atque historias omnium Scriptorum lectione didicerat. Atque haud scio, an posthac quis hircere audeat, & olim medicos pharmaca etiam trivisse contendat; cum hic orator priscorum morum callentissimus, medicos ab pharmacopolis horum administris tam aperte distinguat separetque. Parum te detineam in his Themistii verbis, quæ ex Petavio, & Harduino exscripsi tum Græce, tum Latine, ac utrobique eadem reperi; verum Græca parum sibi constant, suntque *ἀσύντακτα*. itaque si binas litterulas re-

ficias, omne *κείμενον* decori suo reddes ; pro *ἐκπορίζεσθαι* , & *ἐπιτρέπεσθαι* , quæ nullis nominibus sociata tueor, reponē *ἐκπορίζεσθαι* , & *ἐπιτρέπεσθαι* , scil. *λυοποιοί* . & vides hic multum humani passos duoviros Græce doctissimos.

Ceterum si tot Scriptorum valens auctoritas, quos simul hic æquo ordine contraxi, præter regiam picturam, non satis foret, ut in animi mentem inducas medicos ægrotis scripsisse medicamenta, & proinde necessum fuisse, ut publicæ pharmacorum tabernæ proflarent, documentum locupletissimum esse jubeo hoc privum marmor, quod medicum *πρόσ-ταγμα* ægroto scribentem exhibet ; etenim ex quibusdam filicibus exscalptis plerosque veterum mores, artes, & historias antea ignotas addidimus ; quare hoc unum monumentum id apprime evinceret, quod multis ad satietatem præstare adnisi sumus.

Cum igitur, ut unde abiit, oratio redeat, qui in saxo medicamina scribit, non tabellionis persona fungatur, sed medici, nihil officit sententiæ meæ, qui bene multis argumentis tot Scriptorum auctoritate fultis ostendere primus adlaboravi publica chirographa, & testamenta, & libros, seu volumina lignis, cerisque nunquam commendata ; contra vero quasdam epistolas, aut res extemporales memoriæ causa stilo in cera exaratas : quod tantum abest, ut negaverim, quin potius longa auctorum serie probaverim : qua distinctione inducta maxima lux offunditur prisca Scriptoris, & qua posthabita, omnem materiem scriptoriam in eisdem confusam, permixtam ac turbatam doleas. Hinc si senex in hoc marmore pugillari eboreo, vel tabellæ ceris illitæ medicamenta consignet, utpote negotium subitarium, & paucis concipiendum verbis, nec publicæ cautionis syngrapha est, nihil prohibet, quo minus illa non atramento chartis medicus illinat, sed in cerato ligno stilo exaret, quod facile domi reperire erat, cum non parvam tabellarum ejus generis vim olim existisse ostenderim, & sexcentis exemplis pueros in ceris scribendi artem olim addidicisse præstiterim, ut litteratos lapides taceam, a quibus *pugillarios*, & *cerariorum collegia* novimus, scilicet eorum, qui ceratas tabellas affabre pararent, de quibus sat multa in superiori cap. congeffi.

Restat, ut aperiā, cur imperatum sit, ut artifex ægotantem scalperet, quando id non tanti momenti res erat, neque valde populus id curabat ; verum etiam tironibus notum est veteres vel in templis, vel in publicis locis vota & *χαριστήρια* appendere consueisse pro recuperata salute, sculpto signo, vel depicta etiam Numinis alicujus servatoris & tutelæ imagine, ut in saxo nostro vides Hygiam ; relege supernos Juvenalis versus pag. 133. ceterosque poetas, veluti Tibull. lib. I. el. 3. v. 13.

Harum porro votivarum tabellarum pro valetudine exempla in faxis litteratis pleraque omnia cuivis Deo, Deæque dedicatarum proflare in inscriptionum thesauris norunt tirones ; unum hic adscribam ex Græcis faxis, Latiaria vix curamus, votum Hygiæ, quo rem meam firmem, cui, utpote corruptissimo in Grut. LXVIII. 6. medelam faciam :

ΧΥΡΙΩ.

ΚΥΡΙΩ·ΑΣΚΛΗ
ΠΙΩ·ΚΑΙ·ΤΓΙΗ
ΘΕΟΙΣ·ΕΠΙΚΟΤΡΙΟΙΣ
ΜΑΡ·ΜΕΜ·ΛΟΝ
ΓΟΣ·ΒΕΝΕΦ·ΕΥΧΗΣ
ΧΑΡΙΝ·ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Vides igitur sollemne fuisse Hygiæ scriptos lapides, & monumenta erigi; fortasse huic nostro filici Græcum epigramma adjacebat, nam elegantia plenus est. Sane quisque statim hæret in monstrosa voce ΒΕΝΕΦ. eam restituendam reor sine periculo ΕΠΕΛΕΥ. scilicet *επελευερθω*, *libertus*, quam nominibus id genus hominum adjectam semper legere est; cumque primum E detritum esset, exscribere ignarissimi vocem, quæ ad Latia-rem potius vergit. Verum nodus est in superiori *επιχρημοις*, ab ipso Gru-tero; forsan conficta, nam Seiglerus, a quo epigraphæ exscripta est, legerat ΕΠΙ·ΟΙΚΟΙΟΙΣ, quæ longe distat ab ΕΠΙΚΟΤΡΙΟΙΣ. Sane in saxo exsculptum fuisse mecum jures rogo, ΕΠΗΚΟΟΙΣ, *exaudienti-bus*, etenim in ejus generis votivis saxi hoc *ἐπιθετόν* frequens adjicitur, ut ex ipso Gruter. XL. 10.

ΘΕΑ·ΕΠΙΚΟΝ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ
ΑΥΛΙΑΙ·ΣΩΤΕΙΡΙ
ΑΤΡ·ΕΛΠΙΝΕΙΚΗ

Hoc etiam aliquantulum affectum epigramma ita reficiendum curavit Philip. D'Orvillius in Chariton. p. 168. quo Græce doctiorem adhuc novi neminem:

ΘΕΑΙ·ΕΠΗΚΟΝΙ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ
ΑΥΣΙΑΙ·ΣΩΤΕΙΡΗΙ
ΑΤΡ·ΕΛΠΙΝΕΙΚΗ

Inde hæc adnotat vir summus: *Diana ΑΥΣΙΣ a solvendo partu, & par-tus doloribus: Bacchus Δύσις alia de causa celebratur Orpheo hymnis p. 146. Nam frustra cogitaverimus de Diana, quæ in oppido Aulide Iphigenian, cerva supposita, liberavit. Verum ipse tanti viri pace pro ΑΥΛΙΑΙ, uti restituit Gruterus, (non curandus Boissardus, qui legerat ΑΥΛΙΙ,) reponerem ΚΑΙ ΙΣΙΑΙ, ita ut marmor dedicatum sit binis Deabus, Dianæ, & Isidi, quam quidem Isidem non vice simplici cum*

aliis Diis conjunctam legimus in lapidibus, Grut. LXXXIV. 1. cum *Serapide, Vestâ, Dianâ, Somno*, ut de ceteris fileam. Præterea vox ΑΥΣΙΣ nunc primum inter Græcas cernitur; & si Dianæ a solvendo partu nomen apponendum, potius dicerem ΑΥΣΙΑ, uti Bacchus *λύσθαι* audit. Neque hæsites in voce ΘΕΑΙ, cum si sint duo numina, scalpendum fuisset ΘΕΑΙΣ, etenim habes in Gruter. L. 8. DEO MERCVRIO. FORTVNAE. REDVCI, &c. ubi vides DEO, pro DIIS, & non uni sunt id genus syntaxeos scripti lapides; Fortuna autem Dea salutatur, Gruter. LXXIII. 6. Quare parum dubii est, quin incisum fuerit ΚΑΙ ΙΣΙΑΙ, & priori K detricto, enatæ sunt deinde voces importunæ.

Porro ad adjunctum ἐπήκοθι redeundum; affert ibid. doctiss. D' Orvillius silicem ex Muratorio xxxv. 3. ubi etiam scalpita est vox ΕΤΑΚΟΟΣ, quæ etiam Dianæ tribuitur, & juxta est, ac ἐπήκοθι,

ΑΡΧΟΝΙΚΑ • ΖΑΥΛΟ
ΚΑΙ ΑΕΣΣΑ ΑΝΑΖΩΣΑ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ ΕΤΑΚΟΙ
ΕΤΕΑΜΕΝΑ ΤΠΕΡ
ΕΑΤΤΑΝ ΕΤΧΑΝ

Vides igitur quam familiare est Diis hoc adjunctum ἐπήκοθι, sive Ἀήκοθι, quare jure a me inductum est in epigrammate Æsculapii, & Hygiæ τὸ ἐπικηλοῖς, & adjectum τὸ ἐπηκόοις. Hic etiam parum D' Orvillio resistendum est, dum ita hunc alterum lapidem illustrat: *Non contendo veritatem me daturum; a vero fonte tamen non plane aberrarim vertens ARCHONICE, ZAVLO, ET AESSA REVIVENTES ARTEMIDI FACILE EXAUDIENTI, QUAE VOVERANT SUPER SALUTE SVA VOTVM:* editur αὐτ' αὐτὰς: forte duæ, vel tres puerperæ simul voverunt, vel votum solverunt. . . . Dualis autem pro plurali non plane extra usum; parum, inquam, resistendum D' Orvillio, nam hic certo ternæ sunt mulierculæ Archonice, Zaulo, & Aessa: neque ulla necessitate urgemur numerum δυνόν agnoscere, cujus syntaxeos etiam exemplis in marmoribus caremus, & quæ duriusculam reddit, ne dicam obscuram epigraphen; quare si litterulam I, (quæ utpote exilior ceteris elementis exscribentium oculos facile effugit, & prima omnium ætatis vitio deteritur,) addas vocibus ἀναζῶσα, & ἀξαμένα, & rescribas ἀναζῶσαι, & ἀξαμεναι, epigramma in γνησιότητα restituetur, præsertim cum πληθυντικός numerus sequatur ὑπὲρ εαυτὰν, vel potius ὑπὲρ τῶν αὐτῶν, nam editum est ὑπὲρ αὐτ' αὐτὰς, quod nihili est.

Præterea reperi hanc vocem ἐπήκοον revera Deorum esse ἐπιθετόν, nam ita salutatam fuisse Venerem apud Chalcedonios legere est in Hesychio: Ἐπήκοθι, Ἀφροδίτῃ ἐν Καρχηδονίῳ, (potius Χαλκηδονίῳ, uti probat

bat Albertus;) sed hic summus vir in admirandis in hunc grammaticum adnotationibus nihil de voce ἐπὶ τοῦ· adjecisse miror; mirorque magis D'Orvillio, quem pauca admodum fugerunt, hunc Hesychii locum latuisse. Hinc multa lux est parvæ Christianorum tabellæ ex lapide hæmatite etiam votivæ, in qua sculptum vides Christum servatorem boni pastoris habitu in antica, in postica vero parte inelegantibus elementis incisa sunt ΑΓΑΘΗ ΗΝΑΚΟΗΘΗ, consule libellum, *Differtazione di Paolo Paciaudi intorno ad un' antica iscrizione*: quæ quidem reor vertenda, *Agatha minime exaudita est*; Superi igitur, si votis minime annuissent, audiebant ἀνῆκοι, cui voci altera scil. ἐπὶ τοῦ· opponitur. Ex hac tabella, quam inter rarissimas haberi jubeo, nunc primum novimus priscorum Christianorum sanctissimos mores, & divinæ potestati obsequentissimos, qui etiam si eorum desideriis Deus minime obsecundasset, quasi si jam beneficium accepissent, tabellarum vota solvebant; nunc adeo a veteri vivendi sanctimonia atque elegantia descivimus, ut nisi optatis honestemur, & votorum compotes facti simus, nec vota libentes suspendimus, nec ulla posteris monumenta relinquimus. Demum ex eodem sacro hæmatite præterea didicimus formulam, qua Christiani vel in pietis, vel in sculptis tabellis pro votis solvendis utebantur, scil. ΑΓΑΘΗ ΕΠΗΚΟΗΘΗ *Agatha exaudita est*, & contra ΑΓΑΘΗ ΗΝΑΚΟΗΘΗ, *Agatha non exaudita est*: nunc in ejus generis formula homines adeo βεβαιῶσαι, ut commeminisse animus fugiat.

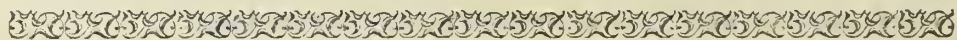
Verum, ut unde divertimus, redeamus, restitue igitur nullo periculo in epigraphæ Æsculapii, atque Hygiæ vocem Deorum propriam ΕΠΗΚΟΟΙΣ, atque induendam jubeo ΕΠΗΚΟΤΡΟΙΣ. Neque posthac dubites, quin marmor nostrum huic Æsculapii filiæ, sanitatis numini pro votiva tabella, quam Deam ΕΠΗΚΟΟΝ quis expertus sit, exsculpendum curaverit.

Dicas porro etiam saxum nostrum affixum fuisse pro votiva tabella, estque ceteris elegantius, cum in eo medicus desideat, moremque, qui hodie quoque viget, ab antiquis acceptum intueamur: etenim in tabulis votivis nostrorum templorum depictis, vel sculptis, si quis Sanctorum ope ac fide in sanitatem restitutus sit, medicum propter decumbentem conformare sollempne servat.

Atque novi me satis diu te in illustrando hoc marmore patienter detinuisse, nec stetisse in desponsæ ab initio brevitatis fide, verum hominibus rei præstantia & novitas in scribendo adventitiæ varietatis copiam facile subministrat. Ceterum si quis post tot auctoritatum vim adhuc de medicis pharmaca ægrotanti scribentibus, deque priscis pharmacopolis addubitet, sciat sat mihi fuisse litem intentasse, ac dubiam saltem fecisse, si me minime composuisse præfractæ contendat. Verum mihi animus suggerit cordatiores homines, qui non recentium Scriptorum opinionibus abripi patiuntur, neque eorum partes fovant, sed res litte-

litterarias sola veritate metiuntur, æquos bonosque accepturos ea, quæ pro pharmacopolis, & medicorum *προσῳχυσσι* clarissima documenta ætas antiqua mihi suppeditavit; rerum enim antiquarum scientiam reputandum est non tam parum incolumi fama, & nuperorum Scriptorum rumore, quam veterum auctoritate, & monumentis stare.

Unum dumtaxat mihi reliquum, ut moneam in hoc silice scalptum esse Latinum, non Græcum medentem, quippe qui stilo in tabella *πρόσ-ταγμα* præscribat, cum ex sane multis, quæ superne corrogata sunt, hanc politissimam gentem *γραφικά* ligna omnino ignorasse constet, atque in quovis scriptionis argumento unos papyros adhibuisse. Profecto, si fors tulerit, ut marmor, vel pictura Græcanici medici scribentis in lucem prodeat, chartas calamo ipsum illinentem cerneret. Atque hæc satis de atramentaria jurisconsultorum, & medicorum scribendi ratione, quæ antehac vel confusa, & permixta, vel ignota, & recentiorum Scriptorum mendaciis, atque oscitantiis, veluti per manum traditis squalere querebantur omnes: si vero ab doctis utriusque muneris hominibus, qui plurimi, & maximi in amplissima hac urbe ad ceterarum invidiam florent, probentur, ab eisdem impetrare vellem, ut qualescunque hæc curas, cum ipse neque medicus saluter, neque jureconsultus, suis cultioribus & elegantioribus studiis juvent augeantque.

C A P U T VII.

De pluribus vasculi atramenti nominibus collectis ab
Hebrais, Græcis, & Latinis Scriptoribus.

I. **D**E nomine ejus vasculi quidam vel dubitarunt, quos intèr cl. Mazochius, vel omnino negarunt. II. Apud Hebræos fuit *הספר קטר* ex Ezech. Cur oī LXX. verterunt zona sapphiri. Error veterum, & recentiorum Scriptorum in voce *κείος*, quæ cingulum non est in Hom. in ea decepti Plutar. Lucian. Martial. &c. cestus etiam in lapidib. Ejus etymon Hebræum. III. Vox *קטר* torsit Hieron. & Origenem. Jo. Clericus reprehenditur. Ea Hebræa *פִּיִּס* prona intellectu est, etiam ex iis, quæ in Græcum, & Latine sermonem derivantur. Vera notio vocabulorum *κίσση*, & cista antehac incerta. Error Vossii deducens ab *כִּס*. Pānelio dica. IV. Querela de Hieronymiana interpretatione. Grotii, Origenis, & paraphr. Chaldei *ἀβελήα*. V. Non panitenda ex Mosis libris pro luce vocis *קטר*. Masoretharum *ספֿר*. Vatable, & Buxtorfo resistitur. VI. Casauboni auctoritas elevatur falso versus Machonis ad Ezechielem illustrandum detorquentis. Quid *ἐξαρπάζω*. Delecampius reprehenditur, & fides Aug. Calmetio desideratur. VII. Machonis versus in septenis locis etiam quoad *προσφῳδῖαν* restituuntur. Ætas hujus poetæ vestigatur. Divæ in puncta vocalia a Masorethis inducta. VIII. Bene multa ex poetis Græca hujus organi scriptorii vocabula. Non unc voces Græcanice illustrantur: quid *μέλας σατπρόν*, &
χρό-

χρόνιον, vel potius χρονικόν. Versus Paulli Silentarii affectissimus sanatur, ubi ἄντρον pro ἄντρον. IX. Nomina atramentariorum ex Græcis, qui in prorsus sermone scripsere. Ἀλειπήρον voci obscurissimæ vera lux: est atramentarium, non γραφεῖον, uti definit Hesychius. H. Stephanus, Vossius, Hemsterhuisius, & Albertus notantur. x. Quid διφιδράληϑ. Certum etymon vocis littera, &c. Ἀλέπτης, doctor ab ἡλκῃ: querele de Jo. Alberto. xi. Firmatur etiam ex Aquila nomen hujus σαδάβης: ejus viri laudes. xii. Demum nomen hujus vasculi ex Latinis, scil. theca calamaria, quam habes ex Sueton. cujus verba satis implexa longiori commentario explanantur. xiii. Vox comes in Suet. idem ac pædagogus, scil. morum magister, quod antehac ignotum, nunc multa exemplorum vi stabilitur: plures doctiss. interpretes notantur. xiv. Salmasio διάγνωσις hujus vocis latuit, necnon Drakenborchio. xv. Multa leges pro notione comitis illustrantur. Quid frequentare in Labecne: Ulpiano, & Bynkershoekio repugnatur. xvi. Nummi, & lapis Herculanensis illustrantur. Matthæi Ægyptii eruditio ἀπροσδιόνυσϑ. Quid comes in martyrum actis. Hec notio comitis ab Homero nata. xvii. Pædagogus idem, ac comes, vox honestatis plena ex Græcis Scriptoribus. xviii. Quare Clem. Alexandrinus libros inscripserit Παιδαγωγός. Epistolis Paulli nova lux. xix. Apud Latinos idipsum valere pædagogus prolixa auctororum serie ostenditur. Longe differt a ludimagistro. Lingolius reprehenditur. xx. Adstipulatur Justinianus, cujus lex restituitur. Conjurant etiam filices litterati. xxi. Quid pædagogium. Factum male ab Salmasio, & cæteris, qui pro ludimagistro, sive pedante interpretati sunt. xxii. Hinc jure theca calamaria apud Suet. est atramentarium. xxiii. Thecam calamariam pro nostro vasculo habes etiam ex Martiali, cujus versui paullo audacior medela: & ex Amm. Marcellino. xxiv. Pro eadem ῥήσας testis locuples Concil. Chalcedonense. Facciolatus, & Trozzius de hoc vocabulo male meriti.

I. **N**UNQUAM mihi pœnitendum, quod fatis diu, tanquam visco jure prudentum ceræ inhæserim, in qua abradenda scio me nimium operæ trivisse; verum ratus sum atramenti causam enixe peragendam, quo illud in veterem possessionem immitteretur. Iterum autem Hebræis, Græcisque gratulandum est, qui neque tabulas, neque ceras unquam pro scriptionis materie ne τροπικῶς quidem usurparunt: e contrario Latiares viri adeo rem γραφικὴν fictis inversisque vocabulis onerant, ut scribendi instrumenta adhuc incerta haberentur, nisi si τὸ μέλαν veluti ab exilio restituissem, atque universis gentibus ἰδιωπικόν & sollemne fuisse quæsitis undique documentis præstitissem. Porro si post tot Scriptorum apparationem & fidem, quos ipse invisi, Judæos, Ægyptios, Græcos, Latinosque ab incorrupta temporum antiquitate chartas ac membranas atramento illevisse testatissimum fecerim, id in atri liquoris vasculo coercuisse sane quam necesse fuit, quod cum primis apud Hebræos הספר הספר, apud Græcos μελανοδοχεῖον, & apud boni ævi Romanos thecam calamariam vocitatum esse multis palam facere aggredior. Quare concludendum est totum hoc atramentarium negotium eo spectare, ut quod vulgo dictum usque adhuc temporis est & ab ἀρχαιολόγοις, & juris interpretibus, veteres scil. stilo in tabulis cera obstitis scriptitasse, ab animi mente omnino excutiamus; sed quæ scripserunt antiquæ ætatis sapientes cum primis Hebræi, Græci-
que

que, calamis in vasculo atro liquore oppleto tinctis vel papyris, vel membranis mandasse. Restat nunc, ut aperiā, an, sicuti atramentum, & chartas in veteribus omnium gentium voluminibus scrutati sumus, etiam ejus liquoris *thecæ* nomenclaturam apud trium linguarum Scriptores vestigare valeam; quo huic nostro elaboratissimo, & Rege digno vasculo grandius decus & pretium increseat.

Verum mihi semper mirum futurum est, cur bene multi, qui omnem rem *γραφικὴν* doctis commentariis honestarunt, non modo negotium atramentarium vix delibarent, verum etiam hujus liquoris vasculi in eorum doctis lucubrationibus ne vocem quidem ipsam commemorare; adeo *tristes ceræ eorum lumina obscurarunt*; quos inter, videtur etiam omnium postremus Mazochius ὁ *πελωγῆς* accensendus, vide epist. quam in hujus operis *προλεγόμενα* habes, qui arte adeo ancipiti hujus vasculi partes suscepit, ut, sæpius summi viri verbis perlectis, adhuc ab eo quæreres, an & vascula atramenti, eorumque nomen exstiterint. Porro mea magni interest in hoc cap. VII. excussis Hebræis voluminibus, & non unis Græcis, Latinisque, quæ in horum triplici *ιδιώματι* antiqua, & *γνήσια* ejus vasculi nomina scrutari potis fui, in lucem proferre; & ab Hebræis & Latinis privam nomenclaturam, a Græcis, quorum librorum quasi sarcina urimur, non pauca ejusdem *σκληραῖς* nomina expectes. Neque te turbet rei angustæ, & veluti parvi pendendæ argumentum, etenim antiquiorum Scriptorum elegantibus documentis extollam, & Græca luce potissimum tetrum & obscurum atramentarium negotium offundam; & propterea quod novum est, futurum reor, ut te invitet oblectetque.

II. Itaque Hebræi primum consulendi mihi fuere, & in Ezech. cap. 9. v. 2. 3. II. ter, ut notum est, vox *atramentarium* ab Hieronymo apposita legitur; video Hebræam *רָהֹטִין*, utpote ἀραξ λεγομένην, valde quam sollicitari; & interpretes, ut unicuique lubuit, illam converterunt, quod fere semper obvenit vocabulis, quæ semel in sanctis voluminibus inscripta sunt: *Vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus.... Et dixit Dominus ad eum... signa thau super frontes virorum gementium.... & respondit verbum dicens, feci quod præcepisti.* Verba קֶסֶת הַסֵּפֶר, *atramentarium scriptoris* scio a Chaldæis versa esse פִּנְקֶס סֵפֶר, *tabula scriptoris*: quibus adstipulatur Origenes to. 3. p. 424. legitque etiam *πινακίδιον γραφῆως ἔχων ἐπὶ τῆς ὀσφύος* ὡς. Septuaginta viri omnia turbaverunt, & quæ Propheta non dixerat, apposuerunt, καὶ ζώνῃ σαπφείρῃ ἐπὶ ὀσφύος ὡς, & *zona sapphiri in lumbo ejus*; certe pro קֶסֶת, *scriba*, leſtitarunt הספיר, *sapphirus*; verum vocem קֶסֶר pro notione *zonæ* traxerunt verba *sapphirus*, & *linteis indutus*, quippe קֶסֶר ignotæ erat eisdem notionis vocula. Verum re attentius excussa, visum est τῆς LXX. credidisse vocem קֶסֶר, utpote quam semel inspexerint in sanctis voluminibus, valere idipsum, ac celebratissimam *ῥῆσιν*

ῥῆσιν Homericam *κεσός*, *cestus*, *zona*, *cingulum*, nam in utraque lingua sunt eadem *σοιχεῖα ἄφωνα* · inde pro sententiæ fulcimento τὸ *ספס*, *scriba*, immutarunt in *ספס*, *sappbirus*, nil exputantes virum lineis vestitum haud potuisse τῇ *zona sapphiri tingere*, sive *signare frontem virorum gementium*. Hic pro re nata communi errato tum veterum, tum recentiorum Scriptorum consulendum, qui, Homericæ voce *κεσός* Il. ξ. v. 214. prave intellecta, ne ipsis quidem Lxx. interpretibus exceptis, (si modo Homerum noverant,) pro *zona* acceperunt, cum purum ἐπιθετὸν sit, quod a summo vate plerumque τῷ ἱμάντι, *cingulo*, adjicitur, & *κεσός ἱμάς*, verterem *affabre-scalptus balteus*, uti scholiastæ, & fortasse non male, interpretati sunt ἀπὸ τῆ πολυκάλυπτον εἶναι τοῖς ῥαφῶς, dummodo verum sit pululare ab *κατεῖν* · præsertim cum Hesychius *κεσόν* explicet *διακεκευτμένον*. Neque dubitandum, quin *κεσός* non sit *cingulum*, *zona* in Hom. sed adjunctum τῷ ἱμάντι, nam Il. γ. v. 371. vocat *πολύκεσον ἱμάντα*, idest secundum Scholiasten *πολύῤῥαφον*.

Hinc mecum te miraturum reor apud posterioris ævi Scriptores *κεσός* vim adjuncti deposuisse, atque notionem etiam immutasse; cumque valeret solummodo affabre *interpunctus*, vel *scalptus*, nescio qua μεταμορφώσει evaserit *cingulum*, *zona*, adeo inficite ab Homeri mente descitum est! Itaque Plutarchus de audien. poet. dum de hoc Junonis *κεσῶ ἱμάντι* loquitur, (quem divinus vates graphice more suo describit,) ἀπλῶς vocat *κεσόν*, posthabita omnino voce *ἱμάντι*, quam usque Homerus apponit: verba Plutar. Τὸν τ' Ἡῤας καλλωπιτμόν ἐπὶ τ' Δίῃ, καὶ τὴν περὶ τ' *κεσόν* γοητεῖω. Idipsum fecisse Lucianum doleo in Dearum judicio pag. 372. ut Nazianzenum in Julian. orat. i. p. 229. ceterosque taceam. Irascor Polluci, quod onomastico suo hanc vocem *κεσός* Homericam oblitus sit illinere. In eundem scopulum impigere Latiæ Scriptores, quæ *cestus* etiam est *cingulum*, dum de Veneris *κεσῶ ἱμάντι* eisdem sermo est, de quo tam mira canit Hom. laudata Il. ξ. exemplo sit Martial. lib. 6. ep. 13.

Ut Martis revocetur amor, summique Tonantis,

A te Juno petat ceston, & ipsa Venus:

non me poenitet Martialem in ejus ῥήσεως Homericæ interpretatione finistrorsum abiisse, qui sæpe pro deridiculo & oblectamento divini vatis carminibus abutitur. Contra piget me Statium *συμπολίτην* nostrum Theb. 3. v. 283. dum ἐνεργητικῶς more suo furialem quendam *cestum* describit, communi ἀβλεψία abreptum, uti etiam Minucium Felicem p. 206. Quin si voces *incestus*, *incestare*, &c. ab *cestus* enatæ sint, quod mihi apprimè sedet, irascere sanæ castissimæ Latinitatis Scriptores fuisse ab Homeri mente in his etiam ῥήσεσι longe degeneres.

Adde id vocabulum Latinos beatiori Julii Cæs. ætate ratos esse dignum marmoribus, Gruter. ccxxv. 3. adeo communis error in eorum animis infederat, & radices fixerat!

DIVO • IVLIO

LIB. IVL. EBORA

OB ILLIVS • INMVN • ET • MVN

LIBERALITATEM

EX • D • DD

QVOIVS • DEDICATIONE

CESTVM • MATRONAE

DONVM • TVLERVNT

VENERI • GENETRICI

Ignoro siquidem, cur Gruterus de hujus epigrammatis antiquitate ambigat, cum in ipso invisam illius sæculi concinnitatem, & quæ ad historiam pertinent, rata esse deprehendam; fortasse quid acuminis olfecit in primis versibus, quos ita legas, *Liberalitas Julia Ebora ob illius in municipium, & municipes liberalitatem*, quod vocum repetitarum studium, nisi sit illiberale, sed sponte fluat, uti in hoc epigrammate, etiam aliquando amavit Cicero. De *Ebora municipio* in nummis quoque cognomento *Liberalitas Julia* vide Harduin. de Num. pop. & urb. Neque dumtaxat vox Homerica *κερός* Græcos, Latinosque decepit, verum & Chaldaeos, qui ab ea cuderunt suas *שר*, *ornavit*, sive *cinxit*, & *שר*, *ornamentum*, vel *zona*, quæ ad ornandum inservit. Et miror Vossium eduxisse *ρήσιν* Latiarem *castus* ab hac Chaldaea *שר*, quando potius Chaldaei suam ab Latina coagmentarunt, præsertim cum recentior sit, neque in sanctis libris Chaldaea *διαλέκτω* scriptis invenire sit, & sæpe dictum est eam gentem ab Græcanica, Latinaque lingua voces bene multas suffuram esse.

Nullus igitur dubius sum, quin a me offensum sit, cur viri LXX. in Ezech. pro *theca scriptoris* illeverint *zona sapphiri*; crediderant enim obliviosi *שר*, dictionem *ἀπαξ λεγόμενω*, valuisse *cestus*, cum sint eadem prorsus elementa. Optassem, ut tot antiquissimi interpretes, doctissimi-que sapientioris nostræ ætatis viri, qui hunc Ezech. locum illustrare adnisi sunt, hoc τῶν LXX. *παρόρμη* advertissent. Interea conquerendum mihi est Scriptores omnes Homeri filios in quovis *ιδιώματι* in voce *κερός* a tanto parente degeneres longe descivisse. Contra gratulor divino vati, quod non vice simplici in his atramentariis curis vocabulorum suorum veram *διόγνωσιν* restituendi sollicitudo mihi sit, majoremque futuram *σὺν Θεῷ* in Puteolanæ regionis, & locorum adjacentium diu elaborata descriptione spondeo.

v. Verum sermo redeat ad Ezechielis *ρήσιν* *שר*, a qua *οἱ* LXX. deturbarant. Commendandi sane Theodotio, & Aquila, qui sanctam ser-

varunt, scilicet *κᾶςυ*, sive *κᾶςω* loquor de prima Aquilæ ἐκδόσει, nam in altera appositum erat *μελανοδοχεῖον*. Hieronymo hic aqua hæsit Hebræos quasi magistros consulendos rato, qui id sibi accidisse narrat: *Quodque Aquilæ prima editio, & Theodotio dixerant κᾶςυ, pro quo in Hebræo legitur קוק. Cum ab Hebræo quærerem, quid Hebraica vox קוק significaret, respondit mihi Græco sermone appellari καλαμάριον, ab eo quod illo calami recondantur; nos atramentarium, ex eo quod atramentum habeat, dicimus. Multi significantius thecas vocant, ab eo quod thecæ sint scribentium calamorum*. Miror S. Hieronymum in sententia fuisse avi sui Hebræos sanctæ linguæ ἰδιῶμα optime calluisse; & quis ferat τὸ καλαμάριον Græce audire? miror magis Joan. Clericum minima quæque Hieronymo κᾶςως ἀκᾶςως, semper autem inurbane obiectantem, id non vidisse. Idipsum ab Hebræo se exposulasse brevius narrat Origenes to. 3. p. 424. Οὐδὲν γὰρ ἡγῆμαι σηµαίνεσθαι παρ' Ἑλλήσι ἐκ τ' κᾶςω φωνῆς τῶν Ἑβραίων πρὸς ἑλεγε τὸ καλαµενον καλαμάριον, nihil autem puto apud Græcos significari vocabulo κᾶςω. Hebræus quidam dicebant: est id quod vocatur calamarium.

Verum ea vox non tam tenebricosa est, ut Hebræo doctore indigeat, cum & ex ipso verborum Ezechielis contextu, & ex συμπλοκῇ bini vocabuli קוק קוק, atque ex iis potissimum, quæ in Græcanicam, ac Latialem linguam ab voce קוק derivata sunt, facile dignoscamus esse *vasculum scriptioris*, ceteraque interpretamenta vel detorta, vel ἀπροσδιόνυτα, præsertim nostri avi eruditorum; instar omnium sit Trotzius pag. 68. in Hugonem, qui fortasse Hebræi sermonis ἄµυστος turbat omnia, convertitque *graphii vaginam*, sive *graphiariam thecam*. Etenim Deus iussit virum illum lineis indutum signare τὸ thau, seu inscribere illud T, σηµα µυστηριῶδες in frontibus virorum: qui profecto neque *tabula*, aut *zona*, neque alio quovis instrumento τὸ thau pingere potuisset, multo minus ferro γράφειν inscalpere instar Romanorum servitiorum, nam frontem Hebræorum immerito vulnerasset; quare ὄργανον illud lumbis inhærens esse oportuit *μελανοδοχεῖον*, tum quia major turba interpretum pro eo vasculo conjurant, tum quia vulgo illo utimur, ubi scribendum sit; neque fingi potest, quo alio instrumento in frontibus virorum gementium ille indutus lineis τὸ thau depinxisset. Si autem Ezechiel vocem תהו, *signare*, non vero קוק, *scribere*, apposuit, κρυπτότως locutus est, non enim *scribere* dicitur, sed *signare*, qui unicum tantummodo σηµα T depingit: ceterum in eo capite paullo ante legimus etiam sollemnem ῥῆσιν קוק, ut de *scriptione* nihil dubitemus.

Præterea si vocabulum, quod in ambas linguas Græcam, Latinamque ab קוק derivatum est, inspiciamus, certo firmabitur Prophetam de atramentario vasculo locutum; quin luculentissime ejus vocis obscura notio se prodet, quæ crucem fixit tum veteribus interpretibus, qui de ea Rabbinos ἀλκζονεῖας plenos consulere, tum recentiores doctissimos quosque turbavit. Ab ipsa siquidem primigenia nata est Græce κῖση, & Latine *cista*;

quod non vidit Voss. in etym. qui hanc vocem extorquet ab Hebræo כִּס *marfupium*, *crumenu*; peccatque tum in significatione, tum eo quod כִּס uluino deficit elemento; כֶּסֶךְ vero terna servat incolumbia סִיחֵיז אֶפְרַיִם, quorum unum si desit, laboraret etymon; qui apud bonum Suidam τῆς κίστης originationem quæret, risum tenere haud potis erit. Si autem κίστης verioreν διδγγωσιν vestiges, grammaticorum æternam litem componi facile posse reor, interque se tandem Pollucem, Hesychium, & Suidam amice conciliari, ut tot scholiastas missos faciam, concertantes opsoniorum esse tantummodo receptaculum, hunc vestium, illum armorum, &c. vide Henr. Steph. lexicon, & Jungermannum in Pollucem lib. x. 136. si dicamus hanc Græcam vocem, Romanamque adnotare cuiuscunque materiei instrumentum, seu vas, quo quidvis reponi possit & concludi, ejusque privæ significationis rationem ab adjunctis determinari, idque sexcentis usibus inservire; & neminem fugit horum γενικῶν vocabulorum exempla fanequam plurima in utraque lingua prostare, & solummodo ὑπὸ τῶν ἐπιθετῶν ea, quæ connotant, docemur; quare non semel reperies κίστη ὀψοφύρα, κίστη δείπνου, βράμυχθ, ἱματίς, χλαμύδθ, ξίφης, κίστα φαρμακοπωλῶν: & apud Juvenal. *cista libellorum*; Plin. *cista suffragiorum*; Petron. cap. 94. *theca novacularum*, & cap. 39. *theca repositorii*. Quis vero ignorat Plauti cistellulam crepundiorum, unde nomen comœdiæ *Cistellaria*? Demum quod mihi sat arridet, in Anthologia κίστη μελανόσχθ, *vas atramentarium*: Miror sane Alexandrum Xaverium Panelium Soc. Jesu, qui in doctiss. libello edito Lugd. 1734. de *nummis cistophoris* præclara fatis collegit, de originatione vocis *cista* isthæc illevisse: *Arduum omnino esse, ac plerumque impossibile rationem subjicere derivationis plurium nominum, quæ solo linguarum omnium supremo judice invaluerunt usu*. Verum non tam arduum fuisset vocem κίστη, *cista* ab כֶּסֶךְ arcessere, quare ab Panelio nulla fuit mihi lux. Cum igitur *cista* tum Græce, tum Latine *thecæ* cuiuscunque nomen sit ἀδελφῶν, idque nunc negare animi infruniti est, etiam vox כֶּסֶךְ, *theca*, in posterum γενικῶς audiet, ab solo προσθετῷ definienda; cumque ei appositum sit כֶּסֶךְ, enodate dignoscitur, cui usui addicta, nempe *scriptioni*; quare accomodatius verterem *vas scriptorium*, (Hebræo more *vas scriptiois*, non *scriptoris*, sicuti *vasa ire*, *mortis*, &c.) quocum vir lineis indutus frontem gementium signarat, id est *atramentario*, nam quodvis aliud ὄργανον fingas, minime aptum esset, ut & ab lumbis pendeat, & quo frontes tingantur.

iv. Conqueri autem me jure possem de Hieronymiana περιτολογία, qui vertit *atramentarium scriptoris*, fatis superque fuisset solummodo prima vox, vel pro ea, *vas*, vel *theca scriptoris* dixisse, cum כֶּסֶךְ *atramentarium* vere non sit, sed *cista*, vel *arcula*, ab pone sequenti רִיטֵי תֵּי כֶּסֶךְ determinata atque probe ὡςτµένῃ, & τὸ *scriptoris* omnino παρέλκει, cum nemo ignoret atramentarium ἴδιον scribarum instrumentum esse: exemplum proferam ex secunda Aquilæ editione, ubi legere erat

vocem

vocem unicam μελανοδοχείον, neque adjectum erat τῷ γραφέως. contra vero ab ignoto & γενικῷ vocabulo κάλυξ minime illud τῷ γραφέως dissociarunt; imo Hebræus ille magister Hieronymo interroganti minime reposuit, καλαμάρον τῷ γραφέως, sed unice καλαμάρον. Paraphrastes vero Chaldæus perquam longius defecit ab vera notione ejus vocis קרפ, atque ex arbitrio vertit קרפ, *tabula*, ab Græcis vocabulum mutuatus, πίναξ, commutavitque solummodo elementa, vocemque retinuit. Ecce non mirum sit Grotium orientalium linguarum scientissimum adserere Chaldæum interpretem accepisse קרפ pro *calamario*, sive *atramentario*, cum קרפ longe quam diversum sit? fortasse virum summum latuerat idem esse, ac Græce πίναξ, sed revera e Chaldæo fonte fluere ratus est communi opinione abreptus, cum purum vocabulum Græcicum sit. Haud scio, an idipsum etiam Origenem transversum egerit, qui, uti paullo ante dictum est, vocem sanctam קרפ reddidit haud bona fide, πινακίδιον.

v. Fortasse plerique multi satis esse exputant, quæ de voce קרפ a me in lucem tracta sunt, verum mihi ipse non adhuc satisfeci; pigeat siquidem vocabuli hujus calamariæ thecæ ab Ezechiele dedicati in Mose vestigium non invenisse; etenim rebar, si eam רָחַץ in hoc propheta, & Scriptorum omnium principe legerem, majus decus nancisci Hebræum hujus vasculi nomen. Porro lætanti mihi quina Mosis volumina non raro se objecit vox קרפ in πληθυντικῷ numero in notione solummodo vasculorum, & Græci, Latiniq; interpretes pro *thuris receptaculis* accepere, iisdemque elementis constat, atque illa Ezechielis קרפ, nisi quod σοιχείον δ in germanissimum ψ conversum vides; & ne te multis obtundam, binos Mosis locos ostendam, nempe Exod. 25. 29. atque ibid. 37. 16. Mosique addere licet Paralipomenon Scriptorem 28. 17. qui prisca Hebræorum gesta contraxit: atque ubique קרפ nomen est quorundam sacrorum vasorum, cum immixtum legas inter *acetabula*, *phialas*, *cyathos ex auro*; an revera ea vox *thuribula*, &, ut LXX. verterunt, αἱ θυῖσσαι valeat, parum, aut nihil interest mea: quærant id Εὐρώς! me doctiores, si modo norint Græca, vel Latina nomina Hebræis vasculis imponere. Mihi siquidem sat reor in originatione Mosaicam hanc vocem in γενικῇ *receptaculi* notione esse, quo cognata רָחַץ Ezechielis sanctiorem & vetustissimam originem jactet; quam deinde junctam τῷ הספר etiam atque etiam firmem esse *thecæ calamariæ* nomen, quod apud Hebræos, qui ingenua simplicitate in dictionibus utebantur, *vas scriptoris* dicebatur.

Hic autem quosdam rogatos vellem, qui ex parvis quibusdam lexicis Hebræarum vim vocum pensitant, ne mihi molesti sint atque obstrepent radicem vocis קרפ figi in קרפ; hinc in binis elementis ab קרפ, quæ Ezechielis est, abesset; quare illius vocabuli canities Mosi coæva elevaretur: contra enim reponam vocem קרפ ab Masorethis consistam, tamquam si a bona matre oriatur ἀμέσως proles קרפ in plurativo numero; verum hos rudioris ævi linguæ sanctæ magistros non adeo colendos cre-

credas, ut in eorundem verba jurandum sit; qui cum legerint in numero multitudinis קשור, cuderunt veluti ἀναλογικῶς radicem קשר, quam in sanctis libris nunquam reperiēs; atque hodieum tirones norunt תִּשְׁרֹר educi etiam posse ab קשר, quæ vox, licet secundum ἀναλογίαν produceret in plur. קשורו, attamen Hebræis sollemne fuit dictiones in ת cadentes ea litterula mutilare; hinc עטרת *corona*, עטרת *coronæ*, Zacch. 6. 11. non vero עטרתו: sic etiam מכרה *venditio*, fit מכורו, Gen. 49. 5. *conventiones*: להבר, *flamma*, Psal. 29. 7. להבור *flammæ*; addam hanc mutilationem fieri etiam in adjectivis nominibus, veluti אדמומור *subrubicunda*, plur. אדמומור, Levit. 13. 37. & sexcenta id genus, de quibus adifis Grammaticos, piget me inter has notissimas gerras versari. Vides igitur quantæ vetustatis sit ea vox קשר, sive קסר *cista*, *theca*, *vasculum*, sive, *cujuscumque rei receptaculum*, quæ, ab Ezechiele תִּשְׁרֹר adjecto, *organum atramenti* evaluit. Oblitus plane eram prohibere, quominus summo viro Vatablo fidem præstes agenti קשר significare *opercula*, quibus thus regebatur; nam unde hanc notionem ejus vocis deprompserit, minime indicat. Mox ipse Valtonus adjicit: *Qui magni nominis est apud Hebræos dicit hanc vocem significare calamos per medium sectos, qui inter panes poni solebant, ut ingrederetur ventus inter ipsos panes, ne mucidi efficerentur*; attamen a Buxtorfio didici, qui hæc meras nugas effudit, fuisse R. Salomonem; quis autem in tanta Hebræarum litterarum luce Rabbiorum commenta atque inanias curet? & miror duoviros linguæ sanctæ consultissimos eas exscripsisse. Atque tandem satis de hac Hebræa voce intime mihi cara, quam antehac omnes, licet summi pretii sit, postferendam rati sunt.

VI. Peccarem sane, si (ut omnem lucem huic Ezech. loco feram) obliviscerer Casauboni animadversionem in Athenæum pag. 875. qui nescio qua ἀβλεψία Machonis versus ad Ezechielis sententiam detorquet:

Λάβδρα λέγεται τὴν Κορανθίαν ποτὲ
 Εὐελπίδω ἰδῆσθαι ἐν κήπῳ πνὶ
 Πινανίδᾳ, καὶ γραφεῖον ὕλην ἑκτετακμένην
 ἔχοντ', ἀπόκλειναι, φησὶν, ὡς ποιητὰ, μοι,
 τί βεβλόμεθα ἔγραψας ἐν τρυγῶδιᾳ;
 ἔρρ' ἀχροποιέ. Καταπλαγεῖς δ' Εὐελπίδης
 τὴν πόλιν αὐτῆς, σὺ γὰρ εἶμι τις, ἔφη, δοκεῖς
 Αἰχροποῖός. Ἡ δὲ γελάσας ἀπεκρίθη,
 τί δ' ἀχρὸν, εἰ μὴ τοῖσι χαυμένοις δοκεῖ.

Et quidem terno versui isthæc apposuit vir summus Casaubonus, postquam verterit: *habentem tabellam in manibus, & thecam atramentariam appensam: sive de zona pendentem; quod hodie fit a recoctis formulariis, qui scribendi vascula cingulo appensa gestant: id ipsum & olim factum legimus: testis est Machon, & Ezechiel*. Vides jam vocem ὕλην Casaubonum decepsisse, utpote quæ est duplicis notionis ab verbo ὕλην

τῶν enata, quod est *appendo*, aut *adnecto*, ille statim primæ se addixit, vertitque *appensam*; quare si transfundas Græca : *libellum*, & *calamum* (libello) *adnexum habentem*, Machonis versus longe abest ab Ezechielis sententia, ad eamque illustrandam nihil confert. Neque de ea interpretatione dubites: etenim mulier *Lais* viderat *Euripidem* jam scripsisse tragoediam; nam interrogavit τί ἔγραψας; *quid scripsisti?* igitur libellum jam tragicus clauserat, eique, ut moris est, calamum ἔλαρτε, *innexuit*: nemo quippe scribentium appendit γραφεῖον, *calamum*, a lumbis; quare ut *Casaubonus* legentibus imponeret, γραφεῖον transtulit fatis inconcinne *thecam atramentariam*. Delecambium vertentem hunc versum non moror: *Euripide in horro conspecto, qui tabulas & stilum paratum haberet*, eo quod ἔρηρτμενον ab ἔλαρῳ eduxisse visus est. *P. Calmetio* lampadem tradidit *Casaubonus*, qui hunc versum in comment. in *Ezech.* profert, quo morem gestandi calamarias thecas ab zona appensas firmet; verum in duobus peccat, tum quia *Casauboni* haud meminit, tum quia versum illum duobus σφάλμασι turpem exscripsit, & metrum violavit turbavitque, nisi in culpa sint *Parisienses typographi*. Constat igitur his *Machonis* versibus nihil commune inesse cum *Ezechielis* verbis; & quisque mirabitur viros doctissimos aliquanto inconsiderantius ad prophetiam hanc illustrandam iis abusos esse; pigetque me advertisse non semel, aut iterum *Græcorum Scriptorum* locos importune pro sanctorum voluminum luce commentariis adscriptos.

VII. Hic autem te parum resistere jubeo, donec novenos hujus comici versus, quos nobis servavit *Athenæus*, affectissimos sanem; & sententiam eruam, quam bigam virorum τῶν πάνυ *Delecambium*, & *Casaubonum* minime adsecutos doleo: in iis enim vel πρωτῶδια laborat, vel aliqua syllaba desideratur. Porro in quarto pro ἀπόκριναι rescribe ἀπόκρινε, etenim in prima voce penultima producit, quam inibi non fert metrum; in septimo vides non loco suo vocem εἶναι, cum vel *jambus*, vel *tribrachys* pes requiratur; octavus una syllaba initio claudicat; de prosodia postremi versiculi nihil conqueror; verum, uti jacent verba, in eorum sententia *Davus* sum. Itaque adlaboratum est mihi, ut in septenis locis omne carmen tum in sententiæ, tum metri integritatem restituerem: litteras autem quas immutavi, vel loco suo vuculas reposui, stellula adnotandas curavi:

Ἀλῖδα λέγει τὴν Κλενθίαν ποτὲ
 Εὐριπίδῳ ἰδῶσαν ἐν κήπῳ τινί
 Πινακίδα, καὶ γραφεῖον ἔρηρτμενον
 ἔχοντ', * ἀπόκρινε, φησὶν, ὃ ποιητὰ μοι,
 Τί βυλόμενΘ ἔγραψας ἐν τραγωδίῃ;
 Ἐρρ' ἀχροποιέ. Καταπλαχεῖς δ' Εὐριπίδης
 Τὴν τόλμην αὐτῆς· σὺ γάρ, * ἔφη, * γ' εἶναι δοκεῖς
 * Τὶς ἀχροποιός. Ἡδὲ γελάσας' ἀπεκρίθη,
 * Τό δ' ἀχρόν, εἰ μὴ τοῖσι * χρώμενΘ * δοκῆς.

Quæ ita vertit Delecambius lib. 13. cap. 5. pag. 582.

Laidem narrant aliquando Corinthiam

Euripide in horto conspecto, qui tabulas, & stilum paratum

Haberet, eum sic fuisse allocutam: quidnam, poeta,

Cogitasti, cum scriberes in tragœdia?

Abi in malam crucem, ἀχροποιέ. Attonitus Euripides

Ob ejus audaciam, & tu porro, inquit, videris

Agere turpia. Respondit illa subridens,

Ecquid vero turpe est, nisi qui utuntur, sic putent.

Vides in extimo versu nil nisi verba illitum, quæ nullam claudunt sententiam.

Ut autem Machonis mentem adsequaris, scias in eo Athenæi libro dipnosophistas lepidas non unas narratiunculas cœnæ ex poetis præsertim corrogatas immiscuisse solummodo ab honesto viro legendas; quas inter habes Laidis notissimæ magnorum hominum ἐρωςίας procacitatem; hæc enim Euripidem intuita *stultum*, ἀχροποιόν compellavit: ira percitus Tragicus, veluti scelesti, & furciferi nomine salutatus (ἀχροποιός vox dubiæ notionis est,) mulieri eadem maledicta rependit; quæ hilaris subito, ac subridens reposuit obscurum & satis ancipitem versum: Τό δ' ἀχρόν, εἰ μὴ τοῖσι χρώμεντο δοκῆς, hoc sane malum, ac stultum, nisi (τοῖσι) quæ tibi fors offert, uti noveris; quis enim ignorat, non omnibus licuisse adire Corinthum? Quod salacissimum responsum ab comico non tam aperte expressum in causa fuit, ut Delecambius, & Casaubonus procacis mulierculæ sententiam adsecuti non sint, & verba Latiora sibi non adhærentia illeverint. Si vero quis fastidiosissimus hanc multarum vocum medelam audacem prædicet, neque se falax Laidis responsum, quod ipse ab extremo versu traxi, se clare invisere obganniat; primum quidem reponam me vix pauca φωνένθ' αὖ σοι χεῖρα immutasse, & privam vocem εἶναι in locum suum restituisse, ad id metri necessitate urgente; deinde, nisi quid hilaritatis plenum, & quod animum commessantium concuteret, in eo versiculo ineffet, frigidulum colloquentis Laidis cum Euripide negotium dipnosophista recitasset.

Scio quid molestiæ mihi creari in duplici voce Machonis πινανίδα, καὶ γραφεῖον, ita ut quis me falsum traducat, quod veteres Græcos in tabulis stilo scriptitasse penitus cap. IV. negaverim, cum sat antiquioris ætatis comicus hic Euripidi scribenti γραφικόν ferrum, & lignum tribuat; Sane hujus comici auctoritas in eo cap. mihi elevanda fuisset, verum ratus sum hic opportunius, quid de Machone, ejusque ætate sentiam, paucis aperiendum. Exputo te meminisse multa exemplorum vi in eo cap. IV. num. IV. V. VI. VII. me ostendisse cultioris ætatis Græcanicos Scriptores nunquam voce πινανίων pro re scripta abusos esse, sed dumtaxat, qui cum Romanis visitaverunt, objectisque abunde etiam responsum esse. Hinc Machon, quoniam voces πινανίδα, & γραφεῖον meminit, certo conclu-

cludas ipsum ab Romanensibus Scriptoribus, aut ab eorundem colloquiis eas voces mutuatum esse: atque id apprime firmatur, eo quod veteres dramatici, comique vates bina ea vocabula nunquam adhibuere; sed quoties scriptionis meminerunt, voce δέλτος, *papyrus*, eos abusos ubique lectitas. Quare Machonem circa Ptolemæi Evergetis tempore vixisse Joan. Fabricius Bibl. Gr. to. i. p. 767. in verba Jonii jurans credat, non ego; sane si ducentis ante Augustum annis Machon floruisse, procul dubio neque *πινκίδα*, neque *γραφεῖον* in notione scribendi illevisset, quas voces illi ætati suppreses Scriptores nunquam usurpasse satis superque cap. iv. testatum fecimus. Sed veluti atramentarii Ezechielis obliti late aberravimus.

His animadversis, constat Ezechielem in viro illo lineis induto, & atramentario, seu *κυκλωτέρως* cista, vel theca calamaria ornato, quo σῆμα, sive T frontibus hominum inscriberet, clare ejus organi sanctum nomen nobis servasse: evanidas Origenem, ac Hieronymum, reliquosque interpretes pro vocis *תק* intelligentia molestias venditasse, veramque Hebræi vocabuli νόησιν nunc primum nos eruisse; quod non arduum sane fuit, abrais Masorethicis, quæ vocitant, punctis primigeniam sanctamque linguam scæde deturpantibus, quæ utinam utpote barbarica, & insipientis sæculi nugamenta, vel melius apicum monstra longe hinc gentium deportentur, ne per difficultatem, & discentium desperationem ejus linguæ disciplina paullatim exolescatur. Tandem nobis gratulamur Regii hujus vasculi, de quo hæc qualiacumque commentamur, nomen e sanctis libris extraxisse, ut ab atramentaria scriptione diuturnam, atque ingentiam obscuritatem detergamus.

VIII. Age ad Græca nomina hujus *γραφινῆς* vasculi vestiganda aggrediar, quorum plura, quam rebar, invenire satis fui; nam Græci Scriptores ditissimam rerum omnium & verborum nobis segetem semper sufficiunt. Et quidem, si superius ostensum sit eos solummodo τὸ μέλαν in scribendo trivisse, sane quidem τὸ σκεῦος, quo liquorem illum coercebant, commune & vulgare iisdem fuisse oportuit. Philippus ἐπιγραμματογράφος, (quem Fr. Vasslorius in lib. de epigr. c. 16. bonis conjecturis Augusto σύγχρονον facit,) in Anthologiæ lib. 6. tit. Ταχυγράφων, terna confecit epigrammata, primum quidem hujus Philippi nomine honestatur, quarto vero, & quinto nescio cur ἄδηλον appositum sit, cum ejusdem poetæ ingenium præferant, atque unus idemque Callimenes ταχυγράφος illorum argumentum sit. In epigr. 4. v. 9. legimus:

Καὶ κίεω πολυώπα, μελωδόπον, εἰν ἐνὶ πάντα

Εὐγραφέως τέχνης ὄργανα ῥυόμεν

Ἐρμῇ Καλλιμένης,

Et thecam multarum facierum, atramentum-continentem, uno verbo, omnia

Bene-scribendi artis instrumenta colligens

Mercurio Callimenes (dedicat.)

Quare mutavi *ῥυομένω* in *ῥυόμενθ*, uti corruptissime legitur, alias epigrammati non ineleganti nulla inesset sententia, vide in fine cap. VIII. ubi septena hæc carmina, pluribus erroribus librariorum deterfis, multa luce donabo. De voce *κίση* satis multa nuper commentatus sum: de vocabulo *πολυώψ*, quod ab Hebræa propagine derivavi, valoremque vestigavi initio cap. 2. n. 4. 5. & 6. etiam stuporem grammaticorum, & interpretum demiratus sum permiscentium simul *πολυωπός* vocem Homericam, quæ reti tribuitur, cum *πολυώψ*, quod *ἐπιθετὸν* regii nostri atramentarii certam propriamque præferebat notam. Vides igitur Augusti tempore exstitisse hujus vasculi nomen, scil. *κίση μελανδόκηθ*, voces pro quovis atramentario, si addas *πολυώψ*, nostrum elegantis figuræ graphice describes. Haud mihi obliuiscenda est H. Stephani quædam *ἀνπλογία* in voce *μέλω* adferentis *κίσω* *μελανδόκον* esse atramentarium, sive arculam pro atramento recipiendo; mox veluti fui immemor in voce *κίση* inquit: In epigramm. dicitur *cista*, seu arcula scriptoria, in qua atramentum, calami, cultellus, pulvisculus, calculi, & similia suas habent veluti cellulas; fefellit virum Græce doctissimum vocabulum *πολυώψ*, quod valere credidit *multiforus*, quare *foramina* appellavit *cellulas*; & *κίση*, quæ solum τὸ *μέλω* excipiebat, ideo dicta in eo epigram. *μελανδόκηθ*, evasit *arca*, & omnium *σιδῶν γραφικῶν receptaculum*, etiam *pulvisculi* veteribus in re scriptoria ignotissimi, ut de *calculis* fileam: imo in ejus doctissimo Lexico piget me vocem *πολυώψ* desiderari.

Præterea in ejusdem ævi epigrammate quinto legimus dici idem vasculum *μέλωθ σαθεροῖο δοχήιον*, vulgo vertunt, *atramenti stabilis receptaculum*; quid sibi velit *μέλω σαθερόν*, omnino me fugit; nam *firmum*, & *spissum* atramentum exsecratur Persius sat. 3. v. 12. *Queritur crassus calamo quod pendeat humor*; *σαθερόν* autem *firmum*, *stabile* alienum *ἐπιθετὸν* est ab liquore, quo *ταχυγράφοι* utuntur; igitur ut brevis sim, & vocem affectam sanem, pro *σαθεροῖο* veterem germanamque reponam, scil. *σαθεροῖο*, vel *σαθροῖο μέλωθ δοχήιον*, *vas atramenti concocti & victi*, quo adjuncto nihil appositius; etenim τὸ *μέλω*, nisi tempestivum sit, & computrescat, vel litteræ evanidæ pinguntur, vel maculas & tabem, ut ait Horat. calami in chartis deponunt; quo optimum sit, oportet, ut maturescat, quod Græci *κυβλως* dicunt *σαθρῆσθαι*, *marcescere*, unde *σαθρός*. quam vocem suavis quis amanuensis, utpote non consuetae notionis, in *σαθερός* sibi familiarem oscitanter invertit. Nostram hanc divinationem veriolem facit Paullus Silentarius, qui laudat τὸ *μέλω*, dummodo sit *χροόνιον*, i. e. *tempestivum*, *vetus*, epigr. 3. Ne dubites, quin *χροόνιον* appositum τῷ *μέλω*, valeat *antiquum*, *putre*, *vietum*, quo scribendo aptius sit, nam idipsum *ἐπιθετὸν* reperi adjectum unguentis, quæ, quo magis tempeſtiva sunt, eo flagrantior vim exserunt: hinc Athenæus lib. 15. cap. 13. ex Alexide laudat unguentum *χρονικόν*, quod idem esse, ac *χροόνιον* vel Gracissantes tirones norunt: Οὐ γὰρ ἐμυλίζετ' ὅξ ἀλαβάστρε πρᾶγμα π γιγνόμενον

αἰ χρόνικόν, κ.τ.λ. non enim ungebat ex alabaastro, deprompta unguentaria re, quæ esset semper antiqua, &c. vereor, ut Alexis illeverit χρόνιον, quæ γνησιωτέρα vox est, & librarii in notiores mutarunt χρόνικόν. & vides hanc vocem χρόνι⊕, aut χρονικός liquorum propriam.

Meminit etiam atramentarii epigramma secundum, quod, utpote ἀδελόν, fortasse antiquius Philippo est: illud vas Menedemus scriba obtulit Mercurio de more, Κὴ γραφικοῖο δοχεῖα κελευστοῖοις ῥέεθρα, & scriptorii vascula nigerrimi fluenti; nimis audax τὸ ῥέεθρον pro liquore, præsertim cum Hom. & Hesiod. torrentibus eam vocem addixerint. Et ne ab Anthologia discedam, in epigr. 6. Julianus Ægypti præfectus sub Justino atramentarium μετονυμικῶς vocat τὸ μέλας, ut ex totius epigrammatis contextu clare eruitur; & melius mentem suam aperit in 7. idem Julianus, qui Philodemi vasculum, quod ἀπλῶς appellaverat μέλας, apposite nuncupat ἄγγ⊕ μελανδόκον, vas atramentum-excipiens.

Demum Paullus Silentiarius sub Justiniano in epigr. 3. de ejusdem Philodemi scriptorio organo ita canit: Καὶ χρόνιον γλυπτοῖσι μέλας πεφυλάχμενον ἄντροις, quod vulgus interpretum vertit: & diu sculptis atramentum servatum in vasculis: quis unquam ferret eo usque ὑπερβολικῶς loquentem poetam, ut vas, quantævis molis sit, ἄντρον vocitet? risum movet præterea interpret, qui antri horrore percussus in contrarium impexit, atque ἄντρον vertit ὑποκοριστικῶς vasculum; quare ut Silentiarii famæ consultum irem, vocem haud dubiam & priscam restitui, nim. ἄντρον, vas, a posterioribus exscriptoribus immutatam, tanquam monstrosam, vel præposteram, sententiam minime curantibus, & pro ea exaratum est ἄντρον. Ceterum Silentiarius apposite describens hoc Philodemi κειμήλιον, & vocans ἄντρον γλυπτὸν φύλακτον μέλας χρόνιον, vasculum insculptum servans atramentum vetus, docet moris antiqui fuisse id genus vascula icunculis honestandi; bonamque lucem affert huic regio nostro μελανοδοχεῖν elegantibus imagunculis γλυπτῶ, & πολυώπι. Verum de vocabulis γλυπτός, & ἄντρο⊕ sat multa edisserui in cap. 2. hujus lib. Denique χρόνιον γλυπτοῖσι, Latine diu sculptis nauseam creat, cum τὸ χρόνιον proverbium non sit, sed perquam appositum προσθετόν atramenti. Me autem piget septena hæc ταχυγράφων epigrammata neque Stephanum, neque Grotium in Latinum transfudisse, nihil dubii est, quin tantam errorum labem, quibus unusquisque pæne versus nunc scatet, deterfissent: imo ipsum lemma ἀπὸ ταχυγράφων castigatione non caret; nihil enim in eisdem de celeritate scribarum; potius inscriberem, ἀπὸ κλιγράφων.

Nullam mihi opem suffecit exemplar horum carminum ex membranis Vaticanis exscriptum, quod mihi amicorum humanissimus Joseph Assemanius πολύγλωτ⊕, & πολυμαθές-ατ⊕ expetenti miserat; etenim præter antiqua σφάλματα (utor ἐκδόσει Manutiana) recentia etiam adjecta vidi. Nemo me reprehendat, si irascendum reor Hugoni, Funcio, & cum primis Trotzio, qui longissima quæque de scribis commentatus est, trium-

viris de re scriptoria egregie meritis, quos septena hæc epigrammata penitus latuerunt; illa sane satis fuissent ad omnem veterum γραφικόν morem apprime illustrandum; & quæ veluti septena astra illorum opera ceteroqui laboriosa multiplici decore adpersissent; id genus indiligentia an venia digna sit, cogitent alii. Mihi vero hæc carmina summo adjumento fue-
re; etenim plus lucis nostro μελανοδοχείῳ ab iis mutuatus sum, quam a ceteris omnibus Græcanicis monumentis: ac fortasse, si triumviri illi Anthologiam invississent, quæsitissima de his vasculis in lucem protulissent, neque ipse rem calamariam dedicassem. Hic autem nullus mihi temperare possum, quin advertam ταχυγράφος inter plurima Mercurio oblata artis suæ organa, neque ceras, neque stilum, neque tabulas appendisse, sed illa solummodo, quæ ad atramentariam scriptionem spectabant; qui ceratas tabellas si adhibuissent, profecto inter reliqua γραφικά instrumenta adnumerassent. Quare firmitus & sanctius momentum accedet sententiæ meæ agentis veteres in communi scribendi usu τὸ μέλῳ celebrasse.

ix. Neque poetæ dumtaxat nomen hujus vasculi nobis servarunt, sed & qui prorsò sermone scripsere; primas agere debet Pollux, qui lib. x. cap. 14. circ. fin. de instrumentis ad scribendum post multa enumerat μέλῳ, μελανοδόχον, καλάμῳ, scribendum fortasse μελανοδοχεῖον, quæ solemnis est ratio, in quam hæc τῶν σχολῶν nomina cadunt; nisi ἑτερώς accipiendum, uti Latine *atramentarium*. Non abs re erit Polluci Hesychium adfociare, licet longe deterioris notæ sit grammaticus; hic etenim definit: Ἀλειπήριον, γραφεῖον Κύπριον, mox: Διφθεράλοιφον, γραμμικοῖσι καὶ παρὰ Κυπρίοις: contra Pollux ἀλειπήριον dicit *partem balnei*: H. Stephanum ne cures, vide in indice, qui omnium obscurissime eam vocem indicasse visus est: neque If. Vossium dicentem, ἀλειπήριον, *an palimpsestus?* Hemsterhuisius in adnotat. in Pollucem pag. 1214. in Hesychii verba jurat, aitque ἀλειπήριον esse γραφεῖον, & quod tanto viro indignum reor, asseverat ludimagistros vocari διφθεράλοιφους ab Cypriis, eo quod *in obductis cera pellibus litteras effingerent*, (in quam etiam ὀβελίσκῳ tractum lego virum Græce sapientissimum Jo. Albertum Hemsterhuisii verba hæc laudantem;) in diuturnum & vulgare erratum raptus; neque vidit, quam ἀπροσδιόνυτον sit *cera pelles ungere*, & γραφεῖν ἀλείφειν, quis enim dicat *stilo illinere?* ἀλείφειν enim, ut cuncti norunt, proprium atramenti est in re scriptoria: & Vossius etym. voce *alipites* inquit, ἀλείφειν *convenit liquidis, quibus aliquid perfundimus*.

Ceterum mixta hæc omnia & turbata facile secernam & componam, si Hesychianum ἀλειπήριον, sive ἀλειπήριον esse dicam non γραφεῖον, sed idem ac μελανοδοχεῖον, *atramentarium*, quæ licet nova, vera est hujus vocabuli notio, atque lexicis appingenda. Neque ullius pretii est Hesychii auctoritas definientis esse γραφεῖον, cuique nota sunt, quæcumque de hujus lexicographi ῥαδιουργία clarissimi viri adnotarunt, vid. Bibl. Gr. Fabrit. to. 4. p. 549. præsertim consulendus Jo. Albertus in præfat. pag. iv. admi-

admirandæ posteris editionis hujus grammatici, in qua, *quanta vulnera hic passus sit*, commemorat: symbolam etiam ipse conferre possem de Homericis vocibus, in quarum bene paucis divini vatis mentem Helychium assecutum vidi. Et profecto nomina in *ἡλεον* decidentia, vel locorum sunt, uti *ἀγορᾶτῆρον*, locus olim in nostra Neapolis urbe, qua de voce lib. 3. quædam non pœnitenda addam: *δικαστήριον*, *tribunal*: *φυλάτῆρον*, *seminarium*: vel sunt vasculorum, velut *κληρωτήριον*, *sortilegium*, seu *arcula*, in quam sortes injiciuntur; ita prorsus *ἀλειπήριον* *vas*, quo *ungimur*; hoc autem si ad chartas, vel membranas tingendas pertinet, uti certe accipit Helychius, nam etiam *διφθεράλοιφ* ei est *διδάσκαλ*, fatearis oportet idem esse *ἀλειπήριον*, ac *atramentariam thecam*; sicuti in balneis est *vas unguentarium*. Mea autem hujus vocabuli interpretatio valde quam firmatur ex eo, quod etiam *ἐμβάριον* est τὸ μέλαν receptaculum, testibus Vossio in etym. in *ater*, & Salmasio in Solinum pag. 265. qui utinam unde excerpere, me docuissent: Henr. Stephanus γενικῶς se habet, *ἐμβάριον*, *vas quo intingitur*. Igitur si utraque ῥῆσις & *ἀλειπήριον*, & *ἐμβάριον*, ab eo quod tingendi liquorem coerceant, id nomenclaturæ nanciscantur, & *ἀλείφειν* & *βάπτειν* idipsum valere notum sit, culpa non caret Helychius, qui *ἀλειπήριον* appellavit *γραφεῖον* pro *μελανοδοχεῖρ*.

x. Neque mirum sit Cyprios ab levidensi actu inficiendi chartas suos *διδασκάλους* vocitasse *διφθεράλοιφους*, cum eos etiam Græci politiores imitati sint, uti Plutarchus in Pericle: τῶν πολιτικῶν ἀλειπτῆς ἢ διδάσκαλ. Latinique, qui servorum instar Græcos sectari studuere, ab ῥήματι τῷ *linere*, honestissimas voces in linguam suam derivarunt, scil. *litteras*, *litteratus*, *litteratissimus*, & Horatianum illud sapius repetitum, *illincere chartis*; atque in posterum ratum certumque est etymon & originationis vocis *littera*. Scio te aliter didicisse a magno viro Mazochio deducente τὴν *littera* ab Hebr. *גל*, in Dipt. Quirin. pag. 39. qui ita docte definit.: *Quin LITTERÆ sint ita dictæ, quod sint sermonis interpretes*, *nim. ab Hebr. rad. גל*, *lut*, quod in *hiphil V* mutatur in *I*, & interpretari significat, adhibito in fine Tyrrenico rhotacismo. Ceterum multa sibi concedenda optat Mazochius, ut a *lut*, (non vero *lut*,) vox *littera* fruticet; quin ipse me docuit, cum ejus ἀπρόαπτις essem, ut *גל*, quod est *deridere*, notet *interpretari*, & *interpres*, præponendum ei dictioni aliud elementum, hinc saepe in Mose *גל*, *interpres*, & *גל* *interpretatio*; quare, si hoc verum dicas, longe *σοχέει* τὸ *littera* distarent ab *גל*, vel *גל*. Praterea haud satis sum, ut intelligam, quo pacto *litteræ sermonis*, & *loquelæ sint interpretes*, cum potius eas nos interpretemur. Si vero quæras, quodnam sit characterum officium, novi ex antiquis Scriptoribus aperte edicentibus esse vocem, quæ *περὶ* ubique audit, *figere* ac *firmare*; hinc apposite cecinit Lucanus *Phœnices primi, famæ si credimus, ausi MANSURAM* rudibus vocem signare figuris. Et in Anthol. lib. 6. edit. Manut. ep. 6. *περὶ ταχυγράφων*, scribendi instrumenta, & cum primis τὸ μέλαν dicun-

dicuntur *συπτῆρας φωνῆς*, vox a *σύφω*, *figo*; qua de voce fatis malemeriti sunt librarii, vide quæ in fine seq. cap. in hoc epigram. a me adnotata sunt. Igitur tanti viri pace alia quærenda est τῇ *littera* originationis, quam ab Hebræis.

Animus mihi nunc opportune suggerit Græcos, Cypriosque ipsos, qui ab *ἀλείφειν* nomina *doctorum* & *magistrorum* traxere, nequaquam opus ipsum imbuendi *διφθέρας* respexisse, sed potius, cum rumor vocis Hebrææ *הלל*, & *הלל*, *docuit*, & *doctor* ad ipsos incaluerit, ab hac sanctiori propagine *ρήτεις* derivalle *ἀλείπτως*, idest *διδάτκαλος*, & *ἀλειπτήριον*, ceterasque id notionis; quod asserere non ausim, licet eadem videas tam Græca, quam Hebræa *σοιχῆα*. etenim non admodum indulgendum est huius generis verborum divinationi, neque omnino postferendæ hæ orientis gazæ, ne doctissimorum virorum vigiliis odium creemus. Demum non parum Hesychio debemus, qui veterrimam Græcocypriam vasculi atramentarii vocem *ἀλειπτήριον* asservavit, ab ea remotiori tempestate, qua non adhuc inducta *δαπέξ* elementa, & qua *ἀλείπω*, non *ἀλείφω* audiebatur, teste eodem Hemsterhuisio ibid. qui sane perperam scripsit Cyprios in scriptionis usu stilos cerasque trivisse, nos contra eisdem antiquum τὸ *μέλαν*, sicuti ceteris omnibus Græciæ gentibus restituimus. Utinam Albertus Hebrææ, & Græcæ linguæ scientissimus in *ἐκδόσει* Hesychii, quam Lexicorum omnium nitidissimam concinnavit, vocem *ἀλειπτήριον* meliori commentario decorasset, sane mihi id laboris non reliquisset!

XI. Præterea non est obliviscenda Aquilæ auctoritas, qui *עזקל* Ezechielis in altera *ἐκδόσει*, sive in secundis curis, scilicet postquam Hebræam vocem diu excussisset, transfudit in *μελανοδοχείον*. is profecto sub Hadriano vixit, & fortasse imperatoris socer, vel affinis (*πενδερίδης*) quando scilicet Athenæ, & Græca majestas huius principis ope revixere; atque Aquilam diligentissimum vocat Origenes, & Christiani ipsi fatente Eusebio VII. I. dem. evang. plerique omnes ob sanctæ linguæ ignorancem ad Aquilæ *μεταβολήν* provocabant; egomet ejus verborum reliquias elegantiores, & longe propiores Hebræum fontem præ ceteris reperi; quare commendandus Justinian. qui nov. 146. cap. I. illam *ἐκδοσιν* publice Judæis legere indulsit: huius doctissimi viri *ἀκριβείαν* interpretandi etiam ex binis illis sanctis vocibus dignoscēs, quas ceteri, uti superne dictum est, vel vane converterunt, vel barbare: sed Aquila puram putamque dietionem *μελανοδοχείον* immisit; nam, qui *καλαμάριον* dixere, ab Græcanica *γνησιότητι* longe defecerunt. Igitur vox princeps ejus organi, neque peregrina, uti *ἀλειπτήριον*, neque illa Pollucis *μελανδόχον*, quæ aliquantulum luxata est, neque quas ex Anthologia collegimus, liberiores enim sunt poetæ in vocabulis fingendis, erit profecto *μελανοδοχείον*, bene facta nobis ab Aquila servata, ab antiquis, & politioribus Scriptoribus excerpta; quippe eo usque in sua *ἐρμηνεία* religiosum se præbuit, ut haud sciam an merito Hieronymus ep. de opt. gen. interp. & in 8. Esaiæ illum reprehenderit, quod *non solum verba, sed & etyma verborum, quin & ἄρθρα*,

θρα, atque πάρχεθρα, & syllabas interpretari, & literas κακοζήλως conatus sit. Demum attendendum est ῥῆσιν Græcorum μελανοδοχείον longe melius exprimere rem ipsam, atramenti scil. receptaculum, quam Judæorum כפר הכתב, arcula scriptiois; hoc enim a rei natura remotius est, illud veluti depingit; Latinamque etiam dictionem Græca sanequam deterioris notæ esse dicam inferne.

XII. Hæc ex Græcis meis atramentarii vasculi nomina excerpere potis fui; appeterem, ut quis antehac id oneris subiisset, fortasse plura in lucem cura sollertiori traxisset. Reliquum est, ut qua voce Latini hoc organum donarint, inquiram; quod arduum sane est, cum & veteribus hujus linguæ lexicis careamus, & recentibus ad illud significandum nulla dictio adhuc appositæ sit; hinc doctissimi quique, quoniam in Romanorum libris nomen ejus vasculi invenire satis non fuerunt, an illud habuerint, adhuc animi pendent; & plerique omnes illud negantes meras scriptorias tabulas crepant, cerisque adhærescunt. Culpandus sane essem, si postquam Hebræas, Græcasque scrutatus sim, Latialem ejus nigri liquoris vasculi appellationem e tenebris, vel potius ab oblivione minime vindicarem. Et quidem non parum diu laboratum est, ut firmarem apud bonos Latinitatis auctores thecam calamariam respondere μελανοδοχείον, & poetice κίστη μελανόχρω, qui non a liquore, ut Græci, sed a calamis, quos in eo vasculo intingebant, nominarunt, ut adhucdum nos Itali; vadem do Suetonium, qui de Claudii stolidi timiditate ita scribit cap. 35. Sero enim ac vix remisit, ne feminae, prætextatique pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuius comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerentur, scil. si horum aliquem visendi salutandive imperatorem necessitas, aut officium adegisset: sane locus obscuritatis plenus, nisi accipias vocem comiti pro pædago, cui tribuas thecam graphiariam, contra vero librario thecam calamariam; neque hanc ὑπερολογίαν incuses, cum id genus τρόπος vulgare sit, & σύγχυσις vocent grammatici, exemplisque probent; nisi dicere aveas librariorum indoctos verborum ordinem perturbasse, qua de noxa sæpe conquerimur, vid. D' Orvillium virum Græca ad miraculum scientem in Chariton. pag. 550. Ipse autem sane quam multis superius n. 7. 8. 9. documentis profanis, & sacris testatissimum feci puellas, puerosque cera, & graphiis, sive stilis ad scribendum a Romanis institutos fuisse; quare jure Suetonius, ut angustum Claudii animum patefaciat, meminit iussisse illos contrectari, (nam eorum vestis sacra habebatur, dicebaturque ἱερὰ ἐσθὴς, Casaub. in Perf. fat. 5. v. 30.) ne stilos scriptorios celarent, eorumque comiti, seu pædago graphiarium adimi: librario autem, sive scribæ, utpote longioris scriptiois administro, theca calamaria tribuenda est, inferiori ævo atramentarium dicta, quam ei adimi etiam Claudius edixerat, fortasse plenus formidinis, ne vas illud cultro calamorum, quem idem Suet. Vitell. c. 2. scalprum librarium vocat, armaretur, vel potius, ne in faciem scriba conjiceret; acciderat enim

enim verò , ut eques Romanus, Suetonio testante cap. 15. in fin. haud jure damnatus in ejus faciem de tribunali jus dicentis graphium , & libellos cum magna stultitiæ , & severitiæ exprobratione jecerit , & genas non leviter perstrinxerit . Nemo mihi molestus intercedat thecam calamariam accipi posse pro calamorum vagina ; nam facile reponam princeps scribarum instrumentum atramentarium sane esse , sicuti puerorum graphiarium , sive stilus ; nec adeo stupidus ac bardus Claudius traducendus , ut scriptorias levissimas arundines expavesceret .

XIII. Verum scio te hæsisse , quod dixerim comitem idem valere ac pædagogum , cum antehac id nomen & in lexicis , atque apud eruditos interpretes præpostere audiat , qui illud magistellis addixere ; attamen ipse quotquot Græcos , Romanosque Scriptores invisi , invisi enim sanequam multos , de bonæ frugis hominibus dictum , & pædagogi munus honestatis plenum deprehendi . Itaque ajo comitem & pædagogum σωφρονιστὴν se habere , atque in notione custodis puerorum esse , cujus curæ demandabantur ; longeque aberat ab eo , qui in litteris illos instituebat . Ea in re exemplorum in duplici lingua uberrima messis sese mihi offert , quare parum sit veniæ , si pro Suetonii loco illustrando aliorum vager , & tantisper ab atramentario negotio ac munere veluti aufugiam ; præsertim cum has voces pag. 87. explicaturum juraverim . Ceterum non adeo me reprehendendum reor , tanquam si ad longiora tendam divortia ; etenim si præstem comitem & pædagogum ἱεροδιδάκτους voces esse , ex Suetonii κειμένην certo habebis thecam graphiariam ademptam comiti , utpote puerorum custodi , qui stilis in scribendo utebantur ; & quod mea magis refert , thecam calamariam , seu atramentarium , ab scribis ablatam nostrique vasculi nomenclaturam certam ac ratam faciam . Porro id unum spondeo rem a me σωφρονιστὴν explanatum iri , ne tædio sim , quanquam pinguissimam exemplorum frugem collegerim . Et ne res turbatione laboraret , primum de ῥήτορι comite , mox de pædagoگو fermo mihi futurus .

Porro præter vulgo notam comitis διδάκτωσιν , socii scilicet & sodalis , nomen est honestissimi muneris , atque etiam inter Augustorum domus officia accensendum , licet Gutherius haud meminerit ; etenim qui mores puerorum nobilium , ac principum adolescentum regendos susceperat , is comes , vel pædagogus audiebat : ad exempla aggredior , quæ conferuntur aggeram , typographiæ operis me importune urgentibus . Persius sat. 5. v. 32. de quibusdam comitibus amare conqueritur , qui improba indulgentia pueros curæ suæ ac tutelæ commendatos per Saburram , Romæ vicum , & scortorum diversorium pervagari sinebant : Cum blandi comites totaque impune Saburra permisit sparsisse oculos jam candidus umbo : contra vero mox de Cornuto comite suo canit : Me tibi supposui , teneros tu suscipis annos Socratico , Cornute , sinu , &c. quam vocem utpote sibi ignotam ineleganter non more suo illustravit Casaubonus , ceterique interpretes defugerunt . Idipsum firmat Ciceronis auctoritas pro Plancio fragm.

42. perorantis Plancium se detinuisse, ne in Asiam abiret, multosque per menses ab suo capite, atque complexu non discessisse, *abjecta quaestoria persona, comitisque sumpta*: in hanc vocem *comitis* nulli illiti sunt commentarii ne ab ipso quidem Manutio, quam rati sunt idem valere hic, ac *socium*; verum *pro persona* copulari cum eo, qui aliquo munere honestatur, pueris notum est, & dicimus consulis, & quaestoris personam, non autem focii, vel amici. Igitur persona *comitis* hic munus *comitis* certe notat, seque Cicero Plancio supposuit, ut Persius Cornuto, commendatque Plancii animum sibi devinctissimum, qui posthabita quaestura ad *comitis* officium descendit, a suoque capite, tanquam a puero, nunquam discessit. Nihilo clarius Virg. *Æn.* 5. v. 545. *At pater Æneas . . . Custodem ad se comitemque impubis Iuli Epytidem vocat, & fidam sic fatetur ad aurem.* Et lib. 9. 647. de Bute sene canit: *Hic Dardanio Anchisæ Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos, Tum comitem Ascanio pater addidit.* Atque idipsum fere recinit de seniore Accæte Pallantis adolescentis *comite* lib. XI. v. 30. qua de voce ne ipse quidem Burmannus aliquid adnotavit, ratum habebant universi juxta esse ac *socius*. Plautus in *Pseud.* 3. 2. v. 77. & Horat. *comitem* appellant *custodem* & *monitorem* de art. v. 161. *Imperbis juvenis tandem custode remoto Gaudet equis . . . Cereus in vitium flecti, monitoribus asper.* Vid. etiam sat. 6. lib. 1. v. 82. & sat. 4. v. 118. ejusd. lib. adde Juven. sat. 7. v. 218. & passim apud poetas. In eademque sententia exputo esse *pro comes* bis in disticho Mart. lib. 2. ep. 18. alias nullus lepos salesque inessent epigrammati: *Sum comes ipse tuus, tumidique anteambulo regis: Tu comes alterius; jam sumus ergo pares:* commentarios, quotquot adjecti sunt, ne cures, *ἀντιπαρα* enim, vel nugas meras habent. Præterea Naso, dum conqueritur de dolis, & de dulcibus furtis puellarum, docet earum *comitem* perinde esse, ac *custodem*, & *servatorem*, de Art. lib. 3. v. 631.

Adfuit Acrisio servandæ cura puellæ,

Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.

Quid faciat custos, cum sint tot in urbe theatra?

Cum spectet junctos illa libenter equos?

Cum sedeat Phariæ sistris operata juvenca;

Quoque sui comites ire vetentur, eat? . . .

Cum, custode foris tunicas servante puella,

Celent furtivos balnea tuta viros?

Sane femellarum *comes* appellatur plerumque *custos*; quare Propert. lib. 1. el. 3. v. 83. hæc optat Deliæ suæ,

At tu casta precor maneat, sanctique pudoris

Affideat custos sedula semper anus.

Non obliviscar Aurelii Victoris pag. 82. edit. Pitisci narrantis Brutum regis juvenibus Delphos euntibus deridiculi gratia *comitem adscitum baculo sambuceo aurum infusum Deo donum dedisse*: adolescentibus

peregrinantibus dandi *comitem*, sive custodem in more fuisse notum est, & interne melius firmabitur; Bruto, qui se lapsum animi mente finxerat, ad regionum puerorum delectamentum, atque longi itineris levamen *comitis* personam ei contulere; languesceret sententia Victoris, si Brutus eisdem pueris *socius* datus esset; sed longe ridendum se præbuisset, si custodis munus subiisset: nihil hic adnotavit Pitiscus. Idipsum teneo ex Tranquillo ipso, qui, cum ei non vice simplici de principum adolescentium morum rectoribus sermo sit, hos *comites* appellat: hinc in Aug. c. 98. Trafylum Tiberii custodem, *comitem* dicit; & clarius in Tib. cap. 22. M. Lollium Caji, qui Tiberii privignus fuit, *comitem rectoremque*. Et in Neron. cap. 5. narrat patrem Neronis *comitem* factum ad orientem C. Cæsaris juvenis; & Agrippam Augusti in urbe Apolloniæ, in Aug. 94. Scio tibi non latere Albinovanum illum, quo amicissime utebatur Horatius, dictum *comitem*, *scribamque Neronis*, lib. 1. ep. 8. v. 3. piget me quorundam interpretum oscitantæ docentium Albinovanum fuisse Horatii *socium*, Neronis vero *scribam*.

XIV. Hinc noscimus, cur queratur Tacit. annal. lib. 2. cap. 2. *diversa esse a majoribus instituta*, & *derideri Græcos comites*, scil. morum rectores, qui plerique omnes e Græcia acciebantur. Et lib. 3. *Sabinus conjugem*, & *liberos Germanici percolare*, *sectator domi*, *comes in publicum*. Et multa lux est Spartiano in Hadr. p. 165. *Cum judicaret, adhibuisse in consilio non amicos suos, aut comites solum, sed & jureconsultos, & præcipue Julium Celsum, & Salvium Julianum, & Neratium Priscum, aliosque, quos tamen Senatus omnes probasset*: quem locum ingenti quæsiturum adnotationum mole in voce *comites* more suo onerat vir summus Salmasius; verum labor ἀπρόσδιόνυτος est a notione vocis *comitis* ævo Hadriani, quam nova luce donamus, cum nostra nunc non intersit *comitum* officium sub inferioris sæculi Cæsaribus; sexcentæ enim erant tunc temporis *comitum* nomenclaturæ, & dignitates, vide Briffon. de verb. signif. de quibus & leges plurimæ exstant, & decreta principum in utroque Cod. atque ingens commentariorum strues; consulas Galenium in notit. imper. Hic etiam Livii locus est satis εὐκρινος dec. 1. cap. 15. qui omnium apertissime magistros puerorum a *comitibus* secernit: *Mos erat Faliscis eodem magistro liberorum, & comite uti, simulque plures pueri, quod hodie quoque in Græcia manet, unius curæ demandabantur; principum liberos, sicut fere fit, qui scientia videbatur præcellere, erudiebat, &c.* rebar Drakenborchium, qui ditissimis commentariis Livium honestavit, erudita quædam more suo de voce *comite* inspersisse, sed virum egregium, vel oblitum dicas, vel non tanti eam pensitasse. Possem præterea ex Senecæ declarat. ex epp. Plinii, &c. atque ex Tullio ipso locos exscribere, ubi *comes* in ea διαγνώσει est, de qua disputamus; verum legentium patientiæ consulendum potius, quam ut fruar rumuscule viri longissimæ lectionis. Ceterum mihi imperare non potis sum, quin adnotem Quintilia-

tilianum instit. lib. 1. c. 2. *comitis munus* una dictione appellasse *comitatus*, cum inibi parentes hortetur, ut filiis morum magistrum sanctissimum conquirant: *cujus rhetoris verba mire, quam tuemur, comitis notionem juvant: Et nihilominus (oportet) amicum gravem virum, aut fidelem lateri filii sui adjungere, cujus assiduus comitatus etiam illos meliores faciat, qui timebuntur: facile hujus metus remedium: utinam liberorum nostrorum mores non perderemus, &c.* Exstitisse etiam *comites*, qui *conductitii* dicebantur, habeo ex Juvenale sat. 6. v. 352. quos sibi curabant egentiores feminæ, ut fortunarum caritatem occulerent:

Ut spectet ludos conducit Ogulnia vestem,

Conducit comites, sellam, cervical, amicas,

Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.

xv. Hinc non una ex legibus digestorum luce adspergitur, veluti 15. §. 15. de injur. & fam. libell. *Si igitur non matronali habitu femina fuerit, & quis eam interpellaverit, vel ei comitem abduxerit, injuriarum tenetur.* §. 16. *Comitem accipere debemus, qui comitetur & sequatur, & ut ait Labeo, sive liberum, sive servum, sive masculum, sive feminam. Et ita comitem Labeo definit, qui frequentandi cujusque causa, ut sequeretur destinatus, in publico privatoque abductus fuerit. Inter comites utique & pedagogi erunt.* §. 17. *Abduxisse videtur, ut Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit, sed qui perfecit, ut comes cum eo non esset.* Et l. 1. §. 2. eod. tit. *Cum comes matronæ abducitur, &c.* Clarius idipsum habes ex Paulo lib. 5. tit. 4. §. 14. *Qui puero prætextato stuprum, aliudve flagitium, abducto ab eo, vel corrupto comite, persuaserit; mulierem puellamque interpellaverit, &c.* Ex quibus jurisconsultorum verbis apertissime patet honestissimum *comitum* munus fuisse, pueros scilicet ac puellas tutandi & custodiendi, aliquando etiam matronas per urbem incedentes; & miror harum legum clarissimos interpretes ratos *comitem* hic valere juxta, & *famulum*, qui nunc Italice respondet voci *paggio*, vel etiam Græce ἀκόλuthος apud Ecclesiasticos: piget sane id nugarum fummos viros commentariis illevisse.

Pro legum intellectu advertas opto longe melius definivisse *comites* Labeonem, quam Ulpianum: ille enim usus est ῥῆματι frequentare, hic autem verbo satis γενικῶς sequi; munus *comitum* fuisse assidua frequentique custodia, & admonitionibus adolescentibus adesse ac prospicere ratum est; hinc ubique audiunt *custodes* & *admonitores*; τὸ sequi ἀπλῶς longe ab eorundem officio alienum dicas; quod Ulpiano condonandum, cujus ætate Latina dicendi δεινότης jam remitti cœperat: contra vero frequentem esse, & assiduum proprium *comitum* fuerat; Martial. lib. xi. ep. 40. *Et pueri custos, assiduusque comes:* & Quintil. dial. de orat. n. 4. opportune me docuit *assiduus*, & frequens peræque habendum: *Nisi frequens & assidua nobis contentio jam prope ad consuetudinem vertisset;* jure igitur Labeo de *comitibus* dixit frequentare, & Martialis *assiduus* esse:

esse: vid. inferius p. 176. exempla Quintil. Imo hoc ipsum noverat Ulpianus, qui ibid. §. 22. ait: *Affiduo enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam*. Hic mihi conquerendum est de Bynkerloechio, qui in tenebricosissima l. 49. D. de leg. 3. pro *comatas* reponit *comites*, amandatque inter Mancipia; Cujacius restituit *comas*; verum ejus legis verba adeo affecta video, ut haud scio an medicam manum exspectare pollint.

xvi. Nunc primum etiam palam fit, cur in nummis Romani dixerint Deos, Deave *comites impp.* vel *Cæsarum*, uti in nummo Probi Minerva audit *comes Augusti*, scil. *custos & tutela*, quod cuique primum erat divinare. Præterea in sexcentis marmoribus invenies viros honestissimos salutat *comites puerorum*, &c. scil. *Comes Drusi filii Germanici*, vel *Comes Tib. Cæsaris Aug. datus a Divo Aug.* Consule inscript. thesaur. vel eorum indices in off. dom. aug. in quibus lapidibus *comes* est morum adolescentum magister & moderator: qui fere ex Græcis libertis deligebantur, utpote qui Græca sapientia, & πολιτεῖα decori; semper enim in puerorum institutione peregrini mores & ratio opportunior habita est. Et miror neminem, qui tot filices & nummos multa luce donarunt, in ea notione vocem *comes* interpretatum esse. Exemplo sit, ut nova prodamus, unus ex lapidibus Herculanæ, qui nuper Regis munificentia e ruderibus ejus oppidi eruti sunt: & pro re nata præclarissimum eorum custodem omnium nomine rogatum volo, ut eos tandem erudite, ut moris sui est, interpretetur, & typis edat; satis enim diu, & tolerantissime igniculum desiderii nostri passi sumus; neque mihi enixe oranti carmina ex tempore rependat.

DECRETO DECVRION

LOCVS SEPVLTVRAE

PVBLICE DATVS

L. AVSIDIO L. F. HOR. MONTAN

COMITI C. CALVISI SABINI

Quem lapidem eleganti commentario Regis imperio honestavit comes Matthæus Ægyptius de litteris polioribus egregie meritis in opusc. pag. 31. cujus doctissimi viri memoria, si ceteris συμπολίταις cara, mihi carissima est. Verum quaternos primos versus in millenis filicibus reperies, privam vocem *comiti* in quino obscuram fatetur Ægyptius, ideo omni-gena eruditione, sed ἀπροσδιόντως oneravit, atque præstare voluit *Ausidium Montanum socium* fuisse in militaribus itineribus *Calvisi Sabini*; communemque notionem ejus vocis sequi amavit. Attamen, pace tanti viri, primorum Augg. tempore *comes* peræque erat, ac *custos adolescentum*, & *morum magister*; quorum unum Sabini juvenis fuisse Montanum ex multis superne a me dictis, quisque mecum jurabit: hinc lapis
Her-

Herculanensis facile in lucem suam restituetur.

Demum de eadem *ρήσει* velim advertas, si aliquando inter vetustiorum Martyrum acta vox *comes* sit, non esse ipsam dignitatis titulum, uti in sæculis rudioribus audiebat; sed habeas in eadem *διαγνώσει*, quam inculcamus; hinc memini me legisse a Flacco *comite* virginem Feliculam Domitiani ævo interfectam; dicas igitur Flaccum e custode ejus puellæ evasisse carnificem. Et, cum adolescens horum martyrum historias pervolutarem, quasdam veterrimas *νοθεῖα* damnatas vidi, eo quod nomen *comes* viris adnexum legebatur; veluti si esset dignitatis honos posteriori tempestate natus, non antiquum *custodis rectorisque morum* officium. Si vero quis curiosius interroget, qui fieri potuit, ut vocabulum *γενικόν* *comes* ad id honestæ notionis progressum sit, reponam omnium Scriptorum principi acceptum referendum esse, nam veterum volumina Homero plena sunt, qui Od. β. v. 225. canit senem Mentorem Ulyssis adolescentis *εταῖρον* fuisse, atque hunc Trojam proficiscentem eidem Mentori totius familiæ curam commendasse, quare ubique Odysseæ lætitas Telemachi adesse *comitem* rectoremque morum:

..... ἀνέστη

Μέντωρ, ὃς ῥ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἦεν ἑταῖρος,

Καὶ οἱ ἰὼν ἐν νηυσὶν ἐπέτρεπεν οἶκον ἅπαντα,

Πειθεσθᾶί τε γέροντι, καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσειν.

Iraſcor ſane tum ſcholiaſtis, tum doctis ævi noſtri interpretibus, qui de hac voce *εταῖρος* male merentes in exſuccam Latialem illam *ſocium* venterunt, de *ρήσει* *comite* opportuna ſatis nihil cogitarunt. Atque hæc *σωτήριος* de *comite*, licet rem longius protrahere valuiſſem.

xvii. Amplior mihi exuberat exemplorum vis, quo *pædagogi* etiam munus elegans & honeſtum juxta, & *comitis* fuiſſe oſtendam, quæ vox odii plena antehac audiebat; nam præter Latiæres, Græci etiam documenta mihi ſuggerunt; & conqueri liceat vel doctiſſimos viros *ῥῆσιν* *pædagogus* pro vix unius aſſis magiſtello adhibuiſſe. Edico igitur *pædagogum* qua Græce, qua Latine valuiſſe *custodem ac comitem puerorum, eorundemque morum rectorem*. Bona avi ad opus aggredi reor, ſi ab Platone incipiam, qui *pædagogi* officium robuſtiori eloquentia deſcribit in Protag. p. 392. edit. Aldi, quam habeo: Ἐπειδὴν θάττον σωτὴρ τῆς τῶ λεγόμενα, καὶ πρόφος, καὶ μήτηρ, καὶ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ, καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ περὶ τῆς διαμαχόνται, ὅπως ὡς βέλτερος ἔσαι ὁ ποῖς παρ' ἐλαστον καὶ ἔργον, καὶ λόγους, διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἀδίκον· καὶ τὸδε μὲν καλὸν, τὸδε δὲ αἰχρὸν· καὶ τὸδε μὲν ὄπλον, τὸδε δὲ ἀνόπλον· καὶ τὰδε μὲν ποιεῖ, τὰδε δὲ μὴ ποιεῖ· καὶ ἐάν μὲν ἐκὼν πείθῃται, εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ξύλον διασρεφόμενον καὶ καμπτόμενον δ' αὖθις ἀπείλως καὶ πληγῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τῶν ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ πέμποντες, κ. τ. λ. Nam cum primum puer, quæ dicuntur, intelligit, nutritrix, mater, PÆDAGOGUS, pater ad hoc omni cura studioque contendunt, ut in ſingulis tum verbis, tum operibus optimus puer

puer evadat ; singillatim enim monstrant , quid justum , quid injustum ; quid honestum , quid turpe ; quid sanctum , quidve profanum sit ; quæ agenda , quæ non : quibus si obtemperat puer , bene secum agi putant ; sin renititur , tum veluti contortum obliquumque lignum minis plagisque dirigunt . Post hæc LUDIMAGISTRIS pueros curandos tradunt , &c. Ex quibus divini viri verbis propalam est παιδαγωγός morum fuisse dumtaxat rectores , & aperte distinctos a διδασκάλοις , ludimagistris .

Idipsum admonet Plutarchus περὶ παιδων ἀγωγῆς circ. init. atque æque , ac Plato puerorum moribus dirigendis παιδαγωγός ἀποδούς optat , utiturque exemplo Phœnicis , pædagogi Achilli ab Peleo patre dati ; mox distincte iisdem puellis διδάσκαλον inquirat ; quoniam autem Plutarchi verba longiora sunt , quam ut hic illini possint , ipsum tute consulas . Et ubique in eo sermone pædagogorum meminit in hac notione ; eosdem etiam in vita Alex. a præceptoribus discriminat p. 667. cujus verba paullo inferne adscribam . Mos erat pædagogis ad ludos litterarios pueros custodiæ curaque suæ commendatos deducendi , ut ex Ælian. habes var. hist. lib. 3. c. 21. in quo magnanimitas Themistoclis pueri pædagogo , qui , ut Pisistrato tyranno in via locum cederet , admonuerat , resistentis , & apposite respondentis , commendatur : Ἐπαινέει ποτὲ ἐν διδασκαλείᾳ παῖς ἔπ' ὧν Θεμιστοκλῆς· ἔτα προσ-
ιόντος Πεισιστράτε , ὁ παιδαγωγὸς ἔφη τῷ Θεμιστοκλεῖ μικρὸν ἐκχωρῆσαι τ' ὁδῷ , προσάγοντος τῷ τυράννῃ· ὁ δὲ καὶ πάνν ἐλαττέρως ἐπεκρίνατο· αὐτὴ γάρ , εἶπεν , αὐτῷ ἔχ' ἰσωνί ὁδός ; ὅπως ἄρα ἀγενὲς τι καὶ μεγαλόφρον ἐνεφάνετο τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ ἄλλ' ἐκείνῳ· vides clare distingui διδάσκαλον ab παιδαγωγῷ , ille quidem Themistoclem litteras , hic mores edocebat . In hac Æliani historia totus est Perizonius ὁ πάνν in voce διδασκαλείῳ , quæ notissima est , de παιδαγωγῷ Pythagora taciturnior . Idem Ælianus lib. 14. cap. 20. narrat de pædagogo quodam Sybarita puerum vehementer objurgante , qui ficum , in quam inciderat , sustulerat ; inde puella ereptam ipse prorsus ridicule devoravit : Συβαρίτης ἀνὴρ.... τῷ παιδὸς , ὃν ἄγε , διὰ τ' ὁδῷ ἰχθῦδι περιτυχόντος , καὶ ἀνελομένης , ἐπέπληξεν αὐτῷ ἰχυρότατα· γελοιότατα δὲ αὐτὸς τὸ ἄρῃμα παρὰ τῷ παιδὸς ἀρπάσας κατέτραγεν· atque acriter mordit hunc morum magistrum Sybaritam Ælianus . Præterea de pædagogo ad ludum litterarium puerum ductante , vide locum ex libello m. sc. superne p. 84. a me laudato . Addam , quæ Æsopus dixerat mercatori , ut se emeret , in ejus vita , quicumque sit auctor , p. 13. edit. Nevelet. Καὶ Αἰσωπιῶ , εἰ παρὲς σοι παιδία οἴκοι ἀτακτῆντα , καὶ κλαίοντα ; τί τοις ἐπίσητόν με παιδαγωγόν· καὶ πάντως αὐτοῖς ἀνὴ μορτίξ' ἔσομαι , & Æsopus dixit , suntne tibi filii domi turbulentis , & fientes ? his me præfice pædagogum ; & prorsus eisdem pro spectro futurus sum . Et Æsychius παιδαγωγόν opportune vocat παιδᾶτίν .

XVIII. Lubens provoco ad Clem. Alexandr. virum πολυτίσῳ , quo notio παιδαγωγῶ , de qua tamdiu disputamus , clarius emicet , quem sciunt universi ternos operis sui libros eo nomine insignivisse : & gaudendum mihi est , quod in bene multis capp. definit παιδαγωγόν , non litterarum , aut
scien-

scientiarum præceptorem esse, sed *virum* πρακτικόν, & *morum magistrum*; utinam ea omnia hic allinere liberet, verum quandonam foret exscribendi finis? præsertim cap. 7. lib. 1. quod inscribitur: *Quidnam sit pædagogus*, ubi in longiori eo capite mecum conjurat, idque profana eruditione honestat, enumeratque non unos Græcorum adolescentum veteres *pædagogos* ab Phœnice Homericò trahens principium. Sat vero mihi exputo cap. 1. verba quædam excerpere, veluti ex latissimo campo flosculos, ubi etiam porro alienum a διδασκάλῳ παιδαγωγόν advertes. Νῦν δὲ Θεραπευτικός τε ὢν, καὶ ὑποθετικός ἅμα ἅμφω, ἐπόμενος αὐτὸς αὐτῷ παραιεῖ τὰ προτετραμμένον, κεφάλαιον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ὑπιχνύμενος τὴν ἰάσιν. κεκλήσθω δ' ἡμῖν ἐνὶ προσφῶνός ἑτος ὀνόματι Παιδαγωγός. πρακτικός, ὃ μεθοδικός ὢν παιδαγωγός. ἢ καὶ τὸ τέλος αὐτῷ βελπῶσαι τὴν ψυχὴν ἐστὶ, ὃ διδάξαι.... πρακτικός δὲ ὢν ὁ παιδαγωγός, πρότερον μὲν εἰς διάθεσιν ἡθοιοποιίας πρῶτρεψατο. ἤδη δὲ καὶ τὴν τῶν δεόντων ἐνεργεῖαν παρακαλεῖ, κ.τ.λ. Nunc autem dum instituit, & adhortatur simul, inhærens valde muneri suo, & quem admonendum suscipit, excolit, præsertim nobis morborum animæ curationem promittens: apposite hic uno vocabulo Pædagogus appelletur; cum in actione, non in tradendæ doctrinæ ratione versetur pædagogus; quatenus ejus finis est animam meliorem reddere, non docere.... cum in actione totus sit oportet pædagogus, postquam mores composuerit; tum ad ea, quæ agenda sunt, adhortetur.

Hoc ipsum clarius & concinnius definit Clemens paucis post verbis: Κατάπερ ὃν τοῖς νοσέοι τὸ σῶμα ἰατρὸς χρῆζει, ταύτῃ δὲ τοῖς ἀσθενέσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγὸς δεῖ, ἵν' ἡμῶν ἰάσῃται τὰ πάθη. εἴτα δὲ εἰς διδασκάλῳ, ὃς καθηγήσῃται καὶ θάραν πρὸς γνώσεως ἐπιτηδεύματα ἀτρεπίζων τὴν ψυχὴν δυναμένῳ χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τῷ λόγῳ: quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis medico opus est; ita, quorum æger est animus, ii pædagogò opus habent, ut nostri animi morbos curet; deinde vero doctore, qui ad puriores deducat animum cognitionis facultates, quo aptus sit ad revelationem doctrinæ percipiendam. Nostram adjecimus Clementis utrique κειμένῳ interpretationem, nam etiam illa Potteri adeo a Græca fide discedit, ut verba Latini videas, præsertim in primo, quæ nil sententiæ concludunt. Tenes igitur ab hoc Alexandrino viro, cujus præcipuum opus est, quid sit vox παιδαγωγός, cum primis docere, iterumque lætor ipsum mecum benevolentissime conjurare.

Et nunc primum novimus, eandem ῥῆσιν in divinis Paulli epp. dedicatam id valere, quod multis inculcamus, mihiq; dolendum, quod, evolutis plurimis doctissimorum virorum commentariis, vel ἀσύστατα, vel omnibus nota eos illevisse miratus sum. Cap. enim 5. ad Cor. i. v. 15. inquit: Ἐὰν γὰρ μὲν τις παιδαγωγὸς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ὅλ' ὃ πολλὰς πατέρας ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τῆς ἀγγελίας ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. hortatur Paullus Corinthios, ut verba sua scribentis, non tanquam a persona pædagogi, sed a patre missa acceptent: & quasi arguit veteris legis prophetas Hebrææ

bræ gentis *pædagogos* fuisse & *comites* dumtaxat ; evangelii vero ministros & præcones audire vult augusto cognomento *patres*. Præterea ad Galat. cap. 3. v. 24. & 25. eandem sententiam recinit : Ὡς ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν , ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν . ἐλθέσης ἔκ τῆς πίστεως , ἢ ἐπὶ ὑπὸ παιδαγωγόν ἔσμεν . Quis autem ferat prophetas Israeliticos , & Moïsis legem a Paulo traduci *ludimagistros* ? quare decorum quid & fatis honestum in voce *παιδαγωγός* cogites oportet. Atque hæc διὰ βραχέων de hoc nomine tracta a Græcis Scriptoribus , quæ adijcere potuissim Theodoret. hist. eccl. lib. 3. c. 18. aliosque , quos lubens prætereo , nam eodem horum verba recidunt . Consule etiam Lucianum , Athenæum , & præ ceteris Xenophontem ; cuinam ignota est Κύρις παιδεία ;

xix. Restat , ut præstem , an Latini , ut eorum moris est , a Græcis hujus vocabuli notionem arripuerint ; atque multus futurus sim , an brevis in colligendis exemplis , ignoro. Agmen agat Quintil. lib. 1. c. 1. circ. init. qui graphice *pædagogi* munus , ac potestatem describit , & sanequam aperte a *ludimagistris* secernit : *De pædagogis hoc amplius , ut aut sint eruditi plane , quam primam esse curam velim ; aut se non esse eruditos sciant ; nihil enim pejus est iis , qui paullum aliquid ultra primas litteras progressi falsam sibi scientiæ persuasionem induerunt ; nam & cedere præcipiendi eruditibus indignantur , & veluti jure quodam potestatis , quo fere hoc hominum genus intumescit imperiosi , atque interim sævientes stultitiam suam perdocent . Nec minus error eorum nocet moribus ; siquidem Leonides Alexandri pædagogus . . . quibusdam eum vitiis imbuat , quæ robustum quoque , & jam maximum regem sunt profecuta ; advertis jam Leonidem Alexandri pædagogum , cujus maximo regum Aristoteles fuerat præceptor . Neque imperiosos dumtaxat , atque intumescentes se jactabant pædagogi ; verum etiam aulæ imperatorum dominos , & rectores , quod notum est ex Suet. in Galb. c. 14. Regebatur trium arbitrio , quos una , & intra Palatium habitantes , nec unquam non adhærentes , pædagogos vulgo vocabant . Hi erant T. Vinus legatus ejus in Hispania , &c. Paucis interjectis verbis , addit Quintilian. Si tamen non continget , quales maxime velim , nutrices pueros habere , pædagogus at unus certe sit assiduus , dicendi non imperitus , qui , si qua erunt ab his præsentem alumno dicta vitiose , corrigat protinus , nec insidere illi sinat , &c. vides pueros , si ad pædagogos spectant , alumnos vocari , discipulos quoad præceptores . Præterea cap. 2. cui titulus : Utrum utilius domi , an scholis pueri erudiantur , pluries secernit præceptorem a pædagogo , & conqueritur quosdam ludimagistros ob conscientiam suæ infirmitatis etiam pædagogi quodammodo officio fungi . Mox apertius distinguit utrosque : Id (æmulationem scilicet) nobis acriora ad studia dicendi faces subdidisse , quam exhortationes docentium , pædagogorum custodiam , vota parentum . Demum cap. 3. eadem fere inculcat : Postremo quod ne opus quidem erit hac castigatione , si assiduus studiorum exactor adstiterit :*

rit: nunc fere negligentia pædagogorum sic emendari videntur, ut pueri non facere, quæ recta sunt, cogantur, sed cum non fecerint, puniantur . . . . Jam si minor deligendis custodum, & præceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines isto cædendi jure abutantur. Haud scio an quis, perlectis hujus sapientissimi rhetoris verbis, posthac ambiget de vera, quam proferre adnitimur, pædagogi διχῶνται, & qua auctoritate id genus hominum flourerit, ut ad imperium desciverit: reliquos Quintiliani locos, ubi pædagogi meminit, tutemet legas.

Pædagogos præterea ab ludimagistris distinguit Plinius lib. 5. epist. 16. Ut illa (Fundani filiola) patris cervicibus inhærebat ! ut nos amicos parernos & amanter, & modeste complectebatur ! ut nutrices, & pædagogos, ut præceptores pro suo quemque officio diligebat ! Esse pædagogum custodem rectoremque morum definit iterum Plin. lib. 3. ep. 3. Adeſt enim adolescenti nostro cum ceteris naturæ, fortunæque dotibus eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quærendus. Quis mecum non irascatur Longolio in adnot. neganti hic custodem rectoremque non perinde esse, ac pædagogum, sed rhetorem ? Succinit Plinio Petronius de Gitorne adolescentulo cap. 49. p. 585. Maſte virtute eſto ; raram facit mixturam cum ſapientia forma . . . . ego laudes tuas carminibus implebo ; ego pædagogus & custos, etiam quo non jufferis ſequar. Idipſum teneo a Terent. in Phorm. act. 1. ſc. 2. v. 36. & v. 94. canente pædagogi proprium eſſe ſectari, in ludum ducere & reducere puellōs, puellave.

Præterea Seneca ep. 89. p. 398. arguens Ariftonem Chium, qui philosophiæ partem τὴν παραινετικὴν iustulit, & pædagogi munus esse dixit, non philosophi, inde reponit: Tanquam aliud sit sapiens, quam humani generis pædagogus, quanti pretii est in hac epist. vox pædagogus ! Si quæras quosdam alios Senecæ locos, ubi hæc præcis illita est, vid. ep. 60. & excerpt. contr. 6. p. 453. &c. Demum de ira c. 22. ipse etiam præceptores a pædagogis distinguit: Præceptores, pædagogosque pueris placidos dari: proximis applicatur omne, quod tenerum est, & in eorum similitudinem crescit; nutricum, & pædagogorum retulere mox in adolescentiam mores. Hic mihi in mentem veniunt Cic. verba de amicit. paullo ante fin. qui ait: Nutrices, & pædagogos jure vetustatis plurimum benevolentiae postulare, & quodammodo colendos, igitur eorum munus religionis plenum erat; & contra scio Plautum conqueri de scelesto pædagogo ab officio suo descisciente, & vocare caput scelus, ac cupere excruciaci, in Pseud. act. 1. ſc. 5. v. 31. Et Valerius Max. lib. 6. c. 1. exemp. 2. laudat Pontium Aufidianum, equitem Rom. qui Fannium Saturninum pædagogum virginitatem filiae suæ prodeuntem supplicio affecit, inde etiam puellam necavit: rogaris, ut lætites in eod. Valer. quanti faciebat Sarpedonem pædagogum suum Cato Uticensis, cui pueritiæ ne

spiritus quidem deerat, nam ferrum, quo Syllam tyrannum interficeret, tibi puello dari obsecraverat, lib. 2. cap. 1. exemp. 2. Suetonius etiam, & Tacitus sæpe meminere principum adolescentum *pædagogos*, exemplum superne adduximus pag. 88. vide etiam in Aug. cap. 67. in Neron. 36. & 37. in Claud. 2. Peccarem, si præterirem Apulejum de Asin. circ. init. lib. 10. p. 213. qui nos docet, quanto amore & cura *pædagogi* puellum complectebantur: *Illico repentina pueri perniciæ pædagogus commotus ululabili clamore matrem, totamque ciēt familiam*. Demum, ne patientissimo animo tuo legentis abutar, quosdam Martialis versus solummodo addam lib. 3. ep. 48. *Et, pædagogo non jubente, lascivi Parere gaudent villico capillati*; vides hic severitatem *pædagogi*, sive *custodis* pueros ab affectata lascivaque capillorum elegantia, atque ab villicis ministeriis coercentis, e contrario hos longe refractarios; hæc sane certa est poetæ mens; verum sat importunam legere est adnotationem, scil. *pueri alacriter & sponte obeunt, nec detrectant ministeria etiam a villico imperata, quod alibi dedignantur isti*, confudisse omnia reor interpretes, quod in vocis *pædagogi* notione erant hospites. Ceterum omnium carissima sunt pro me aperte definientis Varronis verba apud Nonium: *Educit obstetrix, educat nutrix, instituit pædagogus, docet magister*.

Denique mihi reperisse videor in Suet. in Aug. c. 48. pueris non honesto loco natis, & mente lapsis non appositum *comitem*, aut *pædagogum*, nomina siquidem summæ honestatis, verum eum, qui *rector* erat cognomento: *Rectorem* (Augustus) quoque *solitus est apponere ætate parvis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut respicerent*. Nunc adeo inficete vivitur, ut ingenuorum puerorum custodes ament, quin & jubeant potius salutari *rectores*, quam decentissimo nomine *comites*, aut *pædagogos*. Et satis fui ex Plutarcho addiscere veteres habuisse *præfektum pædagogorum*, quem dicere quis posset *pædagogorum pædagogum*, in Alexandr. pag. 667. Πολλοὶ μὲν ἔν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἦσαν αὐτῷ τροφεῖς, καὶ παιδαγωγοί, καὶ διδάσκαλοι λεγόμενοι· πᾶσιν δ' ἐφεισθήκει Λεωνίδης, ἀνὴρ τότε ἡβῶν αὔστηρός, καὶ συγγενὴς Ὀλυμπιάδῳ, quæ ita vertunt: *Multi ejus instituti apppositi fuerunt nutritii, pædagogi, & magistri appellati; quibus omnibus impositus erat Leonides, vir & moribus severus, & propinquitate Olimpiada contingens*. Parum in voce *τροφεῖς* te resistere jubeo, quam Latialiter habes importune *nutritii*; hinc si minima medella restituas *τροφεῖς*, sententia melior emicat, *Multi electi sunt pro Alexandri educationis studio comites, & præceptores*, &c. ubi etiam vides discretos *παιδαγωγούς* a *διδασκάλους*. Advertas præterea tantæ dignitatis fuisse *comitum* officium, ut, qui regibus sanguini conjuncti essent, illud subirent, uti Leonides.

xx. Hinc multa lux est Justiniano inflit. lib. 1. tit. 6. §. 5. *Iustæ autem manumissionis causæ hæc sunt, veluti si quis patrem, aut matrem, filium*

filium, filiamve, aut fratres, sororesve naturales, aut pædagogum, aut nutricem, aut educatorem, aut alumnum, alumnamve, aut collactaneum manumittat, &c. haud mihi invidetis *pædagogum* hic ab imperatore accipi non pro puerorum doctore, sed pro comite, & morum magistro. Pro re nata huic §. medela sit, & vocem *educatorem* adventitiam ab *κελεύω* detergendam dicas, tum quia loco non suo innexam vides, tum quia supervacaneam, cum æque sit, ac *pædagogus*; & vel legulejus intēnolceret ex mundo in contextum ab rudi librario importune atque *ἐτόπως* investam; sane quis interpres in margine *ῥήτιν* *educatorem* ille- verat pro *pædagogi* *σωννύμω*; quēis peccatis squalere juris *σῶμα* sæpe conqueror, vid. cap. v. superne. Neque sane hæreas, quin *pædagogus* valeat perinde, & *comes*, edicente id aperte Ulpiano l. 15. §. 15. D. de injur. & fam. libel. *Inter comites utique & pædagogi erunt*, & Mæcia- nus l. 35. D. de fideicom. liber. ejus munus distinguit, quando vocat *pædagogos liberorum*.

Haud scio, an impetrare valeam, ut de non unis marmoribus, in queis sculptum est munus *pædagogi*, fileam, veluti est filex apud Vignol. de column. Antonini pag. 209. TI. CLAUDIO AVG. L. EVTYCHO PAEDAGOGO PVERORVM. Ceterum Gruteri indices evolvas, nec non id genus thesauros, & *συλλογὰς*: atque invises silices etiam pro decentissima hujus vocis notione conspirare: adisis præterea Columbarium Livianum ap. Fr. Blanchinium, ubi inscriptiones 35. & 214. *pædagogi* nomine insignitæ sunt; & miratus sum tantum virum vertisse bis *pedante* vulgi opinioni indulgentissimum; & D' Orvillium unum ex his Blanchinianis epigrammatis recitantem in Chariton. p. 128. nihil de voce *pedante* advertisse, neque quid novi protulisse: ab amicis. Fr. Gorio, qui idem columbarium doctē & laboriose illustravit, nil me arripere potuisse doleo; neque peculiaris diatribe Jo. Jacobi Claudii *De nutricibus*, & *pædagogis* exquisitum quid subministravit: imo video illum officia *pædagogorum* confudisse, ita ut in cap. 7. init. isthæc legas: *Vidimus quales fuerint pædagogi; dicendum sequitur, qua de causa illos semper filiis addiderint veteres, nempe, ut prima litterarum elementa docerent, quod proprie est instituere*; attamen ipse testatissimum feci eos litteras nunquam docuisse pueros, sed mores dumtaxat emolli- visse: fortasse Pignorius de servis ei imposuit, qui antea jam illeve- rat: *Pædagogi puerorum, & puellarum ductores fuerunt, & doctores*. Et conqueror plures Scriptores, quos ipse laudavi, Claudium effugisse; & culpandus sane, quod pag. 433. de Latinis valdequam male meri- tus est, cum temere, vel inconsulte edicat: *Vocabulum Latinum, quo designetur (pædagogus) nullum inveni, dici posset institutor, cum pædagogi officium proprium sit instituere*. Contra ipsi docuimus sexcentis ex- emplis Latiare Scriptores habuisse *πολυθρύλλητον* vocem *comes*, quæ *συν- ὄνυμ* & omnino est *pædagogo*, licet antehac ignoraretur.

XXI. Neque mihi objicias *pædagogium*, quod a *pædagogo* educitur, vocem esse fervorum potius, licet elegantiorum, qui nunc Italice *paggi* audiunt, quam ingenuorum liberorum; hinc eorum *custos*, sive *pædagogus* nomen non esse ejus dignitatis dicas, quam inculcavimus: verum reponam, haud ignotum esse non semel nominis alicujus prolem in deteriore significationem descivisse; exemplo utar ἰδὼ, *manceps* licet αὐέτως creet *mancipium*, primam vocem scis honeste dici, alteram de sæce hominum usurpari. Ceterum de ῥήτε: *pædagogium* præter ea, quæ in Plin. lib. 6. ep. 27. pag. 540. collegere Longolius, & Briffon. de verb. signif. (nam in Digest. lib. ea vox legitur,) consule Burmann. in Sueton. to. 2. p. 62. qui ambo- bus curatiora digessit, laudavitque quotquot eandem vocem commentariis illustrarunt; cum mea id attexere nihil intersit. Si tibi pinguius otium suppetat, adeas etiam Pignorium de serv. & Reinesium clas. 7. 24. licet non multa assuant de *pædagogiis*; & miraberis viros summos inibi confudisse *præceptores* cum *pædagogis*.

Ut autem prolixiora, quam quæ animo conceperam, colligam, ajo vocabulum duplex *comites* & *pædagogi* honestatis decorisque plenum audiisse; eorumque officium *ad morum scabritudinem ab animo delendam*, ut verbis Petron. cap. 99. utar, curatissime impensum: longeque eos abfuisse a *præceptorum* munere, qui ad litteris pueros imbuendos solummodo adnitebantur; quod me, nisi mire fallar, longo exemplorum agmine ratum firmumque fecisse reor. Culpandos sane jubeo, quotquot *pædagogos* inter ludimagistros (*pedanti*) amandarunt, sunt autem plerique omnes, qua de re etiam pag. 88. jure conquestus sum; ne doctissimos quidem excipias: omnium instar sit Salmasius de subscrib. testam. in epist. ad amicum Amstelædam. pag. 5. inquires: *Nam persuaserat sibi vir PÆDAGOGICE vanus, & ferulis olim scuticisque tenendis, & quariendis assuetus, si virgas clare strepentes intentaret, futurum, ut instar pueri discentis, mutus metu mufferet, &c.* Quoniam autem contra id auctoritatis viros urgendum erat, servavi demum, veluti pro clypeo, Martialis epigr. 40. lib. XI. in quo severissimi *comitis*, sive *pædagogi* sollicitudinem γρηγορή- τας & poeticis illecebris expressam perleges; quæ omnis circa mores im- penditur, de litteris ne vox quidem:

*Cunarum fueras motor, Charideme, mearum,
Et pueri custos, assiduusque comes;
Jam mihi nigrescunt tonsa sudaria barba,
Et queritur labris puncta puella meis.
Sed tibi non crevi, te noster villicus horret,
Te dispensator, te domus ipsa pavet.
Ludere nec nobis, nec tu permittis amare;
Nil mihi vis, & vis cuncta licere tibi.
Corripis, observas, quereris, suspiria ducis,
Et vix a ferulis abstinet ira manum.*

*Si Tyrios sumpsi cultus, unxique capillos,
Exclamas, nunquam fecerat ista pater.
Et numeras nostros adstricta fronte trientes,
Tanquam de cella sit cadus ille tua:
Desine non possum libertum ferre Catonem,
Esse virum jam me dicet amica tibi.*

Si quæras exemplum præterea feminæ comitis, teneo ab Homero, quocum ἀναπαλάττω vivo, quod quidem sat nativum est, & secundum ingenuam heroicorum temporum indolem, Od. η. v. 7. ubi divinus vates grande præconium canit de Eurymedusa comite Nauficæ regis Corcyræ filiæ adolefcentulæ:

Αὐτὴ (Ναυπικὰ) δ' ἐς θάλαμον ἐὼν ἦε· δαΐε δέ οἱ πῦρ
Γρηῦς Ἀπειρώη θαλαμηπόλῳ· Εὐρυμέδιστα,
Τὴν ποτ' Ἀπείρηθεν νέες ἤγαγον ἀμφιέλιτται·
Ἀλκινόω δ' αὐτὴν γέρας ἔξελον, ἔνεκα πᾶσι
Φηήμεσιν ἄνασσε, θεῶ δ' ὡς δῆμος ἄκρεν·
Ἡ' τρέφε Ναυπικᾶν λακώλευν ἐν μεγάροισιν,
Ἡ' οἱ πῦρ ἀνεκῶε, καὶ εἴπω δόρπον ἐκότμει.

Vides Epirensē vetulam ex ferva factam θαλαμηπόλον *thalami Nauficæ custodem* ob insignem prudentiam, quare brevis Scholiastes vocat τῆ οἴᾳ προνοῶσαν & matrona Daceria hic opportune advertit, *Homere fait entendre par-là, que c' étoit une personne considérable*, quæ uno verbo dixisset comitem. Et quidem Græcæ mulieres ingenita elegantia civili prudentia mixta circumfluebant. Vocem τρέφε ne veritas cum omnibus interpretibus enutrivit, sed educavit, uti mecum conjurat Daceria, *Eurymeduse, qui l'avoit élevée, e qui avoit alors soin de sa chambre*. Πῆσι illa θαλαμηπόλος adeo placuit Heliodoro, ut lib. 7. p. 317. in eadem sententia adhibuerit, quod non adnotavit Barnesius, & Daceria. Demum isthæc omnia summus vates in ipso nomine veluti coarctavit, Εὐρυμέδιστα, late providentissima, quæ virtus propria custodum est, ac comitum. Quare Homeri filii parentem veterrimum imitantes id genus mulieribus, sive matronis ab prudentia nomen confinxere, veluti Aristænetus τρέφον quandam appellat Σωφρονίς lib. 1. ep. 6. Ἡ δὲ κόρη φησὶ· σὺ καὶ πρὸς θεῶν, ὦ Σωφρόνη, κ. τ. λ. Ὡς puella inquit, tace per Deos, o Sophrona. Labecula ab politissimo scriptore, ab juvenibus tanquam syrtide fugiendo, detergenda mihi est; nam Σωφρόνη dormitantium librariorum noxa est, & Cornelius Paw turbas cit, quo eam amoliatur, etenim inquit in adnotat. Ὡς Σωφρόνη, an nomen proprium, dubito, Ὡς scribendum videtur ὦ σωφροσύνη, ut litterarum compendia obsuerint imperitis. Idem mendum apud Aphthonium in Progymnasmatibus, ut plerique putant: videbimus diligentius alibi. Verum rem tanti non ducas, neque longiora ipsius Paw promissa exspectes, minima quidem mutatione Græcam vocem habebis, nimirum Σωφρονί ab recto Σωφρονίς, ἰδὸς & miror rem tam pronam

pronam virum Græcanice doctum non vidisse, cum constet pleraque mulierum nomina ita cadere, quarum non una sunt in ipso Aristaneto exempla, veluti lib. 1. ep. 10. Διονυσίς. ep. 25. Φιλανίς. lib. 2. ep. 5. Παρθενίς. ep. 15. Χρυσίς. ep. 21. Δελφίς. jure igitur reponere Σωφρονί. Verum ne semper profana expromamus, si optes *comitis*, sive *pædagogi* exemplum plenum antiquitatis, ac dignitatis, præsto est historia Raphaelis in lib. Tobiaë, ubi multis verbis munus *comitatus* ejus Angeli parvum Tobiam regentis γραφικωτάτως describitur: hinc gratulor ab sacris Scriptoribus ubique Raphaelē *κωλύας* consalutari *medicum* Tobiaë filii, & *comitem*.

XXII. His igitur veluti per longas ambages de voce *comitis* animadversis, quæ tamdiu me ab tramite in anfractus abduxit, ut tandem in unum collineent, atque ad Suetonii verba, in quibus *thecam calamariam* legere est, illustranda dirigantur, adsentiaris oportet, si *comes* juxta est, & *pædagogus*, sive *puerorum custos*, jure ab eo Claudium jussit eripi *thecam graphiariam*; etenim cum *comites* deducerent pueros, eorumque lateri semper adhærent, meticulosissimus imperator verebatur, ne *comites* instrumenta scribendi puerorum, *graphia* scil. secum comportarent; quare Suetonius *comiti* procul dubio tribuit *thecam graphiariam*. Contra vero, cum scribæ non stilis, sed atramento uterentur, ab his *thecam calamariam* detrahi imperavit; tenuium calamorum vaginam, non adeo infrunitæ mentis Claudium credas, ut timeret, sed ponderosæ materiei vasculum scribendi. Neque hæreas, eo quod si honestissimam præstiterim *comitis* personam, ipsum videas in Suet. ferre instrumenta scriptionis, quæ puerorum erant; quare si, ut id constet, exemplo optes firmandum; scias haud satis diu mihi adlaboratum esse, ut in Luciano illud inviserem, Amor. p. 1061. quo aptius ipse mihi confingere nequissimè, & miror tot egregios viros illud in uberrimis in Tranquillum commentariis non affuisse: Ἀκόλαθοι ἔν τῃ παιδαγωγῇ... τὰ σεμνὰ τ' ἀρετῆς ἐν χερσὶν ὄργανα κρατῶντες, & πρὸς ἡγετον ἐντομὰς... ὅδ' ἔσοπτρα... ἀλλ' ἢ πολὺπτυχοὶ δέλτοι κατόπιν ἀκολουθεῖσιν, κ. τ. λ. *assectæ* & *comites veneranda virtutis in manibus instrumenta habentes, non secti pectinis incisuras... neque specula.... sed vel multiplices pugillares a tergo sequuntur*; sollemne igitur, neque indecorum instrumenta puerilia gestare *pædagogos*, sive *comites*. Quare si huic interpretationi verborum Suetonii, quæ ob unam vocem *comitis* tenebrosa videbantur, & jam nunc in aperto sunt, refractarius quis posthac obstiterit, næ is natus est, ut posthabito conscientiaë pretio, animi contentionem invidiamque prodat suam. Ceterum jam primum ex Tranquillo patet bono Latinitatis ævo vasculum atramenti vocitatum *thecam calamariam*.

XXIII. Præterea hanc bonam Latialem vocem *thecam calamariam* edocemur ex notissimo Martialis dist. 19. lib. XIV. *Sortitus thecam calamis armare memento, Cetera nos dedimus tu leviora para*: quid sibi velit, mens poetæ idem fere dicentis in utroque versu, cogitent alii; interpretes nec lucem

lucem verbis impertivere, nec de *ταυτολογία* questi sunt. Hariolationem, quam scio traducendam audaciæ plenam, apponam, ut parum poetæ sententiam fulciam, quæ aliter nec bene constat, nec voces sibi respondent; quare fieri potuit, ut Martialis illeverit *ærea nos dedimus*, scil. *nos tibi donavimus æreum, sive ponderosum vasculum atramentarium, tu quod levius est, nempe calamus addas*; quam lectionem si probes, hinc colligerem id genus organa scriptoria fuisse plerumque ex ære, uti regium nostrum *καλαμῶν*. imo vasculum hoc regium eo quod & atramentarium certo audit, atque ex ære conflatum, parum dubii relinquitur, quin *ærea* scripserit Martialis: itaque poeta, & vasculum nostrum mutuam sibi præstant lucem. Verum pensi mei est ostendere *thecam cum calamis*, seu *calamariam*, uti legitur in lemmate, esse atramenti organum. Certe Hieronymus, qui non fordidiæ Latinitatis Scriptoribus studuit, adserit in Ezech. cap. 9. v. 2. *sua tempestate organum, de quo loquimur, vocitari atramentarium, quod multi significantius THECAS appellabant*; scil. indicare videtur Suetonii, & Martialis verba; enim vero ipsi florenti Latinorum ævo vixere, & significantius ac sanctius, quam Hieronymiano scripsere, neque aliud reperies antiquius monumentum, ubi *theca calamaria* legas. Neque cogites *thecam calamariam* esse *calamorum vaginam*, uti rudiores quidam interpretati sunt; etenim id genus receptacula aliter cadentia legere est, in *arium* scil. uti *graphiarium* est *stilorum vagina*, & *panarium* est *panis receptaculum*, ita etiam *granarium*, &c. quare si Martialis de *calamorum cistula* locutum velles, fane appellasset *calamarium*, nomina siquidem eandem usque servant *ἀνχολογίῳ*.

Addam Amm. Marcellini locum lib. 28. c. 4. pag. 407. edit. Gronovii 1693. narrantis Imperatores in conviviiis *pisces, volucres, & glires jussisse trutina ponderari, & notarios triginta cum THECIS, & pugillaribus tabulis omnia adnumerare, ut deesse solus magister ludi litterarii videretur*; ne tibi imponat Ammianus, ut credas cum Pignorio de Servis, eo quod meminit tabularum, *thecas* esse graphiaria, non atramenti vasa; nam Marcellinus exhibet notarios scriptioni operam dantes, inquit enim, *eadem numerantes notarii xxx. prope assistant cum THECIS, & pugillaribus tabulis*; vagina autem stilorum scribi posse quis unquam cogitaverit? Tabulas vero idem esse, ac membranas superne ad tædium usque ostensum est; vox *pugillaribus* adjuncta tabulis, quod novum est, vel olet Marcellinianam scribendi indolem, vel notat breves membranas. Et quidem posthac minime ambigendum, quin Latini nomen vasculi atramentarii, *thecam calamariam* appellaverint ab *calamis* ipsis, quos in eo non quidem recondebant, ut ait Hieron. in Ezech. sed intingebant; haud scio, qua arte arundines in parvo brevique atramenti vasculo accludi possint; etenim ex Origene in Ezech. & ex Hieron. ipso vocem *καλαμῶν* discimus esse nigri liquoris receptaculum; ad hucdum nos Itali a *calamis*, quos in eo inficimus, vocitamus *calamajo*.

κxiv. Eandem ῥῆσιν videre est in act. Concil. Chalched. to. 4. act. i. edit Labejan. Paris. pag. 129. Στέφανος ὁ ἀλαβέσατος ἐπίσκοπος Ἐφέας εἶπεν· ἤξελάμβανον οἱ νοτάριοί μου Ἰουλιανὸς ὁ νῦν ἀλαβέσατος ἐπίσκοπος Λεβέδου, καὶ Κρισπίνος διάκονος· καὶ ἤλθον οἱ νοτάριοι τῷ ἀλαβεσάτῃ ἐπισκόπῳ Διοσκόρῳ, καὶ ἀπῆλειψαν αὐτῶν τὰς δέλτας, καὶ τὰς δακτύλους αὐτῶν παρὰ πᾶν ἑκάστων θέλοντες λαβεῖν καὶ τὰ καλχυμάρια αὐτῶν, καὶ ὁ δὲ ἀντίγραφον ἔλαβον τῶν ὑπομνημάτων· ὅτε οἶδα ἐν τότε, τί ἐγένετο, *Stephanus reverendiss. episcopus Ephesi dixit, excipiebant notarii mei Julianus, qui nunc est reverendiss. episcopus Lobedi, & Crispinus diaconus, & venerunt notarii episcopi Dioscori, & deleverunt tabulas eorum, & digitos eorum pæne fregerunt volentes tollere thecas* (in marg. atramentarias) & neque eorum actuum exemplaria accepi: neque novi de cetero, quid actum sit. Longiora concilii verba apposui, ut pauca adnotem: notarii hic utuntur δέλτοις, & calamariis; igitur etiam *theca* Ammiani Marcellini, & *pugillares tabulae* paullo ante laudatae eadem instrumenta sunt, sed diverso tantum vocabulo dicta, cum penes ejusdem muneris viros sint, scilicet *notarios*; vides etiam cum verbo τῷ ἀπῆλειψαν jungi καλχυμάρια· hinc melius firmatur ἀλειψέμενον, (de qua ῥῆσι superne pag. plura habes,) pertinere ad atramentum, non ad tabellas ceratas; & nihil dubii reliquum est, quin καλχυμάριον sit μελανοδοχεῖον, quamquam a *calamis* nomen mutuetur, cum in hujus Concilii actis cum ungendi verbo (ἀπῆλειψαν) adjectum legamus; si enim esset *calamorum theca*, seu *vagina*, inepte componeretur cum τῷ ἀλείφειν· atramento enim, non vagina δέλτας, libros, perungimus & illinimus. Demum male appicta est margini Concilii vox *atramentaria* contra Suetonii, & Martialis auctoritatem, qui *theca* adjecere τῷ *calamariæ*.

Sed rogitet quis, quorsum tendant plurima isthæc, quæ de ῥῆσι Græco-barbara καλχυμάριον dicta sunt? scilicet ut advertamus, cum jam ratum fecerim ab priscis etiam Scriptoribus atramenti vasculum a *calamis* nomen inditum, nihil fore dubii posthac, quin *theca calamaria*, cujus & Suetonius, & Martialis meminere, Latine sit nostrum vasculum, quam nulli Scriptorum reperiri eruditissimi quique conclamarunt, quibus fucum fecere Suetonii interpretes universi, qui præcipientes in notionem *vaginulae calamorum* concurrerunt; pigetque me etiam Jac. Facciolatum, virum penitioris Latinitatis promum condum, deque me egregie meritum in Lexico elaboratissimo *thecam calamariam* vertisse Ἰταλιωπικῶς *pennajuolo*. Demum iratus fio Henr. Trotzio pag. 89. qui adeo detorsit *theca calamariæ* διάγνωσιν, ut evaserit *canon*, ita ut apud veteres vice *regulae* fungeretur; quare pretium operæ erat per longa veluti itinera, quo tantorum virorum pro hac *vaginula* jurantium auctoritas elevaretur, ad rem aggredi, & retegere vocabulo æque atque Græcos minime destitui Romanos, licet hi, sicuti etiam Hebræi unam, illi plures hujus vasculi voces, quorum lingua longe ditior, procuderint. Hæc de tot sinceris vocabulis ad

thecam

thecam calamariam spectantibus ex Hebræis, Græcis, Latinisque Scriptoribus a me laboriosa eorum lectione expromptis. Hinc socordes & ferros diligentiae damnandos prædices, quotquot de re γραφικῇ multa volumina coagmentarunt, ejusque vasculi voces existisse vel præfracte negarunt, vel inertī ignavoque silentio, eo quod labori parserunt, prætereundas existimarunt, in opiniones ἀρχαιολόγων monumentis minime firmatas juratissimi.

*****

C A P U T VIII.

De barbaris thecæ calamariæ nominibus collectis ex posterioris ævi Scriptoribus Hebræis, Græcis, & Latinis.

I. **Q**uaterna nomina hujus vasculi apud ἑβραϊζόντες, תיק מכתב, פנקס, תיק מכתב, קלמורין, quæ vel Græcanica sunt, vel monstrosa, quod non vidit Mazochius. Syrus interpres ep. Paulli reprehenditur. II. Πέλλη in Polluce non est atramentarium; interpretes, & Hemsterhufius notantur: hic audacter pro πέλλη reposuit ἰταῖλη. Quid revera vox ἰταῖλη, est Phælegica: hinc Jobo multa lux. In Pollucem τὸ πέλλη intrusum ab librario. III. Καλαρίς in cod. Polluce nequissime versa est calamarius: pro καλαρίς restituenda vera vox κανόνis. Trotzius, & H. Stephanus notati. Grande vulnus epigrammati Anthol. sanatur, scil. κανονίδ' ὑπάτω pro sincera lectione κανὼν' ἰθύσατον, quam ne ipse quidem Suidas vidit, neque hujus interpres Kusterus. IV. Κανών in Clem. Alexandrino non est atramenti vasculum contra Potterum, & Hervetum: male Cangiū reposuit κανών, quam barbaram ῥῆσιν probat Montfauconius: immittenda antiqua & vera κανὼν. V. Vox πτέρα pro πτέρα etiam in Clemente importunissima. Causinus, & Pawius notantur. Aristophanis locus tenebrosus illustratur. VI. Montfauconio refutitur agenti olim atramentaria fuisse plumbea ex Anthol. ep. male intellecto. Quid μέλασμα, & κυκλομόλιβδον ab tanto viro haud bene versu. Quid plumbarii in Cod. contra Gothofr. & Mazochium. VII. Id epigramma inquinatissimum in veterem Græcam munditiem restituitur. Quid γραφίς. Versus ἀσύντακτος & expenditur, & vera notio vocis ὀρθογράφος, quæ in lexicis desideratur. In hoc epigr. quid sit ὀξύς. In vocabulo γλωφάνης Salmasii, & Stephani ἀβελία. VIII. Temperare calamum pro acuire barbæ dici contra eruditissimos quosque propugnatur. Quid apud Cic. calamus temperatus, antehac ignotum ex Hieron. discimus, quem nequiter interpretatur Salmasius, qui Plinii locum etiam corrumpit. Salmasii auctoritas in id παρόραμα traxit Funccium, Facciolum, & quod mirum, Mazochium ipsum. Idipsum valet attemperare; Seneca loco multa lux, quem interpretes haud curarunt. IX. Temperare ferrum est illud mollire, non acuire, iterum contra Salmasium. Βάβις σιδῆρος non est temperatio ferri, uti vult Stephanus, sed obduratio, quod Hom. auctoritate firmatur, quem male vertit Clarkius. Cl. Mazochius oblivionis arcessitur. Quid apud Statium tigris temperat unguis ignotum interpretibus. XI. Σφάλμα Benedictinorum ἀνοήτων circa vocem κανών, nec non Trotzii, & Funccii. Exemplum hujus epigrammatis deterfis erroribus cum metrica interpretatione. XII. Reliquæ barbaræ voces Græcanice hujus vasculi mixtim numerantur, καλάμαριον, κανών, κανικλάον, ἐμβάριον, ἀλάβα. XIII. Barbaræ vocabula thecæ calamariæ apud Latinos. Cur iidem

ab ῥῆσαι atramentarium abhorruerint: & ne unam quidem vocem in arium cadentem pro cuiuscumque liquoris vase amarint. Vinaria in Hor. & Plaut. non sunt cadi vini, uti eruditissimi: quique exputarunt: non curandus Petronius, nec Cyrilli glossæ. XIV. Πολυβοῖα vocabuli ΜΕΛΑΝ etymon vestigatur, atque ab Phœnicio fonte מלון tractum ostenditur contra Voss. Demum reliqua σένα παχυγράφων epigrammata affectissima restituntur, & metrica lege convertuntur.

I. **P**RETIUM operæ me facturum reor, si γνησίῳ sapientioris ævi thecæ calamariæ nominibus ex veteribus monumentis trium linguarum ex-promptis, barbaras præterea hujus vasculi voces ex enormi insipientis ætatis turba Scriptorum foras traham, quo & vitentur, & res omnis *atramentaria* ad πλείωσιν evadat. Quanquam autem inter hæc incompta & rudia vocabula non parum diu te sistam, haud tamen dubites, quin Græcis elegantiss, & Latina venustate rem veluti condire atque intermiscere fatagam, postquam initio venia sit de ἐβρωζόντων barbaris vasculis pauca libandi; a quibus, si a sanctis eorum voluminibus discedas, inficetum omne ac pingue ex-spectes. Itaque ῥῆσιν pro notione *atramentarii* ineptam fatis, & certa νοθείᾳ infamem פנקס cuderunt Rabbinī, quæ pura putaque Græcanica est πίναξ, suntque eadem σοιχείᾳ in utraque lingua, quod vel tiro noscit: atque adeo mentis morbo caluere, ut vocem, quæ Græce *ta-bula* est, πίναξ, *atramenti vasculum* valere dixerint; hinc in Chaldæam παράφρασιν cap. 9. Ezech. τό פנקס intrudere ad illud scriptorium organum significandum, cum iis minimæ frugis hominibus Hebræa vox פנקס obscura fatis fuisset, utpote ἄπαξ λεγομένη in sanctis libris: vide, quæ multa adnota-vi superiori cap. pag. 157. At cave, ne Mazochii nostri valens austeri-tas te percellat, ut credas פנקס vocem rudioris sæculi inter Hebræos enatam, quæ prorsus Græcanica est, ὁ πίναξ, atque ita in Buxtorfium mecum conjurantem stilum acuit vir ἐβρωδίας. Nec enim Buxtorfium audio, qui vocem Chaldæam (פנקס) a Græca præpostere derivavit: id quod haud raro vir magnus peccat, de dipt. Quirin. pag. 39. verum præ-terquam quod undequaque olet Græcitatem vox Chaldæa, cum ignarissi-mis ignoro, quo pacto Græci antiquissimi, uti Homerus, cui caris-sima est, (consule pag. 50. & c. quantum negotii mihi ῥῆσις isthæc πίναξ fa-ceffivit,) ab Chaldæis suffurari potuissent; & dubii plenus sum, quin id me doceat vir rerum *biblicarum* cum primis doctissimus. Ceterum tironi parum lexica Chaldæa evolventi in quavis pæne plagula bene mul-ta Græcanica, Latioria, quin & barbarica vocabula, σοιχείῳ solum im-mutatis, objiciuntur: & nos pauca ad rem scriptoriam solummodo spe-ctantia pag. 82. collegimus, quæ mox קלמרין, קלמאריס, adjiciam. Quod adeo verum dicas, ut ipse Christianus Schoettgenius id viderit, vir non tantæ lectionis, ac magnus Mazochius: consule illius histor. librar. & bibliop. in Poleni thesaur. tom. 3. p. 387. qui hujus stribliginis voca-bula Chaldæa vocat *Rabbinica*; sic enim ait: *Sequentibus temporibus Chaldaica, seu Rabbinica vox לבלר in usu erat, quæ libellarium, seu*
libra-

librarium denotat; quæ ejusdem fursuris est, ac פנקס, licet hæc Græcānica sit, & לבר Latiaris.

Præterea iidem Rabbinī invexere in sanctam linguam voces תיק מכתב, *theca scriptioris*, & תרונתק, *composita theca*, quasi ex תרון, & תיק, *duplex receptaculum*, scil. ad *pulvisculum*, & *atramentum* recolligendum. His addenda est Mischna, quam sane secundi a Christo sæculi foetum plerique φιλεβρωῖν prædicant: id scio ipsam tum Græcanicis, tum Latialibus vocabulis corruptissimis scatere; inibique lib. 6. de Lavacris non vice simplici atramentarium dicitur קלמרי, quæ ἄφωνα elementa æque sunt, ac barbarum τὸ κλαμάρειν, si vocalibus animaveris; & supernæ ambæ voces תיק מכתב, & תרונתק ibrides sunt, compactæ scil. ex ῥήτει Græca θήκη, & ex Hebræis תרון *duplex*, & כתב *scribere*. Ecce tibi lex Mischnæ de atramentario: אגדה טהורה עי: קלמרי הריטורא שניקבנה מצדה וקלמרי שו יוסף הכהן היתה נקובה כצורה, quæ ita transfusa sunt: *calamarium idiotæ non est mundum, nisi donec perforatum sit: calamarium Joseph Sacerdotis a latere suo perforatum fuit*, male versus הריטורא, *idiotæ*, pro πλῆθυσταῶν *idiotarum* ab ἐβρωσάτω Surrehnus vid. Mischn. par. 6. pag. 383. & nota barbariem Mischnæ auctoris, qui vocibus peregrinis ubique abutitur, & quam pinguis Minervæ est, ut nomina ἀρσενοειδὲς instar Θελοκῶν inflectat, ut vertere possis *calamarium idiotarum feminarum*, קלמרי הריטורא. Quo pacto pertundendum sit hoc vasculum, & cur illud Josephi a latere perforatum fuerit, si cui plus otii est, R. Ob. de Bartenora, & R. Mosche filium Maimon. consulat; nos id genus homines, & volumina minime curamus, quorum decumana errata & deliramenta cuivis propalam facere proclive est. Porro oblitus eram advertere in Paulli verbis ep. 2. ad Tim. c. 4. v. 13. quosdam ex Syra interpretatione reperiisse *thecam calamariam*: Τὸν φελόνῳ, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, ἢ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Porro Syrus interpres vocem φελόνῳ vertit satis oscitanter, atque ὑπερβολικῶς בירו כתב, *domum scriptorum*; attamen inibi Apostolus *vestem viatorum* propriam commeminisse scimus. Et sane Stephanus le Moine in epist. ad Cuperum de Melanophoris isthæc allevit pag. 599. to. 2. thes. Poleni: *Philonium, seu penula, quod reddiderunt domum librorum, seu thecam librorum; sed mallet per thecam calamariam verba Syri reddere, cum postea fiat mentio librorum, & membranarum, &c.* Verum, posthabitis his nullius pretii interpretamentis, ad detergenda ex Græcis voluminibus hujus thecæ fucata nomina accedendum.

II. In Pollucis Onomast. lib. 10. c. 14. enumerantur librorum species, nempe βιβλία, χάρται, πέλλαι, δίφθεραι, γραμματεῖα, γραμματῖδια, δέλτοι, δελτία, quæ ita transfusa legimus, *libri, chartæ, atramentaria, diphthecæ, tabulæ, tabellæ*: vides jam πέλλας esse *thecas calamarias*, idque caliculo suo tuetur Kuhnius, inquit enim, πέλλη, *vasculum fundo lato, ore arctiori, qualia sunt mulstra, vel atramentaria*: Hemsterhuisius & in-

terpretem, & Kuhnium mordet: *Interpres atramentaria vertit prorsus ἀπρὸς διονύτως... quod Kuhnio non displicuisse miror*: verum ipse in bene longa adnotatione ῥητά, & ἀρρήτα aggerens medelæ parum facit affectu voci; tandem legentis animum relinquit noscendæ ejus vocis avidiorum. Ceterum Hemsterhuisii verborum ambages eo recidunt, ut pro πέλλα recudat audacissime ἵπται, vel potius ἱχθυί firmans mutationis facinus alio Pollucis loco lib. 7. cap. 33. §. 211. Ἡρόδοτος τὰς Ἰωνὰς φησι τὰς βίβλας διφθέρας λέγειν ἀπὸ τῶ παλαιῶ τὰς δὲ διφθέρας καλεῖται καὶ ἱπτεῖας (Kuhnii ex Hefychio emendat ἱπτεῖας,) *Herodotus tradit, Jones libros diphtheras appellare a more antiquo: diphtheras autem ὁ ἱπτεῖας vocitant*. Attamen hic Pollux nos monet veteres Jonas, & Græcos Herodoto antiquiores appellasse *chartas* (non libros, ut male versum est) διφθέρας, vocabulo vero barbaro, seu peregrino ἱπτεῖας: cujus ῥήσεως extrariæ meminit ὀνομαστικογράφος, non quidem ut usurpemus, sed ut diligentissimum se prodatur, moneatque Ἰωνας τὰς διφθέρας καλεῖν καὶ ἱπτεῖας, *Jonas pelles dicere etiam ἱπτεῖας*. Contra vero in lib. 10. c. 15. ubi genuina nomina, & materiem librorum apponit, nihil de Jonib. sermo est; errasset sane, si obsoletam voculam ad imitandum exscripsisset.

Quin autem ἱπτεῖαν peregrinitatem præferat, nisi egregie fallor, nihil dubii est; nam ex Phœnicibus inductam reperi, Jones παραλαβόντες διδαχὴν παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, Herod. lib. 5. 58. facile quædam eorum vocabula mutuati sunt: ἱληη, *pellem* ego interpretor, licet vulgo vertatur *fascia*, *pannus*; scimus enim veterrimos hominum, quibus in rebus nos pannos, simplicissima quæque adhibuisse: idque adeo ratum est, ut quæ in psal. 103. 3. legimus, *Extendens cælum, sicut pellem*, Jobus fere in eadem sententia cap. 38. v. 9. utatur etiam ῥήτει ἱληη, quæ enunciari & proferri potest *ittela*, unde ἀμέσως Græca vox ἱπτεῖαν quacum τὴν ἱχθυὴν male confundit Hemsterhuisius: hæc enim bona vox est, quam habes ex Hippocr. & Galen. περὶ ἀγμάτων pag. 244. edit. Carterii.

Verum pronum est Pollucis locum restituere, qui tot Ἑλληνιστικὰ viros torfit, quorum unus Jungermannus enixe conqueritur: *Grammatici hunc usum ejus vocis non explicant... quid tamen dicam nescio; id tamen scio, me non intelligere*, &c. si dicas vocem πέλλας intrusam, & a posteriori manu adscriptam; rem ita evenisse exputo: barbarus quis Græculus margini, ut moris est, illeivit πέλλας, ut ostenderet notionem vocabuli διφθέρας, utpote non tam usu triti, ut est vox δέρματα: inde exscriptor inscitissimus inter verba Pollucis immiscuit deturpavitque scriptorem politissimum; id genus fœditates fere in omnibus membranarum exstare indolefcimus. Græcicum non esse vocabulum ἡ πῆλλη, sed Romanum satis compertum est, & habes etiam ab Vossio in Etymol. qui Philoxenianam dictionem πελλοράφος barbaram jure traducit; licet Hemsterhuisius ad remotissimam Græci sermonis antiquitatem pertinere importune tueatur.

tur. Fateor autem me in omni, quantum est, Pollucis Onomastico ne unam quidem vocem *ἑξοπικὴν*, & quæ e medio Græco fonte non hausta sit, reperisse; hinc detergendam τὴν πέλλην edico, quo illud in nativam puritatem restituatur. Oscitanter igitur hallucinati sunt Latinus Onomastici interpres, & Kuhnus, qui furtivum & inlicitum τὸ πέλλας, *atramentaria* reddidere, atque ad bonam mentem sane rediissent, si otiosius expendissent Pollucem ejusdem cap. initio librorum nomina adnumerare, circiter vero finem scriptionis instrumenta attexere, interque cetera *thecam calamariam*, quam eleganti veraque voce expressit, nimirum *μελαωδοχείον*, quod nos superius jure refecimus *μελαωδοχείον*. Pollucem igitur facile *ἑξοπικῇ* ac barbara voce purgavimus, & longe faceffant, qui *vas atramenti* πέλλω vocitare audent.

III. Temperare mihi non possum, quin ῥῆσιν in eodem Onomastici cap. nequiter appositam ad negotium etiam calamarium spectantem exturbem, veramque reponam: Pollux enumerat valcula pueri scribere cupientis: Τῷ παιδί δέοι ἂν προσεῖναι γραφεῖν, παραγραφίδα, καλχιμίδα, πύξιον: quæ ita Latine versa prostant: *puero adesse debent stylus, notatorium, calamarius, tabella*; stuporem interpretum miratus sum, atque eorum, qui æternis doctisq; commentariis hunc grammaticum decorarunt, nihilque prorsus de voce Græca *καλχιμίδα*, neque de mendosa Latiali *calamarius* adnotarunt; & pæne ad monstrosum illud vocabulum *notatorium* exhorruī; misertus sum etiam Græcorum meorum, quos tam scæde in exteram linguam transfusus video. Porro quid cum pueris *calamus*, aut *calamarium*, cum ejus ætatis stilus proprius sit, uti superne pluribus firmatum est? Verum ne longus sim, & ne animi pendeas, mecum quovis pignore pro *καλχιμίδα* restitue τὴν κανονίδα, ut sibi constet Pollux; nam paucis post versibus meminit *calamorum*, quos cum atramento, & atramentario componit, μέλας, μελαωδοχείον, καλόμενος *canonis* vero nulli meminit; atque ita nequaquam ἐπαυαλήφει culparetur frustranea iterans vocabula; vocem vero *παραγραφίδα* verte *thecam graphiariam* cum Suetonio, qui illam pueris etiam tribuit, vide pag. 167. & lexicis adscribe, quibus fortasse adjecta non est, cum adhuc ejus notio ignoraretur; (longe faceffat Trotzius pag. 89. libere definiens esse *stilum plumbeum*;) atque hoc pacto organa scribentium adolescentulorum belle enumerarentur, γραφεῖν, *stilus* cum ejus theca, quæ est *παραγραφίς* inde *κανonis*, *regula*, ut scriptio non exorbitet; demum πύξιον, *tabella*. Neque te turbet Henr. Stephani auctoritas in lex. aliquantulum addubitantis, an *κανονίς* sit instrumentum, quo diriguntur versuum lineæ; nam diligentissimum virum fugerat primum epigr. τῶν τεχνηγράφ. ex Anth. lib. 6. ubi inter τὰ σκλη scriptoria apponit Philippus ὑπάτην κανονίδα, & vertunt *summam regulam*:

Καὶ κανονίδ' ὑπάτην, ἢ τὴν παρὰ θίνα κίστην,

Αὐχμηρόν πόντην τρηματόεντα λίθον

Καλλιμένης Μίσσας . . . . θῆκεν.

*Et regulam summam, &, qui juxta litus est, punicem
Squalidum, maris pertusum lapidem
Callimenes Musis.... dedicavit.*

Porro ut, quæ de hac voce *κανωνίς* sentio, aperiam; Philippus non illevis epigrammati *κανονίδα*, sed *κανόνα*, exscriptores vero voces *κανονίδ' ὑπάτῳ* fœde interciderunt, & litteras intertubarunt; quisque noscit nihil sani menti ingerere illud *ὑπάτῳ* regulæ adjectum; quare si litteras loco suo restituas, luce clarius Philippi *ἀντίγραφον* inspicias; scribe igitur ἢ *κανόν' ἰθὺτάτων*, & *regulam rectissimam*, quo nihil emaculatus, nihilque τῷ *κανόνι* scriptorio aptius, quam ut *ἰθὺτάτος, rectissimus sit*; neque *προσφθίγα* laborabit versus; quod contra est, si legas *κανονίδα*, cum penultima omnino tenuanda sit, & detergenda ab eleganti epigrammatographo puerilis erroris noxa. Meam hanc διόρθωσιν certissimam reddit epigramma 2. ejusd. tit. inibi incorrupte leges, *Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθὺτάτων φύλλα*, & *regulam ductuum plumbeorum rectissimum custodem*, (non *rectissimorum*, canon sit oportet *rectissimus*, non calami), & facile quisque apponet *ἰθὺτάτων* pro *ἰθὺτάτων*, quod oblitus est Montfauconius in Palæogr. pag. 22. in fin. Juvat non parum etiam epigramma 3. *Καὶ κανόνα γραμμῆς ἰθὺτόρον ταμίῳ*, extrema vox *ταμίῳ* hic haud Latine reddere fatis sum; adde epigr. 7. v. 3. *κάνων τύπον ὀρθὸν ὀπάζων* & epigr. 4. v. 2. *ἰθὺτελῆ κανόνα*. Vides igitur quam importunum sit τὸ *ὑπάτῳ*, & quam misere conscissæ ambæ hæ voces; miror ita etiam legi in membranarum Palatino-Vaticanis, quas optimæ notæ venditant, num. 33. & Manutium, totque viros Græce scientes tam turpem maculam, quod tanti non erat, minime erasisse; & dubius sum, quin mihi fides detur, si indicem Salmasium ipsum in Hist. Aug. to. 2. p. 699. col. 2. aliquoties acerrimum verborum tortorem, sæpe fortunatissimum instauratorem ambas has voces *κανονίδ' ὑπάτῳ* minime adglutinasse. Ceterum ut ad Pollucem redeam, atque ad H. Stephanum, si vocem *κανωνίς* ab epigrammate deterisim, alibi invenire otium non mihi fuit, atque haud scio, an reperire sit; attamen bona vox est, & ἀναλογικῶς cadit a *κανών*, ut sexcentæ id genus dictiones, quæ ὑποκοριστικῶς deducuntur. Hic autem parum te resistere jubeo, & advertere in Suidæ lex. etiam laudari versum epigrammatis corruptum, nimir. *κανονίδ' ὑπάτῳ*, quare ab ea usque ætate ea labes incubabat, & miror Suidam non abstersisse; & mirandum magis Kusterum Græce doctissimum hic nihil vidisse; etiam boni viri aliquando dormitant! verba Suidæ adscribam, ut ea consulendi labore te levem: *Κανωνίς ἐργαλεῖον καλλιγραφικόν ἐν ἐπιγράμματι, ἢ κανονίδ' ὑπάτῳ*.

IV. Quoniam autem mihi sermo est de *κανονίδι* Polluci restituta pro *καλαμίδι*, quam interpretes oscitanter *calamarium* converterunt, a qua notione perquam longissime abest: pro re nata vox *κανών*, quæ Clem. Alexandrini pulcherrima *σώματα* nequiter inficit, detergenda, quæ etiam falso pro *vase scriptorio* habita est; neque credas politissimum scriptorem

rem in id barbariei impegisse. Εξῆς ἔ οἱ ἱερογραμματῆς προέρχεται ἔχων πτέρᾱ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βιβλίοντε ἐν χερσὶ, καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τὸ γραφικὸν μέλαν, καὶ χοῖνον, ἢ γράφειν, ita vertunt: *deinde autem sacrorum scriba procedit habens pennas super capite, librum in manibus, & vasculum, in quo scriptorium atramentum, & juncum, quo scribere solent*, Strom. lib. 6. pag. 757. edit. Oxoniensis: accusandi Gentianus Hervetus, & Joan. Potterus, duoviri de Clemente egregie meriti, qui locum affectissimum nihili prorsus curarunt; saltem, quod conjecit Cangius, apposuissem, hic enim pro κανόνα voce importunissima legit κανόνιον, vid. Glossar. Græcum; *Inde κανίχλειον*, inquit, *caniculus, sive vasculum, quo imperator utebatur ad puniceas litteras scribendas; quare qui hujus servandi, vel ministrandi munus acceperat, ὁ ἐπὶ κανίχλειον, vel simplicius κανίχλειον vocabatur*, hæc Cangius; quæ apprime probantur Montfauconio Palæogr. p. 22. Me autem piget his elegantibus, & Attice contextis σράμασι adluere vocolam κανόνιον, quæ labes est infimæ Græcitatæ; cum non dubius sim, quin appinxerit Clemens κανῶν, *cistulam*, quam bonam vocem, ut posthabeam Homero esse familiarissimam in utroque poemate, ubique veterum Scriptorum reperimus, ἀντάξει ἄλλων sit Pollux lib. 10. cap. 23. pag. 1263. Καὶ κανῶν ἔ ἀρτοφόρον, εἰποῖς δ' ἂν καὶ κίσλῳ ὀφοφόρον, & *arculam panariam, & cistam obsonariam dices*. Si igitur secundum Pollucem τὸ κανῶν, & ἡ κίσλη ejusdem notionis & potestatis vascula sunt, optimique ex Græcis *atramentarium* dixere κίσλῳ μελάνδοχον, quis canonum grammaticorum quanti vis tenax prohibeat, quo minus etiam κανῶν μελάνδοχον, vel κανῶν, ἐν ᾧ μέλαν γραφικόν dicam? Interdicendum igitur, ne quis credat κανόνα esse *atramentarium* falsa Clem. Alexandrini voce abreptus, pro qua bonam veramque restitui.

v. Sed longe turpiorem maculam a laudato Clementis σράματι eluendi mihi venia esto: ἱερογραμματεὺς προέρχεται πτέρᾱ ἔχων ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, *sacrorum scriba procedit pennas habens super capite*; πτέρᾱ aptius transfunderem alas, ut esset Mercurio similis ἱερογραμματῆς, nam Hermetis βιβλίον gestabat; sed ne tricemur, mihi sanequam perridicula videbatur persona sacri scribæ pennatum, alatumve ostentare caput, nullibi siquidem reperies πτέρᾱ fuisse ejus principis corporis partis ornamentum; turpe enim rati sunt non solum sacerdotis, sed cujusvis hominis capiti inducere plumas. Quare si parum reficias vocem πτέρᾱ, statim habes πᾶρα, eritque propria ἱερογραμματέων neque intercedas tiaram fuisse Persarum, nam reponam Virgilium Æn. 7. 247. dare Priamo, dum diceret jura populo, *sceptrumque, sacramque tiaram*; & Juvenalem sat. 10. v. 267. de eodem Rege Phrygio canere, *tremulus posita sumit arma tiara*. De hoc capitis gestamine vide Briffon. lib. 11. Regn. Pers. p. 174. Si otio abundes, & hujus pilei χῆμα intueri cupias, adi observat. Jac. Gronovii in Herodot. pag. 973. & pag. 912. qui marmor Persepolitanum profert, in quo Darius equitans exhibetur. Adde Spanhemium de P. N. to. 1. pag. 450. 468. 537. ubi multa de eadem tiara, ejusque forma,

forma, ornamentis, &c. ibique ostenditur etiam gentiliū sacerdotes gestasse id genus pileum. Verum miror Spanhemium laudare Briffonium, non vero Gronovium. Clemens videtur ab Herodoto ipso mutuatus fuisse verba, quæ sanamus; hic in Polhymnia pag. 403. inquit Πέρσαι... περὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον πάρας.

Adde, Pollucem πτέρᾱ minime recensere inter capitis tegumenta, sed inter chlamydes, quæ, utpote amplivagarum alarum instar, probe ita appellatæ sunt, imo etiam πτέρυγες, lib. 7. c. 13. Τὰς δὲ Θετταλικὰς χλαμύδας, Θετταλικὰ πτέρᾱ ὠνόμαζον. & cap. 14. Μέρη δὲ ἐσθῆτων, πτέρυγες μὲν, καὶ πεπρύγιον, τὸ ἡμῖν τῷ χιτωνίσκῳ. Contra vero lib. 5. cap. 16. inter capitis ornamenta apponit πάρῳ καὶ κυρβαίσῳ. & Clementi gratulor, *verbum emicuit si forte decorum* . . . *Et paullo concinnius*, Horat. Hunc Clementis locum laudat etiam Jo. Caussin. observat. in Horapollinem pag. 257. & 258. edit. Cornelii Paw, nihilque de amanuensium incuria suspicatus est; quin κάνονα nihil hæsitans vertit *regulam*, & vocularum ἐν ᾧ, puerorum instar, occuluit. Neque me turbant Aristophanis scholiastæ agentes Persas habuisse tiaras pennis pavonum ornatas; (& miror tot illustres Clementis interpretes neque Aristophanem, neque hosce scholiastas laudasse,) verum pernego hunc comicum id cecinisse, constatque ex ejus verbis in Acharn. v. 63.

. . . . ἄχθομαι γὰρ πρέσβεσι

Καὶ τοῖς ταῷσι, τοῖς τ' ἀλαζονόμασι.

. . . . *nam ego legatis, Et pavonibus*

Et ostentationibus succenseo.

Irridentur hic legati Persarum, eo quod pictis vestibus, longaque tiara superbientes Athenas adventarint; quare Aristophanes lepide σαρκάζων *pavones* appellat; nihil igitur hinc eruitur de pennis tiaræ appositis. Equidem etiam scholiastæ locum comici explanare aggressi, quæ proferunt, dubii plena sunt, ternasque conjectationes adnectunt nulla prorsus auctoritate fultas: Τοῖς κόλποις τοῖς πεποικιλμένοις, ἐπεὶ ὁ ταῷς ποικίλῃ· ἢ ὅτι πορφύρας ἔχουσι, καὶ πάρας, ὡς αὐτὸς φησὶ· Τίτῳ δὲ εἴσι περικεφαλῶν Περσικῶν ταῶν πτέρᾱ ἔχουσαι· ἢ ὅτι ἡκοντες ἀπὸ Περσίδων ταῶν ἔχοντες ἐληλύθασι, scil. vocitatos ajunt pavones legatos Persicos, *vel ob indumentorum varietatem, hilaritatemque colorum, vel eo quod purpura induti, Et pennato galero tecti pavones viderentur; vel demum quod iter agentes hanc avem secum circumportarent*: in quibus verbis cum nihil constans sit & certum, posthaberi possunt; præsertim cum alia mens sit Aristophanis, neque alibi legamus pennatas fuisse tiaras, neque in earundem millenis figuris pennas cernere sit. Quare loco Clementis, quem sanavimus, scholiastarum sententiam nihil prorsus officere vel lusciniōsus cernit. Si quæras plura de πεποικίλοις, qui nuntii erant & cursores, a Mercurio ducto nomine, & de iis, quæ exemplo Cupidinis alas jussit apponi Ælius Verus imp. *ventosque* appellavit, vide Trotzium in Hugonem

nem pag. 149. sed permixta omnia leges, & concocta parum: vel confulas Calaubonum in Spartian. in Ælio Vero p. 236. & Lamprid. in Alex. Sever. p. 1023. Demum ne deneges veniam, si a voce καρόνα emendanda, quam pro atramenti vasculo perperam accepere, alio transvolarem; olim *pædagogus* Clementis, & *stromata* deliciæ meæ fuere, utinam forent omnium sacrorum adolescentum, eo magis, quod Clemens est ὁμηγεώτατος.

VI. Rejectis jam non unis adulterinis hujus organi Græcis nominibus, molestissime mihi ferendum est Montfauconium, (vid. Palæogr. pag. 24.) dupliciter de theca calamaria male mereri; qui & in nomine, & in materia ipsa peccavit; inquit enim, *In epigram. antiquo vascula atramentaria plumbea esse dicuntur*, prolatoque epigrammate, κυκλομόλιβδον edicit esse *atramentarium plumbeum*; auctoritas ac nomen tanti viri, cui φιλήλληνες nihil non debent, cuique imponeret, ut in ejus verba juraret: quare ne egregii Scriptoris fama in rem litterariam Græcanicam falsum nomen hujus vasculi, & vile genus materie inducat, ipsum epigramma, quod ex septenis secundum est in Anthol. lib. 6. περὶ ταχυγράφων, adscribam, brevique commentario honestabo.

Αἴδιον.

Γραμματικῷ πλήθοντα μελάσματι κυκλομόλιβδον,
Καὶ καρόνα γραφίδων ἱσχυράτων φύλλα,
Καὶ γραφικοῦ δοχεῖα μελανοτάτοιο ρέετρος,
Ἄκρατε μεσσοτόμους ἀγλυφέας καλάμους,
Τρηχάλεωτε λίθον δονάκων ἀθηγέα κόσμος,
Εἴηθα περιτριβέων ὅξυ χάραγμα πέλει,
Καὶ γλυφανῶ καλάμους πλατέῃ γλοχίνα σιδήρης,
Ὅπλα σοι ἐμπορέης ἀνθετο τ' ἰδίης
Κεκμηκῶς Μενέδημοι ὑπ' ἀχλύϊ ὄμμα παλαιόν,
Ἑρμεία, σὺ δ' αἰεὶ φέρβε σὸν ἐργατήν.

Interpretationem hanc ipse apposuit Montfauconius:

*Scriptorio plenum atramento rotundum plumbum,
Et canonem calamarum rectissimorum custodem,
Ac scriptorii vasculi nigri fluminis,
Atque a summo per medium scissos bene scalptos calamos,
Scabrumque lapidem calamos bene temperantem,
Ubi detritorum tenuis character est,
Et scriptorii calami lati cuspidis cultri,
Arma tibi mercimonii posuit proprii
Laborans Menedemus caligine oculorum senilium,*
O Mercuri, tu autem semper pasce tuum operatorem.

Miseret me sat elegantis carminis sanequam inficete in Latinum conversi, & Latialia verba illita sunt ad libidinem, non ad αὐτογράφη indolem. Et quidem nemo non videt κυκλομόλιβδον πλήθοντα μελάσματι non esse *the- cam atramenti plenam*, sed plumbi lamellam instar numismatis rotundam,

dam, quacum in membranis, & chartis ope τῷ κανόνῳ signabantur lineæ bene plurimæ, ne scriba fusque deque exorbitaret: hanc plumbi figuram ignorans Trotzius fingit *plumbeum stilum* pag. 88. in Hugon. Facile detorsere mentem Montfauconii verba πλήθοντα μελάσματι, ideo versum est *plenum atramento*; verum μελάσμα longe distat ab τῷ μέλῳ, cum illud sit simplex *denigratio* & *tinctura*; & Pollux definit μελάσμα, τὸ τῆ νόμης βάμμα, *denigratio, est comæ tinctura*, loquitur de tonforum instrumentis lib. 2. cap. 3. segm. 35. & vox πλήθοντα poetarum est ἐμφασις. idque scitu facile est iis, qui tragicos lætitant; exempli ergo στρατὸς χαλκοπληθής, Eurip. in Suppl. quæ non transfunderem certe *ære repletus exercitus*, sed *armatus*; quare μόλιβδῳ πλήθων μελάσματι, valet æque, ac *nigrum, nigricans plumbum*.

Præterea si Montfauconius invisisset reliqua epigrammata τεχνουργῶν, statim nosset κυκλομόλιβδον satis longe distare ab *atramentario*; nam in primo dicitur plumbum librarium κυκλοτερὴς μόλιβδῳ σημάτων σελίδων, *rotundum plumbum signans pagellas*: in 3. γυρὸς μόλιβδῳ σημάτων γραμμῆς. in 4. τροχῆος μόλιβδῳ, ὃς οἶδε ἄτροπον χαρασσειν, *versatile plumbum idoneum ad recte characteres fingendos*: in 5. μόλιβδῳ ἄβροχῳ γραμπτῆρ, *plumbum inerrans in signando*: in 6. μόλιβδῳ ἐπιθύων, *plumbum dirigens*: in 7. μόλιβδῳ κύκλοις χαρασσῶν τροχθεῖς, *plumbum in gyro signans erasum*. Igitur cum ignarissimis ignoro, quo pacto in exscripto epigrammate Montfauconius, cum struem exemplorum ante oculos habuerit, si modo habuit, non viderit *plumbum*, sed *atramentarium*: & quod sane mirum est de tanti viri ἀβλεψία, in unoquoque ex epigrammatis atramentariæ thecæ nomina inesse, vid. in fine hujus cap. atque in hoc ipso vocari δοχεῖα γραφικοῦ μελανοτάτοιου ῥέετρε. id quidem non advertit auctor Palæographiæ, sed prius σφάλμα ad omnia turbanda ipsum impulit, edicitque Menedemum tum *atramentarium plumbeum*, tum alia vascula servando atramento Mercurio sacrasse, quæ ταυτολογία non est in epigrammate, ut illud legenti patet. Saltem in mentem venissent Montfauconio, quæ in Varum lepide cecinit Catullus ep. 18. ut sciret fuisse inter scriptoria instrumenta plumbum longe diversum ab atramentario:

Puto ego esse illi millia, aut decem, aut plura

Præscripta, nec sic ut fit in palimpsesto

Relata, chartæ regiæ, novi libri,

Novi umbilici, lora rubra, membrana

Directa plumbo, & pumice omnia æquata.

Et inter officia domus Augustæ, vid. Grut. indicem adnumeratur, qui erat a *plumbo*, scil. qui membranas plumbea lamella dirigebat, uti erant etiam a glutine librorum, & malleatores, &c. Hic autem obiter moneo, ne commisceas hos servos a *plumbo* cum *plumbariis*, quos meminit l. ult. D. de jure immunit. quos ad negotium militare, & ad militares artifices referas, conflantes scilicet *plumbeas glandes*; miror sane Gothofredum

in

in ea lege *plumbarios* confundere cum *plumariis*, vel saltem commutare; etenim rejicit lectorem ad tit. Cod. de excusation. artif. ubi imperator opportune *plumariorum* meminit. Miror magis Mazochium legalium vocabulorum scientissimum eam pandect. ῥῆσιν in dedicat. sub ascia pag. 282. col. i. interpretari de iis, qui marmora adplumbabant: *Lapides a lapicida ad traditam ab architecto formulam scalptos politosque alius deinde adplumbabat, iique sunt plumbarii*, l. ult. D. de jure imm. ita vir doctiss. Attamen quisque facile videt inibi militiæ solummodo artifices addictos enumerari, quorum non ultimi nominis dicas *plumbarios*, qui scilicet ex eo metallo glandes conformabant, quarum maximus usus in prælio: hinc Ovid. Metam. 2. v. 727. *Balearica plumbum funda jactit.* Sallust. in Jugurt. c. 47. *Pars eminus glande, aut lapidibus oppugnare;* verum in re protrita satis pigeat immorari.

VII. Quoniam autem huic carmini non inconcinno adjectum est supernum ex Palæographia admodum monstrosum interpretamentum, Græcæ fidei pax mihi sit restituendi. Porro ambos priores versus & quoad autographum reparavi, & ἰθὺτάων in ἰθὺτατον pag. 190. immutavi. Restat solummodo, ut vocabulum γραφίδων, quod omnes transfundunt in *calamorum*, an id vere notet, inquiram; quod sane pernego, nam κανὼν non est φύλαξ *calamorum*, sed regit lineolas, quas colorat plumbum, non vero regit arundines scriptorias; quare γραφίδες sunt *ductus* illi, seu *lineæ*, quæ pinguntur ab lamella plumbea ope regulæ custodientis, ne illæ a recta exorbitent; itaque καὶ κανὼνα, γραφίδων ἰθὺτατον φυλάνα, vertes apposite, & *normam, linearum rectissimum custodem*. Addas præterea γραφίς esse γενικόν instrumentum, quo in membranis pingimus παραλλήλως ductus; & hic γραφίδας per me liceat ut accipias pro lamellis illis plumbeis, quæ rectissimæ regulæ adjumento chartas colorant. Nimis licenter Trotzius definit pag. 89. id instrumentum ab Græcis dici παράγραφον, *Latinis præductal*; & in utroque pueri instar culpandus; neque enim παράγραφον Græce id notat, neque exstat ἑδετέρω generis, sed παράγραφος, nisi sit error typographi: vox vero præductal in Latio nata non est, sed longe barbararum gentium advecta; Romani ἰδίῳ ejus organi vocabulo caruere, vel potius tot eorum voluminibus pessumdatis, cum ipsis nomen illud desideramus. Ipse vero pro notione potius *linearum* τὰς γραφίδας accipiam; etenim in epigr. 6. dicitur μόλιβδος ἐπιθύνων πορείας ἀλλινέας γραφίδεσσιν, *plumbum dirigens vias rectas lineis*; & epig. 7. μόλιβδος χαράσσω ἀλλαν ἰθὺπόρων γραφίδων, *plumbum signans semitas rectarum linearum*: aperte vides discriminari instrumentum scribens ab lineis ipsis. Sed nihil evidentius in ep. 3. γυρὸν κυανέης μόλιβον σηµάντορα γραμμῆς, *curvum plumbum nigricantis colorator lineæ*: γραμμῆ autem, & γραφίς valere idem nullus nescit. Concludam igitur nequiter peccatum esse, cum κανὼνα γραφίδων versum sit, *regulam calamorum*.

In 4. v. inficete, ἀγλυφεάς καλάνους versa sunt *scalptos calamos*; scribe.

Ἀγραφέας καλάμους, *bene scribentes calamos*; calami non scalpunt, multo minus παθητικῶς scalpuntur; fundum do hujus mutationis vers. 10. epigr. 4. ubi vocantur Ἀγραφέῃ τεχνῆς ὄργανα. &, ne dubites, fors obtulit, ut eadem verba legerim in vers. 6. epigr. 5. Ἀγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς αἰδῶ, *bene scribentium calamorum cuspides extremitate tinctas*.

Distichon 3. duram rem facessit, ut Latinitate donem, nam quam apposuit Montfaucon. tenebricosa est, & barbara, Græcique versus ἀσύνητοι.

Τρηχάλλετε λίθον δονάκων Ἀθηγέα κότμυς,

Εἴηθα περιτριβέων ὄξύ χάραγμα πέλει.

Scabrumque lapidem calamos bene temperantem,

Ubi detritorum tenuis character est.

Verba λίθον δονάκων Ἀθηγέα κότμυς nullam concludunt sententiam, quare quidam vocem κότμυς immutarunt in κότμον, & Latine, *lapidem calamorum acutum ornatum*; hi autem suaves admodum sunt, cum non fit pumex acutus, sed calami; verum vel locus corruptus est, vel si ita scripserit auctor epigrammatis, ut brevis sim, nam res non tanti est, dicendum Ἀθηγέα non produci ab Ἀθηγῆς, *bene acutus*, & παθητικῶς sumi; sed ab ἐνεργητικῇ voce Ἀθηγῆς, *qui acuit*, uti ἐρμογλυφῆς, *qui statuas sculpsit*; quare, λίθῳ τρηχάλεῳ Ἀθηγῆς κότμυς δονάκων, reddas, *lapis scaber optimus-aculeator decentiæ calamorum*, i. e. ἀταξίας δονάκων, quæ apte decenterque scriberent; sicuti, ne ab epigrammatis discedam, in 5. visitur γράμματι ἁρμονίῃ, *characteris ordo, decentia*; hinc sententia fati concinna enascitur; (condonanda mihi ῥῆσις nova *aculeator*, quo Græcorum verborum fidei confulerem;) atque addendum est vocabulum lexicis Ἀθηγῆς, cum hic active se habeat; Ἀθηγῆς e contrario, *acutus*, passive jam exstat, uti ξίφῳ Ἀθηγῆς. Præterea, cum Ἀθηγῆς componendus sit cum nominibus ἀρτενικοῖς, scribas oportet τρηχάλεον λίθον, non τρηχάλλω, nam in primo epigram. est τρηματόεντα λίθον. in 4. λίθον ὀκρυμέντα. epigramma 7. rem firmat, nam eadem verba insunt, καὶ λίθῳ Ἀχιδέων τρηχάλεῳ καλάμων, ὅς lapis scaber bene scissorum calamorum; licet hic falso legatur θηγαλέῳ, *acutus*; & nuper commonui pumici id ἐπιθετόν esse prorsus ἀπροσδιόνυσον. Porro aliquid lucis etiam pentametro addam, Εἴηθα περιτριβέων ὄξύ χάραγμα πέλει, quem interpretantur, *ubi detritorum tenuis character est*; vides jam hic nihil nisi verba, poetæ mentem minime affecuto interprete; quare germane vertendum est: *Inde, calamis ab pumice circumrosis, evadit character expeditus & celer*; erratum est igitur in voce ὄξύς, quam vel tirones norunt valere etiam *celer*; & quem latet Plutarchi locus in Rom. Τῆς ταχεῖς Ῥωμαῖοι καὶ ὄξεις, κελέρως ὀνομάζουσιν; Demum septimus versus, Καὶ γλυφανῶ καλάμους πλατέος γλωχίνα σιδήρεα, ὅς sculptorii calami lati cuspidem ferri, laborat in voce γλυφανῶ, & non vice simplici dictum est, calamos non scalpere membranas, sed tingere; quare instaure veram bonamque vocem γραφικῶς, nam prima inficeta & Græcis ignota; neque te turbet auctori-

tas

tas Salmasii Hist. Aug. pag. 706. & in Solinum p. 734. eandem in hoc epigram. agnoscentis; potius obstupeas illum ajentem γλύφανον esse *scalpellum*, testemque vocantem hunc versum, cum inibi adjunctum sit τὸ καλὰμῶς. Sed fortasse H. Stephanus Salmasium decepit; etenim in suo Thesaurο tom. 1. p. 851. hanc vocem ita explicavit & male vertit. Reliquos tres epigrammatis versus affectos non reperi, quod fortunæ potius tribuendum, quam exscriptorum studio, qui illud tam perverse inquinavere.

VIII. Restat ut pauca addam de interpretatione hemistichii ver. 5. λίθον δονάκων εὐθηγέα, *lapidem calamos bene temperantem*; nam mihi temperare non potis sum, quin diuturnum, communemque errorem, ne dicam flagitium ex omnium vel politissimorum Scriptorum libris detegam; qui in re γραφικῇ verbum *temperare* nequissime abutuntur, scilicet in ea notione, qua in hoc epigr. Montfauconius, nim. pro *acuere*, quod Græci dicunt δξύειν, θήγειν. nam licet elegantissime veteres uli sint τὸ θήγειν *tempero*, nunquam in præpostera hac significatione ab eisdem usurpatum legi; sed *temperare*, i. e. *acuere calamos* a transmontanis regionibus invec̃tum est nuper in Latium. Illos transversos egit locus Cic. ep. ad Q. Fratrem lib. 2. ep. 15. *Calamo, & atramento temperato, charta etiam dentata res agetur: scribis enim te meas litteras superiores vix legere potuisse: in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas; neque enim occupatus eram, neque perturbatus, nec iratus alicui: sed hoc facio semper, ut quicumque calamus in manus meas venerit, eo sic utar, tanquam bono.* Quæ sic interpretor; adeo confusam & turbatam epistolam non bono calamo illeverat Cicero apri dente non lavatis chartis, ut conquerendi fratri causam dederit; cui reponit Cicero se in posterum temperantius & moderatius scripturum, nec usurum quovis calamo, qui in manus venerit; hoc pacto probe constabit antiqua indoles verbi τὸ *temperare*, quam solam veteres usurparunt; & sicuti belle audit *stilus redundans, temperatus* apud ipsum Cic. hæc eadem προσθετὸς adjici posse calamo nemo neget.

Si vero quis adhuc animi mente hæreat, quin *temperare* non juxta sit, & *acuere*, vadem divitem dabo Hieronymum, quem Ciceroni impense studuisse norunt omnes, eique gratulor, quod secundum hanc sententiam Tullii hujus epistolæ locum intellexisse visus est, inquit enim in præfat. Evangel. *Ita calamum temperavimus, ut iis tantum, quæ sensum mutare videbantur, correctis, reliqua minora sineremus, ut fuerunt: ecce tibi Hieronymus, qui moderatius ac temperantius se gessit in reddendo Græcæ fidei Latinum Evangeliorum librum, neque omnia uti in Hebræo commutavit, idque κυρίως est, calamum temperavimus, non vero scalpello acuiamus, uti hæc Hieronymi verba nequiter, pace tanti viri, Salmasius interpretatur Hist. August. pag. 706. imo locum ipsum epistolæ Tullii perverse ad eandem acuendi notionem detorquet; & ad stuporem usque*

usque miratus sum tantum interpretem in Plinio vocem bonam interpolasse, atque apposuisse præposteram: *Nimia quippe Augustæ* (chartæ) *tenuitas tolerandis non sufficiebat calamis*, pro tolerandis refecit, *temperatis*; sibi que plaudit: *egregia emendatio; temperati calami sunt acuti*, nam *temperare calamum, est acuere*; jam vides hæc ἀσόχως a Salmasio dici, cum revera *charta tenuis calamum*, & atramentum non *tolerat*, sed dispergit, vel ebibit; neque hic sermo est de *acumine calamorum*; sed magni viri mentem laudatissimæ epistolæ Cic. verba obnubilant.

Salmasii auctoritas fortasse in eandem ἀβλεψίαν minoris famæ interpretes corripuit, veluti Nic. Funccium de Script. vet. pag. 121. lubentissime definientem; *Calamus temperatus est recens ad scripturam acuminatus*, &c. ceterosque id genus bene multos, quos tempori parcens prætereo, nimis solummodo intererat grande Salmasianæ sententiæ momentum elevare. Optarem, ut idein παρόραμα in Latinissimo Jac. Facciolati lexico non invisissem in voce *calamus*, ita enim inquit: *Calamus temperatus est ita acuminatus, ut expresse scribat*; atque hunc nævum tanquam in eleganti corpore reprehendo. Demum quis in animum inducat etiam Mazochium nostrum sanctioris Latinitatis promum condum tot virorum agmini τὸ ῥῆμα *temperare* in præpostera significatione *acuedi* accipientium nomen dedisse? vadem do locum in laboriosissimo commentario de Eccl. Neap. semper unica init. pag. 330. *Neapolitanis hominibus non potuit admirationi non esse viri summi* (Assemani) *facilitas, qui nulla de causa ... stylum nostris Hebdomadariis attemperaverit*: scilicet pro Hebdomadariis *acuerit*, cum jam ostensum sit *temperatus stilus* longe disparem notionem præferre; nam secundum mentem cl. Mazochii, & Latinæ linguæ indolem allinendum fuisset, *stilum acuerit*, sicuti apposite more suo in eod. comment. p. 350. *stylum acuit* (Assemanus) & illud critica bile perfundit.

Scio quosdam *attemperare*, (quos inter adnumerandus doctissimus Facciolatus,) credidisse ἰσοδύναμον τῷ *aptare*; hinc sine noxa dici posset *calamum* & *stilum* alicui *attemperare*, nim. *opem ferre*, fundumque dant Senecæ locum ep. 113. quem omnem exscribam, ut sententia melius constet: *Mors enim admota etiam imperitis animum dedit non vitandi inevitabilia*: sic gladiator tota pugna timidissimus jugulum adversario præstat, & errantem gladium sibi *attemperat*; vides hic quam importunum est *gladium sibi aptare*, cum jam jugulum præbuisset gladiator; quare mens philosophi est: gladiatorem certo moriturum prompte præbere jugulum, & animo temperato sibi ictum excipere, cum videat se non posse *vitare inevitabilia*. Vocem autem *errantem* hic ne accipias pro *aberrantem*, sed in eadem διαγνώσκει, ac *incipitem*, scilicet *ævum*; cui non notum est *telum* & *gladius anceps*? ἀντάξιός ἄλλων sit Maro Æn. 7. v. 523. *Direxere acies non jam certamine agresti, Stipitibus*

ribus duris agitur, sudibusque præstis; Sed ferro ancipiti decernunt, &c. præsertim si erro sit ab ἔρρω, quod imprimis usurpatur, cum quis in malam rem ire jubetur; atque ita sæpe usum Homerum scio. Et quidem nemo unus credat gladiatorem, cui ab adversario jugulum jam præbitum est, posse aberrare ab ictu, atque indigere, ut sua ferientis dextera paratissimo jugulo aptetur. Quare ratum teneas aliam prorsus esse indolem ῥήματος temperare, quam quæ vulgo inducta est.

ix. Præterea demiror iterum Salmasii ἀβλεψίζην, qui in Solin. p. 763. in Plinii verbis illustrandis lib. 33. c. 14. temperare ferrum, iterum edicit esse idem ac acuere, & Græcis vocibus respondere τοῖς σομῶν, ὀξύειν, ἀκονῶν. verum mihi credas temperare ferrum esse juxta, atque igne emollire: quod deinde induratur densaturque, dum in aqua immergitur atque tingitur, eaque est mens Plinii loquentis de ferro Parthico, ac Serico: Neque alia genera ferri ex mera acie temperantur, cæteris enim admiscetur mollior complexus, &c. vides jam ex Plinio idem esse aciem temperare ac molliorem facere. Hinc lux erit Ciceroni in Academ. agenti: Lysippum eodem ære, eadem temperatione, eodem cælo, aqua signum fecisse, idest Lysippus temperavit prius, seu emollivit, deinde aqua obduravit. Atque perbene Lucretius canit lib. 6. v. 968. Humor aquæ porro ferrum condurat ab igne, in quem versum hæc adnotata legere est appositissime in edit. Avercampii: Ferrum candens, & igni calefactum aqua condurat; ita fit σόμωμ, idest acies: (inquit Aristoteles lib. 4. Meteor. cap. 6.) subsidit enim, & expurgatur fax & scoria. Quo sapius autem ferrum igni mollitum in aquam frigidam conjicitur & refrigeratur, eo fit purius & solidius, atque ex tali ferro fit acies: igitur temperatur & mollitur (μαλάσσεται) ferrum igne: acuitur & densatur in aciem, (vulgo acciajo,) quando in aquam immergitur.

Hinc etiam Græcis lux affulget, cum enim Pollux ait βάψις χαλκοῦ, καὶ σιδήρεος, ne vertas temperatio æris, & ferri, uti H. Stephanus ceterique, sed tinctura, obduratio, acies. Et gratulor me promentem hanc genuinam notionem τῇ βάπτειν de Homero, delicio meo bene mereri in Od. ix. v. 391. Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ χαλκίεος πέλευν μέγαν, ἢ σκίεαρνον εἶν ὕδατι ψυχρῷ βάπτει μέγαλα ἰάχοντα; Φαρμάστων τὸ γὰρ αὖτε σιδήρεος τε κράτος ἐστίν, quæ sic versa ubique interpretum leges: Veluti autem cum vir faber securim magnam, aut asciam in aqua frigida mergit valde fridentem temperans: hoc enim denique ferri robur est: commune eruditorum σφάλμα vides in verbo φαρμάστων Latine transfuso temperans: qua de ἀβλεψίζῃ etiam Samuelem Clarkium incuses, licet legerit in editione nitidissima Josue Barnesii roborans, & in scholiis brevibus συνώνυμα appositissima, σεῖροπειῶν, σομῶν, σομοπειῶν: restituas igitur venenans, obdurans, ut nascatur ferri acies & durities, quare bene Hom. addit, τὸ γὰρ αὖτε σιδήρεος τε κράτος ἐστίν. notum est quid sit pal-

pallium *venenatum*, & φάρμακον est βάμμα, vide Salm. in Solin. pag. 189. 190. Cum enim vatium princeps dicat fabrum ferrarium in aquam demisisse ferrum, fieri haud potest, ut illud in ea *emolliatur*, & *temperetur*, sed *venenetur*, *condensetur*, & κράτος induat: cui succinit Lucretius superne laudatus. Utinam hic Homeri locus Mazochium non effugisset in lib. de ascia, sane multa luce more suo fortasse offudisset. Ceterum tantus vir *temperata* mente ferat sibi me subiratum, quod eos divini vatis versus, ubi binas ascia species meminit, oblitus sit; non enim ulli fas est ea in ὑποθέσει, qua de agitur, Homericas voces præterire vel occulere, præsertim cum sciam ipsum præ me esse ὁμηρικώτερον, ejusque opus *acuta* ascia adamussim perpolitum, & fabrefactum ad unguem. Et quem non vehementer pœniteret summum virum præteriisse bina epigrammata tit. χειρωνάκτων ex Anthol. lib. 6. in quibus πολυθρύλλητον instrumentum πέλεκυν cum quæsitissimis προσθετοῖς honestam legere est, quin ceterorum lignariorum σιδηρῶν familia stipatam? præterea magno numini, (Minervæ scilicet) in more fuisse asciam dedicandi nos docent Philippus & Leonides epigg. auctores; quæ si in mentem Mazochio viro æternæ lætionis venissent, duplici veluti fidere opus laboriosum exornasset, novaque luce decorasset; licet eundem Philippum Augusti ævo florentem adversarium sibi lætitasset in voce πέκτων, quam non fabro *tignario*, sed aurifici apponit in primo epigr. ejusdem tit. vocatque χρυσοπέκτων: verum vir prudens & acutissimi consilii hanc ῥῆσιν in suam etiam sententiam multa arte traxisset.

Facile hinc nosces, cur *ferrum temperare* interpretati sint tot Græcæ & Latinæ linguæ magistri *obdurare*, non vero *emollire*, scilicet, quod vernacule *temperare il ferro* accipimus in notione τῷ σκουῖσθαι, & *densandi*; sed puerile est voces, quarum vim inficeta capita immutarunt, ad mentem veterum Scriptorum dignoscendam retorquere. Multa habes de ῥήματι *tempero*, & fortasse non posthabenda. His animadvertis in animi mentem venit Statii nostri canentis Thebaid. 2. v. 128. de tigride contra irruentes venatores ad certamen se apparante: *Qualis ubi audito venantum murmure tigris Horruit in maculas, somnosque excussit inertes, Bella cupit, laxatque genas, Et temperat ungues, Mox ruit in turmas*: ubi globus interpretum reponit statim, ac satis intrepide *acuit ungues* vulgari ac subleste notioni fucum facientium. Attamen postquam veram τῷ *temperare* vim in lucem traximus, quisque ultro colligit tigridem, cum *temperat* ungues, illos explicare & foras emittere, tanquam a suis vaginulis; ita ut hic *temperat* valeat idem, ac præcedens τῷ *laxat*: qui quidem ungues antea veluti constringebantur & condensabantur, viso venatore hoste, *laxantur* & *temperantur*; quod nativum est, & ingenitæ indoli hujus verbi sane quam respondet.

x. Age ad Montfauconium regredior, cujus pæne oblitus eram; male igitur vocem εὐδυνία in *bene temperantem* transfudit pro *bene acuen-*
tem,

tem, atque idipsum recinit in commentario epigrammatis : *Cos temperando calamo* : & *cotem* male appellat *pumicem* ; *cos* enim ferrum acuit, *pumex* calamos ; & pag. 22. (loquitur de instrumentis scriptionis :) *Cultellus temperandi calamos* Græce γλυφὶς καλάμων, vel γλύφανον, apud Græcos γλύφειν est temperare calamum instrumento, sive cultello, quem Itali temperino, nos canif appellamus : temperandi vocem hoc usu adhibet Cic. ad Quinct. Fratrem, calamo & atramento temperato ; addiscere optarem, ubi Græcarum gentium γλύφανον vocabulum exstet. Vides jam tot summos viros, quid audiat temperare calamum, non inspexisse, si ab Hieronymo discefferis, cui hac in re cor sapiit, mihiq̃ue contra eosdem sentienti veluti facem prætulit.

xi. Deterfimus igitur ab Græco epigrammate, ejus Latiali interpretamento restituto, tot operarum, atque interpretum errata ; at ecce tibi ambo Benedictini ἀγόνυμοι, auctores nuperrimi Diplomaticæ rei, quam egregie illustrare occœpere, de hujus epigrammatis versu 2. Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθύτατον φύλακα, sanequam male meriti, qui recuso παρράματι Montfauconii in vocabulo ἰθύτατων, pro ἰθύτατον, pag. 939. tom. 1. monstruosa regulæ scriptoriæ specimen ex his Græcis verbis protulere, scilicet, quæ esset simul *regula*, & *calamorum theca* ; hallucinati profecto ob vocem φύλαξ, *custos*, tanquam si κανὼν φύλαξ γραφίδων æque esset, ac *custos* calamorum, eosque includeret ; κανὼν enim dumtaxat custodit regitque plumbi ductus, ne a signis, quæ relicta sunt, scriba exorbitet ; quare satis apte reliqua epigrammata dicunt hanc normam, tertium quidem τεμνὴν γραμμῆς, quartum ἡγεμόνα γραμμῆς, quintum κυβερνητῆρα μολίβδου, sextum μολίβδου σύνδρομον ἡνιοχῆα, *lineæ administrant, plumbi gubernatricem, concurrentis plumbi aurigam* ; de sublesta voce ἡνιοχῆα vide in fine hujus cap. sed regulam non esse calamorum thecam luce clarius est, ita ut longius confutem : atque ideo hoc Benedictinorum σφάλμα adnotavi, ut, cum ipsi Montfauconii fere omne opus exscripserint, & quæ in epigrammate errata sunt, detergere debuissent, novam labem eos infudisse constet. Scias oportet etiam Trotzium κανόνα adserere fuisse *thecam calamariam* de prim. scrib. orig. pag. 89. & Nicolaum Funccium de script. vet. pag. 137. atque ad hujus erroris patronum Salmasium provocat, cujus viri auctoritas facile ei imposuit, sed locum nobis non indicavit ; penes Funccium fides sit in hoc scriptorio instrumento falsum fuisse Salmasium. Nunc quidem in mentem venit me fugisse aliam labeculam, quæ in Aldina ἐκδόσει huic carmini inhæret ; initio enim appositum est : Γραμματόκω πλήθοντα μελάσματα κυκλομόλιβδον, vox γραμματόκος valet κατὰ λέξιν *litteras pariens*, quod minime facit plumbum, sed solummodo fingit lineas ; quare legas γραμματικῶ, utpote nomen γενικόν, i. e. *scriptorium*, quod muneris plumbo bene convenit. Tandem ut hujus antehac inquinatissimi carminis, quoad Latini sermonis caritas patitur, sententia clarior emicet, ita ipse metrica ratione per otium converti.

*Curvum scribarum plenum nigredine plumbum,
 Et quæ fida regit regula lineolas,
 Fluminis atque linunt atri quæ vascula chartas,
 Et calamos, quorum est sectus apex bifidus,
 Ac lapidem, calamorum est quæ bene scabra supellex,
 Fitque, hisce arrosis, littera liberior,
 Adde aciem lati, quo scribat fistula, ferri;
 Quæ vitæ fuerant, illa tibi arma dicat
 Visus qui ob senium Menedemus nube laborat :
 Oro, tuum scribam, Mercuri, uti foveas.*

Adscribam carmen vitis carens una cum suis variantibus, ut emendationum quisque iudex sit.

Γραμμαπιῶν (1) πλήθοντα μελάσματι κυκλομόλιβδον,
 Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθύτατον (2) φύλακα,
 Καὶ γραφικοῦ δοχεῖα μελαινότατοις ρέετροις, (3)
 Ἄρχη τε μεσσοτόμοις εὐγραφέας (4) καλὰς,
 Τριχαλέοντι (5) λίθον, δονάκων εὐθηγέα κόσμου, (6)
 Ἐνθα περιτριβέων ὅξυ χάραγμα πέλει,
 Καὶ γραφικῶν (7) καλὰς πλατέας γλωχῖνα σιδήρας.
 Ὅπλα σοι ἐμπορίης ἀνθετο ἢ ἰδίης
 Κεκμηκὼς (8) Μενέδημος ὑπ' ἀχλύος ὄμμα παλαιόν.
 Ἐρμεία, σὺ δ' αἰεὶ φέρβε σὸν ἐργαπῆν.

- (1) ex Ful. Urfin. & Ald. γραμματόκη. (2) Urfin. & Ald. ἰθύπέπων.
 (3) ex Palat. ρέετρα. (4) comm. εὐγλυφείας. (5) comm. τριχαλέην.
 (6) ex Palat. κόσμον. (7) comm. γλωφανῶν. (8) ex Palat. κεκμηκὼς.

Indulgendum sane mihi est, si satis diu in hujus epigrammatis medela, & illustratione versatus sim, tadebat me assidue rem tractare atramentariam; quare ad poetarum flores horæ parum diverti; quanquam ad ipsum scriptionis negotium carmen spectare jam vides. In causa fuit Montfauconius, qui *plumbum* pro fingendis lineis *thecam calamariam* præposuere interpretatus est, cumque ipse summi *πολλογράφου* fama, uti revera est, polleat, haud scio, cur elegans epigramma & Græce, & Latine mendosissimum exscripserit. Reliquum esset, ut fena huic epigrammati germana carmina sub tit. *ταχυγράφων* eadem arte & labore perpur-garem, nam etiam inquinatissima typis data prostant; verum prolixè ab argumento vagarer, si hic adfuerem; idcirco melius pretium operæ futurum reor, si ad finem hujus capitis ea ablegem, & servem, tanquam post cœnam, cupedias.

XII. Deterfis ab numero bonorum vocabulorum non unis pravis nominibus thecæ calamariæ, quæ furtim in Græcos Scriptores irreperant, vel quæ interpretes male ad rei atramentariæ notionem detorserant, restat,

ut

ut paucas quasdam voces ejus vasculi longe vitandas traducam. Sunt autem καλαμάριον, κένιον, κανικλεῖον. Et prima quidem fugienda, licet antiquior, utpote ab Origenis usque tempestate celebrabatur; verum nusquam politiorum & profanorum Scriptorum καλαμάριον reperies; vox enim est a Romanis surrepta, & Græcitate donata ab rerum sacrarum Scriptoribus, uti superne dictum mihi est pag. 155. bonique Græci id organum ab τῷ μέλανι, non vero a *calamis* vocitarunt, sicuti advertimus ex septem epigr. ταχυγράφων allatis pag. 161. quare illam Hebræis ἐλληνίζουσι, a quibus Origenes, Hieronymus, & Calched. concilium addidicere, relinquamus; pigetque ad nauseam usque legere apud quosdam ex facie grammaticorum καλαμάριον dici ἀπὸ τῆς καλάμης αἶρειν, vide Etymolog. in appendice Ducangii Glossar. De voce κένιον satis multa aggressi, cum Clem. Alexandrini locum περιβόητον luce decoravi pag. 161. inibi Ducangium τὸ κένιον Clementi cultissimo scriptori tribuentem castigavi; germanamque lectionem restitui. Demum inficetissimi sæculi vox κανικλεῖον nihil mihi curanda est, versanti solum beati Græcanici ævi ingeniorum monumenta; si vero quis vocabulorum id genus monstris oblectetur, & ἀεργία frangatur, per me liceat, ut Ducangii lexica, & de medii ævi antiquitatibus Scriptores egregie meritos ad fatietatem inviset; cum nunc temporis ea vigeat discendi libido, quanquam fortasse norunt se patientissime cursaturos sæva & infesta doctrinis tempora. De κανικλεῖον igitur adeas Ducangium, & potissimum Borremansium var. lect. c. 4. p. 32. unde *canicularii*, vel *caniclini*, qui atramento principis præerant, & non solum imperatori *purpuramentum* ministrabant, verum si quid præter nomen subscribendum esset, id manu sua exarabant, quod alias a Palatii quæstore, vel scriniorum magistro fieri mos erat. Demum mihi non accuranda sunt vocabula πυκνόν, & πυκνίδιον, quæ Cyrillus ait in Lex. valere καλαμάριον. neque vox ἐμβάριον, quam Salmasius pro *atramentali* laudat in Solin. p. 265. ῥήτεις enim sunt sæculi nimis ἐκβαρβαρῶντος. Ecquis ferat vocem deterioris ævi ἀλαβη, quam *atramentum* etiam interpretatur Hesychius, μέλαν, inquit, ὃ γράφομεν, cum ea notio, quam huic voci tribuit, plena sit dubii, fueritque in causa, ut in ῥήτεις *alabarches*, vel *arabarches* tot turbas excitaverit contra Cujacium Nicolaus Fullerus lib. 4. Miscell. Theol. c. 16. Præclara satis ea de re contraxit Vossius in Etymol. voce *alabarches*, quæ consulas rogo. Bochartus in fine Jeroz. edicit esse Ægyptiam vocem. Mirum hujus vocis etymon in Alberto in ditissimis adnot. in Hesych. reperies.

Nunc sane in mentem venit de quibusdam, qui in linguam vernaculam Plutarchi illustrium virorum vitas converterunt, in Eumene thecam calamariam invenisse, vide *Vocabolario della Crusca* in voce *calamajo*; & cui non mirum etiam Andreæ Dacerium in Plutarcho idem organum vidisse? inquit enim: *Eumenes le suivait portant son écritoire, e son portefeuille*; verum quis ferat Græca verba tam ἀπροσδιονύτως conversa,

Εὐμήνης ἔ γραφεῖον ἔχων, καὶ πινακίδιον ἡκολούθει init. vitæ? cum mens Plutarchi sit, *Eumenes gestans stilum*, & *tabellas sequebatur*; quare ne credas Dacerio γραφεῖον esse *atramentarium vasculum*, & quanquam γραφεῖον bona vox sit, auctoritas viri ἑλλητικωτάτης non tanti sit, ut pro *atramenti σιδερέῳ* accipias; quare, si non barbare se habuit Dacerius, ἀνεκπαίδετος locutum dicas. Neque mihi, qui cap. iv. Græcos usos stilo, & tabella scriptoria enixe negavi, hunc Plutarchi locum obiectes, atque ab usque Alexandri M. tempestate hæc γραφεῖα organa eos adhibuisse contendas; reponam etenim Plutarchum Romæ degentem Romanos mores imbibisse, quos iter agentes stilos, & tabellas secum portasse pluribus testatissimum feci pag. 101. Ceterum mendacii facile ea in re Plutarchum arcesse; nam Nepos Eumenis vitam conscribens nihil prorsus stili, & tabellæ, quam secum ferebat Eumenes, commemorat, salutaturque solummodo honestissimo duorum regum scribæ nomine: inquit siquidem cap. i. *Hic peradolescens ad amicitiam accessit Philippi, Amyntæ filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem; fulgebant enim iam in adolescentulo indoles virtutis: itaque eum habuit ad manum scribæ loco, quod multo apud Græcos honorificentius est, quam apud Romanos; nam apud nos revera, sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur; at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide, & industria cognita; quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitia apud Philippum annos septem: illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim.* Quare vel Plutarcho boni historici fidem desideres, vel eum Romanorum more locutum purges. Hæc satis de Græcarum vocum atramentariorum vasculorum νοθεῖα & barbarie.

XIII. Tandem superest, ut inquiram, an Latine aliquod minime genuinum, atque insipientioris ætatis nomen hujus σκευαῖς exstet, ut vitemus; sed non multum negotii ejus linguæ Scriptores mihi creavere; etenim non tanta eorundem librorum, sicuti Græcorum copia opprimimur, qui vix una alteraque vice hoc organum meminere, contenti liquoris, i. e. *atramenti* potius appellatione, quam vasculi. Et quidem *calamarium* & *atramentale* esse nullius pretii voces etiam tirones didicere. Scitu autem jucundissimum reor, cur Romani *atramentum* libenter usurparint, ab voce *atramentarium* tam longe abhorruerint, quæ non esset indecora suboles. Equidem diu mihi cogitanti, atque pæne omnia vocabula ita terminantia penitanti obortum est, indolem Romanæ linguæ felicioris temporis eam fuisse, ut liquorum cujuscunque generis vasa circumscriberentur, non vero ab proxima liquoris ipsius derivatione appellarentur; itaque apud bonos Scriptores nunquam reperies *aquarium*, *vinarium*, *olearium*, *mellarium*, *acetarium*, *unguentarium*, *myrarium*, sed *vas vini*, *saccus nivis*, &c. vel aliter inflexa, uti *acetabulum*: licet adjectiva in *arius* a, um ex ipsis liquoribus educta optimi Latini usurparint; satis mihi sit primum

privum Catonis de R.R. c. 135. exemplum locuplēs: *Hamæ*, *urnæ oleariæ*, *urcei aquarii*, *urnæ vinariæ*, *vasa abenea*; sed nunquam eorundem vocem ὑδρεῖον pro vasculo reperies. Quare licet sint *aquarius* ὑδροφύλαξ, *olearius* οἰνοπώλης, *mellarius* μελιτεργός, *unguentarius* μυροπώλης, κ.τ.λ. prohibemur tamen ab ῥήσει *unguentarium*, *acetarium*, &c. pro *receptaculo*; sed dicendum *vas unguenti*, vel *vas unguentarium*, *vas mellarium*; quare id vetarint Latini, norint ipsi, nam in re grammatica non ratio viget, sed veterum voluntati parendum. Mirum inde posthac non fore reor, si ab *atramento* interdicta sit propago *atramentarium* pro ἐνδοχείῳ. servanda est enim vocom, quæ ad liquores pertineat, ἀνταλογία. quare dicas oportet *vas atramenti*, vel per me liceat, *vas atramentarium*.

Diu mecum ipse reputavi tacitus huic meæ sententiæ Horatii locum ferm. 2. sat. 8. v. 39. officere, *Invertunt Allifanis vinaria tota*, ubi omnis turba interpretum in hæc verba conjurant, *convivas effudisse totos vini cados poculis Allifanis*, idest poculis maximis factis Allitæ Samnii oppido; hinc luce clarius esset Augusti ævo Scriptores usos voce *vinarium* absolute pro *vini vase*; atque absurdum Romanos ab id genus vocabulis adhorruisse; imo cum princeps liquorum vinum sit, ac si Horatius ejus receptaculum vocitaverit *vinarium*, nihil intercedit, quo minus *aquarium*, *unguentarium*, atque etiam *atramentarium* dicamus. Verum ex totius Horatiani sermonis contextu collegi, longe aliud, quam vini dolia mente concoxisse Venusinum vatem politissimum, & pro *vinaria tota* intellexisse unumquodque *vini genus*, quod Nasidienus cœnæ apposuit, scil. quadruplex, *Chium*, *Cæcubum*, *Falernum*, *Albanum*, quæ tota Vibidius, & Balatro, quos secum duxerat Mœcenæ, exhausere funditus, cum jurassent secum: *Nos nisi damnose bibimus, moriemur inulti*, *Et calices poscunt majores, vertere pallor Tunc parochi*, (Nasidieni) *faciem nil sic metuentis, ut acres potores*. Vinum autem omne genus ingurgitasse bibacissimos convivas clare narrat Horatius, nam Vibidius quærebat irridens, *num fracta lagena, Quod sibi poscenti non dentur pocula*; etenim beatos illos liquores cum locio jam omnes exhausserat; & demum bene concludit, *Cœnæ dominum sic fugimus ulți*, uti ab initio secum convenerant. Accipiendum igitur τὸ *vinaria* non pro *cadis*, aut *doliis*, uti etiam vult cl. Facciolatus, sed quotquot *vini species* accuraverat Nasidienus: ita Horatiana illa computationis narratio leporis plena erit. Et nunc primum discimus ejus vocis vim, quæ si vera, licet nova, lexicis apponenda. Quoniam autem exempla quærunt & qui refractarii, & qui feri sunt studiorum, paratissima mihi est vox simillima *acetaria*, quam norunt omnes non siquidem audire *aceti vasa*, sed *omne genus herbarum*, vel *eduliorum*, *carnium*, &c. quæ aceto, oleoque condita eduntur, imo cujusque speciei *hortensia*; vide Plin. lib. 19. c. 4. Mirum igitur non erit posthac, si apud Hor. *vinaria*

ria non sint *cadi*, vel *dolia*, sed *vini varietates*. Imo *aquarium*, & *mellarium*, quæ Latine habemus, nullam prorsus notionem *vasis* includunt, sed illud quidem *γενικός* locum, quo pecudes ad potum aguntur, hoc quidem locum notat, ubi nutriuntur apes, vide auctores rei rusticæ.

Verum, ut hanc *vinariorum* notionem pressius firmem, ad Plauti locum in Pæn. act. 5. sc. 2. v. 15. apprime *σύμφορον* provoco, summis interpretibus satis molestum & operosum:

... Itaque in totis ædibus

Tenebræ, latebræ: bibitur, estur, quasi in popina haud secus.

Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas

Pice signatas: nomina insunt cubitum longis litteris:

Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

Quidam hanc vocem *vinariorum* sibi tenebricosam inverterunt in *vivariorum*, quæ nihili est, cum neque domi vivaria esse possint, neque quis *delectum* jungit cum τῷ *vivariorum*. Duza nodum haud facile solvit, jubetque accipi pro *delectu venditorum vini*; sed hoc a Plauti mente longe divortit, ut legenti ejus carmina patet. Quare si Plautinam *ῥῆσιν vinaria* pro *multiplici vinorum delectu* accipias, plana tibi sunt omnia; nam sermo est de domo eduliis, & vinorum speciebus opipara, in quorum lagenis pice signatis inscripta legebantur nomina consulum, & ejus liquoris species non unæ distinctæ litteris cubitum longis. Miror sane doctissimos Plauti, Horatiique interpretes id notionis ceterum haud abstrusæ non vidisse: & mihi gratulor duoviros poetæ elegantissimi sæculi pro mea sententia tam arte conjurasse. Porro diu mihi adlaboratum est, an Græci unico vocabulo, ut Latini, species vini appellarent; sed frustra mihi tempus tritum est, neque a Polluce lux ulla; tandem ex Æliano novi ea voce Græcos caruisse, duplicique usos, scil. οἶνοι διάφοροι, var. hist. lib. 12. cap. 31. vel potius γένη οἶνων, lib. 13. cap. 6. Neque credas me aufugere Petronii auctoritatem, qui voce *vinarium* pro vase ipso abusus est in bino cap. 70. & 78. cum norint universi, quam licentiosus verborum, & nominum novator sit Arbiter, ut nemo unus imitandum susciperet; præterea ejus Satyricum mutilum, concisum, pravum ad nos transmissum indolefcimus; & fortasse sincere scripserat Petronius *vas vinarium*, ut Cicero, at oscitantes librarii voculam *vas*, tanquam redundans rejecerunt.

Demum minime curandæ sunt Glossæ Cyrilli, quæ οἶνοφορεῖον vertunt *vinarium*, cum nullius pretii sint, & ætatis infictæ. Unum addam veteres *vini vasa* dixisse *timas*, hinc nobis Italis *tino*, Græci δείρος, ex Hesychio δείρος, εἶδος ἐκπώματος. & apud Athenæum pag. 467. δείρος est μέγας μετρητής, vide ibi Casaub. p. 787. & Salmas. in Solin. p. 167. Jubeo etiam te Trotzio irasci, qui in Hugonem pag. 564. *νωεῖος* dixit *vasa vinaria*; contra vero in indice apposuit solummodo

vina-

vinaria; sane visus est ejus vocis vim non pensitasse, & utrumque dici posse exputavit. Probe igitur concludam ῥῆσιν *atramentarium* pro τῷ μέλανος *receptaculo* Latialem non esse, & ab ea jure abstinuisse Romanos, vocemque Horatianam *vinaria* tantum abesse, ut officiat, ut potius sententiam firmet corroboretque. Atque hæc de spuris *thecæ calamariæ* nominibus Hebræis, Græcis, ac Latinis. Plura satis hujus organi vocabula barbariei plena colligere quivissem, si nimium patienter Scriptores nullius pretii evolvere animus tolerasset.

xiv. Reliquum mihi est, quo tandem ab *atramento* me extricem, ut τῷ μέλαν⊙, si fieri possit, etymon vestigem, & de Græcis meis merear. Primum quidem adnotandum, licet Græcorum sermo non unis vocibus fere in unaquaque re exuberet, in hoc atro liquore designando unicam τὸ μέλαν eos usurpasse; neque unquam reperies σηπία, *sepia*, vel πύθος, *loligo*, illos detorsisse ad *atramenti* notionem, quod fecisse Latinos satis constat. Reor autem, nam in etymis plurimum conjectationibus indulgendum est, nomen μέλαν tractum esse ab Hebræo לַיְלָה *pernoctare*, *noctu incedere*: adde, ut in hoc sancto ἰδιώματι sollemne est, & tirones norunt, τὸ κ, quod vocant παραγωγικόν, ut habeas מַלְיָה, idest μέλαν iisdem στοιχείοις. מַלְיָה autem esset, *nocturnus*, *obscurus*, *niger*; hinc etiam nosces *Lunam* dici ἀμέσως ab לַיְלָה, quæ per noctem incedit, & tenebris præest, & σελήνη ab מַלְיָה, *quæ pernoctat*, quod non vidit Vossius, & ab ἀπροσδιονύτοις multa congerit in Etymol. in verbo *Luna*; contra vero *Sol* probe deducit ab הָהָר *splendor*, *candor*, inde est ἥλιος, & Latinis *Sol*, uti ab ἄλς, *sal*, sibilo pro aspiratione apposito; sed nihil arduum est ostendere & astrorum nomina, & colorum apud Græcos non esse αὐτόχθονα, sed ab oriente accepta, si doctissimorum virorum facile ἐβραϊζόντων vestigiis inhæreamus; etenim voces rerum, quas natura ipsa profert, a majoribus traditas lubentes servamus. Si qui vero τῷ μέλαν originationem non adeo alienam prædicaverint ab מַלְיָה, Græca vox remotissima vetustate spectabilem se prodet, & ῥέτews hujus veluti ἀποβέωσιν celebrabimus: pigebat enim me ejus vocis, unde nomen thecæ calamariæ Græce factum est μελανοδοχεῖον, originem perdiu latuisse, & cum tantum & operæ, & chartæ in hujus vasculi tum vetustate, tum nominibus vestigandis triverim, περιβόητον vocabulum ΜΕΛΑΝ ab honestissima omnium linguarum matre fustum tot doctissimos & πολυγλώττες viros posthabuisse. Atque irascendum Hebræis, ac Latinis gentibus jubeo, qui vel ab כָּסָם, *scribere* voce γενικωτάτη, vid. pag. 152. vel a *calamis* nostro huic organo nomen acquisivere pag. 167. ἰδιωπλήν vero, & ad vasculum propius significandum ῥῆσιν minime curarunt, ὡς scilicet & *atramentum*, quod unum in voluminibus æternum durat, & ut cum Sannazario nostro fateamur epigr. 32. de atram. scriptor. lib. 1.

Eripit in viso nomina nostra rogo.

*****

RELIQUA SENA EPIGRAMMATA

ΤΩΝ ΤΑΧΥΓΡΑΦΩΝ

In veterem γνησιότητα nitoremque restituta.

I. D' Orvillii laudes. Epigr. I. adjecta vulgari interpretatione. **II.** Πλάρης male pro γραμμῆς, illius vocis vera notio. **III.** Κανονὶδ' ὑπάτην amanuensium σφάλμα pro κανὸν ἰσότητων qui & non unis versibus mancum hoc epigramma exscripsertunt. **IV.** Idipsum epigr. sine mendis apponitur, & μετρικῶς convertitur. **V.** In Epigr. III. pro σκληρῶν appositum opportune σχισῶν, & pro ἀντροῖς, ἀντλοῖς. **VI.** Vox ἔκκρημες, inficeta, restituta verior ἔκτρομε, & ἄλκε pro ἡλκε ex Homero. Carmen nullis erroribus squalidum adscribitur. **VII.** Epigr. IV. paucis maculis turpe detergitur, atque lege metrica adstringitur. **VIII.** In Epigr. V. pro σαπεροῖς adscripta vera vox σαπεροῖο & pro λαμῶνα suffectum πληρώμα ac Latiali metro conversum. **IX.** Male exscriptum ἡνιοχῆα pro ἴδον ὀχῆα. Quid πέτρα, & λάας. Salmasius, & Clericus parum reprehenduntur. **X.** Mazochio resistitur agenti Homeri tempestate aedes fuisse lignoas. Pauca de voce τέκτων. **XI.** Justinī male intellecti ab Jo. Lango, & Benedictinis viris vera interpretatio. **XII.** Conjurant simul Hebraei, Graeci, & Latini in notione vocum רִצָּ, & רִצָּ: πέτρα, & λίθος. petra, & lapis. Querela de cl. Mazochio. **XIII.** Nuperrima inscriptio Cumana Cryptæ; & aliquid de Puteolanis Ciceronibus delibatur. Grævius Homeri versus male interpretatur. Voces συσήρια, & μυσήρια pro συπήρια importunissima. **XIV.** Epigramma VII. reliquis emaculatus, nam una vox κύκλοις restituitur in ἀχροῖσι metrica Latinitate donatum. Justæ querelæ, eo quod tot summi viri hos epigrammatum flores erroribus marcescere tandiū siverint.

I. **R**ATIO desponsæ fidei pag. 202. urget jam, ut reliquos senos epigrammatum flores in priscum nitorem atque γνησιότητα pro virili restituum, præsertim cum eadem ad atramentariam scriptionem omnino faciant, & nisi hic appenderem, longum de mea scribentis diligentia conquerendi argumentum plerisque multis præstarem. Idque animo meo apprime fedet, ut longiori atramentario labori ex hisce elegantibus flosculis, veluti coronidem imponerem. Curatum mihi est fortasse bonis conjecturis indulgenti, cum veteribus caream membranarum, ut ea carmina, detergis sat multis librariorum depravationibus, priscæ dignitati redderem; & quamquam ad me Assemanius horum epigrammatum exemplar e Vaticana biblioth. exscriptum summa, qua floret, humanitate dedisset, iisdem reperi sceditatibus marcidum, quæ squalent ea, quæ typis edita legimus. Utinam superiori anno æterna litterarum Græcarum jactura D' Orvillius non tam cito obiisset; tantus enim vir nitidam Ἀνθολογίας hujus editionem, & collectis innumeris veterum epigrammatis antehac ignotis, locupletem se daturum sponderat; ab eo sane multum decoris ac medelæ senis hisce ταχυγράφων carminibus adjectum futurum fuisset, ut universi gratularemur. Quanquam autem ipse non, ut D' Orvillius, tanti sim, qui
e medio

e medio res arcesso; tamen quod magis grave est virus ab hisce floribus expellam, & pro virili ad veterem munditiam revocabo. Tentavi etiam, an carmina rite vertere potuerim; licet sciam me plus oneris subiisse, quam veniæ adsecuturum; demum non æque longioribus verbis, quæ superne unum ex epigrammatis deterfi, te detineam, verum cito rem agere juratus recipio.

EPIGRAMMA I.

Φιλίππῃ.

II. Κυκλοτερῇ μόλιβον σελίδων σηµάντορα πλάρῃς,
Κὺ σμίλῳ δονάκων ἀκροβελῶν γλυφίδα,
Κὺ κανονίδ' ὑπάτῳ, κὺ τὴν παρὰ θῖνα κίστην,
Αὐχμηρὸν πόντε τρηκτόευντα λίθον
Καλλιμένης Μῦσαις ἀποπαισάμεν' ὅ καμάτοιο
Θῆκεν, ἐπεὶ γῆρα καὶ θὸς ἐπεσκέπετο.

*Tornatum plumbum paginarum indicem lateris,
Et cultellum calamorum acutam cuspidem habentium sculptorem,
Et regulam summam, & juxta maris littus pumicem,
Squalidum ponti pertusum lapidem
Callimenes Musis quiescens a labore
Posuit, postquam senectute oculus integebatur.*

In primo versu pro πλάρῃς fidentissimus apponerem γραμμῇς, ut in vers. i. ep. 3. ubi lectitas eadem verba μόλιβον σηµάντορα γραμμῇς. sane plumbum lineolas signat pro directura characterum: quare etiam belle se haberet Philippus si apponas, μόλιβον σελίδων σηµάντορα γραμμῇς, scil. plumbum signans intervalla linearum. Si vero jurare velis pro voce πλευρῇς, per me tibi liceat, sed ne veritas lateris, ut vulgo, sed membranæ, seu chartæ; etenim memini me legisse apud Etymologici auctorem πλευράν peræque esse, ac membranam, & versus sententia stabit; nim. plumbum signatorem esse intervalloꝝ membranæ: verba apponam Etymologici, quo res sit firmior: Πλευρά, οἷον αἱ πλήρεις ἔσται, κὺ ἀμύχωτοι· ἢ πλευραὶ πινες ἔσται αἱ φυλάττεται τὸν πνεύμονα· ἢ πολύευρά πινες ἔσται, ὡς πλατεῖα· κὺ πλευρόν... παρὰ τὸ πολὺς, κὺ τὸ εὖρος, πολύευρά πινὰ ὄντα, τῆς πλατείας, κ. τ. λ. vides jam hic etyma hujus vocis secundum indolem sæculi Etymologici, atque πλάρῃς appellatam, quod *multum lata sit*, & *pulmonem defenſitet*, quod membranæ proprium est; miror lexica ditiora veritatem vocis πλευρά non adnotasse; sed vocabulum γραμμῇς concinnius. Non obliſcenda vox κυκλοτερῇ in eodem versu, quæ male fusa est Latialiter *tornatum*, dicas *rotundum*, quod invises in ceteris epigram. Rīsum ciet Dinnerus in Epithet. in δονάξ pag. 252. quippe qui vertit ἀκροβελῶν δονάκων, a summitate, vel ad summitatem defeſtorum calamorum, pro calamorum acutam aciem habentium.

III. In 3. vers. *scdissime peccatum est*, κανονῖδ' ὑπάτην interpres *obesissima naris statim apposuit, regulam summam*; ipse p. 190. genuinam lectionem restitui κανόν' ἰθύτατον, *regulam rectissimam*, vide inibi rata hujus mutationis momenta. Eodem versu, καὶ τὴν παρὰ θῖνα κίσσηλον, interpres oscitanter ait, *Et juxta maris littus pumicem*, cum vel pueri norint, τὴν παρὰ θῖνα, *valere littoralem*.

Nemo mihi molestus sit, si veterem hujus epigram. exscriptorem obliviosissimum, atque æque, ac hunc senem Callimenem, lusciniolum traducam, qui binos versus, seu δισοιχον fortasse ob celeritatem scribendi prætermisit, nobisque hoc elegans epigr. mancum ac monstrosum commendavit: fieri enim haud potuit, quin Callimenes ignobiliora scribendi organa Musis appenderit, nobiliora & ἰδιοπικώτερα, quales sunt *calami*, & *atramentarium*, minime dedicarit; profecto iratæ Musæ ἀνάρημα iniquum minime excepissent: præsertim cum cetera sex epigram. id genus scriptoria vascula Mercurio sacrata commemorent. In primisque ejus oscitantia me piget, noscitalsem enim septimam *thecæ calamariæ* nomenclaturam; quare diris exscriptorem Græculum devovendum reor. Extremus versus, Ἐπεὶ γήρᾳ κανθὸς ἐπεσκέπετο, succinit cum iis, quæ verba legimus in eodem Antholog. lib. 6. circa finem, ἀπὸ χειρὸν ἀντῶν epig. 1.

Ὁ χρυσοπέκτων Δημοφῶν Κυλληνίῳ

Ἐθήκε, γήρᾳ κανθὸν ἐξοφώμενος.

IV. Apponam epigramma in priscam venustatem, licet paucis in locis, eo quod breve, aut potius mancum est carmen, restitutum, cum ejusdem metrica interpretatione per ocium concinnata, verborum Græcorum vim assequi adlaborans, quoad sivit Latialis ἰδιώματι paupertas, quod & in ceteris etiam epigg. factum reperies.

Κυκλοτερῇ μόλιβον, σελίδων σηµάντορα (1) γραμμῆς,

Καὶ σμίλιν δονάκων ἀκροβελῶν γλυφίδα,

Καὶ (2) κανόν' ἰθύτατον, καὶ τὴν παρὰ θῖνα κίσσηλον,

Αὐχμηρὸν πόντον τρηματόντα λίθον,

Καλλιμένης Μύσας ἀποπαυσάμεν' καμάτιο

Θῆκεν· ἐπεὶ γήρᾳ κανθὸς ἐπεσκέπετο.

(1) vulgo πλευρῆς. (2) vulgo κανονῖδ' ὑπάτην.

Plumbum lineolis dans intervalla rotundum,

Et chalybem, findit qui imam aciem calami,

Ter rectum Et canonem, Et prostat qui in litore pumex,

Pertusus ponti est horridulusque lapis,

Musis Callimenes parcens jam scriba labori

Offert; nam ob senium luce carent oculi.

EPIGRAMMA II. æternis adnotationibus honestavi, scditates absterfi, & metrica etiam lege verti, vid. pag. 193.

EPIGRAMMA III.

Παῦλα Σιλευπαρίου.

- v. Γυρόν κυανέης μόλιβον σηµάντορα γραµµῆς,
 Καὶ σκληρῶν ἀκόντω τρηχάλεω καλάµων,
 Καὶ πλατὺν ὄξυτῆρα μετοχιδέων δονακῆων,
 Καὶ κανόνα γραµµῆς ἰδυπόρῳ ταμίῳ,
 Καὶ γλυφίδας καλάµων ἄλλα μελανοµένων
 Ἐρµεῖν Φιλόδηµον· ἐπεὶ χρόνῳ ἐκυρεµέες ἦδη,
 Ἡλθε κατ' ὀφθαλµῶν ῥυστόν ἐπισκύνιον.

*Rotundum nigrae plumbum scripturae indicem,
 Et durorum cuspidem asperam calamorum,
 Et latum scalprum per medium scissorum calamorum,
 Et canonem scripturae recte progredientis dispensatorem,
 Et diu sculptis atramentum servatum in vasculis,
 Et crenas calamorum in summitate nigratas
 Mercurio Philodemus: postquam temporis dependens jam
 Venit contra oculos rugosum regumentum.*

Hoc epigram. III. prostat in quovis versu depravatissime exscriptum, & interpres in eo nihil vidit, quare mihi totum interlinendum est, ac confingendum. Et quidem in primo versu γραµµῆς non valet neque *littera*, neque *scriptura*; non etenim plumbum scriptioni serviebat: quare nullo periculo remitte *lineolam*, & adjunctum κυανέης appositissime se habet ad plumbi colorem; nam ad characteres spectat τὸ μέλαν, & calami qui eos fingunt, audiunt μελανόμενοι, ut in vers. 6. hujus epigrammatis. Adhæc, secundus versus Œdipo dignus: interpres verba apposuit, sententiæ minime sollicitus: quis unquam somniarit calamos σκληρῆς, *duros*, cum reipsa sint fractu facillimi, & hoc προσθετὸν in epigram. 4. v. 3. belle additur chalybi, καὶ χάλυβα σκληρόν. Præterea fatis inficetum est, & longe petitem pro calamis dicere *cuspidem calamorum*: quare explorandum, an meliore luto versus ille fingi possit. Et primo quidem reposui, Καὶ λίθον ὡς ἀκόνην θηγχελέην καλάµων, & lapidem tanquam cotem acuetem calamos; cum fere idipsum legam in 4. versu epigr. 7. Καὶ λίθος εὐσχιδέων θηγχελέος καλάµων, & lapis bene fissos acuens calamos. Verum cum longe absit vox σκληρῶν ab iis, quæ reposui λίθον ὡς, videor propius accedere, si immutem solummodo σκληρῶν in σχισῶν, eritque totius versus sententia, & scissorum; ἀκόνην, cotem; τρηχάλεην, *asperam*, vel θηγχελέην, *acutam calamorum*; idest, voce simplici κίσην, ut in primo epigr. Quin autem sit adjunctum σχισοί calamorum γραφικῶν proprium, ne dubites, cum legere sit in 3. vers. hujus epigram. μεσοσχιδέων δονακῆων atque in epigr. 7. v. 4. εὐσχιδέων καλάµων, & Au-

sonius vocat calamos *fissipedes* in notissimis versibus epist. 7. v. 48. -- *Fac campum replicas, Musa, papyrium, -- Nec jam fissipedis per calami vias -- Grafsetur Cnidiae sulcus arundinis, -- Pingens aridulae subdita paginae, -- Cadmi filiis atricoloribus.*

In 3. ver. advertenda est vox ὄξυντῆρ, quæ mihi videtur in lexicis desiderari: de ea ῥήσσει adifis Salmasium in Solin. p. 735. In 4. versu γραμμῆς non est *scriptura*, sed *linea*, hanc enim, non illam dirigit καλών. Quintus versus ab interprete marcide transfusus est in Latium, & ῥήσις ultima ἀντροῖς monstrosa est: quare nos p. 20. (absit verbis odium) genuinam ope optimorum monumentorum restituimus, nim. ἀντροῖς, *vasculis*; atque etiam dictum est quid sit χρόνιον μέλας vel potius χρόνιον pag. 162. quæ legas rogo. Sextum versum, haud irata Minerva, divinauit interpres: *Et crenas calamorum in summitate nigratas*, nam γλυφίδες, & αἰίδες sagittarum, & calamorum *cuspidēs* sunt: verum vox *crena* dubiæ notionis est apud veteres, & dumtaxat nuperi scriptores, uti Homeri interpretes, eam celebrarunt pro *acie sagittarum*; itaque ab ea cavendum est. Et hic versus apprimè respondet, atque lucem haurit ab v. 6. epigr. 5. εὐγραφέων καλαμῶν ἀκροβαφεῖς αἰίδας. Neque audias summum virum H. Steph. hanc vocem γλυφίδας hic vertentem *cultellos*, vid. lex. nam in tertio versu Silentiarius jam *cultrum* meminerat, scil. ὄξυντῆρ πλάτυν, reliquum erat, ut *calamorum* meminisset.

vi. Extremum δίστοιχον adeo erroribus amanuensium foedum est, ut & Græca, & Latina plena ineptiarum & eorundem socordiae sint; quare ut brevis sim, confinge:

Εἰρμείη Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόνῳ ἔντρεμεν ἤδη,

Κρύπτει καὶ ὀφθαλμοῖς ῥυσσὸν ἐπισκύνιον·

*Mercurio Philodemus (dedicat:) postquam atate tremebat jam,
Et cooperiebat oculos rugosum supercilium.*

Nihil emaculatus hac sententia; etenim χρόνῳ pro χρόνῳ habeo jam ex membranis Palatinis: ἔκκρεμες caret syntaxi, atque hic nihili valet; at contra ἔντρεμεν, unde ἔντρομος, senum sollemne πάθος explicat. Vel legas potius ἔκτρομος ἤδη εἶλκε κατ' ο. ρ. ε. *tremulus jam traxit super oculos rug. supercil.* profecto Silentiarius ad Homeri versum 136. Il. ρ. mentem animi intendit, ubi poeta princeps utrumque verbum usurpat κρύπτω, sive καλύπτω, atque ἔλκω, dum de furente Leone loquitur:

Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἔλκεται, ὅσπερ κάλυπτε,

Totumque supercilium deorsum trahit, oculos tegens.

Et Claudianus in Rufinum lib. 2. Homericæ verba etiam respexisse videtur: *Inclinatque jubar, demissaque lumina velat*; licet Leo sponte trahat deorsum ἐπισκύνιον, senes vero naturæ languescantis necessitate.

Verum si vox ἦλθε alicui arrideat, probetque, minime refragor; quare solummodo priora verba paullulum reficias, ἐπεὶ χρόνῳ ἔντρεμεν, ἢ δὴ ἦλθε

ἦλθε κατ' ὀφθαλμῶν ρ. ε. *postquam ætate tremebat, & venit super oculos rug. superc.* ita ut Silentiarii versuum sententia eodem semper recidat, scil. Philodemi dexteram tremore, & oculos cæcitare laborasse, quæ duo ταχυγράφοις cum primis impedimento esse nemo unus non videt: hanc vero mentem Silentiarii Græca, ut nunc exstant corruptissima, minime præferunt; & parcendum Latiali interpreti, si ad arbitrium verba ille verit. De voce ἐπισκύνιον, si lubet, vid. Etymolog. M. Ex conjectatione quidem ἀπροσδιόνυστον vocem ἔκκρεμες inverti in hanc bonam ἔντρομος, quam lectionem veram esse didici ex altero epigr. ejusdem lib. ἀπὸ ἀλιέων, quod secundum est ejus tituli v. 7. Πείτων ὁ γριπεὺς Ἐρμῇ πόρεν ἔντρομος ἥδη Δεξιτερὴν πολλοῖς αἰθόμενος καμάτοις, *Piso piscator Mercurio obtulit tremulus jam dextra multis iustus laboribus*; quare ne me audacem dicas: imo in his epigrammatis dedicatoriis sæpe legas adjunctum τρομερός senum proprium, uti in secundo ἀπὸ κιθαρῶν vers. 5. Ἀντὶ δὲ πλέκτρῳ Σκηπανίῳ τρομερός χεῖρας ἐρείτομέθα, *pro plectro baculo tremulas manus sustentabimus*. Scio etiam posse ab aliquo Græculo sufflineri inficetam vocem ἔκκρεμες, si parva mutatione in ἔκκρεμεν, *suspendit reficiatur*, ita ut sententia sit, Φιλόδημος ἐπεὶ χρόνῳ ἔκκρεμες, *appendit sua scriptioris organa, jam venerat ad rugosum oculorum supercilium*; præsertim cum in 4. epigram. dedicatorio v. ult. legere est Βρομὴν ζωὸν ἔχινον ἀνεκρέματεν· verum quantum distet vox bona ἀνεκρέματεν ab ἔκκρεμεν, quæ nihili omnino est, neque a θήματι suo cadit, vel pueri parum ἐλλενίζοντες norunt: quare fortiter adhæreas τῷ ἔντρομος, ut & sententiæ & nitori epigrammatis confulas. Adscribam epigr. quasi recoctum, quo stet sententia cum sueta μετρικῶς a me concinnata interpretatione.

Τυρὸν κυανέης μόλιβον σηµάντορα γραμμῆς,
 Καὶ (1) σχιστῶν ἀκόντιω τριηχαλεῖν καλάµων,
 Καὶ πλατὺν ὄξωπῆρα μεσοσχιδέων δονακίων,
 Καὶ κανόνα γραμμῆς ἰθυπόρου παµίνην,
 Καὶ (2) χρόνικον γλυπτοῖσι μέλαν πεφυλαγµένον (3) ἄντροις,
 Καὶ γλυφίδας καλάµων ἀκρα µελαινοµένων
 Ἐρµεῖν Φιλόδηµο· ἐπεὶ (4) χρόνῳ (5) ἔντρομο· ἥδη,
 (6) Εἶλκε κατ' ὀφθαλμῶν ῥυσσὸν ἐπισκύνιον.

- (1) vulgo σκληρῶν. (2) vulgo χρόνιον. (3) commun. ἄντροις.
 (4) ex Palatin. membr. χρόνῳ, vulgo χρόνα.
 (5) commun. ἔκκρεμες. (6) vulgo ἦλθε.

*Curvum lineolas plumbum quod perlinit atras,
 Et lapidem, qui est ut cos acuens calamos,
 Et latum ferrum, quo diffindatur arundo,
 Qui fingit rectam lineolam, & canonem,
 Putre atramentum insculpta & quæ vascula servant,
 Nec non & calamos, est nigra queis acies
 Mercurio, ob senium dextra tremulus Philodemus,
 Palpebra cui rugosa ante oculos cecidit.*

EPIGRAMMA IV.

A"δηλον.

VII. Τὸν τροχόεντα μόλιβδον, ὃς ἀτραπὸν οἶδε χαράττειν
 Ὄρθά παράξυν ἰθυτενῇ κανόνα,
 Καὶ χάλυβα σκληρὸν καλαμηφάγον, ἀλλὰ ἢ αὐτὸν
 Ἠγεμόνα γραμμῆς ἀπλανέῃ κανόνα,
 Καὶ λίθον ὀκρυόεντα, δόναξ ὅθι διττὸν ὀδόντα
 Θίγεται ἀμβλυθεῖς ἐκ δολιχογραφίης,
 Καὶ βυθίῳ Τρίτωνι ἀλιπλάγκτοιο χαμᾶνίῳ,
 Σπόγγον ἀκεσορίῳ πλαζομένης γραφίδος,
 Καὶ κίστῳ πολύωπα μελανδόκον, εἰν ἐνὶ πάντα
 Εὐγγραφέῃ τέχνης ὄργανα ῥυομένην
 Ἐρμῇ Καλλιμένης τρομερὴν ὑπὸ γήραϊ ὄκνη
 Χεῖρα καθαρμόζων ἐκ δολιχῶν καμάτων.

*Rotundum plumbum, quod semitam novit exarare;
 Recte abradens recte extensum canonem,
 Et crenam asperam capientem calamos, sed & ipsum
 Ducem scripturæ non errantis canonem, (dentem
 Et lapidem prominentias longas habentem, calamus, qui duplicem
 Acuitur obtusus ex scriptorum prolixitate,
 Et profundum Tritonis in mari errantis humilem lectum,
 Spongiam, medicamen errantis scripturæ,
 Et scriniolum multiforamen atramentum capiens, in uno omnia
 Bene scribendi artis instrumenta contrahentem
 Mercurio Callimenes, trepidam ob senectutis ignaviam
 Manum componens ex longis laboribus.*

Epigramma iv. præ ceteris elegantius, & melioris ævi fortasse, etiam ab Philippo confectum si asseram, haud a vero abludam: etenim ταχυ-γράφος est Callimenes, de quo cecinit in primo epigr. Philippus ipse, quem Augusti tempestate floruisse scimus. Hoc quartum epigramma ab exscriptoribus non tam scæde nobis commendatum est, quare paucis te teneam; licet quædam non leve mihi negotium creent. Contra vero, quæ manibus teritur interpretatio adeo inepta est & inficeta, ut vel pueris indignam reor. In quarto versu vocem γραμμῆς iterum adverte esse *lineam*, quæ regulæ ope ἀπλανῆς a plumbo in membrana illinitur.

In quinto versu, an vox ὀκρυόεντα bene regat ὕψιλον, & quæ sit ejus vis, vide quæ docte in Thesauri indice aggeffit H. Stephanus; quod vocabulum cum sæpe Homerus celebret, Josue Barnes in adnotat. in Hom. hoc ipsum ἐπιθετὸν expendit, & quæ Stephanus vidit, eadem tanquam e sua penu Barnes recoquit repetundarum arcessendus.

Versus nonus gemmas contra mihi carus, utpote regium nostrum atra-

atramentarium describit, cum appellet κίσην πολύωπα μελανδόκον, *constans multis faciebus atramentarium vasculum*, non vero ut vulgo, *multa foramina habens*: verum de vocibus κίση & πολύωψ longissima quæque superne p. 18. habes & quia nova protuli, errorumque fatis ab Scriptoribus deterfi, ea si consulas, te fortasse non pœnitebit. Unum hic nodum solvendum mihi servavi, an scil. κίση πολύωψ revera sit atramentarium; etenim verba, quæ sequuntur, videntur indicare potius cistulam, ubi Callimenes omnia instrumenta reposuerat, εἰν ἐνὶ πάντα εὐγραφέος τέχνης ὄργανα ῥυσμένην, atque interpres in hanc sententiam discessit invertens, *scriniolum*, &c. quem non tanti curo, quanti H. Stephanum libere adlerentem in ind. Thef. κίση in epigr. dicitur cista, seu arcula scriptoria, in qua atramentum, calami, cultellus, pulvisculus, calculi, & similia suas habent veluti cellulas. At caligo omnis dispellitur, si parva mutatione pro ῥυσμένην remittas ῥυόμενος, idest, Callimenes servans, sive reponens εἰν ἐνὶ in unum, sive simul Εἰμῇ supple ἔθηκεν, *dixit omnia instrumenta scriptoria*, inter quæ extremo loco enumeratur κίση πολύωψ, μελανδόκος, *vas multarum facierum*, & *atramentum excipiens*. Et ut tirones vident, si in ea arca, κίση, omnia organa suæ artis reposuisset Callimenes, primum quidem non bene quadrasset scriniolo adjunctum μελανδόκον, sive potius μελανδόχον. deinde auctor epigrammatis oblitus esset accensere inter scribendi organa principem suppellectilem, scilicet *atramentarium*. Demum, quod potissimum mihi est, dixisset ἐν μιᾷ, ut syntaxis cum κίση constet, non vero εἰν ἐνὶ. Verum hæc luce clariora sunt, ad extremum versum aggrediamur.

In quem restitue dumtaxat καταρμόζων, *componens*, in διαρμόζων, *liberans*, idest, *liberans tremulam manum ob senectutis ignaviam ab diuturnis laboribus*; amanuenses enim facile permutabant διὰ in κατὰ, utpote per nexum præpositiones scribi mos erat: & cernere est ipsissimam sententiam in extremo versu epigr. 6. παλάμη δῶκεν ἐλευθερίην, *dexteræ dedit libertatem*.

Τὸν τροχόεντα μόλιβδον, ὃς ἀτραπὸν οἶδε χαράσσειν,
 Ὄρθά παραζύων ἰθυτενῇ κανόνα,
 Καὶ χάλυβα σκληρὸν καταμνησάγον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν
 Ἡγεμόνα γραμμῆς ἀπλανέῃ κανόνα,
 Καὶ λίθον (1) ὀκρυόεντα, δόνάξ ἐστι δισσὸν ὀδόντα
 Ὅηγεται, ἀμβλυνοθεὶς ἐκ δολιχογραφίης,
 Καὶ βυθίην Τερίπων ἀλιπλάγκτοις χαμῦννιν,
 Σπόγγον, ἀκετορίην πλαζομένης γραφίδος,
 Καὶ κίσην πολύωπα (2) μελανδόχον, εἰν ἐνὶ πάντα
 Εὐγραφέῃ τέχνης ὄργανα (3) ῥυόμενῃ
 Εἰμῇ Καλλιμένης τρομερὴν ὑπὸ γήραος ὄκνη
 Χῆρα (4) διαρμόζων ἐκ δολιχῶν καμμάτων.

(1) vel ὀκρίοντα. (2) alii μελανδόκον. (3) vulgo ῥυσμένην.
 (4) vulg. καταρμόζων.

Plumbum, quod curvum recta scit tingere chartas,
 Enixe longo si hereat & canonem,
 Et chalybem durum, calamos qui scindit, & ipsum,
 Qui dux haud curvae est lineolæ, canonem,
 Pallentem ac lapidem, & calamos, quævis binus inest dens,
 Rodentem obtusos, plurima si illiniant,
 Tritonique vago requiem, quæ est cara sub undis,
 Spongiam, aberranti fert quæ & opem calamo,
 Vasque atramenti, facies cui plurima, in unum
 Omnia scribendi vascula Mercurio
 Servans Callimenes senio jam ignavus & æger,
 Dextra & dans longo ex munere pace frui.

EPIGRAMMA V.

Ἀδελον.

VIII. Ἀβροχον ἀπλανέῃ μόλιβον γναπτῆρα κελᾶθου,
 Ἡς ἐπιεῖζται γραμμάτῃ ἁρμονίῃ,
 Καὶ κανόνα τροχαλοῖο κυβερνητῆρα μόλιβδε,
 Καὶ λίθον τριτὴν σπόγγῳ εἰδομένῳ,
 Καὶ μέλου ἁθεροῖο δοχῆιον· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
 Εὐγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς ἀκίδας,
 Σπόγγον ἀλὸς βλάστημα, χυτὴς λειμῶνα θαλάσσης,
 Καὶ χαλκὸν δονάκων τέκτονα λεπταλέων
 Ἐνθαδὲ Καλλιμένης φιλομειδέσιν ἀνθετο Μύσους
 Γῆροῖ κεκημηκὼς ὄμματα, καὶ παλάμῳ.

*Immadidum inerrantis plumbum scriptorem itineris,
 Et sub quo firmatur litteræ harmonia,
 Et canonem currentis gubernatorem plumbi,
 Et lapidem perforatum spongiæ similem,
 Et atramenti stabilis receptaculum, verum & ipsorum
 Bene scribentium calamorum in summitate tinctos calamos,
 Spongiam maris germen, fluentis florem maris,
 Et æs calamorum fabricatorem tenuium
 Hic Callimenes jucundum ridentibus deposuit Musis
 Senio defatigatus oculos, & manum.*

In Epigr. v. ἄβροχον plumbi appositissimum ἐπιθετόν, quare vertas *siccum, aridum*. De voce ἁρμονία, ejusque pura notione vide bene multa in sequ. libro. In vers. 3. τροχαλοῖο valet *rotundi*, non vero *currentis*. In ver. 5. vietam, vel potius inauditam vocem ἁθεροῖο, *stabilis*, sanabis statim, si restituas in σαπεροῖο, vel σατροῖο, *tempestivi, veteris*, quare belle Silentiarius epigr. 3. v. 5. atramentum dicit χρόνιον, quod adjunctum huic alteri lucem præstat, vid. pag. 162.

Versus 6. salivam grandem movet, legimus etenim spongiam esse
 χυτῆς

χυτῆς λειμῶνα θαλάσσης, in quibus verbis interpres e penu sua pro λειμῶνα refudit *florem*, partem scil. pro toto, nam λειμῶν *pratium est*: esse autem spongiam *maris pratium*, vel *flosculum*, quis, etiamsi stomachi calidissimi, concoquere posset? affatim fuisset semel appellasse ἀλὸς βλάστημα, *maris frutex*. Quare mihi κείμενον desperatae medelae est; sed si quid loci conjectioni detur, restituerem, χυδὴν πίνοντα θαλάσσην, *spongiam abunde bibentem aquam*, & apposite dicitur *spongia aquam bibere*; eapropter Graculi cum Etymologici auctore vocabulum σπόγγος compactum asserunt, quia σπᾶ ὕγρα, *ebibit humida*. Vel paullo sanius pro λειμῶνα reponerem πληρῶμα, ita ut spongia sit *maris frutex*, & quae *aqua facile impleatur*. Verum, si quis me felicius sit, & meliora vestiget, quam quae huic versui sanando illevi, mea ipse spongiae facile submitto.

Ἀβροχον ἀπλάνε' μόλιβον (1) γραπτῆρα μολίβδ',

Ἦς ἐπιεῖσται γράμματ' ἁρμονίῃ,

Καὶ κανόνα τροχαλοῖο κυβερνητῆρα μολίβδ',

Καὶ λίθα κα τρητὴν σπόγγῳ ἐειδομένῳ,

Καὶ μέλαν' (2) σαθεροῖο δοχήϊον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν

Εὐγραφῶν καλῶν ἀκροβαφεῖς ἀκίδας,

Σπόγγον ἀλὸς βλάστημα, (3) χυτῆς πληρῶμα θαλάσσης,

Καὶ χαλκὸν, δονάκων τέκτονα λεπταλέων,

Ἐνθαδὲ Καλλιμένης φιλομειδέσιν ἀνθετο Μίσσαις

Γήραι' (4) κεκημηκῶς ὀμματ', καὶ παλάμῳ.

(1) membr. Vatic. γραπτῆρα. (2) vulgo σαθεροῖο.

(3) vel reponere χυδὴν πίνοντα, vulgo χυτῆς λειμῶνα.

(4) Palat. membr. κεκημηκῶς.

Aridulum signans, recta ut sit semita, plumbum,

Atque ut litterulis firma sit harmonia,

Et canonem, cohibet qui plumbum errare rotundum,

Nec non pertusum, spongia uti est, lapidem,

Vas & concocti atramenti, & qui bene tingunt,

Et quorum summa est nigra acies, calamos,

Et germen ponti est quae spongia, sat bibit unda,

Atque acuens calamos, ut faber, as tenues

Callimenes blandis heic dedicat ipse Camenis

Ob senium dextra languidus, atque oculis.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ VI.

Ἰβλιαν' ἀπὸ ὑπάρχων Αἰγυπτίῃ.

IX. Ἀκλινέας γραφίδεσσιν ἀπιθύνοντα πορείας,

Τὸν δὲ μόλιβδον ἄγων, καὶ μολίβδ' κανόνα,

Σύνδρομον ἡνιοχῆα, πολυτρήτε' ἀπὸ πέτρης.

Λᾶαν, ὃς ἀμβλείαν θῆκε γένῳ καλᾶμ',

Σὺν δ' αὐτοῖς καλᾶμοισι μέλαν μυσθήμα φονῆς

Ἀνδρομέης, σμύλης τ' ὀξύτομον κοπίδα

Ἐρμεῖ· Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόν' ὀμματ' αὐγῇ

Ἀμβλύνας, παλάμῃ δᾶκεν ἐλάτρελλῳ.

Ec

Re

*Rectas litteris dirigentem semitas
 Hoc plumbum agens, & plumbi regulam,
 Concurrentem rectorem, & undique pertusæ petrae
 Lapidem, qui obtusum acuit calamus,
 Et cum ipsis calamis atramentum, mysteria vocis
 Humanæ, crenæque valde acutum cultrum
 Mercurio Philodemus: cum tempus oculi lucem
 Obrundens, manui dedit libertatem.*

In Epigram. vi. interpres in voce γραφίδεσσιν falsissimus est; non etenim γραφίδες sunt *litteræ*, sed *calami scriptorii*, ut nemo non videt. Pro ἀπιθύνοντα refice ἐπιθύνοντα. In 2. versu ἄγων importunissimum est, & ἀσύντακτον, igitur appone οὐδ', vel quid simile. In 3. lege συνδρόμῃ, ut cum μολίσσῃ conveniat; *plumbum* enim *excurrit*, dum signat lineolas, & ab recta regula detinetur, ne exorbitet; præterea statim expunge vocem ἡνιοχῆα, *aurigam*, quæ præfert metaphoram audacissimam, nemo sane a se impetraverit, ut credat Julianum epigrammatis auctorem vocasse κανόνα, *plumbi aurigam*: quare ῥῆσιν illam meo periculo divide, & quæ probe scripsit Julianus, habebis, scil. ἴθυν ὀχῆα, hoc pacto regula suum ἐπιθετόν, scil. ἴθυν acquirit, fungiturque officio suo *cobibendi plumbum*, ne a recta discedat. Πέτρα quidem *rupes*, λάσῃς est particula, quæ a rupe exscinditur, quod jam ante me adnotaverat Salmas. in Solin. p. 851. contentus uno Theocrito, tot Homeri loca oblitus, vid. Il. δ. v. 107. Od. ε. v. 412. 415. 428. ubi in ea notione est vox πέτρῃ, ut sexcentena taceam. Atque in hisce etiam epig. vides pumicem nunquam vocitari πέτρων, sed vel λάσῃ, vel λίθον, & λίθῳ particula etiam rupis est in Homero, & ceteris Scriptoribus; ita ut huic vatum principi sollemne est canere domos fabricari ξεστοῖσι λίθοισι, vel πυκινόισι λίθοισι. quare de regiis ædibus Priami legimus Il. ζ. v. 244. Πευτήμοντ' ἔνεσσαν θάλαμῳ ξεστοῖο λίθοιο. Et Il. π. v. 212. Ως δ' ὅτε τοῖχον ἀνὴρ ἀράχῃ πυκινόισι λίθοισι. Addas Od. ψ. v. 192. θάλαμον δέμον, ὃφρ' ἐπέλεσσαν Πυκινῆσιν λιθάδεσσιν. Ac ipse summus vates nos docet λάσῃς, & λίθῳ in æqua notione haberi, cum de Circes domo recinit, Od. κ. v. 210. πετυγμένα δώματα Κίρκης ξεστοῖσι λάεσσιν. Idipsum habeo ab Hesiodo, ut omnes horum vatum principum filios præteream, qui docet in ἔργοις v. 624. hyeme subduendas in littus naves, & muro ex bene compactis λίθοις cingendas contra vim, & humiditatem ventorum: Νῆα δ' ἐπ' ἡτείρῃ ἐρύται, πυκνάσαι πε λίθοισι Πάτθευ, ὃφρ' ἴχωσι ἀνέμων μὲνθ' ὕγρὸν ἀέντων. Quæ hic adjecit Clericus, ne legas, nam haud sunt tanto viro digna.

x. Hæc mihi vix illinenti in mentem veniunt, quæ utinam non illevisset Mazochius in lib. de Ascia, (cujus lucubrationes mihi delictum sunt,) ter enim dictitat p. 264. 265. 267. in Homero omnia ædificia ex ligno compacta, ligneumque fuisse heroicis temporibus τεκτόνων domorum ministerium. Cum

con-

contra sit ex quinque hisce exemplis ; imo non solum lapidibus aedes eo ætatis exstructas legere est, verum etiam summa elegantia & cultu elaboratis ; & me etiam piget, eo quod vir magnus verbis castigat Eustathium secum non conjunxerit. Verum Mazochio indulgendum, quem in nova, ac laudis plena, vocis τέτων, quam cudit, διαγνώσει, maxime uri oportuit Homerum sibi fore adversarium ; quare quavis ope & arte in sententiam suam convertere adlaborandum fuit. Ceterum viro huic eruditissimo non dumtaxat Eustathius, sed & Scholia brevia ea in re resistunt, quæ Il. δ. v. 110. isthæc adnotant : Τέτων · ὁ καλέμεν τοξοποιός · ἡ ΚΟΙΝΩΣ, πᾶς τέτων λέγεται · ἀπὸ τῆ τέτειν, ὃ ἐστὶ, κατασκευάζειν τί. Adlevi majoribus litteris proverbium ΚΟΙΝΩΣ, quo advertas illud etiam Mazochio displicuisse in Suida, atque postquam leviter Kusterum arguisset pag. 267. more suo asciatum quid, & subtile attexuit, ut in ΚΟΙΝΩΝ immutet : consulas clarissimi viri adnotationem 320. quo rem perspicias. Imo longissimo ante Heroicorum temporum intervallo lapidibus ceptum est ædificari, vide Gen. c. xi. v. 3. *Habuerunt lateres pro saxis, & bitumen pro cemento.* Et Levit. c. 14. v. 14. c. jubetur *lapides, & ligna domus leprosi projici extra oppidum.*

xii. Pro re nata, eo quod epigrammatographus probe distinguit λαῶν ab πέτρα, atque Homerus sæpe utitur vocibus ξεστοῖσι λίθοισι, urgeor ad Justinum locum ἐν λόγῳ πρὸς Ἑλλήνας pag. 33. Venet. 1747. explanandum, qui Sibyllæ Cumanæ βασιλικὴν ait fuisse ξεσμένῳ θεῷ ἐνός λίθου, verba Homericæ mutatus, quæ non vice simplici in eodem κόμματι repetit : Εἰθεασάμεθα ἔν τῇ πόλει (Κῆμα) γενόμενοι καὶ πῃ τόπον, ἐν ᾧ βασιλικὴν μεγίστῳ θεῷ ἐνός ξεσμένῳ λίθῳ ἔγνωμεν · πρῶτα μέγιστον, καὶ πάντος θαύματ' ἄξιον · ἔνθα τὸς χρησμούς αὐτὴν ἐπαγγέλλειν οἱ ὡς τὰ τέτταρα παρειληφότες πρὸ τῶν ἐσῶτων προγόνων ἔφασκον. Ἐν μέσῳ ἔτ βασιλικῆς ἐπεδείκνυσεν ἡμῖν τρεῖς δεξαμένους ἐν τῷ αὐτῷ ξεσμένῳ λίθῳ, ὧν πληρωμένον ὕδατ' ἔλεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον · καὶ σολὴν ἀναλαμβάνουσαν εἰς τὸ ἐνδότατον τὴ βασιλικῆς βαδίζειν οἶκον ἐκ τῆ αὐτῆς ξεσμένον λίθου, κ.τ.λ. quæ verba ponderosa satis, miserum in modum conversa a Benedictinis viris ægre intueor : *Vidimus, cum in hac urbe (Cumis) essemus, locum quendam, ubi sacellum maximum ex uno saxo excisum conspeximus, rem sane præclarissimam, & omni admiratione dignam ; ibi sua illam oracula edidisse narrabant, qui hæc a majoribus, ut patriæ suæ propria acceperant. In medio autem sacello monstrabant nobis tria receptacula ex eodem excisa saxo, quibus aqua repletis lavare eam dicebant ; & cum vestem resumpsisset, in intimam sacelli ædem secedere ex eodem saxo excisam, &c.* Quis ferat βασιλικὴν μεγίστῳ transfundi ὑποκοριστικῶς *sacellum* cum ἐπιθετῷ *maximum* ? quæ quidem contraria sibi sunt. Et qui fieri potuit, ut parvum *sacellum* tres δεξαμένους, imo & ἐνδότατον οἶκον amplecteretur ? quare merito Justinus vocitavit μεγίστῳ βασιλικὴν. Et miror eos doctissimos viros non secutos Jo. Langi interpretationem, quæ aliquanto melioris pretii est, eam tutemet consulas.

Verum & Langus, & Benedictini in verba, quæ ex Homero desumpsit Justinus, $\xi\zeta$ $\acute{\epsilon}\nu\acute{o}\varsigma$, vel $\omega\acute{\iota}\tau\epsilon$ $\xi\zeta\epsilon\tau\mu\acute{\epsilon}\nu\omega$ $\lambda\acute{\iota}\theta\alpha$, misere impingere *excisam ex uno lapide* convertentes; cum $\xi\acute{\epsilon}\omega$ non sit *excido*, sed *perpolio*, *levigo*, idcirco princeps vatum *lapides* plerumque dicit $\xi\epsilon\varsigma\acute{\epsilon}\varsigma$. Nōsco autem, cur transversum acti sint hi doctiss. interpretes, cum enim longior Maronis fabula de Sibyllæ horrenda specu a pueris in eorum pectora influxerit, rati sunt Justinum hoc antrum Virgilianum $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta\eta$ appellasse; & $\lambda\acute{\iota}\theta\omicron\nu$ $\acute{\epsilon}\nu\alpha$ peræque esse, ac *rupem*, hinc $\xi\zeta\epsilon\tau\mu\acute{\epsilon}\nu\omega$ versum est *excisam*; cum dicendum fuisset Latine, *Templum illud* (Sibyllæ) *parili perpolitoque lapide fabrefactum*: templa enim, domus, ædes lapidibus exstrui dicimus, ferro contra excidi, quod vel pueri vidissent. Et quis vel tiro Græculus ignorat voculam $\acute{\epsilon}\iota\varsigma$, *unus* sæpe in utraque lingua, valere *par*, *aqualis*, *idem*? itaut hæc Sibyllæ $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta$ *uno lapide fabrefacta* juxta sit, ac *eodem saxo*, non conquisitis quibusvis lapidibus, sed ex una rupe excisis, atque inde $\xi\zeta\epsilon\tau\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\iota\varsigma$, *bene aptatis*: ea quidem est Justinus, idque elaboratissimum ædificium viderat, ideoque vocat jure $\mu\acute{\epsilon}\gamma\iota\sigma\omicron\nu$ $\pi\rho\acute{\alpha}\gamma\mu\alpha$, & $\pi\omega\tau\acute{o}\varsigma$ $\theta\omega\lambda\acute{\omicron}\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$ $\acute{\alpha}\xi\iota\omicron\nu$. Quod autem $\acute{\epsilon}\iota\varsigma$, *idem*, ac *similis* denotet, posthabitis, quæ ab lexicis, atque ab indicibus habes, exemplis, uno Thucydidis utar opportuno satis hist. lib. 4. n. 64. p. 265. $\tau\acute{o}$ $\&$ $\xi\acute{\upsilon}\mu\pi\alpha\nu$, $\gamma\epsilon\iota\tau\omicron\nu\alpha\varsigma$ $\acute{\omicron}\nu\tau\alpha\varsigma$, η $\xi\omega\tau\acute{\iota}\kappa\alpha\varsigma$ $\mu\acute{\iota}\alpha\varsigma$ $\chi\acute{\omega}\rho\alpha\varsigma$, η $\acute{\omicron}\nu\omicron\mu\alpha$ $\acute{\epsilon}\nu$ $\kappa\epsilon\chi\lambda\eta\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha\varsigma$ $\Sigma\iota\chi\epsilon\lambda\iota\omega\tau\alpha\varsigma$, *uno verbo, quod vicini sumus, & incolæ ejusdem regionis maritimæ, & eodem nomine Siculi vocemur*: vides igitur $\acute{\epsilon}\nu$, & $\mu\acute{\iota}\alpha$ valere *idem*, *eadem*, &c. verum id vulgare, & cuiusvis notum: imo & Hebræi in eadem sententia sexcenties voce אחד *unus*, usi sunt, consulas Concordant. P. Marii de Calasio edit. Londini p. 115. ubi illitum est אחד , *unus*, *idem*, & אחיו , *uni*, *iidem*, inde, ut moris est, perpetua sanctorum libb. testimonio afluuntur. Ratum igitur est, quid sit Justino $\xi\zeta\epsilon\tau\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ $\lambda\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$.

XII. Præterea adeo verum dicas ea, quæ protuli, Justinum sensisse, ut vocem $\lambda\acute{\iota}\theta\omicron$ nunquam reperire sit in notione *rupis*, vel *montis*, sed solummodo tum sacri Scriptores, tum $\acute{\omicron}\acute{\iota}$ $\xi\acute{\epsilon}\omega$ pro lapidibus non magnæ molis adhibuerint; in eoque adeo conjuratos nactus sum, ut nihil supra; contra vero pro *rupe*, sive *monte* vocem $\pi\acute{\epsilon}\tau\rho\alpha$ eodem constanti animo illeverint; quod & Latiæ etiam Scriptores cujusvis ætatis in bino vocabulo *lapis*, & *petra* imitatos gratulor, quorum loca si aggererem, fierem importunus, cum ubique tum Græce, tum Latine prostant; satis erit eorum indices invisere. In manifesto tamen peccatu versarer, si ab Scriptorum principe Homero locum $\alpha\acute{\nu}\tau\acute{\alpha}\xi\iota\omicron\nu$ $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega\nu$, & veluti a me confictum haud apponereim, ubi Niobæ filiorum duodenorum, quos Apollo interfecerat, fabellam narrat, atque homines, & Nioben in *lapides* convertos vocat $\lambda\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma$. e contrario *montes*, in quibus dolores concoquebat Niobe, appellat $\pi\acute{\epsilon}\tau\rho\alpha\varsigma$, & $\theta\rho\epsilon\alpha$, in Il. ω. v. 610. $\text{Οἱ μὲν ἄρ' ἐννήμαρ κέατ' ἐν φόνῳ, ἔδ' ἔπ' ἦεν -- Κατθάψμ' λαὸς ἔ' λῖθ' πολίησε Χρονίων. . . . Νῦν δ' ἔπ' ἐν πέτρῃσιν, ἐν ἔρ' ἐσιν οἰοπόλοισιν. . . . Ἐνθα λῖθ' πέρ' ἔδ' ἔσ' αἰ, Θεῶν ἐκ κήδεα πέσσει.$

πέσει. Imo miratus sum tum Mosem ipsum, tum ceteros Hebræos in sanctis membranis æterna ὁμοφρονήτει clare distinxisse, & ne simplici quidem vice unquam confudisse vocabula $\lambda\alpha\beta$, *lapis*, & $\rho\upsilon\varsigma$ *rupes*, quam alteram vocem & LXX. πέτρα jure reddidere, & Latiaris interpret invertit *petra*; primam vero λίθος, & *lapis*: vide eundem P. Marium de Calasio in his ῥήσεσι, quo rem citius noscites. Hac sane distinctione investa, (quam haud scio, an tot præclarissimi, & πολύγλωττοι interpretes adverterint,) mira lux erit tum profanis, tum præsertim sanctis veteris, & novi fœderis voluminibus: Quare ut ad Sibyllæ βασιλικὴν redeam, si $\text{ἢ ἐνὸς λίθου ἢ ἐστραμένω}$ cum Justino fateamur, non *excisam in rupe* dicas, alias ipse Martyr ἐκ πέτρης allevisset, cum λίθος sit exiguæ molis *lapis*, nobisque suggerit eam βασιλικὴν fuisse saxi fabri malleo politis compactam, & maximorum, atque elegantium ædificiorum instar erectam.

His animadversis, nullusdum mecum non ægre feret Mazochium isthæc Justiniani verba longiori commentario doctè, ut moris est, illustrantem hanc βασιλικὴν Sibyllæ appellasse *specum* in Neap. Calend. to. 2. pag. 449. *Vult igitur Noster* (Justinus) *Sibyllæ specum, sive χρηστήριον in Romanarum basilicarum formam fuisse constructam*, &c. quis enim vero vocet *specum*, prægrande ad miraculum ædificium, & affabre aptatis λίθοις compactum erectumque? Et me piget maximum virum oblitum esse hæc Justiniani verba attentius pensitasse, Latinamque interpretationem tanquam non malam Calendario adnexuisse. Verum de hac Sibyllæ βασιλικῇ, & Justiniani verbis plurima commentabimur σύν Θεῷ in regionis Puteolanæ descriptione; & splendidissima Agathæ mendacia Sibyllæ *antrum* comminiscens ἀπὸ τῆς βαρβαρώδους pag. 20. edit. Paris. 1660. exhibilabimus: quis enim præstet potiorem fidem scriptori absenti, & ævi nequioris, quam Justiniano cultissimo viro, atque ἀντίπτῃ;

XIII. Hæc autem me de falso Sibyllæ antro commentantem opportunè arcessiit Antistita Sacrarum Virginum (quæ primorum patriciorum filia sub Divæ Claræ nomine, ac tutela συμβίβει, virtutum exemplo, quod grande claritudinis adjumentum est, & regia munificentia spectatissimæ præ ceteris;) ac benignissime inscriptionem expostulavit in aditu Cryptæ, quæ ab Averno ad Cumas perfossa erat, adponendam, utpote quæ inter ingentia harum Virginum prædia interjacet, atque ab incitissimis Scriptoribus, ejusque oræ importunis περιηγητοῖς, uti appellat Justinus, *Grotta della Sibilla*, salutatur, quos non male *Cicerones* vocitamus, nam id genus homunciones alibi multis ostendam audivisse olim etiam *Homeros*, pacemque petam ab summo viro Mazochio, qui in longiori adnot. in Calendarium pag. 449. to. 2. acute arguteque evincere adnititur eam nomenclaturam abortionem esse vocis *circitores*, vel *ciccerrones* contractæ ab *circumerrones*: interea de id genus hominibus vide, quæ adnotavit Sphanhem. init. de P. N. quem laudare oblitus est Mazochius. Quæ cura potis fui inter hanc longam, & fortasse tædii plenam atramentariam ope-

operam, edere epigraphen, adscribam, quo mandatis tantæ Antistitæ obtemperem, quæ immortale nomen sibi ob templi sui omnium in hac urbe magnificentissimi inflaurationem, ac picturas comparavit.

CRYPTAE AB AVERNO HOC LACU AD CUMAS
 AVSPICIIS AGRIPPÆ
 ET COCCÆI ARCHITECTI INGENIO ET OPERE
 POSTERIS ADMIRANDO EFFOSSAE
 SIBYLLAE NOMINE ATQVE ORACVLIS
 PERDIT AVGVSTAE
 OLIM VIRORVM CONSVLARIVM ET IMPERATORVM CVRRIBVS
 CONVENARVMQVE ITINERIBVS
 CELEBRATISSIMAE
 INTROITVM PAENE CLVSVM
 DELIA BONITA ANTISTITA
 ET CATHARINA ANGVILLARIA ADMINISTRA
 INTER CETERAS SVB DIVAE CLARAE TVTELA
 PATRICIAS NEAPOLITANAS VIRGINES
 PROVIDENTISSIMAE
 QVEIS IN MAIOREM PVTEOLANI AGRIS PARTEM
 IVS EST
 CAEMENTIS AC RVDERIBVS REIECTIS
 LONGA AETATE AGGESTIS
 APERIVNDVM ORNANDVMQVE
 CVRAVERE CIOIOCCLIII

Scio me ob voces λαῶς, & πέτρα, quæ hoc epigr. exornant, longius aberrasse, quare ad medelam reliquorum versuum aggrediar; postquam te admoneam, ne credas Jo. Georg. Grævio in laboriosis in Hesiodum lection. in ἐργ. v. 589. agenti: Πέτρα Homero, aliisque Græcis poetis sæpe est antrum in rupe excavatum; assertque duo Homeri loca, quæ quidem vel tiro de rupe, sive monte, non de specu interpretaretur; primum est Il. β. v. 88. ubi si divinus vates πέτρῳ dicat γλαφυρήν, ipsa πέτρα rupes quidem est, & eo quod addat γλαφυρή, evadit mons effossus; & quis unquam negaturus est ἐπιθετὰ rem varie afficere atque discriminare, non vero ipsam prorsus immutare? hinc in ipso Hom. πέτρα est περὶ μήνης, Il. v. 63. ὀλοοίτροχ[Ⓞ], v. 137. κοίλη, φ. v. 494. & Od. μ. 233. ἡερσηδής, atque id genus sexcenta. Alterum est Il. δ. 107. ubi Homerus canit de cervo, πέτρης ἐκβάλλοντα, quæ verba vertunt omnes, ex rupe exeuntem, & Grævius de suo addit, ex rupis antro exeuntem; cum si ea carmina summi vatis adeas, diceres cervum e rupe descendentem. Verum hæc satis aperta.

Ia ver. 4. Σῆγε abunde profert amanuensium torporem, corrige lubenter Σῆγε, acuit, quod vidit etiam interpres, licet in ceteris dormitans, non vero Manutius. Ut sententia hujus 4. versus stet, scias ex membranarum Vaticanis me habere monstrosam vocem συσῆμα, quam Aldus reposuit notio-rem, licet nihil hic opportunam, μυσῆμα. ipse enim cum ignarissimis ignoro, cur calami, & atramentum sint humanæ vocis mysteria: aliud prorsus cogitasse Julianum credendum est: minima admodum mutatione συστήμα verte in συπτῆμα, mentemque Juliani tandem aperies: σύψω etenim est adstringo; igitur συπτῆμα, adstrictio; & revera, ut vox humana characte-

ribus firmetur & adstringatur, calamis, & atramento utamur oportet, alias vox avolaret; quare merito Homerus περιθρύλλητον illud adjunctum περρέυτα *verbis* semper assuit, quando loquuntur; in ipsa autem scriptura, vocem veluti figimus, & σύφομεν, *adstringimus*: habes igitur Juliani mentem, qui bene noverat verba esse περρέυτα, dum loquimur, contra vero συφθέντα, dum scribimus; hinc belle verba chartis depicta appellantur φωνῆς συπτήματα. Ut autem nihil prorsus dubites, quin recte hanc vocem sanaverim, fundum do eundem Julianum in epigrammate sequenti v. 5. & 6. dum ait calamos, & atramentum *adservare vocem mortuorum*; φιλάττειν autem γῆρυν, & σύφειν φωνήν, eadem siquidem valere nemo neget. Quid si eundem prorsus loquendi modum repperim? Isidorus præsto mihi est Orig. l. 6. c. 14. cujus verba si egomet confinxissem, aptiora cudere haud quivissem: *Instrumenta*, inquit, *scribæ calamus, & penna*; *ex his enim verba paginis infiguntur*, &c. Sane videtur Isidorus hanc sententiam ex Juliani epigrammate mutuatus; quare illius ævo certe συπτήμα legebatur; sane iterato recinendæ sunt diræ in librariorum, qui elegantem illam carminum ἀνθολογίαν tam misere deflorarunt. Valde gratulor mihi etiam Lucanum id muneris characteribus tribuisse, scilicet vocem firmandi, ne avolet, sed æternum duret; quis enim ignorat bina ejus carmina περιβόητα lib. 3. v. 221. *Phœnices primi, famæ si credimus, ausi Mansuram rudibus vocem signare figuris*? Porro irridendi, qui elegantem vocem *mansuram* inscitissime immutarunt in nullius pretii ῥῆτιν *mensuram*, vide hujus poetæ editionem Oudendorpii nuperrimam, & apparatissimam; & miror doctiss. virum in voce *mansuram* nihil adnotasse. Pro re nata de Sannazario συμπολίτη aliquantulum conquerendum mihi est, dum atramenti laudes merito persequitur epigr. 32. lib. 1. & illud commendat, quod gesta regum æternum duratura chartis illinat, *Mandet ut æternis scripta voluminibus*; verum si summus hic poeta Grajas delicias, & hæc epigrammata scrutatus esset, potius apposuisset, *Figat, ut æternis*, &c. quas delicias Lucanum, atque Isidorum invisisse minime pœnituit. Facescat igitur inter barbaros vox marcida συσήμα, sive, ut in Vaticanis membranibus συσήμα, aut μυσήμα, & in præclarum epigram. συπτήμα restituatur. Accipe carmen non amplius maculis turpe, & μετρικῶς conversum.

- Ἀκλινέας γραφίδεσσιν (1) ἐπιθύνοντα πορείας,
 Τόντε μόλιβδον, (2) ὅμῃ κ' μόλιβ' κανόνα,
 (3) Συνδρομέ (4) ἴθω ὀχῆα· πολυτρήτη τ' ἀπὸ πέτρης
 Λάαν, ὃς ἀμβλείαν (5) θῆγε γένω καλάμῳ,
 Σὺν δ' αὐτοῖς καλάμοισι μέλαν, (6) συπτήμα φωνῆς
 Ἀνδρομέης, σμύλης τ' ὀξυπόμον κοπίδα
 Ἐρμείη Φιλόδημ'· ἐπὶ χρόνῳ ὀμματ' αὐγὴν
 Ἀμβλύνας παλάμῃ δάκεν ἐλάδεϊλῳ.

- (1) vulgo ἀπιθύνοντα. (2) commun. ἄγων.
 (3) vulgo συνδρομον. (4) commun. κνιοχῆα.
 (5) vulgo ὀκνε. (6) membr. Vat. μυσήμα, ex Fulv. Urfin. συσήμα.

Quod calamis dat iter, recto ne a tramite oberrent,
 Hoc plumbum, & plumbi, qui regit hos, canonem,
 Currens hoc qui inhibet; pertusa atque undique petra
 Particulam, obtuso dat qua aciem calamo,
 Cum calamo atramentum, vocem quæ organa figunt
 Humanam, & cultum, qui secatur, atque acuit,
 Mercurio Philodemus; vim cui luminis ætas
 Obtudit, officio hinc dextera se exsoluit.

EPIGRAMMA VII.

Τὸ αὐτὸ.

XIV. Ἀὐλακὰς ἰθυόρων γραφίδων κύκλοισι χαράσσω,
 Ἀνθεμά σοι τρωχθεὶς ἔτ' ἐμὸς μολιβῶ,
 Καὶ μολιβῶ χρωστῆρι κανὼν τύπον ὀρθόν ὀπάζων,
 Καὶ λίθ' ὀρχιδέων θηγῆλέ' καλάμῳ,
 Σὺν καλάμοις ἄγγ' τε μελαινδόκον, οἷσι φυλάσσει
 Αἰὼν ἐπσομένοις γῆρ' ἀποικομένων,
 Δέχυστο καὶ γλυπτῆρα σιδήρεον, ᾧ Θρασὺς Ἀρης
 Σὺν Μῆστ' αἰδῶ δῶκε διακτορέλῳ,
 Ἑρμείη, σὰ γὰρ ὄπλα· σὺ δ' ἄδρανέ' Φιλοδήμῳ
 Ἰῶσιν ζῶν, λειπομένοιο βίῃ.

*Lineas recte directorum stilorum circulis arans
 Donarium tibi erasum hoc meum plumbum,
 Et plumbo coloratori canon imaginem rectam præbens,
 Et lapis bene scissos acuens calamos,
 Cum calamis vasque atramentum capiens, quibus custodit
 Tempus sequentibus vocem mortuorum,
 Accipe & sculptorem ferreum, cui confidens Mars (mandata;
 Cum Musis propriam dedit legationem: functionem perferendi
 Mercuri, tua enim arma: tu infirmi Philodemi
 Dirige vitam, relincente vita.*

In Epigrammate VII. amanuenses fortuito magis, quam ex industria autographi fidem servarunt, quare admodum pauca animadvertenda mihi reliquerunt. In versu I. obscuriorem se præbet Julianus in voce κύκλοισι, quam accipere jubeo pro plumbi figura, quæ rotunda erat, ut passim legere est in his epigrammatis: verum prorsus me latet, quid sibi velint verba, αὐλακὰς ἰθυόρων γραφίδων, *fulcos*, seu *lineas calamorum recta incedentium*, seu *scribentium*; nisi dicas Julianum accepisse *fulcos calamorum* pro ipsis *calamis*, quod ab Græcæ linguæ, & Latialis genio longe alienum. Arridet autem magis, si dicamus in mendo cubare vocem ipsam κύκλοισι, quam paullulo fidentius restitue in ἄχροισι, & mens epigrammatographi foret, *plumbum signans surculos pro extremitatibus calamorum, ut recte procedant*; ita ut accipiatur σωμειδοχῶς
 pars

pars illa calamorum, quæ sola scribit, pro *ipsis calamis*: hanc conjecturam satis firmat versus 6. epigr. 3. ubi eadem fere verba legis, καλαμῶν ἄκρα μελαινομένων. Quam medelam si acceptes, omnis caligo detergitur. Ne interpreti credas γραφίδων vertenti hic *stilorum*, cum satis ostensum sit superne Græcos stilos ignorasse.

Laudes, quibus cultrum honestat Julianus in 6. & 7. versu, olent sui sæculi mores, & audacissimæ sunt. Demum coronidem imposuit interpretes oscitantia suæ, cum extremi versus extimam vocem verterit *vitam* pro *vicatu*, quam vel puer divinasset. Haud pretium operæ est iterum allinere epigramma, cum unam videas in eo διόρθωσιν in voce κῦκλοισι: quare meos solummodo versus non bene tornatos adscribam.

*Hos rectos sulcos calami pro cuspide signans
Hocce meum plumbum jam tibi devoceo,
Præbet iter rectum nigro quæ & regula plumbo,
Ac lapidem, scissos qui calamos acuit,
Cum calamis cistam atramenti, quorum ope servat
Ætas majorum dogmata, ne intereant,
Excipe tu findens ferrum, quo terribilis Mars
Cum Musis proprio fungitur officio;
Mercuri, & hæc tua sunt arma, imbellis Philodemi
Tu vitam foveas, si insita vis abiit.*

Hæc habui, quibus cursim septena hæc epigrammata ob librariorum injuriam ubique affecta in munditiem suam restituerem: & miror Salmasium in Solin. & in hist. Aug. pleraque horum vocabula explanasse, & sui veluti oblitum medicinam tot affectis locis nullam fecisse; præsertim in Solin. p. 644. ubi meminit hæc dedicatoria epigramm. adnotatque quædam de *plumbo*, de *regula*, &c. sed perquam obscure, in eisque nihil errorum deprehendit. Mirorque magis Gotl. Schwartzium, qui postremus in exercit. de varia supelect. librar. veter. septenos hos epigrammatum flosculos adnotatiunculis honestare aggressus est, nihil omnino eorum, quæ a me vel sanata, vel restituta sunt, advertisse; præstitit etenim fidem interpreti potius, quam ἀπογράφω. Porro, si quis me audacem trahat, adstruatque tot loca emendasse, ut potius ipse visus sim veteribus scribere, quam veteres nobis, ei reponam illius ætatis Scriptores exemplaria posteris commendasse, quæ scædis vitiis carerent, & quæ bonam præ sententiam ferrent; quare maciandi laudibus sunt, qui exscribentium stupori consulunt, vel plurimas antiquiores membranas invisentes, vel bonis conjecturis innixi scripta veterum erroribus marcida ad primævam γνησιότητα confingere adlaborant. Ceterum, si id studii ego in hisce septenis carminibus præstiterim, & quid laudis meritis sim, legentium indulgentiam, & Græca callentium vota præstolor.

Π Α Ρ Ε Ρ Γ Ο Ν

DE VETERUM LIBRORUM FIGURA APUD HEBRÆOS, GRÆCOS, ET ROMANOS,
 QUOS OMNES QUADRANGULOS FUISSE DEMONSTRATUR; DEQUE EORUN-
 DEM ORNAMENTIS: IMPRIMIS DE VERA ΔΙΑΓΝΩΣΕΙ VOCUM VOLUMI-
 NIS, ATQUE CODICIS: ET DE VERBIS ΠΥΤΣΣΩ, ET ΠΛΙΚΟ.

C A P U T I.

Hebræi, & Græci unos libros bipatentes agnoverunt;
 & objectionibus respondetur.

I. **U**Rgendum mihi est adversus decantatissimam tot doctiss. virorum sententiam.
Vera notio verbi volvere. II. Hebræos teretes libros minime adhibuisse ostenditur: quid ספר, & potissimum מנלה contra el. Mazochium: ea vox Hebræis peregrina: Zacharie, Jerem. Machab. & psalmo lux, in quo verba, ἐν κεφαλίδι βιβλίας, & Latine, in capite libri, male versa. III. Apud gentem sanctam libros quadrangulos fabrefactos constat ex Luca: quid ἀνοίγω, & πασάννυμι adversum eundem cl. virum. In Ezech. male appositum, involutus liber: quid פרוש, & פתח: vera notio verborum, liber scriptus intus, & foris. Schoettgenius, & Calmetus notantur. IV. Græci cylindrica volumina prorsus ignorasse multis patet: fides Plinio desideratur, quocum conjurare videtur Mazochius. V. Vox ἄλμα, volumen, inficeti Græcorum seculi; sicuti κεφαλὴς in hac notione, quam male a כפל trahit Fullerus. Æschinis epistola multa lux, ubi perperam est βιβλίον ἀνεκλιγμένον, convolutum, pro ἀνεργμένον, apertum. Locus etiam Laetii expenditur vocantis libros κυλινδρους de hujus biographi ratione scribendi querela; atque ætas expenditur. VI. Verba Pausania contra quadratos libros affecta sanantur; & male versa restituntur, ubi βιβλία προβιβλία hinc præclave illustrantur loca Jo. Apocal. cælum . . . sicut liber involutus; & psalm. extendens cælum, sicut pellem. VII. Græcorum volumina non solum τετραγώνα, verum & elegantissima ex Luciano. Quid apud eundem βιβλίον ἐς δύο συνειλημμένον, marcide conversum.

I. **S**CIO mihi non parum invidiæ in hac brevi de librorum veterum forma lucubratione creatum iri, cum ipse ex trium linguarum Scriptorum lectione collegerim, unum semper fuisse librorum compingendi modum, quadratorum scilicet, convolutorum e contrario in cylindri figuram inter fabulas amandandum. Ad arduam rem aggredi fateor, cum adversus tot maximi nominis ἀρχαιολόγους contendendum mihi sit, & neminem unum reperiens, qui hanc alteram librorum formam æternis commentariis, nescio quo turbatae mentis impetu, propugnare adnitus non sit; atque adeo simul ea in re conjurarunt omnes, & eo usque sancta rataque ea sententia jam evasit, ut tacita assensione comprobendam, & quasi

quasi indicto juramento statutam exputarint.

Porro me piget tot excellentium virorum agmen producere, quorum bonam partem præter Funccium Trotzium de pr. scrib. orig. cap. 35. quibus cum & ipse conspirat, enumerat, ac passim laudat. His addendus ὁ πλυν Mazochius, qui in epist. de Dipt. Quirin. idipsum tutatur, communique opinioni grande ob doctissimi viri auctoritatem momentum apposuit, & more suo Hebræis, Græcisque luminibus rem offundere sategit. Demum anno superiori Sebast. Donatus librum edidit de veteribus Diptychis minime pœnitendum, atque hunc binum compingendi libros modum firmare aggredditur; quanquam ea in re ab aliis per diu occupata recinat.

Ceterum sic statuo, Hebræos, Græcos, ac Romanos una librorum forma, quadrata scilicet, usos esse; quamvis vox τὸ *volumen* etiam ipsis sollemne semper fuerit, cui profecto alia notio subest, quam quæ vulgo exputatur; eam cum ignorarent universi, transversum acti sunt; omnemque ornatum ad convolutos libros ipsi præcipientes transulere, qui quadratorum erat ἰδιώτης. Neque traducas hanc διατελλω nihil cum *re atramentaria* commune habere; hinc adventitiam, atque veluti adfutam damnes; etenim, si certo præstem veteres unicam librorum formam fabricatos esse, cylindricos vero prorsus ignorasse; cum præjudicatam hanc exuant opinionem, facile traham refractarios, ut in iis, quæ multa de scriptis tabulis superne dicta sunt, majorem mihi fidem præstent; cum ea sit humanæ mentis indoles, ut si semel iterumque decipi passa sit ab Scriptoribus ἀρχαιολόγοις, lubenter in contraria invertitur & desciscit. Ceterum non tantum abs re fore reor negotio atramentario librorum figuram adnectere, cum utraque mutuum sibi impertiant lucem. Demum spondeo me hic specimen dumtaxat commentarii daturum, alias sane ea res prolixitate laboraret sua; omnia meliore ordine opportuniore loco servanda reor: quare nunc pensî mei operam cursim obeuntem, & veluti quædam semina jactantem me intueberis.

Et quidem doctissimos quosque voces *volvere*, & *volumen* in fraudem traxere, in animum inducentes eadem vi pollere, ac *circumvolvere*; quare finxere quædam librorum corpora cylindrica; cum facile in eorum mentem cadere potuisset id vocabuli belle aptari quadratis voluminibus; cum enim lætitando ab eorum una ad alteram pagellam transeundum sit, apposite dicimus *volvere*, *revolvere*; & *volutare* libros; qui dicendi modus sollemnis est Tullio, exemplaue ex ipsius lexicis abunde habes, ut si eam Scriptores ceteros, quorum indices, si lubeat, consulas; cum etenim chartæ ex una dumtaxat parte, tanquam cardini, simul adglutinarentur, haud sane perlegi potuissent, nisi versarentur & evolverentur; quare tritum est illud Hor. *Vos exemplaria Græca nocturna versate manu, versate diurna*. Et Ovid. Trist. lib. 2. el. 3. v. 307. *Nec tamen est facinus molles evolvere versus*; & Seneca in fin. sua sor. 6. *Ego ut librum velitis usque ad umbilicum revolvere, adjiciam suavioriam proximæ similem*. Sed & Mazochii auctoritatem addere possem in

Dipt. Quirin. p. 35. *Volvendi actus non tantum εἰλήμακον, i. e. libris convolutis, sed & bipatentibus convenit; & vel tironibus translatitium est volvere, & volumen, non semper quid in gyrum & in rotundum actum menti ingerere; nam sæpe aliquid leviter curvum notat, hinc legimus ubique poetarum undarum, vinculorum, & serpentum, dum repunt, volumina; atque hominum supplicantium habitum volvendi voce expressere poetæ, Propert. lib. 3. el. 7. vers. 10. Et Veneris magnæ volvitur ante pedes. Quam notionem τὸ volvere cum deterioris ævi Scriptores minime advertissent, & libros sæpe voluminum nomine appellatos legent, cylindricos fuisse perperam rati sunt; imo ornamenta omnia quadratorum propria ad conficta a se teretia volumina detorsere, ut mox patebit.*

II. Ut autem ab Hebræis incipiam, ne vestigium quidem reperire est in Mosis voluminibus, eos compegisse libros in scapum convolutos; cum etenim ipse unica voce ספר utatur, nihil inde pro rotunda eorum forma erui potest; imo ad quadratos τὸ ספר spectare fundum do Mazochium ipsum in laudata sæpe diatriba p. 35. ajentem: τὸ ספר, quod erat antiquius, de in semet convolutis voluminibus usurpari nequivisse; cujus viri auctoritas omnium instar est, utpotè Hebræi sermonis callentissimi. Porro ex hisce Mazochii verbis cito quis deducat, si ספר ætate Mosis de quadrangulis voluminibus dictum sit, non vero de convolutis, inventa eleganti arte compingendi polyptychos libros, teretes usui satis adversos fabricare infrunitæ mentis fuisset; quare, licet invitus, mecum conspirat Mazochius. Verum haud scio, cur tantus vir recentioris vocem ספר adstruat, licet dubii plenus, trahi posse ad rotundum librorum genus, quanquam, ubicumque sacri codicis est vox ספר, fateatur accipiendam esse pro libris polyptychis; mox iterum veluti sui oblitus librum, quem portentosæ molis viderat Zacharias cap. 5. v. 1. 2. adstruit fuisse in semet convolutum, non alio nixus rationis momento, quam quod esset inusitata formæ, & mysteriis scatens. Verum etiam ספר quadrata est, cum longitudo viginti cubitorum, & decem latitudo, aptissimam menti ingerat ἀναλογίαν pro quadratis; nam in cylindricis voluminibus, longe minor, atque arctior fuisset diameter; imo satis dubito, quin teretibus corporibus probe quadret vox latitudo; atque hinc etiam nosces Zachariam vidisse librum polyptychum, cum meminerit latitudinis. Demum cl. Mazochius pro Hebræorum convolutis libris affert locum 1. Machab. 3. 48. aitque: *Celebris est istiusmodi voluminum mentio, ubi dicitur, & expanderunt (ἔξεπτάσαν) libros legis, quæ locutio est τῶν εἰλήμακων peculiaris: verum ajo πετάζειν dici etiam de quavis re bipatenti, uti de januis, Hom. Il. φ. v. 531. Πεπταμέναις ἐν χειρὶ πύλας ἔχει, εἰτόκε λαοὶ Ἐλθῶσι προτὶ ὄψυ. Et ibid. v. 537. Οἱ δ' ἀνέσαν τε πύλας, καὶ ἀπώσαν ὄχῃας, Αἱ δὲ πετασθεῖσαι πύξαι φαῖ. Imo & in compositis Il. μ. v. 121. Εὐρ' ἐπικεκλιμέναις στανίδας, καὶ μοῖρόν ὄχῃας, Ἀλλ' ἀναπεπταμέναις ἔχον ἀνέ-*

res. Cum vir eruditissimus fateatur *σανίδας* accipi etiam pro librorum quadratorum paginis, *ἤξεπέτασται* in Machab. facile detorqueri potest ad libros *πολυπτυχῆς*, nihilque prorsus hinc evincit, ut Hebræos cylindrica volumina habuisse quis credat.

Verum redeundum mihi est ad *רְהִיטֵן מְנַלָּה*, quam omnes interpretes, quotquot legi doctissimos, accipiunt pro in semet convoluto volumine, compulsi sane ab Masoretharum etymo, qui ab *נָלַל*, *volvūt*, extorquent, cum, licet ab hoc verbo pullulet, quadrangulum procul dubio esse potuerit; etenim etiam libri nostrates *τετραγωνοι* volvuntur, dum legimus, uti paullo ante ostensum est. Verum probe conjici potest vocem *מְנַלָּה* esse Hebræis peregrinam, quam in longa Babylonici servitij intercapedine didicere; cujus rei argumento est, illam inscriptam perlegi in unis sanctis libris, qui post eam captivitatem exarati sunt; nam antehac vox dumtaxat *סֵפֶר* pro *libris* sollemnis habebatur, sicuti Græcis externa est & *ἀλλόφυλτος* vox *βιβλῶς* & *βιβλίον*, imo neque antiquissima, ut fatetur Mazochius, *Haud diu ante Alexandri M. tempora* (*βιβλῶς*) *usurpari cœpta*. Persicis vocabulis sanctos libros inibi gentium scriptos scatere attentius legenti patet: &, ut brevis sim, *רְהִיטֵן פֶּרֶס*, *sors Ester* 3. v. 7. Persicam esse vel ex Buxtorfio noscitas. Neque apponas psalmum 39. 11. nam & ejus auctor, & ætas a bonis interpretibus ignoratur; imo ex *רְהִיטֵן מְנַלָּה*, quæ in eo legitur, certo edico psalmum tempestate ejus captivitatis prophetam *τὸ δεῖνα* concinuisse. Fuisse eam vocem alienigenam probat præterea vox *סֵפֶר מְנַלָּה*, & quidem vel ab ipso psalmographo, quicumque fuerit, ut vocabulum peregrinum intelligeretur, vel potius cum quis interpretes in mundo illevisset *סֵפֶר מְנַלָּה* pro notione *מְנַלָּה*, inde consueto librariorum stupore in contextu appositum, atque *ה* in *ת* converso pro ratione syntaxeos, vel immutato ob parem formam. Firmat hanc bonam conjecturam Jerem. c. 36. ubi pluries legere est vocem solitariam *מְנַלָּה*, neque additum est *סֵפֶר*, si vers. 2. excipias, ubi utramque vocem vides, suffecerat enim ei, qui *רְהִיטֵן* hanc adjecit, semel ab initio illinere, quo peregrina intelligeretur. Confugiunt quidam docti interpretes, vid. Synops. Crit. ut eam verborum geminationem tueantur, ad Hebrææ linguæ leporem & elegantiam, exemploque utuntur, *petra silicis*; sed contra est, cum ejus linguæ delicæ in Babylonica tyrannide pessum ivere, atque allatum exemplum nihili est, cum reponendum sit, *specus silicis*. Quare si abrasas adventitium *סֵפֶר מְנַלָּה*, simplicior ac *γνησιωτέρα* erit psalmographi sententia: neque Latialis interpretes vertens, *in capite libri*, & LXX. *ἐν κεφαλίδι βιβλίας* doctissimos quosque adeo torsissent: neque Aquila, & Symmachus *εἰλημα*, *librum in semet convolutum*, reddidissent; verum de voce *εἰλημα* plurima inferne. Calmeti adnotationem in hunc vers. ejus ps. piget me apponere, licet plurimum ipse eam commendet; frustra enim quæritur, quidnam sit *caput libri*, namque male versa sunt, *ἐν κεφαλίδι βιβλίας*, Hebræa verba,

מְנַלָּה

כספ ללמ, cum κατὰ λέξιν dicendum fuisset βιβλίον βιβλίσ, quæ ridicula est ταυτολογία expungenda igitur secunda vox כספ, quæ ab altera manu est, atque ad incitas cogit interpretes, vel ad quid μυθεῖσθαι.

III. Ut autem ne dubites, quin apud Hebræos volumina quadrangula fabrescerent, habes ex Luc. in Evang. ajente cap. 4. v. 17. porrectum fuisse Christo fervatori librum (βιβλίον,) quem cum evolvisset (ἀναπτύσσας,) idest cum multas pagellas versasset, *invenit locum* (Isaia,) *in quo scriptum erat: Spiritus Domini super me,* &c. εὔρε τόπον (Ἡσαΐα,) ὃ ἦν γεγραμμένον, πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, κ.τ.λ. Neque opponas fieri potuisse, ut illud βιβλίον teres fuerit; contra enim est ῥῆμα ipsum ἀναπτύσσω, quod ad libros bipatentes spectare norunt omnes, atque inde habemus voces ipsas πολυπτύχα, διπτύχα, κ.τ.λ. Idipsum firmat Evangelista v. 20. ibid. idem verbum illinens: καὶ πτύσσας τὸ βιβλίον ἀπόδδς τῷ ὑπηρέτῃ κἀπτε, *claudensque librum tradidit ministro, & sedit.* Quanquam autem apertissime teneas ex hoc Lucæ κειμένῳ Hebræorum volumina fuisse polyptycha; tamen, quotquot legi viros doctissimos, illud, veluti si una conjurassent, pro tereti, sive cylindrico interpretati sunt; porro non eo quod verba pensitarunt, sed quia ita pater, avunculus, & maternus avus dixerat. Adde Evangelistas adeo κωλύς locutos, ut, quando libri evolvendi essent, ut legerentur, usi sint verbo ἀναπτύσσειν, e contrario, si solummodo, atque ἀπλῶς aperiendi, nulla eos legendi ratione habita, τὸ ἀνοίγειν adhibuerint; quod adeo verum dicas, ut omni cap. 8. & 9. Apocal. ἀνοίγειν sexcenties reperire sit, ubi dumtaxat de libri apertione septenis signis conclusi, non autem de eo lætitando sermo est. Et fane nullo de teretibus libris dixerit ἀνοίγειν, teste ipso Mazochio in Dipt. Quir. p. 37. quorum proprium esse ait ἐκπετάσσειν, *Ac celebris est 1. Mach. 3. 48. istiusmodi voluminum mentio, ubi dicitur, Et expanderunt (ἔξεπέτασαν) libros legis, quæ locutio est τῶν εἰλημάτων peculiaris.* Demum rem omnino firmare gratulor locum ejusdem Apoc. cap. 10. v. 8. ubi Angelus Joanni librum ἠνεργμένον, *apertum*, tradit, ut illum devoret; fane si de tereti volumine hic ageretur, neque hoc ῥῆμα usus esset Evangelista, neque concipi posset, quo pacto id genus librorum circumvolutorum in semet, (qui aperti, sive evoluti longissimum spatium implerent,) unius hominis manibus ἠνεργμένοι prehendi possent: & gaudeo perspicaciores esse pictores; etenim quotquot id mysterium Apocalypseus coloribus finxerunt, quadrangulum volumen in Joannis manibus apposuerunt, quam doctissimos quosque interpretes, qui etiam hic pro cylindrico libello degerant.

Hinc autem lux est Ezechieli eadem prorsus vaticinanti c. 2. v. 9. ac Joannes: *Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber, & expandit coram me, qui erat scriptus intus, & foris, & scripta erant in eo lamentationes, carmen, & vix;* etenim si liber apertus Prophetæ ostenditur, haud aliter fingi potest, quam bipatens, & qua-

quadrangulus, uti dictum est de illo Apocalypseus. Neque te turbet Latiaris interpres in voce *involutus*, namque ea in Hebræo *κειμένω* est מְלֻכָּה, quæ ῥήτις cum ei tenebricosa esset, apposuit, *involutus*; at contra in psalmo, ut paullo superne legere est, vertit *in capite*, adeo eum torfit ea vox, ut diversissime redderet; ῥήμα *expandit*, vertisset melius *aperuit*, nam Hebr. est פָּרַשׁ, vox multiplicis sane notionis, nec non etiam *aperire*; *expandere* autem dicas de verbo פָּתַח toties in sanctis libris repetitum, & unde ἀμέσως Græci traxere πετόω. Si vero hic liber audiat, *scriptus intus*, & *foris*, uti etiam in Apocal. c. 5. v. 1. ne cogites de teretibus voluminibus, verum de Hebræo ἰδιωτισμῶ, sive potius ἐμφάτει, nim. ut scias illum longissima scriptura, atque ab initio ad finem usque exaratum; vox enim פָּנִים vel tiro ἐβραϊζῶν novit valere etiam *a principio*, & אַחֵר *ad finem*, & miror non advertisse interpretes, quod primum erat; quem dicendi modum Latinos imitatos nunc primum nosco, qui, ut carperent malos Scriptores, eo usi sunt, ita Juven. sat. 1. v. 5. . . . *summi pleni jam margine libri Scriptus, & in tergo, nec dum finitus Orestes*; vides igitur derideri hanc tragædiam ineptissimi poetæ, utpote & malam, & æternam, scriptamque scil. *a summo libro, & in tergo*, nim. ad postremas pagellas, nec adhuc ad finem vergentem: ea sane est satyrici mens Hebræo more loquentis; atque ipsa vox *postremus* educitur ab *post*, quod peræque est, ac *a tergo*. Quidquid adnotatum est ab interpretibus, vel alienum omnino est, vel e medio arcessitum. Vides igitur, ut omnia bene collineent, nisi libri, quos & Prophetæ, & Evangelistæ meminere, bipatentes fuerint, eorum verba tenebricosa esse, & multiplici difficultate implexa.

Operæ nunc pretium esset lucem afferre verbis Apocalypf. c. 6. v. 14. *Et cælum recessit sicut liber involutus*, &c. atque Isaïæ 34. 4. quæ eodem vergunt: *Et complicabuntur, sicut liber cæli*, quæ mihi contra teretes libros disputanti potenter adversa objicere quis posset: verum mox pag. 236. cum de Græcorum voluminibus sermo sit, eorum verborum sententiam antehac ignotam aperiā, ostendamque de libris inibi ne cogitasse quidem Joannem, & Isaïam, & interpretes eorum mentem non adsecutos.

His διὰ βραχέων animadversis, ne cures quæcumque tot viri doctissimi illevere, Hebræos scil. in involutis membranīs ad longissimum spatium simul affutis, vel adglutinatīs scriptitasse; quadrangulos vero libros prorsus ignorasse; ἀντιέξιος ἄλλων sit Christianus Schoettgenius in histor. librarior. & bibliopolar. cap. 1. §. 10. qui paucis ante annis scripserat, vid. Thef. Polen. to. 3. p. 838. & nihil dubius isthæc apposuit: *De condicione librorum paucissima adhuc supersunt dicenda: Hebræorum veteres plerumque inscripserunt membranīs pergamenis, quas deinde convolvebant; quam consuetudinem & alii habebant populi . . . Hujus rei luculentum invenies testimonium apud Vallichium, qui de codice olim G. D. Mayeri, nunc vero in bibliotheca Paullina Lipsiensi, &c.* Ad-

Advertas rogo, quam ἄλογος sit Schoettgenius, qui, ut probet veterrimos Hebræos abufos esse voluminibus teretibus, provocat ad ea, quæ nequissimi sæculi sunt, atque ab quingentis abhinc annis ab Rabbinis compacta, edicitque *luculentum testimonium*; & parum abfuit, quin nos ad Hebræorum nostri ævi βιβλία cylindrica ablegasset. Id unum scio in magni nominis bibliothecis antiquiores libros Hebræos polyptychos fervari, & si qui sunt teretes, nuperrime confictos pronunties. Hæc de Hebræorum libris, quos constat cylindricos non fuisse, uti contra omnium mentem interpretum stabilisse reor. P. Calmeti diatribam ante Exodum appositam de Hebræorum libris, doctam licet, parum curamus, cum & vulgari opinioni adstipuletur, & quæ ab aliis recocta toties, colligat; quin pro voluminum Hebræorum forma, ornatuque, Græcorum, ac Latinorum exempla corroget, misceatque fusque deque omnia.

IV. Age Græcorum voluminum figuram invisamus, qui, utpote præ Hebræis in scribendo luculentiores sunt, non tantum negotii faceffunt; cumque in rebus suis elegantissimi, quadratos solummodo libros scriptioni, & lectioni opportunissimos usurparunt, de barbara cylindricorum forma minime cogitarunt; in iisque ego lectitandis ne privam quidem vocem certam, vel saltem dubiam vestigare potis fui, quæ ad convolutos libros detorqueri posset. Et sane sic statuo ab universis Græcanicis Scriptoribus librorum vocabula pro quadratis cusa nos legere, quæ curate servavit Pollux lib. 10. cap. 14. segm. 57. βιβλία, γραμμτεία, γραμμαπδια, δέλτοι, δελτία, γραμμαπιδιον δίθυρον, τελέπτυχον, ἢ πλειόνων πτυχῶν. & quædam alia ὑποκοριστικά addit lib. 7. cap. 33. segm. 210. βιβλοι, βιβλάριον, βιβλιδάριον, neque ullam ῥῆτιν apponit, quæ parum suspicionis inducat de circumvolutis membranis; id quod unumquemque virum, licet non egregie cordatum, ab illa vulgari & plebeja sententia dimoveret, fuisse olim id genus κυλινδρῶν voluminum; porro si exstassent, Grammaticus iste nihil sane obliviosus unam saltem Onomastico suo illevisset; præsertim cum in ambobus laudatis locis supellectilem omnem librariam distingeret, atque attente connumeret; illum neque latuit πύξιον, & πύξιδιον; *codicilli*, vid. lib. 4. cap. 2. fragm. 18. Haud dubites de Scriptoribus, qui Pollucem præcessere, etenim quotquot attente consului, consului autem non paucos, ne una quidem vocula mihi oblata est, quæ cylindricis libris responderet; ita ut, si nomen Græci non habuere, rem ipsam minime existitisse necesse sit.

Et sane omnium veterimum librum, cuius meminere veteres, minime teretem fuisse, sed τετράγωνον, aperte docet Anonymus περὶ ἀπίστων, vid. opusc. mythol. pag. 86. dum adstruit vellus apud Colchos aservatum revera non fuisse vellus aureum, quod est poetarum ludicrum, sed librum in pellibus scriptum complectentem, qua ratione διὰ χυμείας aurum conficiendum esset; quare merito apud illos aureus audiebat, ἀλλὰ βιβλίον ἐν δέρμασι γεγραμμένον. neque dubites, quin fuerit multiplex, non vero cylindri-

lindricus , cum & βιβλίον vocet , & multis pellibus constitisse dicat . Vides igitur vel hominum antiquissimos & cascos ab rotundo , & illiberali voluminum χήμα abhorruisse . Optarem autem , ut Grajorum Scriptorum princeps Homerus de libris quid cecinisset , quo eorum formam veterrimam noscitarem ; verum licet versus illi , de quibus sat multa pag. 50. & fortasse non pœnitenda commentati sumus , Πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρὰ Γράφας ἐν πινυκί πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά , Il. ζ. v. 168. vel ψαδόμενοι sint , vel longe secus , ac librum præferant , tamen doctos interpretes in iis verbis quadrangulum & πολύπτυχον vidisse miratus sum ; παντῶν ἀντάξι' ἄλλων sufficiat Mazochius in dipt. Quir. p. 32. *Mira prorsus pugillarium antiquitas ex Homero ostenditur , eaque longe major , quam convolutorum librorum ; quanquam vir doctiss. pag. sequenti edicat circa Homeri ævum illos ex tabellis compactos , quod charta defuerit , nondum existente Ægypto , sive Delta , vel si semper fuerit ea regio , chartarum convolutarum usum ante Alexandrum cetero orbi ignotum fuisse ;* ejus opinionis paullo fidentius illitæ vadem laudat Plinium . Ceterum ab utrisque exposularem , qui fieri potuit , si Homero papyrus defuisset , ut æternæ Ilias , & Odyssæa in tabellis incisæ per Græciam omnem volitarent , ac facile universi secum comportarent ? certe quidem bina divini vatis volumina in enormem molem increvissent , si ceratas fuisset eas tabellas etiam dicas .

Verum non tam præceps clarissimus Mazochius fidem Plinio præstare debuisset , quam in multis sublestam traducunt universi ; nam quis unquam dubitavit , quin Ægyptus , sive Delta remotissima temporum vetustate exstiterit , & papyrus ipsa , cum in Exod. 2. 5. legas , *Descendebat filia Pharaonis , ut lavaretur in flumine (Nilo scil.) . . . quæ cum vidisset fiscellam in papyrione ?* Laudandus quidem Hieronymus , qui vocem פפירוס vertit *in papyrione* , non autem *in junceto* ; noverat enim Nilum eo frutice abundasse . Præterea falsum dicas ante Alexandrum chartas cetero orbi præter Ægyptum ignotas fuisse , cum Hebræos , Græcosque longissima ante hunc regem tempestate atramento , calamis , chartisque usos , testimoniis vehementibus prolatis , superioribus capp. ostenderim . Quare , isthæc si posthabeam , temporis , & chartæ usuram lucrifaciam : & ut verum fatear , satis incocta atque ἀσύστατα sunt , quæ Plinius hic narrat . Ut sermo redeat ad Homerum , affatim mihi est , teste divite Mazochio , ejus poetæ , imo Trojanæ calamitatis ævo in more fuisse libros quadratos , dum vir ὁ πᾶν ibid. clare pronuntiat : *Non est ergo dubitandum , quin libri cylindrici immenso temporum intervallo recentiores libris bipatentibus fuerint ;* atque ea in re metanto viro contrarium habes , qui pernego , Græcos id genus libros convolutos , sive teretes unquam habuisse , sed dumtaxat παραγώνους . idque ex ipsis Mazochii sententia eruo ; nam si Græci antiquissimi quadrangula volumina initio compegerint , quæ & lectioni , & scriptioni longe aptiora sunt ,

quam teretia, stultos dicas homines inferioris ætatis, qui cylindrica fabricari occœperint usui infestissima, ac barbariei plena. Præterea advertat vir summus, si Græci teretem voluminum formam habuissent, fore ut bacilla, ceterasque partes singulas meminissent, de quibus omnino silent. Doctiss. Mazochius ibidem, ἀσραλίτκ⊕ vocem librariam inficeti sæculi, & tenebricosæ διαγνώτewς convolutorum librorum nomen esse edicit; verum an hujus viri quæsitissimæ de ἀσραλίτκ⊕ animadversiones sibi consentent, ignoro.

v. Scio quotquot de veterum scribendi ratione commentarios edidere, ut probent Græcos teretes libros in quotidiano usu posuisse, opponere vocem εἰλημα, *volumen*: quæ utpote deteriore ævo conficta, nihili habenda est, quando sermo mihi est de bonis Græcis, bonaque tempestate florentibus: neque credas velim, eo quod inducta sit ῥῆσις hæc εἰλημα, præposteros Græcos cylindrica volumina in scribendo adhibuisse, verum solummodo hoc vocabulum cuderunt, ut ad Latine τὸ *volumen* Græcæcicum quid æquipararent; scimus enim sequiores Græcos ἐρωδιζειν vel quoad ipsa verba, vel quoad verborum sententiam. Sane si culturæ ætatis Scriptores volumina teretia habuissent, sat multa eorundem vocabula, uti est foecunda ejus linguæ indoles, posteris commendassent; qua de re si nihil hujus nomenclaturæ in tot eorum voluminibus invenire sit, rem ipsam exstitisse jure neges. Neque curandam reor vocem κεφαλῖς septuaginta interpretum, quam eruditissimi quique librum in semet convolutum adnotare edicunt, quibuscum cl. Mazochius dejerat ibid. pag. 35. ait enim: κεφαλῖς, & κεφάλαιον nomina sunt librorum in semet convolutorum: cum enim sit vocabulum obscurissimæ notionis, cur libros Seniores illi κεφαλίδας appellarint, præstat potius ignorantiam fateri, quam leves hario-lationes aggerere, vel sibi contraria proferre, uti Fullerus in Miscellan. lib. 2. cap. 10. qui non a κεφαλὴ deducit, sed ab Hebr. כפך *duplicavit*, ita ut κεφαλῖς juxta sit, ac διπλῆμενον, *duplicatum, complicatum*, quod vides fuisse proprium librorum quadratorum; inde Fullerus sui oblitus τὸ כפך ait spectare ad in se convolutos. Verum paullo ante pag. 229. pauca adnotavi de voce κεφαλῖς, fortasse non contemnenda.

Scio etiam me urgeri odii plena difficultate, ac molestia, cum in Æschinis ep. 4. describatur Athenienses statuat erexisse Pindaro de se ipsis optime merito volumen teres in genibus habenti: Καθέμεν⊕ ἐνδύματι, καὶ λύρα ὁ Πίνδαρος⊕, διάδημα ἔχων, καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων ἀνελιγμένον βιβλίον, *sedens cum veste, & lyra Pindarus, diadema gerens, & in genibus convolutum* (non vero *complicatum*, ut vertit Wolfius, & Junius de pict. vet. pag. 74.) *libellum habens*. Verum quovis pignore decernam locum affectum esse, cum jam ostensum sit florentissimi ævi Scriptores Græcos id genus libros ἀνελιγμένους penitus ignorasse; quare veram putamque vocem in hanc epistolam restitue ἀνεωγμένον, seu, ut veteres scribebant, ἀνεωγμένον adscripto jota, non subscripto, idest *apertum*, quam stupor librarii in-

sipient-

ſipientis ſæculi, utpote paullo obſcuriorem, in magis tritam, & Latinorum volumini reſpondentem ἀνείλιγμένον detorſit. Neque credas me hariolationes venditare, licet enim Græcam vocem conſingere oblitus ſit Ingewaldus Elingius in Hiſt. ling. Gr. pag. 107. epiſtolam Æſchinis laudans, vertit tamen, *in genibus habens librum apertum*. Præterea eadem bina verba reperies in Apocal. c. 10. v. 8. Δάδε βιβλακεῖδιον τὸ ἠνεργημένον, facile reperies exempla, cum, quod verum eſt, deſectum ſit. Ceterum ſi quis animi mente admodum pertinax pro τῷ ἀνείλιγμένον jurare velit, reponam continuo tum Demotheſis, tum Æſchinis epiſtolas plenam dubii rem eſſe γνησίας audire, atque potius dicendum eſſe ſatis inferioris ævi rhetoris ſœtum; idque vel ex eo conjicies, quod vocabulo abuſus ſit, quod ἴδιον Latinorum eſſe ſcimus, qui libros ſuos ab *volvendo* vocitabant: imo epiſtolas illas curate quis perpendens, facile noverit elumbes eſſe, & Demotheſinea, atque Æſchineæ vi, & lucerna deſtitutas; ſicuti reliquas veterum Scriptorum epiſtolas νοθεία damnandas ratum habemus.

Neque me frangit auctoritas Laertii de libris Epicuri diſputantis, quos aperte κυλινδρος appellat: Γέγονε ἔ πολυγραφώτατ' Ἐπίκρου, πάντας ἐπιβαλλόμεν' πλήθει βιβλίων. Κύλινδροι μὲν γὰρ πρὸς τὰς τετρακοσίας εἰσί· cum ſtatim ex ſententiæ contextu dignoſces verba, Κύλινδροι μὲν γὰρ πρὸς τὰς τετρακοσίας εἰσί, ab Scholiaſte ῥωμαϊζόντι adjecta, quem etiam feſellit vox Romana *volumen*, quæ *liber* notat; præſertim cum nuſquam Græcorum Scriptorum κυλινδρ' in ea notione reperies, neque iterum in Laertio ſe offert; & ipſe enormis librorum numerus Græculorum medii ævi jaſtantiam olet, & mecum conjurat Menagius in adnotation. pag. 255. & ſeq. adſerens *plenum eſſe Laertium additamentorum*; & pag. 253. queritur *plenum etiam eſſe idiotiſmis, ſive plebejo dicendi genere, tam in phraſi, quam in verbis*. Quod jam ante obſervatum eſt ab Salmaſio de ling. Helleniſt. pag. 107. Verum etiamſi dem libros κυλινδρος dixiſſe Laertium, neque a poſteriori manu verba illa adpoſita, non hinc colliges Græcorum chartas in voluminum ſcapum feliciori ævo conglutinatas, cum lis ſit de Laertii ætate, ita ut ſub Conſtantino imp. viſitariſſe credat H. Dodwellus diſſ. de ætate Pythag. §. 22. pag. 186. teſtemque vocat Eynapium; attamen animi mens mihi verba, de quibus contendo, ſuppoſititia eſſe uſque ſuggerit.

VI. Reliquum eſt, ut Pauſaniæ loco lib. 4. c. 26. p. 343. qui mihi hunc ſcriptorem ſæpe ad delicias lectitanti ſe obtulit, quique ſpecie tenuis pro teretibus libris apprime facere videtur, lucem afferam: Ο' ἔ (Ἐπαμινόνδας) θύσας, καὶ δέξάμεν' τῷ πεφηνόπιν ὀνειράπιν ἤνοιγε τὴν ὑδρίαν, ἀνοίξας ἔ εὔρε κατσίπερον ἐνελκισμένον ἐς τὸ λεπτότατον· ἐπέλυκτο ἔ ὥσπερ τὰ βιβλία· ἐνταῦθα τῶν μεγάλων Θεῶν τελετή, quæ verba contra fidem verſa lego: Ille (Epaminondas) ſacris operatus, votisque Deo nuncupatis, a quo ſomnium exſtitiffet, vaſculum aperuit: in eo volumen repertum ex albo plumbo in tenuiſſimas laminas ſparſo, libri forma, in quo ſcripta erant magna-

rum *Dearum initia*. Et quidem falsum est repertum fuisse *volumen in tenuissimas laminas ex plumbo sparso* (τὸ *sparso* rus, & stivam olet,) cum Pausanias luculenter adstruat fuisse *stannum tenuissime extensum*, καττίπερον ἐληλασμένον ἐς τὸ λεπτότατον, quod *in semet convolutum erat*, ἐπέλουκτο interpres de suo iratis Musis addidit, *volumen stanneum in tenues laminas sparsum*. Missa tamen hac nullius frugi interpretatione, scio me posse verbis Pausaniæ urgeri Græcos bonæ ætatis adhibuisse libros cylindricos, cum luce clarius eorundem forma describatur, ἐλείλυκτο ἔωπερ βιβλία, quæ stannea lamella *convoluta erat, tanquam libelli*. Fateor initio me parumper commotum ab hoc Pausaniæ κειμένῳ, inde quia, quod verum est, obtendi potest, non autem extingui, ope ejus Scriptoris adverti firmari potius sententiam contra teretes libros, quam everti. Sane vocem βιβλία refice βυβλία, unius litterulæ ejusdem soni mutatione, res mihi erit integra: notum enim est βύβλῳ & βυβλίῳ esse *chartam, papyrum*; βιβλῳ contra & βιβλίῳ, *liber, libellus*; oscitantes librarii more suo facile ea inverterunt, hinc sæpe legimus in veterum scriptis, quæ ipsi minime cogitarunt. Quod autem βύβλῳ sit *membrana, & papyrus*, consule Stephanum; mihi satis sit Pollux, qui ambas eas voces apprime distinguit: vid. lib. 7. frag. 109. ubi librorum vocabula enumerat, & alibi passim: contra vero cum ea vox ad libros non pertineat, βύβλῳ scribit, lib. 6. frag. 82. lib. 9. 193. lib. 10. 173. Quis hic mecum non mirabitur Xylandrum, Sylburgium, Kuhnium verba Pausaniæ tam inconcinne transfudisse, neque librariorum σφάλμα puerile advertisse; & Godoynum to. 1. p. 383. qui nuper hunc Gallice vertit, contra fidem ex una plures lamellas fecisse? Et merito conquerar de Alberto Græce scientissimo, qui easdem voces in locupletissimis suis adnotationibus, sive potius dicas commentarios in Hefychium inter voces βιβλῳ, & βύβλῳ nihil distinxisse. Hinc bene concludam Pausaniam enarrasse lamellam stanneam, ut in arctam hydriam immitti posset, convolvi oportuisse instar membranæ, seu chartæ: nemo autem unus negaturus est veteres in formam teretem in more habuisse chartulam & papyrum involvendi; pernego autem ipse dumtaxat, quæ communis sententia est, volumina illa adhibuisse sexcentis membranis adglutinatæ simul, aut assutis, & circa asserem advolutis constantia, in quibus vel Homeri Ilias, vel Maronis Æneis inscripta legeretur; uti hodie dum cylindrice quamlibet plagulam & membranam invertimus, grandibus plurium chartarum scriptarum involucris caremus.

Locus hic Pausaniæ, quem sanavimus, & in suum nitorem restitui-
mus, lucem mutuatur verbis Jo. Evangelistæ Apoc. c. 6. v. 14. Καὶ ὁρα-
νὸς ἀπεχωρίσθη, ὡς βιβλίον εἰλιπτόμενον· καὶ πᾶν ὄρεθ, καὶ νῆπθ ἐν τῶν
τόπων αὐτῶν ἐκινήθῃσιν, quod ita transfusum legimus: *Et cælum recessit,*
sicut liber involutus; ὅς *omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt*.
Jubeo te hic etiam illud ὡς βιβλίον confingere ὡς βυβλίον, *tanquam membra-*
na, tanquam pellis, iisdem rationibus motum, quæ nuper in Pausaniæ

κειμέ-

κεμένῃ allatæ sunt; & ne dubites, quin importuna sit in hoc Apocalypseus vox *liber*, in mentem tibi veniant verba ps. 103. v. 2. *Extendens cælum sicut pellem*, & licet ὅσως Hebræa יָרֵיעַ valeat *aulæum* secundum quosdam, attamen Septuaginta viri verterunt appositius δέρῳν, *pelllem*: idem autem apud Hebræos esse *pellis*, ac *papyrus*, sive בִּבְלֹתִי didici ex Judæorum doctissimis, qui edicunt עֵרֶךְ esse *papyros*, quæ vox fruticat quidem ab עֹר *curis*, *pellis*. Non igitur Evangelista teretes libros meminit, sed membranam, papyrus, aut pellem, quæ in semet convolvitur, quam cælo recedenti, ac se commoventi comparat, atque secundum Hebræum ἰδιωτισμὸν loquitur. Cur autem Hebræi cælum, tanquam pellem, telluri imminere oscitanter crediderint, pensi mei non est inquirere, adeantur interpretes de eorumdem mundi *systemate*. Demum, ut rem melius firmem, & hunc cæli ambitum *pelllem*, & *membranam* Hebræos vocitasse ratum habeas, fundum etiam do Isaiam cap. 34. 4. *Et tabescet omnis malitia cælorum, & complicabuntur, sicut ספר cæli*: ספר hic non juxta est, ac *liber*, *volumen*, sed *membrana*, *pellis*, *papyrus*, ut Θεοπνεῦστοι Scriptores sibi constent, qui ubique cælum *pellii*, non *volumini* æquiparant; & vel tirones norunt, non semel in sanctis libris ספר pro simplici *membrana*, seu *epistola* accipi, vid. lib. 3. Reg. c. 21. v. 8. 9. 10. Hæc satis pro illustranda Evangelistæ sententia, quæ nihil sane evincit pro teretium voluminum defensoribus, quin citius adversatur; & miror doctissimos quosque interpretes hæc sacrorum librorum loca ad cylindrica volumina enixe detorsisse.

VII. Paucos quosdam Græcorum locos specie tenus mihi obstantes excutere possem, verum ex statutis a me principiis cito quis, & planissime ex se ipse eos expediet. Interea mea interest præstare, cujusnam fuerint formæ Græcorum libri, si cylindricis eisdem omnino caruisse ostendere adnifus sim; amamus enim, inficetis rejectis opinionibus, addiscere, quæ veræ sint, ac testatissimæ; porro edico ejusdem existisse quadratæ speciei, ac nostrates, eodemque ornatu, imo etiam elegantiori floruisse; instar omnium mihi sit Luciani locus ditissimus, qui adversus indoct. p. 113. to. 3. edit. Reitzii eos graphice describit: Τίνα γὰρ ἐλπίζα, καὶ αὐτὸς ἔχων εἰς τὰ βιβλία, καὶ ἀνελίττεις (al. ἀνχυλίττεις) αἰεὶ, καὶ διχολῶς, καὶ περιόπτεις, καὶ ἀλείφεις τῷ κρόκῳ, καὶ τῇ κέδρῳ, καὶ διφθέρας περιβάλλεις, καὶ ὀμφαλὸς ἐνθήης, ὡς δὴ πᾶσι ἀπολαύτων αὐτῶν, quæ ita verto, Reitzii interpretatione posthabita: *Quamnam enim spem ponens ipse in libris, quos versas semper, & conglutinas, & circumcirca refecas, colorasque croco, & cedro illinis, pelle circumtegis, atque umbilicos imponis æque, ac ab illis fructum aliquem percepturus sis*. Vides igitur Græcos veteres eadem in aptandis libris fecisse, quæ nos, atque ea omnia solis quadratis voluminibus, non cylindricis convenire, præsertim illud περιόπτειν, *circumcidere*, & διφθέρας περιβάλλειν, *pellibus cooperire*, &c. quod convolutis aptari posse nullus dixerit. Verum hæc omnia per partes infer-

inferne, cum de Latinorum libris, sive voluminibus dicendum sit, multis exponam, ubi etiam Aristotelis verba illinam pag. 247. quæ quadranguli libri γρηφικῶς describuntur. Animadvertendum hic dumtaxat volo, si posthac in Græcis Scriptoribus aliquoties offendas τὸ ἀνελεῖν βιβλία, γρηγματῖδια, κ. τ. λ. ne cogites de voluminibus in gyrum actis, sed de quadratis, quæ quidem ἀνελκνται, *versantur*, idest eorum membranas cardini adglutinas volvimus. Demum sciendum est me in tot Græcanicorum Scriptorum numero scrutari non satis fuisse, qui partes, ac ornamenta librorum in semet convolutorum descripserit; quo enim pacto eas meminert, quando id genus corporis cylindrici a malis interpretibus confectum est? Et Lucianus ipse laudato loco adv. indoct. sexcenties meminit libros, quos semper βιβλία vocat, & ne verbum quidem ei est de teretibus voluminibus; si tibi otii est consulas Galen. edit. Chart. to. 1. qui a p. 35. ad 52. satis distincte libros universos a se confectos describit, (sunt autem eo numero, ut vix fidem præstes,) uno autem nomine omnes compellat, βιβλία nimirum; neque unquam reperies vel εἶλημα, vel vocem, quæ ad tertia volumina detorqueri possit; ut antiquiores taceam Platonem, Aristotelem, &c. qui universi eadem ῥήτει libros honestarunt.

Pro re nata, antequam a Græcorum librorum forma discedam, locum Luciani obscurum ad illustrandum σωτόμους aggredior, vide ejus Εἰκονας circa med. Βιβλίον ἐν τῶν χαροῖν εἶχε ἐς δύο σπειλημένον, ἢ εἰσὶν τὸ μὲν τοι ἀναγκινώσκεισθαι, τὸδε ἤδη ἀνεγνωκέναι, quæ ita versa sunt: *Librum habebat præmanibus induas partes complicatum, quarum alteram legere, alteram legisse videbatur*; cito succensendum mihi est tot doctis interpretibus, quod tam improvide, & puerili more Latialia verba Græco κειμένῳ adjecta minime refecerint: etenim, quænam sententia inest in hisce, *Librum in duas partes complicatum*? siquidem *liber complicatus* non binas, sed unam partem præferat; contra vero *explicatus* duas constituit. Præterea quis ferat hos viros Græcanice doctos confudisse σπειλημένον, quod a συλλαβάνειν est, *prehendere*, cum σπειλημένον, aut σπειλημένον, *convolutum, complicatum*? Ne cogites igitur Lucianum hic de tereti libro locutum; verum sophistæ mens est librum illum fuisse bipatentem, cujus una pars ab sinistra manu prehensa lecta jam videbatur, pars altera, quam dextera regebat, adhuc erat evolvenda; ita ut Lucianus modum sollempnem, quo grandiora quadrangula volumina aperta tenemus, describit. Si cupias intueri ejus rei imaginem simillimam, adeas scenicas personas Ficononii pag. 192. ubi legere est: *La prima figura è d'un vecchio seminudo all'uso filosofico di volto naturale, che sedendo in profilo tiene colle due mani un libro aperto*, &c. Sane hujus senis χῆμα 75. Luciani verbis multam lucem affert, inibique cernis librum πετράγωνον nostratibus consimillimum, ut ovum ovo. Demum pro me omnium quot sunt, quotque fuere Græce scientissimus D'Orvillius in Charitone pag. 664. 665. collegit librariorum errata, & interpretum malignitates confundentium voces

ces εἰλημμένῳ, εἰλημμένῳ, εἰλυμένος · verum summus vir hunc Luciani locum assuere oblitum doleo, fortasse eruditissime, ut ejus erat mos, decorasset.

*****

C A P U T II.

Scitu difficillima Latinorum librorum forma; τετράγωνον fuisse etiam ex eorumdem ornamentis evincitur.

I. **L**atinorum librorum figuram magnis tenebris interpretes circumfudere, & tere-tem fuisse omnes dejerarunt; etiam jureconsultissimi; quod falsum ostenditur, conquisitis undique argumentis ex veterum sculpturis, picturisque, ex monumentis etiam Herculaneensis cimeliarchii, &c. II. Vides præterea Musæ icunculam cum eleganti quadrato volumine, & calamo. Dica adversus Trotzium fingentem icunculam cylindricam libri epigrammatum Martialis, quando poeta ipse τετράγωνον fuisse cernat. Sponii auctoritas elevatur. III. Omnia librorum ornamenta ad quadrangulos spectare demonstratur, ne unum quidem ad in semet convolutos. Quid umbilicus, cornua, & frontes. IV. Reliqua ornamenta mixtim enumerantur; operimenta scil. toga, sive sindon; index, aut titulus; lora; unci; color croceus. Nomina artificum etiam ad quadrangulos libros spectant, nim. malleatores, glutinatores; hinc Ulpiano lux; & Mazochio resistitur. V. Bipatentium voluminum erant auctoris icunculæ; veterem defecare pagellam, novamque adglutinare; librum ad angulos re-ctos circumcidere; & dividere per capita. Quid macer & brevis liber; Horatius il-lustratur: quid spissum & densum volumen contra Mazochium, aliosque. VI. Doctores librarii, qui libros compingere docebant, appellati, contra ac sentit Reine-sius, insigne ejusdem σφάγμα de voce structor. Litteratum marmor, ubi legitur, do-ctor librarius, enodatus exponitur. Reinesius iterum de Tudertino titulo reprehendi-tur. VII. Cur artifices mechanici nobiliores, quibus librarios doctores accenseas, degerent in sacra via. Quid tibiarius de sacra via contra Ficoronium. Hinc scitu pronum, quodnam fuerit opificium Phrixi librarii de sacra via. Trotzium redarguitur legem recitans importunam. VIII. Reinesius, & Vandalius, cur in saxis sculptum sit de sacra via, præpostere intellexere: quare eam Horatius celebrandi in more ha-buerit.

I. **A**GGREDIOR tandem ad Latinorum librorum formam, & quæ revera fuerit, adeo latet, tantisque intercipitur tenebris, ut unde in-teptandum sit, & quem ordinem sequi oporteat, aqua mihi hæreat; præ-terquam quod Scriptorum, atque interpretum infani copia opprimor, qui vel res sacras, vel τὰς ἔξω commentariis honestarunt; neque prætereundi sunt juris interpretes ὅσα νόμις, ut lucem Ulpiano l. 52. D. de leg. 3. & Paul-lo recept. sent. lib. 3. tit. 6. §. 87. De legat. afferrent; ita ut haud scio, an ab majori doctissimorum virorum numero res alia excussa sit, imo etiam crassioribus voluminibus conclusa; quorum si vel nomina recense-re in animo sit, utramque ceram implerem. Itaque omnes veluti agmine facto, pro in semet convolutis libris tanquam pro patriis fanis, ac delubris: pro-

propugnarunt, quadrangulos vix, aut ne vix quidem ab eisdem curatos perlego: & quod mirum mihi semper futurum est, exempla veterum, quæ clare aperteque ad quadrata volumina spectant, ad cylindrica, quæ fictitia sunt, detorquere adnisos esse; itaque cum contra veritatem ab ipsis urgendum perpetuo fuisset, in eorum doctis lucubrationibus parum sane ordinis ac perspicuitatis invises. Quare vereor, ut a me ipse, quo distincte, & cum brevilquentia de re eloquar, impetrare possim.

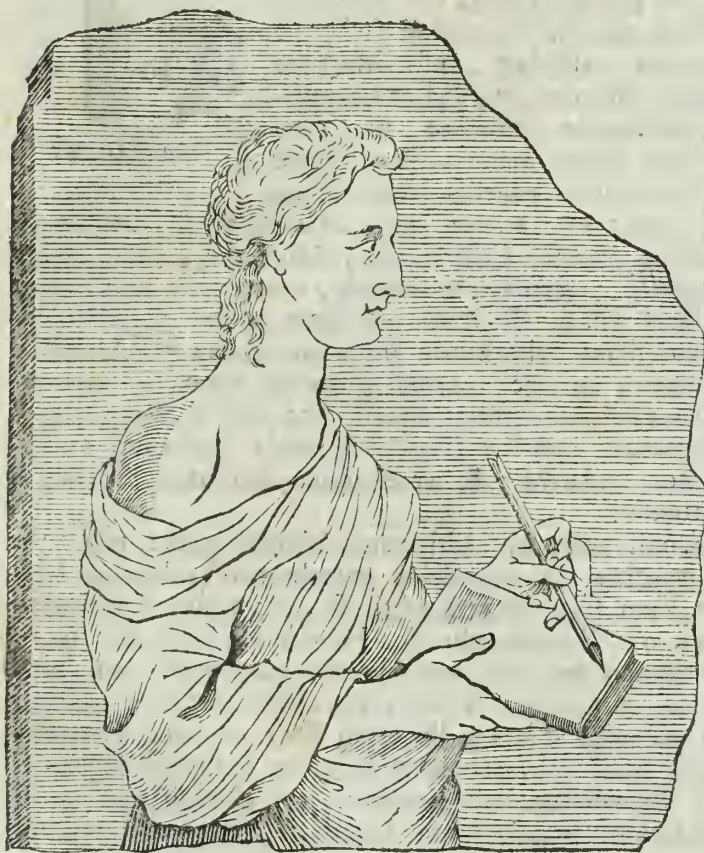
Porro consilium mihi est, quæ dicam, bifariam dispensandi, primum, minime Latinarum gentium existisse volumina teretia: deinceps exempla, quæ tot decora ingenia pro iis tuendis agessere, ad quadratos libros referenda. Sane si Græci iisdem libris cylindricis, ut superne a me præstitum est, caruerint, neque Latinos habuisse fateri oportet, cum hi ad Græcorum imitationem proni ad comminiscendas novas artes tardos & vecordes se probarint. Neque id genus librorum prisca, & integri moris, ac ætatis fuisse unquam credas, utpote qui scribendo, legendoque satis molestiæ atque negotii facessunt, uti rem pensanti facile patet. Præterea, si feliciori ævo aptandi in ea forma volumina patrius mos valuisset, uni eorum saltem injuria temporis pepercisset; præsertim cum ἀρχαῖο-λογοι in cylindricis veteres oratores, philosophos, &c. suas licet prægrandes lucubrationes scriptitasse conspirent; contra vero tot bibliothecæ principes quadratæ speciei libros non unos vetustissimos religiose servant. Adde, vocabula, quæ partibus teres volumen componentibus tribuuntur, dubii plena sunt; quædam vero carent nomine, uti duo bacilla binis extremitatibus longissimæ membranæ convolvendæ apposita: scio a quibusdam appellari *contos*, eo quod *contacia* insipienti ævo sunt quædam librorum species, verum has barbaras voces procul habeo.

Quæ autem te arctius urgeant ad inficetam hanc opinionem exuendam, sunt sculpta marmora, & pictæ tabulæ, in iis bene multis videre est volumina ad instar nostratium quadrangula vel aperta, vel clausa, ne unum quidem cylindricæ formæ nobis offerunt, in quo appareant bacilla, frontes, umbilici, cornua, & id genus nomina: nisi velis cum indoctis *volumina* appellare breves membranas, vel paucis spiris involutas, quas in faxis scalptas, aut in nummis cernimus, aut depictas in parietibus, quæ quidem omnibus carent ornamentis. Ut autem, quæ loquor, certa ratæque faciam, testes do Regis nostri septenas circiter Herculanenses picturas ex millenis, quæ erutæ sunt, in quibus volupe est cernere libros quadratæ formæ, cylindricæ ne unum quidem: exstare autem fateor membranas duas, tresve in binis tabellis in medio quidem apertas, ubi insunt scripturæ nigricantis quædam signa, earum vero extremitates parum in se ipsas conversas: unam aut alteram omnino convolutam; neque bacilla, neque umbilicos, neque cornua inspicies; quem convolvendi membranas morem nos siquidem adhuc servamus: sane si illa voluminum, ut ita dicam, monstrosa forma usi essent veteres, saltem unum

in Herculanei, Pompeiorum, & Stabiarum picturis inspiceremus: quod grande momentum addit, ut ab interpretibus eadem conficta credas. Quoniam autem regiarum picturarum exempla accipere fas non est, satis sit marmor ludimagistri superne appositum pag. 87. ubi ad illius pedes quadrangulum librum, contra vero parvas membranas nullis ornamentis insignes, & parum in semet convolutas vides, unamque adolescentior ille manibus evolvit. Exstant sexcentæ id genus vetustatis reliquæ ab harum rerum cultoribus collectæ, præsertim ab Montfauconio in Antiq. explan. ubi non unas statuas, vel sepulchrorum ornamenta cum libris quadrangulis affert, ne unum quidem monumentum cum teretibus; si quasdam membranas breves excipias convolutas, de quibus non pauca paullo inferius cap. seq.

II. Præterea ut præclarissimo anaglypto *παραγώνων* librorum formam stabiliam, inspicias hanc Musæ, sive cujusvis mulierculæ imaginem, quam

Romæ repertam ex argilla ann. 1732. refert Ficoronus in lib. de person. scen. pag. 143. quæ cum sit artis eximæ, sub primis Cæsaribus scalptam esse oportuit. In ea volumen cernis nostratibus in unaquaque re simillimum, imo & clarissimam calami figuram, ejusque aciem. Porro Romanos jam has librorum formas compingendi adsecutos stultissimos salutarem, si *κυλινδροειδῆς* etiam apparassent, scriptioni lectionique adversantissimos; quod æque esset, ac si quis frumento redūdans glande vescatur. Quæ omnia si attentius inspexis-

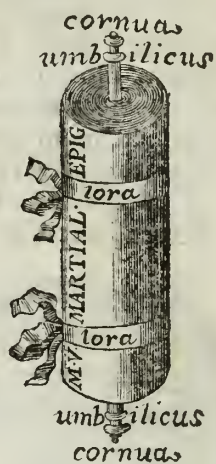
sent eruditissimi quique, nequaquam cæco studio commentitiâ tere-
tum librorum formam convectassent; quos sane transversos egit & vox

ipsa *volumen*, & Hebræorum posterioris ævi exemplar Mosaicæ legis libros *κωλυόμενοι* fabricantium, & Rabbinico, ac servili more verborum potius, quam rerum interpretum.

Demum doctissimo Christiano Henrico Trotzio irascor, qui sæpe laudato opere pag. 589. in ære incidendum curavit typum in se convolutæ longissimæ membranæ a se confectum, singulis ornamentis elegantem, adscriptis omnium partium nominibus, quo melius inficetam sententiam sustentaret, atque oculis omnium imponeret; & vir ceteroqui eruditissimus, & non unis editis libris clarus dorso hujus æternæ membranæ, quæ speciem præstat ligni illius, ubi licia textores involvunt, apposuit titulum grandioribus elementis, M. V. MARTIAL. EPIG. tanquam si poeta in ea monstrosa figura carmina sua illevisset; eamque fidem legentibus venditavit; verum facile est mendacia detegere, atque exhibilare, ipso Martiale ajente, ut rem contestato dicamus, se libellos quatuordecim scripsisse in quadrangulo volumine, non vero in cylindrico, dum canit unam manum illos capere quivisse, & coarctari membraneis pagellis, quas *παραγώμους* fuisse nihil dubii est: *Qui tecum cupis esse meos ubicumque libellos, Et comites longæ quæris habere viæ; Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis: Scrinia da magnis, me manus una capit.* idque fatetur initio lib. 1. ep. 3. Si igitur decipere potius voluisset legentes Trotzius, molem illam cylindricam librariam indice vel Lucretii, vel Virgilii, &c. ornasset, qui de suorum librorum forma nil cecinere; advertas rogo, qua vertigine mentis abacti sint viri clarissimi, terecium voluminum figmento inducto, ut testimonia ipsorum auctorum vehementissima non viderint; & veterrimum peccatum patrarint miscendi quadrata rotundis!

Neque te fallat Sponii auctoritas adstruentis Itinerar. tom. 2. pag. 230. se Jo. Chrysostomi Liturgiam in cylindrico membraneo volumine scriptam Corinthi vidisse, cum scias, quanti pretii sit, & quam dubiæ ætatis, vide Goarium pag. 95. Venetæ edit. & Fabric. Biblioth. Gr. to. 7. pag. 651. non enim negamus sequioris ævi librariorum monstrosa hæc volumina præsertim Hebræos compegisse, & nunc pro antiquissimis venditari: uti illud est in corio volumen duorum librorum Esdr. in ædib. Domini- canorum Bononiensium, quod ejus prophetæ manibus exaratum dejerant: de quo etiam duoviri Benedictini in nuperrimo rei diplomaticæ opere pag. 477. to. 1. satis dubitant; ecquis tantæ vetustatis librum convolutum minime derideat?

III. Ad jucundiores hujus lucubrationis partem verba convertam, atque ostendendum mihi est, quotquot partes, & ornamenta librorum meminere

nere veteres, non fuisse cylindricorum, verum quadratorum propria; quod quamvis novitate sua animos omnium percellat; non ideo minus veritati consonum reor; quod si præstem, fere ἀποδεικνύω, nisi egregie errem. Ut autem ab umbilicis exordiar; erant hi rotundæ quædam prominentiæ, seu parvi umbones, qui ligneis eorundem operimentis apponebantur in medio, & variis coloribus, vel auro honestabantur; facile ex te ipse auctorum loca invisas, quæ præsertim Funccius, & Trotzius ex Græcis, & Latinis collegerunt. Et bene memini inter tot Herculanenses picturas quadrangulum libellum exstare, in cujus medio umbilici signum apparet. Porro umbones in clypeorum medio affigebantur, & quid sit umbilicus exercitus, urbis, &c. tironibus notum est. Has aureas, vel argenteas bullas in nostratibus libris, præsertim grandioribus etiam affixas vides. Hinc lubentius introspecies, quid valeat *ad umbilicum deducere librum*, etenim hic omnibus partibus absolutus parvis illis umbonibus decorabatur. Contra vero si in teretibus voluminibus umbilici exerti exstarent, in eorum extremitate, non semper in medio prominerent, membrana enim explicata, eo loco motos cerneret; quod in quadratis aliter evenit, quos libros sive complices, sive explices, in medio semper impactos vides, ut revera umbilici audiant. Verum, quo rem, ut ajunt, acu tangam, Græcis Scriptoribus utar, e quorum penu ditissima, & præ Latinis luculentiora expromam: Lucianus laudato loc. contra indoctos refert quendam, postquam libros operimento contexisset, umbilicos imposuisse: κ(βιβλία) διφθέρας περιβάλλεις, καὶ ὀμφαλὸς ἐν μέσῳ. sane membranæ in spiras convolutæ operimentis minime vestiebantur, sed solum chartæ plurimæ ex una parte liberæ, & ex opposita simul adsutæ, atque adglutinatæ. Cum igitur indoctus ille post operaimenta umbones, ὀμφαλὸς, figeret libris, nemo unus posthac inficiabitur umbilicos appositos fuisse non cylindricis, sed quadrangulis voluminibus. Hoc autem planum, & nonnisi ab vecordi, vel pertinaci convellendum.

Hinc etiam facile nosces, quæ nam fuerint *cornua librorum*, scilicet quatuor ipsorum anguli: cui enim latet Græcos, Latinosque in quavis re quadrata angulos, *cornua* vocitasse? translaticitiæ enim sunt voces, *exercitus cornua*, & *velorum*, vel *antennarum cornua*, & vela olim formam solummodo quadrangulam præsetulisse scimus: atque omnium ore celebrantur *mensæ*, & *altaris cornua*; hæc autem in teretibus libris esse capitula, sive globulos illos extremitati bacillorum affixos credat quivis, non ego; nihil enim habet ἀναλογικόν globulus cum figura cornu, præsertim si non globulus sit, sed taxillus, ἀσπαγλίτη, ut credidit cl. Mazochius in laud. Diatr. p. 35. Crediderim bacillum, cui charta convolvebatur, *exercitum habuisse capitatum quiddam simile ἀσπαγάλῃ*, seu taxillo. Præterea non sibi constant Scriptores, quænam bacilli partes appellabantur *cornua*; etenim Herm. Hugo vult esse *bacillos ipsos*, quod *e polito cornu*

fieri cæpti; vide Trotzium p. 594. (haud scio, cur Hugo dixerit *bacilli*, non vero *bacilla*.) Pitiscus voce *cornua* ait illa γεινῶς esse librorum ornamenta: mox appellat *lunulam*, seu *menida* in eorum fronte positam: turbata leges omnia, si semel a vero oberratum sit. Hinc aperte intelligere est posthac facile fuisse veteribus ea cornua librorum quadrangulorum candido argento decorare, & coloribus pingere, Ovid. Trist. lib. 1. eleg. 1. quod & in nostris facitari cernimus. Atque inde etiam nihil obscuri inesse vides in verbis Martialis lib. xi. ep. 107. *Explicitum nobis usque ad sua cornua librum, Et quasi perfectum, Septiciane, refers. Omnia legisti, credo, scio, gaudeo, verum est; Perlegi libros sic ego quinque tuos*; scilicet, retulit Septicianus se omnem librum Martialis perlegisse, & percurrisse usque ad extremum.

Præterea piget me legere in tot eruditissimis viris cylindrica volumina deservitibus, *frontes* in his esse *extremitates membranae in spiram complicatae*, Trotzium pag. 796. cum, evoluta membrana, nullæ inde exstarent frontes: contra in quadratis libris sive clausis, sive explicatis chartæ, ubi adglutinatae sunt, alteram constituunt frontem, alteram vero, ubi liberae; quæ frontes geminae & pingi poterant, & pumice expoliri, ut ad tadium usque canunt poetæ. Sane spiræ convolutorum in se libellorum non adeo sibi arte cohererent, ut morsibus asperi pumicis resisterent, & fortasse neque apte pingi possent: contra vero hæ ambæ etiam nostræ ætatis librorum frontes plerumque multo auro squalent; inde aperte nosco, cur Lucianus adv. indoct. pag. 387. edit. Græv. ait: Κἂν διὰ τὸ π χρυσῶσαι αὐτὰς ἔδει ἐκείνο τὸ πῦλον ita ut ab ornatu librorum nihil ab veteribus nunc descitum sit. Neque te turbet, si legas geminas, non quaternas frontes; poetæ enim patientiores, & principes, anticam scilicet, & posticam commemorant, quin Martiali aliquando de una fat est loqui lib. 1. ep. 67.

Mutare dominum non potest liber notus,

Sed pumicata fronte si quis est nondum.

Poetarum etenim licentiam quis incuset? Et ne ambigas, quas adnotavimus, esse frontes, dum Ovidius aperte canit lib. 4. ep. ex Ponto 13. v. 7. *Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas; Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.* Sane in postica librorum affigebatur titulus, uti etiam nunc moris est, quo stabilis & firmus hæresceret. Id etiam nunc intelligere dat Suetonius in Calig. c. 49. *In secretis ejus reperti sunt duo libelli diverso titulo, alteri GLADIVS, alteri PVGIO index erat: ambo notas, & nomina continebant morti destinatorum.*

iv. Longus essem, si omnia ornamenta persequerer librorum quadratorum propria, non vero teretium, qui nunquam fuere; quare mixtim percensenda reor. Passim apud veteres legere est elegantissima, & purpurea illa operimenta, quæ poetæ aliquando *togam* appellant, Mart. lib. x. ep. 93. vel *syndonem*, lib. xi. ep. 1. Indicem etiam, seu titulum auctoris,

ris, ut paucis ante versibus commemini, qui in postici libri fastigio apponebatur, Tibul. lib. 3. el. 1. v. 9. quæ non advertens Trotzius pag. 589. fig. 4. delineandum curavit volumen teres cum titulo *Martial. Epig.* qui titulus inscriptus est pro altitudine cylindri, ut dictum est. Nec obliviscenda sunt lora, quæ rite rubra apponebantur, vid. Catull. ep. 22. v. 7. Uncos etiam libris affixos credit Barthius lib. 22. Animad. cap. 18. Adde demum colorem plerumque croceum, quo extrorsum chartæ tangebantur; quin & cedrino liquore, seu oleo potius inunctas vel ad odorem, vel contra blattas legimus ubique poetarum. Quæ cuncta ornamentorum genera quadratis libris apprime conveniunt.

Legimus præterea nomina artificum librorum quadrangulorum, nunquam vero teretium. Erant profecto *malleatores*, quos ex Ulpiano discimus l. 52. §. 5. D. de legat. 3. dicente, *perscriptos libros non dum malleatos, vel ornatos*; teretes autem malleari minime possunt. Opportune mihi suffecit marmor, quod nondum exscriptum reor, amicissimus Nicolaus Sorrichius, quod ædibus prædii Dominici Binni in urbe Adria Piceni affixum est, in eo saxo vides *malleatores scribas*: illud apponam, ne tanti pretii gazæ vel depereant, vel lateant:

S E X T V S
P U B L I C I
V S
S E X . F . M A L
S C R I B A
P V B L I C I A
S E X . L . C A L L I P O
L I S

Et ne dubites, quin vox manca MAL dicat MALLEATOR, sequitur enim SCRIBA. Inter librorum artifices erant *glutinatores*, quorum & Cic. meminit lib. 4. ad Att. ep. 4. & Neapoli legebatur, teste Pignorio, MAN- NIO. STICHO. TIBERIL. CAESARIS. GLVTINATORI. Reperi in Polluce lib. 7. fragm. 211. βιβλία κόλλημα & in Lucian. loc. contra indoct. superne laudato, συγκόλλητας, καὶ περιβαλλόμενος βιβλία, *conglutinans, & cooperiens libros*. Impetrare a me minime fatis sum, ut silentio premam Athenienses statuam erexisse Philtatio, quod modum glutinis librorum ostenderit, vide Photii excerpta ex Olympiodori lib. Histor. Artem glutinandi libros novimus etiam ex Ulpiano ibid. quem locum illustrem vocat doctiss. Mazochius laud. diatr. p. 33. & prolixiorem illinit commentarium, qui utpote partem ejus legis pro teretibus voluminibus interpretatur, peni mei reor præstare, an re vera ea mens sit jureconsulti agentis: Unde

non male quæritur, si libri legati sint, an contineantur nondum præscripti? Et non puto contineri... sed perscripti libri nondum malleati, vel ornati continebuntur, proinde & nondum conglutinati, vel emendati continebuntur, sed & membranæ nondum consutæ continebuntur: omnis cl. Mazochii interpretatio eo recidit, intelligi nimirum ex Ulpiano, a librariis chartas quidem adglutinatas, ut libri in scapum digererentur; membranas vero consutas pro bipatentibus libris; ipse vero in jureconsulto hoc discrimen minime videre videor, clarissimum virum ad id distinctionis impulit vulgaris ac trita opinio, habuisse veteres duplicis generis volumina teretia, & bipatentia. Verum cuius perfunctorie legenti Ulpiani verba occurrit loqui jurisconsultum de unis libris quadratis, quorum membranæ malleabantur, deinde consutæ glutine firmabantur, emendabantur etiam, (etenim olim amanuenses perpetuis erratis fœdabant libros, de quibus passim queritur Martialis, & vide Scævola l. 92. D. de div. reg. jur. & interpretes:) demum ornabantur, quæ ornamenta paullo superne descripta sunt. Hinc recte concludendum reor, nisi libros hosce in se redeuntes inficetiori ævo fictos obliviscamur, plerisque omnes Scriptores veteres, & leges ipsas, quæ luce clariores sunt, tenebricosas traduci vel a doctissimis viris fore ut indolescamus.

v. Peccarem si pauca, quæ ad rem internam librorum bipatentium pertinent, præterirem, & quæ ad in se convolutos minime referre quis posset. Apponebant ante primas pagellas auctoris libri icunculam, uti nunc moris est ad libidinem usque: Martialem fundum trado lib. xiv. ep. 186.

Quam brevis immensum cepit membrana Maronem;

Ipsius vultus prima tabella gerit.

Adde paginas in more etiam fuisse numeris distingui, quod de convolutis, quorum una exstitisset longissima plagula, dici non posset, Juvenalis sat. 8. v. 109.

Namque oblita modi millesima pagina surgit,

Omnibus & crescit multa damnosa papyro.

Si plura optes de librorum pagellis, adeas Pignorium symbol. ep. pag. 63. qui in epist. 18. id argumentum versat; & miror hos Juvenalis versus præ ceteris luculentiores non vidisse. Præterea si qua membrana immutanda esset, quod libri auctor meliora cogitasset, munus erat glutinatorum veterem defecandi pagellam, novamque adglutinandi, Cic. ad Att. lib. 16. ep. 6. *Novum præmium exaravi, tibi misi, tu illud defecabis, hoc adglutinabis:* quod in se redeuntibus voluminibus haud scio, an factitari possit: hoc autem nunc sollemne est in libris nostris typographicis, quos omnes quadrangulos vides. Ignoro, cur Mazochius ibid. pag. xi. quod Cicero dixit *defecare*, & *adglutinare*, commutet in *revellere*, & *insuere*, fortasse hic Tullii locus eum latuerat. Hæc Ciceronis verba in mentem revocant nimium studuisse veteres, ut externe libros ad angulos rectissimos artifices circumciderent, id quod a Græcis habeo vetustissi-

flissimum, Aristot. in Problem. sect. 16. prob. 6. modum clare more suo docet: Διὰ τὴν τῶν βιβλίων ἢ τοιῇ ἔστα ἐπίπεδος, καὶ Ἀθεῖα; εἴαν μὲν πρὸς, πέμνη παρὰ τὴν βάσιν, γίνεται Ἀθεῖα, ἀνελιττομένη. εἴαν δὲ ἐγκλίνας, σκολιά. quæ, posthabita communi interpretatione, ita refundo: *Quomodo librorum sectio sit plana, & recta? sane si quis secuerit secundum basim, oportet sit recta, & non curva: si vero quis declinans secuerit, curva erit & detorta*: fateor me communis interpretamenti sententiam non adsequi, quam Græca mihi sint apertissima: *Cur sectio chartarum, sive papyri, si quis æque a basi plana rectaque dimetiendo absciderit, recta evolvitur, sin autem inclinarit, contorta existet?* Etiam atque etiam miror vel summorum interpretum sublestem fidem! Neque dubites, quin Aristoteles de librorum quadratorum circumcissione loquatur; namque cum eo conjurat Lucianus in loco sæpe laudato, ubi certus fermo est de bipatientibus, qui foli poterant circumcidi: καὶ (βιβλία) ἀνχτυλίττεις αἰεὶ, καὶ διακολλᾶς, καὶ περικόπτεις. aptissime respondet Ciceronianum τὸ *diffecare τῷ περικόπτειν*. Præterea, postquam paginæ simul erant adfutæ, atque adglutinatæ, vetabatur, ne statim explicarentur, expectandumque, donec gluten arefceret, siccumque fieret, quod hodiedum in nostris libris etiam interdiciamus: docet me id clare Martialis lib. 4. ep. 10.

Dum novus est, neque adhuc rafa mihi fronte libellus,

Pagina dum tangi non bene sicca timet,

I puer, & cavo perfer leve munus amico,

Qui meruit nugæ primus habere meas.

Neque cogites epigrammatographum loqui de voluminibus cylindricis, cum paginarum meminerit, quæ quadratorum certe sunt. Hinc lætor me advertisse quamcumque curam, ac religiosam sollicitudinem in librorum paginis adglutinandis, cooperiendisque peræque & hac tempestate adhibemus, & fortasse ἀκχεῖραν veteres optasse. Ceterum ne te decipiat bonus Isidorus, qui cum Aristotelem minime legeret, edicit apud Siculos cœptum circumcidi libros, idque eisdem sollemne fuisse: *Circumcidi libros Sicilia primum increbuit*, Orig. lib. vi. c. xi. Paris. 1601.

Demum si interrogas, quo pacto scripta sua divisissent veteres, reponam ea dispensasse in capita; afferrem a Grutero inscriptionem pag. 214. quæ, utpote longissimam, prætereunda mihi est; quoniam autem fatis elegantem reperio, ut consulas rogo. Heetwood pag. 75. & seqq. hanc regessit, TVLI. L. CAPVT. QVOD. AD. VESTRVM. HONOREM. PERTINET, vides in hoc lapide *quingagesimum caput*: verum hoc non tantum faciundum reor. Libros vero jam compactos ornatosque, quoad eorum molem *crassos*, vel *macro*s & *breves* appellabant: Martialis lib. 2. ep. 6. v. 10.

Quid prodest mihi tam macer libellus,

Nullo crassior ut sit umbilico,

Si totus triduo tibi legatur?

& lib. 5. ep. 79. v. 24.

*Et vultu placidus tuo recumbes,
Nec crassum dominus leget volumen.*

Quos *macro*s appellat Mart. *breves* vocat Horat. in verbis cultissimus lib. 1. epist. 20. v. 8. quem locum lyrici neminem interpretum adsecutum video: quidam uti Hugo de pr. scrib. orig. apud Trotz. pag. 593. exponunt de in semet convolutis libris: verum relictis horum nugis, mens Horatii est libellum suum commonefacere, ne publicam lucem quærat: etenim etiam amatores tædio & languore affecti, lectis paucis pagellis, illum projicient, & qui crassioris molis erat, brevis evadet:

. . . . Quo discedere gestis:
*Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit: & scis
In breve te cogi, cum plenus languet amator.*

Neque dicerem *spissum*, vel *densum* volumen; etenim si Cic. ad Q. Fr. opus suum de Republica *spissum* & *operosum* nuncupet, ea vox *spissum* apud Tullium audit semper *tardum* & *difficile*: & adverbium *spisse* olet *difficulter* & *ægre*; neque te protrahat cl. Mazochii fama & auctoritas in laudata sæpe diatr. pag. 2. qui de voluminis *crassitudine* interpretatur. Neque etiam *densum* dicere te sinerem; quanquam locum Juvenalis mihi objicias, *Et blandæ, assiduæ densæque tabellæ*, sat. ix. vers. 36. cum eodem Mazochio: reponam etenim satyricum verosimilius *non densæ* eodem pacto accepisse, ac Virgilium in v. 347. Georg. i. v. omnibus noto, *densos Divum numerabat amores*, scil. *frequentes*, præfertim cum Juvenalis non de libris, sed de epistolis loquatur. Denique ex laudato Martialis versu, *Nullo crassior, ut sit umbilico* nosco veteres etiam in compingendis libris amasse aliquando rusticitatem, cum in eis omnem elegantiam, & umbilicos posthaberent.

vi. Non iratis musis natum me reputes, si, ut hoc librarium negotium omnibus numeris absolvam, exponam primum, quo nomine appellabatur is, qui reliquos docebat artem compingendi libros: deinde quinam erant in ea arte elegantiores, Græci scil. demum ubi viarum Romæ habitabant. Sane is, qui alios docebat, dicebatur *doctor librarius*:

GN·POMPEIVS
PHRIXVS
DOCTOR
LIBRARIVS DE
SACRA VIA
FECIT SIBI ET
LIB·LIBERTABVSVQVE
POSTERISQ·EORVM

Hanc inscript. 123. class. xi. habeo ex Reines. quavis gaza cariorem:
Reine-

Reinesio litteratorum marmorum reparatori, cujus sæpe felicitatem invideo, aliquando ab ejus licentia cavendum, vocem *doctor* nil hæsitans *structor* confingit, aitque, *Cum doctor librarius videatur esse inepta locutio, & non ex usu prisca sæculi, quo doctores dicendi, doctores disciplinæ, artis, sapientiæ dicebantur, pro magistris, & ea in re præceptoribus: inde vult structores librarios esse, quos hodie compactores librorum, & bibliopegos appellamus: mox conjectiorem suam tuetur, licet dubii plenus Tudertinæ inscriptionis testimonio, de qua paullo inferius, ubi enorme tanti viri σφάλμα patefaciam.*

Verum teretibus auribus mirifice displicet *struere libros*, quando ipsemet fingit non Latiam vocem *compactores*. Præterea miror virum doctissimum non advertisse vocabula *struere, structura, structor, structilis*, cum sine adjunctis jaceant apud Tullium, Vitruvium, etiam apud Ulpianum, ceterosque jureconsultos, ut poetæ taceam, Lucretium, Virgilium, ceterosque, pertinere solummodo ad rem cæmentariam, atque ad ædificandi opus; verum si cum Reinesio ope inscriptionum agenda res sit, ipsemet cl. VII. sextam decimam affert, quam dignissimam memoratu dicit, in eaque mentio est *structionis scalaris*; & cl. XI. 112. necnon apud Fabretum pag. 157. legere est, *structor parietarius*; & in Grut. 89. 7. *structura cum munitura sarcophagi*. Hinc factum est, ut magnus Reinesius, non percepta τὸ *struere* nativa veritate, quoties in marmoribus legitur *Aug. structor*, ut cl. I. 259. &c. interpretetur, *scindendi obsonii magister*, τραπεζοκόμος, τραπεζοποιός, cum hujus artis vox sit in faxis *opsonator*; hinc *opsonator Liviae, Poppææ, &c.* consule ipsius Reines. opus. Contra verum inter officia domus Augustæ, tum inter Artes, & Professiones pro artifice cæmentario nullum reperies vocabulum præter τὸ *structor*. Ceterum omnem dubitandi ansam aufert Tusculana inscriptio, quam protulit Muratorius p. 978. 3. posita *Sosimo structori*, nam in imo lapide insculpta vides duo instrumenta fabri cæmentarii, quibuscum tectorium inducitur diluta calce, vel gypso. Quod vero reponit Reinesius, ut e marmore eradat τὸ *doctor*, esse scilicet ineptam locutionem, *doctor librarius*, appositissimam vero, *doctor disciplinæ, dicendi, &c.* a vero longe abludit: etenim ab Valer. & Quintil. habeo *doctores lanistas*, qui gladiatores instituebant ad ludos, uti observat Lips. Saturn. lib. I. c. 15. & Juvenalis sat. IX. vers. 137. meminit cujusdam Tripheri in arte dissecandi obsonia famosi, appellatque *Tripherum doctorem*, qui & in Suburra ejus artis publicam scholam aperuit. Si vero quis ejus rei testes a faxis etiam quærat, adeat Fabrett. pag. 108. & Sponium in Miscell. erudit. antiqu. sect. 7. p. 256. ubi etiam habes, *sagittarium doctorem*. Demum nihil Reinesio suffragatur inscriptio Tudertina, quam Gruter. pag. 1002. I. ubi SATVRNINI LIB. STRVCTOR interpretatur, *librarius structor*, quo suam emendationem vocis DOCTOR tueatur, cum in Gruteriana vel tiro legeret, *Satur-nini libertus structor*.

VII. Scio posse mihi objici, postquam non paucis tutari marmoris veram scalpulturam, scilicet *doct̃or librarius*, non vero *struct̃or* adnissus sum, minime me evicisse, quin *doct̃or librarius* hic non denotet, qui artem scribendi docet, non vero compingendi atque adglutinandi librorum membranas. Verum contra est; nam tum Græcum cognomen *PHRIXVS* cogit, ut de βιβλιοπηγῶς intelligatur loqui marmor; tum quia a Cicerone habeo ad Att. lib. 4. ep. 4. vocem *librarius*, ὑποκοριστικῶς *librariolus* pro id genus mechanico artifice: *Et jam velim de tuis librariolis duos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus*; quos Græculos fuisse libertos universi interpretantur: imo quis ignorat, cum sermo est de iis, qui volumina exscribebant, appellari vel ἀπλῶς *librarios*, vel *scribas librarios*; vide indices thesaurorum inscript. Præterea meam hanc sententiam firmat in marmore additum esse τὸ DE SACRA VIA, novi ex bene multis inscriptionibus in ea habitasse unos opifices, sive magistros mechanicos, nimirum earum rerum, quæ ingenio simul, & manibus fabricantur: hinc habes ex Reines. cl. xi. 110. C. *Fusio Zmaragdo margaritario de sacra via*. Ex Grut. pag. 1033. 1. C. *Attii Stephani pigmentarii de sacra via*. & pag. 639. 11. T. *Furius L. F. cælator de sacra via*. pag. 638. 5. C. *Sellius Onesimus flaturar. de via sacra*. Ex Muratorio pag. 983. 5. L. *Tyrius flaturarius de via sacra*: quem non intelligas *auri argentique monetarium*, vel contra quos Gothofredus ait legem latam 9. D. de leg. Corn. de fals. neque de quibus exstat Romæ in vinea Card. Carpenfis D. M. M. *Ulpian. Aug. lib. Symphorus. auri. et. argenti monetar.* sed accipias pro *flaturario sigilliaro*, vide Grut. p. 638. n. 6. vide etiam Kirchm. de anul. cap. 11. quæ est ars elegantior. Neque credas Reinesio clas. xi. 89. qui *flaturarium* interpretatur χαλκία ἀνδριαντοποιῶν nullo nixus testimonio. Præterea eadem pag. 638. Grut. n. 7. C. *Cædicius Jucundus aurifex de sacra via*. pag. 339. 11. L. *Furius L. F. Diomedes cælator de sacra via*: pag. 622. 1. *Cabatores de via sacra*, idest *cavatores*, seu *gemmarum scalptores*. Ex Muratorio p. 971. 7. M. *Publicius Nicanor ung. de sacra via*, idest *unguentarius*. Ne autem credas solummodo me indicibus Gruterianis, & Reinesianis usum, ex Ficoronio p. 31. de person. scænicis ecce tibi faxum erutum ann. 1733. M. *Curius Eupor tibiarius de sacra via*; verum vir doctus interpretatur, *tibia canens*, melius *tibiarum faber*; ex tot enim litteratis lapidibus, quibus inest DE VIA SACRA, de opificibus mechanicis aperte eruitur intelligendum esse; cum præsertim translaticium sit dici *tibicinem*, qui canit tibia, & mulierem, *tibicinam*. Cumque nova sit vox *tibiarius*, nunc primum scimus, quo nomine donandus sit *tibiarum opifex*.

His enumeratis, ad Phrxi doct̃oris librarii redeo, atque edico hunc etiam mechanicum artificem librorum fuisse, cum etiam *de via sacra* existerit, non autem Latine, vel Græce scribendi modum docuisse, cum in ea nullas artes ingenuas exercitas legimus. Haud multa ratio habenda

da est Trotzii de prima scrib. origine p. 495. edicentis etiam hunc Phrixum fuisse scribendi magistrum, munusque hujus disciplinæ, non vero mechanicum artificium exercuisse; & piget virum jureconsultissimum recitare, quo suam sententiam firmet, verba leg. ult. D. de jure immunit. ubi Tarrutenus Paternus enumerans munera militaria apponit *librarios, qui docere possunt*: quæ verba obscuritatis plena, & fortasse, *qui docere possunt* vel manca, vel a posteriori manu adjecta, importuna & nihili sunt; & sane, cui usui esse potuissent in castris magistri scribendi, vel compingendi libros, optarem, ut quis doctior jureconsultus me doceat. Verum seriis quid ludicri misceamus; scias adeo aniliter Christianum Schoettgenium interpretatum esse has voces *Phrixus doctor librarius*, ut neque ipse, neque amici risum tenere queamus, nimirum in ea sententia, quam vernacule nos voci *doctor* appingimus, qui præ ceteris plura scire jactitat, quo interpretamento nihil suavius ac puerilius; apponam ejus verba, quo fidem mihi non deneges: *Quia vero nonnulli horum scribarum satis emendate, ut supra vidimus, scripserunt, tantum de se quidam concipiebant opinionem, ut titulum doctoris librarii affectare non dubitarent*; inde quo hoc scelus firmet, recitat Phrxi epigraphen, vide ejus historiam librarior. & bibliopolar. cap. 3. §. 3. in to. 3. Poleni pag. 838. verba quidem certe posteris commendanda!

VIII. Reliquum est, ut ne credas supervacaneum frequens scalptum in marmoribus illud DE SACRA VIA; hinc etenim discimus artifices, qui in ea habitabant, fuisse elegantiores, & præ ceteris in aliis urbis vicis degentibus, majoris famæ; in maximis sane urbibus ubique locorum essent oportet cujusvis generis fabri; ditiores vero ac celebriores una alicubi sese colligant ad æmulationem, atque ad pinguius peculium comparandum. Sicuti ex omnibus librariis suburbanis elegantiores etiam audiebant uni, qui extra portam Trigeminam debebant; hinc habes ex Muratorio pag. 948. 3. *P. Cornelius Celadus librarius ab extra porta Trigemina vixit ann. XXVI*. Neque dubites, quin nomina locorum honoris ergo scalperentur, cum de *Valeria Berecunda jatroniæ*, idest obfletrice dicatur *regionis suæ prima*, Gruter. 1110. Non vero, ut vult Reinesius pag. 637. appositum nomen locorum decreto magistratuum; tum quia plerumque in iis tacetur locus, si *viam sacram* excipias, quæ frequentissima legitur, tum quia Reinesius verba ejus decreti, & tempus non adjicit. Si vero nosse cupias, ubi regionum, ac viarum ceteri opifices degerent, facile reperies in Gruter. in Murator. &c. & vide Reinesium præsertim pag. 637. Cum igitur memoria apponenda esset defuncto artifice ad honorem, addebatur *de sacra via*, ut posteritas nosceret, non fuisse de ceterorum alibi commorantium grege: nec dubites, quin exemplis caream, & ne a librario negotio divertar, Romæ siquidem bibliopolæ in Argileto, qui tractus, aut vicus hujus urbis erat in regione secunda, tabernæ suas habebant; hinc *Argiletanæ tabernæ* sunt βιβλιοπολεῖα, ita ut artes Romæ, uti

sollemne est in magnis urbibus, ab simul collectis opificibus exercerentur, compitis viisque sibi distributis; jure igitur Martialis lib. i. ep. 4. de libro suo canit:

Argiletanas mavis habitare tabernas,

Cum tibi, parve liber, scrinia nostra vacant.

Sane cum τὸ *Argiletanas* poeta dicat, fuere inferioris famæ tabernæ bibliopolarum, a quibus *Argiletanas* nobiliores distingui oportuit; alias quidem adjunctum illud foret ἀπροσδιόνυτον ac otiosum; uti ævo nostro artificum tabernas elegantiores, si non in unis viarum tractibus exstructas cernamus, vel a templis, vel a viis appellamus. Hinc non injuria concludo artifices *de sacra via* præ ceteris excelluisse, atque ad famam conciliandam ejus loci nomen faxis insculpi propterea accurasse; quos inter adnumerandi βιβλιοπῆγχοι, & librarii doctores, quorum unus egregiæ famæ Gn. Pompeius Phrixus. Et *Viam hanc sacram* ob tot politissimorum mechanicorum opificum varietatem reor fuisse multo elegantissimam; neque posthac mirer Horatium virum urbanissimi ingenii illam in more habuisse celebrandi; cum homines minutæ indolis, ac teterrimæ, hostes humanæ societatis saltus, ac suburbia ament. Mens enim mihi non est assentienti Vandalio Dissert. vii. pag. 580. qui videtur in animum induxisse, cum adjunctum artifice viderit *de sacra via: de campo Calimontano*, &c. interpretari *de collegio ejus artis* in ea urbis regione erecto; verum hujus interpretationis nullum fundum affert; contrario novimus in Latinis faxis apponi vocem *collegium*, cum de his societatibus sunt verba: in Græcis lapidibus additur τὰξίς, veluti τὰξίς ποιανισῶν, & in Neapolitanis filicibus τὰγμα παιδῶν, κ. τ. λ.

*****

C A P U T III.

Contra quadrangulum Latinorum librorum σχῆμα objecta diluuntur. Nova prorsus διάγνωσις vocis *codex*.

- I. **C**ontra meam sententiam, Romanos nim. solos quadratos libros sabvesecisse, objecta elewantur; ac omnium primum πολυβρύχητ⁹ lex Ulpiani, in qua cylindrica volumina eruditissimos quosque interpretes, & Mazochium ipsum frustra & perperam reperisse clare ostenditur. Lex isthæc tenebricosa lucem omnem adipiscitur, si volumina sint libri πετράγωνοι. II. Plurimorum Scriptorum loca tum profana, tum sacra aggeruntur, quibus πῶσιs volumen peræque est, ac liber, quod antehac ab omnibus pernegatum est. Grandia Ciceronis, vel Livii, &c. opera in tectibus chartarum corporibus minime ὀπισογράφως scribere arduum sane negotium, imo & ἀδύνατον. III. Ejusdem legis pars altera de codicibus male interpuncta, & corrupta ab librariis facile sanatur, in lucemque restituitur. IV. Divinatio de nomine vocis codicis, quæ arctissimæ significationis est; quæ quidem non unis aucto-
rum

tum locis firmatur, etiam ex Pandeſte. v. Codicum, ſive horum brevium libro-
rum figuram cylindricam fuiſſe ex ſtatuſ, & ex picturis Herculanſi, imo ex arche-
typis ipſis ex eodem oppido effoſſis comprobatur: eorum formæ teretis teſtes etiam ha-
bes plurima numiſmata. vi. Haſ convolutas in nummiſ membranas codices vocan-
das multis Scriptorum documentis evincitur: qui codices ab doctiſſimis numiſma-
tum interpretibus, tanquam quid ignotum, poſthabiti ſunt. vii. Ex hac codicum
notione, & figura Juvenali, & ſuperne laudatæ Ulpiani legi plurima lux; quam
etiam mutantur verba Pauſi iuriſconſulti. viii. Error veterum artificum in poe-
tarum, vel philoſophorum ſtatuſ codices ſculpentium. Elegantiffimi vaſculi ex Her-
culanſe extraſti, ubi Homeri ἀποθῶος viſitur codicem ſiniſtra ſtringentis, longiuſcu-
la deſcriptio. ix. Rationum momenta, cur hallucinati ſint quidam ſculptores. In Her-
culanenſis Cimeliarchii picturis non unos quadrangulos libros videre eſt: quæ curſim
deſcribuntur. Etiam noſtri ævi celebratiſſimi pictores in re libraria erraſſe conquerimur.
Picturæ Chriſtianorum utpote mediæ ætatis, ubi codices viſuntur, non curandæ; Aringi
interpretationes μνημονεύς. x. Barbare dici ab univerſis, codex Vaticanus, Me-
diceus, Homeri codices, &c. clare evincitur; de Hieronymo querelæ. Iuriſ inter-
pretes vel cultiores in notione codicis poſthabendi. xi. Origo & etymon vocis
codex ignota; Mazochio reſtituitur educenti ab Chaldaea כּוּכָא. Libri teretes Her-
culanſi reperti non volumina cum vulgo vocitantia, ſed codices; eorum longior de-
ſcriptio. xii. Duo famoſi Anticatones non cylindrici fuere libri contra interpretes:
neque pugnant adverſus quadrangulos libros, quæ ex Martiale opponunt Calmetus,
& Mazochius. xiii. Quid in hoc poeta, charta, quæ duro inhorruit mento; in
quæ verba doctiſſimi quique impegerunt, eaque ad in ſemet convolutos libros ſpectare
ajunt, quos inter magnus Salmaſius pro ea ſententia recitans Stratonis epigramma,
quod eſſe affectiſſimum minime advertit, in quo vides ſatis importunam vocem γένειν
pro γελόειν.

I. **T**ENES igitur nunc primum bene multa ad librorum tum exteriorem,
tum interiorem ornatum, atque ad eorundem artifices, laborioſis
operibus tot doctiſſimorum virorum addenda, ſi alicujus momenti reputes;
& non pauca ad ſacram viam ſpectantia, quæ defugere, quotquot quæſi-
tiſſima ad Urbis regiones viaſque illuſtrandas aggeſſerunt. Ut tandem ad
umbilicum hoc πᾶρεργον accedat, ſcito nodos mihi non unos diſſol-
vendos, quibus fortasſe aliquis exputet enixe evinci veteres abuſos eſ-
ſe teretibus libris; verum jactis firmiſſimis fundamentis, rectoque trami-
te detecto, quæcumque opponi poſſunt, neque ſalebrosa, neque ardua mi-
hi reor; quanquam contra enormem eruditorum virorum vim contendend-
um ſit. Primum omnium, quod opponi poſſet, eſt longior lex Ulpiani
πολυβόητ 52. D. de leg. 3. quam omnem hic adſcribendam exiſtimo, quo
citius legas, quæ in eam commentamur: & quam longe tot doctiſſimi ju-
reconſulti ab Ulpiani mente peregrinati ſint, facilius advertas, eo quod
ab cylindricis voluminibus abripi paſſi ſunt, quorum ne volam quidem,
neque veſtigium in ea lege videre eſt. Librorum appellatione continentur
omnia volumina, ſive in charta, ſive in membrana ſint, ſive in quavis
alia materia: ſed ſi in philyra, aut tilia, ut nonnulli conficiunt, aut
in quo alio corio, idem erit dicendum. Quod ſi in codicibus ſint mem-
braneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in
cera

ceratis codicillis; an debeantur, videamus. Et Gajus Cassius scribit, deberi & membranas, libris legatis: consequenter igitur cetera quoque debentur, si non adversatur voluntas testatoris. §. 1. Si cui centum libri sint legati, centum volumina ei dabimus, non centum, quæ quis ingenio suo metitus est, cui ad libri scripturam sufficerent: ut puta, cum haberet Homerum totum in uno volumine, non quadraginta octo libros computamus, sed unum Homeri volumen pro libro accipiendum est. §. 2. Si Homeri corpus sit legatum, & non sit plenum, quantæcumque partes hodie inveniantur, debentur. . . . §. 4. Quod tamen Cassius de membranis puris scripsit, verum est: nec chartæ puræ (debentur) libris legatis: nec chartis legatis, libri debentur: nisi forte, & hic nos urserit voluntas: ut puta, si quis forte chartas sic reliquerit: Chartas meas universas, qui nihil aliud, quam libros habebat studiosus studioso: nemo enim dubitabit libros deberi; nam & in usu plerique libros chartas appellant. §. 5. Quid ergo si quis legaverit puras? membranae non continebuntur, neque ceteræ ad scribendum continebuntur materiæ, sed nec cæpti scribi libri, &c. Ut autem ordinem artis plenum fervem, paucis dabo, quæ in hanc leg. adnotarunt quidam jure prudentissimi; inde ipse singillatim eam legem in sententiam meam facile traham.

Porro Salmasius de mod. usur. in pag. 401. & seqq. more suo eruditissima quæque ῥήματα, καὶ ἀρρήματα convectat, ceterum doctissimi viri μακρολογία eo tendere videtur, ut in Ulpiano volumina sint libri teretes; e contrario codices, quorum paucis post verbis lex meminit, dicat fuisse libros quadrangulos, τετραγώνους. In Salmasii sententiam jurant Schultingius in Paul. pag. 377. Heineccius in Antiq. Rom. procem. n. 16. in adnot. & Trotzius in Hugon. pag. 604. laudantque Salmasium, ut ceteros taceam. Denique cl. Mazochius in longiori adnot. 2. in dipt. Quirin. pag. 5. eadem distinctione voluminis, & codicis in Paulli, & Ulpiani legibus explanandis abutitur, verum haud scio, cur vir summus horum jurisconsultorum neminem laudaverit, præsertim cum idipsum in commentariis in Pandectem alleverit Gothofredus.

Verum, tantorum virorum pace dictum sit in hac Ulpiani lege, nisi mirifice fallar, libros teretes me minime invisere, licet per diu eos perquisissem; quanquam fateor ejus verba, uti nunc jacent, tenebris involutissima sint, & ad quemlibet oculatissimum fallendum parata; quare ut quid lucis iis importem, sic statuo, (ne mihi odium crees, si contra omnium interpretum mentem id sentiam:) volumina esse libros γενικῶς, quare potius accipias quadrangulos; nam hos veteribus fuisse sollemnes multis jam ostensum est; codices vero forsitan audivisse libros teretes; licet spissum & laboriosum sit id argumentum, haud tamen animum despondeam. Porro norunt universi Ulpiani verba in ipsa ὑποθέσει, sive propositione tenebricosa esse, nam ab §. 1. ad finem usque vel tiro lubens jureconsulti

men-

mentem percipit, cum quasdam apertae ejus legati species apponat. Inquit igitur Ulpianus veluti gradatim, in legato librorum intelligi omne genus *volumina*: etiam, qui dicuntur *codices*: nec non *codicillos*, ejusque triplicis generis librorum materiem etiam distinguit: demum & *chartas*, scriptas scilicet, ut deinde definit.

II. Volumina autem hic non esse libros in semet redeuntes constat ex ipso Ulpiano, qui ea facit *πρωτόγραφα libris* ipsis, quando ait, *Librorum appellatione continentur omnia volumina*, & *volumen* nomen γενικόν esse, æque ac *liber*, vel puer decennis cerneret. Præterea in §. 1. hujus legis id ipsum jureconsultus bis recinit: *Si cui centum libri sint legati, centum volumina ei dabimus*; & paullo post: *Unum Homeri volumen, pro libro accipiendum est*, & ubique ejusdem legis promiscue utraque voce utitur: profecto si duodequingenta Homericæ libri in membrana, vel papyro scripti unum teres volumen conflarent, quippe quod non ὀπισόγραφον, in massam enormem increvisset; contra vero si quadrangulum sit, scriptum & a tergo, justæ molis evaderet; deque ea figura loqui Ulpianum ratum habeas. Adde, si *volumina* hac in lege cylindrica accipias, fore ut *πτεράγωνον* neutiquam meminisset Ulpianus; etenim, etiamsi dem *codices*, quod inferne pernego, fuisse quadrangulos, ita raro ea voce usos boni avi Latinos inveni, ut ne vice quidem simplici in Scriptoribus, qui fatis multa illeverunt, reperire sit, veluti in Livio, in duobus Pliniis, Gellio, Macrobio, imo & in Ovidio, &c. quæ sexcenties de libris fermo est; locuples exemplum sit ep. 5. lib. 3. Plinii ipsius ubi avunculi ingentem numerum commentariorum enumerat, quos mixtim vocat volumina & libros, vocem *codex*, veluti anguem devitat; quin in eisdem Scriptoribus non semel *codicillos* invenire est, nunquam vero vocem *codex*, quam, si ad quadrata volumina spectaret, ad fastidium iterarent, cum in *πτεράγωνον* corpore chartæ aptarentur, uti superius multis evicimus. Hinc unusquisque, cui cor sapit, posthac non mirabitur, si Ulpianus inter legatum librorum veluti dubitanter quærat, an *codices* comprehendantur, qui si quadranguli essent, illuderet profecto jureconsultus, nam æque dixisset, ac si *in legato librorum, libri intelligerentur legati*. Igitur in prima voce *volumina* communem suetamque *πτεράγωνον* formam, in *ῥήτῃ codices*, raram insuetamque expressit, uti paucis post verbis in eo legato includit omne genus *codicillos*, quæ rarior etiam erat, & haud certa librorum species, demum & *membranas scriptas*.

Hanc legis interpretationem licet cordatioribus ratam futuram reor, ad majus lumen ei conciliandum pauca mihi addenda sunt de vocibus *volumina*, & *codices*; enormem præterea amanuensium labem detergam. Quidquid obscuri in ea vides, in causa est, quod vox *volumen* menti fere omnium ingerat quid teres & rotundum; cum contra sit, nam etiam in corporibus hisce quadrangulis chartæ, dum legimus, versantur ac volvuntur, ut initio hujus *παρέργα* dictum est; verum ut

ex animo id tandem avellatur, exemplis urgendum est. Constat fane ex multis, quæ protuli de ornatu librorum, eos fuisse *χῆματ* quadrati etiam ex sculpturis vetustissimis hanc formam præferentibus, vid. pagg. 87. & 241. eosque *librorum* nomine vocitatos nullusdum ivit inficias; atque si præstem Scriptores, quam chartarum congeriem *τετραγώνων libros* appellarunt, eandem *volumina* salutasse, ita ut *συνάμματα* habuerint, profecto nisi qui sui juris, sententiæque tenaces sunt, atque obstinati, illa teretia fuisse posthac imperent, atque obganniant. Agmen ducat Cic. qui idem Chrysippi opus nunc *librum*, nunc *volumen* dicit, De divinât. lib. 2. cap. 56. *Chrysippus totum volumen implevit partim falsis oraculis, &c.* & ibid. cap. 70. *Atque omnium somniorum, & talium plenus est Chrysippi liber.* Idipsum legere est in eodem orationis membro ad Heren. circ. init. lib. 2. cap. 1. *Ea (inventio) quoque vobis erit hoc in LIBRO propemodum absoluta, & parvam partem in tertium VOLUMEN transferemus.* Et eadem repetit lib. 1. cap. 17. *Quoniam satis hujus VOLUMINIS magnitudo crevit, commodius in altero LIBRO ... exponere:* opus hoc cum non in unos libros dispescuisset, ne Cicero esset *τὸ αὐτὸ λόγῳ*, alterum dixit *volumen*, alterum *librum*. Præterea Ovidius libros Tristes nunc libellos, mox volumina vocat lib. 1. ep. 6. v. 33.

Hos quoque sex versus in primi fronte libelli

Si præponendos esse putabis, habe;

Orba parente suo quicumque volumina tangis, &c.

Idem poeta easdem binas *ῥῆσεις* confundit Trist. lib. 2. el. 1. v. 549.

Sex ego fastorum scripsi totidemque libellos,

Cumque suo finem mense volumen habet.

Atque ib. lib. 3. el. 14. v. 19. appellat opus *Μεταμορφώσεων mutatae ter quinque volumina formæ*, mox v. 25. libros Tristes dicit *libellos*, ita ut Ovidius nos doceat æque valere isthæc duo vocabula; plura id genus exempla ab hoc vate corrafi, qui, uti nosti, libros suos ubique meminit, servoque inter schedas, quæ ne te obtundam lubens prætereo; atque ad Plin. epistolas adeo, qui lib. 3. ep. 21. epigrammata Martialis & *volumen*, & *librum* compellat: *Remitterem ad te volumen (Martialis,) nisi quosdam (versiculos) tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libros requireres.* Et ib. ep. 5. idipsum factum invises: *Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas;* paucis post versibus, *volumina* repetit: *Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa homo occupatus absolverit, &c.* & ubique hujus prolixioris epistolæ ea commiscet, quam legas rogo: vide præterea epist. 18. lib. 3. necnon epist. 15. lib. 8. in quibus hæc duo vocabula sine discrimine, & de eodem chartarum corpore adhibet. Neque mihi obliviscendus Gellius, qui in bino cap. ea vocabula *συνάμματα* facit lib. 6. cap. 17. *Ingens postea numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis regibus vel conquistis, vel confectus est: ad millia ferme voluminum septingenta.* Idipsum legas lib. 9. cap.

9. cap. 4. *Erant autem isti omnes libri Græci* (loquitur de iis, quos Brun-
dusii venales reperit) *miraculorum fabularumque pleni . . . Scriptores*
veteres . . . Ipsa autem volumina ex diutino situ squalabant, & ha-
bitu aspectuque tetro erant; advertis jam *libros & volumina* peræque
esse Gellio, dum promiscue usurpat. Eodem pacto has voces adhibuisse
Scriptores sacros teneo ex Hieron. ubique suorum operum, duo tamen
mihi fatis sunt exempla tum de libris veteris, tum novi instrumenti; in
præfat. prima in Jobum: *Cogor, ait, per singulos scripturæ divinæ libros*
adversariorum respondere maledictis, &c. paucis post versibus eosdem vo-
lumina dicit: *Omnia veteris instrumenti volumina Origenes obelis asse-*
riscisque distinxerit. Hæc eadem profert de Evangelistarum operibus in
præfat. in Evangelist. circa fin. *Singulis vero Evangelistiis ab uno incipiens*
usque id finem librorum dispar numerus accrescit: inde paullo post: *Re-*
curres ad volumina singulorum (Evangelistarum,) *& sine mora repertis*
numeris, &c.

Ne credas me isthæc non pauca exempla convassasse pro æqua pote-
state *librorum & voluminum*, ut multam lectionem jactem; verum vi
auctoritatum indigebam, quo ab multorum animi mente sententiam, quæ
altissime infederat, evellerem, nimirum *volumina* longe in *κύματα* differ-
re a *libris*, illaque fuisse in cylindri speciem, contra ac erant *libri*; qua-
re posthac ex tot exemplorum strue, quibus & libri, & volumina id-
ipsum valere ostendi, haud scio, an quis hiscere audeat Ulpianum init. hu-
jus leg. eam vocem pro tereti forma accepisse, uti in commentar. jubet
Gothofred. cum universa interpretum turba: *Volumina ideo dicta sunt,*
quod veteres volumina in cylindri, idest volutarii modum complicare
solebant; ex qua sententia inficetissime eruitur, cum apud Scriptores cer-
tum nunc sit æque valuisse binas vocet, *libros* etiam fuisse *convolutos*,
quod vel nostræ sententiæ hostes pernegarunt; etenim pro quadrangulis
vocem desideraremus, quos sollemnes fuisse præstiti, eorumque partes o-
mnes superne multis descripsi. Iterato igitur conquerendum mihi est tot do-
ctissimos viros passos esse sibi imponi ab verbo *volvere*, quod etiam per-
bene & *κυλίστως* quadratis libris aptatur, quorum pagellas, dum legi-
mus, revera *volvimus*, imo & *pervolutamus*, ut ait Cic. & *versamus*, inquit
Horatius; de teretibus autem dicendum sane fuisset *ἰδιωτέως*, *circumvolvere*,
& res ipsa, *circumvolumen*. Ceterum quis in animum inducat Ciceronis,
Livii, Senecæ, Pliniorum, &c. ingentia exemplaria in teretibus chartis
minime *ὑπερχάρους* illini, & legi potuisse, cum rotundum illud librorum
κύμα & corpus usui esset infestissimum non sine grandi chartarum ja-
ctura? Adde, si veteres ea tereti artificio compegissent, saltem privum, quæ
id genus veteres gazas servant tot *περιβόητοι* bibliothecæ, fore ut acquisivissent:
e contrario antiquissimos, & per sane multos quadrangulos cujusvis *ἰδιωατ* &
collegisse juvat. Porro vecordes bardique traducerentur Latiæres viri, si cum
Græcis *πετραγώνες* fabricari libros viderent, eorumque exemplaria nocturna

versarent manu diurnaque, (superne jam præstitum barbaricam, eam voluminum formam Græcos ignorasse, neque nomen ipsum ab voce *volvere* ullam coagmentasse,) plena rusticitatis chartarum longissimarum corpora teretia compingere adhuc adlaborassent; præsertim cum vulgo notum sit servitorum instar in unoquoque artificio disciplinaque Græcis Romanos studuisse, & hos legimus tunc maxime profecisse, quo propius ad illorum sectanda vestigia æmula virtus urgeret.

III. Reliquum mihi est, ut prima hujus legis parte explanata, ad alteram aggrediar, qua nihil reperi tenebricosius, nihilque inconstantius; quæque summorum interpretum ingenium magis exercuit: *Quod si* (libri, sive volumina) *in codicibus sint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis, an debeantur, videamus*; & Gajus Cassius scribit deberi etiam membranas, libris legatis. Et quidem initio aqua mihi hæret, dum tueor *codices* hic vocari *eboreos*, quod nunquam alibi legere est, & id *προσθετόν* potius est *pugillarium*, & *codicillorum*, uti habemus ab Propertio, Plinio, atque Aufonio, &c. quare a vero non aberrem, si conquerar de librariorum translaticia ignoratione, qui & verba isthæc male interpunxerunt, & voculam satis exiguam, τὴν in scil. prætereundam rati sunt; quare τὸ eboreis non cum *codicibus* adnectendum, sed cum sequenti voce *codicillis* aptandum; & ante has φήσεις *vel etiam eboreis* majorem *συγμῇ*, & ante *eboreis* τὸ in adjicias; eritque mens Ulpiani aperta satis: *Quod si in codicibus sint membraneis, vel chartaceis*: (inde *συγμῇ* duplici injecta, uti vides, tertiam librorum speciem addit jurisconsultus:) *vel etiam IN eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis*, &c. Errorem amanuensium facile deprehendes, si advertes in veteribus librorum membranis etiam minusculo charactere scriptis litterulæ i apicem minime appingi, uti nunc in majusculo, itaque cum iidem *etiam in* inspexerint, τὸ in sine apice pro elemento in vocis *etiam* repetito rati inscitissime omiserunt; tritum hoc dormitantium librariorum σφάλμα ubique adnotant rei diplomaticæ magistri, millenosque Scriptorum locos eodem pacto affectos in integritatem restituunt; mirationemque multam mihi faciunt Salmasius, & Mazochius (ut ceteros taceam,) qui cum veterum scriptis nedum syllabas, verum & voces ipsas figant sæpe, atque refigant, in hac lege nihil adsuendum, vel expungendum cogitarint.

His animadversis, nil luculentius ea lege est, quæ antehac tot præclara ingenia torisit; nimirum, ut ab initio dictum est, in legato *librorum* intelligi primo unumquodque corpus ex multiplici pagina compactum, & characteribus exaratum, quavis constet materia ad scribendum apta, sive charta, sive tilia, sive corio, idest quavis re expansa; includi præterea etiam *codices*, qui ex chartis, vel ex membranis confieri poterant, de quorum figura mox dicam; tertio comprehendendi etiam *codicillos*, sive *pugillares*, qui ex ebore, vel alia duriore materia,

teria, plumbo nim. vel buxo cera illito aptabantur; demum etiam *membranas*, dummodo non sint puræ, sed scriptæ.

IV. Nunc labor improbus me urget, ut fidem solvam, explicemque, quodnam librorum genus sint *codices*, ut omnigenam lucem Ulpianeiis verbis præstem; spondeo autem me non pœnitendam *codicis* notionem, mox de ejus figura bonam divinationem prolaturum. Ajo igitur *codices* non audivisse apud beatioris ætatis Scriptores quasvis librorum species, uti nunc universi rentur ab Latinæ linguæ optimis parentibus degeneres; verum fuisse voluminum genus longe restrictius accipiendum, quam eruditorum fert opinio; imprimisque eos libros, qui publicæ auctoritatis essent, hinc jure definit, atque opportune satis Seneca de brev. vit. cap. 13. pag. 509. ann. 1672. *publicæ tabulæ codices dicuntur*; cuius *συνγραμματα* dicas, syngraphas, instrumenta causarum & litium, stipulationum, aliorumque contractuum, tabulas testamentarias, nuptiales, edita prætorum, atque interdicta; imo quæ barbare *publica documenta* causidici viri appellant. Hujus vocis *διαγνώστεις* testem vehementem habeo Tullium, qui ea *ῥήτει codex* utitur in unis orationibus, præsertim in iis contra Verrem hominem codicum interlitorum noxa famosum; atque in eisdem eloquentissimi viri orationibus sæpe legere est *codices accepti, & expensi*, quos publicæ auctoritatis fuisse id genus libros nullusdum inficiatus est: contra vero in reliquis tot ejus operibus, in quibus nihil forensium rerum inest, ne vice quidem simplici vocabulum *codex* quis vel diligentissimus vestiget, nisi præ me sit oculatior; *librorum* autem, & *voluminum* mentio locupletissima. Nequaquam autem a me impetrabis, ut ejus rei ab Cic. exempla hic assuam, frustra enim implerem utramque ceram; cum ab lexicis jam teneas, præsertim ab Rob. Stephano in Thesauro; qui ab uno hoc oratore loca corrasit; quæ autem ipsum a ceteris Scriptoribus recitare oblitum deprehendi, illa paullo inferne adscribam; non enim mei moris est lexica compilare, alienisque laboribus frui.

Hinc facile nosces, cur ceteri felicioris tempestatis Latini vocem *codex* raro admodum adhibuerint pro *γενικῇ librorum* notione, & usque dixerint, *libri Sibyllini, linteï, elephantini, pontificum*, nunquam vero *codices Sibyllini, &c.* etenim *codex* genus peculiare librorum erat, (uti etiam ab eo *υποχοριστικῶς* nata vox *codicilli*,) atque inter arctissimos significationis cancellos concludebatur. Cumque ipse bene multos elegantis ævi Scriptores evolvissem, vix ternos quaternosve reperi, qui eam vocem adhibuere, atque in ea ipsa *διαγνώστει*, quam tuemur; uti sunt Juvenalis in notissimo v. 263. sat. 10. *Nam codice sævo heredes vetat esse suos*; ac Suetonius in Aug. cap. 101. qui refert *testamentum* hujus principis *duobus codicibus scriptum*; vides jam ab utroque Scriptore supremas tabulas dici *codices*. Reperi præterea hoc vocabulum pro forensibus actis, ut non male quidam loquuntur; quæ a causarum patronis compingebantur; vadem

do Senecam, qui de Porcio Latrone ad miraculum memoriæ vi valente hæc testatissima reliquit controvers. pag. 72. *Omnes declamationes suas, quas-cumque dixerat, teneret; jam itaque supervacaneos sibi fecerat codices; aiebat se scribere in animo; cogitata dicebat, &c.* Ne rearis codices hic accipi pro quovis librorum genere, philosopho aperte loquente de ea scriptorum specie, quæ ab patronis pro clientum fortunis negotiisque parabantur; nam ait, Latronem *codicibus non indiguisse, cum scriberet in animo.* Et Juvenalis irridet quosdam caufidicos magna sonantes, & *grandibus codicibus* negotia civilia præstantes, sat. 7. v. 106.

Dic igitur, quid caufidici civilia præstant

Officia, & magno comites in fasce libelli?

Ipsi magna sonant, vel tunc cum creditor audit

Præcipue, vel si tetigerit latus acrior illo,

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen, &c.

Demum præsto est Quintilianus Orat. lib. 10. cap. 3. circ. fin. qui *codices* dicit legalia statuta, sive *constitutiones*, ut Justiniani verbo utar: *Silentium, & secessus, & undique liber animus, ut sunt maxime optanda, ita non possunt semper contingere: ideoque non statim, si quid obstrepet, abjiciendi codices erunt. . . . Quid alioquin fiet, cum in medio foro, tot circumstantibus judiciis, fortuitis clamoribus, &c.* vides hic rhetorem hortari juvenem forensium studiorum amantem, ut *codices*, idest legum libros ne abjiciat delicatulus, si quid obstrepet, ut se clamoribus, forique jurgiis obduret; sane qui causas agere concupit, legum exemplaria verset necesse est; cui adsentitur Seneca superne laudatus, qui *publicas tabulas* appellavit *codices*. Hinc minime mirandum, si veteres legum ingentia corpora, & *συνόγας* vocitarint opportune *codices Hermogenianum, Theodosianum, Justinianum*, veluti nomen horum librorum *ιδιωτικόν*, neque cuivis alteri volumini unquam tributum ad-vertes.

Verum ut meam hanc de *codicis* arcta satis notione sententiam etiam atque etiam firmem, ex Pandectæ quot potis fui, testimonia collegi, ex quibus cultiores eos jurisconsultos pro syngraphis contrahentium ad pactorum quorumvis fidem, vel pro id genus publicis tabulis adhibuisse mihi gaudeo, l. 3. §. 1. D. de tab. exhib. *Si tabulæ in pluribus codicibus scriptæ sint, omnes interdicto isto continentur, quia unum testamentum est.* Idipsum legere est, l. 1. §. 6. D. de bon. poss. sec. tab. *Sed si in duobus codicibus simul signatis alios, atque alios heredes scripserit, &c.* Vides igitur testamenti tabulas nuncupari *codices*. Succinit Ulpiano Scævola l. 88. D. de solution. *Filiæ intestato patri heredis negotia mater gessit, & res vendendas per argentarios dedit; idque ipsum codice conscriptum est, publica syngrapha scilicet.* Præterea Paullus publicos argentariorum, & nummulariorum libros eadem sollemni *codicum* voce dicit l. 9. §. 2. D. de edend. jubetque eos cogi edere rationes, *Quia & accipiunt pecuniam,*
& era-

¶ erogant per partes, quarum probatio scriptura codicibusque eorum maxime continetur, ¶ frequentissime ad fidem eorum recurritur. Et Cajus l. 10. §. 1. eod. tit. horum argentariorum publicas membranas vocat *codicem rationum*. Eodem pacto loquitur Papinianus l. 45. D. de judic. *Argentarium, ubi contractum est, conveniri oportet; nec in hoc dilationem, nisi ex justa causa, dari, ut ex provincia codices adferantur*. Demum in l. 5. §. 8. D. commod. libellum cautionum Ulpianus *codicem* appellat, *Si tibi codicem commodaveris, ¶ in eo chirographarium debitorem tuum cavere feceris, ¶c.* Hæc e grandi Digest. corpore exempla de *codicis διαγνώστει* excerpere valui; an sint præterea, me sollertior vestiget, in quibus si fortasse offendat, pro publicis tabulis valere deprehendet, cum in eo ratam esse sibi que constantem tot veterum Scriptorum, & jureprudentum fidem ostensum sit.

v. Tenes jam non pœnitenda de genere librorum *codicum* nomine, quos in lege meminere jurisconsulti; reliquum mihi est, ut eorum figuram divinem, quam si *teretem*, & *cylindri* instar fuisse enunciem, vero proxima dicere exputo. Certum siquidem ratumque est Romanos membranas, sive papyros in semet convolutas habuisse, nam ubique monumentorum e marmore eas cernimus, atque pleræque togatorum statuarum vel privam id genus membranam convolutam manu stringunt, vel propter pedes cistulas iis membranis refertas, vel eos libellos teretes fascia colligatos scalpere artifices; adis Regis nostri fortunatissimi Herculansense prætorium, ubi plurimarum statuarum, quas vulgo, & sine vade consulares vocant, iis cylindricis parvis voluminibus ornatarum ab ejus oppidi ruinis extractarum sunt, imo, & pictura tibi se offert cum duobus hisce *codicibus*.

Etiam in multis Augustorum nummis præsertim Hadriani hunc imp. togatum vides dexteram supplicibus provinciis porrigentem, sinistra *codicem*, sive libellum teretem stringentem, qui inscripti sunt, *restitutori Achajæ: Bithyniæ: Galliæ: Africæ: Hispaniæ: Siciliæ: Orbis terrarum, ¶c.* In aliis numismatibus cusæ sunt provinciæ sacrificantium ritu eidem Augusto id genus syngrapham gestanti cum epigraphe, *adventui Aug. Africæ: Galliæ: Bithyniæ: Hispaniæ: Italiæ: Judææ: Mauritanie*. Cernes etiam numisma ejusdem Cæsaris, in quo nil scriptum præter *Cos. III. & S.C.* & ipsum Hadrianum stantem toga indutum cum *codice*, manum dantem militi, indeque virum etiam togatum; eandemque epigraphen in alio nummo cernere est, Hadrianumque in templo erectum viros tres alloquentem, tereque in ejus sinistra volumen. Similem libellum gestat læva hic Augustus, dextramque offert *Felicitati* in quadam moneta; sicuti in non unis, in quibus ejus congiarium vides, convoluta membrana est, inscriptis *libertas Aug. libertas restituta: providentia deorum: adventus Aug.* Ne dubites, quin obliviscar fatis noti numismatis hujus principis, in quo legitur, *reliqua vetera HS novies mill. abolita S. C.* ipseque accensa face syngrapharum, sive *codicum* struem comburit; & miror Patinum
in

in thesaur. pag. 163. pro syngraphis, uti vocat Spartianus, sive libellis cylindricis depinxisse parva quadrangula volumina uncis ornata: quod & fecit Erizus. Advertas rogo in nummis non magni moduli, vel qui eos cuderunt culpa, vel qui exemplar ab iis efformarunt, sæpe hos codices vel obscure, vel sublesta fide oculis objecisse. Ceterum si tot Hadriani numismata inspicere concupias, adi Gesneri tabb. 87. 88. 89. 90. 91. Vide etiam in tab. 44. n. 15. 16. posticam partem numismatis Agrippinæ Neronis matris; & in tab. 29. n. 31. Caligulæ allocutionem, & id genus teretes libros etiam reperiēs. Si vero tibi otium suppetat, familiarum nummos invisas in Morellio: in duobus gentis Mariæ in semet redeuntēs chartas viri togati manibus stringunt num. 4. & summus vir Avercampius quādam conjectationes profert de his cylindricis membranīs, sed omnes ἀπροσδιόνυς.

Verum si rei nummariæ interpretes advertissent hos κυλινδροειδεῖς libellos fuisse vel edicta, vel diplomata, vel interdicta, vel *codices*, publicas scil. membranas, facile divinassent cū eos Hadriani nummos, quo ostenderetur hunc principem civibus, militibus, urbibus, & provinciis illis immunitatem quādam, aut id genus beneficiorum contulisse; cumque ea Augustorum munificentia scripto mandaretur in publicis scriniis servanda, nihilo melius in nummis eæ principum largitiones exprimi possent, quam si illas in eorundem manibus videas. Si igitur, his animadvertis, Hadriani vitam posthac vel tiro in Spartiano lætitet, facile inveniet, quo pacto iis numismatibus omnigenam hujus principis munificentissimi liberalitatem aptet, cum nomina earum omnium provinciarum, urbium, &c. de quibus largissime benemeritus est Augustus hic, comminerit Spartianus. Idipsum cogites de nummis Mariæ gentis, & ceterarum, quæ temp. ingentibus beneficiis affecerant. Contra vero advertas, si principes quid abolere jusserint, in nummis cernis eos syngraphas, sive convolutas hæc membranās incendere, uti in numismate laudato inscriptoque, *reliqua vetera . . . abolita*. Gratulor sane hanc meam divinationem de *codice*, tum in statuis scalpito, tum in numismatis cūso, Dominicum Roncam concepto veluti vadimonio comprobasse, virum συμπολίτην, rei nummariæ, & Romanæ vetustatis præ omnibus callentissimum; quanquam ceteroqui non vice simplici expertus sim in aliorum nummorum iudicio solida, suavique austeritate adversarium.

VI. Ne me moreris, ut præstem pro horum numismatum interpretationis veritate exempla, quæ constet imperatores edicta libellis mandasse, cum milites, urbes, & provincias munificentia aliqua honestassent; plenæ enim sunt ejus rei veterum Scriptorum chartæ; quo brevis sim, privum apponam ex Capitolino in Gordian. p. 84. Nam cum quadam die factum imperatorium (Gordianus) legeret . . . acclamatum est: Novo Scipioni, vero Scipioni, Gordiano proconsuli; quæ verba ut percipias, adscribam, quæ magnus Salmasius adnotavit: Quodnam istud factum imperatorium esse

esse, aut quid eo nomine appellari dicemus? non dubito edictum, vel rescriptum imperatoris ita vocari, qualia ad proconsules, & reliquos provinciarum præses mittebantur, ad provincialium, quibus præsidebant, aut etiam totius Reipublicæ utilitatem spectantia. Sed quis rescriptum imperatorium, factum unquam appellari audit? qui nusquam hoc audit, hec audiat. Inde vir æternæ lectionis eruditissime more suo probat factum peræque esse, ac edictum, & Græce *πραγματικόν*, vel *πραγματικὴν*. & prave legi in Cod. *fata causarum* pro *facta causarum*, quam succi plenam adnotationem adeas rogatum te volo.

Vide etiam epistolas Plinii, ubi non una Trajani edicta in Asiam missa meminit: exemplo sit epist. 71. lib. 2. pro re nata *νομοτάτη*, Magna, domine, & ad totam provinciam pertinens quæstio est, de conditione, & alimentis eorum, quos vocant *θρεπτός* (nutritios, alii legunt *ἐκθετός*, expositos.) In qua ego auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur enim apud me edictum, quod dicebatur divi Augusti ad Annium pertinens; recitata & epistolæ divi Vespasiani, & Domitiani ad Avidium Nigrinum, & Armenium Brocchum proconsules; item ad Lacedæmonios, quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur; & quia vera, & emendata in scriniis tuis esse credebam. Hinc colligere palam est tot provincias edictis, ac constitutionibus ab his Augg. exhilaratas, quæ pro *νόμοις* in publicis actis, & scriniis servabantur: vid. Plin. lib. 5. ep. 14. Petendum ab optimo principe, ut quia leges, & senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur; pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus, leges ipsum, est in publicis actis. Addas l. 19. omnium Cod. de testament. quæ proinde scrinia hæc sacra audiebant, adi adnot. in Plin. ep. 6. lib. 6. & Ulpian. *archia*, & *grammatophilacia* etiam vocat l. 9. §. 6. D. de pœn. Quæ cum ita se habeant, factum bono jure dicas, ut hoc genus benefacta Principum in res publicas, ac provincias collata, & codicibus scripta in nummis cuderent; & ut imperatoribus fucum facerent, teretes hos libellos in eorum dextra appo-
fuisse cernimus, & epigraphen *restitutori Achajæ, Bithyniæ, &c.*

Neque mihi molestissimus sis, atque obstreper, si hæc omnia principum scita *codices* vocitata sint, fore ut iterato in quavis plagula historicorum Scriptorum eam vocem legeremus, verum in illam adeo raro incidimus, ut nihil supra; repono autem opportune id genus libellos placuisse appellari non a *γενικῶ* nomine *codices*, sed potius ab ipsa scripturæ ratione, atque a formulis, quibus concipiebantur; ideoque audiunt, *edicta, jussiones, interdicta, constitutiones, decreta, senatusconsulta, facta, leges, epistolæ*, & sexcenta id genus nomina; & perquam raro

Scri-

Scriptores voce *codex* abufos legere est, quæ quippe eas omnes nomenclaturas concludit, quas in scribendo nisi fingillatim distinxissent veteres, obfcuritate laborassent. Et advertas rogo, eosdem Scriptores nullo alio nomine ea honestasse, nimirum neque *voluminum*, neque *libellorum*, neque *membranarum*, vel *pugillarum*, &c. cum non de figura, vel de materia eorum cogitarent, sed dumtaxat scripturæ modum, ac genus curarent, quo veritati ac claritati magis confulerent. Quanquam superius exempla protulerim, quæ aliquando has syngraphas *codices* dictas ex Cic. Suet. Juven. & ex Pandeſte abunde præſtitum ſit.

Præterea ſi numiſmata, & marmora non exſtarent, quæ eorum *χρῆμα* oſtendunt, atque exemplaria tantummodo præſeferunt, ea nos temporum beatitate fruimur ob Regis domini noſtri munificentiam, ut ipſa archetypa eo numero, quem vix credas, convoluta nimir. volumina papyro compacta, atque ex eodem oppido effoſſa intueri, contrectari, & quodammodo etiam læſitare datum ſit, quæ inferius, qua ſatis ſum ſollertia, deſcribere in animo eſt. Hinc me nihil a vero aberrare dicas, ſi tot teretia volumina, quæ in Herculanei oppido reperta ſunt, id genus libellos eſſe pronunciem, quæ imperatores illud municipium benefactis plurimis collatis honeſtarunt: additis etiam publicis contractuum nuptiarum, emptionum, teſtamentorum, &c. ſyngraphis: etenim quæ pauca verba nobis legenda ſors obtulit, eo referri viſa ſunt. Imo ingens eorum numerus, atque omnium teres figura cogit ſane, ut locum, unde tumultuarie extracti ſunt, publicum Herculanenſium ſcrinium, ſive archium facile augurari quiſque poſſit.

VII. Si nihil igitur dubii eſt ex tot monumentis parva in ſe redeuntia volumina Romanos habuiſſe, peculiare nomen eis appoſitum oportuit, & neque *libros* dicas, utpote nimis *γερνικόν* vocabulum, neque *volumina* vocites, eo quod quadratorum proprium, ut paullo ante multis demonſtratum eſt; quare ſine periculo *codices* audiviſſe mecum fatearis neceſſe eſt; etenim cum ea parva libraria corpora exſtiſſent, *ἀγώνυμα* eſſe haud quivere. Siquidem, quod grande mihi momentum eſt, cum bene multis evicerim *codices* fuiſſe librorum genus ad contractus celebrandos, atque ad fori, & patronorum miniſteria dumtaxat deſtinatum, imo & pro legibus ipſis accipi, eos dumtaxat appoſitos vides forenſium virorum, conſularium, prætorum, idque genus hominum ſtatuis; quare contendendi cupidus eoſdem *codices* dici inficiabitur. Adde, ſi bene multa illorum virorum ſigna convolutos libellos ſimulque colligatos referunt, nunc primum noſſe, quid ſibi velint Juven. v. 106. & ſeqq. ſat. 7. quos iterato appono:

*Dic igitur quid cauſidici civilia præſtant
Officia, & magno comites in falce libelli?
Ipſi magna ſonant; ſed tunc cum creditor audit
Præcipue, vel ſi tetigerit latus acrior, illo
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.*

Nimi-

Nimirum canit caufidicos solitos celebrare forum cum fasce codicum, qui quidem consularium fascium speciem referebant; neque dubites, quin *libellus* sit *codex*, nam mox eo nomine compellat. Præterea solummodo convolutos fuisse *codices* edicere videtur Ulpianus, qui definit constasse vel ex *membranis*, vel ex *chartis*, vide superne pag. 253. quæ unæ in semet redire possunt, & teres quid effingere; contra vero *volumina*, inquit, compacta etiam ex *tilia*, & *quo alio corio*, i. e. quovis duro strato, ut me docet Mazochius in Dipt. Quir. pag. 5. & *codicillos* ex *ebore*, utpote & *volumina*, & *codicilli* quadrangulæ formæ confiebant; hinc majorem lucem isthæc Ulpiani verba adsequi vides, & quæ antehac affecta, me jure sanasse, ac mixta probe distinxisse pag. 158.

Quæ prolixiora de notione, & figura *codicis* a me excussa sunt, dummodo te non poeniteat obliviscenda & perdenda fateri, quæ a teneris contraria didiceras, si acceptes, verba Ulpiani agentis in *legato librorum deberi etiam codices*, in suam lucem rellituta deprehendes; nimirum, cum *codices* essent teretes libelli, & formæ ratio longe diversa a communi, ac ἰδίῳ quadratorum librorum genere, facile quis dubitare quiverat, an in γενικῇ eo legato includerentur; quare merito jureconsultus edicit *codices* etiam contineri; non enim χῆμα teres prohibere debebat, quominus legatarius cum libris etiam *codices* acquireret, cum non quadrangula, vel rotunda voluminum forma, sed sola ratio scripturæ æstimationa esset; quæ legati verba luculentius, licet brevius Ulpiano Paulus in 3. recept. sent. tit. 6. §. 87. enuntiavit: *Libris legatis, chartæ volumina, membrana, & philyræ continentur: codices quoque debentur; librorum enim appellatione non volumina chartarum, sed scripturæ modus*, (i. e. ratio,) *qui certo fine concluditur, æstimatur*: hinc usque mihi mirandum est universos Ulpiani, & Paulli doctissimos interpretes, *codices*, qui an deberentur, dubitabatur, in eo legato accepisse pro libris πεπραγμένοις, cum hujus quadratæ figuræ corpora certo continerentur; contra vero in prima, & γενικῇ hujus legati enuntiatione, *libros*, & σωωνυμῶς *volumina* accepisse pro teretibus, qui veluti alterius speciei erant, & an in librorum censu æstimarentur, ambigi poterat: atque eosdem clarissimos viros adeo animi mente turbatos indolescendum est; ut neque tot veteres *codicum* scalpturas in marmoreis monumentis, statuis, ac numismatibus adverterint, & quam raro bonæ ætatis Scriptores *codicis* vocem meminerint; *libros* vero ac *volumina* ad ravim usque recinant. Atque plura, quam paraveram pro luce, & medela legis 52. D. de leg. 3. an probe officio meo interpretis functus sim, tutemet cogites.

VIII. Venia mihi sit, si, tanquam χόλιον, pauca quædam de famosa jam ῥήται *codex* hic addam, quæ fortasse lectu haud injucunda, & ut præteream, a me impetrare nequeo. Irascor sane veteribus sculptoribus, qui in veterum poetarum, & philosophorum manibus teres volumen appo-

Tuere, ut eo symboio & indicio illorum scripta opera, & vitæ genus ostentent intuitibus; ne sexcenta exempla horum artificum oscitantia hic aggeram, satis sit marmor Homeri ἀποθεώσεως, Romæ in ædibus Columnensium servatum, quod Cuperum æterno doctissimoque commentario honestasse gaudeo, quodque vel Homericarum rerum tirones norunt; in eo saxo sculptum vides cælestem vatem librum κυλινδροειδῆ dextra stringentem; & piget me non inelegans sculpturæ opus eo errore notatissimum. Ut taceam aliud hujus summi vatis anaglyptum, cujus exemplar profert Laur. Begerus in Thes. Brandenburg. to. 3. pag. 321. & Montfauconius bis incidi curavit in Antiq. explan. to. 4. par. 2. pag. 302. & in supplem. to. 4. pag. 82. ubi Homerus basi icunculis ornata infidet, teresque volumen partim explicitum attente lætitat, quam sculpturam tum ob cylindricam membranam, tum ob inelegantiam ne antiquissimam dicas. Et ut nova prodamus, ad immortale Regis D. N. decus ex Herculanei ruinis extractum est longe carius, & elegantius monumentum præ eo, quod Columnenses viri principes jactant, Homericamque etiam ἀποθέωσιν præsefert tanto melius excogitatam, quanto argentum marmore majoris valet; verum nunquam argentario quis parceret, qui etiam in divini vatis dextera teres volumen effinxit, cum apponendum fuisset quadrangulum.

Piaculi instar reor, si informem hujus regiae gazæ præ omnibus eximia descriptionem exteris invideam; utinam ipse hujus ἀποθεώσεως breve exemplar ab harum rerum custode, quo hic apponerem, licet enixe rogato extundere potis fuissim, (nam ab ipso fero illud exspectamus, qui res majoris momenti labore Herculeo, ac docte edenda censet.) Porro vas tibi se offert ex solido argento libræ fortasse unius pondo cum dimidio, cujus forma æquissima est mortariis nostratibus sine ansis ex ære conflatis: ejus altitudinem dicas unciarum circiter septem: diameter superior fere senarum, inferior arctior ἀνχλογικῶς: vasis totius crassitudo tertiam pæne uncia partem exæquat, quod interne quidem omnino læve est, & tactu nihil asperum, externe opere anaglyptico apprime exornatum; etenim lamina etiam ex argento exteriorem omnem vasculi ambitum vestit; in cujus lamellæ postica facie artifex, antequam vasi eam efferruminaret, malleolo, & cælo figuras tundendo impressit, ac formavit, quo in antica eminent perpolitæ atque elegantes. Undique vasis faciem ornant implexæ simul fictæ ad ingenium foliaturæ, nisi quod ab icunculis quibusdam impediuntur atque occupantur. Siquidem prope superiorem vasculi gyrum vides senem ingenti aquilæ fatis apte insidentem, quæ grandibus expansis alis, & unguibus longævi senis pedes molliter stringens, dorsoque regens per aera circumvectat; ille dextra promissioem barbam superne torquet, ac mulcet; læva vero fert teres volumen; quem senem nemo mihi eripiet, quin sit magnus Homerus; etenim inferne ad sinistram cernere est virum sedentem, altera tibia supra genu dextrum innixa, quem
vides

vides toto pectore, ac oculis de itineribus cogitabundum, manu dextra frontem prementem, sinistra erectum remum gestantem, parazonio præcinctum, atque habitum, ac indumenta viatoris potius, quam ducis præferentem; hunc Ulyssē esse quovis pignore dicas, i.e. Homeri *Ὀδυσσεύου*. E regione hujus Ithacensis herois assidet etiam juvenis, (ita ut Homerus in aere medius sit,) thorace indutus, galea cristis horrida tectus, hasta, & rotundo clypeo armatus, hilari vultu, atque alti animi plenus; quis autem mihi restiterit, quin sit Achilles, sive *Ἰλιάς*; Supra Homeri caput bina probe compacta pomorum, ac foliorum ferta ab labro vasculi illigata pendent; binique cygni prope tantum vatem dextra sinistraque circumvolitant, quos duplex ejus divinum poema *συμβολικῶς* exprimere nullus neget.

Hæc brevis, ac sat rudis elegantissimi vasculi *ὑποτύπωσις*, & longe præstantius ac vivacius artificis ingenium elucet in hac Homeri apotheosi, quam in illa, quæ in ædibus Columnensium visitur, utpote languoris plena est, nec multa arte floret, quas si simul compares, mecum dubio procul jurabis. Quantivis pretii id vasculum faciendum reor, atque haud scio, an Rex fortunatissimus inter innumerabiles vetustatis gazas, quas reperit, quid augustius, aut elegantius excogitatum fervet; ipse autem quoties ad ditissimum hoc regium cimeliarchium visendum accedo, accedo autem frequentissimus, vasculum *δαψιλῶς* contemplor, atque utpote tanti vatis jucundissimis deliciis innutritus, incredibili suavitate perfusus egregium hoc vetustatis *λείψανον* deosculor. Mihique gratulentur *συμπολῖται*, quod posthac non tam Romanis, quam Neapolitanis *κυριωτέραι* magni Homeri apotheosin exteri invideant; atque utinam hujus vasculi exemplar cito per urbes universas volitaret, quod ab providentissimi Regis imperio, ac munificentia sperandum est. Ceterum si hanc meam certam ratamque divinationem quis vel neget, aut in dubium vocet, næ is infestus Homeri manes ac genium, quin & Musas iratissimas patietur; quare furiis devovi virum illum, qui in Herculanensi cimeliarchio *ξεναγωγός* est, atque mihi ceterisque hospitibus vasculum Homericum ostentans, nihilque veritus docebat in eo sculptam Valerii Flacci poetæ *ἀποθέωσιν*, idque ajebat se ab transmarinis *ἀρχαιολόγοις* didicisse, quippe qui ex remo, quem intuebantur, Argonauticorum libros hariolabantur. In quantis hæc opinio peccet, vel tiro novit; nihil igitur mihi reliquum fuit, quam ut *περὶ μνηστῆρην* illum commonefacerem, quo in posterum advenarum auribus non Flaccianam esse, sed Homericam apotheosin ingereret, quod jam lubentissime præstat; raptamque vatum principi *θεότητα* restituendam curavi. Si demum petas, ubi gentium conflatum sit hoc insigne monumentum, in sequenti hujus operis libro Neapolitanum ejus artificem fuisse evincam, siquidem cives meos præ gentibus universis *Ὀμηρικωτάτης* audivisse constat.

ix. Verum per diu cum Homero versati sumus; agedum, unde diver-

terat, sermo redeat, ad pictorum scil. & sculptorum *codices*, sive libros teretes; neque dubitandum est, quin hi artifices, cum in imperatorum, consularium virorum, & caufidicorum imaginibus, ac statuis pictos, & scalptos convolutos in semet libros cernerent ignari, cur id genus hominibus apponerentur, poetis etiam & philosophis tribui posse rati sunt; licet sæpe etiam quadrangulos cælerent, vide superne Musæ pag. 241. & ludimagistri pag. 87. imaginem; & quis ignorat tot pictorum, & sculptorum errores, eorumque quidlibet audendi ingenium? Verum (mihi fidem præstes rogo,) in Herculanensibus picturis, in quibus libros vides, gratulor omnes esse quadrangulos, eos scilicet, qui virorum, vel mulierum manibus teruntur; inter ceteras parva pictura uno circiter pede alta, peræque & lata visitur, in qua assidet senex rotunda barba honestus, ac regens baculum, qui puellam formæ elegantissimæ sibi adstantem, grandemque librum bipatentem attente lætitantem auscultat; præterea est & alia duplo pane major, in eaque cernere est puellulum alatum inter undas delphino equitantem, & Apollini, vel Arioni in littore cum lyra sedenti parvum libellum *πετρόγινον*, ac reclusum porrigentem; tertia aliquanto etiam grandior nobis objicit virum sedentem, & dextra quadratum librum clausum tenentem, qui læva nescio quas incomptas icunculas in scrinio vix aperto sublatitantes ostendit, quem virum hariolum interpretor; implem omnem ceram, si reliquas picturas, ubi quadranguli libelli insunt, persequerem; quare manum de tabula; & cum omnibus hospitibus prostent, diris mactandus, qui has Regis nostri ἀφθόνης gazas Cræsi divitiis longe majoris faciendas non invitat.

Itaque, si pictores, & statuarii pro quadrangulis voluminibus tertia in poetarum, & philosophorum manibus apposuerint, lubens eisdem parcendum, quoniam mores hominum, rerumque veritatem posthabentes, venustatem potius, atque elegantiam, quo oculis intuentium imponent, curarunt. Hinc non in unas tabulas incidi, ubi puer Jesus cum Hebræis discipulans in templo depictus est, vidique mixtos *πετραγώνες* libros cum cylindricis, quin & longioribus bacillis ornatis, uti est illa latissima Lucæ Jordani *συμπολίτε*, quam elegantissimæ artis plenam vidi, & cui inest vivax gratia, eam Eminentiss. Card. Spinellius adquisivit, Romamque secum transtulit: cujus erectissimum ingenium tum ad quaslibet graviores scientiarum disciplinas pronum, tum ad hæc delectationis plenas artes æstimandas paratissimum mirati sumus. Cernere etiam est in Sanctorum Apostolorum nostræ urbis Jo. Evangelistam in volumine satis longo scribentem ab magno Lanfranco in uno ex tholi angulis ad miraculum depictum; licet in maximo Jesuitarum templo librum quadrangulum expresserit; & nos evidenter præstitimus pag. 226. Hebræos veteres privis bipatentibus libris usos; verum hi maximi nominis pictores ab Rabinicis nostri ævi libris decipi passi sunt. Et plenus irarum sum adversus hos elegantes artifices, dum tueor neminem eorum

vel

vel Prophetis, vel Evangelistis, vel Græcis, Latinisque Ecclesiæ Patribus, quos scriptitantes coloribus fingunt, calamum Memphiticum, sive Niloticum apponere, verum juratissimos omnes contra cunctorum Scriptorum fidem pennas anseris appingere; vides igitur, quam caute mores hominum, & rerum historiæ ab eisdem hauriendæ. Non igitur mirum, si Homericæ ἀποθεώσεως artifices maximo vati teretem librum pro bipatente tribuerint; unos vero dicas fidei plenos, qui nummos cudebant, eo quod in iis flandis feriundis publica auctoritate opus erat.

Picturas autem, & sculpturas Christianorum non curamus, utpote barbaras, & insipientis sæculi foetus: quorum auctores, prout eis libido erat, nunc codices, sive convolutos libros, nunc quadratos in sanctis imaginibus pingebant; eos etenim esse longe diversos ignorabant. Hoc discrimen cum Aringhum lateret lib. 6. c. 16. Rom. subterr. ipse ad quid μυστηριώδες confugit; & miror hanc Aringhi sententiam multis arrisisse, quos inter Trotzio de pr. scr. orig. p. 590. Attamen detecta vera codicum, & voluminum differentia, pia hæc interpretamenta facile refelluntur ac elevantur.

x. His omnibus de voce *codicis* animadversis, quod grandius operæ pretium est, & in re litteraria magni interest, jubeo omnes cavere, ne huic bono vocabulo injuriam posthac creent, (quæ nostrorum sæculorum contumelia est,) & in γεννῆσι significatione quorumcumque librorum abutantur, ac detorqueant: quod peccatum veluti contagium omnium quam litteratissimorum hominum pectora afflavit, ne Mazochium quidem eximas, quem ipse tanquam sanctissimæ Latinitatis mystam semper suspexi: is sane cum in Dipt. Quiriniano pag. 25. exemplar *textus Hexaplaris* mirifice interpretetur, qui in Chisiana bibliotheca Romæ servatur, ad satietatem appellat *codicem Chisianum*. Itaque doctos, ac laboriosos libros vix evolventi mihi ubique incursum est in isthac odii plena verba horum eruditorum hominum, qui, quantum potuerunt, dixerunt, *codex Vaticanus*, *codex Medicus*, *Ciceronis codices*, & his similia; quæ quidem sacco feruntur, non manu in doctis variorum, ut ajunt, adnotationibus; & cane, Scyllaque pejus vocabula aufugerunt universi sacramento indicto, *volumen Palatinum*, *membranæ Barbarinæ*, *Chisianæ*, *libri m. sc. &c.* exputantes tunc non mirifice loqui, & in sermonis vitia urgere; verum in contraria currunt, & eadem chorda semper oberrantes vides. Etenim ab voce *codex* eo, quod in bonæ tempestatis Scriptoribus rarissima sit, quin, ut a me pag. 259. demonstratum est, plerique omnes ne meminere quidem, licet grandia volumina illeverint, facile sibi cavere poterant, ejusque ἱστῶς insitam notionem vestigare, quam jam nos superne multis verbis aperuimus, intraque arctissimos cancellos conclusimus eadem pag. E contrario in iisdem, qui & reipub. & primorum Caesarum ævo prorsus, vel versa oratione scripsere, voces *libri*, & *volumina* in quavis plagula celebratissimas reperire est; & male mihi sit, (ne id mihi invidas, consului enim

eniam omnes,) si usquam Latinarum gentium scriptum invenias, *Homeri*, vel *Platonis codices*; contra vero sexcentena vice, *volumina Homer*i, &c. lectitas; uti habes vel ab Ulpiano in longiori lege superne laudata, licet is non sit ex castissimæ linguæ Scriptoribus.

Hæc autem Latiaris sermonis labes præpostera ætate invec̃ta est; itaque Hieronymum inter primos adenseas, quem promiscue usum esse adverti vocibus *codices*, & *volumina*, ita ut doctos tanti viri commentarios ea macula turpes indolesco: quanquam ceterum ei gratiam habeam, qui inter sacra volumina, in quibus vel vertendis, vel antiquæ fidei reddendis satis diu adlaboravit, semel *ῥῆσιν codicem* pro *γενικῇ* ratione *libri* immisit, nim. in Ecclesiastici cap. 50. v. 29. *Doctrina sapientiæ, & disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Sirach Hierosolymita*; neque credas in Græco *κειμένην* esse vocem, quæ peculiare libri genus adnotaret, sed tritam illam *βιβλίον*. In reliquo & veteris, & recentis testamenti corpore sibi cavit, & mixtim sexcenties nunc *volumen* probe illevit, nunc *librum*; urgebat enim ipsum vis, atque veterum vehemens auctoritas.

Itaque posthac voce *codex* nobis abuti interdictum est, neque de Latialium vocabulorum potestate, & norma loquendi ad posteriorum temporum litteratissimos provoces, cum in *ἰδιότητι*, & *δενότητι* linguarum mens veterum Scriptorum quærenda sit, non recentium virorum doctissimorum patrocinia, vel vadimonia. Quare ne tibi imponant, aut turbent, quæ Cujacius initio Codicis Justin. nec quæ Briffon. de verb. signif. nec quotquot satis proluxa Salmas. de mod. usur. pag. 405. & in Vopisc. p. 699. ut Schultingium, Heineccium, & Mazochium, præclara fane nomina taceam, de hac voce adnotarunt; nam pro vulgata sententia amice vides juratissimos, nec ab ea tot veterum testimoniis adeo locupletibus dimoveri passi sunt. Itaque mucidam illam dicendi formulam *codices Vatican*i, *Homeri codices*, &c. ad barbaras, & transmontanas gentes ablegemus, atque Italiæ cultioris elocutionis magnæ parenti & altrici stet vetus honos & candor verbis, *volumen Hesiodi*, *liber membraneus*, &c. tandem postliminio revocentur in patriam. Et reor fortasse te jam advertisse me in hoc cujuscumque pretii atramentario opere veterum Scriptorum vestigia prementem attente vocem *codex* pro *γενικῇ libri* notione evitasse.

Interea ne mihi molestus sis, quod per diu inter codices te detinuerim, in causa fuit Ulpiani lex ab interpretibus obfuscata, & librariorum peccato vexatissima, quam hos quidem corrumpere ausos esse advertimus, illos in ea teretes libros confinxisse; quare, cum ipse id genus libraria cylindri instar corpora Romanis ignota enunciarim, nec tempori, nec labori mihi parcendum fuit, quo Ulpiani mentem, collectis undique monumentis, aliam prorsus fuisse aperirem, ejusque verba sanarem; & *τὸ codex* non lata notione voluminum, sed sat arcta accipiendum evincerem.

xi. In extrema hac cera servavi quid de *codicis* etymo delibare; fateor me nihil ab orientis linguarum opulentiis, vel a perenni Græcorum fonte

fonte trahere, vel saltem detorquere valuisse, ut vetustiore vocem huic Latiali aptarem ac fingerem; quare dicendum τὸ *codex*, vel *caudex* esse ex primigeniis, quæ in Latio natæ sunt, uti est etiam vox *liber*, cum valet βιβλίον, licet hæc aliquanto felicior sit, quæ ortum suum acceptum referre posset voci plenæ vetustatis ספר, quæ tirones norunt *librum* esse, dummodo scribas לפר: neque dubites, quin sibilus in ל facile mutetur, cum exempla prostant non ex nuperis, sed ex vetustis grammaticis agentibus bina ea elementa facile permutari, uti in ῥήσας *calius*, & *casus*; quod tenes ex Gell. lib. 2. c. 26. circ. fin. *Nostreis autem Latinis veteribus casia dicta est, quæ a Græcis γλαυκῶπις, ut Nigidius ait de colore cæli, quasi cælia*; neque urgeo, ut id etymon τῷ *liber* acceptes nunc a me cūsum, cum hac de re mentem meam pag. 81. propalam fecerim. Contra vero nil simile in voce *codex* mihi succurrit, neque quid (ut utar augurali formula) *addixere aves*; & sane τὸ *caudex* rugosum quid præ se fert, ut ex simplici sinceraque Hebræorum lingua extundam. Neque mihi crees negotium, atque obiectes Mazochium, quem saluto præ me longe ἐβρουσι doctiorem, vocem *codex* puram putamque reperisse immixtam Chaldaïs, Syrisve, scilicet אור, *asser*, *tabula* in Dipt. Quir. pag. 5. etenim reponam id vocabulum novum esse, neque inter orientis gentes natum, & ne, quod sæpe a me atque ab aliis inculcatum est, recinam, & exempla proferam, ea videas pag. 82. ratum est enim Syros, ac Chaldæos sequioris ævi ab Græcis, Latinisque ingentem vocum numerum subfuratos esse, atque pro suæ linguæ ingenio emollivisse; quarum Latialium non ultimam dicas אור: præsertim cum Buxtorfius laudet nullius notæ testes in lex. Talmud. Chald. a quo vocem אור exscripsit Mazochius, inquit enim Buxtorfius אור, *asser*, *tabula, qua pons sternitur*, laudatque *Chagiga*. Quare præstat τῷ *codex* originis ignorationem fateri, quam adulterinas orientalis ἰδιώματα opes proferre ac venditare: quod fortasse advertens Vossius hanc Syram vocem in suum etymologicum immittere longe abhorruit.

Reliquum est, ut a *codicibus* me tandem extricem, & desponsam non fallam fidem, quos Rex fortunatissimus in Herculanæi oppido reperit, διὰ βραχέων exteris gentibus communicem; nam ab eorundem custode & descriptionem, & χῆμα fero deperibunt, cum vir doctus sit delicatissimi fastidii, pigetque inter hanc sanctæ antiquitatis plenam urbiculam versari; quare volupe ei est potius inter grandia, & fat nota Græcanica, vel Memphitica monumenta spatari, chartisque illinere. Itaque vix perfuncto mihi hac, quæ, ut vides, multam olet lucernam, de quadrangulis, falsisque cylindricis veterum libris lucubratijuncula summæ alacritatis nuntius affertur ab Herculanensis oppidi visceribus plurima teretia volumina extracta; quare, ut meus est mos, illico, maximisque itineribus illuc inter primos advolare curatum est, neque simplici vice: ut brevis sim, atque exteris angustissimi Regis id genus gazas margaritis cariores

res communicem, vidi, tetigique pluries fere sexagenos libellos in semet convolutos universos papyrinos, quorum bene paucos infractos, licet contusos, reliquos in frustra effodientium operarum malignitate & contumelia conscissos: horum sane longitudinem palmarem, diametrum duorum fere digitorum reperi, quanquam fateor frustra quædam his paullo grandiora oblata mihi fuisse: ceterum hos *codices* æquæ magnitudinis dicas iis, quos in statuis consularibus scalptos vides. Ab utraque extremitate quamplurimæ apertissime comparent in semet convolutiones, a centro quidem parvæ arctissimæque, quæ *ἀναλογίως* increscunt ad ultimam *περαφειαν*. verum animus refugit dicere cum Phædro lib. 5. fab. 6.

. . . . Sed fato invido

Carbonem, ut ajunt, pro thesauro invenimus.

Et quidem nihil aliud, quam teres negotium vides, & nigerrimum, quod si evolvere tentes, in cinerem abit. Verum ne credas Regem providentissimum tanti pretii opes omni cura minime jussisse aperiri, atque introspici, virosque mechanicos, ac laboriosissimos longe gentium accivisse, qui jam improba patientia eorum codicum spiras sejungere, atque extendere satagunt; & sane partes non magnæ longitudinis acri ingenio, instrumentis, ac quibusdam variis tenacis glutinis auxiliis expansæ sunt, in quibus quædam verba, aliquando versiculi lectu haud difficiles obji-ciuntur, sed adeo fugientibus litteris, ut voces intueamur, sententiam nullam colligere potis simus.

Ad hæc, scriptionis ratio non ita se habet, ut quanta est ea papyrus, longissima scilicet, si extendi possit, versus per eandem longitudinem exarati sint, sed brevissimos vides, & ad parvas columnas binos circiter digitos latas conformatos, quos superne deorsum facile legas, exiguo admodum spatio inter easdem injecto: omnes fere hi codices Latini lingua illiti sunt: unum Græce scriptum, alterum ignotissimis prorsus characteribus tinctum invisi, quos neque Etruscos dicas, neque Punicos, quam longissime enim ab iis distant, sed si hariolari licet, Sabinos salutarem, nam has oras eam gentem insedissee non multis ante excidionem Vesuvianam annis, quam Sullam tandem pessumdedisse constat. Elementa, ut moris erat, majuscula sextam plus minus uncia partem exæquant; in quibusdam libellis paullulo minora non ea elegantia, quæ sub Trajano vigeat, ducta. Voces singulæ punctis distinctæ, & præ ipsa papyro exusta nigriores, quæ tenuissima est, atque exilior, ut quævis ex nostratibus membranis elimatissimis. Utinam explicandi artis plenum & laboris tentamentum ad Regis decus, & litteratorum hominum vota inane non sit ac mendax; quis tantum principem non beatissimum prædicaret, qui Augustæ ætatis fere plena bibliotheca codicum ad omnium Regum invidiam unus ditesceret? Interea nos iram simul doloremque vix concoquimus, qui ejus sæculi tot litterata monumenta, tanquam Tantalea noxa damnati ob oculos habemus, manibus terimus; legere autem atque

que evolvere fatorum iniquitate, ut de iis, quæ in eisdem exarata sunt, exteros certiores faciamus, prohibemur.

Vix isthæc e prælo typographorum exceperam, cum rumusculus ad aures pervenit ab Herculaneo iterato vim insanam aliorum teretium libellorum extractam; continuo illuc festino simillimus accurro, & revera Regem beatissimum eam ditissimam codicum gazam eodem loco, unde primos eductos novimus, reperisse gratulabundus suspexi, ita ut primi recentesque jam plus minus ducentorum numerum exæquent. Quod autem plurimum voluptatis attulit, fuit fere omnes me invisisse eadem magnitudine, qua priores descripsimus, nam paucissimos grandiores vides: verum nisi ipse, & custodes decipiamur, secundos hos codices minus adustos explicationi fore non tam improbe refractarios ac contumaces sperandum est. Interea dum per παράδοξον Regis nostri cimeliarchium versabar, adverti bina papyri fragmenta Græce illita, lectu facillima, elementis decimæ uncix parti respondentibus, sed longe diversis ab iis, quæ in membranis quarti, vel quinti Christianorum sæculi oculis usurpamus, ita ut novam, & vetustiore palæographiæ normam adepti simus; inque uno ex binis horum codicum fragmentis solidam columellam ingenti perfusus gaudio perlegi, licet voces indistincte exaratas cernerem, nulloque spatiolo distractas, quam sane exscripsissem, nisi custodes, quos melius litterariæ reipub. hostes dicas, me tanquam libellorum raptorem acerrime prohibuissent. Et quis mecum non succenseat viro cimeliarchii, harumque divitiarum præfecto, qui Herculem, atque Argonautas vellus aureum consecuturos, (quod librum fuisse constat; vid. p.232.) scriptis jam multis voluminibus, sectatur, quando ipse ducentena id genus vellera domi habet? Et quem non poeniteat me regium Græcæ linguæ interpretem veluti profanum ab eo dumtaxat exscribendi munere longe repellendum? sane ad munificentissimi Regis decus exteris omnibus, licet per partes illico eas Græcicas, ac Latiales opes communicarem, quas per diu depereunt. Scias etiam me cum codicibus mixtas vidisse quinque, aut sex ceratas tabellas, quæ in carbonem desciverant, illas vidi pedem longas, latas pedis dimidium, undique ad planitiem excavatas, solummodo ab quaternis tabulæ partibus labellum sextam uncix partem altum exstat, quo cera coaceretur; satisque parvum, ac rotundum manubriolum ex eadem tabella educum ab una ex longioribus ejus extremitatibus exseritur. Quod adnotandum duxi, quanquam hic importunum, ut Regis felicitatem etiam atque etiam pro gaza tam insolenti admirentur exteri.

Ceterum, licet indolescamus fore, ut non omnino ii teretes libelli evolvantur ac pateant, non ideo plurima lux veteri scribendi rationi offusa non est, & bene multa, quæ ignorabamus, non edocti sumus; novimus enim veram eorundem figuram, ac molem; & quam longe extendi poterat, & adglutinari papyrus; etenim rationem si in eas, ad tricenos fere pedes longam invenies; imo & ejus fruticis miram exilitatem, &

λειότητα. Præterea novimus hos litteratos cylindros per columellas scriptos; imo supernam oram papyri, & infernam, initiumque, atque finem per spatii plurimum virginem esse, & carere characteribus. De hac ratione scribendi in id genus teretibus libris per columnas adhuc lis erat apud eruditissimos viros; præsto mihi est Laurent. Begerus in Thef. Brandeb. to. 3. p. 321. ubi de Homeri volumen cylindricum legentis anaglypto hæc obscuritatis plena verba ille vit, quæ, si tibi quid otii est, legas: *Volumen tamen penitus videtur inspicendum, ut innotescat, quo linearum ductu antiquitus scripserint; in proposito respondit Dolodorus, lineis non transversum ductis, sed sine linearum perpetuo versus umbilicum directo scriptum; ita ut σελίς, sive spatium inter lineas intelligatur, liquido ostendet Fabrettus, id peculiare arbitratus fuisse in libris poeticis magnæ præsertim molis, cujus placitum an non etiam ad alios libros pertineat? nunc accuratius examinare non vacat.* Docti sumus veteres non solum in marmoribus litteratis σιγμῶς inter unumquodque vocabulum adjecisse, verum etiam in scribendo librariorum aliquando puncta illa etiam omisisse, uti in quibusdam ex his Græcis codicibus vides; formam etiam characterum, qui etiam si lectu facillimi, satis distant ab iis, quos ea ætate in numismatibus cernimus: utinam qui hos codices custodit, plura saltem *alphabetæ* ab iis exscripta incidenda curaret, atque exteris palam faceret. Nanciscimur & multarum vocum præscam germanamque orthographiam, in eisque βῆσιν vides, exempli ergo, *vulgi* non vero ut posteriori ævo, *vulgi*: ut de Græcis characteribus fileam, qui formam referunt longe aliam ab ea, quam in ejus ætatis marmoribus, vel æneis tabulis sculptam intuemur, imo variam, prout indoles librariorum, & eorum scribendi peritia: & memini me neque errores, aut litterarum ejusdem nobis soni permutationem ullam, neque aspirationum signa, nexus nullos, & lectioni nihil arduum, & jota ubique adscriptum animadvertisse, quanquam voces sint plerumque unico ductu tinctæ. Ad hæc atramenti vim, ejusque optimum, & tenax temperamentum miramur, namque licet papyrus sit adusta, & in nigrorem abierit, atrum illum liquorem neque tot sæculorum vertigo decoxit, aut obliteravit; nec non Memphiticorum calamarum veterum talem ἐπιτηδεύτην, ut characterum lineolas satis exiles intuearis, & probe tornatas; quare conquerendum eorum usum per diu omnino pessum ivisse, cum elegantissime litteras pingerent.

Verum, quod mea magni refert, ea sane docti sumus, quæ sententiam meam de quadrangulis Latinorum libris enixe firmant: superne enim præstitum est, quæ bipatentium erant voluminum ornamenta, ad teretia doctissimos quosque ἀρχαιολόγους perperam accommodasse. Hinc in hisce Herculanei papyrinis teretibus corpusculis nulla bacilla vides, cum in centro convolutiones arctissimæ sint, neque spatium cuivis parvo tigillo relinquunt, quod certe si infixum fuisset, vel luscinosus cerneret: nulla insunt cornua a binis extremitatibus exerta: umbilicorum ne si-

gnum

gnum quidem: frontes nemo discriminaret, quibus indices apponi possent: loris, operimento, ceterisque ornamentis, quæ multa superne enumeravimus, desertissimos eos convolutos libellos intueri est; quare bono Eventui mihi litandum, qui numine suo ex oppidi ruderibus illos in lucem emisit; gratulor interea tot litteratorum virorum labores pro unæ tereti re libraria exantlatos inter fabellas averruncandos esse, veluti digito intento, hunc deum tandem commonstrasse.

His animadversis, quæ de id genus in scapum plicatis libellis sentio, aperire mihi liceat; quoniam autem superioribus pagellis multis evici id genus teretia, & scripta corpora in usu fuisse dumtaxat vel apud causidicos, vel pro adnotandis principum edictis, atque publicis syngraphis condendis, quæ in scriniis reipublicæ servata etiam legimus, haud aberrem, si enunciem, cum Rex beatissimus ingentem eorum libellorum numerum eodem loco collectum repererit, e communi Herculanensium tabulario, sive γραμμειοφυλακίῳ eosdem extractos fuisse: & quidem longe plures in luminis auram rediissent, si aut operarum sollers cura effodientium cum cæmentis bene multos non immiscuisset, aut Vesuvina incendia omnino non absorbuissent; qui enim fieri potuit, ut privatus quis publica scripta monumenta domi servaret, præsertim si enormem eorum numerum advertas, quæ pæne bibliothecam constituunt? Sane me in hac libellorum divinatione beatum prædices, si præterea cogites uno in loco plures, quam ducentos repertos, omnesque convolutos, ne unumquidem quadrangulum; cum contra superne longa monumentorum, & rationum serie ostensum sit veteres usos in communi scribendi munere privis παραγώνοις: quod quidem unumquemque urgeret, nisi sit excors, vel stipes, ut credat, eum convolorum librorum insanum congestum fuisse peculiare genus voluminum simul collectum, additumque publicis ædibus; præsertim, cum si privati civis bibliothecam dicas, non ejusdem molis, & figuræ teretia solum corpora, sed cum rotundis quadrata, & cum grandioribus parva commixta cerneret. Quin, si mihi fidem præstes, pauca illa verba, quæ lætitanda oblata sunt, stilum vel syngrapharum, vel edictorum principum præferunt, & haud spe inani animum tuum læto ac produco; futurum enim est, ut fors dederit aliquem ex iis libellis tandem evolvi, ac bonam characterum partem legi, me non irata Minerva natum, & certum vatem salutabis, qui præsertim superne jam præstiti, (prolatis vehementibus monumentis tum numismatum, tum consularium statuarum, quos ejusdem prorsus molis vides, & horum teretium corpusculorum figuram referre,) eos libellos civiles contractus, & principum largitiones in respublicas complecti, ideoque vocari sollempni nomine *codices*. Et mihi ipse irascor regii cimeliarchii custodes, dum hospitibus eos libellos commonstrant, avito errore *volumina* appellitare; imo & per litteras exteros eadem nomenclatura obtundere; & quanquam illos hortatus perdiu sim, ut dicant *codices*, ad id vocis, tanquam ad

quid monstri, aut spectri exhorruisse vidi, qui vecordi pertinacia, & quantum valent, inclamitant tum civibus, tum advenis Regem invenisse *volumina*: piget sane, quæ a teneris docti sunt, jam senes perdere.

Neque vellem exputes longiorem scripturam in his codicibus conclusam, sed brevem, licet evoluti multum spatii occuparent; nam & grandiusculis characteribus illiti sunt, & voces plerumque, punctis injectis, sejunctæ; addas eos scriptos columnarum ordine, quæ inter se etiam non exiguo intervallo distant; quin his papyris plurimum mundi inesse vidi; ita ut vix binas, vel saltem ternas Maronis eclogas eo ordine, ac spatiis exaratam exciperent: profecto libelli hoc more ac ritu conscripti, necesse est, ut sint syngraphæ, & principum largitionum, & edictorum exemplaria, alias litteræ omnem papyri aream implerent, si communi usui, & lectioni eos libellos addictos dicas, & minutis characteribus tintos; hujus rei testem do Plinium agentem de avunculo lib. 3. ep. 5. *Commentarios reliquit opistographos, & minutissime scriptos*: & norunt omnes adhuc ævo nostro, & longa ante ætate id genus syngraphas, & principum diplomata, quoad bonam partem scriptura carere. Neque dubites, quin has Herculaneses papyros non multum scripturæ occupet; dum inita exacte ratione; (nam pæne cuncta hæc corpora duodecim fere uncias longa, eorumque diametrum unam unc. cum dimidio dicas,) earum aream invenimus plus minus pollic. 690. cujus areæ medium dumtaxat characteribus fere illitum est, pollic. scil. 345. si addas spatiola tum inter columellas, (quarum numerus *ἀνολογικῶς* erit 250.) tum inter versus ipsos; nec non puncta inter unamquamque vocem elementis pæne quintam unciz partem æquantibus pictam, porro invenies tantum scriptio- nis eisdem inesse, quantum vel celebrando contractui, vel principum largitioni satis fuisset. Scias autem neminem exactius eum calculum iniisse, quam Prosperum Guevaram Suardum Ducem Castri Ayrolæ, adolescentem inorum suavitate, & mathematicis disciplinis præter ordinis patricii splendorem spectatissimum, cujus calculi rationes, & modum hic illinerem, nisi longior numerorum series, & characterum tum temporis plurimum absumeret, tum operas festinantes inhiberet. Si vero grandiores sint quædam papyri, & elementa paullo minora sine ullis *σημαῖς*, fieri potest, ut plurium syngrapharum, aut diplomatum exemplaria complectantur.

Si porro insint quidam codices Græce, & Sabine scripti, quis prohibet, quominus dicamus Herculaneses pacta conventa stabilivisse cum Neapolitanis tunc mere *ἐλληνίζοντι* & cum Sabinis, quos non multis ante annis eo in oppido convixisse constat; quæ in publico scrinio servari curatum sit? Atque ipse in altero hujus operis libro bonis conjectationibus Græcam picturam ab his rudibus effossam, Græcisque nominibus non unis honestissimam, (quam mihi in Polluce descriptam invenisse gratulor,) Neapolitanorum Græce viventium opus fuisse patefaciam; quibuscum Herculaneses tum ob loci vicinitatem, tum ob plenam deliciarum Her-
cula-

culaneam viam, ut ait Cic. 2. Agr. contractus, mercium commutationes, imò & nuptias celebrasse certe teneo. Adde haud a vero me aberrare, si jurem in ipsis etiam picturis quid Sabinicum inspexisse; plurimæ enim sunt ad archætonicem pertinentes, quæ tanta barbarie infuscantur quavis prorsus Græca, & Romana *συμμετρεῖται* desertissimæ, ut, qui antiquitatis *ἀγνοοῖ* omnino sunt, *Sinenses* vocitent; & nisi a Sabinorum pictoribus factas dicas, qui diu Herculanei degerant, & neque cum Græcis, aut Romanis unquam versatos scimus, ejus inelegantix, qua scatent undique, causam nunquam vestiges; quod argumentum longius, atque exactius protraherem, si pensi mei esset; nam ornatissima hæc provincia, & hilaritatis plena ab Rege viro doctissimo data est, qui, veremur, dum contento studio grandia de rebus veterrimis volumina edit, ne in hac capeSSenda tandem fatiscat. Ceterum fieri haud poterit, quin mecum harum sanctarum antiquitatum mystæ ægerrime patiantur tantas codicum gazas Vesuvii contumelia ac malignitate adhuc evolvi non posse, quavis ope ab Rege munificentissimo præstita: ceterum, si aves id tandem addixerint, præter linguæ castimoniam, quam in iis admiraremur, utpote beato reipub. Rom. & priorum Cæsarum avo scriptis, res Herculaneas, & nostras Neapolitanorum non paucas addisceremus: locorum, familiarum, magistratuum nomina, nuptiarum, testamentorum, contractuum ritus, etiam quæ ad legum claritatem spectarent, doceremur, & sexcentena id genus. Concludendum igitur tantum abesse, ut hi teretes Herculaneenses libelli sententiæ meæ agentis veteres in quadratis voluminibus scriptitasse officiant, ut firmet etiam atque etiam; etenim quæ excipienda atque eximenda probavimus, magis roborant ac tuentur ea, quæ stabilienda aggreddimur, ac defenſitamus.

XII. Vides lex Ulpiani de legato librorum affecta, & plena obscuritatis quam me longe a proposito dimoverit, ac pæne abstraxerit; verum si per viarum ambages, & longa intervalla, quo *voluminum*, & *codicum* late patentem ac vagam antehac notionem cancellis coarctarem, te spatiari oportuerit, fortasse haud poenituit, cum non per senticeta, vel scitu haud jucunda, vel ab aliis jam trita deduxerim. Nunc autem unde discesseram, redeundum, ut pauca, quæ restant objectanda pro tuendis cylindricis voluminibus, infirmem. Itaque me virum sacris additum in syrtim urgent, mihiq; contra recinunt obscœna satis, ut vulgo creditur, Juvenalis carmina sat. 6. v. 334. quæ vitassem, nisi specie tenus librorum quadratorum, quotquot regessi, rationes, ac documenta everterent:

*Atque utinam ritus veteres, & publica saltem
His intacta malis agerentur sacra, sed omnes
Noverunt Mauri, atque Indi, quæ psaltria penem
Majorem, quam sint duo Cæsaris Anticatores,
Illuc, testiculi sibi conscius unde fugit mus,
Intulerit.*

Ne credas adeo fœde locutum satyricum, ut teretem figuram τὴν αἰδέειν humani mente agitarit, sed solummodo, quæ prudentissime adnotat Lubinus: *Magna hic ἐνέπρετα satyrica, obiter vexat Cæsarem ob Anticatonones scriptos: & simul teste innuit illam infamiam suæ uxori esse illatam (a Clodio) quæ major fuerat, quam illa probra Catoni immerito in Anticatonibus objecta.* Neque de figura poeta cogitare potuisset, sed de una infamiæ granditate, tum quia sat fœde, nec teste locutum indignaremur, tum quia ad satietatem ostensum est, veteres solis quadratis voluminibus usos. Satis aptum exemplum apponam, quod me Rigaltius docuit in *differ. de Satyr. Juvenal. circa fin.* atque ex Longino habetur, veterem poetam derisisse hominem tenuissimum agellum colentem, ideoque Laconica charta minorem esse finxerat: ἄγρον ἐχ' ἐλάττω τ' ἐπιστολῆς Λακωνικῆς · qui sane poeta nihil de figura epistolæ Laconicæ cogitaverat; verum sibi satis fuit eo exemplo de hominis miserrimi fundi exilitate jocari; cum ea, quæ comparamus, non omnem veritatis partem assequi necesse sit. Imo, qui non excors est, ex hac Martialis liberiori παρρησίᾳ contrarium statim arguet, scilicet eos Anticatonones non fuisse teretis figuræ libros, aliter sane ab aperta, petulca, & plena ἀνυδρίας loquendi licentia abhorruisset: quos si quadratos fuisse concedas, non tam Bacchica, & decembris libertas eos versus inquinaret; non etenim ithyphallica scribit poeta, sed satyras. Ceterum nemo neget hunc Juvenalis locum non adeo clarum esse ac apertum, ut revera librorum veterum cylindricam figuram sistat firmetque; imo cum dubii plenus sit, causa cadere mihi videntur, qui hac una hujus satyrici valde ancipiti auctoritate nixi ridiculum hoc librorum genus tueri adlaborant.

Demum minoris ponderis sunt, quæ Calmetus differt. quæ est ante Exod. de Hæbr. libr. & cl. Mazochius in *Dipt. Quir. p. 6.* ut probent libros in semet convolutos, objectant; proponunt enim distichon 190. lib. 14. ex Martial. *Pellibus exiguis arctatur Livius ingens, Quem mea vix totum bibliotheca capit;* idest, *arctatum* Livii opus dicunt, cum esset polyptychum, seu quadratum; cum vero *bibliotheca* Martialis illud *non caperet*, asserunt divisum in tomos cylindricorum voluminum. Verum non te urgeat duumvirorum fama, ut credas poetam revera loqui de teretibus Livii libris, cum maximæ notæ interpretes aliud prorsus cogitarint, scil. Martialem celebrasse filii insurgentis granditatem, aut operis magnitudinem, & librorum 140. multitudinem; quod omnibus probatum iri reor; nam idem poeta *ibid. disticho 186.* ut divinam Maronis majestatem extollat, eadem fere verba, ac sententiam brevius recoquit: *Quam brevis immensum cœpit membrana Maronem! Illius vultum primatabel-la gerit.* Adde & quod de divina Iliados, & Odysseæ argumenti, & sententiarum gravitate, & verborum magnificentia canit disticho 184. *Ilias, & Priami regnis inimicus Ulysses Multiplici pariter condita pelle latent.* Ceterum si rem pressius pensites, invenies revera Livium, quem laudat

laudat Martialis, fuisse quadrangulum; nam canit constitisse *pellibus*, i. e. membranis; nam si convolutus esset, minori numero *membrana*, sive *pelle arctatum* dixisset: & vides tum Maronis libros, tum Homeri fuisse polyptychos, dum de primo *tabellarum*, de altero *multiplicis pellis* meminit.

XIII. Huic Martialis loco alterum sat tenebricosum addas, ubi librorum suorum furem alloquitur, lib. i. ep. 67. quem etiam pro tuenda inficeta teretium librorum forma objectant:

Secreta quære carmina, & rudes curas,

Quas novit unus, scrinioque signatas

Custodit ipse virginis pater chartæ,

Quæ trita duro non inhorruit mento:

Mutare dominum non potest liber notus.

Haud scio, cur Salmasius in exercitat. Plin. p. 278. & Trotzius p. 595. verbum, *Quæ trita duro non inhorruit mento* ad in semet convoluta volumina vi detorqueant, atque indigna tantis viris proferant, quæ ne legas moneo. Ceteri interpretes hujus epigrammatographi in adnotationibus longissima quæque ab ejus mente illinunt: quare, quæ ipse cogitavi, apponam, & fortasse vera; quo omnino posthac cylindrica volumina existisse minime suspiceris. Hortatur poeta furem, ut rapiat libros, seu chartas *virgines*, & ignotas, non quæ jam manibus legentium tritæ essent; ita ut jam *barbatæ* factæ sint, seu *durum* ob vetustatem *mentum* promiserint, quare notissimæ evaserunt. Huic epigrammati aliud ep. 33. lib. 10. omnem lucem affert: *Perfer Atestinæ non dum vulgata Sabine Carmina, purpurea sed modo culta toga. Ut rosa delectat metitur, quæ pollice primo; Sic nova nec mento sordida charta juvat.* Adde ipsius Martialis notissimum distich. 84. lib. 14. *Ne toga barbatus faciat, vel penula libros, Hæc abies chartis sæcula longa dabit:* id est, ne libri testæ panis facile corrumpantur, & fenescant, melius est, ut abiegnis tegumentis cooperiantur contra vim sæculorum edacem: hinc nihil apertius, quid sit charta *mento horrida*: & cui non notum est illud Catulli epigr. 69. v. 45. quod belle conspirat cum Martiale, *Sed dicam vobis, vos porro dicite multis Millibus, & facite hæc charta loquatur anus.* Huc etiam recidit epigram. 79. vers. 9. *Verum id non impune feres, nam te omnia sæcla Noscent, & qui sis, fama loquatur anus.* Hisce exemplis porro vides, quid sit charta *cum mento*, & quam bene opponatur chartæ *virgini* in Martialis epigrammate, neque in re non tanti momenti tot turbæ excitandæ fuissent ab interpretibus. Apponam tantummodo Salmasii verba laud. loco, quæ utpote summi viri, magis mirari non defines, quam longe a vero aberrarit, eo quod volumina teretia veteres usurpasse ratus sit. *Quem versum (Martialis) vulgo non intelligunt. In evolvendis chartarum voluminibus partem adhuc involutam mento subiciebant; primorem vero partem subinde explicantes ambabus tenebant manibus, simulque legebant; eam interim, quæ non-*

nondum erat explicata, sub mento convolutam tenentes. Hinc de charta virgine, & quæ adhuc intacta erat, dicebant eam mento tritam non esse: horridior quippe fiebat manibus, & mento trita, excitatis inarum filamentis. Græcum epigramma ἀνέκδοτον Stratonis:

Εὐτυχὲς, ὃ φθονέω, βιβλίδιον, ἧρα σ' ἀναγνὼς

Πᾶς πὺς ἀνατλίβει πρὸς τὰ γένεα πθεῖς.

vides chartam, dum legitur, & evolvitur, mento subijci terique: huc usque Salmasius. Ad cuius verba pauca advertere mihi libeat. Quisque mecum fateatur oportet minime se intelligere, quo pacto quis, cum partem cylindrici voluminis mento subijciat, alteram partem evolutam legere possit, sat laborante vi oculorum & acie ob nimiam characterum propinquitatem: deinde ne te turbet auctoritas Stratonis, etenim alter versus corruptissime legitur, & τὰ γένεα conginge, me vade, τὰ γελοῖα, ut totius epigrammatis flet sententia; irridetur enim libellus ille, & spes est fore ut puellus terat, dum legit, de eo jocetur, ac pro ludo utatur: qua interpretatione nihil concinnius; & quis mecum non miretur id non vidisse ἐλληνικῶτατον Salmasium, cui in mentem non venerit vocem γένεα suspectam esse, ac sententiæ fatis officere? verum cum dictio τὸ mentum in Martiale summum virum transversum jam egerat, pro Græca voce γένεα facile dejeravit, servavitque. Sed de hac voce mento plura præter spem. Et haud scio an mihi gratuleris, quod pro quadratis voluminibus lis jam perorata sit, postquam diu, & fortasse etiam improbe laboratum, quo tot sapientum virorum objecta enervarentur ac everterentur.

*****

C A P U T IV.

Quid *plico*, & πτύσσω pro notione librorum diptychorum, & polyptychorum.

I. *V*era, licet nova διάγνωσις vocum Latinarum, & Grajarum plicatura, & plico; πτυχή, & πτύσσω. Plicare est in gyrum volvere; & plicatura dicitur de curvo & sinuoso, quod multa exemplorum vi firmatur, quæ quidem passim illustrantur. Conjurant apprimè hac in re Lucretii interpretes. Quid epistolas complicare. II. In eadem prorsus significatione accipias πτύξ, πτυχή, & πτύσσω, paucis Homeri versibus prolatis, quos male versos a Barnesio, & Clarkio ostenditur. Quid πτύχης Hesiodo, quod non videre interpretes, scil. curvæ laminæ, uti in Homero, quocum semper συμφωνῇ vates Ascræus. Aristoteli lux. III. Cur hi duo vatum principes Ὀλυμπον sæpe saluent πολύπτυχον interpretes in hoc ἐπιθετῷ transversi acti sunt. Ὀλυμπον hi bini vates nunquam cum Οὐρανῷ confudere, quod Graji poetae posterioris ætatis, uti Euripides, fecerunt ab Homero parente filii degeneres. IV. Etiam verbum πτύσσω accepere veteres pro sinuare, circumdare, &c. quod præter quamplurima exempla uno obscurissimo Homeri versu planum fit; cuius versus non

non fidum interpretem Maronem fuisse clare patet. Magnus D'Orvillius oblivionis arcessitur. Quid vice multiplici repetita Homerica verba, διπτυχα ποιήσαντες, antehac obscura, & male versa. v. Hesychiana diptychi definitio, quam mire intricatam dicit Mazochius, extricatur. Quid vox ἐπίπλες antehac ignota contra clariss. virum. Hesychii verba audentiori conjectura sanantur. vi. Composita a πτύσσω in eadem significatione sunt: imo & Hebræa origo שׁוּב, cingulum, adstipulatur; quam vocem satis importune LXX. transfuderunt פָּאָרָה: sententia Aben Ezræ vertentis subligaculum, & pallium laudatur. Quid Homero ζώνυσθαι, & βαδύζων. Probe conspirant Græci, & Latini in librorum nominibus, vii. Totius παρέργον conclusio: perperam inquiritur ab eruditissimis viris, an teretes polyptychis libris sint antiquiores, cum primi ficti & commentitii audiant: Mazochii sententia ea de re partim celebratur, partim refellitur. Verba Trotzii de veterum librorum σχήματα nugarum & odii plena.

1. **F**UNCTUS hoc non tenui lucubrationis negotio, in qua non invidetis me Hebræis, Græcis, ac Latinis Scriptoribus satis lucis attulisse; restat, ut, veluti post coenam cupedias, pauca apponam de vera notione ac veritate vocum πτύσσω, & πτυχή. & plico, & plicatura; (vox plica Latialis non est, licet cl. Facciolatus bis usurpet in ῥήσει ruga;) quo omnia librorum nomina percurram, uti sunt in Martiale triplices, & quincuplices lib. 14. ep. 6. & 4. ac posteriori ævo diptycha, polyptycha.

Et sane plicatura ne in ea parte accipias, qua vulgo creditur, nempe signum illud, seu ruga, quam charta, vel vestis relinquit, quando quis inflexam premit, ita ut minime planam & æquabilem deinde intuearis: verum κυρτός denotat qua Græce, qua Latine ea vox curvum solummodo quid & sinuosum: atque in hac una notione in cujusvis ætatis Scriptoribus reperire est; perque mihi mirum semper fuit, quare tot doctissimi interpretes pro ruga acceperint, decepti fortasse ab vernaculo sermone pieghe, & piegare. Ut genuinam horum vocabulorum plico, & plicatura vim noscamus ab exemplis petendum est, & sexcenta exscriberem, nisi crearem tædium, & ubique Scriptorum proflarent; quod nemo apertius, quam Maro indicat, dum de serpente rota conciso canit Æneid. 5. 279. *Nexantem nodos, seque in sua membra plicantem*: vides jam plico curvum quid adnotare, idest involventem se; & apposite idem dicit Æn. 2. 108. & passim, *Sinuaturque volumine terga*; quare plicare & volvere eodem recidunt. Quæ volumina dicit Maro, Cicero in Arato appellat sinus, qui certe curvum quid denotant: Et draco conficiens sinus e corpore flexos. Ovid. Metam. lib. 1. v. 763. *Dixit, & implicuit materno brachia collo*, quod paullo ante v. 735. expressit, *Conjugis ille suæ complexus colla lacertis*: & versu 631. *Claudit, & indigno circumdat vincula collo*. Igitur implicare, complecti & circumdare σωώνυμιν pura putaque sunt, curvitatem solummodo indicantia. Idemque poeta 5. Fast. v. 220. *Sertaque cælestes implicatura comas*.

Sed nemo apertius, quam Catullus in verbis omnium cultissimus vim τῆς plicare expressit, cum & hederæ tribuat, & σωώνυμον faciat τῷ re-

vincire in epithal. Juliæ, & Manlii v. 33. *Mentem amore revinciens*, -- *Ut tenax hedera hac* & *hac* -- *Arborem implicat errans*. Et ut rem melius firmem, apponam satis doctam adnotationem in versum 826. lib. 1. Lucret. edit. Avercamp. pag. 139.

Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari.

Plicari] *Torqueri*, *convolvi*, unde vulgo *tibias*, & *crura campas appellat*, quoniam *plicantur* & *flectuntur*: κῆρυξ Græce *flexura* dicitur. *Erucam*, quæ in orbem convolvitur, *Plautus campam* vocat, & *Modestus*, & *Columella* eo versiculo: *Volvitur ad terram distorto corpore campe*. Idemque *Lucretius* clarius *plicare* quid sit, explicat lib. 6. v. 1085.

Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata

Inter se quædam possint coplata teneri.

Plicaturæ igitur, ac *curvitates anellorum*, atque *hamorum* idem sunt. *Statius* noster 4. *Sylv.* 9. vers. 29. *Non replictæ barbarorum tunicæ*, quarum quidem una aliam amplectitur & circumdat, recte igitur *replictæ* dicuntur. In eadem sententia accipias illud *Cic.* *De Divin.* lib. 1. c. 56. *Sed est quasi rudentis explicatio*; & quod ait *Plin.* ep. 33. lib. 9. *Varios orbes implicat, expeditque*; nec non *Seneca* ep. 9. *Diogenes complicuit se in dolio*, & *in eo cubitavit*. Exinde luculenter noscimus, quid sibi vult *Tibull.* lib. 1. el. 7. v. 33. dum ait: *Arida nec pluvio supplicat herba Jovi*, idest se inclinatur curvatque.

Hinc etiam illud in *Martiale* difficile est, si pensites, licet principio planum & apertum videatur lib. 4. ep. 83. *Si nimis est legisse duos, tibi charta plicetur Altera: divisum sic breve fiet opus*. Haud pronum intellectu est, quo pacto *plicanda* sit charta, si accipias τὸ *plicare* in communi ac vulgari sententia, scil. *rugam contrahere*; verum si in notione *involvendi* esse credas, mens poetæ bona erit, nempe: *charta involvatur*, idest, *claudatur ex duobus alter liber*; atque ita unam perleges partem. Et quoniam veritas luculentior ex contrariis emicat, idem epigrammatographus lib. XI. ep. 108. canit, *Explicitum nobis usque ad sua cornua librum, Et quasi perlectum, Septiciane, refers*. Et ep. 1. lib. 14. *Versibus explicitum est omne duobus opus*: scilicet *evolutum* & *perlectum* usque ad finem; ergo *plicare* est *involvere*, seu *claudere*: neque in hoc hæreas, etenim idem poeta in eadem sententia succinit lib. XI. ep. 1. *Vadas, & redeas involutus*, -- *Libros non legit ille, sed libellos*. Et post paucos versus: *Sunt illic duo tresve, qui revolvant, -- Nostrarum tineas ineptiarum*. Et *Cic.* *de Offic.* *Si quis voluerit animi sui complicatam sententiam evolvere*. Vides jam, quam apte sibi respondent *plicatus* & *involutus*, atque *explicitus* & *revolutus*: *plicando* enim, & *explicando* in postica parte, tanquam in cardine, *volvitur liber*.

Habes præterea, quid sit illud barbarum *explicit liber feliciter*, quod inficetæ tempestatis amanuenses apponebant pro coronide, scilicet *explicitus est*, scribendo etenim opus erat, ut membranas, vel chartas *evolverent*,

verent , seu explicarent : quæ vox nullius pretii circa Hieronymi tempus invalescere visa est ; ait enim ad Marcell. ep. 138. *Solemus completis opusculis ad distinctionem rei alterius sequentis medium interponere, explicat aut feliciter, aut aliquid istius modi.*

Non me piget secundum hæc advertere olim epistolas minime in quadratam formam aptatas, verum ut sæpe ait Cicero *complicatas*, quod intelligas in teretem formam convolutas : ad Q. Frat. lib. 3. ep. 5. *Cum hanc epistolam complicarem, tabellarii a vobis venerunt, & ad Att. Cum complicarem hanc epistolam, noctu Abundus ad me venit ;* quam rotundam litterarum formam τὸ *complicare* κελῶς exprimit, nam *plicare* est simplex *volvare*. Colliges etiam, quam bene τροπικῶς dicatur, *verba*, aut *sententias implicare*, aut *involvere*, & id genus satis multa. Ex hac notione verbi *plico*, quod est idem, ac *volvo*, nunc scimus, cur nomina librorum sint ab utraque voce enata, scil. *volumina*, & *duplices* Ovid. Amor. lib. 1. el. 12. v. 27. *triplices* Mart. lib. 14. 6. & *quincuplices* eod. lib. ep. 4. Hæc sane de Latiali verbo *plico*.

II. Et ne credas me oblitum esse Græcas voces, a quibus temperare non possum, addam, ut ab initio desponsam non fallam fidem ; pauca de vocibus πύσσειν, & πύξ, sive πύχη. atque statuo eodem pacto illis usos esse Græcos Scriptores, quo Latini adhibuere *plico*, & *plicatura*, ut primum est vel ex lexicis addiscere ; idemque dicas de eorum compositis, aut de vocibus inde pullulantibus, quæ curvum quid semper ac rotundum menti offerunt ; quare bene pauca exempla dabo ab Jove poetarum Hom. Il. ε. v. 314. qui canit de Venere, quæ a Græcorum telis Æneam tutatur :

Ἀμφὶ δ' ἑὸν φίλον ἵδ' ἔχ' ἄλ' αὖτο πύχ' ἑε λ' ἀνῶ.
Πρόσθε δὲ οἱ πέπλοιο φαιν' πύγ' ἐκάλυψεν,
Ἐρκεῖ μ' ἐμεν βελών, μή τις Δαυαῶν ταχυπώλων
Χαλκὸν ἐνὶ στήθεσσι βαλὼν, ἀπὸ θυμὸν ἔλοιτο.

Nullius assis est interpretatio Barnesii, & Samuelis Clarkii : *Antequam ipsum peplo nitidi plicaturam obtendit* : majoris sane pretii sunt, quæ apponunt scholia brevia : Οὐχ ὡς ἄνθρωπον ἔ περιβάλλει αὐτῷ τὸ πέπλον, ἀλλ' ἵνα κρύψῃ αὐτόν. Vides igitur simplex πύσσειν, unde πύγμα, valere idem ac compositum περιβάλλειν, *circumplecti* ; contra vero *plicaturam obtendere* nihil menti ingerit, adeo summos duoviros notio vera τῆ πύσσειν latuerat. Præterea cum legas in Hesiodo de scut. Herc. v. 143. κυάνη ἔ διὰ πύχες ἡλῆλ' αὐτο, ne transfundas, ut moris est, *cæruleæ vero laminæ erant ductæ*, verum *cæruleæ curvæ laminæ*, ut vim vocis serves ; atque hinc probe advertis, quæ reipsa sint πύχες, earum enim figura curvum quid semper præfert. Piget me Homeri loca afferre, in quibus exsunt πύχες σάκε' , cum omnium manibus terantur, & cum Hesiodo conspirant ; ad delicias unicum apponam Il. v. v. 267. & seqq. in quibus bis ea vox in eadem notione est :

Οὐδέ ποτ' Αἰνεῖας δάφρον· ὁμζευμον ἔγχ·
 Ρῆξε σάκ· χρυσὸς γάρ ἐρύκκε, δῶρα θεοῖο·
 Ἀλλὰ δύο μὲν ἔλαττε διὰ πτύχας, αἱ δ' αὖ ἐπὶ τρεῖς
 ἦσαν· ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλαττε Κυλλοποδίων,
 Τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἐνδοθι κασσιπέροιο,
 Τὴν ἔ μίαν χρυσέην· τῇ ῥ' ἔχετο χάλκεον ἔγχ·.

Nunc fane constat, quare testaceæ valvæ, quæ in ostris modo clauduntur, πτύχες appellantur, atque ab Aristot. Hist. anim. lib. 5. ἐπικαλύματα πτυχῶδη, probe dictæ sunt, instar enim scutuli sunt convexæ & complicatæ.

III. Quæras fortasse, cur Hesiodus Theog. v. 113. adjiciat Οὐλύμπω, qui in æthere mons est, vid. auctores Academ. inscript. to. 10. p. 653. ἐπιθετὸν illud πολύπτυχον, atque sit σύμφων· Homero, ut moris sui est, qui canit non semel, atque iterum, ut Il. θ. v. 411. Πρώτην ἔ πύλῃσι πολυπτύχῃς Οὐλύμποιο· & Il. λ. v. 77. Δώματα καλὰ τέτυκτο κατὰ πτύχας Οὐλύμποιο· ipse tibi reponam τὸ πολύπτυχον significare *sinuosum*; & memini me legisse in Vitruvio *montis curvatura*; atque hic etiam vides fervari vim voculæ πτύξ, quæ quid curvum semper menti exhibet; interea non mirum, si eam tum grammatici in tot sibi contrarias voces Latiales converterint; tum Homeri doctissimi interpretes plerique omnes *juga Olympi* reddiderint; contra vero, πτύχες σάκε· dixerint, *scuti laminæ*: nam *juga*, & *laminæ* quantum distent, quisque a se ipse metiri potest; nomina autem tam diversa vocem πτύξ adnotare nemo credat. Si vero poetæ Homero, & Hesiodo longe posteriores, qui Οὐλύμπων cum τῷ Οὐρανῷ confudere, (quæ vocabula semper duoviri hi principes vates distinxere; ita ut Οὐλύμπων dixerint semper νιφέοντα, vel aliquid simile, quod proprium montis ἐπιθετὸν est, Οὐρανὸν vero ἀστερόεντα,) Οὐρανὸν etiam πολύπτυχον vocitarint, uti Euripides in Phœniss. act. 1. sc. 1. v. 84.

Ἀλλ' ὦ φαεινὰς Οὐρανῷ ναιῶν πτύχας,

Ζεῦ, σῶτον ἡμᾶς· δὸς ἔ ξύμπασιν τέκνοις, κ. τ. λ.

intellexere profecto φαεινὰς Οὐρανῷ πτύχας, in quibus Jupiter inhabitat, esse *cælestes orbes*, seu *sphæras*, vid. Cic. de somn. Scip. non vero *cæliplicas*, ut vulgo vertunt, quod satis puerile est, ac humile: Carmelum, qui Italo lepore Euripidis tragœdias condire adnissus est, rem assecutum gaudeo:

. . . . . Ma tu, ch' alberghi

Là su del ciel ne' risplendenti giri,

O Giove, a noi salute apporta, e dona

Concordia a' figli miei . . . .

iv. Percepta vi & notione vocis πτύξ, planum est dignoscere etiam veritatem verbi πτύσσω, scil. *sinuo, inflecto*: missis Scriptorum exemplis, quæ plana sunt, proferam locupletem Hom. versum obscuritatis refertum, cujus sententia ex dictis statim elucet Il. ν. v. 134.

Εἴ γ' ἔχῃ

Ἐγχεα δ' ἐπτύσσοντο θρασειῶν ἀπὸ χειρῶν
Σείόμεν'· οἱ δ' ἰθὺς φρόνεον, μέμαται ἔ μάχεσθαι.

Brevia scholia rem tangere visa sunt: Ἐγχεα εἰς τὸ αὐτὸ σωλήγετο, ἢ ἐκἀμππετο κραδαινόμενα, *hastæ in se ipsæ redibant*, & *inflectebantur percussæ*. Eustathius Homerice doctus, quæ in Homero non sunt, vidit: Εὐλύγιστα εἶναι τὰ τοιαῦτα ἐγχεα, ὡς ἢ μικρὰ δεῖν πτύσσεσθαι, ὅδ' ἐστὶ διπλῆσθαι ἐν τῷ ἐμπεπαλόμενῳ σείεσθαι, *perquam flexiles esse tales hastas: ut facile fuerit plicari, idest duplicari, dum percutiuntur vibratæ*: Trojani hic contra hostes minime pugnabant, sed dumtaxat μέμαται μάχεσθαι, ut clare ait Homerus. Itaque, nisi mirifice errem, poetæ mens est: Adeo ardebant bellum Trojani, ut ira conciti magna vi hastas manu verberabant, quæ utpote longiores, ab ictu ἐπτύσσοντο, idest *curvabantur, inflectebantur*; quod sane fuisse signum militum bellicoforum testem do Homerum ipsum, qui non semel idipsum recinit, ut Il. γ. v. 344.

Καὶ ἐγγὺς σήτῳ διαμητρητῷ ἐνὶ χώρῳ
Σείοντ' ἐγχεῖς, ἀλλήλοισιν κοπέοντε.

Vides igitur in campo sibi demenso, non in pugna stare milites, & hastas percutere coquentes iram. Quæ quidem sat lucis Maroni conciliant, qui hos Homericos versus suffuratus convertit, & pro πτύσσειν ἐγχεα apponit *crispæ hastilia*, oblitus vocis σείειν, *percutere*; id quod diuturnam obscuritatem parit: itaque de Ænea canit Æn. i. v. 317. & de Turno Æn. 12. v. 165. ambobus extra pugnam:

Bina manu lato crispans hastilia ferro.

Ex Homericis verbis plane intelliges, quo pacto Græcus, & Latinus heroes hastilia crisparent, πτύσσωσι, scilicet τῷ σείειν, *percutiendo*; atque etiam mecum Maro conjurat, cum πτύσσειν interpretetur *crispæ*, idest *inflectere* & *curvare*; hinc Claudian. 2. de rapt. Proserp. v. 110. *Crispata cacumine buxus*, idest *inflexa*. Haud scio an Virgilii interpretes id adnotarint. Ceterum quis mecum non mirabitur Phil. D'Orvillium virum verborum vim ingenitam curatissime pensitantem, cum hunc Virgilii versum in animadversion. in Charitonem laudet, nihil adnotasse, sed solummodo recitasse, quo explicet verba δύο ἄκοντας ἐκράτει, verum longe distat κρατῶ ab *crispo*.

Probe perspecta notione verbi πτύσσω, præsertim quo pacto hoc ῥήμαπ Homerus utitur, facile explices, quid valeant tenebricosæ hujus divini vatis binæ voces, quas vice multiplici recinit, δίπτυχα ποιήσαντες, quasque scholiastæ, & interpretes inaniis suis etiam atque etiam obscurarunt. Sane poeta princeps de femoribus ustulandis loquitur, dum eas ῥήσεις adhibet, quas boum partes ait κατὰ πινύτσην ἐκάλυψαν, *pinguedine cooperiebant*, & statim addit δίπτυχα ποιήσαντες. si vatis mentem consequi optes, ne dicas cum vulgo interpretum *duplicantes*, & cum scholiastis *διπλῶσαντες τὴν πινύτσην*, sed *bis pinguedine ea femora involventes*,

ventes, ne scilicet, dum affarentur, arescerent, quod moris adhuc servari cernimus, vid. Il. α. v. 461. Il. β. v. 424. &c. Od. γ. v. 458. Od. μ. v. 361. &c. Pro parvo pendas, quæ Albertus in Hesych. aut Bochartus Hieroz. p. 503. de binis hisce vocibus adnotarunt. Idipsum dicas, quando de veste ait Od. ν. v. 224. Δίπτυχον ἀμφ' ὤμοισιν ἔχυσ' ἀεργέα λώπῳ, *bis involverat humeros eleganti indumento*, non ut vulgo, *duplicem vestem habens circa humeros*; certe enim, ut nos interpretamur hunc vatem, in voce δίπτυχον & ingenitam vim servamus, & quid clarius menti ingerimus.

v. Cœpti operis ratio urget, ut quædam apponerem de voce δίπτυχα, quæ libellorum peculiaris species audit, & posteriori ævo satis celebrata; verum, cum tot ἐνδοξότατοι viri ea de re utramque ceram jamdiu impleverint, præcipue quos Ecclesiasticos dicimus, eorumque nomina ex Fabricianis bibliothecis statim nosces, eo me labore facile exoneret; & nuper Mazochius vir summus bonam symbolam adjecit, dum eruditione Græca Hebræaque, qua pollet plurima, Quirinianum Diptychum honestavit: demum anno superiore Sebastianus Donatus non exiguum volumen de diptychis concinnavit, & rem hanc numeris omnibus absolvisse sibi visus est, hos si lubet consulas; licet nihil allinere accurarunt de ingenita veritate & vi verbi πτύσσω, atque etymo, quod mox dabo, quodque omnium primum conquirendum oportuisset. Unum mihi excutiendi venia sit, diptychorum scil. definitionem, quam dedit Hesychius, cujus verba cl. Mazochius pag. 10. de Dipt. Quir. *mire intricata* edicit, doctoque, ut moris est, commentario onerare aggressus est; tentandum, an a me forte quid aptius exit. Inquit igitur Hesychius, Δίπτυχα δύο ἐμβολὰς ἔχοντα, ἢ διπλῆν, ὥστε τῷ μὲν ὑπερσπῶσθαι τὸ ἐπίπλεον, τῷ δὲ ἐπιβεβλῆσθαι, *diptycha sunt, quæ duo habent imposita operimenta, sive quid duplex, unum quo ὃ ἐπίπλεον substernatur, alterum, quo contegatur*: omnia vides aperta satis præter illud τὸ ἐπίπλεον, in quo interpretes omnes vivos rodunt ungues, etiam antiquiores: nam bonus Suida Hesychii isthæc verba mutuatus, vocem ἐπίπλεον sibi ignotissimam angue pejo-rem aufugit, neque allevit, munusque & fidem exscribentis fefellit. Mazochius ternas cudit conjectationes, ac primo legere amaret in Hesychio ἐπιπλεον, *levior supellex, quæ circumferri potest*; ita ut δίπτυχα essent *parva utensilia*: deinde τὸ ἐπίπλεον secundum grammaticos exire posse ait a πλέω, *navigo*, ut vel navigans secum gestaret: demum sicut ὃ ἐπίπλεον valet etiam *omentum*, & est ejusdem originis, ac διπλῆς, τριπλῆς, *duplex, triplex*, fortasse a multiplicitate ipsius adipis, qua floret omentum, sic & interiores librorum paginas, aut quamvis levio-rem, ac multiplicem supellectilem etiam ἐπίπλεον appellatam esse conjicit: concluditque lectorem deferens avidiorem hanc vocem noscendi: *Istum ἐπίπλεον Hesychianum facile patiar inter obscura scriptoris illius annumerari.*

Verum si genio sinistro natus non sim, exputo τὸ ἐπίπλεον hic esse re vera

vera *omentum*, quod *ventriculus*, sive *membrana* dicitur etiam a Plinio lib. 11. c. 37. *pinguis, ac tenuis, qua intestina integuntur*; quare Græci non melioris ævi, uti Hesychius, Latinos imitantes chartas, & γραφικὰς pelles a peculiariis *membranis* appellare consuevere, hi autem a γενικῶ nomine, scil. *pelles*, vel *membranas* dicebant: neque putes mihi opportuna exempla præsto non esse; Philippus epigrammatographus scriptorias pelles vocat πλδράς, quæ apud Etymologici auctorem sunt etiam *membranæ*, quæ *pulmonem defensitant*, qua de voce nos superne non pauca pag. 209. dedimus. Igitur, si πλδρά, quæ peculiaris tunica pulmones tegit, valet materia γραφική, quis prohibet, quominus Hesychius vocitare quiverit ἐπίπλυν, *omentum*, sive *intestinorum membranam*, pro γραφικῷ corio? Hinc omnem lucem adipiscuntur verba Hesychii antehac tenebricosa, nimirum, *Diptycha sunt duo operimenta, unum, quo ἐπίπλυν, membrana, sive charta substernitur, alterum, quo contegitur*; qua interpretatione nihil reor concinnius, neque Hesychiana diptychorum definitio quid præferret *mire intricatum*.

Si vero audentior quædam conjectura, & studii plena arrideat, dicere Hesychii locum librariorum malignitate marcidum, & haud scio an auctor incuria majori exscriptus sit, vide præclaram Alberti præfat. atque adnotation. Itaque si nil detorta mutatione pro τὸν ἐπίπλυν legas τὸ ἐν βιβλίῳ, res erit integra, scil. diptycha sunt supernum, & infernum tegumentum, quæ *libellum quendam* claudunt, quod nihil verius, cum intra binas tabellas adglutinarentur quædam membranæ. Vides a me ne unam quidem additam litterulam, sed solummodo elementum ὦ transpositum post ε, quod ε sequenti voci non sine injuria adsuebatur ob sollemne σφάλμα amanuensium; id ante me multis exemplis ostenderat vir summus D'Orvillius in Chariton. pag. 760. *Considerandum in omnibus codicibus, & in Manethone sæpe syllabas transponi, & sic e παλύν habuerit λύνπλ, cui quantum deest, ut evadat ὀλύμπλ! . . . ἀγελείνης pro ἀλεγεινής . . . scilicet sæpe in fine versuum ornatus causa, vel angustis spatiis coacti librarii syllabam syllabæ superimponunt, quam imperitiores in describendo facile dislocant*; quare haud mirum si iidem amanuenses voces bonas τὸ ἐν βιβλίῳ interturbarent, dederintque τὸν ἐπίπλυν. Si vero duplicem ββ in totidem ππ inverterint, id ob soni similitudinem accidisse vel tiro novit. Porro si hanc argutam medelam fastidiosior stomachus non concoquat, magnorum virorum auctoritate eam tuear, præsertim cl. Mazochii, qui luxatis quibusdam locis non tantum μεταξῶσιν characterum, sed plures voces, licet ἀκούρως, insuit; invisas rogo, quantis oculis ditavit breve Epiphanii κείμενον a tot præclarissimis interpretibus perperam sollicitatum, in kalend. 20. Jun. pag. 445. Ceterum nihil intercedam, imo do lubens, si malis Hesychium pro suæ ætatis indole τ ἐπίπλυν pro *membrana* accepisse; atque ad verbi πτύτσω etymon vestigandum aggredior.

VI. Jam fastidii plenus, quæ de compositis, derivatisque ab ῥήματι hoc πτύττω dicenda paraveram, missa facio, cum in eandem recidant notionem, ac simplex πτύττω, unde fruticant; si te pigeat Græcos Scriptores evolvere, & præsertim Homeri Odyssæam, saltem lexica, & auctorum indices consulas. Porro Græci minime ab insita vi vocum πτύξ, & πτύττω potuere esse degeneres, cum ab ultima origine, unde illæ nascuntur, talis sit; ἀμέσως enim producuntur ab ὡς iisdem στοιχείοις. quæ peregrina vox in Dan. 3. v. 21. facile est διὰζωμα, *cinctura*, qua orabantur terni illi puelli in ignitam fornacem dejecti; & licet ῥήσις ὡς antehac paullo fuerit obscurior in Daniele, nunc luculentior est, cum ejus proles πτύττω firmet, atque utraque ῥήσις Chaldaea, & Græca ultro citroque sibi opem, ac lucem præstent; neque te turbet Græca τῶν LXX. interpretatio, ubi illitum est πᾶρα, quam secutus est Hieronymus: fortasse in animi mente habuere ab ὡς effingi facile *petasus*, sollemne Mercurii, & comicorum *capitis operimentum*, & ab ethnica voce *petasus* abhorrentes apposuerunt *tiara*: verum notum est Hebræos plurimum curasse *cingula*: hinc *cingulum vendidit Chananæo*; & sæpe legimus, *lumbos præcingere*, &c.

Neque mireris, si unquam legeris, Aben Ezram vertisse in Dan. τὸ ὡς, *subligaculum*, & *pallium*, quod non improbem; & advertas id genus vestes, eo quod membra cingerent, & circa ea plicarentur, propterea Rabbini illum eo nomine donasse ῥήσιν ὡς: novimus etiam a verbo *cingo* vestes quasdam appellatas, veluti *cincticulus* apud Plaut. in Bacch. 3. 3. 28. quem nos Itali dicimus *grembiale*: hinc tritum est legere apud poetas *cinctuti Luperi*, & *Cethegi*, nec non *cinctus Gabinus*; quod intelligas de brevi veste; & lux est Martiali l. 14. ep. 153. de *semicinctio*:

Det tunicam dives, ego te præcingere possum,

Essem si locuples, munus utrumque darem.

Et qui breves has vestes parabant, audiebant *semizonarii*, vid. Plaut. Aulul. act. 3. sc. 5. v. 42. Salmasius me docuit in Hist. Aug. to. 1. pag. 443. *cinctos*, & *præcinctos esse*, & dici *milites*: id quod a Scriptorum omnium patre Homero haustum est, qui ζώνυσθαι adhibet Il. λ. v. 15. pro ὀπλιζεσθαι. ubi Zach. Bogan. in Ὀμηρ. ἐβραΐζ. ait esse *hebraïsmum*, cui ad stipulatur Barnesius; hinc Il. ι. v. 590. & Od. γ. v. 154. γυναικῶν βαθύζωνοι, ne vertas cum eodem Barnesio, & Clarkio, *mulieres profunde succinctæ*, quod nihili est, sed *longioribus vestibus cinctæ*, sive *indutæ*; quin si consulas uberiora lexica, tum ζώνυσθαι, tum quæ inde oriuntur voces, pro *induere*, & *indumentis* sæpe interpretantur. Quare si τὸ ὡς in ea notione explices, haud abnuam, etenim etiam quid in rotundum, & in gyrum flexum adnotat. Igitur etiam in vetustissima originatione πτύσσειν quid curvum & inflexum præferat. Non mirum posthac, si Græci libros appellarint δίπτυχα, τρίπτυχα, & πολύπτυχα, scilicet ob totidem membranarum volutationes, sive τὰς πτυχάς. Porro Latini anti-

antiquissimi, vel a materia, qua scriptoria corpora compingebantur, *libros, codices, &c.* appellarunt, vel abvolvendi actu motuque, *volumina* dixere; ita etiam Græci βιβλία, & δελτά; a frutice, quibus constabant, vel ἀπὸ τῆ πτύσσειν, *evolvere*, δίπτυχα, πολύπτυχα, &c. eosdem vocitarunt. Neque credas Græcos sapientioris ævi libros minime a πτυχαῖς appellitasse, etenim mihi præsto sunt Pindarus in Olymp. Od. 1. circa fin. appellans *hymnorum libros ὕμνων πτυχάς*. & Euripides in Menalippe ab Stobæo Ecl. phys. l. 1. c. 8. p. 8. laudatus, cujus dramatici verba, quippe quæ ὑψιλοφρωνέσται, præterire mihi haud licet:

Δοκεῖτε πηδᾶν τ' ἀδικήματ' εἰς Θεοὺς
Περροῖσι, κἀπειτ' ἐν Διὸς δελτῇ πτυχᾷς
Γράφειν τὴν ὥτ'· Ζῆνα δ' εἰσορῶντα τὴν
Θνητοῖς διμύζειν.

Creditis delicta subsilire ad Deos

Alata, deinde & in Jovis membranis

Aliquem eadem scribere, illisque inspectis Jovem

Mortales judicare, ut vertit Spanhemius in adnot. in Callim.

pag. 36. Atque hæc satis de notione, atque etymo verbi πτύσσω.

VII. Ex omnibus his, quæ de librario negotio ad satietatem dicta sunt, unum mihi reliquum est, commonere scilicet, perfunctorium esse scrutari, quinam olim fuerint antiquiores libri polyptychi, an cylindrici, quod sane ἀπόρημα pro Quiriniano Diptycho solvere doctissimus Mazochius adnifus est, ait enim pag. 6. *Uterque autem librorum modus sanequam antiquus est, sed uter antiquior, haud facile dixerim. At eo tandem propendet animus, ut existimem hanc librorum polyptychorum rationem, quam hodie unam tenemus, fuisse altera antiquiorem; quod quia paucis exsequi non est facile, ejus rei argumenta conjeci in peculiarem Dialecticam*, scil. pag. 32. quam legere te jubeo, utpote eruditæ antiquitatis plenam, & more suo eleganter conscriptam. Frustra est, inquam, id scrutari, cum jam constet cujusvis ætatis, & regionis homines unam quadratam librorum rationem celebrasse, ut hodiedum, si Hebræos inficetioris sæculi excipias; teretem vero raro admodum adhibuisse, & hic sirpus jam enodis est. Laudandus tamen cl. Mazochius, qui contra tot doctissimorum virorum sententiam polyptychos, sive quadrangulos cylindricis vetustiores fecerit; hinc ei pronum fuisset colligere, invecta jam commodiori, atque aptiori compingendi libros forma, quadrata scilicet, & quam a natura ipsa hauserunt, teretes deinde tum scriptioni, tum lectioni molestissimos parare stultum fore, ac inficetum; hanc alteram librorum speciem si vir doctissimus pernégasset, omnem veritatis partem adsecutum gratularer. Verum arduum sanequam erat contra tot eruditorum veluti agmen κυλινδρικών ἑμῶν librorum concordie fide tuentium pugnare, quos sola vox *volumen*, ut sæpe dictum est, transversos egit, ut convolutos in semet fingerent, quanquam Hebræi, Græci, Latini que Scriptores unos

polyptychos semper meminerint, eorumque ornamenta externa, atque interna nescio qua mentis vertigine ad cylindricos vi, & arte detorserint. Hinc quisque posthac non sine stomacho legat in elaboratissimo opere Henr. Trotzii nuperrime edito de pr. scr. orig. pag. 589. ut ceteros omnes taceam, hæc, quæ sequuntur: *Varias fuisse librorum veterum formas, diversas plane ab hodiernis, translatitium est: tres vero in primis hoc loco excutere proposuimus. Alii libri dicebantur olim, Volumina; alii Codices; alii Plicatiles. Apud Hebræos, & Græcos veteresque Romanos plerique convolvebantur libri, sive ex plumbo subtilissimo, sive ex pergameno, corio, charta Nilotica, bombycina compositi essent.* Contra ipsi rationum momentis fortasse non pœnitendis tutati sumus, & auctores sanequam multos vades dedimus Hebræam gentem, Græcam, Romanamque unum librorum genus amasse. Penes legentium arbitrium omne erit, si rem evicimus, modo quam a teneris didicere, ad fictam voluminum teretium formam ab animi mente deponendam proni sint, & rationi melius, quam constanti tot litteratorum opinioni, atque interpretum, vel grammaticorum insanæ multitudini parendum ament, & caveant,
Ne quodcunque volet, poscat sibi fabula credi.

M2 100

SPECIAL

93-B

3824

V.1

